کوردایەتی
بیرو بزاڤە

وەڵامو پەرچدانەوە

2023

ژیر

ژیر

بیرەوەریو پەرچدانەوەو وەڵام

کوردایەتی
بیرو بزاڤە

پەرچدانەوەکان بۆ بەڕێزان:

1- فریاد رەواندزی
2- د. کوردۆ عەلی
3- شێرکۆ بێکەس
4- ڕێبین هەردی
5- د. کەمال مەزهەر
6- ئەحمەد حامید
7- د. حسەین عەزیز

وەڵامەکان بۆ بەڕێزان:

1- شۆڕش قادر
2- هیمدادی حسەین
3- گۆڤاری تایم
4- گۆڤاری جەماوەر
5- پەیامی مرۆڤایەتی
6- ڕۆژنامەی هاوبیر
7- د. جەمال نەبەز
8- عەتا قەرەداغی
9- د. عوسمان بەرزنجی
10- زانیار قرگەیی
11- ئاسۆس هەردی
12- کاندیش
13- ڕۆژنامەی هەواڵ
14- ڕۆژنامەی رایة الحریة
15- سیروان کاوسی
16- مەلا بەختیار
17- چێنەر جوڵا
18- بۆتان جەلال

لەگەڵ شەش بابەت:

1- بارزانیو کاژیک
2- خاوەن فایلەکان
3- گەمەی عێراق
4- دەستوری عێراقو کوردستان
5- کێشەی کوردو یاسای نێودەوڵەتی
6- خۆپیشاندانەکەی 2004/2/14و شتی تریش

- ناوی کتێب: کوردایەتی بیرو بزاڤە
- نوسەر: کامیل ژیر
- چاپی یەکەم **2006**، چاپی دوەم **2023**
- مونتاژی کۆمپیوتەر: سەیران ئەمین
- تیراژ: 1000
- چاپخانەی بابان
- ژمارەی سپاردن (18   )
- مافی لەچاپدانەوەی پارێزراوە بۆ نوسەر.

سەرنج
ئەم پەرتوکە بەکۆمەڵە پرسیارێکی رۆژنامەی رێزداری تایم دەسپێئەکەم لەم چاپی ٢٠٢٣ یەدا. شیاوی وتنە ئەو پرسیارانەو وەڵامەکانیان لەپەرتوکی یادەکانمدا چاپی ٢٠٢١ دوبارەبونەتەوە بەجۆرێکی فراوانترو وێنەی زیاترەوە.
بۆیە داوا لەخوێنەرەوەی خۆشەویست ئەکەم، ئەگەر پەرتوکی یادەکانمیان لەلایە، لەو پەرتوکەدا بیخوێننەوە. لێرەدا پرسیارو وەڵامەکانی تایم دائەنێمەوە وەک ئەوەی لەپەرتوکی (کوردایەتی بیرو بزاڤە)دا هاتوە چاپی ٢٠٠٦ وەک ئەمانەتێکی مێژویی. لەگەڵ رێزم.

تایم
TIME
رۆژنامەیەکی سیاسیی لیبراڵە
مانگی دوو جار دەردەچێت
NO. (26)- 4 Aug 2002

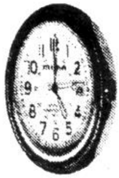

کامیل ژیر

یادگارە سیاسییەکانی

بیری نەتەوایەتیو

کازێکو

پاسۆك

دەگێڕێتەوە

لەزنجیرەیەك چاوپێکەوتندا لەگەڵ تایم روناکبیرو پارێزەر (کامل ژیر) یادگارەکانی خۆی لەڕەوتی بزوتنەوەی کوردایەتی داو چۆنیەتی دروست بوونی کازێكو بیرو بۆچوونی ئێستای سەبارەت بەبزوتنەوەی نەتەوایەتی کورد باس کرد، لەچوارچێوەی ئەو زنجیرە چاوپێکەوتنانەدا بەچاوی رەخنەوە ئەو قۆناغانەی تاوتوێکردووە.

لەژمارەی داهاتووەوە تایم دەست دەکات بەبڵاوکردنەوەی ئەو گێڕانەوەیە چاوەڕوان بن.

مامۆستا کامل ژیر دەفتەرەکانی بیرەوەریی بۆ تایم دەکاتەوە: گۆڤاری (گەلاوێژ) بیری نەتەوایەتیمانی گەلاڵە کرد

وەکو لەژمارەی پێشووی تایم بەڵێنمان پێ دا بوون بەمەبەستی تۆمارکردنی یادەوەرییەکانی مامۆستا کامل ژیر چاوپێکەوتنێکی دوورودرێژمان لەگەڵدا کردووەو بەزنجیرە ئەڵقەیەك بڵاوی دەکەینەوە.

لەو چاوپێکەوتنەدا کامل ژیر رەوشی ئەو کاتەی کوردستانو دامەزراندنی کاژیك دەگێڕێتەوە، هەروەها هۆکارەکانی چوونی بەرەو بیری نەتەوایەتیو کوردایەتی روون دەکاتەوە.

مامۆستا کامل ژیر هۆی چوونی گەنجو رۆشنبیرانی کوردی ئەو سەردەمە بۆ ناو ریزەکانی حزبی شیوعی وا لێکدەداتەوەو دەڵێ کە:

((خەڵکانێ کە دەچوونە ناو حزبی شیوعیو من یەکێك بووم لەوانە وامان دەزانی کەوا کلیلی مافی چارەنووسی کورد وا لەیەکێتی سۆڤیەتە)).

مامۆستا کامل ژیر لەو چاوپێکەوتنەدا ئاماژەی بەوە دا کە:

(نزیکەی 8-9 ساڵ گفتوگۆ بوو لەنێوان پارتیو حزبی شیوعی لەسەر ئەوەی ئایا کورد نەتەوەیە یان نا؟)

لەگەڵ ڕۆژنامەی (تایم) ژمارە 27 ڕۆژی 2002/8/19

مامۆستا کامل ژیر دەفتەرەکانی بیرەوەری بۆ تایم دەکاتەوە:

*** لەسەردەمی ئینگلیزدا تورکچێتی و ئینگلیزچێتی و کوردایەتی هەبو.**

*** گۆڤاری (گەلاوێژ) بیری نەتەوایەتیمانی گەلاڵە کرد.**

*** دەمانزانی ڕوسەکان کۆماری مەهابادیان دروست کردووە، بەڵام نەماندەزانی هەر ئەوانیش بەگورگان خواردویان داوە.**

*** ڕەفیق حیلمی لەئاستی سەرکردایەتی کردنی حزبی هیوادا نەبو.**

چاوپێکەوتنی: شۆڕش قادر

(تایم) چاوپێکەوتنێکی دوورودرێژی لەگەڵ مامۆستا کامل ژیر کردووە بەمەبەستی تۆمارکردنی ڕووداوەکانی سەردەمی ژیانی سەبارەت بە هەست و سۆزی کوردایەتی و چۆنیەتی گەلاڵە بوونی بیری کوردایەتی و ڕەوشی سیاسی ئەو سەردەمەو ململانێی نێوان ڕێبازە سیاسیەکانی ئەو کاتەی کە لەناو کورددا و بەتایبەتی لەسلێمانیدا هەبون.

تایم بەمەبەستی خستنە بەرچاوی ڕووداوەکانی ئەو سەردەمە بۆ خوێنەرانی کورد هەوڵدەدات ئەو چاوپێکەوتنە بەزنجیرە یەك ئەڵقەی یەك لەدوای یەك بڵاوبکاتەوە.

*** مامۆستا کامل ژیر هەستی نەتەوایەتی لای جەنابت چۆن دەستیپێکرد، هۆکارەکانی سەرهەڵدانی ئەو هەستە چی بون و چۆن و لەچ چوار چێوەیەکدا گەلاڵە بوو؟**

– بەو هۆیەوە کورد نیشتمانەکەی داگیرو دابەشکراوە، هەمیشە زوڵم و چەوساندنەوەی لەسەربووە، تاکەکانی کۆمەڵگای کورد وەکو هاوڵاتی پلەدوو سەیرو مامەڵەیان لەگەڵدا کراوە لەهەموو پارچەکانی کوردستاندا کە ئێستاش وەکو واقعێکی تاڵ ماوە، ئەمانە هەمووی وایانکردوە زۆربەی زۆری خەڵکی

کورد، بەتایبەتی رۆشنبیران لە دەرگای سیاسەت بدەن‌و سەرەتەقێیەکی لەگەڵدا بکەن‌و بگەڕێنەوە بۆ هەستی نەتەوایەتی.

ئەوەندەی خەڵکی کورد خەریکی سیاسەتە ئەوەندە خەڵکی ئەوروپا پێیەوە خەریك نی‌یە، ئەویش هۆیەکەی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە خەڵکی ئەوروپی کێشەی ئەوتۆیان نییە، خەڵکی خەریکی ژیان، سەنعەت، خوێندن‌و زانستە، بەڵام کوردە کە چاری نی یە، دیەوێ‌و نە یەوێ دە بێ روبکا تە سیا سەت، چونکە کێ شەی نەتەوا یەتی هە یەو سیا سەتەکەش لەکێ شەی نەتەوایەتی‌یەوە سەرچاوەی گرتوە.

زۆر بەی ئەو کوردا نەی دە ستیان بەسیا سەت کردوە، بەبیرۆ کەی مارکسیزم دەستیان پێ کردووە، هەر چەندە پاڵنەرە کە چەو ساندنەوەی نەتەوایەتی‌و ئامانجیش چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوایەتی بوە.*

من وەك بیرەوەری خۆم، کە لەدایك بووی ساڵی 1934م، روداوێکی بچوکی ئەو کاتە سەرنجی راکێشام‌و تا ئێستاش هەر لەیادمە، رەنگە یەکێك بووبێ لەو هۆکارانەی کە دواتر بەرەو ئاڕاستەی نەتەوایەتی بردم. ئەویش ئەوەیە کاتێ تەمەنم پێنج ساڵان بوو، ساڵی 1939 فڕۆکەیەکی ئینگلیز هاتە سەر سلێمانی، من ئەو کا تە لەدوکانە کەی باوکم دانیشتبوم، فڕۆکە کە دەورەیەکی کرد بەسەر سلێمانیداو سوڕایەوە، بەڵام هیچی نەکرد، کە چی کاتێکم زانی خەڵك دەڕابی دوکا نەکانی دائەدا یەوەو را یدەکرد، هەموویان شپرزەببون‌و بەڕاست‌و چەپ خۆیان بەیەکتردا ئەکێشاو رایاندەکردو خۆیان ئەکوتا تا زوو بگەنە ماڵەوە، هەندێکی تریان هەوڵیان ئەدا بچن بۆ دەرەوەی شار، ئێمەش بەهەمان شێوە بەرەو ماڵ کشاین، تا فڕۆکەکە دوورکەوتەوە. دوای چەند ساڵێك ئەم رووداوەم هەر لەخەیا ڵدا بوو، با شە ئەو فڕۆکە یە هیچی نەکرد، بۆ ئەو خەڵکە شپرزەبون؟! دواتر کە تۆزێ گەورەتر بوم وەڵامی پرسیارەکەمم دۆزییەوەو تێگەیشتم ئەو شپرزەیی‌و راکردنی خەڵك بەو قەرەباڵغی یە رەنگدا نەوەو درێژبو نەوەی کارە سات‌و مەرگە ساتی بۆردومانی فڕۆ کەکانی ئینگلیز بوو بۆ سلێمانی لەکاتی شۆڕشی شێخ مەحموددا، چونکە خەڵکەکە چاوی ترسابوو، ئەوانەی هەر لەبیرمابوو، ساڵی

* چاوپێکەوتنەکە، بەسەرپێوەو بەهۆی ریکۆردەرەوە بوو، شێوازی رێنووس‌و خاڵبەندییەکە، هی رۆژنامەکەیەو لێرەدا هەر وەك خۆی دووبارەی ئەکەمەوە.

1939ش زۆر نەبوو، چونکە ساڵی 1932 دوا بۆردومانی سلێمانی کرابوو. خەڵك وەها لەفڕۆکە تێگەیشتبوو کە هات دەتکوژێ، ئەمە مۆرکێك بوو لەمێشکی منی منداڵیشدا چەسپی.

دەڵێن ئەوەی مرۆڤ لەکاتی ئاساییدا بەساڵێك فێری دەبێ، لەکاتی شەڕو ئاژاوەدا بەرۆژێك فێری دەبێ.

من چاوی منداڵیم، جگە لەو کارە ساتی فڕۆکە یە، بەدەنگوباسەکانی شەڕی جیهانی دووەم کە ساڵی 1939 دەستی پێکرد کرایەوە. کە شەڕ دەستی پێکرد من وردە وردە گەورە دەبوم، وەکو خەیاڵ لەیاد مە خەڵك دائەنیشتن‌و با سی ئەو شەڕەیان دە کردو گوێ یان لەرادیۆ دە گرت‌و دەنگوباسی شەڕیان بۆ یەکتر دەگێڕایەوە.

شتێکی خۆشی کە لەبیرم ماوە لەو بارەیەوە بیگێڕمەوە، کابرایەك هەبوو ناوی غەفور بو، پێیان دەگوت (کەڕەی شەربەت) بەحساب کەڕولاڵ بو، شەربەتی دەفرۆشت لەبازاڕ، کوپەیەکی بەسەر سنگەوە بو، ئەو کابرا یە مەشهورە لەسلێمانی پێیی دەڵێن کەڕەی شەربەت، ئێستاش مە سەلەی پێدەهێنرێتەوەو یەك بەیەکێ دەڵێ: (خۆی لێکردوم بەکەڕەی شەربەت). ئەو کابرایە هەموو دەنگوباسەکانی شەڕی دەزا نی، تەنا نەت ئەوا نەی گوێ‌و زمانیان هەبوو قەت ئەوەندەی ئەو دەنگوبا سی شەڕیان نەدەزانی، ئەو هەموو بەیانییەك بەدەم فرۆشتنی شەربەتەوە دەهاتە بەردەم دوکانی باوکم‌و بەئیشارەت‌و غەلبە غەڵب‌و وردە دەنگ کە دەری دە بڕی، گشت دەنگوباسەکانی ئەو شەوەی شەڕی بۆ باوکم دەگێڕایەوە.

*** مامۆستا وەکو لەیادەوەری فڕۆکەدا باست کرد، وادیارە خەڵکی کورد بەرامبەر بەئینگلیز هەڵوێستیان هەبوە، ئایا ئەو کاتە خەڵکی سلێمانی لایەنگری ئینگلیزەکان بون یان بەرەکەی تر؟**

– لەڕاستیدا ئەو سەردەمە سێ ڕێباز هەبوو لە سلێمانی، ئەوانیش تورکچێتی، ئینگلیزچێتی‌و کرودایەتی بون، ئەوا نەی کە هەستی ئاینییان هەبو بەلای تورکچێتیدا رۆیشتبوون، خەڵکانێك هەبون هەلپەرست بون ئینگلیزو حکومەتی ئەوسای عێراق هەوڵی راکێشانیان بۆ لای خۆی دەداو چاویان لەکورسی بو، ئەوا نە مقۆمقۆی ئەوەیان دە کردو ئینگلیز یان

بەرزگارکەرو باش ناودەبرد، دەیانگوت ئینگلیزەکان چەندان وڵاتیان لەژێر دەستی عوسمانیەکان رزگارکردووەو سەربەخۆ کراون.

خەڵکانیش هەبون دەیانگوت ئێمە کوردینو دەمانەوێ سەربەخۆ بین، نابێ کلکی کەس بین، بەڵام بەداخەوە ژمارەیان کەم بوو، کەسایەتییەکانی ئەم رێبازەش ئەمانە بوون، تۆفیق ئەفەندی ئاغا فەتحوڵلای باوکی دارا تۆفیقی ئەندامی مەکتەبی سیاسی پارتی، تۆفیق قەزاز، بێکەس، رەمزی مەلا فەتاحو عەبدولواحید نوریو کۆمەڵێ خەڵکی تر، لەڕاستیدا ئەمانە زۆر مەردانە لەقسەکانیاندا باسی کوردو سەربەخۆیی کوردیان دەکرد.

دوای ئەوە حزبایەتی وردە وردە پەیدابوو، سەرەتا، حزبی هیواو حزبی رزگاری هەبوو، دواتر گۆڕان بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان.

* مامۆستا جەنابت چ کاتێك هەستت بەو ئینتمایە کردو بیرۆکەی نەتەوەو هەستی نەتەوایەتی بوو بەفکر لەلات؟

– دەتوانم بڵێم تا رادەیەك ژمارەیەك خەڵکی تریش، گۆڤاری گەلاوێژ، زۆر کاری تێدەکردین. گۆڤاری گەلاوێژ گۆڤارێکی چاك بوو، زۆر بابەتی دەربارەی مەسەلەی نەتەوایەتی دەنوسیو رۆشنبیرییەکی باشی بڵاودەکردەوە، ئەمە بو بەهاندەرێکمان بۆ گەلاڵە بونی فکری نەتەوایەتی لەلامان. فاکتەری دوەمیش دامەزراندنی کۆماری مهاباد بوو کە دەنگی دایەوە لەلای ئێمەو کاریگەری زۆری لەسەرمان هەبوو، چونکە شتێکی نوێ بوو لەناو کورداو دەمانگوت خەریکە کورد دەبێ بە شتو دەوڵەتی هەیە. هەرچەندە کۆماری مهاباد ساڵێکی خایاند، بەڵام خەڵك هەر دڵی خۆش بو بەوە، هەرچەندە ئەوکۆمارەش لەکیس چوو، بەڵام دامەزراندنی نیشانەیە کە بۆ ئەوەی کە سەر هەڵدانەوەی تریش دەبێ. فاکتەری سێیەم بۆ گەڵاڵە بونی ئەو بیری نەتەوایەتییە لەلامان، رەوی بارزانیەکان بوو بۆ یەکێتی سۆڤیەتی جاران دوای تێکچوونی کۆماری مهاباد، کە دەنگی دایەوەو خەڵك باسیان دەکرد، خەڵك چاوەڕوانی ئەوە بون رۆژێ لەڕۆژان بگەڕێنەوەو سەر لەنوێ شۆڕشی کوردستان دەست پێبکاتەوە، بەتایبەتی لەکاتی چونیان بۆ سۆڤیەت تووشی شەڕو شۆڕی زۆربونو وازانرا بوو کە هێزێکی دەست وەشێنو چەکدارو شەڕکەرو شارەزان.

جگە لەم هۆکارانەش شۆڕشەکانی شێخ مەحمود سەرچاوەیەکی داهێنەری بیری نەتەوایەتی بوون بۆ سەردەمی خۆیو بۆ دوای خۆشی، ئێمە

مانان نەوەی دوای ئەو قۆناغە بوین، بۆیە رەنگدانەوەی شۆڕشەکەی لەهەستو سۆزی ئێمەدا کاریدەکردو دەیبزواندینو دەیبوژاندینەوە.

لەلایەکی تریش چەندان گەلو وڵات لەژێر دەستی عوسمانیەکان رزگاریان ببو، ببوبون بەدەوڵەت، رۆشنبیرو گەنجانی کوردیش چاویان لەوەوە بو، چاویان کرایەوەو دەیانگوت خۆ کوردیش لەژێر دەستی عوسمانی رزگاری بوە، بۆ ئەویش حکومەتو دەوڵەتی خۆی نەبێ؟

*** باشە مامۆستا ئەگەر وابێ، ئەی بۆچی (تحرر) کە نوێنەری حزبی شیوعی دەکردو هێشتان حزبی شیوعی نەبو بو، لەسلێمانی بەهێزتر بوو پارتی خۆی هێڵی نەتەوایەتی گرتبوەبەر، ئایا ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە بیری نەتەوایەتی لاواز بو؟**

– نەخێر، بەڵکو دەگەڕێتەوە بۆ هەندێ دیاردەی تر کە لەو کاتەدا هەبوو، خەڵك ئەو سەردەمە یەکێتی سۆڤیەتیان بەرزگارکەری میللەتان دەزانی، پڕوپاگەندەی کۆمۆنیستەکان لەو سەردەمەدا وەهابوو کە یەکێتی سۆڤیەت پشتوپەنای میللەتانەو حزبی شیوعیش خۆی بەتەواوکەری یەکێتی سۆڤیەت دەزانی، لەلا یەکیتر دروستبونی کۆماری مهاباد تا ڕادەیەك بەپشتیوانی یەکێتی سۆڤیەت شتێك بوو کە خەڵکی کوردی لەشیوعی نزیك دەکردەوەو خەڵك دەیگوت فەرموو یەکێتی سۆڤیەت فرسەتی هێناو کۆمارێکیان بۆ کورد دروستکردوە، ئنجا ئێمەش ئەو کاتە دەمانزانی کەوا یەکێتی سۆڤیەت ئەو کۆمارەی دروستکردوە، بەڵام نەماندەزانی هەریەکێتی سۆڤیەت بو بەگورگان خواردوی دا بۆ بەرژەوەندی خۆی لەگەڵ قەوامی سەڵتەنەت سازشی کردو کوردی فرۆشت بەرامبەر بەپێدانی ئیمتیازاتی نەوتی ئێرانی بەیەکێتی سۆڤیەت، شایانی باسە ئەو سەردەمە قەوام سەرۆك وەزیرانی ئێران بوو، بەڵام دوا تر کاتێ کۆماری مهاباد روخێنراو ئێران گەڕایەوە بۆ ئەو ناوچانە، کۆمەڵکوژیو لەسێدارەدانێکی زۆری کردو قەوام دەستی لەکارکێشایەوە. یەکێتی سۆڤێیەتیش بۆ ئەو پەیمانانەی کە لەگەڵ قەوام ئیمزای کردبو ملی ئێرانی گرت، ئەوانیش گوتیان ئەو پەیماننامانە کەسێك ئیمزای کردوە کە ئێستا لەسەر حوکم نییە، بەمجۆرە یەکێتی سۆڤیەت لەلایەك بەو سازشەی وازی لەکۆماری مهاباد هێناو لەلایەکی تریش ئیمتیازاتی نەوتی ئێرانی لەدەستچوو.

لێرەدا خاڵێکی تریش هە یە لەمە سەلەی کۆبو نەوەی خەڵك لەدەوری (تحرر) ئەویش خەڵکی چوونی بارزاذ یەکانی بۆ یەکێتی سۆڤیەت والێکدەدایەوە کە ئەمە یارمەتییەکی یەکێتی سۆڤیەتە بۆ کورد. ئەما نە هەمووی وایان کردبو کە خەڵك یەکێتی سۆڤیەتی خۆش بویّ، هەڵبەت دڵخۆش بونەکەش سەرچاوەکەی هەر بۆ هەستە نەتەوەییەکە دەگە ڕێتەوە. کاتێك خەڵکیش دەچوونە ناو حزبی شیوعی کە من یەکێك بووم لەوا نە وامدەزانی کەوا کلیلی مافی چارەنوسی کورد وا لەیەکێتی سۆڤیەتە. بەمانا بەو هۆکارەو مەبەستە من چووبومە ناو حزبی شیوعی، نەك بەوەی ببم بەکۆمۆنیستو خەباتی چینایەتی بکەم، ئە سڵەن چین لەکورددا نەبوە، ئێ ستاش چین بەپێی چەمکی مارکسیزم وا تە چینی کرێکارو چینی سەرمایەدار لەناو کورددا درو ست نەبوە. لەم روانگە یەوە خەڵکانێ کە روویاندەکردە رێکخستنی (تحرر) یان کۆمۆنیست زیاتر بەدافعی نە تەوەیی بوو.

*** ئایا هچ ململانێیەك لەو سەردەمەدا لەنێوان پارتیو (تحرر)دا هەبو، ململانێیەکە لەسەر چی بو؟**

فاضل نظام الدین
خاوەنی فەرهەنگی
ئەستێرە گەشەو
فەرهەنگی شیرین
(برای ژیر)

کامیل ژیر
یەکەم ساڵی
ئاشنابوونی
بەسیاسەت
1948

– بەڵێ، ململا نێ زۆر بو، ئەویش لەسەرئەوەی کە ئایا کورد نەتەوەیە یان نە تەوە نی یە، 8-9 ساڵیش خەڵكو گەنجانی کورد لەو سەردەمەدا لەسلێمانی بەوەوە خەریك بون ئایا کورد نەتەوە یە یان نەتەوەی نییە؟ چونکە ستالین بۆ پێناسەی نەتەوە کۆمەڵێ مەرجو پێوانەی دا نابو، دە بێ خاکی هاو بەش، مێژوی هاو بەش، ئابوری هاو بەش، ز مانی هاو بەش، مێژوی هاو بەشو هە ستی هاوبەشیان هەبێ. بەکورتی ستالین 5-6 مەرجی لەم بابەتەی دانابو، ئەگەر هەر میللەتێك تێیدابوایە ئەوە نەتەوەو ئەگەر تێ یدا نەبوا یە بەنە تەوە دا نەدەنرا. ئنجا ئەو سەردەمە بەپێی مەرجەکانی

ستالین کورد دەبوایە بەنەتەوە دانەنرێ. چونکە هەر هیچ نەبێ کورد ئابوری هاوبە شی نەبوەو ئێ ستاش ئابوری هاوبە شی نی یە، لە بەر ئەو پار چە پار چەییەو داگیرکراوەی یەی بەدە ست چەندان دەوڵە تەوە، بۆ یە کۆمۆنیستەکان دەیانگوت کورد نەتەوە نییە. لەبەرامبەردا پارتیەکان رایان وابوو کە کورد نەتەوەیە. بەڵام لێرەدا شتێك هەیە پێویستە بگوترێ. سەیر لەوەدابوو پارتی یەکانیش بە گەزی کۆمۆنی ستەکان جاوی کوردا یەتیان دەپێوا. یاخود بەمانایەکی تر بەتەرازوی ئەوان کێشەی کوردیان دەکێ شا، ئەمانیش 0بەگوێرەی ق سەکانی ستالین کۆ مەڵێ بەڵ گەیان دەهێنا یەوەو دەیانگوت نەخێر کورد نەتەوەیە. لەبیرمە ئەو کا تە من لا یەنگری حز بی (تحرر) بوم، کە دەهاتینە سەر مەسەلەی ئایا کورد نەتەوەیە یان نا، من رام جیاواز بو لەکۆمۆنیستەکانو رام لەگەڵ پارتیەکان بو کەوا بەڵێ کورد نەتەوە یە. ئەو کاتە من خۆم لەگەڵ خۆ مدا بیرم دە کردەوەو دەمـگوت کا تێ من خۆم بەکورد بزانمو ملیۆنانی وەکو من خۆیان بەکورد بزانن‌و هەموومان خۆمان بەیەك نەتەوە دابنێین‌و خاكو هەستی هاوبەشمان هەبێ، با ئابوری هاوبەشیشمان نەبێ، هەر نەتەوەین، لەگەڵ خۆشمدا دەمگوت: من هەقم چییە بەسەر سەنگو تەرازووی ستالینەوە، خۆ ستالین دانەنی شتوە یاساکانی جیهان بەدەست ئەوبێ‌و ئەو دایبنێ.

*** مامۆستا ئایا ئەو ململانێیەی لەسلێمانی هەبوو لەشارەکانی تری کەرکوك‌و هەولێریش هەبو؟**

– بەڵێ، بەڵام کەمتر، چونکە بەڕا ستی سلێمانی سەر چاوەی سیا سەت بو، سەرچاوەی دروستبون‌و سەرهەڵدانی ئەو حزبانە بو. هەروەها خەڵکەکەی ئێرە کراوە ترو رۆشنبیرتر بون، بەڵام بێگومان درێژبونەوەی ئەم ململانێیە چوو بو بۆ شارەکانی تریش، بەتای بەتی لەکۆ یەو ناو چەی بادی نان، چونکە هەمزە عە بدوڵڵای سکرتێری پارتی دیموکراتی کوردستان خۆی بادینی بو لەسلێمانی دەژیاو ناوە ندی ململانێ کەش سلێمانی بو.

لەلایەکی تر وەکو رێکخستنیش پێش ئەو سەردەمە حزبی هیوا هەبو، کە حزبێکی زۆر فراوان‌و گەورەبو، دروشمەکەی سەربەخۆیی بو، سەرۆکەکەی خوالێخۆشبوو رەفیق حیلمی بو.

*** مامۆستا کامل وا بزانم ئەو کاتە نامیلکەیەك دەرچو بو فەهد نوسیبوی لەسەر حز بی هـ یوا بەناوی (هل نحن بحاجة الی حزب عمل ام حزب أمل؟).**

– بەڵێ، مەبەستی حزبی هیوا بو، ئەم بەحساب گوایە حزبی شیوعی حزبی عەمەلەو ئیش دەکاتو حزبی هیوا حزبی ئەمەلەو هەر بیردەکەنەوەو ئیش ناکەن. ئەمەی نوسیبو. لەڕاستیدا ئەو نامیلکە یە تاڕادە یەك دەنگدانەوەی هەبو تا ئاستێکیش ڕاستی تێدا بو، چونکە بەڕاستی سەرکردایەتییەکەی حزبی هیوا حاکم نەبو بەسەر ئەو خەڵکە زۆرەی کە ڕژابو نە ناو حزبەکەوە، وا تەوەکو فەهد دەیگوت ئەگەر سەرکردایەتی حزبی هیوا سەرکردایەتی عەمەلو لێ هاتوبوایە ئەوە شتێکی زۆر گەورەی لێدەکەوتەوە، بەڵام بەداخەوە هەرچەندە ڕەفیق حیلمی وەکو شتێکی پیرۆز سەیری دەکراو پیاوێکی زۆر باشو لەڕووی فیکریشەوە ئاستی زۆرباش بو، بەڵام لەڕووی ڕێکخستنەوە ئەو توانا زۆرەی نەبو، کە سەرۆکایەتی ئەو حزبە گەورەیە بکات، بۆیە زۆری نەخایاند ئەوحزبە لەئاست خۆیەوە توایەوەو هەرەسی هێناو لەجێی ئەو چەند حزبێکی تر دروست بون.

دواتر بزوتنەوەی کوردایەتی بو بەدووکەرتەوە، کەرتێکی ڕوی کردە مارکسیەتو کەرتەکەی تریشی ڕوی کردە جۆرێك لەنەتەوایەتی کە ناتوانین بڵێین نەتەوایەتی تەواو (صرف)بو، چونکە تا درەنگ کاتێکیش پارتی دیموکراتی کوردستان هەر مارکسیانە بیری دەکردەوە، لەپەیڕەوو پرۆگرامیاندا دەقێکی ئاشکرا هەبو بەعەرەبی دەیاننوسی (ننتفع من الماركسية – اللينية). تەنانەت تا کۆنگرەی یانزەی پارتیش کە ساڵی 1993 لەهەولێر گیراو خۆم تێیدا بەشداریم کرد ئەو دەقە هەر مابووو کرابو بە (ننتفع من النظرية العلمية)و مەبەستیان مارکسیزم بو، بەڵام لەو کۆنگرەیەدا من چومە لیژنەی پەیڕەووپرۆگرامو لامبردو نوسیمەوەو کە سێ نەبو تەدقیقی بکاتو پێیدا بچێتەوە، ئیتر بەم جۆرە ئەودەقەم لەپەیڕەوو پرۆگرامدا نەهێشتو چاپ کراو تێپەڕیو لەو خاڵە ڕزگارمان بو.

ڕۆژنامەی (تایم) ژمارە 28 ڕۆژی 2002/9/3

*** عەبدولکەریم قاسم پیاوێکی نیشتمانیو دیموکراتیخوازبوو.**
*** شیوعیەکان بەمەعاریفی کوردستانیان دەگوت مەعاریفی قلیاسان.**
*** دەساڵی تەمەنم لەناو حزبی شیوعی بەفیڕۆدا.**
*** ویستیان بۆ بەسرە نەفیم بکەن، ئەبوغرێبم هەڵبژارد..**

لەم ئەڵقە یەی گێڕا نەوەی یادەوەرییەکاندیدا بۆ تایم مامۆستا کامل ژیر باسی لەئەزمونی 10 ساڵەی خۆی لەناو حزبی شیوعیو راو هەڵوێستی شیوعیەکان بەرامبەر بەکوردستان کرد.

لەمیانەی باسەکەیدا دەربارەی هێزو توانای ئەو سەردەمەی حزبی شیوعی دوای شۆڕشی 14ی تەمموزی ساڵی 1958 ئاماژەی بەوەدا کە (یەکێك لەهەڵە گەورەکانی حزبی شیوعی دەیانتوانی بەئاسانی دەسەڵات بگرنە دەست، بەڵام سەرکردایەتیەکەیان بودەڵە بوو نەیکرد).

لەبەشێکی تری یادەوەریەکانیشیدا باسی لەدوکانەکەی بەشیر موشیرو بەشیریاتو بەشیرچییەکان کرد.

*** مامۆستا کاتێ پارتی دیموکراتی کوردستان دروست بو، زۆربەی ئەوانەی هەستی کوردایەتیان هەبوو بەرەو پارتی چوون و خۆشت وازت لە (تحرر) هێنا. ئایا پارتی تا چەند توانی بەرجەستەی بیری نەتەوایەتی بکات؟ خوێندنەوەی خۆت بۆ ئەو قۆناغانە، واتە پێش شۆڕشی 14ی تەموزی ساڵی 1958 چۆنە؟**

– من لەساڵی 1958 وازم لە (تحرر) هێنا. پێشتر لەساڵی 1948 تەمەنم بچوك بو، 14 ساڵان بووم، بەڵام بەحوکمی ئەوەی مامەکانم سەید نوری، سەید مەجیدو سەید تەها شیوعی بون، بەرەو حزبی شیوعی چومو بومە لایەنگریان، ئەو سەردەمە سەید تەها وتاربێژی شیوعییەکان بو، دەنگێکی زۆر چاکی پێوە بو. کامەران موکریش وتاربێژی پارتی بو، ئەم دوانە ئەوکاتە زۆر دەرکەوتوبون لەسلێمانی.

لەڕاستیدا من تا ساڵی 1958 لەگەڵ حزبی شیوعی بوم، بەڵام بەپچڕپچڕی، چونکە من لەساڵی 1952 وە ئیتر نا سرام لەلایەن دەزگاکانی ئەمنەوە بەوەی کەکەسێکی سیاسی بزێوم، لەبەر ئەوەی هەر ناڕەزایی دەربڕینێك هەبوایەو 4 کەس بگیرابایە من سەری پێنجەم بوم. بەم جۆرە تا ساڵی 1954 چەند جارێك گیرام. ساڵی 1954 کە لەقۆناغی ناوەندیدا بوم 37–38 قوتابی گیراین‌و خستینیانە ناو لۆری سەربازیو بردیانین بۆ شوعەیبە، لەوێ مەعسکەرێ کرابۆوە بۆ قوتابیە سیاسییەکان، کە سەیرمان کرد هەرچی قوتابی سیاسییە گیرابون‌و لەوێ کۆکرابونەوە. زۆرەی ئەو گرتنانەش بەو ناوەوە بون گوایە ئێمە عەسکەریمان لەسەرە، بەڵام لەوێ خستینیانە زیندانەوەو یەکی 7–8 مانگ لەو زیندانە ماینەوە. کۆتایی ساڵی 1955 گەڕامەوە بۆ سلێمانیو ماوەی ساڵێك زیاتر لەسلێمانی مامەوە. بەڵام لەو ماوەیەشدا چەند جارێك گیرام، یەك دو جار

درام بەدادگا بەناوی کتێب گرتن لەماڵەکەمدا، بەڵام دادگای ئەوکاتە بەو توندییەی ئێستا نەبو.

*** مامۆستا ئایا ئەو کاتەی لەناو تحرر بویت بیری نەتەوایەتیت بەتەواوەتی لەلا گەڵاڵە ببو؟**

– نەخێر، بەڵام حەزم پێدەکرد، ئەو سەردەمە جار جار دەکەوتمە ململانێ لەگەڵ خۆمو جارجار لەگەڵ حزبەکەشدا لەسەر مەسەلەی ئەوەی ئایا کورد نەتەوەیە یان ناو لەسەر ئەوەی رێگای نەتەوایەتی نەگرینە بەر؟! ئەم جۆرە پرسیارانەم لەخۆ دەکردو گفتوگۆم دەربارەیان لەگەڵ حزبیەکاندا دەکرد. هێڵی حزبیش ئەوکاتە کەمتر بنەمای فکری هەبو، زیاتر مەسەلەی رێکخستن بو، چونکە ئەو چاپەمەنییانەی کە لەپێش ساڵی 1958 وە دەهاتنە عێراق، بەتایبەتی ئەو هەموو کتێبەی لەلوبنانو دەرەوەی عێراق چاپدەکران لایەنگری بیری شیوعیەت بو، نەیاندەهێشت لەعێراق بڵاوبیبێتەوە، بۆیە ئێمە سەرچاوەی فکریمان نەبو، تەنها رۆژنامەی قاعیدەی سەر بەحزبی شیوعی بو لەگەڵ ئەو قسانەی کە رێکخراوە کەمان لەرێگای رێکخەرەکانیا نەوە بۆ یان دەکردین، ئەوا نەش بەگوێرەی دڵی ئێمە قسەیان دەکرد.

*** مامۆستا دەتوانین بڵێین جەنابت بۆ گەڵاڵە بوونی زانستیانەی فکری نەتەوایەتی لەلات سوودت لە ئەدەبیاتی مارکسیش وەرگرتووە؟**

– بێگومان، یەکێ کە چووە ناو سیاسەتەوە، هەر بیروباوەرێك هەڵ بژێرێ زۆر دەخوێنێتەوەو موتابەعە دەکا، لە ئەنجامی ئەمەشدا زانیاری زۆری لا کەڵە کە دەبێو دەبێتە زەخیرەو سەرچاوی فکری بۆی. لەلایەکی تریش مرۆڤ بەبیرکردنەوەی خۆی دەگاتە رایەکی تایبەتی خۆی، کە لەوانەیە جیاواز بێت لەڕای ئەو رێکخستنەی کاری تێدا دەکا. ئنجا بۆ من مەسەلەکە وا بوو، ئەنجامی ئەو بیرکردنەوەو خۆپڕ چەك کردنە بەزانیاریو رۆشنبیری، منی گەیاندە راوبۆچوونی جیاواز لەحیزبەکەم کە دواتر دێمەسەریو باسی لێوە دەکەم.

ساڵی 1957 دا یەرەی ئەمن ناردی بەشوێنما، ئەوکاتە پێیان دەگوت (شعبة التحقيقات)، دووکەس بەرپرسیاربون تێیدا یەکێکیان ئەفسەر بو ناوی مەسعودو ئەوی تریان مفەوەز بو بەناوی تاڵیبو هەردوکیان عەرەب بون، ئەو دووانە دائیرەی ئەمنی سلێمانیان بەڕێوە دەبرد، ئەوانە پێیان وتم: ئیتر ئێمە لەگەڵ تۆدا گەیشتۆتە تینمان، تۆ دەبێ چارە سەرێکی خۆت بکەیو واز لە هەموو شت بهێنی، یاخود سێ رێگات لەبەردەمدایەو خۆت یەکێکیان هەڵ بژێرە. وتم: کامانەن؟ وتیان یەکەم بەرائەت بکە لەحزبی شیوعی ئەگەر ئەوە ناکەیت ئەوە 3–4 ساڵ زیندانیت دەکەین، یان لە سلێمانی

دوورت دەخەینەوە (نەفیت دە کەین)، ماوە شیان پێدام 2–3 رۆژ بیر بکە مەوەو وەڵامەکەیان لێ بگێڕمەوە.

من سەیرم کرد ئیشەکەیان جدییەو گاڵتە نییە، بۆیە چوومەوە لا یانو پێ یانم گوت، مومکین نییە من بەرائەت بکەم، چونکە بەرائەت کردن کارێکی زۆر عەیبە بو، خەڵکانێ کە بەرائەتیان دەکرد زۆر بەچاوی سووك تەما شا دە کران، جگە لە مەش بەرا ئەت نەکردن لەلای من مەسەلەیەکی مەبدەئی بو، بۆیە پێ یانم گوت پەتیشم بۆ هەڵوا سن بەرا ئەت نا کەم، ئەوە شی کە ئێوە کێ شەم بۆ درو ست بکەنو 3–4 ساڵ بمخە نە زیندا نەوە خەیارێکی باش نییە، بەڵام بۆ نەفی کردنم کەیفی خۆتانە، ئەوانیش وتیان: با شە نەفیت دەکەین. وتم: بۆ کوێ؟ وتیان: بۆ شوێنێکت نەفی دە کەین، لەوە شدا کەو تمە سەوداو معامەلە گەڵیاندا کە بۆ کوێم نەفی بکەن، لەدوایدا وتیان: خۆت بڵێ بۆ کوێت نەفی بکەین؟ وتم: بۆ بەغدا، وتیان: هەی وەڵڵا شتێکی جوانە، ئێمە لەسلێمانی نەفیت دەکەین، دەتوێ بچی بۆ بەغدا، وتیان بۆ بەسرە نەفیت دەکەین. منیش پێم گوتن: نا و پێشنیاری نەفی کردنم بۆ ئەبوغرێب کرد، ئەوانیش وتیان: باشە، ئەبو غرێب دوریشە لەبەغداو کا تێ چوویتە ئەوێش لەژێر چاودێری پۆلیسدا دەبێتو بەیانیانو ئێواران دە بێ بچی لەپۆلیسخانە ئیمزا بکەیو نابێ بشچیت بۆ بەغدا، منیش گوتم: باشە.

من بۆیە ئەبوغرێبم هەڵبژارد، چونکە لەبەغدا نزیکەو ماڵە برایەکم فازڵ نیزامەدین ئەو کاتە لەئەبوغرێب بو، کاتێ کە نەفی کرام بۆ ئەبوغرێب لەرێگاوە چووم بۆ ماڵی ئەوانو دواتر بۆ رۆژی دووەم چووم خۆم بەپۆلیسخانە ناساند، دیتم هەموو زانیارییەکیان لەسەر من لابو. ئەوانیش وتیان: زۆر چاکە ئیتر تۆ بزانە لێرە نەفیت، ناویان نوسیم، ئیمزایان لێ وەرگرتم، پەنجە مۆریان پێکردمو پێیان گوتم کە دە بێ هەموو رۆژێ بەیانیانو ئێواران بچم بۆ پۆلیسخانە ئیمزا بکەم.

بەم شێوەیە ماوە یەك بەیانیانو ئێواران ئیمزام کرد. دوا تر وردە وردە وای لێهات ئێوارانەکەی نەدەچومو بەیانیەکان هەردوو ئیمزا کەم بە سەریەکەوە دە کرد.. وردە وردە ئەوانیش وایان لێهات زۆر بایەخدارنەبون بەئیمزاکردنو بەچوار پێنج رۆژ جارێ دە چوم ئیمزای هەموو رۆژەکانم دەکردو ئەوانیش چاوپۆشیان لێ دەکردم.

ئەم کەینو بەینە درێژەی کێشا، تا رۆژێکیان رۆژنامەی (ژین) کە لەسلێمانیەوە بۆیان دە ناردم تیا یدا گرەوێکی شیعریم بەر چاو کەوت بۆ جوانترین شیعر لە سەر بەهای کوردستانو خەڵاتیان بۆ دانابو. ناونیشانیشیان دانابو کە ئەوبەرهەمە گرەوە پێشبڕکێیە بۆ کوێ بەرێ بکرێ.

من ئەو کاتە زۆر نەبو دە ستم دا بوە شیعر، هاتم هەڵبە ستێکم دا نا لە سەر بەهاری کوردستان و بە پۆست بۆم ناردن،

لەڕاستیدا من ئومێدی ئەوەم نەبو کە هەر بیخوێنن نەوە، چونکە تە مەنی ئەدەبیم ئەوەندە نەبو، کەچی سەیرم کرد دوای نزیکەی مانگ و نیوێك تا دوو مانگ هەر بە پۆ ستە نامەیەکم بۆ هات تیایدا دە لێ پیرۆزبادیت لێ دە کەین، شیعرەکەی تۆ یە کەم دەر چوو، وەرە بۆ وەرگرتنی خەڵاتە کەت، لیژنەی هەڵ سەنگاندنی شیعری بە شداربوانی ئەو گرەوەش بریتی بوو لەعەلادین سجادی، رەشید عارف، ئەنوەر سائیب و شەماڵ سائیب، ئەوانە زۆر پیرۆزباییان لێ کردم و خەڵاتە کەیان دا مێ. بەڵام ئەوەی گرنگە لێرەدا ئەو شیعرە دەرگایەك بو بۆ من کرا یەوەو لەکاتی وەرگرتنی خەڵاتەکە شدا لەبە غدا بەوا نەم نەگوت کە من لەژێر چاودێری پۆلیسدام و بەدزی هاتوچۆی بەغدا دەکەم.

*** مامۆ ستا بەحوکمی ئەوەی بەڕێزت هەڵگری بیری نەتەوایەتی بوی، ئایا دەتوانی بەراوردێکمان بۆ بکەی لەنێوان هەڵوێستی دەسەڵاتدارانی عێراق پێش شۆڕ شی 14ی تەمموز پاش شۆڕشی 14ی تەمموز؟**

– لەڕا ستیدا مە سەلەی دژا یەتی کرد نی کورد لەلا یەن عێرا قەوە، مە سەلەیکە لەو رۆژەی کە ولایەتی موسڵ لەساڵی 1925 وە خرایە سەر عێراق دروست بوە، ململانێیەك لەنێوان کوردو عەرەب دروست بوە، چونکە تێکڕای سیا سەتمەدارانی عەرەب بە هەموو رێبازەکانیانەوە چاویان لەوە بوە کورد لەناو خۆیا ندا بتوێننەوەو مەر جەکانی خۆ یان بەسەر کورددا بسەپێنن. بەڵام دەتوانم بڵێم دە سەڵاتدارانی عێراق پێش 14ی تەمموز نەرمترو زیرەکا نەتر لەوا نەی دوای خۆ یان سیا سەتی دژا یەتی کرد نی کورد یان پەیڕەو دەکرد. ئەوانە هەر لەدوای ئەوەی کە ولایەتی موسڵ خرا یە سەر عێراق هاتن کۆ مەڵێك خەڵکی کوردیان هێنایە پێشەوەو کردنیان بەوەزیرو بەنائب، لەوانە محەمەد ئەمین زەکی، تۆفیق وەهبی و جەمال بابان و سەعید قەزازو مەحمود با بان.. هـ تد، تەنا نەت جارنا جار سەرۆك وەزیرانیش کورد دە بو، ئەما نە وایکرد کە تا ئا ستێك خەڵك چەوا شە بکری و دە یانگوت: فەرموون، ئەو هەموو وەزیرە کوردن، جاری وا هە یە سەرۆك وەز یرانیش کوردە. دا نانی ئەو وەز یرە کوردا نە لەڕا ستیدا وە کو دەرزێ یەکی سڕکەر وا بوو کە لەکوردیان دەداو وای کرد کە کورد قەنا عەت بەو وەز عە تا لە بکا کە تێ یی کەوتبو. بەشێکی خاکەکەی خرابوە سەر عێراق و بەو شێوەیە بەربەرەکانیی کوردو کوردا یەتیان دە کردو ئەو مە سەلەیەیان لەبیر خەڵکی کورد دە بردەوە، بەڵام کا تێ شۆڕ شی 14ی تەمموز رویداو عەبدولکەریم قاسم هاتە سەر حوکم و لەدەستوری عێراقیدا نو سی کوردو

عەرەب شەریکن لەو ولاتەدا، کورد راپەڕین و بوژانەوەیەکی بەخۆوە بینیو وترا کە کورد نەمردووەو ئەوەتا کابرا شۆڕشی کردوەو یەکەم قسەی دەلێ: کوردو عەرەب شەریکن لەم نیشتمانەدا.

*** ئەگەر بگەڕێینەوە سەر حەقیقەتەکان عەبدولکەریم قاسم شتێکی زیادی نەوتوە، چونکە کوردو عەرەب لەعێراقدا هەن، ئەمە واقعێکە هەیە؟**

– بەلێ، بەس شتێك هەبو پێویستە باسی لێوەبکرێ، ئەویش ئەوە یە عەبدولکەریم قاسم کە هاتە سەر حوکم خۆی بەتەنیا نەبو، عەبدولسەلام عارفیش بو، عەبدولسەلام زیاتر نوێنەرایەتی ئاڕاستە نەتەوەییە عەرەبییەکەی دەکرد، هەرچی عەبدولکەریم قاسم بو زیاتر کابرایەکی دیموکراتیخوازو نیشتمانی بو، بایەخی بەقەومیەتی عەرەبی نەدەدا، بۆیە خەلکەکە، بەتایبەتی کورد پشتگیری عەبدولکەریم قاسمی دەکرد، شیوعیەکانیش ئەوەیان قۆستەوەو وتیان عەبدولکەریم لەخۆمانە، ئەویش بواری زۆری دا بەشیوعیەکان و حزبی شیوعی بو بەحزبێکی ئاشکراو چەندان وەزارەتیان پێدراو خەلك بەگشتی رووی تێکردن.

لەڕاستیدا لەدوای 14ی تەمموزدا کتێب و بلاوکراوەی زۆر رژا نە عێراق و بەغدا دەربارەی شیوعیەت و مارکسیزم و هەندێکیشیان رەخنە بون لەسەر مارکسیزم؟ لەلایەکی تریش منیش لەو کاتەدا گەیشتبومە تەمەنێك کە بتوانم زیاتر لەشت تێبگەم و زیاتر شت بخوێنمەوە، عەرەبییەکەشم بەهێزتربو. کاتێ ئەو کتێبانەم خوێندەوە کە رەخنەبون لەمارکسیزم بۆم دەرکەوت کە ئەوەی من شوێنی کەوتوم بەهەلەدا چوم، من بەئومێدی نەتەوایەتی شوێن حزبی شیوعی کەوتبوم، وام زانی لەو رێگایەوە کورد رزگاری دەبێ.

لەم بارەیەوە کتێبەکەی لینین (حق الامم في تقرير مصيرها) رۆلی زۆری هەبو بۆ ئەو رایەی کە پێی گەیشتم لەوەی کە سەرجەم ئەمانە لەڕووی تیۆرییەوە شتێك دەلێن و لەڕووی پراکتیکیشەوە شتێکی تر دەکەن.

لەلایەکی تر کردەوەو هەلسوکەوتی شیوعیەکان دوای سالی 1958 لە بەکارهێنانی زەبرو زەنگ بەرامبەر بەخەلك و خەلك راکێشان و کوشتنیان و گالتەکردنیان بەکوردایەتی و دژایەتی کردنی زۆری کورد لەکوردستاندا چاوی بەرامبەر حزبی شیوعی کردمەوەو حەقیقەتەکانیانم درك پێکرد. بۆ نمونە کۆمەلێك مامۆستای نەتەوەیی داوایان کرد مەعاریفی کوردستان دابنرێ. کەچی حزبی شیوعی دژی وەستاو کەوتنە گالتەپێکردنی و مەعاریفی کوردستانیان ناونابو مەعاریفی قلیاسان، وەکو گالتەپێکردن دەیانگوت: ئەوانە مەعاریفی قلیاسانیان دەوێ.

*** باشە مامۆستا شیوعیەکان پشتیان بە چ بیرۆکەیەك دەبەست لەدژایەتی کرد نی کوردو داواکانی؟**

– شیوعیەکان لەو سەردەمەدا دەیانگوت کۆماری ع یراق کۆ مارێکی ساواو کۆرپە یە، ئەگەر بێتو لەم کاتەدا نەعراتی قەومی بوروژێنین لەکوردستاندا ئەوە زیانی دەبێ بۆ ئەو کۆ مارە ساوایە، کارێکی لەو بابە تە دەستودەسێ سەی ئەمریکاو ئینگلێ یزە کە ئەوان هاندەری بزوتنەوەی کوردایەتین، ئیتر هەرچی قسەی خراپ و نا شیرین بو بەکوردا یەتی و هەلگرانی بیروباوەڕەکەی دەوترا.

*** ئەو سەردەمە سکرتێری حزبی شیوعی عێراقی کورد بو؟**

– بەڵێ، تا ماوەیەکی زۆریش، ماوەیەك بەهائەدین نوری و دوای ئەویش ماوە یەکی زۆر عەزیز محەمەد سکرتێری حزبی شیوعی بو. ئەمانە هەستی نەتەوایەتی کوردایەتیان نەبو. جگە لەمانەش خالید بەگداشیش لە سوریا هەر کورد بو. ئەوا نە کار یان بۆ مە سەلەی چینایەتی دەکرد، بۆ شیوعیەت و مارکسیزم خەباتیان دە کرد، خۆ هەموویان وە کو من هەڵخەڵەتاوی ئەوە نەبون کە وابزانن مەسەلەکە کوردایەتییە. مەسەلەی کورد لای ئەوان هەرگیز مەبەست نەبو، ئەوا نە بەمانای و شە گوێ یان نەدەدا یە مە سەلەی کورد، بەڵکو بەپێ چەوانەوە ز یاتر لەعەرە بەکان دژی بزوت نەوەی کوردا یەتی بون، ز یاتر لە مەلیك مەلەکیتر بون.

من کاتێ ئەوانەم بەچاوی خۆم بینی و درکم بەو هەڵوێستانەیان کرد تووشی حاڵەتێکی سایکۆلۆجی خراپ هاتم، هەستم دەکرد کە 10 ساڵە رەنجم بەخە سار چووە، 10 ساڵە بەهەڵە لەو رێکخستنە تێگەیشتووم، بۆیە یەکسەر وازم لێهێنا، بەڵام حەز دەکەم هەموو کەس بزانێ من لەرۆژێکدا وازم لەحزبی شیوعی هێنا. خەڵکانێکی زۆر هەوڵی دەدا ببێ تە شیوعی بۆ ئەوەی شوێنێك یان مەرکەزێك بۆ خۆیان پەیدا بکەن. چونکە ئەو کاتە خەڵك وای دەزانی کە ئیتر عێراق بەرەو شیوعیەت دەرواو حوکم بەدەست خۆیانەوە دەبێ.

*** وا زانراوە ئەو کاتە کە تۆ وازت هێنا حزبی شیوعی زۆر بەهێز بو، دەیتوانی دەسەڵاتیش بگرێتە دەست؟**

– یەکێك لەهەڵە گەورەکانی حزبی شیوعی لە سەردەمی عەبدولکەریم قا سم ئەوەبو دە یانتوانی بەئا سانی دە سەڵات بگر نە دە ست، بەڵام سەرکردایەتیەکەیان بودە لەبو نەیکرد.

*** بەڕای تۆ باش بو دەسەڵاتیان نەگرتەدەست، یان ئە گەر دە سەڵاتیان بگرتایەتەدە ست باشتر بو؟**

– ئەوەیان پیاو ناتوانێ ئاینده بخوێنێتەوە، ئایا ئەگەر ئەوان دەسەڵاتیان بگرتایە تە دەست وڵات بەرەو کوێ دەچو. یان چۆن دە بو، لە هەموو حاڵەتێکدا ئەوان بەڕای من باشتر دەبون لەرژێمی عەبدولسەلام عارفو رژێمی بەعس، لەو هەموو تاوانەی کەکران بەرامبەر بەکورد ئەوان بەمجۆرە نەدەبون، سەرەڕای ناکۆکیان بەرامبەر بەهەستو رێکخستنی نەتەوایەتی.

*** باشە مامۆستا کە وازت لەحزبی شیوعی هێنا چیت کرد؟**

– کە وازم هێنا، بێلایەن دانیشتم، ئەو کاتە لەبەغدا دەژیام. لەدوای 14ی تەممووزیش چاودێری پۆلیسم لەسەرلابرا، لەبەغدا ئیتر دەستم کرد بەئیشکردنو وەزیفە، ئەو کاتە دوکانی بەشیر موشیر لەبەغدا وەکو یانەیەکی فکری وەهابو، رۆشنبیرە کوردەکان بەهەموو جۆرەکانیانەوە سەردانیان دەکردو لەوێ کۆدەبونەوە. منیش لەگەڵ بەشیر موشیر زوو ئاشنایەتیم پەیدا کردو وام لێهات کە بتوانم لەو دوکانە دابنیشمو بوم بەموریدی بەشیر موشیر، چونکە ئەو رێگای بەهەموو کەسێك نەدەدا کە لەدوکانەکەی دابنیشێ. زیاتر رێی بەوانە دەدا کە کوردێکی ساغ بون.

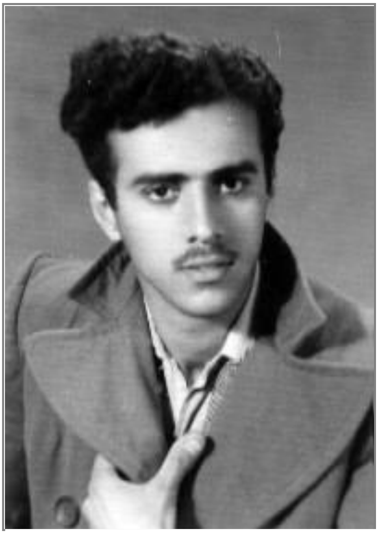
1954

رۆژنامەی (تایم) ژمارە 29 **رۆژی** 2002/9/18

*** من پێشنیاری ناوی کاژیکم کرد**

*** دکتۆر عیززەدین مستەفا رەسوڵ لەبەشیرییات لایداوە**

*** موسا عەنتەرم لەئەستەمبوڵ بینی**

لەدرێژەی ئەو چاوپێکەوتنەی کە تایم لەگەڵ مامۆستا (کامیل ژیر) کردویەتیو لەم بەشەیدا باسی لەدامەزراندنی کاژیكو چوونی بۆ تورکیاو سویسرا کردووە.

هەروەها ئا ماژە بەوەدەدا کە لەئە ستەمبوڵ چەندان جار مو سا عەذ تەری رۆژنامەنووسی بینیوەو لەگەڵ کۆمەڵێك رۆشنبیری تری کوردی دانیشتووی ئە ستەمبوڵی تورکیا کۆبوونەوەی کردووەو باسی چۆنیەتی دامەزراندنی حیزبو رێکخراوی سیا سی بۆ کردوون.

لەم ئەڵقەیەی چاوپێکەوتنی مامۆستا کامل ژیر، باس لەوە دەکات ئەوو جەمال نەبەز دەستپێشخەری دامەزراندنی حزبێکی نەتەوەییان کردوەو لەسەر پێشنیاری جەمال نەبەز مامۆستا کامل گەڕاوەتەوە سلێمانیو دەستی بەدیتنی کەسانی هاوبیرکردوە.

هەروەها ئاماژە بەوە دەدا کە حزبی شیوعیو پارتی زۆر دژی دامەزرا ندنی حزبێکی نەتە وەیی سەربەخۆخواز بونو لەحکومەتی ئەوسای عێراق زیاتر دژایەتیان کردوە.

*** مامۆ ستا کا مل لە سەر بە شیر مو شیر، باس لەوە دە کرێ ناکۆکی لە گەڵ زۆر لەموریدەکانیدا بۆ دروست بو؟**

– هیچ ناکۆکی، یان ناتەبای یەك روی نەداوە، کەس نا تەبایی لە گەڵ بە شیر مو شیر نەبوە، بێجگە لە د. عیززەدین هەر ئەو بەتاقی تەنیا لایداو ئەو کتێبەی دەرکرد کە رەنگە بەڕای خۆی بەشیرییات بێ، بەڵام لەڕا ستیدا ئی شەکەی دژی بە شیر بوو، چونکە لەزۆر شوێنی کتێبەکەدا بە شیری شکاندوەو هەقی خۆی نەداوەتێ، بۆ یە زۆر کەس وەڵا می کتێبەکەی دایەوە.

بێجگە لە د. عیززەدین ئەوانی تر مان لەمام جەلالەوە بگرە تا دەگەی تە د. کەمال فوئاد، د. ئیحسان فوئاد، د. جەمال نەبەز، مەلا جەمیل رۆژبەیانیو عەلائەدین سجادی کە ئەم دوانەی دواییان مردونو خوا لێ یان خۆ شبێ، هەر هەموومان لە سەر بە شیرییاتی خۆمان رۆیشتین.

بە شیرییاتەکە ز یاتر سەر پۆ شێك بو بۆ کارێکی ترو لەو دەرگا یەوە دە مانتوانی نەتەوایەتی بکەین، ئەو ماوەیەی کە من تێ کەڵی ئەو رۆ شنبیرانە بوم لەدوکانی بە شیر موشیرو لەگەڵ برای خۆشەوی ستم د. جەمال نە بەزو عەلا ئەدین سجادیو مەلا جەمیل رۆژبەیانی زیاتر ئاسۆی بیرم کرایەوە.

بەبیرم دێ ئەو سەردەمە ئێمە پێکەوە بەکۆمەڵ دادەنیشتینو رەخنەمان لەمارکسیزم دەگرت وەکو بیرو رەخنەمان لەحزبی شیوعی دەگرت وەکو رەفتارو هەڵسوکەوت. جگە لەمە لەو سەردەمەدا کەوتی نە رەخ نەگرتن لە (پارتی)یش، چونکە پارتیش ئەو کا تە لەئاستی ئەو کارەدا نەبو.

*** مامۆستا ئایا رەخنەکانتان لەپارتی ئەوە بو کە کەموکورت بو لەبواری مەسەلەو هە ستی نەتەوایەتیدا؟**

– بەڵێ کەموکورت بو، وە کو لەسەرەتا شەوە با سم کرد پارتی تا 8–9 ساڵ لەمەوپێش هەر ئەو نزعە مارکسیەی تێدابو. ئەمەش بەلای ئێمەوە هەڵەبو، بەڕای ئێ مە

ئەو کاتە پێویست بو پارتی دەست لەو نزعە مارکسیە بەردات، هەر چەندە تا ئێستاش ئاستی هۆشیاری نەتەوایەتی وەکو پێویست بەرزنەبۆتەوەو لەئاستی پێویستدا نییە، کە دەبوایە زۆر لەوە زیاتر بوایە.

بەڕای من هۆ کاری نزم یی ئا ستی هۆ شیاری، یان نەبونی هۆ شیاری نەتەوا یەتی بەئا ستی پێوی ست دەگەڕێ تەوە بۆ کۆ مەڵێك هۆ کار، لەوا نە: تۆوی دوو بەرەکی کە بەدر ێژایی 2700 ساڵەی داگیرکرد نی کورد ستان لەلا یەن بێگا نەوە لەکورد ستاندا نراوەتەوە، ئەو ڕێبازو ئایدیۆلۆجیا غەریبانەی کە کەوتونەتە ناو نەتەوەی کوردو دەماری نەتەوا یەتییان سڕکردووە. بۆ نمو نە ئا یدیۆلۆجیای ئی سلام کە ڕێ بازێکی ئینتەرناسیونالی ستییە بەدژ سلوبی خۆی بەرەو نانە تەوەییت دە با. چونکە ئەو ئایدیۆلۆجیایە واتلێدەکا زیاتر گوێ بەئایین‌و ئاخیرەت بدەی، کەمتر بیر لەدنیا بکەیتەوە.

بەم شێوە کارلێکردنەش بمانەوێ‌و نەمانەوێ بایەخ‌و هەستی نەتەوایەتی لەناو میللەتدا کەمدەبێتەوە. بەڵگەش بۆ ئەوە سەلاحەدینی ئەیوبی یە، ئەو کابرا مەزنەی کە دنیای خستە ژێر دە سەڵاتی خۆی‌و ڕۆژ ئاوای راو ناو قود سی سەندەوە لەخاچپەر ستەکان‌و خزمەتێکی گەورەی ئیسلامی کرد، هیچ هەستێکی نەتەوایەتی نەبو.

*** باشە، ئەوە بۆ ئەوە ناگەڕێتەوە کە ئێمە رۆشنبیری نەتەوایەتیمان نییە؟**

– رۆشنبیری نەتەوەییمان بۆ نییە؟ چونکە ئێمە دەرگای نەتەوا یەتیمان پارتی بو، پارتیش هەر بەگەزی مارکسیزم دیاردەکانی دەپ ێوا، بۆ یە هە ستی نەتەوا یەتی گە شەی نەسەند..

*** باشە، ئەی رۆڵی ئێوە چی بو؟**

– ساڵی 1959 حزبی شیوعی دە ستی خ ستە ناو سەرکردایەتی پارتی، کۆ مەڵێ کادری پێشکەوتوی شیوعی وەکو دارا تۆفیق، خەسرەو تۆفیق، ساڵح حەیدەری، هەمزە عەبدوڵا کە خۆی لەسەرەتاوە کابرا یەکی بەبیر مارک سی بو چونە ناو لیژنەی ناوە ندی پارتی.

هەروەها د. موراد هەبو کە کوردێکی سۆڤیەت‌و عەمیلی سۆڤیەت بو، لەوێوە ناردیان‌و کەوتە ناو مەکتەبی سیا سی پارتی یەوەو بو بەئە ندامی مەک تەبی سیا سی پارتی، ئەو مارکسیەکی تەواو بو، خەریك بو پارتی بەتەواوی لەو تۆزە نەتەوایەتیەش بشواتەوە.

ساڵی 1959 وی ستیان ڕێک خراوی لاوا نی د یموکراتی کورد ستان، یان قوتاب یانی کوردستان کە ڕێکخراوێکی لاوان‌و قوتابیانی پارتی بو، هەڵوە شێننەوە، تا لەوێدا ئێ مە گەیشتە تینمان‌و ئومێدمان بەپارتی نەما. بیرمان لەوە کردەوە کە کاتی ئەو هاتوە ئێ مە خۆ مان ڕێکخ ستنێکی نە تەوەیی دا بمەزرێنین لەو کە سانەی کە ئاڕا ستەو رەو تی نەتەوایەتیان هەبو.

ئەو بیرۆکە یە سەرەتا لەمن و د. جەمال نە بەزەوە لەدوکانە کەی بە شیر مو شیر دەستیپێکرد. ساڵی 1959 ئێمە ئەو واقیعە تا ڵەمان دەبینی لەناو پارتیدا، لەلا یەکی تریش، رۆژنامەی (الثورة) ی عێراق کە هی یونس الطائي بو لەو کا تەدا کۆ مەڵێ و تاری نوسی کە هەمووی بۆنی تواندنەوەی کوردی لێدەهات. لەڕاستیدا ئەوا نە وە کو ڕێ بازێکی قەومی کەوتنە دژایەتی کردنی کورد. بینیمان ڕێبازە قەومییە عەرەبییە کە دژی کوردە، هەروەها ڕێبازە چەپەکەش کە حزبی شیوعییە هەر دژی کوردە.

ئێمە تاکە ئومێدێکمان پارتی بو، پارتیش ئەوەبو شیوعی بەو جۆرەی کە لە سەرەوە باسمان کرد دەستی تێخستو ئێمەی ه یوابڕاوکرد. بۆ یە ئێ مە ساڵی 1959 بڕیارما ندا حزبێکی نەتەوەیی دابمەزرێنین.

ئەوەی راستی بێ سەرەتای بیرۆکەی دامەزراندنی حزبێکی نەتەوەیی لەمن و د. جەمال نەبەزەوە دەستیپێکرد. من بیرۆکەکەم خستە بەردەم جەمال نەبەز، ئەو لەمن بەتەمەنترو رۆشنبیری شی ز یاتربو. مامۆ ستای دواناوە ندی بو، من ئەو کا تە لەقۆناغی خوێ ندنی ناوەندی بوم.

جەمال نەبەز بیرۆکەکەی منی بەدڵ بو، وتی: منیش بیرم لە شتێکی وە ها کردۆ تەوە، بەڵام چیبکەین‌و چۆن دە ستپێبکەین. م نیش وتم: هەموو شتێك لەهەنگاوێ کەوە دە ستپێدەکا، بڕێ نی هەزار م یل بە هەنگاوێك دە ستپێدەکا. ئەو و تی: کۆ مەڵێ کەس لەسلێمانی هەن بیر لەشتێکی وەها دەکەنەوە، من ناتوانم ئێستا بچمەوە سلێمانی لەبەر دەوا می مامۆ ستایەتیم تا پ شوی هاوین، تۆ بڕۆرەوە بۆ سلێمانی‌و پەیوە ندی بەو کەسانەوە بکەو بەناوی منیشەوە قسەیان لەگەڵدابکە.

من هاتمەوە سلێمانی‌و ناوەکانیشم پێبو، لەوانە: ئەحمەد هەردی، عەبدوڵڵا جەوهەر، ئیحسان فوئاد، فایق عارف، فەرەیدون عەلی ئەمین‌و کۆمەڵێ ناوی تریش هاتنە پێش کە پێویست نی یە ناو یان ب ێنم، پەیوە ندیم پێیا نەوە کردو بیرۆکە کەم لەگە ڵدا با سکردن. ئەوانیش پێیان باشبو، وتیان کۆمەڵێ خەڵکی تریش هەن‌و ناوەکانیان پ ێدام، بەڵام من پەسەندم نەکردن، چونکە ئەوانە هەڵوێستی خراپیان هەبو، هەندێکیان بۆ نمونە، کتێبیان دەردە کرد، کتێبێ کی وە کو ڕێز مانی کوردی وێنە یەکی مەلیکیان دەخ ستە لا پەڕەی یەکەمی. هەروەها وتم: کە سێ کوردێکی چاکبێ، بۆ ئەوە ب شێ ببێ تە سەرکردایەتیی حزبێکی نەتەوەیی، نابێ رابردوویەکی وای هەبێ لەکتێبێکدا وێنەیەکی مەلیکی خستبێتە لا پەڕەی یە کەمی، یاخود هەڵوێ ستێکی هەبوبێ ببێ تە ما یەی ئەوەی خەڵك رەخ نەی لێبگرێ.

لەبەر ئەوە جگە لەو پێنج کەسەی کە ناوم بردن کەسی ترم پەسەند نەکرد.

دواتر لەگەڵ ئەو پێنج کەسە دەستمان کرد بەگفتوگۆو کۆبو نەوە کە هەمان رەو تی ئێ مەیان هەبو، پێک هاتین لە سەر ئەوەی حزبێ کی نە تەوەیی دا بمەزرێنین. لەدوا

کۆبونەوەما ندا رێ کەوتی 1959/4/14 لەماڵی ئە حمەد هەردی لە سلێمانی بڕ یاری دامەزراندنی حزبێکی نەتەوەییماندا.

بۆ ناوی حزبەکە کۆمەڵێ ناومان پێشنیار کرد، لەوانە: (حزبی نەتەوەیی کورد، حزبی رز گاری، حز بی سەربەخۆیی، بەڵام هیچ ناوێک مان هەڵنە بژارد، چونکە دەبوا یە کۆبوونەوەی فراوانتر بکەین، ئیتر من گەڕامەوە بۆ بەغداد ئەو ئەنجامانەم گەیاندە جەما ل نەبەز.

دواتر لەپشوی هاوین دا لەگەڵ جەمال نەبەز پێکەوە گەڕاینەوە بۆ سلێمانیو کەوتینە بەستنی کۆبونەوەی فراوانتر کە (7) کەس بوین، لەو کۆبونەوانەدا کۆمەڵێك شتمان دیاری کرد.

بەڕا ستی ئەو پ شوی هاوینی ساڵی 1959 یە ماوە یەکی زۆر دەوڵەمە ندو بەپیتو بەرەکەت بو بۆ کارە کەمان، چونکە یە کەم: ناوی حزبە کەمان ناو نا (کاژیك) کۆمە ڵەی ئازادیو ژیانەوەو یەکێتی کورد، لەسەر پێشنیاری من ئەو ناوە هەڵ بژێردرا. من وتم: با ناوی حزبە کەمان ب نێین (کاژیك)، وت یان: کاژیك چییە؟ وتم: وا تە (کۆمە ڵەی ئازادیو ژیانەوەو یەکێـی کورد). ئەوانیش وتیان زۆر باشەو پیشنیارەکەمیان پەسەند کردو وتیا ن ناوەکە خۆشەو مۆسیقییەو گوزارشت لەکۆمەڵێ شت دە کا کە دوا تر لەنو سینەکانماندا باسمان لێوەکردو لێکمان دایەوە.

دواتر نامیلکەی (کاژیك نامە) مان نوسی. کاژیك نامە بەیانو بانگی یە کەمی حزب بو، (کاژیك نامە) زۆر بەنرخوبەهایە. دوای ئەمەش پرۆگرامو پەیڕەوی ناوخۆمان دانا. شێوەی رێکخستنمان دانا، هەندێ لیژنەمان دروستکرد. لقی سلێمانیمان دامەزراند.

هەروەها لقی کۆیەمان دامەزراندو دلاوەری کوڕی کاکە زیاد بو بەبەرپرسیاریو م نیش گەڕامەوە بۆ بەغداد بوم بەلێپرسراوی لقی بەغدا، لەئەنجامی کارو خەباتماندا بەماوە یەکی کەم گە شەمان کردو پە لمانهاوی شت بۆ زۆر شوێن، تاوایلێ هات برادەرێک مان کە سبکرد بەناوی (جەواد مەلا) لەکورد ستانی رۆژ ئاوا کە ئێ ستا دک تۆرای هە یەو لەلە ندەن نی شتەجێیە، سەرەتا جەواد مەلا ها تە بە غدا بۆ لای من. لەوێ دوای ئەوەی کە بیرۆکە کەمان ز یاتر بۆ با سکرد باوەڕی هێ ناو بە گەڵمان کەوت. ئاڕا ستەی ئێ مە ئاڕاستەیەکی نەتەوەیی بو، بۆ هەر چوار پارچەکە بو، ئێستاش باوەڕمان وایە کە خەباتی کوردا یەتی دە بێ رێکخ ستنێکی نە تەوەیی هەبێ بۆ سەرتا سەری کورد ستان، نەك بەپچڕپچڕی ئەو سنورە دەستکردانەی دوژمنان دروستیان کردوە. پەکەکەش ئەو رەوتەی ئێمەی هەبو، بەڵام لەو دواییەدا خۆی دۆڕا ند، ئەویش ها تەوە سەر خەباتی ناو چەییو وازی لەخەباتی سەرتاسەری هێنا.

*** ئایا ئێوە پێش دامەزراندنتان بەئاشکرا کارتان دەکرد؟**

– لەڕا ستیدا ئێ مە زۆر بەنهێنی کار مان دە کرد، چونکە چارمان نەبو، یەکێك لەهۆ یەکانی کە (کاژ یك)یش پێش نە کەوت دەگەڕێ تەوە بۆ ئەو ئ سلوبی نهێ نی کارکرد نەمان، لە بەر ئەوەش خەڵك نە یدەزانی ئێ مە کێین‌و چیمان دەوێ‌و بەرنا مەو ستراتیجمان چییە.

*** بۆچی ئێوە بەنهێنی کارتان دەکرد؟**

– زۆر دژایەتی دەکراین، پارتی‌و شیوعی زیاتر لەحکومەتی ئەوسا دژمان بون، زۆریان بەربەرەکانی دەکردین، شیوعی دژی بیروباوەڕە کەی ئێ مە بو، ئێ مەش لەدوورەوە دژی شیوعی بوین، چونکە بیرۆ کەی مارک سیزم لە گەڵ نەتەوایەت یدا ناگو نجێ، نەتەوا یەتی لەخەباتی چینایەتیدا دەتوێتەوە، بۆ یە ئێ مە وە کو بیرو وە کو ڕێکخ ستن دژیان بوین، چونکە هەڵسوکەوتی شیوعیەکان زۆر خراپ بو بەرامبەرمان.

لەلایەکی تر دەتوانم بڵێم پارتی، مردنی خۆی لەگە شەکردنی ئێ مەدا دەبی نی، ئە گەر ئێ مە گە شەمان کرد باو خەڵ کە نەتەوەییە کە بە گەڵ ئێ مە کەوتبا ئەوە پارتی چی بەدەستەوە نەدەما. بۆیە ئەویش زۆر بەتوندی بەربەرەکانی‌و دژایەتی دەکردین.

ئەم هۆکارانە هەمووی وایکرد ئێمە زۆر بەنهێنی کاربکەین، جگە لەوەی کە حکو مەتی ئەوسا لەسەر داواکردنی حوکمێکی زاتی دەیانگرتی‌و ئازاریان دەدای، ئەی ئەوەی داوای رزگاربونی هەموو پارچەکانی کورد ستان بکات چی ل ێدەکا؟ د یارە بەتوندوت یژتر ل ێی دەدا.

*** مامۆستا کامل ئایا ئێوە چالاکیتان لەپار چەکانی تری کورد ستان دە کرد؟ بۆ نمو نە لەکوردستانی ئێران؟**

– نەگەی شتینە ئ ێران، بەڵام برادەر ێك لەتورکیاوە هات (قەیا)ی ناوبو، ماوە یەك لەگەڵماندابو، هات لەبەغدا پەیوەندیی پێوەکردین‌و بیرۆکەکەی لێوەرگرتین‌و ئەو ماوەیەی لەلامانبو بەبیروباوەڕەکەمان گۆشمانکرد، بەڵام پاشان شوێنبزربو، دواتر بیستمان کە ئەو قەیایە لەلایەن حکومەتی تورکیاوە نێردراوەو موندەس بوە، گوا یە موخا بەراتی تورک یا بوە، ئەو کابرایە ئیتر نەهاتەوە بەلاماندا.

ساڵی 1962 من چومە تورک یا، ئەو سەردەمە د یوانی شیعری کوردا یەتیم پێ شتر لە ساڵی 1960 دەر چوبو، ژمارە یەکی لێ گەی شتبوە تورک یاو کوردە کانی ئەوێ خوێندبویانەوە، لەڕێگای کۆمەڵێك خوێندکاری سلێمانی‌و هەولێر کە لەوێ دەیانخوێ ند لەشیعرەکانم گەیشتبون‌و کاری تێکردبون.

لەتورکیا یەکێك بەناوی جەمال عەلە مدار هەبو لێپر سراوی ڕێک خراوی پارتی بو، برادەری خۆشم بو، دەمناسی، من کە چوم بی نیم، و تی وەرە، فر سەتە، زۆر لەکوردە رۆ شنبیرەکانی ئ ێرە دیوا نە شیعرەکەی تۆ یان خوێندۆ تەوەو زۆر یان پێبا شە، وەرە لەگەڵیان دانیشە، جگە لەمەش ئەوانە دەیانەوێ ڕێکخراوێك، حزبێك دروست بکەن، بەس

هیچی لێنازانن، تۆ ئەگەر یارمەتیان بدەی پێیان خۆشدەبێ. منیش ئەوەم پێخۆشبو، قۆستمەوەو لەوێ دەستیانکرد بەدەعوەت کردنی من، تەنانەت ئەو دوو هەفتەیەی کە لەئیستانبول بوم، بەحساب دەبوایە بەرەو ئەوروپا بچم، بەڵام ئەو ماوەیە بێ شەوبواردن هەر شەوەی لەماڵی یەکێك لەکوردە ناودارەکانی ئەوێ دەعوەت بوم، بەهۆی ئەمەوە گەلێك شەخسیەتی کوردی ئەوێ کۆدەبونەوەو باس لەمەسەلەی کوردو رێگاچارەسەرو دروستکردنی رێکخراوی کوردی کرا.

بەبیرمدێ دوو کەس لەوانەی کە ناوداربون لەو کۆبونەوانە ئامادە دەبون، یەکێکیان ناوی موسا عەنتەر بو، رۆژنامەنوسێکی بەناوبانگبو، بەم دوایە شەهیدیان کرد، ئەویتریشیان مەمۆ ناوێك بو، نازانم مەمۆ چی بەسەر هات. ئەم دوانە زۆر رۆ لێ سەرەکییان بینی لەو کۆبونەوانەدا کە بەمەبەستی حزب دروستکردنو کوردایەتی بو.

*** باشە ئەوانە لەوێ بۆچی نەدەچونە ناو پارتی کە ئەو کاتە هەبو؟**

– نازانم، بەڵام ئەوان هەر لەسەرەتاوە رەوتو ئاراستەیان زۆر نەتەوەییانەبو، لەوانەیە پارت یان بەدڵ نەبوبێ، بەڵام کە شیعرو بیروباوەڕەکانی منیان بینیبوو خوێندبویانەوە، زۆر کاری تێکردبون.

*** مامۆستا ئایا دەتوانین بڵێین دیوانی شیعری (کوردایەتی) گوزارشت لەبیری کاژیك دەکا؟**

– بەڵێ، گوزارشتی لەبیری کاژیك دەکردو تەقینەوەیەکی بیری نەتەوەیش بو، واتە لەمەوپێش ئەو جۆرە قسانەیان نەبیستبو، زیاتر قسەی نەرمتر کرابون، بەڵام ئەوەی من بەبیروباوەڕو بەشێوازو گوفتاریش کوردایەتیەکی زۆر نوێ بو، ئەمە تەقینەوەیەك بو بەنسبەت کوردەکانی ئەوێ.

لەبەر ئەوەی من ئەزمونی حزبایەتیم زۆربو، پێشتر لەناو حزبی شیوعیو دواتریش لەکاژیك، کە خۆم دەستی باڵام تیایدا هەبو، دەمزانی رێکخستن چۆنەو حزب چییە، پرەنسیپ چییە، پەیڕەوو پرۆگرام چییەو چۆن حزب دروست دەکرێ. بۆیە هاتم لەسەر شێوازی کاژیکی شێوەی دروست کردنی حزبێکی نەتەوەیم بۆ داڕشتن. پێم گوتن ئەوە (کاژیك)یش هەیە. وتیان: باشە ئێمە ئیتر دەستپێدەکەینو بەشێك بین لەکاژیك یان خۆمان شتێکی سەربەخۆ دروست دەکەین.

منیش ئیشەکەم وابو نەمدەتوانی زیاتر بمێنمەوە، نەخشەو شێوازی دروستکردنی حزبو کارکردنم بۆ داڕشتن وەکو سەرەتاو پێم وتن ئیتر ئێوە خۆتان بەرپرسیارن لەکاری خۆتانو خۆتان ئیشەکانتان بکەن، ئیتر من رۆیشتم بۆ سویسرا بەمەبەستی چون بۆ فەرەنسا بۆ سەرپەرشتی کردنی ئەو رادیۆ کوردییەی کە بڕیاربو لەپاریس دابنرێ، کە د. کامەران بەدرخان رەزامەندی دانانی ئەو رادیۆیەی لەفەرەنسییەکان وەرگرتبو، پێش منیش جەمال نەبەز چوبو بۆ سویسرا لەوێ د. کامەران بەدرخانی بینیبو.

ڕۆژنامەی (تایم) ژمارە 30 ی ڕۆژی 2002/10/3

*** پەکەکە متمانەی نەتەوەی کوردو دۆستەکانی کوردیشی لەدەست دا.**

*** مادام برۆنزینۆ حەزی دەکرد شوو بەبەشیر موشیر کات.**

*** سەفارەتی عێراق لەسویسرا بەدەرکردنی داین.**

*** دەمانویست چارلی چاپلن ببینین.**

لەدرێژەی چاوپێکەوتنەکەیدا لە گەڵ ڕۆژنا مەی تایم مامۆ ستا کام یل ژیر ئا ماژەی بەوەدا کە سەفارەتی ع ێراق لەسوی سرا بەدەرکردنی دان. ج گە لەوەش لەم ئەڵقە یەدا کۆمەڵێك یادەوەری پێ کەنین ئامێزو سەرنجڕاکێ شی گێڕاوە تەوە کە هەمووی پێ کەوە دەتوانرێت تا ئاستێك ڕەوشی ئەو سەردەمەی کوردی دانیشتوی ئەورووپای تیادا ببینرێت.

لەم ئەڵقەیەی یادەوەرییەکانیدا مامۆستا کامل ژیر باسی لەمانەوەی لەسوی سراو دواتر دەرکردنیان لەوێ بەفشاری حکو مەتی عێرا قی‌و کۆ مەڵێک سەرگوز شتەی خۆی بۆ کردووین.

*** باشە مامۆستا تۆ شارەزاییت لەبەڕێوەبردنی کاروباری ڕادیۆدا هەبو؟**

– دوکتۆر کامەران بەدرخان‌و جەمال نەبەز، ساڵی 1962 پێکهاتبوون لەسەر ئەوەی من بچم بۆ فەڕەنسا بۆ بەڕێوەبردنی ئەو ڕادیۆ کوردییەی بڕیاربو لەپاریس دابمەزرێ. من هە ندێك شارەزاییم هەبو لەکارەکانی ئیزگەی راد یۆدا بەهۆی ئەوەوە لەڕادیۆی کوردیی بەغداد بەرنامەیەکم هەبو (لەهەر تەلەی دەنگێ) پێشتریش لەقۆناغی خوێ ندنی ناوەند یدا چالاکیی هونەریم هەبو لەبواری شانۆدا وەك ئەكـ تەرێك‌و وەك نو سەرێکی شانۆنامەو وەك دەرهێ نەرێکیش کە ساڵێك لەپەیماذ گەی هو نەرە جوا نەکانی بە غداد بە شی نوا ندن‌و دەرهێنان خوێندبووم. یەکێکیش بوم لەدامەزرێ نەرانی کۆ مەڵی ئاوازی کوردی لە گەڵ شەماڵ سائیب‌و ئەحمەد دەنگ گەورەو تایەر تۆفیق‌و کەسانیتر.

*** کامیان تۆیان هەڵبژارد بۆ ئەو کارە؟**

– جەمال نەبەز، ئەو پێش من بەشەش مانگ گەیشتبووە ج نێف، بەو شەش ماذ گە فێری فەرەنسیەکە بوبو، ئەوەش بۆ من کار ئا سانییەك بو کا تێ گەی شتمە سوی سرا.. ئەوەبو وەك وتم لەئەستمبوڵ دوو هەفتە دواکەوتم، نازانم ئەو برادەرا نەی ئە ستەمبووڵ چییان کرد؟ بەڵام ئەوەی ئەمبیستەوە، هەستی نەتەوایەتی لەباکور لەپەرە سەندندا بو،

دوای ساڵانێك پەكەكەش دروستبو. ئەمیش وەك جارانی پارتی، مارکێستی و نەتەوایەتیی تێکەڵ بەیەك کرد! کە ئەوە خاڵی لاوازی پەکەکە بو، راستە پەکەکە زۆر پەرەی سەندو بەهێزبو، بەڵام لە گەڵ ئەو شکستییەدا کە بە سەری هات بەهۆی گرتنی ئۆجەلانەوە، پەکەکە لەخەباتی سەرتاسەرییەوە بۆ هەموو کوردستان و بۆ سەربەخۆیی، بایداوە بۆ خەباتی ناوچەیی و ملدان بۆ پێکەوە ژیان لەگەڵ تورکدا! بەوە پەکەکە متمانەی نەتەوەی کوردو متمانەی دۆستەکانی کوردیشی لەدەسدا.

*** بێینەوە سەر رادیۆکە، چی بەسەر هات؟**

– بەڵێ، ئەو دواکەوتنەم لەئەستەمبووڵ و سەفەرەکەشم بەشەمەندەفەربو لەبەغداوە، ئەوەش ماوەیەك دوایخستم. کاتێ گەیشتمە جنێڤ، دوکتۆر کامەران چوبو بۆ واشنتۆن بەنیازی ئەوەی داخوازییەکانی شۆڕشی ئەیلول بخاتە بەردەم کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، دوو مانگی پێچو، منیش ئەو ماوەیە هەر لەجنێڤ مامەوە، سەفارەتی عێراقیش بەهەواڵی ئەو رادیۆیەی زانیبو، حکومەتی فەرەنسی لێپەشیمان کردبوەوە. هەر لەماوەی ئەو دواکەوتنەشدا، زەمالەیەکی خوێندن لەزانکۆی سۆربۆن کە خێزانەکەی دوکتۆر کامەران بۆ منی وەرگرتبوو، برادەرێکی کوردی رەوانەدزی بەخێزانەکەی دوکتر کامەرانی وتبوو کە گوایە من پەشیمانبوومەتەوە لەچوونم بۆ فەرەنسا، زەمالەکەی منی بۆ خۆی پچڕیبوو!، ئیتر من لەکوردەکەی هەردوو جەژنە بووم، نەرادیۆکەو نەزەمالەکە.

*** ئەی چیت کرد؟**

– ناچار لەجنێڤ مامەوە بەنیازی خوێندن لەسەر حیسابی خۆم، لەکۆلیجی ئابووری وەرگیرام و دەستمکرد بەهەوڵدان بۆ فێربوونی فەرەنسی، لەهەمان کاتدا، لە گەڵ نەبەزدا دەستمانکرد بە چالاکیەکی زۆر لەدژی رژێمی عێراق و بڵاوکردنەوەی دەنگوباسەکانی شۆڕشی ئەیلول. ئێمە دەنگوباسەکانی شۆڕشمان بەوردی و بەدرێژی پێئەگەیشت. ئەویش بەهۆی ئەوەوەبو کە دکتۆر کامەران جۆرە مەرەکەبێکی دابوونێ لەشووشەی ئاوی (مقطر)دا بو. ناردبومانەوە بۆ رێکخستنی کاژێك لەبەغداد بۆ هاوبیرمان. (م.س) کە دوایی بو بەئەندازیارو بەرێوەبەری گشتیی کارگەیەك و ئێستا بەهۆی ئەوەوە کە قاچەکانی لەکارکەوتوون، لەماڵەوە دانیشتووە. ئەو مەرەکەبە لەرەنگی ئاودابو، لەسەر کاغەزەکە دەرنەئەکەوت. هەموو هەفتەیەك نامەیەکمان لەو هاوبیرەمانەوە بەپۆستەدا بۆ ئەهات کە بریتیی بو لەچەند وشەیەك وەك هەواڵپرسین، ئیتر ئەوی تری بەو مەرەکە بە پڕ ئەکردەوە بەدەنگوباسەکانی شۆڕش. ئێمەش جۆرە مەرەکەبێکی ترمان لەلابو بەفلچەیەك ئەمانندا

لەکاغەزە کەو هەموو نو سینە نهێنی یەکانی دەرئەخ ست. بەو جۆرە هەموو هەفتە یەك دەنگوباسەکانی شۆڕشمان پێئەگەیشتو بڵاوئەکردەوە.

*** چۆن و بۆ کوێ ئەو دەنگوباسانەتان بڵاو دەکردەوە؟**

– یە کەمجار، ئەو دەنگوبا سانەمان لەنامە کەوە ئەگوا ستەوە بۆ سەر کا غەزی ترو رێکمانئەخ ستن. وێنە یەکیمان ئەنارد بۆ دوکـتۆر بەدرخان لەپاریس و وێنە یەکیش بۆ عیسمەت شەریف وانلی کە ئەوسا لەشاری لۆزان ئەژیا. هەندێ لەکوردەکانی رۆژهەڵاتیش کە لەجنێڤ ئەژیان وەك حەبیبوڵای رەشیدیو فوئادی ئا سەفمان لێئاگادار ئەکرد. دوای ئەوە نەبەز وەریئەگێڕانە سەر فەرەنسی و بریکاری دەنگوبا سەکان و هە ندێ رۆژنا مەمان لێئاگادارئەکردن.

*** ئەمە تاکەی درێژەی کێشا؟**

– تا دەریانکردین لەسویسرا.

*** بۆ دەریانکردن؟**

ئەمەیان مەسەلەیەکی خۆشە، لەسویسرا یا سایەك هەبو، هەر بێگانە یەك پارەی پێ نەمایە. پۆلیس ئەچوو یەك سەلامی سەربازیانەی بۆ ئەکردو پێی ئەوت: ئەی گەورە، تۆ لەبەر ئەوەی پارەت پێنەماوە، کام سنور هەڵئەبژێری بۆ ئەوەی لەوێوە ئاودیوت بکەین؟

ئێمە لەنێو خۆماندا جارجار باسی ئەم یاسایەمان ئەکردو تێر پێئە کەنین و ئەمانوت: دەرکردنەکە بەهەرجا، ئەو سەلامە سەربازی و پێبەئەرزدانە بۆ؟!

بەو جۆرە ئەمانگوزەران، تا من لەپشوویەکدا سەردانێکی نەمسام کرد. لەوێ رە شید عارف و دوکتۆر وریا رەواندزی و دوڕیە محەمەد عەلی عەونی و سەرداری رە مزی فەتاح و عومەر دزەییم دی.

لەگەڵ ئەم دوانەی دواییدا، کۆڕو دانیشتنەکانمان خۆش بو، لە بەر ئەوە گە شتەکەم پازدە رۆژی خایاند. کە گەڕامەوە بۆ جنێڤ، کاك جەمال نەبەز پیاما هەڵشاخاو وتی ئەمە تۆ لەکوێیت؟ وتم بۆ واتوڕەییت؟ وتی پۆلیس هات سەلامەکەی بۆ کردم!! وتم بۆ؟ خۆ ئێمە پارەمان پێماوە. ئەوسا لەکەسوکارەوە پارەمان بۆ ئەهات. وتی لە بەر ئەوە نیە، نازانم هاتن وتیان ئەی گەورە: لەبەر ئەوەی سوی سرا وڵاتێکی بچووکە، جێگەی ئێوەی تیانابێتەوە، کام سنور هەڵئەبژێرن تا خۆت و برادەرەکەتی لێوە ئاودیو بکەین!؟ لە گەڵ ئەو هەواڵە ناخۆشەدا، دامە پڕمەی پێکەنین. وتم بۆچی جێگەی ئێمەی تیانابێتەوە. خۆ نەئاوساوین؟ وتی کاتی پێکەنین نیە، ئەبێ مشووری خۆمان بخۆین و بڕۆین. وتی زۆرم هەوڵداوە، بێسوودەو ئەبێ بڕۆین، تەنیا بەوە رازی بوون کە چاوەڕوانی هاتنەوەی تۆ بکەم و خۆشمان بڕۆین نەك ئەوان بەپۆلیس دەرمانکەن. ئیتر ناچار رووومان کردە نەمسا.

*** بەر لەوەی بڕۆین بۆ پر سیار لەبارەی نەم ساوە، ئاخۆ هە ندێ یادەوەرێتان هە یە لەسویسرا!؟**

– بەڵێ وەك وتم نەبەز بەر لەمن گەیشتبووە، جنێڤ، لەناو ماڵێکدا ژوورێکی گرتبو بەکرێ، ماڵی مادام برۆنزینۆ. ئەم ئافرە تە مێرد ێكو کوڕ ێكو ک چێکی هەبو، مێردە کەی لە شارێکیتر کارێ ئەکرد. کوڕە کەی کە ناوی کارلۆ بو، لە سەر ماتۆڕ پەڕیبوو، لەخەستەخانە کەوتبوو بۆ نەشتەرگەری. لەبەر ئەوە مادام پێویستی بەپارە بو، بۆیە ئەو ژوورەی دابو بەکرێ. کە منیش گەیشتم، ژوورێکی بەمنیش دا، بەڵام ئەو ژنە لەوە ئەچوو زۆر مان لێبترسێ. شەوان دەر گای ژووره کەی خۆ یان دائەخ ستو هە ندێك شتێ شی ئەدایەپاڵ. تومەز کوڕەکەی لەخەستەخانە پێی وتبو: بۆ ژوورت داوە بەکورد؟! ئەوا نە میللەتێکی پیاوخۆرن! تۆ بیگوزەرێنە لەگەڵیاندا، کە من لەخەستەخانە دەرچووم ئەزانم چۆن دەریانئەکەم! ئێمە بەمەمان نەزانیبو.

بەبۆنەی دەرچونیەوە لەخەستەخانە، چووینە لایو هەندێك گوڵێ شمان پێشکە شکرد، دیمان گرژ بو لەگەڵماندا. تەختەیەکی شەترەنج دانرابو. من شەترەنجم باش ئەزانی. وتم باپارییەك بکەین. وتی ئەوە یاریی تۆ نیە، ئەوە یاریی ئەقڵە!! قسەکەم لا گران بو. وتم باشە با ئەقڵی خۆمان تاقیبکەینەوە. وتی بۆچی تۆ یاریی وا ئەزانی؟ یارییەکمان کرد زوو لێمبردەوە. یاریی دووەمو سێهەمیش بەو جۆرە. ئەو زۆری نەئەزانی. دوای چەند رۆژێك وتی من زۆری نازانم، بابڕۆین بۆ گازینۆی شەترەنجزانەکان. ئەگەر لەوێ یارێ یەکت بردەوە، ئەوا من رام ئەگۆڕێتو دەعوەتێکێ شتان بۆ ئەکەم. لەوێش برد مەوەو دەعوەتە کەی بۆ کردمو تێ کەلاویمان ز یاتربو. ئەو تە مەنی پازدە ساڵێك بو، رۆشنبیرییەکی ئەوتۆی نەبو، ئێمە لەمریشکە رەشە بوبووینەوە.

ئنجا جارجار دوکتۆر کامەرانو عیسمەت شەریفو رەشیدیش ئەهات بۆ لامان، کارلۆ بۆی روون بوەوە ئێمە پیاوخۆر نین، بەڵکو لەزۆر خەڵکی ئەوێ رۆشنبیرترین. ئیتر رۆژێك خۆی هات دانی پیانا کە هەڵە بووەو داوای لێ بوردنی کرد. و تمان چی بووە؟ و تی من کتێبێکم لەسەر کورد خوێندبووەوە کە گوایە میللەتێکی کێویو پیاوکوژن. کەچی ئێستا بۆم دەرکەوت ئێوە لەئێمەش تێگەیشتوترن. ئنجا ئەوەشی کە وای کردبو مادام برونزینۆ زۆر لێ مان بترسێ، کاك جەمال لەگران پا ساژ (گەورەترین سوپەر مارکێتی ج نێڤ) کێردێکی گەورەی پڕ لە نەخ شونیگاری کڕ یبو لەژوورە کەی خۆ یدا هەڵیوا سیبو. مادام برونزینۆ، بەوە ئەوەندەی تر روحی چوبو!

ئیتر ئەو خێزانە ئێمەیان زۆر خۆشویست. ئەوەندەش باسی بەشیر موشیرمان کرد بو، مادام برونزێ نۆ رەسمێ کی بە شیری لەژوورە کەی خۆ یدا هەڵوا سیو ئەیوت ئە گەر لەمێردەکەم جیابوومەوە، شو بەبەشیر موشیر ئەکەم.

ئێمەش بەپەلە ئەم هەواڵەمان نارد بۆ مامۆستا بە شیر. کە گەڕا مەوە بۆ بە غداد، مامۆستا بەشیر زوو زوو هەواڵی مادام برونزینۆی لێئەپرسیم.

لە هەمان کا تدا، ئەوە ندەی با سی نە تەوەی کوردو زوڵ می داگیر کەران و شۆڕ شی ئەیلولمان بۆ ئەو خێزا نەکردبوو. کارلۆ لە گەڵ برادەرێکی خۆ یدا کە ناوی تۆنی بو، بڕیاریاندا بچن بۆ کوردستان و ببن بەپێشمەرگە. یەکەم بۆ ئەوەی بەرگری لەکورد بکەن. دووەم ئەیانوت ئێمە لێرە لەم ژیانەی خۆمان بێزارین، حەز ئە کەین بچینە شاخ و وەك فلیمی عەسابەکان بجەنگین!.. بەڵام روانیمان ئەوا نە هێشتا مندالن و کەلکی ئەوەیان پێوەنیە.

*** یادەوەری تریشت هەیە لەوێ؟**

– یادەوەریی دووەم، لەگەڵ رەشیدیدایە، ئەم برادەرە ناوی حەبیبوڵڵا رە شیدییە. خەڵکی شاری سنەیە، ئەو پێش ئێمە بە دە ساڵ لەجنێڤدا ئەژیا. باوکی ناردبووی بۆ خوێندن. بەڵام یەك کۆرسی نەبڕیبو! چونکە وەك خۆی ئەیوت کچان لێی نا گەڕێن. راستیشی ئەکرد، کوڕێکی قۆزو زۆریش قۆ شمەبو. لای پروتستانتەکان کە لەجنێڤدا کەمینە یەکن و هەمیشە لە گەڵ کا سۆلیکدا ناکۆکن، وتبووی من پرۆتستانتی سنەم. ئەوانیش شوقەیەکی پڕ لە کەل و پەلیان دابویە. شەوی سەری ساڵی 1962 لە گەڵ پروتستانتەکانی ناو باڵەخانەکەیان تێکئەچێ لەسەر ئەوەی ئەو شەوە تابەرەبەیان ئەوان هەر زەمی کاسولیکەکان ئەکەن. ئەمیش بەسەرخۆشی لێیان رائەپەڕێ و لەوەش خۆی ئاشکرا ئەکات کە ئەم موسڵمانە!

ئەوانیش هەر ئەو شەوە دەریئەکەن. عیسمەت شەریف لەپۆڵۆنیا زەمالەیکی خوێندنی بۆ بەدەستخست. ئەو رۆژەی بەڕێمان کرد، زیاتر لە پەنجا کچی سویسری هاتبوو نە ئێزگەی شەمەندەفەرو بەگریانەوە بەڕێیان کرد. کە چی دوو هەفتەی نەخایا ند بەفرۆکە گەڕایەوە. وتی لایبە.. کەی ئەوە وڵاتە. وتمان ئەی پارەی فرۆکە کەت لەکوێبوو؟ وتی کڵاوم نا یەبان سەریان. پێ موتن من پەیامنێری رۆژنا مەی لۆمۆندم. ئە گەر بەفرۆکە نەمنێرنەوە، خراپتان لەسەر ئەنوسم. رەشیدی زوو زوو لەو جۆرە کڵاوانەی ئەدرو. خۆی پیشاندابو کە نوێنەری بارزانییە، جارجار تە لەفۆنی بۆ ئەو گازینۆیە ئەکرد کە لێی دائەنیشت.

پێیئەوتن ئەوە بارزانی لەفڕۆکەخانەی جنێڤ لایداوەو داوای رە شیدی ئەکات. دوای ماوەیەك ئەچوو بۆ گارزینۆکە. ئەوانیش بەپەلە هەواڵەکەیان پێئەگەیا ند. ئنجا لای ئێمە ئەیوت ئەوە کڵاوم نایەبان سەریان!

ئەو رۆژەی بڕیار بو من بگەمە ئیزگەی شەمەندەفەری جنێڤ. نەبەزو رەشیدیو چەند کەسێکیتر چاوەڕوانیان کردبووم. بەڵام من 24 کا تژمێری دوا کەوتم تەفسیری رە شیدی ئەوەبو بو کە لەئیتالیا گوێنییە کەیان لێفڕا ندوم، م نیش رام کردووە بە شوێنیداو شەمەندەفەرکە بەجێیهێشتووم! تومەز خۆی ئەو لەجیاتی جانتان گوێنی پێبووە.

نەبــــەز ژێـــــر رەشیدی

*** ئەی یادەوەریی سێهەم؟**

– ئەمەیان یادەوەری نیە، بەڵکو خەفەتێکە. ئێمە سەرباری خەفەتی دەرکردنەکەمان لەسوی سرا، زۆر نیگەران بووین بەوەی کە نەمانتوانی چارلی چاپلن ببینین. چاپلن لەگوندێکی جنێڤ ئەژیا. بڕیارماندا رۆژێك سەردانێکی بکەین بۆ ئەوەی مەسەلەی کوردی تێبگەیەنینو داوای لێبکەین هەڵبداتێ لەسەر کورد. بەڵام ئەو دەرکردنە بواری نەداین.

*** ئێستا ئەکرێ هۆی دەرکردنەکەمان پێبڵێی؟**

– ئەی بۆنا.. بێجگە لەمنو نەبەز، کەسیتری باشور لەسویسرا نەبو، بۆ یە سەفارەتی عێرا قی لەسوی سرا ئەو چالاکیانەی بەهی ئێ مە ئەزانیو گو شاری خ ستبووە سەر حکومەتی سویسرا کە دەرمانکەن. ئەگینا پەیوەندیی دبلۆماسی ئەبڕن.

*** وتتان 24 کاتژمێر دواکەوتن، بۆچی؟**

– لەئە ستمبوڵ کە سواری شەمەندەفەر بووم، لە گەڵ گروپێ کی بەریتانی، بوم بەبرادەر، رێگاکە دوو شەوو دوو رۆژی خایا ند پێ شئەوەی بگەی نە لۆزان، ئەوان وت یان ئەمشەو لەلۆزان لائەدەین، چونکە نامانەوێ بەم هیلاکیو ژاکاو یە ب چینە ج نێڤ. تۆش وابکە، چونکە خەڵکی سویسرا زۆر گوێ بەرێکوپێکی ئەدەن. با لەڕێوە سەرنجێکی خراپ وەرنەگرن بەرامبەرت. ئەمشەو لەلۆزان ئە چینە وت ێلو خۆ مان ئە شۆینو جل لەئوتو ئەدەین. سبەینێ بەنیو کاتژمێر ئەگەینە جنێڤ. وتم ئاخر من لەگەڵ لۆزان نەیارم. باسی پەیمانی لۆزانم بۆ کردن. وت یان هەق تە، بەڵام ئەوە ڕێ لەوە ناگرێ ئەم شەو ب چینە ئوتێلێك.

رۆژی دوایی گەیشتمە جنێڤو ناونیشانی نەبەزم پێبو. هۆی دوا کەوتنم بۆ با سکرد، ئەویش تەلەفۆنی بۆ رەشیدی کردو پێی وت ئەوە قسەکەی تۆ دەرچوو، ئێستا گەی شت، لەئیتاڵیا گوێنییە کەیان لێڕفا ندووە، رە شیدی هاتو کرد مان بەپێ کەنین. لەق سە خۆ شەکانی رە شیدی: ئەیوت من فرە قە شەنگم وەلێ سەرمدا ڕزیا گە (وا تا سەری رووتاوەتەوە) لەجیاتی ئەوەی بلێ گوێبگرە. ئەیوت گوێ چکەبدە.. ژ مارەی (21)ی زۆر لاپەسەند بو، ببوایە بەبرادەری هەر کچێك، ئەیوت تەمەنی (21) ساڵە. لەجنێڤ ئەوەندە ناوبانگی هەبو، بەختیار ئەوەبوو ببوا یە بەدەزگیرانی رە شیدی: کە چی رە شیدی تەنیا بریجد باردۆی لەدڵەوە خۆشەئەویست. هەموو شوقەکەی بەوێ نەکانی ئەو رازا ندبووەوە. بریجد باردۆ رێی کەوتە جنێڤ بۆ ئەوەی لەگوێ دەریا چەکەی ج نێڤ فلیم ێك دەر کا. خەڵکی جنێڤ باسی رەشیدیان بۆ کرد. ئەویش ناردی بەشوێنیداو ن یو کا تژمێر پێ کەوە قسەیان کردبو. ئەم هەواڵە لەجنێڤدا دەنگی دایەوە. بەداخەوە ئێستا سۆراخی رەشیدی نازانم. با ئەوەش بلێم ئێستا بیرم کەوتەوە: بە نەبەزی ئەوت ئە شێ ئەم جەما لە پ یاو ئەمریکا بێ. ئەموت بۆ؟ ئەیوت چونکە ئینگلیزییەکی فرە قەشەنگ ئەزانێ!

رۆژنامەی (تایم) ژمارە 31 ی رۆژی 2002/10/18

*** کورد تەنیا لەڕوی سۆزەوە کوردایەتی کردوە.**

*** وانەی زمانی کوردیم بەباڵیۆزی یۆگۆسلاڤیا لەبەغدا دەوتەوە.**

لەم ئەڵقەیەدا مامۆستا ژیر باسی چوونی بۆ سوریاو گەڕانەوەی بە غداو هۆیەکانی هەڵوەشانەوەی کاژێك ئەکات.

*** دوای دەرکردنتان لەسویسرا، بۆچی نەمساتان هەڵبژارد؟**

– وەك پێشتر وتم، بەهۆی ئەو سەردانەمەوە بۆ ڤیەنا، هەندێك شارەزاییم پەیداکردبوو لەبارەی نەمساوە. لەگەڵ نەبەزدا بڕیارماندا لەڤیەنا نیشتەجێببین‌و بخوێنین. بەڵام ئەو کاتەی گەیشتینە ڤیەنا، روانیمان وەرزی خوێندن‌و وەرگرتن لەزانکۆکان تێپەڕی کردووە. ئەبوایە شەش مانگێك چاوەڕوانمان کردایە. ئەوەش بۆ ئێمە نە ئەگونجاو. روانیشم کاك جەمال نەمسای لاخۆش نەبو. ئەو پێشنیاری ئەڵمانیای کرد. من تورکیا، لەئەنجامدا هەر وامان کرد، ئەو روویکردە شاری میونیخ لەئەڵمانیا. منیش بۆ ئەستەمبوڵ. بەو جۆرە لەیەك جیابووینەوە، لەئەستەمبوڵیش پێیان راگەیاندم کەکات درەنگەو ئەبێ چاوەڕوانی ساڵی تازەی خوێندن بکەم. هەر لەوێ بیستم کە تەنیا لەدیمەشق ئەشێ وەرگیرێم بۆ خوێندن. ئیتر لەئەستەمبوڵیش نەمامەوەو خێرا خۆم گەیاندە شام. کات هەندەی نەمابو بۆ بەهاری 1962، کە چوومە زانکۆی دیمەشق لەوێش وەرنەگیرام‌و وتیان ساڵ زۆر درەنگە. ئیتر بەنائومێدی ویستم روو بکەمە یانەی زانکۆ بۆ ئەوەی نانێك بخۆم‌و بیرێك بکەمەوە. لەگەنجێکم پرسی یانەکەتان لەکوێدایە، لەوەڵامدا وتی: لەوەئەچێ تۆ عێراقی بیت؟ وتم بەڵێ، وتی خەڵکی کام شاریت، وتم سلێمانی، هەرکەوام وت باوەشی پیاکردم‌و ماچی کردم، روانیم هەردوو چاوی پڕبو لەفرمێسك، لەگەڵما هات بۆ یانەکەو پێکەوە دانیشتین. هەواڵی کچێکی خەڵکی سلێمانی لێپرسیم کە ئەوکاتە لەزانکۆی بەغداد ئەیخوێند! وتم بەڵێ ئەیناسم. کوڕەکە کە ناوی (سمیر) بو، لەخۆشیدا شاگەشکەبو، وتی تۆ میوانی منیت. خێرا چوو خواردنی بۆ هێنام، وتی: من لەم زانکۆیەدا دەستم زۆر ئەڕوات. هەرچی پێویستییەکت بو بەمن بڵێ. کە بۆم باس کرد ئەوەیەکەم رۆژمەو وەریش نەگیراوم، وتی: کام کۆلیجت ئەوێ، وتم: یاسا، وتی ئەوە لەسەر من. ئەو شتانەی پێویست بون، لێی وەرگرتم‌و دوای کاتژمێرێك گەڕایەوە وەرەقەی قبوڵەکەی دایەدەستم.

*** ئەوە کێبو؟**

– منیش ئەو رۆژە هەر ئەم پرسیارەم لەخۆم ئەکرد، ئەمە کێیە؟ بەقسەکردنیدا سوری بو، لەوەش نەئەچو لەکوردەکانی ئەوێبێ، داوام لیکرد خۆیم پێبناسێنێت. هەرئەوەندەی پێوتم کە ناوی (سمیر)ەو وتی لەهەلێکی تردا زیاتر خۆمت پێئەناسێنم هیوام وایە زوو زوو یەکتر ببینین!

چوومە کۆلیجی یاسا، چەند لاوێك بەکوردی قسەیان ئەکرد، خۆم پێنا ساندن‌و روا نیم ئەوان ناوی منیان بیستبوو لەڕێگەی هەڵبەستەکانم‌و نوسینەکانمەوە لەگۆڤاری هـ یوادا، ئەوان هەموویان خەڵکی ناوچەی هەولێر بوون‌و لەئاغاکانی دزەیی بون، ناو یان: (حاجی، موحسن، کاکە، خدر) بو. لە گەڕەکی (أبورما نە) خانو یەکیان گرتـ بو، من لەئوتێل بوم، بەڵام گەلێ شەو لەخانووەکەی ئەواندا کۆڕمان گەرم بو، هەواڵی سەمیرم لێ پرسین وتـ یان نایناسین.

*** بەو درەنگ کاتە هیچ سوودێکت لەو ساڵەی خوێندن وەرگرت؟**

– دەستوری ئەو کۆلیجی یاسایە وەك لای خۆمان نەبو، ئەو پۆلەی من زیاتر لە هەزار خوێ ندکاری تـ ێدابو، وا نەکانمان لەهۆڵێکی زۆر گەورەدا ئەخوێ ند. مامۆ ستا لە سەر شانۆیەکەوە بە میکرۆ فۆن وانە کەی خۆی ئەو تەوە، ساڵی یەك ئیمتیـ حان هەبو وەك بەکەلۆری. هەموو وا نەو سەر چاوەکانی ئەو ساڵەم پە یدا کردو خۆم بۆ تاقیکرد نەوە ئامادەکرد. بەڵام بەر لەتاقیکردنەوەکە، لەبە غداد بڕیار ێك دەر چوو هەموو خوێ ندکارانی عێراقی لەوڵاتە عەرەبیەکان ئەتوانن خۆیان بگوێزنەوە بۆ زانکۆی بە غداد. بەپە لە من‌و برادەرە دزەیـ یەکانم خۆ مان گوا ستەوە بۆ کۆلیجی ماف (حـ قوق)ی بە غدادو لەوێ تاقیکراینەوەو دەرچووم بۆ پۆلی دووەم.

*** هیچ یادەوەرییەکی سیاسیتان هەیە لەشام؟**

– من وەك وتم، ماوەی مانەوەم ئەو ساڵە لە شام زۆر نەبو، بەڵام لە گەڵ ئەو ماوە کورتە شدا، توانیم دۆ ستایەتی لە گەڵ ژمارە یەك لەخوێ ندکارە کوردە کانی رۆژ ئاوای کوردستان کە لەدیمەشق ئەیانخوێند پەیدابکەم. بۆ ئاهەنگی نەورۆزی ئەو ساڵە بەنهێنی نزیکەی پەنجا خوێندکارێك چووینە ماڵێك‌و لەوێ دوای گوێگرتن لەهەندێك وتارو هەڵبەست لەبارەی نەورۆزەوە، بڵاوەمان لێکرد.

*** ئەی دوایی، ئەو سەمیرە ئاشکرا نەبوو کێیە؟**

– بەڵێ لە گەڵ سەمیردا زوو زوو یەکترمان ئەدی، بۆی با سکردم کە ئەو عەرە بەو خەڵکی سوورِیایەو ماوەیەك لەزانکۆی بەغداد خوێ ندکاربووە، بەڵام لە بەر هۆی سیا سی دەریانکردووەو ناردوویانەتەوە بۆ سوریا، ئنجا ئەوەشی بۆ باسکردم کە ئەو عا شقی ئەو کچەبووە کە یەکەم رۆژ هەواڵی ئەوی لێپر سیم! ! د یاربوو شەیداییەکەی بۆ ئەو کـ چە، لەناخی دەروز یەوە بو، هەمو جار ێك کە ناوی ئەهێنا، هەنا سەیەکی ساردیـ شی بۆ هەڵئەکێشا. لەڕاستیشدا ئەو کچە لەشاجوانەکانی زانکۆی بەغداد بو، قەدەریش وای کرد شوو بکات بەعەرەبێکی خەڵکی بەغداد! !

*** چۆن وێرات بێیتەوە بە غداد لەکاتێکدا بەدەسیستەی سەفارەتی عێراقی لەسویسرا دەرکرایت!!**

– ئەو کاتەی قاسم فەرمانڕەوابو، دەزگا مخابەراتیەکانی رژێم، ئەوەندە هۆشیارو زانیار نەبو، گەلێ شتی وایان بەسەردا تێئەپەڕی. جگە لەوە، دەرکردنەکەی ئێمە تەنیا لەسەر بنچینەی گومانبو. هیچ بەڵگەیەکی نوسراومان لەسەر نەبو. ئنجا لەو تەمەنی لاوییەشدا، گەلێ موجازەفەی لەوەتر سناکترم ئەنجام ئەدا بێ ئەوەی حسابێك بۆ سەلامەتیی خۆم بکەم.

*** وەکو چی؟**

– وەکو زۆرشت، لەوانە:

أ– ئەندامی سەرکردایەتی کاژیك بووم، لێپرسراوی بەغدادیش بوم، کە گەیشتمەوە بەغداد، ئیتر من نامە نهێنییەکانم بۆ نەبەز ئەنارد.

ب– هەندێك ئامێری چاپخانەیکی بچووکم بۆ کاژیك کڕیو لەو ژوورەدا کە گرتبووم بۆ خۆم لەماڵێکدا لەناو چەی حەیدەرخانە، ماوەی دوو مانگێك دامنا. خاوەن ماڵەکەش خێزانێکی کەربەلایی بونو بەوەیان ئەزانی! تا هاوبیران فایەق عارفو مەحمودی حاجیو ئەنوەری کەریمە فەنی رۆژێك بەجێبێکی لاندرۆڤەرەوە لەسلێمانیەوە هاتن بۆ چاپخانەکە. هەر لەبەردەرگای ماڵەکەدا پارچەکانی چاپخانەکەمان لەجێبەکەدا قایمکرد، هەندێك پارچەیمان بەست بەژێر جێبەکەوە. ئەوانیش مەردانەو بێترس گەیاندیانەوە سلێمانی.

ج– ساڵی 1960 کەدیوانی هەڵبەستەکانم بەناوی (کوردایەتی بیروباوەڕمانە، ئامانجی نزیكو دوورمانە)م چاپکرد. بەرگی ئەو دیوانەم بەئاڵای چوار رەنگی کوردستان رازاندەوە. دیوانەکەم لەچاپخانەی (الذجاج) چاپکرد. لەرێی کارمەندانی چاپخانەکەوە هەواڵی ئەو بەرگە گەیشتبووە میری. بەر لەبڵاوکردنەوەی دیوانەکە، خوالێخۆشبوو عەزیز خانەقا کە ئەوسا لێپرسراوی رەقابەی چاپەمەنیی کوردی بو لەوەزارەتی ئیرشاد، بەهەڵەداوان منی لەدوکانەکەی بەشیر موشیر دۆزییەوەو وتی ئەوە چیتکردووە؟ ئیتر کە زانیم کارەکەی من بۆ ئەویش مەترسییەك دروست ئەکات، چوومە چاپخانەو بەرگەکانم گۆڕی، بەڵام رۆژی ئاڵاکەم هێشتەوە. لەوکاتەشەوە، هەموو چاپکراوەکانم بەوێنەی (رۆژ) رازاوەتەوە وەك هێمایەك بۆ رۆژی سەر ئاڵای کوردستانو وەك نیشانەیەکیش بۆ پیرۆزیی رۆژ لەئاییینە دێرینەکانی نەتەوەی کوردو وەك سونبولێك بۆ گەشبینی. لەو بەرهەمانە: 1– جوانی 1983 و 2– هەڵبەستەکانی ژیر 1993و 3– گەورەپیاو 1992 و 4– کوردایەتیو دەوڵەتێکی کوردیی سەربەخۆ 1994 و 5–أفكار 2002 و کوردایەتیو سەربەخۆیی 2002.

بەو جۆرە لەبەغداد گوزەرانم تا کۆلێجی یاسام ساڵی 1966 تەواوکرد.

کۆلیجی ماف لەبەغداد 1966

*** جگە لەخوێندن، خەریکی چیتر بوون لەبەغداد؟**

– گەلێ ئیشیتر، ساڵەکانی 1957 و 1958 سەرپەرشتیی گۆڤاری هیوام ئەکرد لەگەڵ خوالێخۆشبوو مامۆستا کەریم زانستیو مامۆستا محەمەد نوری عارفو مامۆستا حافظ قازیو ماوە یەکی کەمیش مامۆستا نەسرین فەخری. لەرادیۆی کوردی بەغداد بەرنامە یەکی وێژەییم هەبو، دوای ئەوە لەکۆمپانیای مەوادی بینائی دا مەزرام وەك فەرمانبەرێك. ساڵێك لەپەیمانگەی هونەرەجوانەکانی بەغداد خوێندم. بەدەم ئەو کارانەو خوێندنی کۆلێجیشەوە هەشت کۆرس زمانی ئینگلیزیم لەپەیمانگەی ئەمریکی لەبەغداد خوێند. یەك کۆرسی زمانی ئەڵمانی لەپەیمانگەی گۆتە لەبەغداد، ئنجا من لەوکاتانەدا کە بەو هەموو کارانەوە خەریكو ماندوبوم. خوالێخۆشبو رەشید عارف کە بەڕێوەبەری کۆمپانیا کەمان بو، وتی بەڵێنمداوە بەباڵیۆزی یوگوسلاڤی لەبەغداد کە تۆ دەرسی کوردیی پێبڵێیت! وتم کارم زۆرە ناتوانم. وتی بچۆ لەگەڵ خۆی قسەبکە، تازە من بەڵێنمداوەتێ. کە چووم بۆم رۆشنکردەوە من لەهەشتی بەیانیەوە تا درەنگکاتی شەو، بەکارو خوێندنو خوێندنەوەوە خەریکم. میستەر نیاز وتی من سوورم لەسەر فێربوونی زمانی کوردی، رەشید عارفیش ئەوەندە تاریفی تۆی بۆ کردووم. بەرۆکت بەرنادەم. وتم

ئەی کات؟ و تی: شه شی بەیانیان! ! نا چار داخوازییه کەیم جێ بەجێکرد، ئەویش لەئەنجامدا، مانگی 30 دیناری پێبەخشیم کە ئەو کاتە برێکی باشبو. ئا بەوجۆرە ئەو هەموو کارانەم ئەنجام ئەدا سەرباری کارەکانی کاژیك.

کۆلیجی ماف لەبەغداد 1965

*** کەواتە بابگەڕێینەوە سەر کاژیك، کاژیك چی بەسەرهات؟**

– کاژیك، ئەگەر چی لە سەرەتای دروستبوونیدا ژمارە یەك رۆشنبیرو خەڵکی تری لێکۆبووەوە. بەڵام ئەو ژمارەیە، نەگەیشتە رادەیەك کە پارتییەکی وەك کاژیکی پێببرێت بەرێوەو سەرکەوتنی بۆ دەستەبەر بکات. هۆی ئەوەش ئەگەڕێتەوە بۆ ئەم خاڵانە:

1– راستییەکەی ئەو کا تەی کاژیك دا مەزرا ساڵی 1959 و ئێستاش زەمینەی سەوزبوونو گەشەکردنی پارتییەکی نەتەوەیی باوەڕدار (عقائدی) وەك کاژیك لەناو کوردا دروستنەبوە. تا ئێستا، بزوتنەوە سیاسیەگشتیەکان. لەناو ئێمەدا لەخولگەی

موسوڵمانێتیو مارکسێتیو سۆزی کوردایەتیو بۆرە دیموکراسییەکدا ئەسورێنەوە. ئەمانە هەر یەکەو پێشینەیەکی دێرینی هەیە. بەتایبەتی موسوڵمانێتیو مارکسێتیەکە کە هەردووکیان دووبیرۆکەی نێونەتەوەیی (أممی)ن هەریەکەو رەگێکی قووڵی بەناو بیری ژمارەیەکی زۆر لەمرۆڤی کوردا داچاندووە. دیموکراسیش تەنیا وەك دەنگی دەهۆڵێکی دوور بەخۆشی بەر گوێی خەڵکی کوردستان کەوتووە. لەنزیکەوە کورد پێی ئاشنانەبووە.

چونکە کورد خۆی ژێردەستەبووەو بواری نەدراوە دیموکراسی پیادە کات. سەردەستەکانیشی فریان بەسەر دیموکراسیو مافی مرۆڤو حوکمی یاساوە نەبووە، نەلەگەڵ ئێمەداو نە لەناوخۆشیاندا. لەبەر ئەوە پیادەکردنی دیموکراسی لەپڕێکداو بێ ئەوەی کە شێکی گونجاوی بۆ ئامادە کەیت، ئەنجامدار نابێت، بۆیە من بەبۆرە دیموکراسی ناوم برد. بیری نەتەوەیش بەدەردێکی خراپتر لەدیموکراسی چووە لەناو کورددا لەدووروووەوە:

یەکەم: رووەگەشەکەی نەتەوایەتی دوور لەشۆڤێنیو فاشێتی، لەڕووی بیریاری (فکری) شەوە سامانێکە بیریارمان نەبووە وەك ئەوەی بیریارەکانی ئەڵمانەتەوەی ئەڵمانیای پێگۆشکرد بەرلەوەی بیرۆکەی نەتەوایەتی بخەنە قاڵبی رێکخستنی پارتیانەوە. یا وەك جوولەکە کە ئاینەکەیان خستە خزمەتی نەتەوایەتییەکەیانەوە. یا وەك عەرەب کە ئیسلامەتی گەورەترین خزمەتی نەتەوەییانەی عەرەبی کرد.

کورد تەنیا لەڕووی سۆزەوە کوردایەتیی کردووە. واتا بێپێشینەیەکی بیریاریی وەك ئەونەتەوانەی تر. لەبەرئەوە خەڵکی وەك پێویست لەدەوری کاژێك کۆنەبوونەوە.

2- کاژێك خۆیشی خۆی کردبوە پارتیەکی هەڵبژاردە (حزب نخبوی) کە بوونە ئەندام لەکاژێکدا بۆ هەموو کەس نەبوو، ئەبوایە ئەندامێکی کاژێك هەموو مەرجەکانی جوامێریو خاوێنی تیابوایە کە ئەو جۆرە کەسە میسالیانە کەمن. لەبەر ئەوە کاژێك نەبووە پارتێکی جەماوەری.

3- ئەوساو ئێستاش هەموو کەس ناوێرێ لەپارتییەکی وەك کاژێکدا کاربکات کە سەربەخۆییو یەکخستنەوەی پارچەکانی کوردستان لەئامانجەکانی بێ. خەڵکی لەسەر داواکردنی مافێکی وەك رۆشنبیری ئەکوژران!

4- ساڵی 1964 کارەساتێکی دڵتەزێن لەسلێمانی روویدا کە بەکارەساتەکانی کانی ماسی ناوئەبرێ. کانی ماسی گوندێکە ئەکەوێتە دامێنی سلێمانەوە، ئەوساڵە شۆڕشی ئەیلول بەهۆی ئەوەوە لەوتووێژدا بو لەگەڵ رژێمی بەغداد، ئەو گوندە کرابووە بنکەیەکی شۆڕشو لێپرسینەوەی تیا ئەکرا لەخەڵکی، هەر لەو رۆژگارەدا، رۆژێك ژمارەیەك شیوعی لەناو شاری سلێمانیدا بەناڕەوا کوژران. لەبارەی ئەو رووداوە دڵتەزێنەوە، من لەلاپەڕە

هه شتی ژ ماره 1991ی رۆژی 1999/11/3ی رۆژنا مەی کورد ستانی نوێدا، ئەوەم روون کردۆتەوە کە کاژیك بەهیچ جۆرێك دە ستی نەبووە لەو کارە ساتەو لەرووداوەکانی کانی ماسیدا، خالە حەمەش (محەمەدی عەزیز) کە ئەندامێکی سەرکردایەتی کاژیك بو، لەژمارە 3ی سالی 1999ی گۆڤاری باسکاردا کە لەلە ندەن دەرئە چێت، بەدرێژی ئەو رووداوا نەی رۆ شنکردۆتەوەو ئە ستۆپاکیی کاژیکی پێ شانداوە تیایا ندا. بەلام ئەم روونکردنەوا نە لەدرەنگ کاتێ کدا بون. سەردەمی رووداوە کانی کارە ساتەکان بەپروپاگەندەی نەیاران خرانە ئەستۆی کاژیك. ئەوەش بووە هۆی ئەوەی خەلکی باری سەرنجێکی خراپ بەرامبەر کاژیك وەرگرێو لێی کۆنەبنەوە.

5- هەر نەیارانی کاژیك، ناوی گەلێ کەسی وەك دەربەگو کۆنەپەر ستو پا شەلپیس‌و گو مانلێکراوو پ یاوی بێگا نەیان ئەخ ستە پال سەرکردایەتی کاژ یك. سەرکردایەتیە راستیەکەی کاژیکیش، لەبەر تەوژمی زۆری نەیارانی کاژیك، نەئەکرا ناوی خۆ یان ئا شکرا بکەن. لەلایەکیتریشەوە ئەو سەرکردایەتیە تا سەر لەپال یەکدا نەمانەوە. ئیحسان فوئاد، بۆ گوزەراندنی دوکتۆرا چو بۆ یەکێتی سۆڤیەت‌و پێشڕاگەیاندین کە ئیتر ناتوا نێ وەك ئە ندامێکی سەرکردایەتیی بمێنێ تەوە. جەمال نە بەزیش هەر بۆ دوک تۆرا رووی کردە ئەوروپا. خوالێخۆ شبوان عە بدوللا جەو هەرو فەرە یدون عەلی ئەمین هەریە کەو لەناوەختێکدا وازیان هێنا. خوالێخۆشبو شێخ محە مەد هەر سین‌و محە مەدی عەزیز کە چوونە پال سەرۆك بارزانی، کاژیک یان بیر چووەوە. بەوجۆرە سەرکردایەتیەکە ما یەوە هەردی‌و عارف‌و ژیر، م نیش لەبە غداد بوم، ئیتر کارە کە بە تەنیا بەو دوا نە نەئە چوو بەرێوە، پ لەی خوالێخۆ شبو عەبدول کەریم عارف بەرزکرا یەوە بۆ سەرکردایەتی، بەلام کەلێنەکان بەویش پڕنەکرانەوە.

هەموو ئەوانەش کاریگەرێتی هەبو بۆ سەرنەکەوتنی کاژیك.

6- لەڕووی دارایشەوە، کاژیك زۆر نەدارا بو جگە لەئابوونەی ئەندا مەکانی، هیچ سەرچاوەیەکی دارایی نەبو.

7- دوای بەرپابوونی شۆڕشی ئەیلول، برەوی کاژیك وەك پێش شۆڕ شەکە نەما. ئەو تر سەش رەوی یەوە کە پارتی لەکوردا یەتی لا بدات. بەتای بەتی سەرکردایەتی پارتی لەچەپەکان پاکرابوونەوە. کەسێتی سەرۆك بارزانیش شاکۆلەکەیەك بو بۆ راگرتنی پارتی. خەلکیش بەچاوی خۆیان ئەیاندی کە بارزانی‌و پارتی شۆڕشی چەکدارانە ئەکەن بۆ مافی کورد. ئیتر ق سەی نەزەریی کاژیك نەئە چووە بیری خەلک یەوە، کاژیك خۆیشی زیاتر کوردایەتی لامەبەست بو وەك لەپارتا یەتی. بۆ یە کاژیك هەموو توانا کانی خۆی تێکەل

بەشۆڕشەکە کرد. ئەو تێکەڵبوونە درێژەی کێشا تا هاوینی 1974 کە کۆنفرانسی کاژیك لەشاری نەغەدە بەستراو بڕیاری هەڵپساردنی کاژیکی تیادرا.

ئەمانە بەکورتی هۆی گەشەنەکردنی کاژیك بو وەك رێکخستن، هیوادارم لە هەولێکی تردا بەدرێژی بەو لایەنانەدا بچمەوە. تەنیا ئێستا ئەوەندە ئەڵێم کە کاژیك ئەگەر چی وەك رێکخستن سەرکەوتنی بەدەستنەهێنا، بەڵام وەك (بیر) سەرکەوتنی بەدەستهێنا. دوایی گەڕانەوەمان بۆ ئەم لایەنە ئەبێ.

رۆژنامەی (تایم) ژمارە 32 رۆژی 2002/11/3

وەڵامێکی کورت بۆ هاوڕێ ئەحمەد حامید

لەکامیل ژیرەوە

مامۆستا ئەحمەد حامد ـ ئەندامی کۆمیتەی پارێزگای سلێمانی حیزبی شیوعی کوردستان کە برادەرێکی خۆشەویستو دێرینمە، لەبارەی دیمانەکەی من لەرۆژنامەی رێزداری تایم دا ئەڵێ: (چاوەڕوان نەبوم کاك کامیل کای کۆن بەبا بکات).

لەوەڵامدا ئەڵێم: من دەفتەری بیرەوەریەکانی خۆمم بۆ تایم کردۆتەوە، دەی خۆکردنەوەی دەفتەرێکی لەو جۆرە، هەر ئەبێ کای کۆن بەبا کردن بێ، وا تا گێڕانەوەی رووداوە کۆنەکان.. کاتێ رۆژنامەوانی بەڕێز پرسیارێکم ئاڕاستە ئەکات، ناکرێ بەڕاستیو بەئەمانەتەوە وەڵامی نەدەمەوە. من لەو دیمانەیەدا، تەنیا وەك راگوزار بەلای حیزبی شیوعیدا تێپەڕم کردووە ژمارەیەکی کەم لەهەڵەکانیم باس کردووە، چونکە من تەنیا لەدەرگای هەندێ لەو لایەنانەم داوە کە پەیوەندیدار بو بون بەخودی خۆمەوە، وا بزانم ئەوەش ئاشکرایە کە من باسی حیزبی شیوعی چلەکانو پەنجاکانم کردووە نەك هی دوای ئەو سەردەمانە، ئیتر ئەو حیزبە بەهەرناوێکەوە بوو بێ، ئێمە کاتێ سەرکردایەتی پاسۆکمان، لەپێش ساڵەکانی راپەڕیندا، لەناوچەی نۆکان بو، دۆستایەتیو هەروەزییەکی زۆرمان هەبو لەگەڵ حیزبی شیوعیدا، هەموو لایەنە سیاسییەکانیش، هاوپەیمانو هاوسەنگەربون لەبەرەی کوردستانیدا. ئێستاش هاوبیرانی نەتەوەیی کە خەریکی پرۆژەی کۆنگرەی نیشتمانی باشوری کوردستانن، نامەی هاوکارییان ئاڕاستەی ژمارەیەك لایەنی سیاسی کردووە، یەکێك لەو لایەنانە، حیزبی شیوعی کوردستانە. لەبارەی ئەوەشەوە کە مامۆستا ئەحمەد ئەڵێ: (نەیبیستووە من شیوعیی بووبمو من هەر بەنەتەوایەتی خوازی توندڕەو ناسرابم)، ئەوە قسەیەکی راستە من خۆشم لەبیرەوەرییەکانمدا هەر وتوومە وەك بیروباوەڕ شیوعی نەبووم، بەڵام لەحیزبی شیوعیدا بوم. لەسەر ئەو حیزبە چەندجار

زیندانی کراوم، ساڵی 1955/1954 نەفی کرام بۆ شوعەیبە. ساڵی 1958/1957 نەفی کرام بۆ ئەبوغرێب. شایەتەکانی ئەم راستیانە، ئەوانەی کە ماون ئەم بەڕێزانەن: قادری میرزا کەریم، جەزای میرزا حسەین، دکتۆر فوئادی مەجید بەگ، جگە لەوانە، بەڕێز دکتۆر کەمال فوئاد کە ساڵی 1956 لێپرسراوی سلێمانی حیزبی شیوعی بو، لەیادی چلوشەش ساڵەی کۆچی دوایی مەلیك مەحمودداد لەلاپەڕە (11)ی ژمارە (495)ی رۆژی 2002/10/18 رۆژنامەی الاتحادا ئەڵێ: "بعد ما علمت الشرطة بأن الطلبة يذشدون قصيدة گۆران حول الشيخ محود من مكبرة الجامع الكبير بلحن شجي مؤثر استمر حتى المساء، حاولوا القاء القبض على المنشدين ومنهم الأستاذ (كامل ژير) الذي كان في ذلك الوقت مع التنظيم الطلابي للحزب الشيوعي، لكنهم استطاعوا الافلات من ايدي الشرطة، وحسبما اتذكر فأن الأستاذ (كامل ژير) القي القبض عليه في ذلك المساء نفسه). ئێنجا هەموو ئەمانە رێگە لەوە ناگرن باسی هەڵەکانی رابوردومان بکەین. بەپێچەوانەوە، دەرخستنی هەڵەکانی رابوردوو، راستکردنەوە ئەنجام ئەدەن بۆ ئێستاو ئایندە. نە ئەبو مامۆستا ئەحمەد بەرگری لەو هەڵانە بکات یا پاساویان بۆ بێنێتەوە، ئێمەش کە ئەو هەڵانەمان بەباکردووە، هەڵەکانی خۆشمان نەشاردۆتەوەو نایان شارینەوە. رێزیشمان بۆ ئەو لایەنە ئیجابیانەی حیزبی شیوعی هەیە کە مامۆستا ئەحمەد لە وتارەکەی ژمارە 31ی رۆژی 2002/10/18ی تایم دا هێمای بۆ کردوون. لەوانەش گرنگتر بەلای ئێمەوە ئەوەیە کە شیوعیەکانی کوردستان خۆیان لەعێراقچێتی دەربازکردووەو بوونە تە حیزبی شیوعی کوردستانو یەکێك لەو ئامانجانەیان کە ئاشکرای ئەکەن، سەربەخۆیی کوردستانە. ئایا ئەم ئاڕاستە راستکارانەی هاوڕێیانی شیوعی، ئەمانەش هەر بەڵگەی ئەوە نین کە ئاڕاستە جیاوازەکانی ئەوسایان هەڵەبوون؟ بۆ نمونە: ئەوسا کورد بەپێی بۆچوونی ئەوان نەتەوە (أمة) نەبو، ئێستا نەتەوەیەکی رەسەنە. ئەوسا کوردایەتی قۆناغ بو، ئێستا رەوتێکی دروستی بەردەوامە، ئەوسا هاوڕێ حەمە کوردایەتییەکەی منی بەلاوە کۆنەپەرستی بو، ئێستا هاوڕێ ئەحمەد ئەڵێ: (بەش بەحاڵی خۆم لەسەر ئەو سوربوونو پێداگیرتنەی سەبارەت بەنەتەوایەتی خوازییەکەی پیرۆزبایی لێ ئەکەم)، ئەوسا حیزبی شیوعیی عێراقی، ئێستا کوردستانی، ئەوسا مەعاریفی قلیاسان، ئێستا سەربەخۆیی کوردستان.. ئیتر ئا بەو جۆرە. خۆ ناشێ بڵێین ئەو ئاڕاستە جیاوازانە هەموویان هەر راستبوون!! چونکە بانی کوردستان هەریەك هەوایەو هەر یەك هەوا بووە.

لەپێشوازی رۆژنامەنووسێکی

بیانیدا لەبارەگای پاسۆك.

لەڕاستەوە: مامۆستا سەعد, د. مەحمود, د. عەبدوڵڵا ئاگرین, کامیل ژیر

رۆژنامەی (تایم) ژمارە 32 رۆژی 3/11/ 2002

هەرکات پارتیو یەکێتی لەیەکنزیکئەبنەوە، پارتییە بچوکەکان پشتگوێئەخەن، کە لەیەکیش دوورئەکەونەوە گرنگیان پێئەدەن.

لەم ئەڵقەیە شدا کام یل ژ یر در ێژە بەگێڕا نەوەی بیرەوەرێ یەکانی دەدات، باس لەکێشەکانی بەردەم و پاسۆك و پاشان یەکگرتن دەکات.

*** بائاورێك لەپاسۆکیش بدەینەوە؟**

– بەڵێ، بەڵام با جارێ شتێکی تریش لەبارەی کاژێ کەوە بڵێین.. دوای ئەوەی بەبڕیارێکی کۆنفرانسی نەغەدە، چالاکیەکانی کاژێکمان هەڵپسارد، ژمارە یەك کوڕو کاڵی بێ ئاگا لەو کۆنفرانسەو نەشارەزا لەسەرکردایەتی کاژیك، بەهاندانی حیزبی شیوعی قیادە مەرکەزی، بەیانێکیان لەدژی سەرکردایەتی کاژیك نوسیی و بڵاوکردەوە. گوایە ئەوان سەرکردایەتی کاژێکیان لەکارخستووەو خۆیان کردۆتە سەرکردایەتی کاژیك. بەڵگە بۆ نەشارەزاییان، ناوی هەندێ کەسیان برد بو کە گوایە ئەوانە لە سەرکردایەتی کاژێکدان، کەچی لەڕاستیدا ئەوانە هەر پەیوەندیداریش نەبوون بەکاژێکەوە.

*** ئەوەی ناوی ئێوەی تێدا نەبو؟**

– با ناوی هەندێ لەئێمەشی تێدابو، بەڵام نەك هەمومان.

*** وەڵامتان دانەوە؟**

– نەخێر، چونکە ئێمە لەلایەك کاژێکمات هەڵپساردبو، لەلا یەکی تریشەوە ئەمانزانی ئەوانە بلقێکی سەرئاون و هیچیتر. لەڕاستیشدا هەروادەر چوو. زۆری نەبرد لەناوخۆیا ندا تێکچوون و هەریەك بەلایەکدا چوو، دوای ئەوەو هەرە سی شۆڕشی ئەیلول، ژمارە یەك لاویتر، لە 1975/9/11دا پاسۆکیان دامەزراند.

*** بەپرسی ئێوە؟**

– نەخێر، چونکە هەندێکیان لەوانەبوون کە بەیانە کەیان دژمان دەرکرد، ئەو چەند کەسە لەگەڵ پاسۆکیشدا زۆر نەمانەوەو بڵاوەیان لێکرد.

*** وەکو کێ؟**

– وەکو شێرکۆی هەژار، فەرهاد پاڵەوان، حسەینی شێخ محەمەد، ئەوانی تریان وەك ئازاد مستەفاو ملازم کەریم زۆری نەبرد، کەوتنە نامەناردن و پەیوەندی بەئێمەوە کە هاوکاریان بکەین. ئەو کاتە من و مامۆستا فایەق عارف گەڕابووینەوە سلێمانی، مامۆستا ئەحمەد هەردی هەر لەنەغەدە مابوە. دکتۆر جەمال نەبەزیش لە ئەڵمانیا. هەردی هاوکاری راستەوخۆیکردن و ماوەیەکیش بو بەسکرتێری پاسۆك، بەڵام لەگەڵیان نەگونجاو وازی لێهانین. دووجار نامەیان بۆ من نوسی کە هاوکارییان بکەم، هەردوو نامە کە بەهۆی مەلا شوانەوە گەیشتە دەستم. منیش ئامادەیی خۆمم پیشاندا کە هاوکاریان بکەم، بەڵام

زۆر بەنهێنی، چونکە من لەو کاتانەدا بەڕێوەبەری لقی کۆمپانیای زیوتی نەباتی بوم لەسلێمانی. ماوەیەکیش بەڕێوەبەری کۆمپانیای ئەفریقی‌و دوای ئەو ماوەیەك بەڕێوەبەری کۆمپانیای مەوادی ئینشائی لەسلێمانی تا ساڵی 1982 کە خۆم خانەنشین کردو بومە پارێزەر*.

*** ئەو فەرمانبەرانەی دوای هەرەسی شۆڕش گەڕانەوە، زۆربەیان گواسرانەوە بۆ خواروی عێراق. چۆن لەسلێمانی مایتەوەو بوویشیتە بەڕێوەبەری ئەو کۆمپانیانە؟**

–من بەر لەوەی پەیوەندیی بەشۆڕشەوە بکەم لەمانگی مارتی 1974دا، خۆم هەر بەڕێوەبەری زیوتی نەباتی بوم لە سلێمانی. ئەو کاتە حاتم عبدالرشید کە زاوای احمد حسن بکر بو، بەڕێوەبەری گشتی زیوتی نەباتی بو لەبەغداد. حاتەم هاوکاری کۆلیجی حقوقم بو. برادەرایەتیشمان خۆشبو ساڵەکانی 1963 تا 1966 لەبەغداد. پێکەوە حقوقمان تەواوکرد. هەر ئەویش کردمی بەبەڕێوەبەری زیوتی نەباتی لە سلێمانی ساڵی 1971. ئیتر ساڵی 1974 کە بڕیارمدا پەیوەندی بەشۆڕشی ئەیلولەوە بکەم، هاتم هەرچی مەودای زیوت هەبو فرۆشتم. سەرجەمی پارەکەی گەیشتە (130) سەدوسی هەزار دینار، ئەو کاتە ئەو پارەیە یەجگار زۆربوو، خەڵکی وا هەبو لەفەرمانبەران هەزار دینار لەقاسەکەی دائیرەکەیدا هەبوو ئەیخستە گیرفانی‌و ئەوسا ئەچووە ناو شۆڕش!

بەڵام من ئەو سەدوسی هەزارەم برد بۆ بانق. ئەوسا حاجی ئەکرەم‌و دلاوەر مەجید، ئەمین سنوق بون، زۆر سەریانسوڕما لەو هەموو پارەیە. ئنجا نامەیەکم بۆ حاتەم نوسیی لەگەڵ قەسیمەی پارەکەدا بەپۆستەدا ناردم بۆ حاتەم. لەنامەکەدا نوسیم: (من ئەرکی نیشتمانی‌و نەتەوەیی پاڵی پێوەنام کە بچمە ناو شۆڕشی میللەتەکەمەوە. ئەرکی ئەخلاقی‌و برادەرایەتیش وای لێکردم کە خیانەت لەوەزیفەکەم نەکەم، بۆیە وا هەموو مەوادەکانی شەریکەم فرۆشتو پارەکەم بۆ خستنە بانقەوە). حاتەم نامەکەی برد بو بۆ خەزوری ئەحمەد حەسەن بەکرو پێی وتبوو من فەرمانبەری وا پاکم هەیە. ئیتر دوای گەڕانەوەم حاتەم هاتە سلێمانی‌و سەردانی کردم‌و وتی تۆ لەجێگەی خۆت ئەمێنیتەوەو

---

* بەهەمان شێوە لەپاسۆکەوە نامەیان بۆ کاك عەبدوڵا ئاگرینیش نوسی، جێی خۆیەتی لێرەدا ئەو راستییە بڵێم کە ئەو قسانەی لەم دواییەدا، لەهەندەرانەوە، بۆ کاك عەبدوڵا هەڵبەسترا، دوور بوون لەراستیەوە، ئێمە (من‌و ئاگرین‌و کاك مژدە تایەر) لەناو شاری سلێمانیدا هەمیشە هاوبیرو هاوکاری یەکتر بووین تاڕاپەڕینیش، ئەوە بوو دوای راپەڕین، لەگەڵ هاوبیران مولازم کەریم‌و مولازم شوان، مەکتەبی سیاسیی پاسۆکمان ئاشکرا کرد.

نایەڵم نەقڵت بکەن بۆ جنوب. هەرواش بو، ماوە یەك نەقڵ کرام بۆ شەریکەی ئەفریقی لە سلێمانی. دوا یی گەڕا مەوە بۆ ز یوت، ئذ جا ز یوتو مەوادی غیزا ئی لەیە کدراو من گوێزرامەوە بۆ مەوادی ئینشائی لەسلێمانی.

لەو ماوانەدا بەردەوام مەلا شوان لەهاتوچۆدا بو، چاپکراوەکانی پاسۆکی بۆ ئەهێنامو منیش راسپاردەکانی خۆمم ئەنارد بۆ سەرکردایەتی پا سۆك لە گەڵ هە ندێك نو سینمدا. یوسفە لچە لەمەوادی ئینشائی پاسەوان بو، زوو زوو داوای مۆڵەتی ئەکرد. ئەمزانی ئە چێ بۆ سەرکردایەتی پاسۆك، رۆژێك پێموت بۆ ئەوێ ئەچیت. یوسف زۆر ترسا. وتم مەتر سە منیش هەوم. ئیتر یوسفیش هەموو جارێ نوسینەکانی پاسۆکی بۆ ئەهێنام. فریای ژنبرام ئەندامێکی چالاکی پا سۆك بو لەناو شاری سلێمانیدا. لە گەڵ ئەوی شدا لە یەك ئا شکرا بووین. جارێك کتێبێکی عەرەبی بۆ هێنام لای ئەوا نەوە کە بۆ یان وەرگ ێڕم بۆ کوردی. کتێبە کە ناوی (الأ سس) بو لەنو سینی دکـ تۆر ع صمت سیف الدو لة. دوای تێ کدانی گو ندەکانو ئەنفال، بەحە مە سالح هۆشمە ندا ئەو هەڵبە ستەم بۆ ناردن کە لە سەر گوندەکانو ئەنفال وتبووم، ئەمە هەندێکێتی:

ئەو گوندانە مەڕوخێنن
ئەو گوندانە مەسووتێنن
بەبێ ورە، لەدووکەڵی ئەو گوندانە زیڕە مەکەن
لەبەربوورە، تۆپی دەستی نامەردانە ئاگر مەدەن
ئەگەر سزای ئەو گوندانە سووتاندنە، چونکە گوندی جۆرە خەڵکێکی نەبەردن
کوڕە کوڕەی ئەو گوندانە، وان لەچیا، ئەڵێن ئێوە ئەگەر ئازان، ئەگەر مەردن
وەرن ئێمە جەنگاوەرین، دروستکەری ئەو گوندانەین، وەرن وەرن
ئێمەین گیانو چاوودەستی ئەو گوندانە، یەخەی ئێمەی لەسەر بگرن
وەرن لەمەیدانی جەنگدا دەرئەکەوێ کێ سواریە، کێ پیادەیە.
کێ لەسەر مافی نەتەوەی، لەگەڵ ئێوەی ترسنۆکا، یەك بەدەیە
ئەگەر کیشەی ناڕەواتان، دەستەویەخە، لەمەیدانو کۆڕی جەنگدا
لەگەڵ ئەو خاوەن گوندانە، یا لەتاوان دەست هەڵگرتن، ئەنجام نەدەن
ئەوا لەجێی ئەو گوندانە، ئەو مەردانە، کە دەستێکیان پیاداهێنان
لەکەللەی سەری پەڕیوتان، گوندی جوانو رازاوەتر دروست ئەکەن.

پێشبینیەکانی ئەم هەڵبەستە هاتنەدی، ئەوەبوو لەراپەڕینـدا کەلـلەی سەریانپەڕیو گو ندەکانیش تازەکرا نەوە. ساڵی 1991 دوای را پەڕین، لە سلێمانی سەرکردایەتیەکی

تازەمان پێکهێنا. ئەندامانی مەکتەبی سیاسی پا سۆك بریتی بوین، لە: مولازم کەریم، مولازم شوان، مژدە تایەر، عەبدوڵلا ئاگرین، کامل ژیر.

لە هەموو شاروشارۆ چکەکاندا لە سلێمانیەوە تا د هۆك بارەگا مان کردەوە. هەموو بارەگا کان پڕ چەك‌و پڕ پێ شمەرگە ون، ئەو کا تە ئێ مە 4٪ سەدی چواری دا هاتی گومرگمان بەرئەکەوت. بەو رێژە کەمە ئیدارەمان ئەکردو پاشەکەوتیشمان هەبو، بەلآم لەچاو پارتی‌و یەکێتیدا جەماوەرێکی ئەوتۆمان نەبو. بۆ یە بۆ هەڵبژاردنە کەی 1992 لەگەڵ حسکدا لیستەیەکی هاوبەشمان پێکهێنا، کەچی تەنیا (2.572٪) دەنگمان هێنا.

*** واتا نەبوونە خاوەنی هیچ کورسیەك لەپەرلەماندا؟**

– ئە گەر مەر جە ر ێژەی 7٪ نەبوا یە، دوو تا سێ نوێ نەرمان ئەبو لەپەرلەما ندا، شیوعیش دوو نوێنەر. ئیسلامی چوار، گەل یەك تا دوو.

*** ئەو رێژەی 7٪ بۆ؟**

– راستییەکەی ئەوە پیلانێك بو دژی پارتییە بچوکەکان، بەلآم دوا یی ئە نجامە کەی بەسەر پارتی‌و یەکێتیدا شکایەوە.

*** چۆن؟**

– ئەگەر ئەو رێژەیە نەبوایە، کێشەی پە نجا بەپە نجا دروست نە ئەبو، ئاشکرا شە کە یەکێك لەهۆکانی شەڕی ناوخۆ، کێشەی پە نجا بەپە نجا بو، تۆ تا دە نوێنەری ئەو حیزبانە لەپەرلەماندا بوونایە، کێشی هێزەکان ئەگۆڕرا. بەتاقیکردنەوە دەرکەوتووە کە هەر کات پارتی‌و یەکێتی لەیك نزیك ئەبنەوە، پارتییە بچووکەکان پشتگوێ ئەخەن، کە لە یەکیش دوورئەکەونەوە، گرنگ یان پێ ئەدەن. ئەوەش دیاردە یەکی را ست ن یە، را ست ئەوە یە هەمیشە یەك هەڵوێستی نەگۆڕیان هەبێ بەرامبەریان.

*** بەڵگەتان؟**

– دوای هەڵ بژاردن‌و رێ کەوتنی یەکێتی‌و پارتی لە سەر پە نجا بە پە نجا، دا هاتی گومرگیان لەپارتییەکانی تر بڕی. کە تێکچوون لەجاران زیاتر لایان لێکردنەوە. ئەو بڕینی پارەی گومرگە لەپاسۆك، کاریگەرێتییەکی خراپی کردە سەرمان. چونکە پاسۆك جگە لەو پارەی گومرگە، هیچ دا هاتێکی تری نەبو بەپێ چەوانەی هە ندێ لا یەنی ترەوە ! ! جگە لەوە، د یاردەی هەڵگێڕا نەوەی هە ندێ لەکادرە سەربازییەکانمان بەخۆیان‌و چەك‌و ئۆتومبیلەوە دە ستپێکرد. ئێ مەش مە سرەفمان قور سی بە ستبو. نا چار کەوتینە بیرکردنەوە بۆ چارەسەری ئەو تەنگژەیە. پێشنیاری من ئەوەبو کە لەو بارودۆخەدا تەنیا خەباتی سیاسی بکەین. وتم ئەو بڕە پارە یەی ماوما نە لە گەڵ پارەی ئەو ئۆتومبیل‌و چەکانەی هەمانە ئەگەر پێویستی کرد بیانفرۆشین، ئەوا چەند ساڵێك پا سۆکی پێ ئەژی.

چونکە لەلایەك مەسرەفی ئەو ئوتومبیلو بنکە سەربازیانەمان لە سەر نامێ نێ، لەلا یەکی تریشەوە دیاردەی ئەو ئوتومبیلو چەك رفاندنەش نامێنێ. دەستیشمان رەهاتر ئەبێ بۆ خەباتی بیرمەندیانە بەتایبەتی ئێمە خۆمان هەر پارتییەکی نەتەوەیی باوەڕدار (عقائدی) بووین، بەڵام بەداخەوە ئەم پێشنیارە پەسەندنەکرا*.

*** لەلایەن کێوە؟**

– لەلایەن سەربازکارەکانمانەوە. ئنجا ئەو گو شارە خرا یە سەرپارتییە بـ چووکەکانی تریش وەك حسكو گەل. ئەوەش بووە هۆی ئەوەی بیرۆکەی یەکگرتنی ئەو سێ پارتی یە بێتە ئاراوە بەتایبەتی دوای دەنگنەهێنانیان لەهەڵبژاردندا.

*** ئایا ئەو دەنگە کەمانەی ئێوەو لە هەمان کا تدا ئەو دەنـگە زۆرەی یەکێتیو پارتی، نیشانەی ئەوە نەبوو کە جەماوەر رەفزی ئێوەی کردووەو ئەوانی ویستووە؟**

– تاڕادەیەك ئەشێ وابووبێ، بەڵام ئەوە هەموو نهێنیی مە سەلەکە نـ یە، را ستیەکەی ئەو سێ پارتیە بەو رادە یە بێ جەماوەر نەبون، بەتای بەتی پا سۆك. پا سۆك ناو بانگێکی باشی هەبو. ئەو جەماوەرەش کە لەدەوری پاسۆك بو، زۆر لەو دەنگانە زیاتر بون. بەڵام بەربەر یەکانی نـ ێوان پارتیو یەکێتی بەڕادە یەك لەناو جەماوەردا رەنگ یدابووەوە کە تێ کڕای خەڵکەکە شی کرد بو بەدوو کەر تەوە بە جەماوەری پارتی یە بچوکەکانی شەوە. هەندێ لەخەڵکەکە وای لێهاتبوو کە دەنگی بۆ ئەملا ئەدا بۆ ئەوەی ئەولا سەرنەکەوێ. یا دەنـگی بۆ ئەولا ئەدا بۆ ئەوەی ئەملا سەرنەکەوێ. دوای هەڵ بژاردن من لەهە ندێك لەئەندامەکانی پاسۆکو حسکم پر سی کە دەنگ یان بۆ پارتی یا بۆ یەکێتی داوە؟ کە ئەچوومە بنجو بناوانی وەڵامە سەیرەکە، بۆم دەرئەکەوت کە هۆ، هەر ئەوەبو کە با سم کرد. ئنـ جا د یاردەی تەزویرو چەندجار دەنـ گدان بەهۆی سڕینەوەی مەرەکە بە بێ کەڵکەکەوە، ئەوەش تاڕادەیەك هاوکیشەکەی گۆڕی. با پاڵەپەشتۆکەشمان بیرنەچێ. من نەك هەر خۆمو خێزانو کەسوکارم، بەڵکو ژمارە یەك لەپاڵێوراوەکانی تری لی ستەکەی ئێمە، ئەوانیش خۆیانو خێزانو کەسوکاریان نەیانتوانی بگە نە سنوقەکانو دەنگ بدەن. من کە ئەم قسانە ئەکەم. مەبەستم لەوە نیە کە بڵێم ئەگەر ئەو کۆسپو دیاردانە نەبوایە، ئێمەش ئەوەندەی یەکێتیو پارتی دەنگ مان ئەهێنا. مەبە ستم ئەوە یە کە بەو رادە یە دەنگمان کەم نەئەبو.

---

* هەردو بەڕێز عەلی بەگی جافو بەختیاری شەوکەت، شایەتی ئەو پێشنیارەی منن.

راستییەکەی ئەو هۆکارە سەرەکیەی هێمام بۆ کرد لەبارەی بەئەنجامنەگەیشتنی کاژیکەوە، هەرهەمان هۆکاربو بۆ بەئەنجامنەگەیشتنی پاسۆکیش. ئەویش ئەوە یە کە بیروباوەڕی نەتەوایەتی هێشتا لەناو کوردا نەخەملیوە. ئەگینا ئەو هۆکارو ڕەخنانەی لەکاژیك ئەگیران وەك ئاشکرا نەبوونی سەرکردەکانی، یا نەوێران بۆ چوونە ناو کاژیك، یا پڕوپاگەندەی کانی ماسی، یا کاریگەرێتی شۆڕشی ئەیلول.. هتد، ئەوانە بەرەنگاری پاسۆك نەبوونەوە، کە چی هەروەك پێویست خەلکی لەدەوری کۆنەبوونەوە، چونکە بیروباوەڕەکە هێشتا بەتەواوی نەخەملیبو.

*** ئەی دوایی.. پاسۆك چی بەسەرهات؟**

– وەك وتم، پاسۆكو حسك زۆر لەیەکنزیکبوونەوە بۆ هەلبژاردن لیستی هاوبەشیان هەبو، لیستی شین. دوای هەلبژاردن، پارتی گەل بەسەرۆکایەتی بەڕێز سامی عبدالرحمن، ئەوانیش هاتنە پالمانو بەهەرسێلا، حیزبی یەکگرتنمان پێکهێنا. حیزبی یەکگرتن هەر لەسەرەتای دروستبوونیەوە، خۆرەی مردنی خۆی پێبو!

*** خۆرەی مردنی خۆی!!**

– بەلێ، بابزانین چۆن؟

یەکەم، یەکێتی بیر، لەناو سەرکردەکانی سێ پارتییەکەدا نەبو.

* دووەم: مەسەلەی سەرۆکایەتی (زەعامەت) کە دەردی زەبروە شێنەو زەبروە شێن بوە لەنەتەوەی کورد بەدرێژایی مێژووی سیاسیمان، لەحیزبی یەکگرتنیشدا کاری خرا پی خۆی کرد. بەتایبەتی لەنێوان سەرۆکایەتی گەلو حسك دا. هەر دوای کۆنگرەی یەکگرتن ڕۆژانی 20–1992/8/27 ژمارەیەك لەوانەی دەنگیان کەمهێنا بۆ سەرکردایەتی، وازیان لەحیزبە تازەکە (یەکگرتن) هێنا. ئەوانەش هەلبژێردران، بەلام لە چاو هەندێکی تردا، دەنگەکانیان کەم بو.

*** وەکو کێ؟**

– وەکو خوالێخۆشبو ڕەسول مامەند، شێخ محەمەدی شاکەلی، شیروان شیروەندی کە دوایی تێکەل بەیەکێتی نیشتمانی کوردستان بوونو هەریەکەشی ژمارە یەك لەکادرانو جەماوەری حسکیان بەدواوەبو.

جێی خۆیەتی هەر لەمبارەیەوە نمونەیەکیتر بێنمەوە: لەکۆنگرەی یازدەی پارتیدا، دوای ئەوەی پارتیو یەکگرتن بون بە یەك، لەکاتی خۆ پالاوتن بۆ سەرکردایەتی پارتی یەکگرتوو، یەکێك لەسەرکردەکانی حسكو یەکێك لەسەرکردەکانی گەل لێیان بو بە هەرا

لەسەر ئەوەی ناوی کامیان لەسەر تەختەی رەش لەپێش ناوی کامیانەوە بنوسرێ! ! هەر دوای کۆنگرەی یەکگرتن، بەرێز دکتۆر مەحمود عوسمانیش وازی هێنا.

سێهەم: جگە لەوەی سەرچاوەی گومرگ لەهەرسێ حیزبەکە بڕرا بو، حەسەكو گەلیش بەگیرفانی بەتالەوە هاتنە ناو حیزبی یەکگرتنەوە. لەسەر ئەمە مشتومڕمان زۆر بو. پاسۆك کە رێژەی گومرگی لەگەلو حسك زۆر کەمتربو، پاشەکەوتێکی باشی هەبو، کەچی ئەوان وتیان خاوەنی یەك فلس نین! لەوەلامی ئەو قسەیەدا، من داوام لێکردن کە تۆماری حساباتیان بێنن و بەحساباتی هەرسێ پارتییەکەدا بچینەوە. کەچی گالتەیان بەقسەکەم هات و وتیان تۆماری چی؟ ئەوە لەکاتێکدا حساباتی پاسۆك هەمووی بەپێی تۆمارو وەسلو واژوو بوو تا رادەی فلس. ئیتر گەلو حسك چاویان بڕیە ئەو بڕە پارە یەی ئێمە مابوومان، ئێمەش بڕیارماندا کە یەك فلسیان نەدەینێ.

*** ئەی دوایی چیتان لەو پارانە کرد؟**

– ئێمە وەك وتم حساباتمان زۆر رێکوپێك بو، لەدوای راپەڕینەوە کە هاوبیرمان مولازم کەریم و مولازم شوان و ئەوانیتر لە شاخ هاتنەوە. ئەو پارانەی مابویان لە گەلَ خۆیان هێنایانەوە. دەستورێکی حساباتمان رێکخست. ماوەیەك هاوبیر ئومێدو ماوە یەك هاوبیر سمکۆ بوونە سنووق ئەمینی (خەزنەدار). دوای ئەوان خوالێخۆشبو مامۆستا هادی بو بەخەزنەدار. ئیتر پارەکان و هەندێك چەك و تەقەمەنی هەر لای مامۆستا هادی مانەوە تا دوای یەکگرتنیش لەگەلَ پارتیدا. ئەویش هەموو ئەوانەی لەمالەکەی خۆیدا کە بەرامبەر لقی چواری سلێمانی بو، قایم کرد. خۆشی بو بەئەندامی لقی چواری پارتی، بەلام لەکاتی شەڕی ناوخۆی مایسی 1994دا، دایان بە سەر مالەکەی مامۆستا هادی داو هەموویان برد. جگە لەو پارانە، پاسۆك نیوەی دەواجنێك و چاپخانەیەکەیشی لەسلێمانی کڕی. من ئاگاداری کڕینی دەواجنەکە نەبوم، بەلام چاپخانەکە بەمن سپێردراو لەلای دادنوسی سلێمانی بەناوی منەوە تۆمارکرا. من لەکاری چاپخانەدا شارەزاییم زۆربو، چاپخانەکەم هەستانەوە، هەر بەوردە دەستکەوتی چاپخانەکە، هەموو ناتەواوییەکانیم تەواوکرد. وردە وردە یارمەتی مالە شەهیدەکانیشمان لێ ئەدا. ئێمە ئەو پارەو شتانەمان لای خۆمان هێشتەوە، وتمان بابزانین ئەو یەکگرتنانە بە چی ئەگات؟ بەلام بەداخەوە دوای شەڕی ناوخۆ ئەوانە، بەچاپخانەکەشەوە، هەموویان دەستیان بە سەرداگیرا. بەلام من چاپخانەکەم بەپێی لیستەو بەئیمزادا بەمامۆستا ئەحمەد لەیەکێتی نیشتمانی. ئەوانیش چاپخانەکەیان گواستەوە بۆ گەڕەکی بەرانان لە سلێمانی و ناویاننا (چاپخانەی کۆڕەو). شایانی وتنە من زۆر هاوارم کرد کە ئەوە هی پارتی نیە. بەلام کەس نەیبیست هاوبیر سەلام عەبدول کە محاسبی چاپخانەکە بو، گرتیان. سەیرم کرد ئەگەر منیش لە سەری

برۆشتمایه ئەگیرام. ئیتر لەو کا تەدا هەر ئەوە ندەم پێکرا تکای بەردانی سەلامیان لێ بکەم. ئەوانیش بەریاندا. ئەشێ لێرەدا ئەوەش بڵێم کە پێش گرتنی چاپخانەکە. وا تا لەسەرەتای 1994 ەوە هەموو شت بەرەو گرانیەکی خێراو زۆر ئەڕۆیشت، من لەگیرفانی خۆم بایی (120) سەدوبیست هەزار دینار کاغەزو کارتۆنم بۆ چاپخانەکە کڕی. وتم دوایی یا لەپا سۆکی وەرئەگرمەوە یا وردە وردە لەدە سکەوتی چاپخانەکە لە سەلام عە بدوڵی وەرئەگرمەوە، بەڵام فریا نەکەوتم لەهیچیانی وەرگرمەوەو ئەو پارە یەی م نیش تیا چوو.

من کۆڵم نەدا، چەندجار هەوڵی وەرگرتنەوەی چاپخانەکەم دا. نا مەم بۆ هە ندێ لێپرسراوانی یەکێتی نوسی، لەوانە کاك نەوشیروان، کاك نەوشیروان وتی بچۆ شکاتیان لێ بکە !. منیش بەهۆی دادنوسی سلێمانیەوە ئینزارێکم بۆ مامۆستا ئەحمەدو بۆ لێپرسراوی بەشی دارایی نوسی، بەڵام هیچ وەڵامێکیان نەدامەوە.

بەو جۆرە کۆتایی بەپاسۆك هات. حیزبی یەکگرتنیش لە گەڵ پارتی یەکیان گرتو بەبڕیاری کۆنگرەی یازدە و شەی یەکگرتو خرا یە دوای ناوی پارتیەوەو بوو بەپارتی د یموکراتی کورد ستان ــ یەکگرتو. م نیش لەکاتی ئەو کۆنگرە یەدا، لە گەڵ پارێزەران شیروان حەیدەریو کاکەڕەشو هەڤاڵێکیتر بەناوی نە جمەدین یوسیفیەوە، کراینە لیژنەی لێپێچانەوە لەو شکاتانەی لەکۆنگرەدا دژی هە ندێ لێپر سراوان بەرزکرا یەوە. دوای تەواوکردنی ئەو کارە، ئیتر نەمن لەپارتیم پرسیەوە نەپارتیش لەمنی پرسیەوە تا دوای 31ی ئاب کە لقی چوار هاتەوە سلێمانیو کاك بروسك داوای گەڕانەوەی لێکردم. م نیش دوو مەرجم دانا. ناوی حەفتا نو سەری هەژارم دا نێ کە ئەبێ مانگا نەیان بۆ ببڕ نەوە. داواشم لێکردن کە سەنتەرێکی لێکۆڵینەوەی ستراتیجی لەلقی چوار بکە نەوەو من لەو سەنتەرەدا کاربکەم. بەڵام فریای وەڵام نە کەوتن. برو سکیش نامە کەی م نی لە چاوی مێزەکەیدا بەجێهێشت! ! دوای ئەوە خۆم گەیشتمە ئەو ئەنجا مەی کە من لەدەرەوەی حیزبایەتی ئەتوانم زیاتر خزمەت بکەم.

ڕۆژنامەی (تایم) ژمارە 33 ڕۆژی 19/ 11/ 2002

بەشیر موشیر هەرگیز درۆی نەکردووە، ڕاستیشی نەوتووە

*** پرسیارەکان زۆرن، لەوانە: بۆ چی کورد تائێستا قەوارەیەکی سیاسی سەربەخۆی نەبوە؟ چی بکرێ بۆ ئەو مەبەستە بەڕای ئێوە؟ هەڵسەنگاندنی ئەو هەولانەی پێشتر دراون بۆ ئەو مەبەستە؟ ئایا سەربەخۆیی کوردستان کاریکردەیە؟ ڕاتان بەرامبەر بەفیدراڵی؟ گەلێ پرسیاری تریش. بەڵام با جارێ هەڵوێستەیەک لەسەر مرۆڤێک بکەین کە زۆر کات ناوەکەی و قسەکانی و بیرۆکەکانی لەسەر زمانی گەلێ لەسیاسەتکارانی کوردە، لەوانە بەڕێزان د. کەمال فوئاد، د. جەمال نەبەز، د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ، د. ئیحسان فوئادو زۆر کەسی ترو هەندێ گۆڤارو ڕۆژنامەش. بەتایبەتی گۆڤاری سیخوڕمە. لەلای ئێوەش بەهەمان شێوە. بەتایبەتی لەم دیمانەیەدا چەندجار ناوەکەی دووبارەبووەوە. ئەکرێ ئێستا تیشکێکی زیاتر بخەنە سەر ئەم کەسێتیە؟ واتا بەشیر موشیر؟**

– بەڵێ، من پارچەیەک هەڵبەستیشم بۆ وتووە.

*** کامەیە؟**

– ئەمە دەقەکەیەتی:

گەلێ ئازادی لەیادو بیر بێ
خاوەنی ڕۆڵەی وەکو بەشیر بێ
بەشیر موشیر بێو کامڵو ژیر بێ
بۆ کوردستانی قەڵغانی شیر بێ
ئەو گەلە ئەبێ بگا بەئاوات
سەربەخۆ هەڵکا بەیداخی وڵات

*** بۆ؟**

– چونکە بەشیر خاوەنی خواستو ویستێکی پۆڵایین بو بۆ ئایندەی نەتەوەکەی.

*** چۆن؟**

– ئەم مرۆڤە شایستەی ئەوە یە زۆری لە سەر بنو سرێ، وەلا می ئەو چۆنە؟ هەروا بەئاسانی نادرێتەوە! من نزیکەی حەوت سالی تە مەنم، رۆژی چەند کا تژمێرێك لە گەڵ ئەودا بە سەربرد، ج یی خۆ یەتی لەم بیرەوەریانە مداو لەنێوان وەلا می پر سیارەکانی بەرێزتانەوە، بەکورتی بەخوێنەرە بەرێزەکانی رۆژنامەی رێزداری (تایم)ی بناسێنم.

*** خەڵکی کوێ بو؟**

– سلێمانی، لەبنەما ڵەی موتابچییەکان، بەپێی ئەو سەرگرو شتانەی کە خۆی ئەیگێڕا یەوە. لەدایکبووی دەوروبەری سالی 1880 بو، ئەکرێ بە سەربازو لە سوپای عوسمانیدا تا پلەی (زا بت قوما ندانی) ئەڕوات، دوای تێکچوونی عو سمانی، رووئەکا تە بە غداد، لەحەیدەرخا نە دو کانێکی خەیاتی دا ئەنێ, وە ستاو شاگردی چاك را ئەگرێو ناوبانگ دەرئەکات بەخاوەنی مەقەستی زێڕین. وەزیرە کوردە کانو کە سێتیە کوردە کان لەبە غداد، لای ئەو جلو بەرگ ئەدەن بەدرون. کە ت یی ئە گەن دوکانە کەی ئە کەن بەدیوەخان.

*** بۆچی ئاسایی نەبو؟**

– چونکە دوو کە سێتی لەم مرۆ ڤەدا کۆبوو بوەوە! یەکێکیان کە سێکی ئا ساییو نەخوێندەوارو بەرگدرویەك، ئەویتریان: بەلای خۆ یەوە کە سێکی هەڵکەوتووی بەهرەدار، گەورەی هەموو کورد، زانا، نووسەر، فەیلەسوف، ئازا، جوان، جەوامێر.

*** دوو کەسێتی!**

– بەڵێ، ئەوە لەدەروونزا سیو پزیشکنا سیدا پ یی ئەوترێ، جوتکە سێتی، ئەوە نەخۆشییەکی دەرونیە، تووشی زۆرکەس ئەبێ، جا هە یە کاردا نەوەی ئەو نەخۆ شیەی ئێسکی سووك ئەکات وە کو بە شیر. هەی شە ئێ سکی تاڵ دە کات وەك هەزاران (شێوە چەوا شە)ی بە شیری ئەم زەمانە یە. تۆ سەرنج بدە: رۆژی دە یان کەس ئەبینی کە هەریە کەو بەوەزیفە یەك، یا بەپ لەو پایە یەکی پارتا یەتی، فووی تێ ئەکرێو لەخۆی ئەگۆڕێو کاردانەوەی ئەم بارە دەرونیەشیان بەزیانئەگەڕێتەوە بۆ خەڵکی ترو بۆ کۆمەڵ. رۆتین زیادئەکەن. کۆسپ ئەخەنە رێی کاری رەوای خەڵکەوەو ئاوا لەم جۆرە ئەنجامانە، ئەوانەشیان کە هیچیان بەدەست نیە، یا هەر پۆزلێئەدەن، یا هەمیشە پیش ئەخۆنەوە.

* ئەی بەشیر؟

– بەشیر وا نەبوو، بەڵکو بەپێچەوانەوە، ئەو سوودی ئە گەیان، خۆ شیو پێ کەنینی ئەنجامئەدا.

*** وەکو؟**

– وەکو ئەوەی ئەو لەبەرگدروێتییەکەیدا دەسکەوتێکی زۆری هەبو، پ یٚی دەوڵەمە ند بو، خانووی پێ کڕی. بەڵام چونکە خۆی بە گەورەی کوردو زا ناو نو سەرو فەیلە سوف ئەزانی، ئەیوی ست بە هەر ڕێگە یەك بێ خز مەتی نەتەوە کەی ب کا. لەو پێ ناوەدا وازی لەبەرگدروێتییە کەی هێ ناو دوکانە کەی کردە کتێبخانە یەك بۆ فرۆ شتنی چاپەمەنییە کوردیی یەکان. لەهەمانکا تدا دوکانە کەی کردە ناوە ندێکی کۆبوو نەوەو یەکتربینینی سیاسەتکارانی کورد. ئنجا لاریی لەوەنەبو کە هەر کەسێك نەیوێرایە کتێبێك یا وتارێك یا هەڵبەستێك بەناوی خۆیەوە چاپو بلاوبکا تەوە، ئەو ئا مادەبوو بەناوی خۆ یەوە بڵاوی ئەکردەوەو لەسەر حسابی خۆی چاپی ئەکرد. ئەم پەڕاوا نەی چاپکرد: سێپارەی هەق پەرستی ساڵی 1930، بەدوای ئەودا: مصباح الدیوان‌و نامیلکەی ناوی کوردی‌و دە یان وتارو هەڵبەستی نیشتمانی‌و نەتەوەیی لەرۆژنامەو گۆڤارەکاندا.

*** نموونەیەك لەو هەڵبەستانە؟**

– فەرموو:

مەیل دیسان مەیل، دڵ پڕە لەمەیل

دڵ کەیلە لەخەم لەبەر مەیلی لەیل

لەیلی من وەتەن منم مەجنونی

هەردوولا توش بووین کزی‌و زەبوونی

هەرگیز لانەچوو مەیلی لەناو دڵ

وەتەن، وەتەنمە بشچمە ناو گڵ

تادایکی وەتەن دیل‌و یەخسیرە

دڵپەستو خەمبار بەشیر موشیرە

*** ئەمە هی کێیە؟**

– هی هەژاری موکریانیە کاتێك کە تازە بەنهێنی هاتبووە بە غدادەوەو بەبارەگا کەی بە شیر مو شیر ئا شنابوبو. ئن جا لەڕاستیی شدا چاپەمەنی فرۆ شتنەکەی، دە سکەوتێکی وەهای نەبو کە خۆی‌و خێزانی بژێنێ. بەڵام ئەو هەر کۆڵی نەدا تا وایلێ هات هەر چی لەوەوپێش دەستیکەوتبوو، داینایەوەو لەدوا ساڵانی ژیاذ یدا کەمدە ستو هەژار کەوت. ئەوە سەرباری ئەوەی کە پرژی ستەمکاریەکانی رژێمی بەعس ساڵی 1963 بەشیری شی گرتەوە. لەو ساڵەداو لەتەمەنی هەشتا ساڵێدا گرتیان! ئەو گرت نەی لەرۆژانێکدا بو کە زۆربەی ئەو کوردانەی ئەگیران، یا ئەشکەنجەی زۆر ئەدران، یا بێ سەرو شوێن ئەکران. ئەو ئەگەرچی زوو بەربو، بەڵام لەو خورپەیە نەخۆ شکەوتو رۆژی 1963/6/30 گ یانی پاکی سپارد.

*** هیچ وەسێتێکی نەکردبوو؟**

– با، سێ وەسێت.

یەکەم: لەسلێمانی لەگردی مامەیارە لەتەنیشت پیرەمێردو مامەیارەوە بیزنێژن. بەڵام بەدا خەوە رۆژا نی نەخۆ شکەوتن‌و مردنە کەی قەدە غەی هاتو چۆبو لەنێوان کەرکوك‌و سلێمانیدا. لە بەر ئەوە لەگۆڕستانی شێخ مەعروف لە کەرخ سپێردرا. ئێستاش ئەو وەسێتە لەئەستۆی رۆشنبیراندایە، بەتایبەتی حەو تەی مژدە بەرو بە شیر ویستەکان کە لەسەرمانە ئێسکوپروسکەکانی بهێنینەوە بۆ مامەیارە لەدەرفەتێکدا.

دووەم: پێشگرتنەکەی، من داوام لێکرد کە خانووەکەی وەقف بکات بۆ ئەوەی کرێی ساڵانەکەی تەرخان کرێت بۆ یەکەمەکانی ئامادەییەکانی سلێمانی، ئەویش رازی بو، بەڵام فریای وەسێت نوسینەوەکەی نەکەوت.

سێهەم: سنوقەکە.

*** سنوقەکە چیە؟**

– ئەوە نهێنییەکی ترسناکە! لەبە شی پ شتەوەی دوکانەکە یدا سنوقێکی گەورەی هەبو هەمیشە قفڵی لێدرابو. واد یار بوو چاپەمەنی‌و بەیا نە نهێنیەکان‌و هەر بەڵگەنامەیەکی تری ئەخستە ئەو سنوقەوە. وەسێتی کرد کە دوای مردنی کەس ئەو سنووقە نەکاتەوە هەتا جەمال نەبەز ئەگەڕێتەوە وڵات‌و تەنیا ئەو بۆی هە یە بیکا تەوە، سنوقەکە برایە ماڵی فەوزیە خانی کچی لەگەڕەکی ئیسکانی رۆژئاوای بەغداد. چەندجار داوامان لەفەوزیە خان کرد رێگەمان بدا ئەو سنوقە بکەینەوە، وتی من خۆشم نایکەمەوە، ئەوە وەسێتی باوکمە، ئەبێ جەمال نەبەز بیکاتەوە.. ئەویش تا ئێستا هەر لەئەڵمانیایەو نەهاتۆتەوە.

*** ئەی کوڕی نەبو؟**

– با، سێ کوڕ، شامل‌و هشام‌و نزار، بەڵام لێیان رازی نەبو، چونکە ئەیوت ئەمانە هیچیان وەکو خۆم فەیلەسوف دەرنەچون!

*** فەیلەسوف؟**

– بەڵێ، ئاخر هەر لەسەر ئەوە لەگەڵ هەژار تێکچو، رۆژێك ئەبێتە مشتومڕیان، هەژار پێی ئەڵێ: تۆ فەیلەسوف نیت، بەشیریش لەوەڵامدا ئەڵێ: رۆحەکەم تۆش شاعیر نیت، تۆ شەعیریت. لەگەڵ دکتۆر مارف خەزنەداریش لەسەر ئەوە تێکچو، بەشیر وتی لەتارانەوە بەپاپۆڕ چوم بۆ ئەنکەرە. دکتۆر وتی ئەمە راست نیە، چونکە لەنێوان تاران‌و ئەنکەرەدا دەریا نیە! بەشیر وتی تۆ من بەدرۆ ئەخەیتەوە!!؟ بۆ من نازانم ئێستا لەنێوان ئەو دووشارەدا دەریا نیە؟ من باسی ئێستا ناکەم، باسی پێش سەفەربەر ئەکەم!! کە سێکی

تریش دڵی ئێشاندبو، ئەوسا شەڕی ساردی نێوان سۆڤێتو چین لەگەرم یدا بو، هەریەك بەجۆرێك هۆی ئەو شەڕەی نێوان سۆڤێتو چینی هاوسێو هاوبیرو باوەڕی لێکئەدا یەوە.
ئەو واتا بەشیر وتی: ئێوە نایزانن ئەوە من ئەزانم هۆی ئەو شەڕە چیە.. هۆکەی ئەوەیە، فلان کەس لەمۆسکۆ بێ، چۆن شەڕی نێوان چینو رووس بەرپا نابێ؟

*** ئەوە کێ بو؟**

– برادەرێکی خۆمانە، ناوی نابەم، چونکە دڵی زۆر ناسك بووە، نوکتەش بگێڕێ تەوە، ئەو هەر تورە ئەبێ.. من مەبەستم لەگێڕانەوەی ئەو شتانە ئەوەیە کە هەڵسوکەوت لەگەڵ بەشیردا لێزانینی ئەویست، نەئەبو دڵی بئێشێنیت. چونکە ئەو شتانەی کە ئەیوت، بەلای خۆیەوە راستبو، ئەبوایە بەلای تۆشەوە را ست بوا یە. مح مەد تۆف یق وەرد یش جار جار بەرپەر چی ئەدا یەوە، بە شیریش بەوە تۆ ڵەی لێئەکردەوەکتێ بەکانی وەرد یی لە سەر رەفەکان دائەگرتو ئەیدایەوە بەسەریدا ئەیوت برۆ ئیتر کوردا یەتی نا کەمو کتێ بی تۆ نافرۆشم! لەنووسەرێکیش تورەبو، پێیوت: تۆ نابێ دیماغت هەبێ؟ ئەتەوێ من کتێبیشت بۆ بفرۆشمو پارەشت بدەمێ! ؟

*** وتت ئەو خۆی ئەو قسانەی بەلاوە راست بو!؟**

– بەڵێ، من لەوەڵامی وتارێکی دکتۆر ئیح سان فو ئاددا کە ساڵی 1985 لەگۆڤاری نو سەری کورددا بڵاوی کرد بوەوە، وتو مە: بە شیر هەرگیز درۆی نەکردووە، راستیشی نەوتووە.

*** چۆن چۆن!؟**

– ئێوە ئەم قسەیەتان بەلاوە سەیر نەبێ، من هەر لەو وەڵا مەدا وتو مە: ئەم ق سەیە هیچ ناکۆکیەکی تێدا نی یە، زان ستی تازە، دوای بیردۆزە کانی ئەنیشتاینو پ شکنینەکانی روزەرفورد، سەلماندی کە ڕەش پێچەوانەی سپی ن یە، چونکە توانرا مادده لە سوکەوە بگۆڕێت بۆ قورس، لە شلەوە بۆ تونگە، لەڕە شەوە بۆ سپی، لە ساردەوە بۆ گەرمو هەمووشیان بەپێچەوانەوە، بۆ تاقیکردنەوە: هەندێك مادده بەگۆڕینی ژمارەو رێکخ ستنی توخمی گەردیلەکانیان، گۆڕان بۆ جۆرە مادە یەکیتر. وەك گۆڕینی هە ندێك گەردیلەی نیترۆجین بۆ گەردیلەی ئۆکسجین، هی پلاتین بۆ ئاڵتونو.. ه تد، فەل سەفەی بە شیریش دەریخست کە ڕاستیو درۆ پێچەوانەی یەك نین. ئنجا ئەم دیاردە یە لەم رۆژا نەدا زیاتر ئەبینرێ. بەتای بەتی لەبواری سیا سەتدا، تۆ بڕوا نە ئەو هەموو درۆیا نەی تێ کەڵاو بەژمارەیەك راستی ئەکرێن لەدنیای سیا سەتداو کە سیش ن قەی ل ێوە نا یەت. گوێ لەو هەموو چەپڵەیە بگرە کە هیچیان لەدڵەوە نیە، دەی خۆ ئەوانەی بە شیر هەمووی لەدڵو دەورنی سافی خۆ یەوەبو، ئەو بەهرەیکی سرو شتیی هەبوو کە خەوو خەیاڵی لێ ئەبو

بەرا ست، خۆی لەبە سەرهاتی خەڵک یدا ئەد یەوە، خۆی لێ ئەبو بەپا ڵەوانی دا ستانە جەنگ یەکان، وێ نە بینراوە کانو دەذ گە بێ ستراوەکانی لێ ئەبوو بەهی خۆی، ئە گەر لەخەویدا، بۆ نمونە: زانایەکی فەڕەنسی پرسیارێکی لێبکردایە، ئەو بۆ رۆژی دوایی لێ یی ئەبوو بەڕاستو وایئەزانی ماوەیەك لەوەو بەر ئەوەبووەو ئەویش وەڵامی داوەتەوە. ئەگەر باسی نەبەردێتی یەکی پێ شمەرگە بکرا یە ئەویش نەبەردێتی یەکی خۆی ئەگێڕا یەوە کە لەزەمانی عوسمانیدا کردوێتی وەك ئەوەی وتی جارێك لە شکرێکی ئینگلیزی بەخا کەناز بەزاند.

*** بەخاکەناز؟**

– بەڵێ، وتی ئێمە کەمو بێتفاق، ئەوان زۆرو پڕ چەك، نا چار د یماغم بەکارهێنا، بە سەربازەکانم وت مەتر سن، خا کەنازەکانتان ب گرن بەرووتا نەوەو هێر شبەرن‌و خاکەنازەکانتان بدەنە بەرگولەکانی ئەوان، ئیتر کە ئینگلیزە کان ئەم پیلا نی شەڕەیان بینی، ئەو هەڵاتنەی هەڵاتن، ئێستاش خۆیان بۆ نەگیراوەتەوە. ئا بەو جۆرە خەووخەیاڵی لێ ئەبو بەڕا ستو روو نەداوی لێ ئەبو بەڕووداوو لەد یمەنێکی پێکەنینهێ نەرو خۆ شدا ئەیدایەوە بەخەڵکی، راستیەکانیشی هەر لەخزمەتی نەتەوەکەیدا بو، ئیتر لەمەوە ژیان‌و جیهانی بەشیر موشیر بۆ ئەوە ئەشێ کە زۆر زیاتر لەکەسێتیەکی وەك دۆنکیشۆت گرنگی پێبدرێ‌و بکرێنە چیرۆك‌و فلیم.

*** ئێوە لەو بارەیەوە چیتان بۆ کردووە؟**

– من گەڵی و تارم لە سەر نو سیوە، لەکۆڕەکا ندا توێژی نەوەم لە سەرکردووە، شانۆنامەیەکم بەپەخ شان لە سەر نوو سیوە، هێ شتا بڵاونەکراوە تەوە. شانۆنامەیەکم بەهەڵبەست لەسەر نوسیوە، ساڵی 1992 لە سوید بەناوندی شانی (گەورەپیاو) چاپکراو بڵاوکرایەوە.

لەوانەدا زۆربەی ژیان‌و هەڵوێستەکانی‌و قسە خۆشەکانیم نوسیوە کە لێرەدا لەمە زیاتر ماوە ذ یە لە سەری بدوێم، ئە گەر دەر فەت بو، ئەوا نەو گەڵێ شتی تریش هەمووی لەبەرگێکدا بەچاپ ئەگەیەنم، بەوشتانەشەوە کە نووسەرە بیانییەکان لەسەریان نوسیوە.

*** وەکو چی؟ ئەگەر بەکورتیش بێ، نمونەیەك؟**

– بەڵێ.. ئەمە هەندێ رستەی هەڵبژاردە یە لەنو سینی نو سەرێکی ئەڵمانی: (هە ندێ لەمیللەتەکان بۆ ماوەیەکی زۆر لەژێر ستەمدا ئەناڵێنن‌و بەگەلێشێوە تێئەکۆشن تابتوانن بمێننەوە بێئەوەی کە رێگای زەبروزەنگ بەکاربهێنن. چیکەکان بۆ ئەم مەبەستە سەربازە ئازاکانیان بەکارئەهێنا کە پێیان ئەوتن شفیچك، بەڵام کوردەکان بەشیر موشیریان هەبو. لەهەموو جیهاندا قسەکانی وەکو قسەی سەفیرێکی گەورە وا بو.. دە سەڵاتی ئەم پ یاوە

لەوەدا دەرئەکەوت کە بۆچوونەکانی زۆر نایاب بو.. ئەو رێگەیەی کە ئەو خەڵکی بۆ هان ئەدا تا ئێستاش هەر خەڵکی لێوەی ئەدوێنو دڵودەرونیان بۆ کوردایەتی بەهێز ئەکات).

لەچەپەوە: رەئیس مەدحەت ، بەشیر موشیر، جەمال نەبەز.

ریزی پشتەوە: د. عەلی تۆفیق، د. محەمەد نوری عارف، کامیل ژیر

لەچەپەوە: عەزیز عەلی، کامیلی کاکەمین، رەشید سدقی، ئیحسان شێرزاد ، بەشیر موشیر

*** ناوی ئەوانی تر نازانرێت.**

لەگەڵ ڕۆژنامەی (تایم) دا ژمارە 34 ڕۆژی 2002/12/4

مامۆستا کامل ژیر دەفتەرەکانی بیرەوەری بۆ تایم دەکاتەوە:

کارەساتەکانی ئەنفال و کیمیاباران، جارێکی تر هانیاندام بگەڕێمەوە بۆ هەڵبەستی سیاسی و نەتەوەیی

لەدرێژەی چاوپێکەوتنەکەیدا لەگەڵ (تایم) لەم ژمارەیەدا کامل ژیر زیاتر باسی شیعرو هەڵبەستو ژیانی ئەدەبی خۆی دەگێڕێتەوە.

*** با لایەك لەوێژەو هەڵبەستیش بکەینەوە، یەکەمجار بەکام هەستیارەوە سەرسام بوویت؟**

– وەك راستییەك، کوێرانە بەهیچ هەستیارێکەوە سەرسام نەبووم، زیاتر هەڵبە ستێك یا چەند هەڵبە ستێکی هە ستیارێك، کاریان تێ کردووم. لەهە ستیارانی کۆن، ژمارە یەك لەهەڵبەستەکانی نالیو مەولەویو کوردیو مەحویو شێخ رەزاو ئەحمەد موختار کاریان تێکردووم.

*** خزمایەتیو ئاوەڵێتیت لەگەڵ هەستیاراندا؟**

– شێخ سەلام خاڵی باوکمە. أ . ب. هەوری مامە، من وەك مـ ندالێكو ئەوان خاڵو مام، ئاوەڵێتیم لەگەڵیاندا نەبووە. پەیوە ندیم لەگەڵیا ندا پەیوە ندیی خاڵو خوارزاییو مامو برازایی بووە. ژمارە یەکیش لەهەڵبە ستەکانیان کاریان تێ کردووم، هەردووکیـ شیان وەك دوو مرۆڤو دوو هە ستیاری نە تەوەیی، کاریـ گەرێتیان زۆر بووە بە سەرمەوە لەفێربوونی سەرەتاکانی وا نەی کوردایەتـ یدا، بەتایـ بەتی لەنێوان قـ سەو راو بۆچوونەکانیانەوە لەدانیشتنە خێزانییەکانماندا.

*** ئەی هەستیارانی تر؟**

– ز یوەرو پیرەمـ ێردو فا یەق بێکە سم د یوە، هە ندێك لەهەڵبە ستەکانیان کار یان تیکردووم. بەڵام بەهۆی جیاوازیی تەمەنەوە، ئاوەڵێتیم لەگەڵیاندا نەبووە.

*** ئەی گۆران؟**

– گۆران یەکەم هەستیارێکی گەورە بوو کە ئاوەڵێتیم لە گەڵیا پە یدا کرد، ئەویش بەهۆی رۆژنامەی ژینەوە کە ئەوسا، لەپە نجاکاندا سەرپەرشتی ژینی ئەکرد، من ئەو کاتە تازە وام لێهاتبوو کە هەڵبەستەکانم دەرخەم. رۆژێك چووم بۆ بارەگای ژینو هەڵبەستێك بەناوی (هەژار لەجەژنا)م دایە دەستی، چاوێکی پیاخـ شاندو و تی دانیـ شە. هە ستم کرد هەڵبەستەکەی بەدڵە. رێزی لێگرتمو هانیدام بەردەوامبم، کە ژینی ئەو هەفتەیە دەر چوو،

هەڵبەستەکەمی دیابلاوکردەوە. ئەوە هاذ یدام کە دوای ئەوە هەڵبەستی ترو چیرۆکو نووسین بەرم بۆ ژینو ئەویش هەمووی بلاو ئەکردەوە. بەو جۆرە برادەرا یەتیمان پەیدا کرد ئەگەرچی جیاوازیی تەمەنیشیان هەبوو، بەر لەوەش، من ژمارەیەك لەهەڵبەستەکانی گۆران کار یان تێکرد بوومو لە بەرم بوون، بەتایبەتی سرووده نەتەوەیییەکانیو ئەو هەڵبەستانەی بۆ وەسفی سروشتو ئافرەت وتبوونی.

*** ئەی هەڵبەستەکانی تری؟**

– نەخێر، بەڕای من گۆران بەهەڵبەستە سیاسییەکانی، ئاستی هەستیارێتی خۆی کەمکردەوە، ئەمە لەسەر رۆیشتنێکی زیاتری ئەوێ کە رەنگە لێرەدا ئەو ماوەیەمان نەبێ.

هەردی دووەم هەستیاری گەورەبوو کە لەنزیکەوە ناسیمو بووینە برادەرو هاوبیر. بەر لەناسینی، زۆربەی هەڵبەستەکانی کاریان تێکردبوومو لەبەرم بوون. ئنجا بەهۆی ئەوەوە کە سالانی 1957 و 1958 بوومە سەرپەرشتیاری گۆڤاری هیوا لەبەغداد، ئاوەڵێتیم لە گەڵ زۆر بەی نوو سەرانو هەستیارانی ئەو سەردەمەدا پەیداکرد، لەوانە: جەمیل رۆژبەیانی، هەژاری موکریانی، شاکیر فەتاح، دیلان، کامەران، فەرەیدون عەلی ئەمین کە بۆ چلەی هەریەکێکیان هەڵبەستێکم بۆ وتوون، دوکانەکەی بەشیر موشیریش کردمی بەبرادەرو هاوبیری جەمال نەبەزو گەلێ نوسەرو هەستیاری تر.

*** بیری نەتەوایەتی، لەکەیەکەوەو تا چ ڕادەیەك لەهەڵبەستەکانتدا رەنگی داوەتەوە؟**

– لەڕۆژانێکەوە کە هێشتا لە سەرمیلاکی حیزبی شیوعی بووم! بۆ نموونە: لەهەڵبەستی (بەهاری کوردستان)دا ساڵی 1957 وتوومە:

تاکو ئەوسا کە کوردستان
بۆ خۆمان بێو هەر بۆ خۆمان
هەروەها لەهەڵبەستی (بۆ جوانێکی دیل)دا
ساڵی 1957 بانگەشەی راپەڕینو شۆڕشم کردووە.
بۆ ئازادبوونو مافی کوردستان:
چارنیەو ئەبێ رەوان، پڕبەدەم
بەنەڕەی پڵنگ شارو دێ پڕکەم
بۆ راپەڕینێ، هەولێ، کۆششێ
لەخەوهەڵسانێ، دەنگێ، شۆڕشێ
بۆ ئازادبوونو مافی کوردستان

زۆردار، دەرەبەگ لەگۆڕو چاڵنان

سەرجەمی ئەم دوو هەڵبەستە لەبەشی یەکەمی دیوانی هەڵبەستەکانمدا، ساڵی 1957 چاپو بڵاوکراونەتەوە، هەروەها لەگۆڤاری هەیواش دا لەو ساڵەدا، ساڵی 1958 پێش چواردەی تەموز وتوومە:

من کە دیم لەرەی شەپۆلی شنەی

ئاڵای کوردستان

تێکەڵاو ئەبێ لەگەڵ جریوەی

ئەستێرەی بەیان

ئەو کاتە هیواو ئامانجی دوورم

هەردوو پێکەوە

ئەبن بەپرشنگ، گوڵاڵەی سوورم ئەگەشێتەوە

ئنجا دیوانی (کوردایەتی) یەکەم، کە ساڵی 1960 چاپکرا هەڵبەستەکانی لەنێوان 1958–1960 دا وتراون، ئەوە وەك پێشتر وتمان، بانگی ئاشکرای بیرێکی نەتەوەیی نوێ بوو لەکوردستاندا.

*** ئەی دوای دیوانی کوردایەتی؟**

– راستییەکەی، دوای دیوانی کوردایەتی، چەند ساڵێك چالاکیی وێژەییم کز بوو، ئەویش زیاتر بەهۆی ئەوەوە بوو کە سەرقاڵی کاری پارتایەتی بووم لەکاژیکدا. ئەوە هەر وایە. گەلێ جار سیاسەتو پارتایەتی، هەستیارانی لەوێژە دوورخستۆتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا کارەساتەکانی ئەنفال کیمیاباران، جارێکی تر هانیان دام بۆ هەڵبەستی سیاسیو نەتەوەیی، بێ ئەوەی سڵ لەکاردانەوەی رژێمی بەغداد بکەمەوە. وەکو ئەو هەڵبەستەی لەسەر روخاندنی گوندەکانو ئەنفال پێشتر بۆم خوێندنەوە. جگە لەوە، بەبۆنەی کیمیابارانەکەی هەڵەبجەشەوە هەڵبەستی (بزێوی) م وتو هەر ساڵی 1988 ناردم بۆ رۆژنامەی هاوکاری لەبەغداد، بەڵام بڵاویان نەکردەوە. هەڵبەستەکە ئەگەرچی بەرەمزەوە بوو، بەڵام دیاربوو کە بۆ ئەوبۆنەیە وتبووم، بۆیە بڵاویان نەکردەوە.

*** بەشێك لەو هەڵبەستە؟**

– درێژەی هەڵبەستەکە لەلاپەڕە 177–180ی دیوانی هەڵبەستەکانمدا کە لە سوید ساڵی 1993 چاپکراوە، بڵاوکراوەتەوە، ئەمە نموونە یەکێتی:

لەپڕ هەورە بروسکە

کەوتە گرمەو تروسکە

کارژۆڵەکەو ئەفراسیاو

تێ ڕائەمان ناو بەناو
ئەم گرمەو ئەم بارانە
کەی وەکو هی جارانە!؟
شتی زل زل ئەبارێ
بە لێشاو دێتە خوارێ
بۆنێکی وەکو لیمۆ
باشە بۆنی وەها بۆ!؟

*** جگە لەو دوو هەڵبەستە، چی ترتان وتووە؟**

– زۆری تر، با جارێ ئەمەتان بۆ باس بکەم کە بیرەوەرییەکی لەگەڵدایە: ساڵی 1986 یەکێتی نوسەرانی کورد میهرەجانێکی بۆ هەڵبەست سازدا بەناوی سێهەم میهرەجانی هەڵبەستی کوردییەوە. میهرەجانەکە رۆژی 1986/9/10 لەهۆڵی مەیدیا دەستی پێکرد، لێپرسراوانی ئەو رۆژەی رژێم لە هەولێر بە ئەمین عامەکان‌و ژمارەیەك جاش‌و موستەشارەوە ئامادەبوون. هەڵبەستەکەی من بەناوی (گورگانە شەوێ)وە بوو، هەمووی تانەلێدان بوو لەوانە کە جاشێتی‌و سیخوڕی‌و نۆکەرێتی ئەکەن‌و خزمەتی بێگانە ئەکەن. هەڵبەستەکە زۆرە، لەلاپەڕە (244–250)ی دیوانی هەڵبەستەکانمدا کە لەسوید چاپکراوە، بڵاوکراوەتەوە، ئەمە هەندێك کۆپلەیە لەو هەڵبەستە:

گورگانە شەوێ، گورگانە شەوێ
گورگە بۆرەکە لەتۆ دوورکەوێ
بچێتەماڵی کەری گوێ درێژ
دێزی گێژو وێژ
بڵێ لەپای چی تۆ وا ئەزەڕی
خۆ نەبووی بەسەگ بەمانگ بوەڕی
تۆ دیارە شینی مەرگی خۆت ئەکەی
بۆ ئەوەی زیان لەخێوت بدەی
کەری کەللە بۆش
گەلۆری بێ هۆش
ئێستا بۆ پەندی رۆژو زەمانە
ئەتکەمە شێوی شەوی گورگانە
*   *   *
بگرە شەپازلەی ئامۆژگاریی من

ئیتر وازبێنە لەپاسی دوژمن!

* * *

گورگانە شەوێ، گورگانە شەوێ
گورگە بۆرەکە لەتۆ دورکەوێ
دەردو بەڵای تۆ لەوانە کەوێ
نازانن ژیان ئەوە ناهێنێ
مرۆڤ بایەخی خۆی بدۆڕێنێ
ئەوانە رسواو سووكو ناپیاوان
شێر بەگوێ بگرن هەر گێلە پیاون
کەسێ گێل نەبێ ئەبێ بزانێ
لەوە زیاترە بۆ کورسیو نانێ
ببێ بەپواز، بەدێز، بەسیخوڕ
یا تەنیا بژی بۆ ورگێکی پڕ
گێلە پیاوەکان
بێگانەی دژی باوە کوشتەتان
نابێ بەپەنا، بەجێگە باوەڕ
چاوتان نابینا، هەردوو گوێتان کەڕ

* * *

منداڵەکانتان پاکوخاوێنن
مەیانژاکێنن
سبەی کە چوونە قوتابخانەوە
منداڵانی تر ئەیانناسنەوە
پەنجەی گومانیان بۆ درێژ ئەکەن
لەگۆڕەپانا کەناریان ئەخەن
ئەڵێن ئەوانیش نەبا وەك ئێوە
لەپێشبڕکێدا بچەمێنەوە

دوای تەواوبوونی میهرەجانەکە، فەرمانی گرتنی منو لەتیف قەرەداغیو حەمەومین پێنجوێنی دەرچوو. ئەو کاتە دوکتۆر نافع ئاکرەیی سەرۆکی نووسەرانی کورد بوو، کەوتە هەوڵدانێکی زۆرو فەرمانی گرتنەکەمانی هەڵوەشاندەوە.

را ستە ئەوا نەی لە شاخ شۆڕ شیان ئەنجام ئەدا، گیانە یدابوون، بەڵام ئەوا نەی لە شارەکاندا خەباتی ژ ێر زەومێ نیو کاری روبەڕووبوو نەوەیان ئەنجام ئەدا، لەوان گیانە یداتربوون. ئێ مەومانان چارەنوو سی دە یان کە سی وەك شاکیر فەتاحو دڵ شاد مەریوانیمان بە چاوی خۆ مان ئەدی، ئێ جا لە گەڵ ئەوە شدا بەنوو سینو هەڵبە ستو هەڵوێستەکانمان درێغیمان نەئەکرد، ئەوە جگە لە خەباتی ژێرزەمینیمان هەریە کەو بۆ حیزبەکەی خۆی، من هەر وەك هەندێ نمونەی تر، هێما بۆ ژمارە یەمك بەرهەمی و ێژەیی ترم ئەکەم کە هەریەکێکیان بابی ئەوەندەبوون کە لەسەریان بگیرێمو بکوژرێم. بەتایبەتی ئەوا نەی لەرۆژە ترسناکەکانی ساڵانی 1983 تا 1990 بڵاوم کردوونە تەوە، لەوا نە هەڵبەستەکانی:

1- بۆ جوانێکی هەنگاری - ل76 دیوانی جوانی، چاپی 1983.

2- بۆ کچێکی مهابادی - گۆڤاری نووسەری کورد، ژمارە 3 ساڵی 1985.

3- ئۆپەرێتی نازە - گۆڤاری نووسەری کورد، ژمارە 5 ساڵی 1986.

4- بۆ خاوەن شەهید - لەکۆڕێکی وێژەییدا ساڵی 1987 لەدهۆك خوێندراوەتەوە.

5- پۆلێك فریشتە ئەکوژرێ - رۆژنامەی عێراق 1987/2/26.

6- رازی باخەوان - گۆڤاری کاروان - ژمارە 68 ساڵی 1988.

7- باوەڕو بەرگە - گۆڤاری بەیان، ژمارە 132 ساڵی 1987.

8- هەندێك راستی - پاشکۆی عێراق - ژمارە 55 رۆژی 1988/10/5.

9- لەبیرەوەرییەکانی ساڵانی دێرین - گۆڤاری بەیان ژمارە 152 ساڵی 1989.

10- من خاوەنی پۆلێ یارم - رۆژی 1986/3/21 لەکۆڕێکی وێژەییدا لەهۆڵی جەماوەری سلێمانی خوێندرایەوەو لە ل259ی دیوانی هەڵبەستەکانمدا بڵاوکراوەتەوە.

11- پەردەیەك لەچیرۆکی دڵدارێکی کۆن بۆ چلەی شاکیر فەتاح وتراوە - رۆژنا مەی هاوکاری ژمارە 1062 رۆژی 1989/3/27.

12- بۆ چلەی ماتەمی دیلان - لەچلەی دیلاندا ساڵی 1990 خوێنرایەوە.

*** هەندێك نموونە لەو هەڵبەستانە؟**

- خۆی لەرا ستیدا، ئەو هەڵبە ستانە هەرکامێکیان بگر یت، ئەبینی سەرجەمی هەڵبە ستەکە یەکە یەکی نەپ چڕاوە لە یەك. وا تا بەخوێند نەوەی هەموو هەڵبە ستەکە ئەنجامو مەبەست بەدی ئەکرێ. من بۆیە هێمام بۆ سەرچاوەکان کرد، بۆ ئەوەی ئە گەر کەسێ مەبەستی بێ بگەڕێ تەوە بۆ ئەو سەر چاوانە، لە گەڵ ئەوە شدا، فەرموون ئە مە هەندێك نموونە:

لەهەڵبەستی بۆ کچێکی مهابادی:

بەم گوارە شۆڕەوە ئەڵێ: من باوەڕم، من پیرۆزم
من پەیکەری کوردایەتیم، چرۆی داستانی نەورۆزم
بەم گوارە شۆڕەوە ئەڵێ: من ئەوینم بۆ کوڕی کورد
بۆ پێشمەرگە هاوبیرەکەم، لاوی ئازای بەدەستو برد
بەم گوارە شۆڕەوە ئەڵێ: من وەك جوانم نیازیشم پاك
سەرچاوەی بیرو فەلسەفەم خۆماڵییەو کردەوەم چاك
بەم گوارە شۆڕەوە ئەڵێ: هەرچەن لەسەر رووی ئەم ئەرزە
لەسەر خاکێك ئەژیم پێ شێل، بێ دروشمەو بەبێ مەرزە
بەم گوارە شۆڕەوە ئەڵێ: لەوەش زیاتر خۆشم دیلم
بەڵام شادم چونکە بەهەست کچە کوردی وریاو ژیرم
بەم گوارە شۆڕەوە ئەڵێ: کە من هەستم هەبێو نەمرێ
رۆژێ ئەبێ داری ئێمەش بەری رەنجو گەنجی بگرێ
بەم گوارە شۆڕەوە ئەی جوان، ئەی کچە کورد، ئەی شۆخو شەنگ
بەقوربانی بەری پێت بێ هەزار سەری بۆشو دەبەنگ
لەهەڵبەستی (بیرەوەرییەکانی ساڵانی دێرین)دا وتوومە:
لەبیرم دێ بۆ ئیمزایەك بۆ (پاکانە) گەلێ گەلێ سزادرام
لەوەڵاما، نەکو سزا، خنکاندیش چاتر بوو لام
تێکۆشەرێك نینۆکی ریشەکێش کرا
پشکۆی ئاگر بەهەردوو دەستیدا نرا
نە وتی ئاخ، نەڕاچەنی، نەدانەوی، نەناوی وت
نە جێگەی دا بەدەستەوە
لەئاستی ئەو بەرگەیەدا، دیلەوانان ئەلەرزینو
پەنجەی خۆیان ئەگەستەوە
بارەگای دژ، بەهەڕەشە، بەترساندن، بەسامانو پایەو پیلان
تەقەلای دا کاربکاتە هەستی پاکی هەژارێکی بێ دەرەتان
هەر بۆ ئەوەی جاربەجارێ
بەنهێنی لەکەنارێ
هەواڵێکی ئەو مەردمە بەسەر پێوە بەرێ بۆیان
ئەو هەژارە جەوامێرە، تفی کردە پایەو سامان
وتی مردن بەخاوێنی بۆ نەتەوە لەبرسانا

نەکو ژیان بەناپاکی بۆ سامان یا لەترسانا
وێنە زۆرە، وێنە دیارە
مشتێ نمونەی خەروارە
ئێستاکە ـ ئێی
ئێستاکە .. هێی
کەر لەکوێیەو کونە لەکوێ
لای کەسانی ئەڵقە لەگوێ
لەلای ئەوەی، یا لەترسا، یا بێ شەرم
لەپێناوی پایەو سامانی ناپاکی
ئەکەوێتە پێشی دوژمن، بۆ تێکدانی
لانەی خۆی‌و باپیران‌و لانەی کاکی
تۆ ئەزانی باپیرانی جەوامێرو قارەمانت
لەمەیدانی نەتەوەدا، چ مەردێ بوون؟
تۆ ئەزانی دراوی ئەم سەرزەمینە، پلەو پایە
نابن بەپارسەنگی تۆزێ لەئابڕوچوون!

ئەمانە نمونەی هەڵبەستەکانی بەر گڕەی ئاگری سالانی پێش را پەڕینن کە بەناوی ئاشکرای خۆمەوە لەگۆڤارو رۆژنامەکاندا بلاوم ئەکردنەوە، نەك هی ژێر سێبەری ئەمڕۆی ناوچەی ئازادی رزگارکراو!

*** بێجگە لەبواری سیا سی، لەبواری تردا هیچ بیرەوەرێ یەکتان هە یە لەنێوان هەڵبەستەکانتەوە؟**

– ساڵی 1974 دوای پەیوەدیکردنم بەشۆڕ شی ئەیلو لەوە، وەك پ شکنەرێکی دادوەری، لەبا بەکرئاواوە هاتم بۆ ناو چەی سلێمانی بۆ پ شکنینی دادگا کانی شۆڕش لەناو چەی ب یارەو شارباژێڕ، لەگەڕا نەوەدا کە گەی شتینە شاری مها باد، لە شەقامێکدا لاوێکی مێردمندالْ بەرەو رووما‌ن هات‌و وتی جەنابتی ئاغای کام یل ژ یر؟ وتم بەڵێ، و تی بابم دە فەرموێ ئەم شەو لای م یوان بن. وتم با بت کێ یە؟ و تی محە مەدی ماملێ. وتم بەسەرچاو زۆرم پێ خۆشە، ئەو شەوە تا بەرەبەیان من بەهەڵبەست‌و ئەو بەگۆرانی.

*** ئەو لاوە چۆن تۆی ناسی؟**

– ئەوە لای منیش سەرەتا پرسیارێك بوو، دوایی دەرکەوت برادەرێکم پێی وت بوو کە من لەمهابادم، ئەویش کوڕەکەی راسپاردبوو کە شەقامەکان بگەڕێ‌و لەسەر وە سفی ئەو بمدۆزێتەوە.

دوای چەند مانگێك، رۆژێك لەگەڵ مامۆستایان ئەحمەد هەردیو مستەفا ساڵح کەریمو فوئاد حەمە خورشید، لەنەغەدەوە سەردانێکی مهابادمان کرد، بۆ دیدەنی سەرێکی ماڵی مامليێشماندا، کوڕەکەی وتی بابم لەزەماوەندەو بەزۆر بردینی بۆ زەماوەندە کە، بەڕا ستی زەماوە ندێکی ژن گوا ستنەوەی قە شەنگ بوو، لە چەند لاوە جوا نەکانی مها باد کۆڕی رە شبەڵەکیان گەرم بوو، بەڵام ج گە لەماملێ، کێ ئێ مەی ئەنا سی؟! بەتای بەتی ئافرەتێکی زۆر جوان سەرنجی راکێشام، کەچی ئەو هەر ئاوڕیشی لێ نەدا مەوە، م نیش وتم:

دڵشکاوم ئەمڕۆ جوانێ وەك پێم بڵێ بەهارت چوو
تەلی هەستی ئاڵۆزانم، هەناسەم سوار، گەرووم پڕبوو
روم تێکردو رووی لێ نەنام، تێگەیشتم کە ئەهریمەن
دەرگای بەختم لێ دائەخا، سەرئەکەوێ پلەی تەمەن
ئەی یادگار، کوا رۆژانی بەختەوەریم؟ من لاوێ بووم
بەنیگایە، رووم بنایە لەڤینۆسێ، ئەکەوتە دووم!
بەهەشتێ بوو جیهانی من، فراوانو بەبێ سنوور
پڕ فریشتەی قژی خاوو بەژنی رێكو لەشی بلوور
پیاڵەی مەیم بۆ هەرجارە چاوی مەستی نازدارێ بوو
مەزەی خۆشم، بزەی لێوو ماچی تەڕی ناو زارێ بوو

ئیتر دوای ئەوەی هەر لەم هەڵبەستەدا هەموو یادەوەرییەکانی خۆم لەڤیەناو بەرلینو ج نێڤو ئە ستمولو شامو بە غداو سلێمانیو گەلێ جێگەی تر دێنەوە پێش چاومو ئەیانگێڕمەوە، ئنجا ئەڵێم:

گەلێ گەڕام، لەزۆر باخا بۆنی خۆشی گوڵانم کرد
سەوزو زەردی بەری تازەی نەونەمامو چڵانم برد
جێگەی داخە، درەنگ هاتم بۆ مهاباد، هەمووی پەری
بریا لێرە خونچەی دڵم بکرایەوە، گەڵای وەری!!

رۆژنامەی (تایم) ژمارە 35 **رۆژی** 19/12/2002

سالانی زوو کۆبوونەوە لەتاریکیدا دەکراو چراکان تا دوای کۆبوونەوە دەکوژێنرایەوە کورد ئێستاش تاکوتەرایەك نەبێ، کچ بە عەرەب نادەن، ئیتر ئەم هەموو شێخە چۆن پەیدابوو!؟

لەم بە شەی بە سەرهاتەکانی ژیاذ یدا کا مل ژیر با سی باووباپیرانی خۆی دە کاتو هەروەها ئەو ماوەیەش دەگێڕێتەوە کە تێیدا بەزۆر لە بەسرە سەربازی پێکراوە، ئەوەی زیاتر جێی سەرنجە، ژیر لەبواری نمایش کردنیشدا رۆ ڵی خۆی بیذ یوەو ئە سپی خۆی تاوداوە کە چی لەخۆشەوی ستیداو هەر بەهۆی سیا سەتەوە دڵدارە کەی لەدەست چووەو شووی کردووە.

*** ئێوە هیچ باسی بنەماڵەکەتا نەکرد، چین و خەڵکی کوێن؟**

– باوکم، شێخ نیزا مەدین، ئەگەر چی هەموو ژیانی لە شاری سلێمانی بەکا سبیەوە بەسەربرد، بەڵام خوێندەوارێکی باشبوو، بڕوانامەی شەشی سەرەتایی زەمانی عو سمانیی هەبو، ئەوە ندە خوێ ندەواری بۆ ئەو سەردەمە زۆربو، ماوە یەکیش فەقێ یەتی کرد بو. خەتی زۆر خۆشبو، ئەو ئەگەرچی دوکانداربو، بابەتی عەتاریی ئەفرو شت، بەڵام سکاڵا (عریضة)شی بۆ خەڵکی ئەنو سیو کومپیا لەی بۆ پڕئەکرد نەوە، باپیرم، شێخ جەلال، موفتیی شاربازێر بو، کوڕی شێخ تەهای شێخ سەلامی قازیی شاربازێر بو، باپیرانم، بەوەزیفە لەشاربازێر بون، بەڵام خۆیان خەڵکی چنارەی لای دەربەندیخان بون. ئارام گای باپیرە گەورەم کە ئەویش ناوی شێخ نیزا می بو، لەو گو ندی چنارەیەیە خەڵك ئێ ستا زیارەتی ئەکەن. دایکیشم لەشێخەکانی قەرەداخە.

*** کەواتە ئێوە شێخی تەواون؟**

– من نازانم مەبەستت لەشێخی تەواو چیە؟ شێخی تەواو ئە گەر ئەوەبێ بەرە گەز بچێتەوە سەر پەیام بەری ئی سلام، بڕوانا کەم شێخ لەکورد ستاندا ئەوە ندە هەبێ وەك ئێستە هەیە. کورد ئێستاش تاکوتەرایەك نەبێ، کچ بە عەرەب نادەن، ئیتر ئەم هەموو شێخە چۆن پەیدا بوون!؟ راستییەکەی، ئەو سەردەمانەی شێخێتی زۆر لەبرەودابو، گە لێ کەس لەناو کورددا خۆیان کردووە بەشێخ، ئەویش یا لەڕێگەی بەرما ڵەوە، یا کابرا یەك پشتوێنێکی سەوزی بەستوەو رووی کردۆتە گوندێکی دوور. خەڵکە ساویلکەکەش کە بەو پ شتوێنە سەوزەوە دیویا نە، زۆر رێزیان لێگرتووەو دە ستیان ما چکردووەو تەکێ، یا مزگەوتیان بۆ دروستکردووەو خێری دنیایان بەسەردا رشتووەو کچیان داوەتێو کردویا نە بەشێخی گوندەکەی خۆیان.

*** بنەماڵەی ئێوە لەکام جۆریانە؟**

– نازانم. ئەوەندە ئەزانم، لەباوکەوە ئێمەو بنەماڵەی (مەولەوی) ئەچینەوە سەر (پیر خدری شاهۆ) کە خەڵکی رۆژهەڵاتی کوردستان بووە، ئەوانەش کەو شەی (پیر) کەوتۆ تە پێش ناوەکانیان، زۆربەیان لەپیرەکانی زەردەشت بون.

بنەماڵە

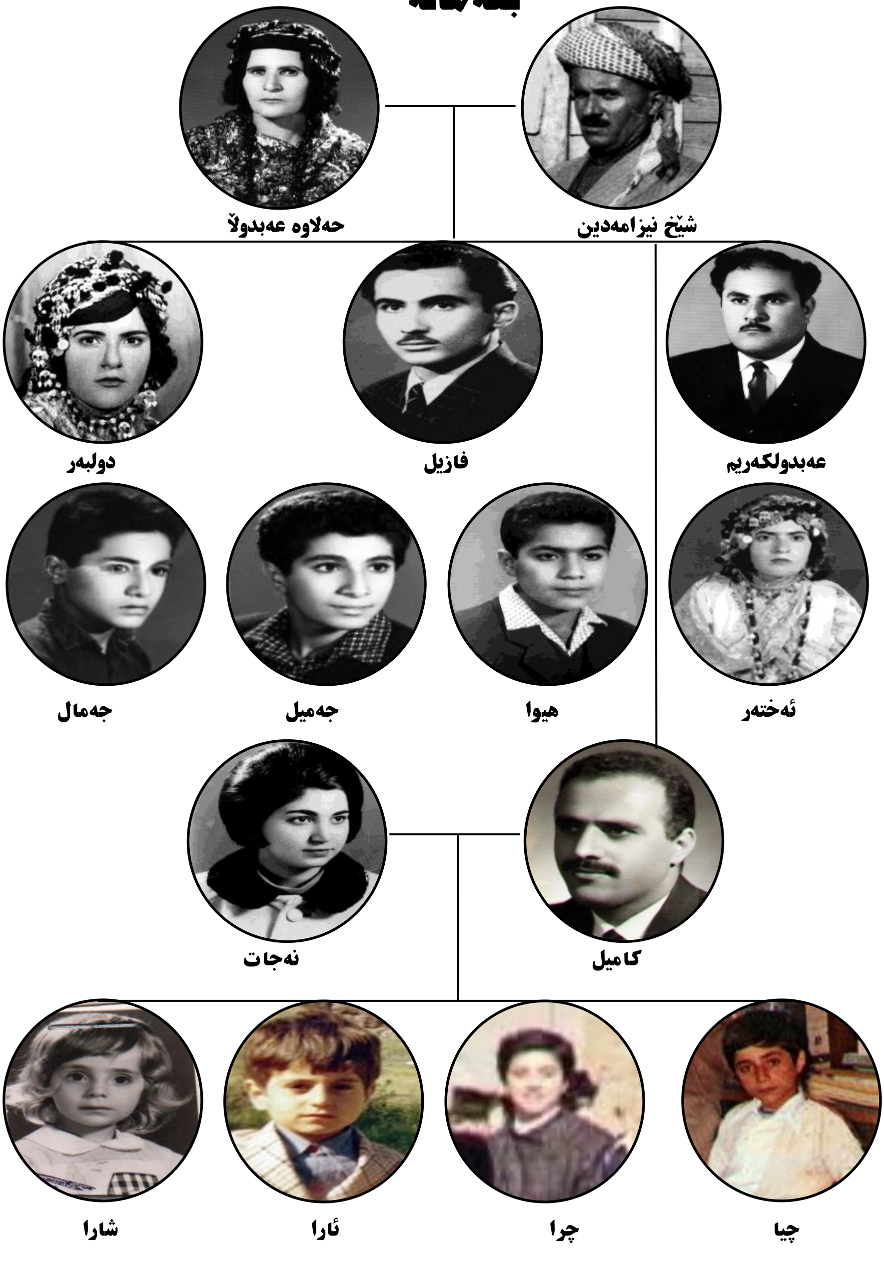
شێخ نیزامەدین
حەلاوە عەبدوڵا
عەبدولکەریم
فازیل
دولبەر
ئەختەر
هیوا
جەمیل
جەمال
کامیل
نەجات
چیا
چرا
ئارا
شارا

*** سەرەتای خوێندنت؟**

– لەحوجرەوە دەستمپێکرد، پێش تەمەنی شەش ساڵیم، ماوەیەك لەحوجرەکەی مەلا نە جمەدین لەبەرخا نەقا خوێ ندم، دوای ئەوە ماوە یەکی تر لەحوجرە کەی مەلا بەکر لەگومرگە سوتاو. ئنجا بوم بە شاگرد خەیات. باوکم، ئەگەر چی خۆی خوێندەوارێکی باشیش بو، بەڵام وای بەباش ئەزانی، کورە کانی، نیوە یان کا سبی بکەن‌و نیوە شیان خوێندن. من بەر کاسبیەکە کەوتم. خۆم ئارەزووم لەخوێندن بو، بەڵام دە سەڵاتم نەبو، تارۆژێك نانەوایەکی دراوسێی وەستاکەم، دەروێش عارفی خەیات، خەریکی گوا ستنەوە بو. وەستا عارف غیرەت گرتی‌و فەرمانی دا بەشاگردەکانی کە یارمەتیی نانەواکە بدەین. کەسیش نەیئەتوانی قسەی وەستا بشکێنێ، چونکە باوکی شاگرد بەوە ستاکەی ئەوت: گۆشتەکەی بۆ تۆو ئێسقانەکەی بۆ من. یەکێك لەو شتانەی من گوا ستمەوە، لوولە دوکەڵکێ شێکی رە شبو، ذ یوەرۆ کە چوومەوە ماڵی دایکم وتی ئەوە بۆ سەرتاپات رەشبووە؟ بۆمگێڕایەوە. ئەویش سوێندی خوارد کە ئیتر نا بێ ئەو شاگردییە بکەم. باوکیشمی رازیکرد. منیش لەخوام ئەویست.

بەو جۆرە، چەند ساڵێك لەخوێندن دواکەوتم لە چاو هاوتەمە نەکانی خۆ مدا. سەرەتا لەپۆلی دوو دایاننام، مودیری خالیدیە مستەفا فەنی، ناسراو بەمستەفا گاڕووت، وتی پۆلی سێ، بەڵام یونسە فەنی وتی با پۆلی دووبێ، بۆ ئەوەی بناغەکەی بەهێزبێ، لەپۆلی سێدا ئەبوایە من یەکەمبوومایە، بەڵام نەجاتی کچی مستەفا فەنیان کرد بەیەکەم لەبەر ئەوەی ئەو ساڵە باوکی کۆچی دوایی کردو ویستیان بەوە دڵخۆشیی بدەنەوە.

ئەوە زۆر نیگەرانی کردم، باوکیشم ئەوهە لەی قۆز تەوەو هانیدام کە ئیتر لەو قوتابخانەیە نەخوێنم‌و بچمە قوتابخانەی زانستیی شەو. بەڕۆژیش بوو مەوە بە شاگردی مەحمودی حەمە بانەیی خەیات لەو شەقامەی ئێستا پێی ئەڵێن مەولەوی. ئیتر لەو ساڵەوە من هەموو خوێندنم هەر بەئێواران بو. خەیاتییەکەشم گۆڕی بەشاگرد پێڵاودروو. ماوەیەك لای عەبدوڵڵا زوهدی. ماوەیەکیش لای مەجید سوڵتان. دواتر برای گەورەم، شێخ کەریم دوکانی پێڵاو دروێتی داناو بووم بەشاگردی ئەو تا ساڵی 1954 کە گیرام‌و ناردیانم بۆ شوعەیبە.

*** بۆچی گیرایت؟**

– ئەوە یەکەمجار نەبو بگیرێم، پێش ئەوە هەر موزاهەرە یەك بکرا یە، من ئەگیرام لە سەری، چونکە وەك پێ شتر وتم، ئە ندامێکی چالاکی حیزبی شیوعی بوم، ئە ندامی یەکێتی قوتابیان‌و نیقابەی کرێکارانی سەر بە حیزبی شیوعی بوم.

*** کێ رێکخەرەکەت بو لەحیزبی شیوعیدا؟**

– یه كەمجار برا یمی مەلا عه بدوڵڵا، نا سراو بەبـ لەجۆرج. دوای ئەو وه ستا عارفی خەیات. ماوەیەكی كورتیش، وه ستا عەولی بەنا. جار جارێكیش عو سمان خۆ شناو كه ماوەیەك مەسئوولی سلێمانی بو، كۆبوو نەوەی پێ ئەكردین. ئەو كۆبوونەوا نه، تەنیا بۆ كادره پێ شكەوتووەكان بو، هەرجارەی لەماڵێكدا. ئەویش به مەرجێ، ئەبوا یه چرای ماڵەكه بكوژایه تەوه، ئنجا ئەو بەتاریكی ئەهات، دوای ئەوەی ق سەكانی تەواو ئەكرد، ئەڕۆیشت، ئەوسا چرامان دائەگیرسانەوه.

*** وتتان گیرایت و ناردیانیت بۆ شوعەیبه؟**

– بەڵێ. ئەو ساڵە عومەر عەلی متەسەریفی سلێمانی بو، پۆلیسی سەرشەقام گر تمی، عەلی والی بەگ معاونی پۆلیسی سەرشەقام بو، عەلی بەگ خزممان بو، وتم بۆ چی مذ تان گرتووه. وتی باوەڕبكه نازانم. هەرئەوەنده ئەزانم كه ئەبێ ئێ ستا بتنێرین بۆ سەكەنەی عه سكەری، لەوێ فەحـ سی پزیـ شكیانكردمو دەف تەری خز مەتی عه سكەرییان بۆ پڕكرد مەوەو خـ ستمیانه پـ شتی لۆریـ یەكی عه سكەریەوه. كه سەركەوتم، روا نیم چەند كه سێكی تریش لەلۆرییه كەدان، لەو كەینوبەیـ نەدا پر سیمانو پێ یان و تین ئـ ێوه عه سكەریتان له سەره! و تمان ئێ مه قو تابین، عه سكەری چی!؟ لۆری كەو تەڕێ بۆ كەركوك، بۆ ئیزگەی شەمەندەفەر، بۆ بەغداد، بۆ سەر ئیزگەی سەمەندەفەری بە سره. گەیشتینه بەسره، لەوێوه براین بۆ شوعەیبه! بۆ كۆنه سەربازگەیەكی ئینگلیزە كان كه بریتیبو لەچەند كۆنه بەنگەڵەلەیەك، زیاتر لەزیندان ئەچوون، پانایییەكەی شەش مەترێكو درێژییه كەی نزیـكەی سەدو هه شتا مەتر. نـ یوەی لەژێرزەمیـ ندا بو، تەنیا لەپه نجەره بەرزەكا نەوه روناكیـ مان بۆ ئەهات. تا نزیـ كەی چوار مانگ دەرەوەی سەبازگەكەمان نەدیو مواجەهەشمان قەدەغه بو. جگه لەئێمه لەهەندێ شاری تریشەوه، بەهەماذ شێوه، قوتابیی سیاسی تریان ئەهێنا، لەهەموو رێبازە سیاسییەكان: شیوعی، پارت، بەعـ سی، نەتەوەیی، ئیسلامی. سەرەتا نەئەبوو قسه له گەڵ یەكبـ كەین، پا شتر هەموومان بوویـ نه برادەر. لەعەره بەكان، دوا یی هه ندێ كه سیان لێهەڵ كەوتو چوونه سەركردایەتیی بەعسەوه وەك عەبدولخالق سامەرائی، زوهێر قادریو مەعاز عەبدولڕەحیم.

لەم بەندیخانەیەدا كه بەناوی سەربازگەوه بۆ ئێـمەی قو تابی كرا یەوه، زیاتر چاوم كرایەوەو بەڕێبازه سیاسیەكانی تر ئا شنابوم. له سەرەتاوه باری ژیا نمان زۆر خراپـ بو، وەك خواردنو جێگەی نووستنو گەرماو بێخزمەتی، ئەوه جگه لەوەی نه ئێـمه هەواڵی كه سوكارمان ئەزانیو نه ئەوان هی ئێـ مه، بەڵام چونكه وره مان بەرزبوو، دەربه ست نەبووین، دوای چوار مانگ، رێگەیاندا كەسوكار سەردانمان بكەن. هەفتەی جارێك سەری بەسره مان ئەدا. خۆشمان بۆ هەموو بۆنه یەك، ئا هەنگمان ئەگێڕا. بەبۆ نەی نەورۆزەوه،

شانۆنامەیەکم ئا مادەکرد، هە ندێ کەسمان کردە لیژ نەی سەرپەر شتیی ئاهەنگە کە، ئەک تەرەکانمان د یاریکرد، لە سەربەرزاییەکی تۆزێ دوور لەقاو شەکەمان، شانۆمان رێکخ ست، عە بە عفر یت دەوری ئەژدەهاکی بێ نی. شانۆگەرییەکەمان تێکەڵ سروودی نەورۆزو ئەی رەقیب کرد. باسی شوعەیبەو ناخۆشیو خۆشییەکانی باسێکی در ێژە. کاک قادری میرزا کەریم کردوێتی بەکتێبێك بەناوی (بیرەوەری مێژوویەکی پڕ لەشانازی) ساڵی 2001 لەسلێمانی چاپی کردووە.

*** قوتابییە کوردەکان کێوکێبوون؟**

– ئەوانەی بیرم ماونو ناوەکانیانم لەپەڕەیەکدا نوسیوە، ئەمانەن: ئە حمەد محەمەد، بابا عەلی بەرزنجی، بە شیر رە شید، بەهادین کا بان، جەلالی مەلا کەریم، جەلالی میرزا کەریم، جەزای میرزا حسەین، جەلال عەزیز، جەودەت مستەفا، حسەینی حاجی ئەمین، حسەین عارف، حسەینی مەلا حەکیم، خالید سەعید، خەسرەو رۆستەم، رەئوف محە مەد ئەمین، روشدی عەلی شەریف، سدیقی شێخ مە حمود، سەلاحی حەمەی شێخەلی، سەلاحی عەلی ئایشەخان، سلێمانی مەجید بەگ، سمکۆ عەزیز، عەبدوڵڵا بەرزنجی، عەبدولی سۆران، عەبە عفریت، عو سمان بەکر، فەرە یدون ئەمین، فو ئادی نوری خەفاف، قادری میرزا کەریم، کەمال مستەفا قادر، کەمال نوری، لەتیف خەزنەدار، محەمەد کاکە، محەمەد عە لی شەریف، محەمەد عەتا رەشید، مستەفا عەبدولڕە حمان.

*** چەندی لێمانەوە؟**

– من رۆژی 1954/10/24 گیرامو ناوەڕاستی حوزەیرانی 1955 دوای ئەوەی سەد دینار بەدەلیان لێسەندم، بەربووم، ئەو پارە یەش بۆ ئەو رۆژە زۆر بو! ئەوانی تریش، بەرودوا هەر بەوجۆرە.

*** دوای ئەوە؟**

– ها تمەوە سلێمانی، بوو مەوە بە شاگردی کاکم. دێوارانیش خوێندن چەندجاریتر گیرام، جاری واهەبوو تا سێ مانگ لەگرتوخانەدا ئەمامەوەو بەر ئەدرام. ئێ مە قوتابیانی ناوەندیی ئێواران، هەموو ساڵێك شانۆگەرییەکمان ئەکردو قازانجەکەیمان ئەدا بەکرێی ئەو قوتابیانەی ئێواران کە نەیانئەتوانی ئەو کرێیە بدەن. کرێکە ساڵی دە دینار بو، ساڵی 1956 دەستمانکرد بەپراوەی شانۆگەریی ئوتێلۆ (عطیل). پراوەکە نزیکەی سێ مانگی خایان. مامۆستا ئەنوەر تۆفی دەرهێنەرەکەی بو، نوری وە شتی دەوری ئوتێلۆی بێ نی، منیش دەوری (یاجۆ) کە ئەمیش وەك دەوری (ئوتێلۆ) دەورێکی سەرەکی بو، ئەوسا، شانۆگەری هەمیشە یەکەم رۆژ بۆ ئەشراف بو. کەچی من دەمەو ئێوارەی رۆژی پێش ئەو ڕۆژە، دایان بەسەر ماڵماندا و ژمارەیەك کتێ بی قەدە غەکراویان گرتو خۆم یان راپێ چی

گرتووخانەکرد. من خەمی شانۆگەرییەکەم بو، ئەنوەر تۆفیش سەری دنیای لێ هاتبووەوە یەك، بەڵام تەها خەلیل، مەردانە، کێشەکەی چارەسەر کردبو، ئەو دەورێکی کومبارسی هەبو، تومەز بەدەم پراوەوە، هەموو دەورەکەی م نی لە بەرکرد بو، یەکسەر دەورە کەی منی بەسەرکەوتوویی بینیبوو، لەوەوە تەها بەئەکتەرێکی سەرکەوتوو ناوی دەرکرد. هەر لەو سەردەمەدا، وا باوبوو لەگەڵ هەر شانۆگەرییەکی گەورەدا، شانۆگەرییەکی بچووکی قۆشمەش ئەکرا. من بۆ ئەو مەبەستە، شانۆنامەی (ئافرەتو نوشتە)م نوسیبوو. ئەویش پێشکەش کرا بو، هەر ئەو ساڵە چاپیشم کرد، مامۆستا حەمە کەریم هەورامیش لەکتێبەکەیدا (درامای کوردی) ئەڵێ ئەوە یەکەم شانۆنامەی کوردیی کۆمێدی چاپکراوە.

دیمەنێکی شانۆیی
ساڵی 1954

*** ئەو گرتنەت چەندی خایاند؟**

– سێ مانگ، درام بەدادگای کەتن (جنح)و ئیفراج بوم، بەڵام کتێبەکانیان نەدا مەوەو دە ستیان بە سەرداگیرا. ئنجا بەهۆی ئەو گرتنا نەوە، نەك هەر ژمارە یەك کت ێبم لەدەستچوو، بەڵکو خۆشەویستێکیشم لەکیسچوو!

*** چۆن!**

– بەر لەگرتنم بۆ شوعەیبە لە گەڵ کچێکدا کە ناوی سەبری بو، من ناوم نابوو نازەنین، سەرەتا دڵداری یەکمان دە سپێکردبو، ماڵە کەیان نز یك دو کانی کاکم بو،

لەخێزانێکی هەژار بو، جوان و وریابو، دڵداریی ئەو کاتەش، بەزۆری بریتی بوو لەوەی لەدوورەوە سەیری یەکمان ئەکردو جارجارێکیش زەردەخەنەیەك، دووجار فرسەتی هێنا کە من بەتەنیا لەسەر دوکانی کاکم بووم، هات و هەندێك قسەمان کرد. ئەوە بو من گیرام و حەوت مانگ و بیست رۆژ لەشوعەیبە مامەوە. کە گەڕامەوە سلێمانی، رۆژێك هەر لەسەر دوکانی کاکم بەتەنیا بوم، ژنێك بەعەباو پەچەوە هات و زەرفێکی دایە دەستم کە هەندێك شیرینی و شو شەیەك عەترو دەسەسرێکی جوانی تێدابو، کە پەچەکەی لا بردو رووی نازەنینم دی یەوە، شاگەشکەبووم، بەڵام کاتێ دەستی چەپی دەرخست ئەڵقە یەکم لەپەنجەیدا بینی، نەك هەر هاتمەوە سەر سفر! بەڵکو خورپە یەکی نیمچە کوشندە لێیدام! ئەویش گریاو وتی چیبکەم، تۆ دیارنەمایت و بەزۆریش دایانم بەکەسێك بەهیچ جۆرێك ناچێتە دڵمەوە!.

*** دوای ئەوە؟**

– دوای ئەوە، وەك پێشتر بۆم گێڕانەوە، ساڵی 1957 نەفی کرام بۆ ئەبوغرێب، لەبەغداد یەکەم دیوانی هەڵبەستەکانم چاپکردو ناومنا: نازەنین.

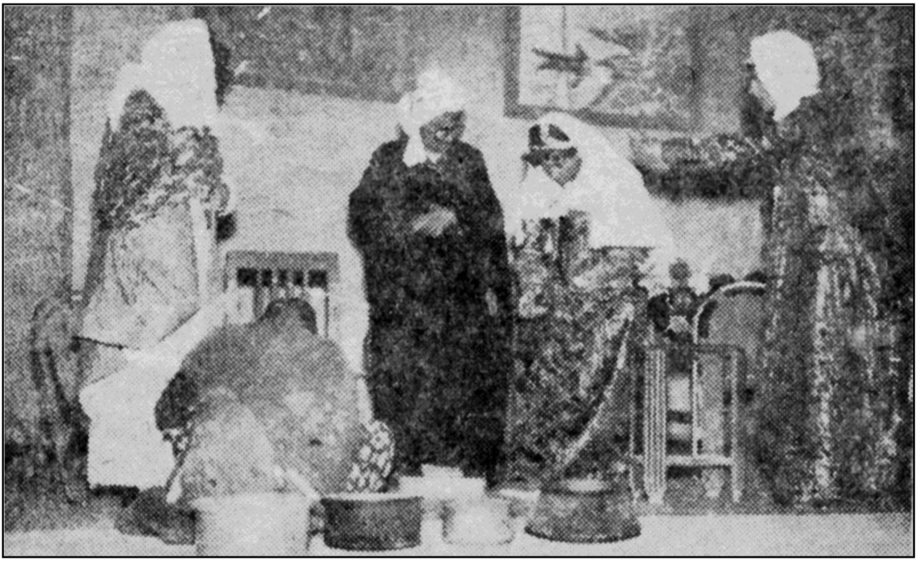

دیمەنێك لەشانۆگەری ئافرەت و نوشتە

بەئێرانییەکانم وت کەی شۆڕش دەکەن وتیان هەر کات شا فەرمانی دا
لەم ئەڵقەیەدا کامیل ژیر هەندێ لایەنی شاراوەی ژیانی سیاسی خۆی دەگێڕێتەوە

*** زۆرمان ما ندوکردیت. ئە شێ پێوی ستمان بەو چانێك هەبێ. لەم و چانەدا من هیچ پرسیارێك ناکەم ئە گەر بکرێ، بەدەم خوارد نەوەی قاوەیە کەوە، هە ندێك سەرگرو شتەی خۆشی‌ناو دەفتەری بیرەوەریەکانت بخەینەوە سەرلاپەڕەیەکی تایم؟**

–ئەمە گوایە وچانە ! ؟

***ئەشێ وچانی رۆژنامەنووس و نووسەر، هەروابێ!!**

– باوابێ. فەرمووئەمە ژمارەیەك لەو سەرگروشتانە:

1–ئێستا لەم کا تەدا، نایە تەبیرم کە پیرەمێردی نەمر، لەچ ساڵێکەوە دە ستیکرد بەبوژاند نەوەی نەورۆز. بەڵام لەبیر مە ئەو دوو ساڵەی لەحوجرە ئەمخوێند، 1939 و1940، مەلای حوجرە کان لەمانگی نەورۆزدا ، نەورۆزنا مەیان ئەنوو سییەوە بۆ قوتابیەکانیان. دەستورەکەشوابوو، هەر قوتابیەك قاپێکی فەخفوری ئەبرد بۆ مەلا.ماڵی واش هەبوو هەندێك دیارییان لەو قاپەدا ئەنارد بۆ مەلای حوجرەی منداڵە کەیان. مەلاش بەقە لەمو ئووچو مەرە کەب، نەورۆزنامە یەکی لە سەر قاپە کە ئەنوو سیەوەو بەمنداڵەکەدا ئەیناردەوە بۆ ماڵەکە، ئیتر ئەو قاپە بۆ ماوەیەك هەڵئەگیرا بۆ موبارەکی. یا بەئاوێك ئە شۆردراو ئاوە کە بۆ هە ندێك مەبە ستی پیرۆز بەکار ئەهێنرا. ئیتر ئەوەبو پیرەمێرد دە ستیکرد بەبوژاند نەوەی نەورۆز بەجۆرێکی تر. هەموو ساڵێك لەگردی ما مەیارە لە سلێمانی، سەیرانێکی گەورەی ساز ئەکرد بۆ خەڵکی شار، یاپراخی بۆ ئەکردن، ئەبو بەشاییو هەڵپەرکێ. دوای ئەمانە ئەهاتە سەر مەبەستە سەرەکییەکەی کە هوشیارکردنەوەی نەتەوەیی بو. ئەویش بەبەستنی کۆڕی وتارو هەڵبەست خوێندنەوە.

یەکێك لەو کۆڕا نە، ئەو کۆڕە بو کە فا یەق بێ‌کەس هەڵبە ستی (بیستو حەوت ساڵە)کەی تیا خوێندەوە. بیرمە، ئەو ساڵانە زۆر ئارەزوی سەیرکردنو بیستنی ئەو کۆڕانەم ئەکرد. ئەو ساڵە چادرێك هە ڵدرابو، لە بەردەم چادرەکەدا ژمارە یەك کورسی لە شێوەی نیوە ئەڵقەیە کدا دانرا بو. ئەدمۆنز لە سەر کور سییەك لەناوەڕا ستی کوردسییەکانی تردا دانیشتبو، جگە لەدانیشتوانی سەر کورسییەکان کە لەبیست، سی کور سییەك تێ پەڕی نە ئەکرد، خەڵکەکانی تر هەموو بەپێوەبون بەدەورو لە بەردەم کورسییەکاندا. من کەوتمە پشت کورسییەکەی ئەدمۆنزەوە. ئاوڕێکی لێدامەوەو بەکوردی

لێی پرسیم: کوڕی کێیت؟ وتم فلان. وتی: نایینا سم. وتم: برازای أ . ب. هەوریم، وتی: بەڵێ ئەینا سم. لەو کاتەدا بێکەس هەڵبەستەکەی خوێندەوەو دەستوپەنجەی (وەك هەڕەشە) رائەوەشاند. لەبیرمە جۆرە پشێوی‌و غەڵبەغەڵبێك کەوتە ناو ئامادەبوانەوە. من هەڵبەستەکەو دیمەنەکەی بێکەسم ئەوەندە پێخۆشبوو، هەر لەوێدا هەندێك لەهەڵبەستەکەم هاتەبەر.

بەو جۆرە جەژنەکانی نەورۆز درێژەی کێشا تا حیزبایەتی تێکەڵ بەو ئاهەنگانەی نەورۆز بو. یەکێك لەحیزبەکان کەوتە تاواز بارکردنی پیرەمێرد بەوەی (جاسوسی ئینگلیزە ! !) میریش ئاهەنگەکانی نەورۆزی قەدەغەکرد. پیرەمێرد بەوە زۆر نیگەران بو. داماوە هەر ئەوەی بۆ مابوەوە، ئەیوت: " حیزبی حیزباب، ئاگری نەورۆزیشیان لێکردین بەسیاسەت ! ".

2– پێشتر باسی ئەوەم کرد کە سەردەمێك دەمەقاڵێی پارتی‌و شیوعی لەسەر ئەوەبو کە ئایا کورد نەتەوە (أمە)یە یا (أمة) نیە، رۆژێك لەنزیك سەرقەبرانی سلێمانی، ئەحمەدی ئەولێ ناسراو بەئەحەقاژوو، لەکاتێکدا کە بەداسێك گیای بۆ ئەسپەکەی ئەبڕی، گوێی لەو مشتومڕە بو لەنێوان دووکەسدا، ئەویش ئەچێ داسەکەی لەملی کابرای شیوعی گیرئەکاو ئەڵێ: ئێستا قسە بکە، کورد ئوممەیە یا ئوممە نیە ! ؟ کابرای داماو لەتاو گیانی خۆی ئەڵێ: بەقەبری باوکم ئەوەتی کورد هەیە، هەر ئوممە بووە !

3– هەر لەو بارەیەوە، هەڤاڵێکی پارتی، بەرێکخەرەکەی ئەڵێ: کاکە ئێمەش هەر بەگەزی مارکسیەکان جاوی ئەم کیشەیە ئەپێوین ! من بەم گەزە دەرەقەتی ئەوان نایەم. فەرموو ئەوە ستالین کۆمەڵێ مەرجی داناوە بۆ نەتەوە، یەکێکیان ئەوەیە کە ئەبێ نەتەوە ئابوورییەکی هاوبەشی هەبێ. دەی نەتەوەی کورد کوا ئابوریی هاوبەشی هەیە؟ رێکخەرەکەش، کەسێکی قۆشمەئەبێ، ئەڵێ ئەمجارە بچۆ بڵێ: من بەڵگەی زانستیم هەیە، ئەمەش بەڵگەکەیە:

یمامة في أعلى الشجرة

آمنة في عشها مستترة

واتا: کۆترێك لەسەر درەختەکە

دڵنیاو پارێزراوە لەهێلانەکەیدا

هەڤاڵەکە، عەرەبی نازانێ، بەتووڕەییەوە ئەگەڕێتەوە بۆ لای رێکخەرەکەی‌و ئەڵێ: تۆ بەمن رائەبوێری ! ؟ من چوم ئەوەم وت، ئەوانیش تێر پێکەنین، ئنجا مانای ئەو قسانەیان پێوتم !

4–لەپەنجاکاندا کە ئێمەومانان تازە دە ممان لەوێژەوە ئەدا، عەسران ئە چووینە تەکێ، کە باخی قەرەجیشی پێئەوترا، نزیك گردی سەیوان لە سلێمانی. بەدەم پاقلەو چاخواردنەوە، دە ستمان ئەکرد بابە سی وێژەیی و شەڕەهەڵبە ست. گەلێجار لەدەوری ئەورەحمانی خامەش کۆئەبووینەوەو گوێمان لەقسە خۆشەکانی ئەگرت. من پێموا یە ئە گەر بما نەوێ چالاکییەکی وەك ئەوەی (مربد)ی عێراق ئەنجام بدەین، ئەوا ئەو جێگەیەی باخی تەکێ گونجاوە بۆ ئەو مەبەستە. لێرەدا، لای من سەرگروشتەکە ئەوە یە: کە هەڵبەستێکی تازەی خۆمم بۆ ئەخوێندنەوە، ئەیانوت: خراپ نیە! بەڵام ئەگەر بموتایە ئەمە هەڵبەستێکی تازەی گۆرانە، یا هی هەردییە، ئەیانوت: بەڕاستی جوانە!

5– هەر لەپەنجاکا ندا، لە سلێمانی، ماوە یەك شیوعیو پارتی، کاری سیا سی هاوبە شیان ئەنجام ئەدا وەك بەرە یەك. رۆژێك لەماڵی نەژادی ئە حمەد عەزیز ئا غا لەگەڕەکی سابونکەران، کۆبوونەوە یەکی بەرەییمان ئەنجا مدا. من نوێنەری کرێکاران، نەژاد نوێنەری گەنجان، حیلمی عەلی شەریف نوێنەری پارتی، وە ستا عەول نوێنەری شیوعی. ماڵی نەژاد، مۆبێلەیان هەبو، ئەوسا کەم ماڵ مۆبێلەی هەبو، وە ستا عەول لەسەر مۆبێلەکان دانەنیشت. چوار مشقی لەسەر زەوییەکە دانیشت. وتمان فەرموو لەوێ دانیشە. وتی: نا، من نەفسیەتی پیتی بۆرجوام نیە، لەسەر مۆبێلە دانانیشم!

6– دیارە ئەم سەرگروشتانەی ئێستا ئەیانگێڕمەوە، زیاتر بۆ خۆشیو پێکەنینن. هەر لەپەنجاکاندا، کە من زوو زوو ئەگیرام لەدوای هەموو خۆپیشاندانێك. جارێك لەگرتوخانەی سلێمانی کە لەپشت سەرای سلێمانیەوە بو. ژمارە یك گ یراوی سیا سی بوین، بۆ ژە می نیوەڕوانو ئێواران، لەکەسوکارەوە خواردنی باشمان بۆ ئەهات. بەڵام ژەمی بەیانیانمان، هەندێ جار نیسکێنەکەی گرتوخانەکە بو، ئەو خواردنانەی رۆژی پێشوو بۆمان ئەهات، هەندێکی ئەمایەوە بۆ ژە می بەیانیانی رۆژی دووەم. برادەرێکمان (ف.ك) ئەو رۆژانەی بیزانیایە نیسکێنەیە، زوو لەخەو هەڵئەساو خواردنەکانی رۆژی پێشووی سفر ئەکرد! کە ئەکەوتینە سەرزەنشتکردنی، ئەیوت: من حەزم لەنیسکێنە نیە، ئەگەر لەبرسانا بمرم نایخۆم! بەیانیەك خوارد نەکانی رۆژی پێشووم لێ شاردەوە. کەنیسکێنەکە هات، توێژاڵێکی تەنك ئاوی سەروپێی رۆژی پێشووم بۆ کرد بە سەر قاپێك نیسکێنەداو وتم برای نە ئەم سەروپێیە بۆ کاك (ف). ئەویش هەمووی هەڵقوڕان. کردمان بەپێکەنینو خۆمان سەروپێکەمان خواردو ئیتر دزەخواردنی بەیانیانمان لێ قەدەغەکرد!

7– ساڵی 1954 کە گیراینو ناردیانین بۆ شوعەیبە، سەربازی ئەوەی ئێمە قوتابی بووینو نەئەبوو سەربازیمان پێ بکرێ، ئەشیاندین بەدادگای سەربازی بەتۆمەتی ئەوەی دوا کەوتوو (متخلف)ین! داد گای سەربازیش لە شاری دیوانیە بو. هەر جارەی دە

دوازده یەکمان ئەکرایەنە فارگۆنی سەربازیی شەمەندەفەری دیوان بە سرەو دیوانیەوەو لەگەڵ پاسەواندا بەرێئەکراین. ئێمەش ئەوەمان بەهەل ئەزانی بۆ ئەوەی ئەو سەربازە ئاساییانەی تر کە لەفارگۆنەکەدا ئەبون، رۆشنبیر بکەین‌و بیانخەینە سەر بیری سیاسی دژی رژێم. گروپەکەی ئێمەش هەروایکرد تا باس هاتە سەر بەراوردکردنی یەکێتی سۆڤێت‌و ولاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا. بێ ئەوەی هیچمان ئەو دوو ولاتەمان دیبێ، هەرچی زیادەپیاهەڵدان هەیە بەسەر یەکێتی سۆڤێت‌و تانەوتەشەر هەیە لە ئەمریکا، ئەمانوت، هەندێ جار ئەوان بەسەرسامیەوە سەیری یەکیان ئەکرد وەك ئەوەی باوەڕ بکەن‌و نەکەن. بەو جۆرەو بەدەم ئەو قسانەوە، شەمەندەفەر رێگەی بڕی تا گەیشتینە کەناری شاری دیوانیە. شەمەندەفەرەکە دای بەلای خانویەکی دووقاتدا. خالید سەعید وتی: یەکێتی سۆڤێت ئەوەندە مەزنە، فڕۆکەی هەیە ئەتوانێ لەپەنجەرەی ئەو خانووەوە خۆی بکا بەژوورداو چەند دەورەیەك بەناو ژوورەکەدا بکات‌و لەپەنجەرەکەی ئەو دیوەوە دەرچێت!! سەربازەکان وتیان کەواتە دێوە ئەمە چەند سەعاتە بەئێمە را ئەبوێرن! هەستان‌و دوورکەوتنەوە لێمان.

لەسلێمانی، هاوڕێ (غ) بەنهێنی نێردرابو بۆ یەکێتی سۆڤیەت، بیست رۆژێکی لێبو بو، کە گەڕایەوە، کەوتە کۆڕبەستنی نهێنی لەماڵاندا. هەر جارەی پڕ بەژوورێك خەڵکی بۆ کۆئەکرایەوە. ئەویش دەستیئەکرد بەگێڕانەوەی گەشتەکەی خۆی. قسەکانی وا ئەکرد، ئەتوت لەبەهەشت گەڕاوەتەوە. هەندێ جار قسەکانی لەقسەکانی ناو شەمەندەفەرەکەی ئێمە ئەچو! سەیر ئەوەبو، بەجۆرێك وەڵامی پرسیارەکانی ئێمەی ئەدایەوە وەك دە ساڵ زیاتر لەیەکێتی سۆڤێت ژیابێ‌و شارەزای هەموو قوژبن‌و یاساو ژیانی ئەو خەڵکەی ئەوێ بێ. قسەکانی، لەقسەی ئەو وشکە موسوڵمانانە ئەچوو کە هەموو وەڵامێك لەبارەی ئەو دنیاوە ئەدەنەوە! بەڵام باشە مامۆستا (غ) ئێستا ئەویش وەك من بیرئەکاتەوە. ئنجا دوای چواردەی تەمموز، هەندێك بانگهێشت ئەکران بۆ یەکێتی سۆڤێت، لەوانە دوکتۆر عەبدولرەزاق محێدین، کە گەڕایەوە، لەڕۆژنامەی (الحرية)ی بەغدادا وتارێکی بەناونیشانی: ئەو نەتەوەیەی لەیەك ژووردا ئەخواو ئەنوێ‌و خۆی ئەشوات! (الأمة التي تأكل وتنام وتستحم في غرفة واحدة!).

ئنجا قسە قسە ئەهێنێ، من لە سەرەتای شەستەکاندا، لەگەڵ ئەو دوکتۆر عەبدولرەزاقە بوم بەبرادەر، ئەویش بەهۆی مامۆستا مەسعود محەمەدەوە کە هەردوکمان لەبەغداد فەرمانبەر بووین لەکۆمپانیای مەوادی بینائی، دوکتۆر، مامۆستای زانکۆ بو، ماوەیەکیش بو بەسەرۆکی کۆڕی زانیاری (المجمع العلمي) لەبەغداد. ساڵی 1963 هەرچی بکەوتایەتە بەر شاڵاوی بەعس، ئەگەر نەکوژرایە، بەهیلاك ئەچو! بەیانیەك زوو

پێش دەوام، رەفعەت ئەحمەد کە ئەویش لەکۆمپانیاکەی ئێمە فەرمانبەرێك بو، پێشتر لەسەردەمی پاشایەتیدا بەڕێوەبەری ئەمنی بە غداد جدیدە بو، دیم لە سەر رێگای من وەستابو، وتی کامل من وای بۆ ئەچم ئەمڕۆ دێن ئەتگرن!.. وتم چۆن ئەزانی؟ وتی دوێنێ هەواڵی تۆیان لەمن پرسی، پرسیارەکانیان هی ئەوەبو بتگرن. منیش بەپەلە خۆم کرد بەناو کۆمپانیاکەداو داوایەکی مۆڵەتی هەفتەیەکم نووسی‌و لە سەر مێزی سکرتێر دام ناو چوومە دەرەوە. کە گەیشتمە سەر شەقامەکە، هێزێکی چەکدار دای بە سەر کۆمپاذیادا. منیان نەناسی. سواری تەکسیەك بوم‌و ئەو رۆژە خۆمم شاردەوە. رۆژی دوایی بەهۆی هەندێك برادەرمەوە، کەوتمە سۆراخی رووداوەکە، وتیان بەڵێ ئەوانە بۆ گرتنی تۆ هاتبون، بەڵام سکرتێر پێی وتبوون ئەوەتا لەڕۆژێك لەوەوپێشەوە داوای مۆڵەتی کردووە.

دوای دوو رۆژ، دوکتۆر عەبدولرەزاقم بیرکەوتەوە، رۆژی سێهەم، بەیانیەکەی پێش دەوام چووم بۆ ماڵیان‌و بۆم گێڕایەوە. ئەویش وتی من رەشید ئەناسم، جارێ دانیشە بادەوام دەسپێبکا، مەبەستی رەشید موسڵح بو، حاکمی عەسکەری کە قسەی لەگەڵ کرد، لەوەڵامدا وتبووی ئێستا هیچ لەبارەی کێشەکەی ئەوەوە نازانم، بیذێرە بۆ لام. دوکتۆر گفتی ئەوەی لێ وەرگرت کە ئەگەر نەشتوانێ رزگارم کا، نەمگرێت، کە چووم هەندێك خەڵکی سلێمانی لەوێ بوون. یەکێکیان خزمی خۆم بوو (ئافتاو خانی میرزا غەفور) وتی: تۆش ئەتەوێ بچیت بۆ سلێمانی؟ تومەزلەو رۆژانەدا هەرچی بچوایە بۆ کوردستان، ئەبوایە رەزامەندییەکی لەدائیرەی حاکمی عەسکەرییەوە وەرگرتایە!

کە چوومە ژوورەوە بۆ لای حاکمی عەسکەری‌و باسی کیشەکەی خۆمم بۆ کرد، ناردی ئەفسەرێك هات‌و وتی بزانە ئەگەر فەرمانی گرتنی لای ئێمەوە دەرچووە، فایلەکەیم بۆ بێنە، زۆری پێ نەچوو، فایلەکەی هێنا، حاکم بەدەم خوێندنەوەیەوە سەری رائەوەشان! ئنجا وتی: ئەو رۆژەی لەموعەسکەر رەشید هەوڵی ئینقلابێك درابو، تۆ لەناو کۆمپانیاکەی خۆتاندا هاوارت کردووە: وا بەعس رووخا!! جگە لەوە کە مەلا مستەفای بارزانی گەڕاوەتەوە، تۆ قەمەرەیەکت بەدیاری بۆ بردووە! کە ئەوەی وت، خۆم بۆ نەگیراو دامە پڕمەی پێکەنین!، وتم: من فەرمانبەرێکی بچووکم، باوەڕبکە ئەگەر بمبوایە، پا سکیلێکم بۆ خۆم ئەکڕی بۆ ئەوەی هاتوچۆی کۆمپانیای پێبکەم‌و لەچاوەڕوانکردنی پاس رزگارم بێ. ئنجا وتم: تکایە پرسیارێکت لێ ئەکەم؟ وتی: گوول. وا تا بلێ وتم ئەوەی ئەو راپۆرتەی لەسەر من نووسیوە، هادی عەزاوی نیە؟ وتی: شمدریك!؟ واتا چوزانیت!؟ وتم من جگە لەوەی لەکۆمپانیاکەماندا بەڕێوە بەری ئیدارەو زاتیەم، سەرۆکی لیژنەی موشتەریاتیشم. ئەم هادی عەزاویە کە لێپرسراوی حەرەس قەومیەکانی کۆمپانیایە، دەمێکە هەوڵئەدات بۆ ئەوەی ئەو ببێ بەسەرۆکی لیژنەی کڕین. وتی: خاطر یبووگ، وا تا

بۆ ئەوەی بدرێت، وتم: باوەڕ بکە من چەند جار داوام لەمودیری مفەوەز کردووە کە ئەو ئیشەم لەکۆڵ بکاتەوە، بەڵام ئەو (کە لەو کاتەدا رەشید عارف بو) رازی نابێ‌و ئەڵێ من باوەڕم بەتۆیە، چونکە دز نیت، ئۆتومبیلە کەش لەڕاستیدا رەشید عارف کڕیبووی بۆ بارزانی.

دیاربوو، رەشید موسڵح، باوەڕی بەقسەکانم هێنا، تۆزێکیش لەبەرخۆیەوە ورده جوێنی بە بەعس داو وتی ئاوا ئەیانەوێ مللی خەڵك بشکێنن! وتی: بچۆرەوە سەر ئیشەکەی خۆت، بعد ماکو گواد یلزمك! واتا ئیتر گەوادێك نیە بتگرێ. وەرەقەیەکیشی بۆ نووسیم کە ئامادەبووم‌و بەردراوم. کەچی دوای نزیکەی مانگێك گیرام‌و بردیانم بۆ ئەمنی عامە. شەوێکی تیابووم، گیراوە کانی تر، هەمووکەلەپاچەکرا بوون ئەوە ندەیان ئەشکەنجەدابوون. بۆ رۆژی دوایی کە بانگیان کردم، گیراوە کان وتیان سەعاتەکەت لای ئێمە بەجێبێڵە با لەکاتی ئەشکەنجەداندا نەشکێ.

دەستیان کرد بەلێکۆڵینەوە لەگەڵمدا. وتیان ئەزانین تۆ بەفەرمانی حاکمی عەسکەری بەردراویت. بەڵام پێمانبڵێ ئەو رۆژەی هاتین بۆ گرتنت، تۆ چۆن زانیبووت، وا داوای مۆڵەتت کردبو. وتم من نەمزانیبوو، رۆژێك پێشتر داوای مۆڵەتم کردبو بۆ ئەوەی خۆم ئامادەکەم بۆ ئیمتیحانێکی کولیە (ئەو کاتە لەپۆلی دووی کۆلیجی ماف، ئێواران ئەمخوێند) چیرۆکەکەی هادی عەزاویشم بۆ گێڕانەوە. ئەوانیش بەریاندام.

8- ساڵی 1974 من‌و دوکتۆر کەمال مەزهەر، پێکەوە پەیوەندیمان بەشۆڕشی ئەیلولەوە کرد، من لەبەر ئەوەی بەڕێوەبەری کۆمپانیای زیوتی نەباتی بووم لە سلێمانی‌و لەماوەت‌و قەڵادزێ‌و سەنگەسەر وەکیلمان هەبو، لەو سێ شارۆچکەیە بێ خانەخۆی نەبووین، لەماوەت عەزیز محەیدین، لە قەڵادزێ حاجی باپیر بەکرو لەسەنگەسەر حاجی کاکەڕەش زۆر خزمەتیان کردین. بۆ رێگەی نێوان ماوەت‌و قەڵادزێ، کەرێك‌و یەسترێکمان بەکرێگرت. دوکتۆر کەمال وتی من ناوێرم سواری یەستر ببم، بەڵام لەڕێگە هەموو جارێك دووبارەی ئەکردەوە ئەیوت: خوایە بێداو بە سواری بە سترەوەن‌و منیش کەر سوار!! لەو ماوەیەدا کە من کەوتمە ئەمانەتی عەدل‌و ئەوقاف‌و کرام بەموفەتیش عەدلی‌و زوو زوو ئەچووم بۆ پشکنینی دادگاکانی شۆڕش لەناوچەکانی سلێمانی‌و هەولێرو بادینان، گەلێ سەرگروشتەی خۆشم لاکۆبووەوە، لەوانە:

- کە مامۆستا ئەنوەر تۆفیق هاتە ناو شۆڕش، لێی کۆبوونەوەو پیرۆزبایی ئەو هەنگاوەیمان لێکرد وەك هەڵوێستێکی نیشتمانی‌و نەتەوەیی. ئەو لەوەڵامدا وتی: ئەوا نە هیچیان نیە. راستییەکەی من لەدەس ژنەکەم هەڵاتووم!

– لەبابەکر ئاوا کە جێگەی کارو نوستنی ئێمەبو. شەوێك لەدرەنگ کاتێکدا لەدەزگە دەزگی دادوەرە کانی داد گای تەمیز خە بەرمان بووەوە کە خۆ یان ئەهاویشتە کو نە تەیارەکانەوەو ئەیانوت تەیارە هات! دوایی دەرکەوت یەکێکیان بەدەم خەوەوە، وڕێنەی کردووەو وتوێیتی: هات هات!!

– لەشەوێکی بەهاردا، بایز ئا غای ئە ندامی داد گای تەمیز هاواری مەغد یدی ئەکرد، بەڵام هاوار هاوارەکەی لەوەئەچوو کە شتێکی لێ قەومابێ. هەموو بەهە ڵەداوان، لە گەڵ مەغدیدا، خۆمان گەیانە ژوورەکەی بایز ئاغا. مەغدید وتی فەرموو قوربان. بایز ئاغا وتی: ئا بزانە هەورە یا سایەقەیە!

– کە لەئێرانییەکانمان ئەپرسی: ئەی ئێوە کەی شۆڕشێك ئەکەن، لەوەڵامدا ئەیانوت: هەر کات شا فەرمانی دا، ئێ مەش شۆڕش ئە کەین!! تو مەز ئەوە تە قەبوو لەئێ مەیان ئەکرد، گوایە ئێمە بەفەرمانی شا ئەو شۆڕشە ئەکەین!.

– لەگەڵ مامۆستا ئەحمەد هەردیدا، لەشاری شنۆ خانویەکمان پێکەوە بەکرێگرتبوو، خۆمان لەمدیو بووین و خێزان لەوێ و جارجار سەرمان ئەدان. روانیمان خێزان زۆر بێزارن لەدەس جۆرە کرمێ کی ورد لەژوورەکا ندا کە ژ یانی پێ تاڵکردبوون!.. بڕیارما ندا بگوێزینەوە. من وتم با بچین بۆ شاری نە غەدە. وتیان بێ ستوومانە لەوێ بەهیچ جۆرێ خانوو دەسناکەوێ لەبەر ئەوەی بەهۆی بنەما ڵەی بارزانی یەوە کە لەوێن، خەڵکە کەی تریش هەموو رژاوەتە ئەوێ. وتم من سەرێك ئەدەم بەشکم دەستمکەوێ. کە چووم وتیان بچۆ بۆ لای حاجی سەید مستەفا، ئەو موڵکی زۆرە. چوومە سەر دوکانە کەی و داوای خانووم لێکردو باسی خانووەکەی شنۆم بۆ کرد. ئەویش دە ستیکرد بەگریان! تا ئەبوو گریانەکەی زیاتر ئەبو، من لەدڵی خۆمدا ئەموت: ئەوە بۆ ئاوارەیی و دەربەدەریی کورد ئەگری! هەرچۆنێبو، تۆزێك هاتەوە سەرخۆی و لەچاوی مێزەکەیدا هە ندێ کلیلی دا مێ و وتی فەرموو ئەوە خانوو. وتم کرێکەی چەندە؟ جارێکیتر

دایەوە پڕمەی گریان و وتی: کرێ بە کەیفی خۆ تە. هەر چەندت لەتوانادابێ ئەوە ندە. ئەگەر نیشە، بەخۆڕایی. زۆر سوپاسم کردو دیسان لەدڵی خۆمدا وتم: میلەتێك ئەوە ندە هەست و هۆشیاریی نەتەوەیی هەبێ، چۆن سەرناکەوێ و رزگاری نا بێ. ئەو هەڵوێستەی حاجی ئەوەندەی تر دڵی بەشۆڕشەکەمان پیێخۆشکردم. لەکاتی رۆیشتنمدا، جارێکیتر حاجی دە ستی کردەوە بەگریان. منیش کەوتمە دڵخۆشیدانەوەی و پێ موت: حاجی گوێیمەدەرێ، خۆرێگەی خەبات بەگوڵ و رێحا نە نە چێنراوە، ئەوی بیەوێ میللەتە کەی رزگار کات، ئەبێ تاڵی و سوێریش بچێژێت. دکات لێئەکەم ئیتر مەگری. وتی چۆن

نەگریم!؟ دنیا وای لێبێ سەیدێکی وەك جەنابت، ئەولادی پێغەمبەر، رۆحم بەقوربانی بێ، ئاوا دابمێنێ بۆ خانوویەك! ئاخر چۆن نەگریم!!؟

بەو جۆرە هێنامیەوە سەر سفر، من بیرم بۆچی ئەچوو، ئەو بۆچی ئەگری!؟ دوا ییش بۆم دەرکەوت ئەو بۆیە پێی ئەوتم سەید، چونکە من پشتوێنێکی زەیتونیم لە سەر رانکوچۆغەکەم بەستبوو!.

رۆژنامەی (تایم) ژمارە 37 رۆژی 2003/1/18

هەرچی رێکەوتننامەو بەڵێن بۆ مافی کورد لەژێر سایەی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستاندا بکرێت تەنیا مەرەکەبی سەرکاغەزەو هیچی تر

لەدرێژەی گێرانەوەی بیرەوەرییەکانی خۆیدا لەم ئەڵقەیەدا کاملی ژیر بەدوورودرێژی باسی چوارچێوەی بیری نەتەوەیی کاژیك دەکات

*** ئێوە هەمیشە وەك (قوتابخانەیەکی بیری نەتەوەیی) ناوی کاژیك ئەبەن، هۆو بنچینەی ئەو قوتابخانەیە چیبوو؟**

– هۆو بنچینەی ئەو قوتابخانەیە، مەترسی توانەوەی نەتەوەی کورد بو لەناو ئەو نەتەوانەی کورد ستانیان دا بەشو داگیر کردووە، لەناوەڕاستی چلەکانی چەرخی بیستەمەوە، بیرۆکەیەکی تازەی پڕلەمەترسی، کەوتە ناو دنیای بیروسیاسەتی کوردییەوە. ئەویش بیرۆکەی پێکەوە ژیانبوو لەگەڵ داگیرکەراندا! ئەم بیرۆکەیە، لە سەر هەڵدانی لقێکی پارتی کۆمۆنیستی عێراق لەکوردستان (1944) بەناوی یەکێتی تێکۆشین (وحدة النضال)و حیزبی رزگاری کورد ستان (1945) لەرۆژهەڵاتو پارتی دیموکراتی کورد کە دوایی بو بەکوردستان (1946) هەر لەباشوری کوردستانەوە، هاتە ئاراوە.

بەپێی ئەم بیرۆکەیە، ستراتیجی کورد، لە سەربەخۆییەوە گۆڕا بۆ ئۆتۆنۆمی، ئۆتۆنۆمیش بۆ هەر پارچەیەکی کوردستان، وا تا رازیبوون بەداگیرکردنو بەدابەشکردنی کوردستان.

*** ئەوە لەئەنجامی چیەوە بو؟**

– ئەشێ کۆمەڵێ ئەنجام لە یەکیان دابێو بوبنە هەوێنی دروستبونی ئەو بیرۆکەو ستراتیج گۆڕینە، لەوانە:

1− پەیدابوونی جۆرێك لەنائومێدی بۆ سەربەخۆیی کورد ستان لەناو دڵو دەرونی سیاسەتکارانی کوردا لەئەنجامی سەرنەکەوتنی شۆڕشەکانی کورد بەگشتیو شۆڕشەکانی شێخ مەحمود بەتایبەتی.

2− سەرهەڵدانی بیرۆکەی نێونەتەوەیی مارکسیانە لەجیهاندا بەگشتیو لە یەکێتی سۆڤیەت بەتایبەتی کە ئەم بیرۆکەیە هاندەرێکی کاریگەر بو بۆ پێکەوە ژیانی میللەتان لەناو یەك دەوڵەتدا، بگرە بۆ بەزاندنی سنور لە هەموو جیهاندا لەپێناوی بەرژەوەندی چینی کرێکاراندا بەپێی دروشمی (ئەی کرێکارانی جیهان یەکگرن). هەر لەچوار چێوەی ئەم بەرئەنجامەدا، هاتنە ئارای کۆماری کورد ستان لەمهاباد بەپشتگیری یەکێتی سۆڤیەت، گوڕوتینێکی زیاتری دا بەبیرۆکە کە. مەبەستم بیرۆکەی پێکەوەژیانەکە یە بەتایبەتی زۆرەی سەرکردایەتییەکانی ئەو حیزبە کوردییانەی ئەو رۆژگارە، موتوربە کرا بوون بەبیرۆکەی مارکسێتی!.

3− ئەم ستراتیج گۆڕینەو بیرۆکەی پێکەوەژیانە، لەبەرژەوەندی رۆژئاوا بەگشتیو بەریتانیا بەتایبەتی بو کە ئەوان بۆ بەرژەوەندی تایبەتی خۆیان، با شوری کورد ستانیان بەزۆر لکان بەعێراقی عەرەبیەوە بۆ ئەوەی لەو عێراقە نوێیە دەوڵەتێکی فرەنەتەوەو فرەئاینی دروستبکەن تا خەڵکەکانی ناو ئەو دەوڵەتە لەبەر دوبەرەکیو ناکۆکیی نێوان خۆیان، نەپەرژێنە سەرلێدانی بەرژەوەندییەکانی رۆژئاوا بەپێی سیاسەتی کوتیکەو کۆتیکە (فرق تسد)، لەهەمانکاتدا، ئینگلیز ویستی عەرەبی عێراق بکات بەپاسەوان بەسەر چاڵەنەوتەکانی کوردستانەوە.

4− بیرۆکەی پێکەوە ژیان، لەبەرژەوەندی نەتەوە داگیرکەرەکانی کورد ستانیش بو کە هەریەکەو پارچەیەکی پڕ لەخێروبێری کوردستانیان کەوتبوە ژێر چنگ.

ئاوا بەو جۆرە، کۆمەڵێ ئەنجام لەیەکیانداو بونە هەوێنی دروستبونی بیرۆکەی پێکەوە ژیانو دەسبەرداربون لەبیرۆکەی سەربەخۆیی کوردستان.

*** هیچ لەو بارودۆخو هەڵکەوتە تالانە، گۆڕرابو، تا قوتابخانەی بیری نەتەوەیی کاژیکی بۆ بێتەئاراوە؟**

− بەڵێ، زۆر شت لەوانە:

1− بەکردەوە دەرکەوت کە ئەو دروشمی پێکەوە ژیانە، بۆ کورد، لەماڵوێرانی بەولاوە هیچی تری لێ سەوز نابێ، ئاشکرابو هەرچی رێکەوتننامەو بەڵێنو پەیمانو یا سایەك بۆ مافی کورد لەژێرسایەی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کورد ستاندا بکرێت، تەنیا مەرەکەبی سەر کاغەزەو هیچی تر، بەڵکو دەرزیی سڕکەرو بێهۆشداڕووە.

ئێمە ئەیزانین، کە کاتی خۆی باشوری کوردستان بەکۆ مەڵێك مەرجەوە خرا یە سەر عێرا قی عەرەبی وەك: (ئەبێ کورد خودموختاری یەکی هەبێو دا هاتی چاڵەنەوتەکانی کەرکوکیش بۆ کوردستان خەرج بکرێت). دوای سەرنخون (انقلاب)ی چواردەی تەموزیش، لەدەستوری کاتیدا نووسرا: (عەرەبو کورد هاوبەشن لەنیشتمانی عێراقدا). بەڵام ئەوا نە هیچیان لێ سەوزنەبو.

2– دوای سەرنخوونەکەی چواردەی تەمموز، ئیتر ئەو پەرۆشیەی رۆژئاواو ئینگلیز بۆ یەکێتی خاکی عێراق نەما. نەك هەر پەرۆشی نەما، بەڵکو لەوەوە کە بەچەكو فرۆکەکانی ئینگلیز، شۆڕشەکانی شێخ مەحمودو بەرزان سەرکوتئەکران، کەوتنە ها ندانی کورد بۆ دژایەتیکردنی عێراق.

3– تاقیکردنەوەکەی کۆمای کوردستان لەمهاباد کە ئەویش تەنیا ئۆتۆنۆمی یەك بوو، کرا یە قوربانی بەڵێنی چاڵە نەوتێك بۆ سۆڤیەت، ئەگەر چی ئەو چاڵە نەوتە شی دەستنەکەوتو ئێران دەستی سۆڤێتی بڕی!

4– هەر دوای چواردەی تەمموز، هەل بۆ ژمارەیەك لەرۆشنبیرانی کوردو رۆشنبیرانی عێراق رەخسا کە سەردانی یەکێتی سۆڤیەت بکەن، لەئەنجامدا ئەوانە بۆیان دەرکەوت کە پێ کەوەژیانی گەلانی سۆڤیەت، لەزۆرەملێو حوکمی ئاگرو ئا سنو کولونیالستی کۆمۆنیستیو روسی بەولاوە، چی تر نیە.

5– هەر دوای چواردەی تەمووز، شەپۆلی رەگەزپەرستانی عەرەب لەعێرا قدا، بەجۆرێك تەوژمی ئەدا، کە مەترسی بەزۆر تواندنەوەی کوردی لێ ئەکرا لەعێراقدا. ئەوەش وەك لەوتارەکانی رۆژنامەی (الثورة)ی بەغدادو پرۆگرامی حیزبی بەعسدا بەدیارئەکەوت.

6–لەناو پارتی دیموکراتی کوردستانیشدا، کە ئەو کاتە تاکە حیزبێکی کوردستانی بو لەبا شووردا، مەترسی لەناو چوونی ئەو نیمچە ئاڕا ستە نەتەوەییانە یەش کە تیا هەبو، پەیدابو، بەتایبەتی دوای ئەوەی ژمارەیەك کۆمۆنیست خۆ یان کوتا یە ناو سەرکردایەتی پارتییەوەو دەستیانکرد بەهەوڵدان بۆ نەهێشتنی رێکخراوە کوردستانییەکانی وەك لاوانو قوتابیان بەتێکەڵکردنیان لەگەڵ رێکخراوە عێراقییەکاندا! هەموو ئەوانە، بوونە هاندەرو پاڵپێوەنەر بۆ ئەوەی کاژیك، وەك قوتابخانەیەکی بیری نەتەوەییو وەك حیزبێکیش بۆ بەرجەستەکردنی ئەو بیرە بێتە ئاراوە.

*** تایبەتمەندێتیی یەکانی کاژیك چیبوون؟ مەبەستم ئەوەیە کە کاژیك لەڕووی بیرودیدوبۆچوونەوە، بەچی جیائەکرایەوە لەحیزبەکانی تر؟**

– ئەتوانم بڵێم تایبەتمەندێتی یەکانی کاژیك، لە هەموو رووییە کەوە، جیا کەرەوە بون لەحیزبەکانی تری ناو کوردستان، لەو رۆژانەداو ئێستاش لەوانە:

1– کاژێك رێکخ ستنێك‌و بیرۆکه یەکی سیا سی بو بۆ هەموو نه تەوەی کوردو بۆ سەرتاسەری کوردستان، واتا سنوری چالاکییەکانی کورد ستانی گەورە بو، نەك تەنیا پارچەیەك یا هەرێمێك وەك ئەو حیزبانەی تر. ئەوەش بەپێی مادەی دووەم لە پەیڕەوی ناوخۆکەی کە ئەڵێ: (مەیدانی کارگوزاریی کاژێك هەموو کورد ستانه، بەڵام لە سەرەتاوە بەشێکی کوردستان ئەکات بەبنکەی ئیشکردن‌و لەوێوە پەلئەهاوێ بەهەموو کوردستاندا).

2– مەسەلەی (برایەتی) بەلای کاژێکەوە ئەوەبوو کە برا یەتی پەیوەندی یەکی نەژادیی نێوان کوردو کوردە، پەیو ندیی نێوان نە تەوەی کوردو نەتەوە یەکی تر، ئە شێ پەیوەندییەکی دۆستانەبێ. ئەمەش بەپێچەوانەی دیدی حیزبەکانی ترەوە کە هەمیشەو لەبەربوورە باڵۆرەی برایەتی کوردو عەرەب‌و کوردو هەر چی دژە کورد هە یە لێ ئەدەن‌و جەنگی کوردو کورد ئەکەن!

3– کاژێك مەسەلەی کوردی لەسەرتاسەری کوردستانداو لە هەر پار چەیەکیدا بە یەك مەسەلە ئەزانی، بەپێچەوانەی حیزبەکانی ترەوە، بەتایبەتی حیزبەکانی ئەو سەردەمە، کە مەسەلەی کوردیان لەهەر پارچەیەکی کوردستاندا، بەمەسەبەی نیشتمانی ئەو دەوڵەتە ئەزانی کە ئەو پارچەیەی کوردستانی داگیرکردووە! ئەمە خاڵێکی گرنگەو شیکردنەوەی زۆر هەڵئەگرێ کە رەنگە لێرەدا ئەو ماوە یە نەبێ، تەنیا ئەوە ندە ئەڵێم کە مە سەلەی کورد، بۆ نمونە، لەعێراقدا هەرگیز وەك مەسەلەی عەرەب بەگ شتی‌و مە سەلەی عەرەبی شیعەو عەرەبی سونە نیە. هەروەها مەسەلەی کورد لەئێرا ندا، وەك مە سەلەی ئازەری‌و بلووش‌و عەرەب‌و فارس نیە. بەو جۆرە لەتورکیاو سوریاو سۆڤێتی جارانیشدا.

4– کاژێك تاوانی پارچە پار چە کردن‌و داگیرکرد نی کورد ستانی ئەخ ستە ئە ستۆی ئیمپریالیزم‌و دەوڵەتە هەرێمییەکانی دەوری کوردستانیش. هەروەها ئەو تاوا نە، کەم تا زۆر، لەئەستۆی فەرمانڕەوایانی ئەو دەوڵەتەو گەلەکانیشیاندایە. کە چی حیزبەکانی تر، ئەم تاوانەیان ئەخستە تەنیا ئەستۆی ئیمپریالیزم.

5– ئیمپریالیزم بەلای کاژێکەوە، تەنیا ئیمپر یالیزمی رۆژ ئاوا نەبو. ئیمپر یالیزمی رۆژهەڵاتیش بو کە خۆی لەئیمپریالیزمی کۆمۆنیستدا ئەنواند، لەوەش زیاتر، کاژێك ئەو دەوڵەتانەشی بەداگیرکەرو کۆلۆنیالیست ئەزانی کە کورد ستانیان داگیر کردووە. کە چی بەلای پارتییە کوردستانییەکانیترو پارتییە مارکسیەکانەوە لەکورد ستاندا، ئیمپر یالیزم تەنیا ئیمپریالیزمی رۆژئاوا بو!

لەم بارا نەوە، کاژێکنا مە، جەخت لە سەر ئەو لایەنا نە ئەکا تەوەو ئەڵێ: (کاژ یك داگیر کەرانی کورد ستان بە یەك چاو تەما شا ئەکات‌و کورد ستان تەنیا بەموڵکی کورد ئەزانێ‌و ئەبێ کورد هەر خۆی فەرمانڕەوا بێ لەکورد ستاندا. لە بەر ئەوە بڕوای بەو

برایەتییە درۆزنەیە نییە کە لەڕێگەیەوە سەروەتو سامانی کوردستان بەتاڵان ئەبرێو لەکەمترین مافی مرۆڤانە بێبەش ئەکرێ. لە بەر ئەوە فەرمانڕەوا یەتی هەموو ناکوردێك بەسەر کوردستاندا بەکارێکی ناشەرعی ئەزانێ).

6- کاژێك وەك ڕێکخراوێکی سیا سی نە تەوەیی کوردی، خۆی بەنوێ نەری سەرجەم نە تەوەی کورد ئەزانی، نەك نوێ نەری تەنیا چینێك یا تو ێژێکی کۆ مەڵی کوردەواری بەپێ چەوانەی پارتیە مارکسیەکانەوە کە خەباتیان خەباتی چینایەتی بو، بۆ ئەو مەبە ستەش، هەمیشە گڕی ئاگری شەڕی چینایەتیان خۆش ئەکرد. لەم خاڵە شەوە هەندێك ئەنجام ئەکەوێتەوە:

أ- بەرژەوەندی هەموو تاكو کۆمەڵانی کورد لەسەربەخۆیی کوردستاندایە بەر لەوەی لەخەباتی چینایەتیدا بێ.

ب- هیچ چینێکی کۆ مەڵ مافی ئەوەی نیە خۆی بکا تە پێشڕەوو سەرکردەی چینەکانی تر.

ج- کێشەی نێوان چینەکان بەشەڕی چینایەتی چارەسەرناکرێ، بەڵکو بەنەهێشتن یا کەمکردنەوەی جیاوازیی چینایەتی چارەسەر ئەکرێ.

د- داگیرکەرانی کوردستان، رژێمی فەرمانڕەوایەتیان هەرچی بێ، هەمیشە بەیەك چاو سەیری چینەکانو تاکەکانی نەتەوەی کورد ئەکەن.

لەو بارانەوە، دروشمی کاژێك: (کوردستان بۆ کورد، یەکسانی بۆ گەل) هەموو ئەو راستییانەی تێدا رەنگئەداتەوە.

7- مە سەلەی ئازادیی نە تەوەی کوردو سەربەخۆیی کورد ستان، مە سەلەیك نیە ساز شی لە سەر بکرێ بەهیچ بیانوویە کەوە، تەنا نەت بەبیانووی د یموکراتیو رای زۆربە شەوە. بۆ نمو نە: ئە گەر زۆر بەی نە تەوەی کورد لەجیاتی ئەوەی دەنگ بدا بۆ سەربەخۆیی کوردستان، دەنگبدا بۆ چوونە پاڵ هەر دەوڵەتێکی تر، ئەوا ئەو دەنگدا نە ناڕەوا یە کاژێك دژی ئەوە ستێتەوە. ئە مەش بەپێ چەوانەی ئەو پارتیا نەوە کە مافی چارەنووسی کورد بەڕای زۆربەوە، یا بەڕای پەرلەمانێکەوە، یا بەڕای خۆیا نەوە گرێ ئەدەن. یا ئەوا نەی مافی چارەنوو سی کورد لەناو چوار چێوەی هەر کام لەدەوڵە تە داگیر کەرەکانی کورد ستانەدا ئەهێڵ نەوە را یەکی زۆر بەی لەو جۆرە بێگو مان را یەکی نائازاد، یا رایەکی چەواشەکراوو ناوهوشیارانەو نەخۆشەو هیچ بینایەکی لەسەر ناکرێ.

8- بەلای کاژێ کەوە بەپێ چەوانەی پارتیە مارکسیەکانو کۆمۆنیستەکانەوە، نەتەوا یەتی (بەکوردایەتیشەوە) نەدە سکردی چینی بورژوای هیچ نەتەوەیە کەو نەقۆناغێکیشە لەمێژوودا. بەڵکو هە ستێکی سرو شتی مرۆ ڤە لەرۆژی پە یدابوونی هەر

نەتەوەیەکەوە، تا مرۆڤیش بمێنێ ئەو هەستە هەر ئەمێنێ ئەگەرچی نەتەوایەتی وەك هەر دیاردەیکی تر گەشە (تطور) ئەکاتو تەنیا لەیك قالبدا نامێنێتەوە.

9- بەلای کاژ ێ کەوە، بەپێ چەوانەی رای مارك سیەکانەوە، مەرج ن یە بەرژەوە ندیی ئابوری چینی کرێکار لەهەموو جیهاندا وەك یەك بێ، بەلكو گەلێ جار بەرژەوەندی ئابوری چینی کرێکار لەولاتێکدا لەگەڵ بەرژەوەندیی ئابوری چینی سەرمایەداری هەمان ولات رێك ئە کەوێ دژی بەرژەوە ندی ئابوری چینی سەرمایەداری هەمان ولات رێکئە کەوێ دژی بەرژەوە ندیی ئابوری چینی کرێ کاری ولاتێ کی تر. بۆ نمو نە: بەلگەنەوی ستە کە بەرژەوەندیی چینی سەرمایەدارو چینی کرێکاری ولاتە داگیرکەرەکان لەوەدایە کە خوێنی ولاتە داگیرکراوەکان بمژن، بەخوێنی چینی کرێکارانیشیانەوە.

10- هاوبیرانی کاژیك، هەرگیز باوەڕیان بەو دروشمەی پارتیـ یەکانی تر نەبووە، کە ئەڵێ: (دیموکراتی بۆ عێراق یا بۆ ولا تە داگیر کەرەکانی تری کورد ستانو ئۆتۆ نۆمی، یا فیدرالی بۆ کوردستان).

11- بەلای هاوبیرانی کاژیکەوە، پشت بەستن بەهەر کام لەداگیر کەرانی کورد ستان، لەماڵوێرانی کورد زیاتر، هیچی تری لێدەسگیرنابێ. ئەمەش بەپێچەوانەی ئەو پارتییانەی ئەم دەو لەتو ئەو دەو لەتی داگیر کەرانی کورد ستان بەدۆ ست ئەزانو پ شتیان پێ ئەبەستن!

*** ئاخۆ لەماوەی ئەم چەند ساڵەدا، مەبەستم لەدروستبوونی قوتابخانەی بیری نە تەوەیی کاژ ێ کەوە، کە ئەمڕۆ (44) ساڵە، را ستیی هیچ کام لەبیرۆ کەکانی ئەو قوتابخانە یە لەمەیدانی کاردا، دەرکەوتنێك و هاتنەدییەکی بووبێ؟**

- بێگو مان.. لەبارەی بەڵێنو پەیمانو رێککەوتننامەکا نەوە: کوا ئەنجامی ئەو مەرجانەی باشوری کورد ستانیان پێ خرا یە سەر ع ێراق؟ چی لەدە ستورەکەی قا سم سەوزبوو کە گوایە عەرەبو کورد شەریکن لەعێراقدا؟ ئایا رێککەوتننامەی یازدەی ئازاری 1970، ئەوە ئۆتۆنۆمی بو؟ یا پیلانـ بوو بۆ کو شتنی بارزانیو شۆڕ شی ئەیلول؟ ئا یا ئەنجامی پێکەوەژیانی کوردو نەتەوە سەردەستەکانی تر، قەدە غەکردنی ز مانی کوردیو کوشتنی بەکۆمەڵو ئەنفالو کیمیابارانو کورد تواندنەوە نەبوە؟

لەبارەی بەستنەوەی مەسەلەی کورد بەمەسەلەی نیشتمانی نە تەوە سەردە ستەکانی کوردەوە، لەماوەی ئەو چلو چوار ساڵەدا چەندین رژێ می ئەو نە تەوە سەردە ستانە گۆڕانو هەر رژێ مەش بە شێوازێکی خۆی مە سەلەی نیـ شتمانی نەتەوە کەی خۆی چارەسەرکرد بێئەوەی هیچ کامیان مەسەلەی کورد چارەسە ربکەن.

لەبارەی تاوانی پارچەپارچەکردنی کوردستانەوە، لەو ماوەیەدا، ئیمپریالیزم لەعێراقو سوریاو ئێرانو ئەو بەشەی کوردستان کە ئەکەوێتە یەکێتی سۆڤێتی جارا نەوە، نەما، ئەی بۆچی کوردستان هەر بەپارچەپارچەکراوی ماوەتەوە؟

لەبارەی د یدی کاژ یك بۆ ئیمپر یالیزمی کۆمۆنیـ ستی.. هەڵوە شاندنەوەی یەکێتی سۆڤێت ئەوەی سەلماند کە ئەوانیش هەر جۆرێك بون لەئیمپریالیزم.

لەبارەی ئەو سەرنجەی کاژیکەوە کە داگیرکەرانی کورد ستان هەموو بە یەك چاو سەیری چینەکانو تاکەکانی نەتەوەی کورد ئە کەن.. هەموومان، لەو ماوەی چلو چوار ساڵەدا بەچاوی خۆمان بینیمان چۆن چەکی ژاراوی ئەکرێت بە سەر هەموو کوردێکداو چۆن کورد کۆمەڵکوژ ئەکرێت بێگوێدانە تەڕو وشك. لەبارەی نەمرێتیی نەتەوایەتییەوە بۆ ئەوەش کە نەتەوا یەتی قۆناغ ێك ن یە لەم ێژوودا، دی سان هەڵوە شاندنەوەی سۆڤێت بەڵگە یەکی زی ندووە بۆ را ستیی ئەو بۆ چوونەی کاژ یك، چونکە بەپێی بۆ چوونی مارکـ سێتی، ئەبوا یە لەقۆناغی سوسیالیـ ستیدا، هە ستو دە ماری نەتەوا یەتی تەواو سڕیوایە. کەچی بەزۆری هەر ئەو هەستو دەمارە بو کە یەکێتی سۆڤێتی هەڵوە شانەوە، بۆ وەڵامی ئەوانەش کە ئەڵێن سەردەمی نەتەوایەتی بەسەر چووەو بۆ ئەو قسەیە شیان بازاڕی ئەورووپی هاوبەشو پارەی (یۆرۆ)و جیـهانگیری (عو لمە) بەبەڵگە ئەهێنیـنەوە.. ئەڵێین: کام لەو دەوڵەتانەی ئەوروپا وازیان لەزمانو کەلتورو بـ ستێ خاكو سەروەریو ئاسایشی نەتەوەیی خۆیان هێناوە؟ بەپێچەوانەوە، یەکگرتنی ئەو وڵاتانەی ئەورووپا لەو بازاڕە هاوبەشەو لەیۆرۆدا، ئەوە گوڕوتەوژمێکی تازەکارانەی نەتەوایەتی ئەو وڵاتانەیە بۆ خۆڕاگرتن لەبەردەم مەترسیی وڵاتەیەکگرتووەکانی ئەمریکادا بۆ سەریان.

لەبارەی درو شمی (د یموکراتی بۆ ئەوانو ئۆتۆ نۆمی یا فـ یدراڵی بۆ ئێـمە)ەوە. یا بەدەربڕینێکی تری ئەو پارتیانە کە ئەڵێن دیموکراتی لەو وڵاتا نەدا چارە سەری کێـ شەی کورد ئەکات کە هاوبیرانی کاژیك باوەڕیان بەو درو شمو قـ سانە نەبووە.. ئەڵێین: ئەوە هەرگیز وانیە، بەبەڵگەی ئەوەی لە سەردەمی پا شایەتی لەعێرا قدا جۆرێك د یموکراتیو حوکمی یاسا هەبووە. لەتورکیاشدا، بۆ نەتەوەی تورك خۆی، د یموکراتی هە یە، کە چی کێشەی کورد، نە لێرەو نەلەوێ چارەسەر نەکراوە. لەعێراقی پاشەڕۆژیـشدا کە ئە گەر دیموکراتیـ یەکانی وەك ئۆپۆز سیۆنی عێرا قی فەرمانڕەوا یەتی بگرنەدە ست، نەك هەر کێشەی کورد چارە سەر نا بێ، بەڵکو فـ یدراڵیش دە ستەبەر نا بێ. ئەوەش لەئێـ ستاوە دیارە، بابزانین چۆن؟

لە 14/ بۆ 2002/12/17 لەلەندەن کۆنگرەی ئۆپۆز سیۆنی عێرا قی بە سترا. ئەم کۆنگرە یە ئەگەر چی بە شی زۆری لە سەر شانی لایە نە کوردیـ یەکان بوو، ئەگەر چی تاڕادەیەك لەسەر پارەو خەرجی کورد بوو، ئەگەرچی دوابڕیاریش ئەوە بوو کە لیژنەی

بەدواداچوونو هەماهەنگی، پێگەی خۆی لەکورد ستاندا جێگیر بکات کە دوور نیە لەو پێناوەدا باشووری کوردستان بەر مەترسیو زیانێکی گەورە بکەوێ، هەروەها ئەگەر چی جگە لەلایەنە کوردییەکان، زۆربەی ئەوانی تر هیچ کام یان لەدوکانی بەکرو دوو قالب سابوون زیاتر نینو ئەشێ بەخەویش کورسی فەرمانڕەوایی عێراق نەبینن. دیسان لە گەڵ ئەوەدا کە کوردستان دە ساڵ زیاترە سەربەخۆو ئازادە.. لەگەڵ هەموو ئەوانە شدا، وەك پێویست دانیان بەقەوارەیەکی فیدرالیدا نەنا بۆ باشووری کورد ستان. بەڵگەش بۆ ئەم قسەیەمان: لیوا روکن حەسەن نەقیب وتی: (مەسەلەی فیدراڵی جارێ وازلێبێنن بۆ رەئی گشت گەلی عێراق)! ئەحمەد چەلەبیش وتی: (داڕشتنی کۆتایی بۆ چوارچێوەی سیستمی فیدراڵیو سنوری ناوچەکانو درێژەی ئەوانی ترو دە سەڵاتە جیاوازە کان، ئەوا نە دوا یی گەلی عێراق بڕیاری لەسەر ئەدات ئەو کاتەی بڕیار لەسەر دەستوری هەمیشەیی ئەدات کە هەموو رۆڵەکانی گەلی عێراق دەنگی لە سەر ئەدەن). پێشتریش ئەوە بڕیار درا بوو کە دەستوری هەمیشەیی دوای دوو ساڵ دەنگی لەسەر ئەدرێ بەرامبەر بەم قسانەش، هەموو ئامادەبووان بەلایە نە کوردییەکانیشەوە بێدەنگ بوون. ئەو بێدەنگ یەش رەزامە ندیی ئە گەیان! ئا بەو جۆرە، ئەو ئۆپۆز سیۆنە زۆر دیموکراتیخوازا نە، لەئێ ستاوە لەو فیدراڵیەش دەر چوون. چونکە ئا شکرایە دواخ ستنی دەنگدان لە سەر فیدراڵی، ئەوە مردارکردنەوەی ئەو فیدراڵیەیە. بڕیاردانی فیدراڵیش ئەگەر بخرێتە دەس هەموو رۆڵەکانی عێراق، ئەوا بێگومان دەنگنەدان ئەبێ بۆ فیدراڵی. گریمان دەنگدانیش بێ بۆی، ئەوا ئەو فیدراڵیە، لەحوکمە زاتیەکەی بەعس چاکتر نابێ.

لەنێوان بارزانیو کاژیکدا

لەوەڵامی پر سیارێکی بەڕێز زاد یار سەردار قرگەیدا بۆ ژ مارە 1723ی رۆژی 2005/3/1ی رۆژنامەی رێزداری خەبات

* بارزانی نەمر لەدیدوبۆچوونی بەڕێزتانەوە؟

– پێم خۆشە وەڵامی پرسیارەکە، لەدوو دیدوبۆچوونمەوە، بدەمەوە:

یە کەم: وەك هە ستیارێك: دوای گەڕا نەوەی بارزانی نەمر لە یەکێتی سۆڤێت، بۆ یە کەمجار روو بەڕوو بەڕێزیانم لەوتێل سەمیر ا میس لەبە غدا بی نی، پشتبە ست بەو زانیاریانەی پێشتر هەمبوو لەسەر خەباتو تێکۆشانیو کە رووبەڕووش خۆیم بینی، لەناو ئاپورەی ئەو خەڵکە زۆرەدا کە رژابوونە وتێلەکە، بەهەڵبەستێك رووم تێکردو وتم:

ژیان ئەمڕۆ بزەی تەڕە
بزەی لێوی تێکۆشەرە
مەبەستم لەتێکۆشەرەکە، بەڕێزیان بوو، درێژەی
هەڵبەستەکەش لەدیوانی هەڵبەستەکانمدا بڵاوبۆتەوە.

دووەم: وەك سیا سەتکارو ئە ندامێکی دامەزرێ نەرو سەرکردایەتی کاژ یك: پێم وا یە بارزانی سەرکردەیەکی نە تەوەیی کورد بوو، لەتەنگژەترین رۆژا نی نەتەوەکەما ندا، ئەو نەمرە رابەرایەتی بزوتنەوەی رزگاریخوازی کوردی بەپاکیو بەچاکیو بەلێهاتبوویی کردوە.

1- سەرۆك بارزانی
2- ئدریس بارزانی
3- محەمەد عەزیز ـ ئەندامی سەرکردایەتی کاژیك.

رێکخراوە کەشمان، کاژیك، لەدامەزراندنیەوە، بەبا یەخو ر ێزەوە روانیویە تە ئەو سەرکردەیەو هەرەوەزی لەگەڵدا کردوەو لەهە ندێ بۆ نەدا رای خۆی پێشکەش کردوە، لەوانە:

1- لەبارەی رای کاژیکەوە بۆ پشت نەبە ستن بەداگیر کەرانی کورد ستان، هێ ما بۆ بیرخەرەوە یەکی کاژ یك ئە کەم کە لە بەرواری 1964/5/13 دا پێ شکەش بە سەرکردەی شۆڕشی ئەیلول بارزانی کرد کە ئەمە بە شێکێتی: (ئێران دووەمین دەوڵەتە کە پارچەیەکی گەورەی لەنیشتمانی بەنرخمان داگیر کردووەو ئەزانێ کە سەرگرتنی بزوتنەوە کەمان، هـ یواو ئاواتی براکانمان لەوێ بۆ رزگاریو بەرەڵابوون لەبەندایەتی ئەژێنێ تەوە. لە بەر ئەوە سەختنەگیریی ئ ێران لەگەڵمان لەهەندێ کاروباردا، هیچ ن یە هەو ڵدانێك نەبێ لەلایەن ئێرانەوە بۆ خەریك کرد نی حکو مەتی ع ێراقو بێهێزکرد نی بۆ ئەوەی بەوە رێخۆ شکات تاکو ئەو داروودەستانەی سەر بەرۆژئاوان دێنە سەر حوکم لەعێراقداو ئەو دە مە ئەبینین کە ئێران دەستدرێژ ئەکات بۆ ئەو حکومەتە تازە یەی ع ێراقو رێکئە کەوی لەگەڵ یدا بۆ لێدانمان) ئەوە بوو پێشبینییەکەی کاژیك لە 1975/3/6دا هاتەدی.

2-بەیانی کاژیك 1970/6/25 لەبارەی رێکەوتننامەی 11 ی ئازارەوە.

3- بەیانێکی تر 1970/9/11 لەبارەی هەمان رێکەوتننامەوە.

در ێژەی ئەو دوو بەیا نە لەلا پەڕەکانی 33 تا 40 لەناميلكەی (حقيد قه كاژ يك)دا بڵاوكراوە تەوە، هەر لەلا پەڕە (25)ی ئەو ناميلكه يەدا، كاژ يك لەوەڵامی (لێداوانێكی گۆ ڤاری الثورة العربية ژ مارە 9 ساڵی 1969 كه گۆ ڤارێكی ناوخۆی نو سينگەی رۆشنبيريی سەركردايەتی نەتەوەيی حيزبی بەعسی عەرەبی ئيشتراكی بوو بە عەرەبیو ژمارەيەك تۆمەتی ناڕەوای خستبووە پاڵ كاژيك) كاژيك لەبارەی بارزاني يەوە بەمجۆرە وەڵامی ئەداتەوە:

لێدوانە كە ئەڵێ[*]: (مەلا لە سەرەتاوە لەم بزوتنەوە يە ـ مەبە ستی كاژيكە ـ زۆر بەگومانبوو، لەبەر ئەوە بەرەنگاريان وەستا، دوايی گەڕا يەوەو هەڵوێستێكی ئا شتيانەی بەرامبەريان وەرگرت بەمەبەستی مژينيان).

لەوەڵامدا كاژيك ئەڵێ: (پەيوەنديی كاژيك بە هەر كە سێكی د ياريكراوەوە، هەڵوێستی ئەو كەسە دياريی ئەكات بەرامبەر بزوتنەوە رزگاريخوازە كوردييەكەو بەرامبەر كاژيك.

بارزانی سەركردەيەكی كوردی شۆڕشگێڕە، گوڵی لاوێتی خۆی بۆ راژەی پرسی كورد وەرانو رێگەی خەباتی چەكدارانەی گرتەبەر، لەبەر ئەوەی كاژيك پارتي يەكی باوەڕداری شۆڕشگێڕە، هەر ئەبێ بۆ سوودی كورد لە گەڵ بارزانيدا هەروەزی بكا، را ستە بارزانی لەسەرەتادا بەگومانەوە ئەيڕوانيە ئێمە، لەوەشدا لەسەر رەوا بوو، بارزاني يەك ساڵانێكی زۆری بەخەباتێكی دژوارەوە بردەسەرو زۆر كەسی تاقيكردەوە، مافی خۆيەتی لەخودی خۆ شی بەگومانبێ، سەركردەيەك گوما ندار نەبێ، ناتوا نێ رابەرا يەتی بزوتنەوە يەكی سياسیو سەربازی بكات،

لەساڵانی شۆڕشی كوردا، ئەوە بۆ بارزانی دەركەوت كە كاژيك بۆ پارەو پلە پ شتگيری ئەو ناكات، كاژيك ئەو سەربازە ناديارە بوو كە بەرگريی لەبارزانیو ئەو بزوتنەوەيە ئەكرد كە ئەو لەتەنگژەترين رۆژگاردا رابەرايەتی ئەكرد، كاژيك هەرواش ئەمێنێتەوە تا بارزانی كار بۆ پرسی كورد بكات. پەيوەندی كاژيك بەبارزانيەوە، پەيوەندي يەكی خەباتكارانە يە.

ساڵی 1964 كا تێ پارتی د يموكراتی كورد ستان دوو لەت بوو، با لە جيابووەوە كە بارزانيی بەجۆرەها تۆ مەتی هەڵبە ستراو تۆ مەتبار ئەكرد، لەو كا تەدا كاژيك بەيانێكی مێژوويی دەر كرد بەناونيشانی (لەبارەی ناكۆكيەكانی ئەم دوايیەوە لەنێوان بارزانیو سەركردەكانی پارتيداو چۆنيەتی چارەسەركردنيان)، لەو بەيانەدا ئەوە هاتبوو كە بارزانی لەو جۆرانە نيە كە ويژدانی بكڕێت، ئەگەر وابوايە، خۆی بەنوری سەعيد ئەفرۆشت كە

* لێدوانەكەو وەڵامەكە بەعەرەبيە ئەوە كوردييەكەيەتی.

ئامادەبوو بەملیۆن بیداتێ بۆ ئەو مەبەستە. هەموو ئەوانەی بارزانی ئەناسن، ئەزانن ئەو کەسێکی پاکژو دێوانە (زاهد)ەو گوێ بەماڵی دنیا نادات، ئەوەی بارزانی ئەنجامی ئەدات، ئەوە بەشێکە جیانابێتەوە لەئاما نجەکانی کاژیك، ئیتر چۆن ئەبێ کاژیك هاو پەیمانی بارزانی نەبێ؟ ئێمە بارزانی بەبرایەکی گەورەمان ئەزانین‌و رێزی لێئەگرین‌و پشتی ئەگرین تا ئەو لەپێناوی پرسی گەلەکەماندا چەکی لەشاندابێ).

لەگۆشەنیگای ئەو باری سەرنجەوە بەرامبەر بارزانی، کاژیك هەمیشە لا یەنگریی بارزانی کردووە بێ ئەوەی رۆژێ لەرۆژان پوولێ یا پلە یەکی لەبارزانی‌و پارتییە کەی وەرگرتبێ، بەپێ چەوانەوە، پارتییە کەی بارزانی (پ.د.ك) بەردەوام دژا یەتی کاژیکی ئەکرد. کاژیکیش هەمیشە جیاوازیی لەنێوان بارزانی‌و پارتیدا ئەکرد. ئێستاش بەلای هاوبیرانی نەتەوەیی یەوە، جیاوازی لەنێوان بنەماڵەی بارزانی‌و (پ.د.ك) دا هەیە، ئەمە بارێکی سەرنجەو هەرکەسیش ئازادە لەدەربڕینی باری سەرنجی خۆیدا. هەر ئەم دیدوبۆچوونەش بوو کە پاڵی بەمنەوە نا دوای کۆنگرەی یازدەی پارتی، بەبێ دەنگ، خۆم بکشێنمەوە لەپارتی‌و بێلایەن دانیشم، چوونە ناو پارتییەکەشم، بە حوکمی تێکەڵاوبوونی حیزبی یەکگرتن‌و پارتییەوە بوو.

کە ناوی خۆشم لەسەرتەختەی رەش بینیەوە وەك پاڵێوراوێك بۆ لیژنەی ناوەندی لەو کۆنگرەیەدا، ئەوە هەر بەحوکمی ئەوەبوو کە یەکێك بووم لەئەندامانی سەرکردایەتیی حیزبی یەکگرتن، ئەگینا بەخواستی خۆم، خۆم نەپاڵاوتبوو، لەگەڵ ئەو پەڕی رێزمدا بۆ (پ.د.ك).

هەڵوێستی ئەرێتی کاژیك بەرامبەر بارزانی، ئەگەڕێتەوە بۆ مێژوویەکی دێرین، بۆ هەموو ئەو شۆڕشانەی ئەو بنەماڵە یە بەرپایان کردوون، کاتێکیش دووبەرەکیە کەی 1964 روویدا، کاژیك لایەنی بارزانی گرت. چاوخشاندنەوەیەك بەژمارەکانی گۆڤاری چرای کوردستان ـ گۆڤاری یەکێتی لاوانی نەتەوەیی کورد کە دروشمە کەی: (کوردستانێکی یەکگرتوو، کوردێکی سەربەخۆ) بوو، هەروەها گۆڤاری نەوەی کورد ـ گۆڤاری یەکێتی قوتابیانی نەتەوەیی کورد کە دروشمە کەی: (خوێندەواریی یەکی کوردی، پەروەردە یەکی نەتەوەیی) بوو لە ساڵەکانی 1965 و 1966 دا کە لە سلێمانی دەرئەچوو، ئەو راستیە ئەسەلمێنێ.

ئدریس بارزانیو کاژیك

لەناو بنەما ڵەی بارزا‌ نیدا نزیکترین کە سێك بەکاژیك شەهیدی جوانە مەرگ ئدریس بارزانی بوو، خوالێخۆشبوو لەهەموو باوەڕو بنەماکانی کاژیك گەیشتبوو باوەڕی پێهێ‌نا بوو بەرگریی لێئەکرد بەجۆرێك زۆر کەس بەکاژیك ناویان ئەبرد.

لەیەکێك لەرۆژەکانی کۆنگرەی یازدەی پاتیدا لەهەولێر، بۆ ماوەی کاژمێرێك منو کاك نێچیرڤان بارزانی کەوتینە تەنیشتی یەکەوە.

سەیرێکی ئەو باجەی کرد کە بەیەخەمەوە بوو، دوای ئەوەی ناوەکەمی لەسەر باجەکە خوێ‌ندەوە، پر سی: ئەم ناوە بەلا مەوە غەریب ‌ ‌ یە، ئەکرێ جەنابت خۆتم ‌ ز یاتر پێبناسێنی؟ دوای قسەکردنێکی زیاتر، هاتینە سەر باسی کاژیك، لێرەدا کاك نێ‌چیر وەك شتێکی بیربکەوێتەوە کە باوکی هەمیشە لەناو ماڵدا باسی کرد بێو شانازیی پێوەکرد بێ، بەروویەکی خۆشەوە رووی تێکردمەوەو وتی: بەڵێ.. بەڵێ.. ئەوەی بابم. من ئەوسا منداڵ بووم.. بابم زۆرجار باسی کاژیکی بۆ دەکردین.

هەر لەبواری هەرەوەزیی بارزانیو کاژ‌یکدا، سەرکردایەتی کاژ یك، دوو ئە ندامی سەرکردایەتییەکەی: هاوبیر محەمەد عەزیزو هاوبیر شێخ محە مەد هەر سینی ناردە ناو شۆڕشو نز یك بارزانی. سەرۆك بارزانیش، لە گەڵ ئەوەدا کە زۆر بەی ئە ندامانی سەرکردایەتیی پارتی دژایەتیان ئەکردنو بەدگۆییان لەبارەیانەوە ئەوت لای بارزانی، ئەو تا ئەبوو زیاتر ئەوانی لەخۆی نزیك ئەخستەوەو کاری گرن‌گی پێ ئە سپاردن. ئەوە بوو دوای کۆچی دوایی بەهەشتی بارزانی نەمر، شێخ محەمەد شەهید کرا، من رۆژێك لەدوای کۆبوونەوە یەکی سەرکردایەتی حیز بی یەکگرتن، بە یەکێك لەکۆ نە ئەندا مەکانی سەرکردیەتیی پارتیم وت: تۆ تۆمەتباری بەکوشتنی شێخ محەمەد هەرسین؟! بەڵام ئەو زۆر پاکانەی کردو سوێندی بۆ خواردم کە دەسی ئەوی تیا نەبووە!

لەمارتی 1970 دا رێکخراوی نوکسەی سەر بەکاژیك لەدەرەوەی وڵات لەبەیانێ‌کدا گومانی خۆی پیشاندا بەرامبەر بەعس کە ئەو رێکەوتنە جێبەجێ بکات، ئەگەرچی نۆکسە پشتگیری رێکەوتننامەی ئازاریشی کرد.

ئەڵقەیەکی تر لەزنجیرەی بیرەوەرییەکان

ڕۆژنامەی ڕێزداری (تایم)، بۆ ئەڵقە یەکی کە لەزنجیرەی بیرەوەری یەکانم، ژمارە یەك پرسیاری تری ئاڕاستە کردم، لەوەئە چیّ گۆڕاذ یّك لە ستافی ڕۆژنامە کەدا کرا بیّ، زۆری نەبرد ڕۆژنامەکەش لەکار وەستا. لەبەر ئەوە ئەو ئەڵقەیە بڵاونەکرایەوە، منیش ناوەڕۆکی ئەو ئەڵقەیەم دەسنەکەوتەوە تا وەك خۆی لێرەدا بڵاوی بکەمەوە.

وەك دێتەوە یادم، پرسیارێك لەبارەی ڕۆڵی من لەبواری یا سادا بوو؟ ئە شیّ ئێ ستا وەڵامێك بدەمەوە:

ساڵی 1970 تا 1974 سەرۆکایەتی کۆمە ڵەی یاسانا سانم کرد لە سلێمانی، ئەو کۆمەڵە یە، ئەگەر چی ناوەندە کەی لەبە غداد بوو، بەڵام ئێ مە لە سلێمانی، دوای ڕێکەوتننامەی ئازار، دروستمانکرد، ناوەندیش دانیپیا نان، وەك دێ تەوە یادم، دە ستەی دامەزرێنەر بریتی بوو لە: کا مل ژیر، مە حمود با بان، ئەکرەم ع یزەت نە جیب، فو ئاد تۆفیق، کەمال ڕەشید، فەوزیە فەقیّ ڕەشید، گەلاوێژ سەعید، گەلاو ێژ ڕە شید، محە مەد نوری فەتاح، ئازاد تاڵەبانیو نوری نانەکەلی.. لەگەڵ داوای لێبوردن لەو بەڕێزانەی لەیادم نەماون.. ئا مانجی سەرەکیمان، جـ گە لە بەرگری لەمافی یاسانا سان، بڵاوکرد نەوەی هوشیاریی یاسایبوو لەکوردستاندا، بۆ ئەو مەبەستە، زنجیرەیەك دیمانەی تە لەفزیۆنیمان لەتەلەفزیۆنی کەرکوکەوە ئەنجامدا، دوای بەرپابوونەوەی شەڕی نێوان کوردو ڕژێم ساڵی 1974، من چوومە شاخو کۆمەڵەکەش کەوتە دەس ژمارەیەك یاساناسی سەر بەڕژێم.

لەڕۆژنامەی (الاتحاد)ی یەکێتیدا، بەعەرەبی ژمارەیەك وتارم نووسی بەم ناونیشانانە: 1– النظام القانوني والجهاز القضائي في كوردستان 2–الدستور 3– لغة المحاكم في كوردستان کە تا ڕۆژی بڵاوکردنەوەی ئەو وتارە 1999/7/9 زمانی دادگاکانی کوردستان هەر عەرەبی بوو! ! دوای ئەوەو لە گەڵ هەوڵی ژمارە یەك دادوەرو هە ندیّ لەکارمە ندانی پۆلیس لەبنکەکانیاندا، کوردیمان کردە زمانی دادگاو دادبینیو لێکۆڵینەوە، هەر بۆ ئەو مەبەستە، لەگۆڤاری (ناوخۆ) شدا و تارێکم نووسی.4– قانون ا يجار العقار 5– قانون الاحوال الشخصية 6– قانون المرافقات 7– قانون التنفيذ، کە لە هەموو ئەو وتارانەدا داوای گۆڕانکاریم کردووە بەجۆرێك لەگەڵ بارودۆخی کوردستاندا بگونجیّ.

هەر بۆ ئەو مەبەستەش، بەشداریم لەو دەستە یاساییانەدا کرد کە یا سای بەکرێدانی خانووبەرەو یاسای باجەکانو یاسای باری کەسێتیمان دا گۆڕی، لەدەستەیەکیکە شدا، گەلاڵەی یاسای ڕۆژنامەنووسیمان لەکوردستان داڕشت.

دەستەی داڕێژەرانی گەلاڵەی یاسای ڕۆژنامەوانی 2002

لەبارەی پرۆژەکەی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە بۆ دەستوری عێراق و کورد ستان، وەك بەرپرسی سەرکردایەتیی کۆنگرەی نیشتمانی کورد ستان، رای کۆنگرەم نووسی، دە ستەکەشمان پەسەندیان کردو رۆژنامەی ڕێزداری خەباتیش لەژمارە 1085 ڕۆژی 2002/9/13 بڵاویکردەوە.

ئەمەش دەقەکەیەتی: هەروەك خۆی بەعەرەبی:

الهيئة المعدة لمشروع المؤتمر الوطني لجنوب كوردستان تبدي رأيها في مشروع الحزب الديمقراطى الكوردستاني لدستوري العراق و كوردستان

صدر المشروع ضمن ملحق العدد (1089) في 2002/8/2 لجريدة (خەبات) الغراء، وهو مشروع في غاية الأهمية في الظرف الراهن وذو صلة بالجميع، لذا ارتأينا أن نبدي آرائنا حوله ونقيمه سلباً وايجاباً مشاركة منا في جعل المشروع حقيقة متطابقة للواقع ومنسجمة مع المبادىء القانونية التي بنيت عليها الدساتير الاتحادية والاقليمية في دول اتحادية أخرى.

جاء في ديباجة الدستور الأول، دستور الجمهورية الفيدرالية المقترحة، ان دولة العراق الحديث ومنذ قيامها في اعقاب الحرب العالمية الأولى، لم تنعم بالأمن والاستقرار والسلام، وان هذا يعود في جانب كبير منه الى وجود خلل في تنظيمها الدستوري وطبيعة نظامها السياسي.. لان النظام يتسم بالمركزية الشديدة، ثم تمضي الديباجة الى ان تصل الى الفيدرالية والديمقراطية كصنوان متلازمان.

يفهم من ذلك التفسير ان دولة العراق لو سلكت الديمقراطية والفيدرالية منذ تأسيسها لأنعمت بالأمن والأستقرار والسلام، بينما الحقيقة هي ان السبب في ذلك يعود الى الحاق جنوب كوردستان بالعراق العربي قسرا بقرار من عصبة الأمم في 1925/12/16 ونتيجة للمساومات التي جرت بين بريطانيا وتركيا والعراق العربي على جنوب كوردستان او ما كان يعرف بولاية الموصل دون اعتبار لمعاهدة (سيفر) المتضمنة وضع خطة لا ستقلال كوردستان الكبرى، وليس لأسباب ديمقراطية أو دستورية، فلو كانت الديمقراطية مسلكا للدولة العراقية الحديثة لما تأسست تلك الدولة بشكلها الحالي اصلا، لان الديمقراطية تعني اول ماتعنيه، احترام الرأي الآخر. وقد أبدى الكورد رايه الرافض لقيام تلك الدولة والحاق كوردستان بها، وقد جاء ذلك الرفض من خلال حكومة الملك محمود التي سبقت قيام الحكومة العراقية ومن خلال ثوراته ومواجهات شريف باشا للمؤتمرات الدولية والعصبة، كذلك من خلال انتفاضة السادس من ايلول 1930 وثورات بارزان ونهضة الكورد بعد الرابع عشر من تموز 1958 ثم ثورة ايلول 1961 الممتدة لغاية انتفاضة آذار وأخيراً وليس آخرا تحرير ما تم تحريره من جنوب كوردستان وغيرها من الحركات والأفكار التي تعبر جميعها عن استحالة الجمع بين تلك الاضداد التي تكونت منها الدولة العراقية الحديثة من العرب والكورد والسنة والشيعة وغيرها من المتناقضات الجغرافية والتأريخية والبيئية والنفسية بالاضافة الى العملية الغريبة وغير الطبيعية المتمثلة في استيراد ملك عربي من خارج العراق والقضاء على الملك الكوردي الاصيل في كوردستان وفيما يسمى بالدولة العراقية الحديثة.
أما الفيدرالية، فانها لاتلقي آذانا صاغية من العرب حتى في عصرنا الحاضر الا ما ندر ناهيك عن عقليات عشرينات القرن الماضي. فلو كانت الفيدرالية صيغة الحكم عند تأسيس الدولة العراقية الحديثة (جدلا) لنالت تلك الفيدرالية نفس المصير الذي آل اليه التصريح المشترك من حكومتي بريطانيا والعراق في 25/ كانون الثاني /1932 وفحواه الأعتراف بحق الكورد في اقامة حكومة لهم، كذلك مصير الشروط المعلنة في البيان الدستوري العراقي الصادر في 1932/5/30 وفحواها التزام العراق باحترام حقوق الأقليات وحماية آبار نفط كركوك الكوردية و وجوب صرف وارداتها الى الشعب الكوردي، وإذا خالف العراق تلك الشروط، فعلى العصبة ومحكمة العدل الدولية ان تتخذ ماتراه مناسبا من الاجراءات وفق احكام المادتين (10) و (16) من البيان المذكور والمادتين (36)و (37) من القانون الأساسي لمحكمة العدل الدولية. كذلك مصير دستور قاسم المتضمن شراكة العرب والكورد في العراق ثم لنالت تلك الفيدرالية المفترضة نفس المصير الذي آلت ليه اتفاقية الحادي عشر من آذار 1970.

اذن لم تكمن المعضلة في الدستور، انما تكمن المعضلة في العقليات والنيات والنفسيات المتعالية التي تخرق الدساتير والقوانين وتناقض الديمقراطيات وتحطم الفيدراليات لأجل

التجاوز على حقوق الغير كلما وجدوا الى ذلك سبيلا، ثم المعضلة هي معضلة الكيانات غير المتجانسة التي تنافى الطبيعة البشرية التواقة نحو الحرية والاستقلال دوما بغض النظر عن حساب الأرباح والخسائر.

مع ذلك ومهما كانت الأسباب، فان الدولة العراقية الحديثة قد تكونت على علاتها وان هذه الدولة تواجه الآن مصيراً مجهولاً وقد انفصل منها قسم من جنوب كوردستان واستقل، وان الأمر يتطلب الآن حماية وترسيخ هذه الاستقلالية وتوسيعها لتشمل بقية الأجزاء الكوردستانية غير المحررة وهو أفضل خيار كي تعود المياه الى مجاريها الطبيعية وتنعم شعوب الدولة العراقية المفتعلة بالأمن والأستقرار والسلام والوئام كل في بيته.

اما اذا هبت الرياح بعكس هذا الخيار وتحولت الدولة العراقية الى جمهورية فيدرالية وكتب على الكورد البقاء ضمنها، عندئذ وازاء خيار كهذا، لابأس من التخطيط لدستور او دساتير تلك الجمهورية الفيدرالية كما في مشروع دستوري الحزب الديمقراطي الكوردستاني مع ملاحظة مايلي:

أولاً: وردت عبارة (المتكونة من قوميات أو أديان أو لغات) في السطر السادس من الديباجة، والأصح هو (المتكونة من قوميات أو أديان أو مذاهب) لأن كلمة القوميات تعوض اللغات فلا مبرر لتكرار الكلمتين.

ثانياً: يلاحظ ان محافظة الموصل (نينوى) وفق المادة الثانية من الدستورين، اصبحت من نصيب الأقليم العربي بعكس حقيقتها التي لم تكن تابعة للعراق العربي طوال التاريخ، بل انها جزء من كوردستان منذ أن أتخذ الكورد هذه الأرض موطناً له وقد سبق للميديين ان استردوا هذه البقعة من كوردستان من الآشوريين سنة (612) قبل الميلاد بعد استيلائهم عليها فترة من الزمن ثم اصبحت مدينة الموصل عاصمة لولاية الموصل الكوردية في العهد العثماني وان وجود اعداد من العرب فيها، مهما قلت أو كثرت، لايغير من حقيقتها الجغرافية الكوردستانية شأنها شأن محافظة كركوك التي يجري العمل فيها على قدم وساق لتعريبها وهي عاصمة اقليم كوردستان حسب الدستور الثاني المقترح، دستور اقليم كوردستان، ولايوجد أي تبرير للتمييز بين الموصل و كركوك في ذلك الدستور كما ليس من حق أي كان، حكومة أو حزبا أو برلماناً أو فرداً، التنازل عن شبر واحد من الوطن مهما كان التبرير. ثم تحدد حدود الأقاليم عادة على الأساس الجغرافي وليس على الأساس السكاني ونوعه، واذا وجدت قومية أخرى في أي من الأقليمين غير قوميته بصورة مشروعة، فانها تعتبر أقلية في ذلك الأقليم تتمتع بحقوقها المشروعة كأقلية قومية فقط. والمتواجدون فيه بصورة غير مشروعة يطردون مع تحميلهم التعويض لما أحدثوه من الأضرار بالغير.

ثالثاً: ورد خلط في بعض الجوانب من الدستور الأول بين الدولة الفيدرالية والدولة البسيطة التي تمنح حكماً ذاتياً لبعض مناطقها، اذ تتطلب الدولة الفيدرالية، من الناحية

الدستورية، وجود حكومة وبرلمان مركزي وحكومات وبرلمانات اقليمية بقدر عدد الأ قاليم الت تتكون منها الدولة الفيدرالية، غير أن الدستور المقترح، وان أشر الى الأ قليمين العربي والكوردي، لكنه لم يشر الى حكومة وبرلمان الأقليم العربي. و قد أدى هذا الخلط بوا ضع الدستور ان ينص في مادته الرابعة على ان (يتكون الشعب العراقي من قوميتين رئيسيتين هما القومية العربية والقومية الكوردية، ويقر هذا الدستور حقوق الشعب الكوردي القومية وممارستها في اقليم كوردستان على أساس الفيدرالية .. الخ) بينما الصحيح هو (ويقر هذا الدستور حقوقهما القومية وممارستها في الأقليمين..الخ).

رابعاً: لامبرر لكلمة (للاتحاد) في المادة الثامنة مادامت تنص هذه المادة على (اللغة العربية هي اللغة الرسمية للاقليم العربي..الخ).

خامساً: يجب أن يعتبر المرشح لعضوية المجلس الوطني مستقيلاً من الوظيفة العامة من تاريخ ترشيحه وليس من تاريخ ادائه اليمين كما في المادة (30 ـ ثالثا) والا فانه يستغل وظيفته لمصلحته في هذا المجال.

سادساً: لم تشر المادة (34) الى كيفية تقديم الأقليم ممثليه الى مجلس الأقاليم وعزلهم مما يتطلب اعادة صياغة هذه المادة كالآتي: (يقدم كل أقليم ممثليه الى مجلس الأقليمين بترشيح من برلمانه ومصادقة رئيس الأقليم).

سابعاً: تكتنف المادة (35) الغموض مما يتطلب اعادة صياغتها كالآتي: (يتخذ المجلس الوطني قراراته بالأكثرية ومجلس الأقليمين بالاجماع) وهذا يعني ان مشروع القرار يعد بدءاً من قبل المجلس الوطني ثم يرفع الى مجلس الأقليمين الذي يصادق عليه أو يرفضه أو يغير منه وفي هذه الحالة الأخيرة يعاد مشروع القرار الى المجلس الوطني الذي بدوره يقوم بإعادة النظر في ذلك التغيير فاذا اخذ به، يرفع المشروع الى رئيس الجمهورية. اما اذا أصر المجلس عليه، عندئذ يعيده الى مجلس الأقليمين ثانية الذي له قول الفصل في المشروع أما بالرفض نهائياً فيفشل المشروع أو بالمصادقة عليه بالاجماع فيرفعه الى رئيس الجمهورية لاصدار القرار النهائي عليه.

ثامناً: فيما يخص اختصاصات البرلمان الأتحادي موضوع المادة (36) يجب مراعاة ما جاء في (سابعاً) اعلاه أي موافقة مجلس الأقليمين بالاجماع وليس الثلثين أو الأكثرية كما ورد في تلك المادة.

تاسعاً: جعل مدة انتخاب رئيس الجمهورية وكذلك رئيس الأقليمين اربع سنوات بدلا من خمس سنوات مع جواز وتكرار انتخابهما لمرة واحدة فقط ومع وجوب التناوب في الترشيح والأنتخاب لمنصب رئيس الجمهورية بين العرب والكورد كل (8) سنوات. و بخلاف ذلك يكون اشغال هذا المنصب حكرا على العرب نظراً لزيادة نسبتهم على الكورد. هذا ويفضل أن يكون نائبه من الاقليم المقابل دائماً.

عاشرا: عند ممارسة رئيس الجمهورية صلاحيته في تحريك القوات المسلحة وقوى الأمن الداخلي، موضوع المادة (43–سابعاً) يستوجب استحصال موافقة برلمان الأقليم الذي يشمله ذلك التحرك.

حادي عشر: فيما يخص اتهام أو إدانة رئيس الجمهورية موضوع المادة (44) يفضل ان يدخل ذلك ضمن اختصاص المحكمة العليا على أن يكون خاضعاً للتمييز لدى مجلس الأقليمين الذي يكون قراره باتا.

ثاني عشر: حذف ضريبة التركات المنصوص عليها في المادة (73–ثانيا) من الدستور الأول لالغاء هذا النوع من الضريبة في العراق لان الضريبة تؤخذ من الكسب ولاكسب في التركة بل تصيب العائلة بالنكبة في موت مورثهم.

ثالث عشر: تنظم قوات الپيشمرگه في جيش محلي لحماية حدود اقليم كوردستان وليس ضمها الى القوات المسلحة للجمهورية الفدرالية العراقية كما ورد ذلك في المادة (78) من الدستور الأول.

رابع عشر: اضافة ما يلي الى آخر المادة (79): واعادة الفيليين المهرجين الى مناطقهم واعادة ممتلكاتهم.

خامس عشر: استبدال المادة (83) بما يلي: يحق لشعب أي من الأقليمين ممارسة حق تقرير مصيره بنفسه بالاستفتاء العام في الأقليم.

سادس عشر: استحداث مادة في الدستور الثاني تبيح لاقليم كوردستان ممارسة تبادل التمثيل الدبلوماسي والقنصلي وحق الأنضمام الى المنظمات الدولية في امور تقتضيها طبيعة الشعب الكوردي ومصالحه وبما لايتعارض مصالح الأقليم العربي. وقد أخذ بهذا المبدأ دستور المانيا سنة 1871 ودستور الاتحاد السوفيتي الذي اجاز لبعض دول (اوكراذيا و روسيا البيضاء) حق الانفراد بتبادل التبديل الدبلوماسي وحق الانضمام الى المنظمات الدولية وبموجب ذلك اصبحت هاتان الدولتان عضوتين في الأمم المتحدة ولهما اصواتا مستقلة في جميع فروع هذه الهيئة.

سابع عشر: وضع مادة اخرى في الدستور الثاني تبيح لاقليم كوردستان حق عقد بعض المعاهدات لتنظيم شؤون الجوار والحدود وغيرها بما لايتعارض مع معاهدات عقدها الاتحاد. وقد قضى بذلك الدستور السويسري في مادته/ الثامنة.

ثامن عشر: اضافة مادة أخرى الى الدستور الثاني مفادها علم وشعار ونشيد لاقليم كوردستان بقانون من برلمان كوردستان.

باستثناء هذه الملاحضات، فان مشروع الدستورين لهما ما يبرره ما حسب توجهات الحزب الديمقراطي الكوردستاني وبعض الأحزاب الأخرى التي ترى الفيدرالية حلا منا سبا لاقليم كوردستان في الظرف الراهن. والجدير بالذكر، و من باب التقدير والتثمين، هو ما

نصت عليه المادة الخامسة من الدستور الثاني بجعل مدينة كركوك عاصمة لاقليم كوردستان. وبذلك اسدل الدستور الستار بوجه كل الأغيار الذين لهم الطموح غير المشروعة في هذه المدينة بالاستيلاء عليها او النيل من كورديتها او يقلل من شأنها الكوردستاني، ونرجو ان يكون هذا التوجه من التوجهات المبدئية التي لاتقبل المساومة بأي حال من الاحوال.

مع الشكر والتقدير

ئەم بیرەوەرییەش
لیژنەی كۆششی نەتەوەیی لەهەرایەكدا

رۆژێك لەرۆژەكانی سەرەتای مانگی كانونی یەكەمی 1995، لە ئەنجامی نامەیەكی كراوەی لیژنەكەمان، لیژنەی كۆششی نەتەوەیی، بە بەرواری 1994/12/26 ئاراستەی سەركردایەتی دوو لایەنەكەمان كرد، بەتەلەفۆن بانگ كراین بۆ ناو خانوویەك لەسەر شەقامی سالم ـ بەرامبەر مەلبەندی سلێمانیی یەكێتی، وتیان گوایە كاك نەوشیروان ئەیەوێ قسەتان لەگەڵ بكات، كە چووین ناوبراوی لێ نەبوو، بەڵكو لەلایەن چەند كەسێكەوە ئابلۆقە دراین، ئنجا كە سێك بەناوی (ع.ف)ەوە كەوتە گرمەگرمو هەرەشەو سوكایەتی كردن.

سەرەتا رووی كردە خوالێخۆشبوو رەفیق قەزازو پێیوت: تۆ كێیت؟ تۆ ئەوە نیت من وەك بەلێندەرێك ئەو بینایەم دروست كردووە، بەلام من هەرگیز لەژیانمدا جا شێتیم نەكردووە!

ئنجا رووی كردە دوكتۆر نهاد فاضلو پێیوت: ئەی تۆ كێیت؟ تۆ برای ئەو كەسەنیت كە لەبارەگای توركمانەكان كار ئەكات؟ ئێوە كەس نازانێ كوردن یا توركمان! لەوەلامدا دوكتۆر وتی: براكەی من كاسبە، چێشتخانەی ئەو جێگەیەی بەقوزتەرات وەرگرتووە، ئێمە كوردین. من چەند ساڵ پێشمەرگە بووم، نازانم تۆ ئەو كاتە لەكوێ بوویت!؟

دوای ئەوە زۆر بەقینەوە رووی كردە من، بێ ئەوەی هیچ قسەیەك بكات، تەنیا سەرێكی لێ بادامو دەستێكی لێ راوەشاندم!! لێرەدا برامان جمال شاڵی راپەڕیو نەڕانی بەسەریداو پێیوت: ئەی تۆ كێیت؟ تۆ ئەزانی ئێمە كێین؟ من كاتێ ئەندامی لیژنەی مەركەزی بووم، تۆ كەس نەیئەزانی كێیت، كاك جەمال بۆی هەستا، برادەران هێوریان كردەوە، دوای ئەوە خوالێخۆشبوو وشیار بابان رووی تێكردو وتی: من نازانم ئێوە كێن؟

ئێوه ئەمنن یا پۆلیسن یا چین!؟ لەولاوه کاك جلال سام ئاغا رووی تێکردو وتی ئێمه بۆ لای کاك نەوشیروات هاتووین بمانزانیایه وا نیه هەر نەئەهاتین، ئنجا لەوەڵامی قسەیەکیدا که وتی ئێمه دوانتان بەچاکی ئەنرخێنین: کاك جلال و کاك هوشیار، کاك جەلال وتی: من بەرتیلی قسه قبوڵ ناکەم، ئێمه هەموو یەکین، ئێ مه به سیفەتی م یوان هاتووین حەز ئەکەم ئەگەر کۆبوونەوەی دووەممان هەبێ، بێ یت بۆ لا مان بۆ ئەوەی ف ێری ئو سوڵی میواندارێت بکەین وتی من ئەمه ئەگەیەنم بەکاك نەوشیروان.

گەلێ قسەی تری پێ وت، جارێکی تر کاك جەمال شاڵی نەڕاز یەوه به سەریدا. (ع) ژووره کەی بەجێهێ شت که سێکی تر هاتو کەو ته هێورکرد نەوەمان. دوای نزی کەی ده دەقیقەیەك (ع) گەڕایەوه، من پێم وت: ئێمه نازانین تۆ لەسەر چی ئەمه ئەکەیت؟ ئەگەر لەسەر نامەکەمانه، ئێوه رۆژنامەو رادیۆو تەلەفزیۆنتان هەیه، ئەتوانن وەڵاممان بدەنەوه، کاك جەلال کەوتەوه سەرزەنشت کردنی. (ع) ها ته بەردەمی و داوای لێ بوردنی لێکردین و سەری دانەوان و وتی ئه مه پ شتی من و ئەوه ( )ی ئ ێوه، بەڵام پۆز شکەی لێ ق بوڵ نەکراو بێ خواحافیزی چووینه دەرێ.

ئنجا پیاو قسەیەکی هەقیش بۆ ئەوان بکا، نامەکەی ئێمه ئەوەنده توندوت یژ بوو که هەر ئەو دوولایەنه بوون قبوڵیان کرد، ئێ مەش تەنیا لەدڵ سۆزیمانەوه بوو، پێ شەکیش چاوەڕوانی هەموو کاردانەوەیەکمان ئەکرد لەدژمان.

ئەمەش دەقی نامەکەیە:

نامەیەکی کراوه لەلیژنەی کۆششی نەتەوەییەوه

بۆ سەرکردایەتی (ی.ن.ك) و (پ.د.ك) و جەماوەری گەل

وا جارێکی تر خوێنی کورد بەدەستی کوردکوژه کوردەکان رژێنرایەوه.

رێکەوتنامه ستراتیجیەکانتان که دوا هەمینیان رێکەوتنا مەی 1994/11/21 بوو و ئەبوایه تا کۆتایی ئەم چەرخه برِی بکردایه، لەدوای یەك مانگ پێشێل کرا.

ئێ ستاش ئه شێ بپر سین کێ خەتاباره؟ به هەموو پێوانه یەك خەتابار ژماره یەك لەئێوەی سەرکردەکانی ئەو دوو حیزبەن که دەستتان گرتووه بەسەر:

1- بەرهەمی راپەڕینەکەی جەماوەری کوردستاندا.

2- پارەی باز قەکان و ئامێرو کەلو پەل و کەره سەی فەرماز گەکان و گومرکی کوردستاندا.

3-ماڵو موڵکی خەڵکی دا بەبیانووی ئەوەی سەر به ئەم لا یا ئەولان، یا بەناوی پیتاکەوه.

4- کۆنەجاش‌و موستەشارو بەعسی‌و ئەمن‌و موخابەرا تەکانی رژێم، لەنێو خۆتا ندا بەش ئەکەن.

5- هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نیشتمانی کوردستاننتان تەزویر کردو ر ێژەی 7٪ پیلاز ێك بوو دژی حیزبەکانی تر.

6- بازرگانی بەخوێنی شەهیدانەوە ئە کەن‌و لەدوای راپەڕی نەوە پێ شبڕکێ ئە کەن لەسەر ئەوەی زیاترین رۆڵەی کورد بکوژن یا بەکوشت بدەن.

7- دیموکراتیەت‌و ئازادی‌و مافی مرۆڤو حوکمی یاسا پێشێل ئە کەن‌و هەوڵ ئەدەن لەڕێگەی هێزو پیلان‌و تەزویرو چەواشە کردن‌و ویژدان کڕینەوە دەست بە سەر دە سەلاتی حوکمدا بگرن.

8- گوللەتان بە P.K.K و بزوتنەوەی ئیسلامی‌و حیزبی شیوعیەوە ناو بەربە ستێکن لەبەردەم پەرەسەندنی هـ ێزە سیا سیەکانی ترداو رێ گرێکن لە بەردەم کە سانی شارەزاو بەتوانادا بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری وڵات.

9- فەرماز گەکانتان کردووە بەتە مەڵ خا نەی لا یەنگرەکانتان بێ رە چاوکردنی بەرژەوەندی گشتی‌و میلاك‌و پێویستی.

10- گوێ لەڕاو تەگبیرو ها ناو هاواری کە سانی دڵ سۆزی ئەم نەتەوە یە ناگرن‌و لەبەردەم هێمایەکی بێگانەدا ملکەچ‌و دەستەوستانن.

11- یاری بەبازاڕو بەدراوو بەدۆلارو بەئابووری وڵات ئەکەن.

12- ناوچە رزگارنەکراوەکانی کوردستاننتان لەیاد کردووە.

13- پەنا ئەبەنە بەر تۆقاندن‌و کوشتن‌و گرتن‌و ئازاردان لەسەر بیروباوەڕ.

14- بوونەتە هۆی نا ئارامی‌و لاوازکرد نی هە ستی نەتەوا یەتی ئەوەش وای کردووە خاوەن تواناکان کوردستان بەجێبێڵن.

15- گرنگی بەپرۆژەی ئابوری‌و گەشەسەندن نادەن‌و بیر لەگوزەرانی خەڵکی‌و دادی کۆمەڵایەتی‌و نەهێشتنی برسێتی هەژاران‌و فەرمانبەران‌و خانەنشینان ناکەنەوە.

16- لەکاتێکدا کە نەخۆ شخانەکان بێ دەر مانن‌و بێ کەرە سەو بێ ئامێرن، بەبێ حساب پارەی ئەم میللەتە ئەدەن بەچەك‌و کوردی پێ ئەکوژن.

ئێوەی سەرکردایەتی ئەو دوو حیزبە کە ژمارەیەکتان بەخوێنی ئەم میللە تە بوونە تە سەرمایەداری گەورەو پەساپۆرتی هەڵاتن لەگیرفانتانا یەو خـ ێزان‌و مـ نداڵتان لەئارامی‌و را بواردنی هە ندەرانن.. یا هەر لە سەرەتاوە رێکەوتننا مەکانتان بەڕا ست ز یەو بۆ چاوبەست‌و چاوەڕوانکردنی هەلێکی لەبارترە بۆ شەڕێکی تر، یا بەهۆی لەزمەو خا ڵە لاوازەکانتانەوە دەسەڵاتتان بەسەر کورد کوژەو هەلپەرست‌و جەردەو ئاودیوکەرو پیاوانی

رژێمو ڕ یاوانی بێگا نەی ناو حیز بەکانتان ذ یە، بۆ یە بەناوی جەماوەری ستەمدیدەی کوردستانەوە داواتان لێ ئەکەین کە چیتر یاریی بەچارەنووسی ئەم میللەتە نە کەنو ئەم تاقیکردنەوەیەی کوردستانی باشووریش لەدەست نەدەن.

داواش لەبەڕێزان سەرۆكو سکرتێری گشتی ئەو دوو حیز بەو تێکۆ شەرانو دڵ سۆزانی ناو ریزەکاذ یان ئە کەین کە لەم قۆنا غە نا سکەی کورد ستاندا بەرژەوە ندیی تە سکی حیزبایەتی بەلاوەنێنو کوردایەتی پێش حیزبایەتی بخەنو بەدەستێکی پۆڵایین ریزە کانی حیز بەکانیان لە شەڕخوازو ڕ یاوخراپ پاك بکە نەوەو بۆ ب نەبڕکردنی شەڕی برا کوژیو چارەسەرکردنی کێشەکانی هەرێم ئەم خاڵانە جێبەجێ بکەن:

1–راگرتنو قەدەغەکردنی هەموو شەڕێکی براکوژی.

2– بە شداری کرد نی کە سی یە کەمی ئەو دوو حیز بە لەدە ستەڵاتەکانی حکو مەتی هەرێمدا.

3– کۆتایی هێنان بەدیاردەی پەنجا بەپەنجاو سپاردنی کار بەکارامەو داوێن پاك.

4– هەڵوەشاندنەوە میلیشیای هەموو حیز بەکانو دروستکردنی سوپای کورد ستان لەڕێگەی تەجنیدی زۆرەملێوەو سپاردنی چەکی حیزبەکان بەو سوپایە.

5–جێبەجێ کردنی یاسای حیزبەکانو یاسای چەك.

6– تەرخان کردنی 90٪ی گومرگو باجو داها تە گ شتیەکانو دە ستکەوتەکان بۆ حکومەتی هەرێمو 10٪ی بۆ حیزبەکان.

7– پێکهێنانی وەزارەتێکی هەمەلایەن لەگەڵ حیزبەکانی تری ناو کوردستاندا.

8– یەکخستنی رێکخراوە جەماوەرییەکانی خوێندکارانو قوتابیانو لاوانو ئافرەتانو ژنانو..هتد هەریەکەو لەتەنیا یەك رێکخراودا.

9–سپاردنی هەموو ئیزگەکانی رادیۆو تەلەفزیۆن بەوەزارەتی رۆشنبیری.

10– ئەنجا مدانی ئا ماری گ شتی پێش هەڵ بژاردنی گ شتی پەر لەمانو هەڵ بژاردنی داهاتوو لەسەر شێوازی دائری بێت نەك رێژەیی.

بەباوەڕی ئێمە ئەو هەنگاوانە لەمرۆدا چارە سەری کێ شەکان ئە کەن. چونکە ئە گەر گومرگ درایە حکومەت ئەوسا شەڕ لەسەر چی ئەکەن؟ ئەگەر میلیشیا نەما ئەوسا بەکێ شەڕ ئەکەن؟

ئەگەر چەك ڕامالرا ئەوسا بەچی شەڕ ئەکەن؟ ئەگەر حکومەتێکی هەمەلا یەنی بەهێز دروست بوو ئەوسا حوکمی یاسا ئەچەسپێو رێگە لەیاسا لادەران ئەگیرێ.

جا ئەگەر برادەرانی سەرکردایەتی یەکێتیو پارتی گوێ بەم چارە سەرییانە نەدەن ئەوا چوار رێگەیان ئەکەوێتە بەردەم: یا واز بێننو هەلێك برەخسێنن بۆ دوای خۆیان، یا

بەردەوام بن لەسەر شەڕو بەیەکدادان لەشارەکان دوورخەنەوە تا لایەکیان لاکەی تر تەواو ئەکات، یا ببن بەیەك لەیەك حیزبدا، یا چاوەڕوانی غەزەبی جەماوەر بن بەراپەڕینێکی ترو هاتنە سەرجادەو مانگرتن.

هیوادارین نامەکەمان راستیەکانی خستبێتە ڕوو چاوەڕوانی وەڵامین

لەگەڵ رێزمان

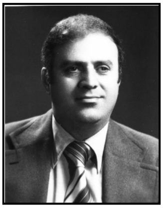

کامل ژیر

رفیق تۆفیق قزاز

شێخ سالار حفید

خالد محمد خالْ

جلال سام ئاغا

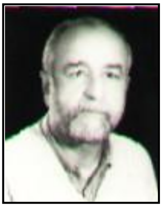

د. نهاد فاضل

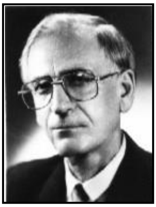

هوشیار بابان

جمال شالْی

لیژنەی کۆششی نەتەوەیی

1994/12/26

ئەم راگەیاند نەمان لەرۆژنا مەی (ئالای ئازادی) ژ مارە 2694 رۆژی 1995/1/22 ل4و لەناميلكەی پەرلەمانی شەهید ل283–285 بڵاوکرایەوە، خەڵکیش سەدان وێنەیان لەبەرگرتەوەو لەناوەوەو دەرەوەی وڵات بڵاو یان کردەوە. ئەبوا یە من ئەم بە سەرهاتو نامە یەم لەنامیل کەی (کوردا یەتیو سەربەخۆیی) کە ساڵی 2002 چاپکرا بڵاوکردایەتەوە. بەڵام لەو ساڵەدا پارتیو یەکێتی لەیەکتر نزیك بوونەوە منیش وتم: با لەم کا تەدا برینەکانیان نەکولێنـ مەوە، بە شکم دوو ئیدارە کە یەکخە نەوە، بەڵام ئەوە هەر نەبوو، بۆیە ئێستا لەناو ئەم بیرەوەریانەدا، ئەم جێگەیەم بۆ کردەوە وەك بەڵگەنامەیەکی مێژوویی. ئەوەش وێنەکانی لیژنەی کۆششی نەتەوەییە:

لەوەڵامی داوایەکی بەڕێز هیمدادی حسەیندا بۆ نامەی ماجستێرەکەی

پێشنیوەرۆی 1994/9/12 لەهۆڵی دادگای سلێمانی، مژدەی ئەوەت دامێ کە نامەی ماجستێر ئەگوزەرێنێت، شادمان بووم‌و هیوادارم سەرکەوتووبیت.

چۆنیەتی پەیوه ندی من به گۆ ڤاری هـ یواوە، ئەگەڕێ تەوە بۆ ئەو گرەوەی ساڵی 1957، بۆ جوانترین هەڵبە ست لە سەر بەهاری کورد ستان سازکرا، ئەو کا تە من دوورخراوەیەکی سیا سی بووم لە ئەبوغرێب، لە ڕێگەی رۆژنا مەی ژیـنەوە هەواڵە کەم خوێند نەوەو بەپیر گرەوە کەوە چووم‌و ئەنجام بەپۆ ستەدا نامە یەکم بۆ هات کە هەڵبە ستەکەی من یە کەم دەر چووە. نامە کە خەم‌و پەژارەی دوورخراوییە کەمی رەواندەوە. بەتایبەتی بۆ ئەوسای مند ێك کە تەنیا سێ ساڵ بو بەهەڵبە ستوتن ئا شنا بوبووم!

لیژنەی گرەوە کە، بەڕێزان: ره شید عارف‌و عەلا ئەدین سوجادی‌و ئەنوەر سائیب‌و شەماڵ سائیب بوون. دوای وەرگرتنی خەڵاتەکە، رووی ئەوەشیان لێنام کە سەرپەرشتی‌و سەرنەنوو سەریی گۆ ڤاری هـ یوای یا نەی سەرکەوتن بـ کەم کە تازە رەزامە ندیی بۆ وەرگیرابوو، کاك شەماڵیش رووی ئەوەی لێنام کە لەرادیۆی کوردیی بە غداد گۆ شەیەکی و ێژەیی وەر گرم، هەردوو داوا کەم پە سەندکرد، بێ ئەوەی ئەوە بدرکێنم کە من دوورخراوەیەکی سیاسیم‌و بەدزی پۆلیسەوە هاتوچۆی بەغداد ئەکەم.

کاتێ بۆ گۆڤارەکە دە ست بەکاربووم، روا نیم مامۆ ستا کەریم زاذ ستیش بۆ هەمان مەبەست رووی لێنراوە، پێکەوە نەخشەی کارمان کێشاو مانگی تەممووزی 1957 ژ مارە (1)مان خستەبەر دیدەی خوێنەرانی ئازیزەوە. مامۆستا کەریم بەزۆری کاری ئـ یداری‌و ژمێریاری‌و سەرپەرشتیی چاپی گرتە ئەستۆی خۆی، دوای ماوەیەك برای خۆشەوی ست‌و دڵسۆزم محمد نوری عارف (د. محمد نوری عارف) هاتە پاڵ مان‌و ئەویش دەس بەکاربوو لەگەڵماندا، چەند مانگێکیش خوشکی بەڕێزم نە سرین خان (د. نە سرین فەخری) کاری لەگەڵدا کردین، بەڵام مامۆستا کەریم زانستی لەدوای ژمارە (11)ی ساڵی (1)ەوە خۆی کشانەوە، مامۆستا حافظ مـ صطفی قازیش مدیری مە سئولی گۆڤارە کە بوو، مامۆ ستا حافظ خۆی ژمێریاربوو لەکۆمپانیاکەی مامۆستا رشید عارف. بەو هۆیەوە کە ئەوسا ئەو لەدەرچوانی کۆلیج بو، کرابو بە مدیری مەسئول، هەندێك یارمەتیشی ئەداین، بەتای بەتی

لەهەڵبژاردنی ئەو نوسینانەدا کە بەبادینی بۆمان ئەهات، خاوەنی ئیمتیازی گۆڤارە کەش یانەی سەرکەوتن بو لەبەغداد.

راستییەکەی یانەی سەرکەوتن نیوەندێکی رۆشنبیریی نەتەوەییانەی کوردی بوو، زۆر بەی ئەو کوردانەی لەخۆگرتبوو کە لەبەغدا ئەژیان. رۆڵێکی گرنگی هەبوو لەپەرەپێدانی هەستی کوردایەتیدا، جگە لەکۆڕو کۆبوونەوەکان، قوتابخانەیەکیش بو بۆ وتنەوەی وانەی زمانی کوردی، جگە لەو کوردانەی زمانەکەی خۆیان لەیاد نەمابوو، ژمارەیەکیش عەرەب ئەهاتنە ئەو دەورانەوە کە بۆ فێربوونی کوردی ئەکرایەوە، یانە جێگەی کۆبوونەوەی قوتابیە کوردەکانیش بوو لەبەغداد، ئەو قوتابیانە کۆبوونەوە سیاسیەکانی خۆیان لەیانەدا ئەنجام ئەدا. بەهۆی یانەوە کوردە فەیلیەکانیش لەبەغداد بەکوردانی سۆران‌و بادینان ئاشنا ئەبوون. یانە گەلێ چالاکیی تریشی ئەنجام ئەدا.

گۆڤاری هیواش قوتابخانەیەکی کوردایەتی گشتی بو بۆ ئەو رۆژە. پێنووسی نووسەرە گەورەو ناودارو بەبڕشتەکانی ئەو سەردەمەی لەخۆگرتبوو، جگە لەنووسەرو هەستیارە لاوەکان، لەزۆربەی ژمارەکاندا ناوی ئەم نووسەرە بەڕێزانە دووبارە ئەبوونەوە: عبدالقادر قەزاز، جەمیل رۆژبەیانی، أ. ب. هەوری، شاکر فتاح، محمد مصطفى کوردی، احمد خواجە، شێخ حسن شیخ حەمە مارف، محمد تۆفیق وردی، کاکەی فەلاح (بەناوی روناک محمد)ەوە (کە سەری لێتێکدابووین‌و وامان ئەزانی کچە کوردێکە کە لەو رۆژەدا نوسەری ئافرەت کەم بوو، منیش بۆ هاندان لێکۆڵینەوە یەکم لە سەرکرد)، عثمان رضا علی، کاردۆخی، محمد سعید جاف، شیخ محمدی خاڵ. ت.ب مەریوانی، ج بابان، شارەزا، حوێزی، ناکام، احمد غفور.

لەنووسەرە لاوەکانیش: شەماڵ سائیب، مصطفى صالح کەریم، فاضل نظام الدین، عبدالله میدیا، غەمبار، غەمگین، محمد نوری تۆفیق، مەم، نوری تاڵەبانی، فؤاد زکی هەناری، محمدی مەلا کەریم، فاتح عبدالکریم، پرشنگ، ساجد ئاوارە، بیمار، هۆشیار، وەرزێر، فؤاد عزت، ئەمینی میرزا کەریم.

لەهەستیارانیش: کامەران، کاکە شوان، دلزار، صالح یوسفی، هەوری خالد دلێر، شاربازێڕی، دیلان، خالد رشید، نەسرین فەخری، د. رەسول، غەمبار، مدهوش، قدری جان.

لەپزیشکەکانیش: د. عبدالرحمن عبدالله، د. نامق نادر، د. قادر شال، د. مەریوانی، د. انور کریم، د. وریا رەواندزی.

جگە لەوانە، ژمارەیەك نووسەرو هەستیاری تریش کە بەناوی خوازراو، یا بەپیت بەرهەمەکانیان بڵاو ئەکردەوە نوسینەکانیان دووبارە ئەبوونەوە. نوسەرو هەستیاری تریش هەبوون کە کەم کەم بەرهەمیان لەهیوادا بڵاوئەکردەوە.

منیش بەناوی کامل، ژیر، هێمنو زۆرجاریش بەبێ ناو بەرهەمم بڵاو ئەکردەوە، دا خم ناچێ کە من ئاگادار نەبووم لەوەی هەر جارێ بەناوی (هێمن)ەوە ئەمنووسی، لەئێران هەستیاری بەڕێز هێمنی مهابادیان ئەگرتو تووشی لێپرسینەوەو ئەشکەنجەدان ئەبوو! کە هاتە ئەمدیو، بەدەم شەڕەوە یەکترمان ناسی، بەڵام من داوای لێبوردنم لێکرد.

هیوا گەلێ با بەتی گرت بووە خۆی، وەك: ئەدەب، زاذ ست، زمان، تەندرو ستی، کشتوکاڵ، کۆمەڵایەتی، مێژوو، چیرۆك، هەڵبەست، توێژینەوە، هونەر، رەخنەسازیو.. هتد.

هیوا ئەگەرچی گۆڤارێکی سیاسی نەبوو، بەڵام ئێمە لەودەرگایەشمان هەر ئەدا، بگرە هەندێ جار شتی وامان ئەوت کە ئێستاش هەموو نوسەرێك زات ناکا بیڵێ، بۆ نمونە من لەپێشەکی ژمارە 2– سالی 2– نوسیبووم: پێویستە **ئەدەبەکەمان تەرخان بکەین بۆ سوودی شۆڕشو ئازادکردنی کوردستانی تورکیاو ئێرانو یەکخستنی ئەم پارچانە لەژێر ئالایەکی یەکگرتوودا. لەهەڵبەستی کوردستانی** من دا ل 63 ژمارە –4– سالی 2– ئەڵێم: ئەمڕۆ ئەبینم نیشتمان وەك گوڵاڵەی بەهاری جوان، کولمی سوورو چاوی گەشە، تومەزبیرێکی بێ خەشە، تیابڵاوەو ئەڵێ دەی زوو، بۆ کوردستانی یەکگرتوو.

لەهەڵبەستی (بۆ جوانێکی دیل)دا وتوومە: چار نیەو ئەبی رەوان، پڕ بەدەم، بەنەڕەی پڵنگ شارودێ پڕکەم، بۆ راپەڕینی هەولێ کۆششێ، لەخەوهەڵسانێ دەنگێ جۆششێ، بۆ ئازادبوونو مافی کوردستان، زۆردار، دەرەبەگ لەگۆڕو چاڵنان. کە لەژمارە 3– سالی 1– لاپەڕە 26 دایە.

هەڵبەستی (بەهاری کوردستان)یش ئەگەرچی دوای سەرکەوتنەکەی، لەرۆژنامەی ژیندا بڵاوکرایەوە، بەڵام لەسەر داخوازیی لیژنەکەو لەسەر داخوازیی دەستەی بەڕێوەبەری یانەی سەرکەوتن، لەژمارە 1– سالی 1–ی هیوادا جارێکیتر بڵاوکرایەوە، وا تا تەموزی 1957 کە لەو هەڵبەستەشدا هاتووە: زرمەی پێ بێو چریکەی دەنگ، دەنگی بیرێك قووڵو زۆر مەنگ، لێی بێتەدەر ئاوازی خۆش، ئاوازێ گشت بێنێتە جۆش، زەماوەندێ وەها ساز کەن، داڵە کەرخۆر پەڕەوازکەن، تاکو ئەوساکە کوردستان، بۆ خۆمان بێو هەر بۆ خۆمان.

جگە لەوانە، لەناواخنی هەندێ گۆشەدا، وەك گۆشەی: (چیت نەزانی پرسیار بکە) کە نوسەری ئەم دێڕانە سەرپەرشتی ئەکرد، بۆ ئەوەی کوردایەتیەکەی دڵداری هەستیار بخەمەوە یادی خوێنەران، پرسیومە: ئەم هۆنراوەیە هی کێیە؟ ئەی رەقیب هەر ماوە قەومی کورد زمان نایشکێنێ دانەیی تۆپی زەمان، کە لەلاپەڕە 13– ژمارە 2– سالی–2– بڵاوکرایەوە، هیوا گرنگیەکی زۆری ئەدا بەڕەخنەسازی، لەژمارە 1– سالی 2– لاپەڕە (80)دا گۆشەیەکی تازەی کردەوە بەناونیشانی (لەژمارەی پێشوودا)،

ژمارەی پێش ئەم ژمارەیەی سپارد بەژمارەیەك نوسەر بۆ رەخنەو لێکۆڵینەوە. من کە خۆم سەرپەرشتی ئەم بەشەم ئەکرد، مامۆستا سعید ناکام رەخنەی لەو هەڵبەستەی من گرتبوو کە وتبووم: من کە دیم لەرەی شەپۆلی شنەی ئاڵای کورد ستان، تێکەڵاو ئەبێ لەگەڵ جریوەی ئەستێرەی بەیان، ئەو کاتە هیواو ئامانجی دوورم هەردوو پێکەوە. ئەبن بە پرشنگ گوڵاڵەی سوورم ئەگەشێتەوە، لە گەڵ ئەوە شدا بە ئەمانە تەوەو بە سنگێکی فراوا نەوە، رەخنە کەیم بڵاو کردەوە، بێ ئەوەی وەڵامێ کی بدە مەوە، ئەگەر چی رەخنەکەشی لەجێی خۆیدا نەبوو.

گۆڤاری هیوا بۆ هاندانی نوسەران، گرەوی ساز ئەکرد، لەژمارە –12– ساڵی 1– لاپەڕە (71)دا، مەدالیای هیوا، مەدالیای زیوین، تەرخان کرد بۆ یەکەمی ئەو نو سەرانەی لەگرەوەکانی هـ یوادا سەرئەکەون، خەڵاتی تریش بۆ دووە مەکان تەرخان کرد. لەو ژمارە یەدا گرەوی (چیرۆك بۆ شانۆ) بڵاوکرا یەوە بۆ جوانترین شانۆنامەی خۆ ماڵیو شانۆنامەی وەرگێڕراو.

وەك راستییەك ئەشێ ئەوەش بدرکێنین کە گۆ ڤاری هـ یوا ئەتوت لەکورد ستانێکی ئازاددا دەرئەچێ! هیچ رۆژێك لەرۆژان وێنەیەکی مەلیکی تـ ێدا بلاونەکرا یەوە لەکاتێ کدا هەبوو لەلاپەڕەی یە کەمی کتێبێ کی زمانەوانی ـدا یا کۆمەڵایەتی ـدا یا مێژوویـ یدا وێـ نەی مەلیکی عێراقی بڵاوئەکردەوە، هیچ وشەیەکیش یا دێڕێك لەهیچ بۆنە یەکی ئەو رژێـ مەدا بڵاونەکرایەوە لەهیوادا.

یانەی سەرکەوتن‌و گۆڤاری هیوا، لەگەڵ دەسکورتی‌و کەمدەرامەتییەکەشیدا چەندجار بڵاویکردەوە کە ئامادە یە بۆ چاپکردنی پەڕاوی نو سەران لە سەر ئەرکی یا نە خۆی، ئەوەبوو مێژووی کوردو کرودستان دانەری شێخ محمدی مەردۆخ، وەرگێڕی محمد فیدامان چاپکردو بڵاوکردەوە.

بیرەوەرییەکانی من لەگەڵ گۆڤاری هیواو یانەی سەرکەوتندا دەگەڕێتەوە بۆ تەنیا دوو ساڵی 1957 و 1958 دوای ئەوە لەگۆڤارو یانە کشامەوە.

لەگەڵ رێزمدا

بەدواداچونێك لەسەر وتارێكی كاك فریاد رەواندزی لەبارەی یەكگرتنەوە

بیرۆ کەی یەکگرتنی حیز بە کورد ستانیەکان، بیرۆکە یەکی دێرینە، بەکردەییش هەنگاوی بۆ نراوە، پارتی دیموکراتی کوردستان پێکهاتەی پا شماوەی دارکەرو شۆڕش‌و رزگاری‌و هیوایە، یەکێتی نیشتمانی کوردستانیش پێکهاتەی شۆڕشگێڕان‌و رەنجدەرانە.

نووسەرانی کوردیش هەمیشە داوای یەکێتیان کردووە، ئێستا خواستی جەماوەر یەکێتی ریزەکانە، بە هەر چاویلکەیەکیش بڕوانرێتە کێشەی کورد، لەپلەی یەکەمدا چارەسەر لەیەکێتیدا ئەبینرێت، بەتاقیکردنەوەش دەرکەوتووە، بێ یەکگرتن یەکێتی تاسەر نابێ، هەڵبەت ئەوەش دیاردەیەکی تاڕادەیەك تایبەت بەکوردە بەهۆی نەبوونی قەوارەیەکی سیاسییەوەو بەهۆی ئەو زیانانەوە کە لەکورد کەوتووە لە ئەنجامی دووبەرەکیدا، ئەگینا ئەم پەرۆشییە بۆ یەکگرتنە ئەبوو، بگرە هەر پێویستی شی نەئەکرد.

لەدوای راپەڕینەوە، هەوڵێکی کردەیی بۆ یەکگرتن، لەنوسەری ئەم دێڕانەوە دەستی پێکرد، درێژەو ئەنجامی ئەو هەوڵانە لەنامیلکەیەکدا بڵاوکراوەتەوە[1]. لیژنەی کۆششی نەتەوەییش کۆششێکی زۆری لەم بارەیەوە هەیە، لەم دواییەشدا مامۆستا فلك الدین‌ود. رۆژ گۆمەکەیان سەر لەنوێ شلەقاندەوە، بەدوای ئەواندا ژمارەیەك نووسەری تریش. وا بۆ یەکەمجار کاك فریاد رەواندزیش لە (کوردستانی نوێ)وە لەدەرگای ئەم باسەیدا کە ئەمەیان سەرنجێکی تایبەتیی ئەوێ، چونکە خەڵکی چاوەڕوان بوون کە لەلایەنی یەکێتی نیشتمانیشەوە شتێك ببیستن. ئەوەی مایەی دڵخۆش بوونە، نوسینەکەی کاك فریاد، یەکگرتنی رەت نەکردۆتەوە، بەڵکو مەرجێك بۆ یەکگرتن دائەنێ‌و ئەڵێ: (پێویستە لەخاڵە لەیەك جیاوازەکانەوە دەست پێ بکرێ، نەك لەخاڵە هاوبەشەکاندا[2]). ئەمەش مەرجێکە باوەڕ ناکەم کەس لاریی لێ هەبێ. بەڕێز مام جەلالیش هەر هەمان بۆ چوونی هەبوو کە رۆژی 1994/3/23 لەقەلاچوالان دیدەنیم کردو پێشنیاری یەکگرتنی یەکێتی‌و پارتیم بۆ کرد، رۆژی 1994/3/30 کە ئەو بۆچوونەو پێشنیارەم بە بەڕێز کاك مەسعود گەیاند، ئەویش پێشنیارو بۆچوونەکەی پەسەند کرد.

---

[1] بروانە کامل ژیر: کوردایەتی‌و دەوڵەتێکی کوردیی سەربەخۆ، چاپی سوید، ئابی 1994.

[2] ئەم وتارەم رۆژی 1994/12/11 نارد بۆ رۆژنامەی (کوردستانی نوێ)، بەڵام بڵاوی نەکردەوە.

لەراستیدا خاڵی جیاواز نەك لەنێوان دووپارتیدا، بەڵكو لەنێوان دوو كەسیشدا هەر ئەبێ، بەڵام كاتێ ژمارەیەك لەتاكەكانی كۆمەڵ یەك ئەگرن بۆ دروستكردنی حیزبێك ئەوا بێگومان ئەبێ لەسەر خاڵە جیاوازەكان پێك بێن.

بۆ نمونە: ئێستا منو كاك فریاد رامان جیاوازە لەسەر هەندێك بابەت كە لەو وتارەی ئەودا هاتووە:

1) ئەو ئەڵێ: دوای هەڵبژاردن حیزبی گەلو پاسۆكو سوسیالیست یەكیانگرت بۆ ئەوەی دۆڕاندنی خۆیانی لەو هەڵبژاردنەدا پێ بشارنەوە.

من ئەڵێم: پاسۆكو سوسیالیست پێش هەڵبژاردن یەكیانگرتو بەیەك لیست (لیستی شین) چوونە هەلبژاردنەوەو د. مەحمود عوسمانیش پاڵیوراویان بوو بۆ رابەر. كەواتە هەر هیچ نەبێ بەلای ئەو دوو حیزبەوە مەسەلەی دۆڕاندن هاندەری یەكگرتن نەبووە.

2) ئەو ئەڵێ: هەر بۆ یەش یەكگرتنەوە كە سەری نەگرتو حیز بە نوییە كە لێكهەڵوە شایەوەو خوالێخۆشبوو رسوڵ مامەند جارێكی دیكە سوسیالیستی دروست كردەوە.

من ئەڵێم: یەكگرتنەكە سەری گرت، جیابوونەوەی چەند كەسێكیش نابێتە بەڵگەی هەڵوەشاندنەوە، خوالێخۆشبوو روسول مامەند هەتا رۆژی هەڵبژاردنی سەركردایەتی حیزبی یەكگرتن لەگەڵ یەكگرتندا بوو، بەڵام دوای جیاكردنەوەی دەنگەكان، یەكسەر خۆی جیاكردەوە بێ ئەوەی چاوەڕوانی ئەوە بكات كە ئایا كارلێكی كیمیاوی یا فیزیاوی دروست ئەبێ یا نا؟ لەگەڵ ئەوەشدا كاك رسول یەكگرتنی بەرەهایی رەت نەكردەوە، بەڵكو یەكگرتنی لەگەڵ (ی.ن.ك)دا كرد، ئەوەش ئاساییەو مرۆڤ ئازادە لەهەڵوێستو دیاریكردنی چارەنووسی خۆیدا، منیش بەو بۆنەیەوە كە ئەوسا ئەندامی سەركردایەتیی حیزبی یەكگرتن بووم، خواستم ئەوەبوو كە كرداری یەكگرتن زۆر بەی حیزبە كوردستانیەكان بگرێتەوە، بۆیە دوای یەكگرتن لەگەڵ پارتیدا درێژەم بەكۆششی یەكگرتن دا، لەگەڵ (ی.ن.ك) یشدا، ئەوەبوو سەرەتا بەتەنیا باڵو دوایی لەگەڵ لیژنەی كۆششی نەتەوەییدا بۆ ئەو مەبەستە هەوڵماندا و ئەو هەوڵانەش شاردراوە نین، بەڵام وەك مەولەوی ئەڵێ:

من لەزێی رەحمەت نوختەم ئەكرا

بەڕێی رەحمەتا مێشێ پیا ریان!

ئێمە لەسەرەتای ئەو كۆششەدا بووین، مێردەزمەی شەڕی خۆكوژی كارەكەی ئێمەی دواخستو وانیازمانە لەنووكەوە دەس پێ بكەینەوە.

3) ئەو باس لەوە ئەكا كە ئەشێ بە یەك گرتن حیزبەكان واز لەبەشێكی گرنگی سەروەریو مێژوویان بهێنن.

من ئەڵێم: سەروەریو مێژووی نەتەوە لەهی حیزبەکان گرنگترە ئەگەر ئەو راستیە رەچاوبکرێ کە حیزب هۆکار (وسیلە)یەو نەتەوە مەبەست (غایە) یە، بەگەڵنەویستیشە ئەگەر حیزبێك پێچەوانەی ئەم راستییە بێ، ئەوا نە خۆی سەروەری بەدەست ئەهێنێو نە نەتەوەش خۆی ئەکاتە هۆکار بۆی.

لەگەڵ ئەو خاڵە جیاوازانەشدا، منو کاك فریاد یەك ئەگرینەوە لەو راستییەدا کە هەر یەکگرتنێك ئەگەر ئاکامەکانی بەرەو ئاقاری سەرکەوتن بچێت، ئەوە لە ئەنجامی پێشکەوتوویيو لەیەك گەیشتنو لەخۆبوردیەوە دێتو بەلەمی یەکگرتنیش ئەگەر لەناو شەپۆلەکانی دەریایەکی بێ ئامانیش بێ، ئەوا نقوم نابێو دەگاتە کەناری ئاواتەکانی.

ئەوەش کەوابوو، هیچ کام لەو حیزبانەی یەك ئەگرن سەروەریو مێژووی خۆیان ون ناکەن، بەڵکو ئەو سەروەریو مێژووانە ئەبنە سەروەریو مێژووی هاوبەش بۆحیزبە تازەکە.

لەکۆتاییدا سوپاس بۆ کاك بریاد رەوا ندزی کە ئەم هەلەی رەخساند بۆ ئەم بەدوادا چوونە، ئەم باسە هەر چەندو هەر کەس لە سەری بنوسێ چاکەو سوپاس بۆ خەمخوارانی یەکێتی ریزەکانی نەتەوەی کورد.

لەوەڵامی پرسیارێکی گۆڤاری ریزداری (تایم ـ Time)دا ـ ژمارە 6 ساڵی 1998

رەفیق حیلمی -- ژێــــر

بەسەرهاتی قەڵەمێك

کامل ژیرو ئەزموونی رۆژنامەنووسی

لەسەر وتارێکی رەخنە ئامێزی من، رەفیق حیلمی لەئیبراهیم ئەحمەد زویر بوو

راستە بەهرە زگماکییەکە پاڵپێوەنەرە، بەڵام هەندێ جار رێکەوتیش ئەبێتە هاندەرو ئاراستەکەری مرۆڤ بۆ پیادەکردنی جۆرێك یا چەند جۆرێك لەچالاکییەکانی ژیان. من بیرم لەوە نەکردبووەوە کە بکەومە بواری رۆژنامەنووسییەوە، زیاتر بەسیاسەتەوە

خەریکبووم، جار جاریش هەڵبە ستم ئەوت و لەدەرگای چیرۆک و شانۆنامەنوو سین و بەشداربوون لەشانۆگەریم ئەدا.

ساڵی 1957 کاتێ دوورخراوەیەکی سیاسی بووم لەئەبوغرێب، بە شداریم لەگرەوێکی وێژەییدا کرد کە بۆ جوانترین هەڵبەست لەبارەی بەهاری کورد ستانەوە سازدرابوو، ئەو کا تە تە مەنم 23 ساڵ بوو، بە تەمای سەرکەوتنێکی ئەوتۆ نەبوم لەو گرەوەدا کە لەرۆژنامەی ژین دا بڵاوکرابووەوەو بەرێکەوت ئەو ژمارە یەی ژینم بەر چاوکەوت. کە چی بەپۆستەدا نامەیەکم بۆ هات مژدەی ئەوەی تێدا بوو کە هەڵبە ستەکەی من بەیە کەم دانراوە لەلایەن لیژنەی تایبەتی گرەوەکەوە.

کاتێ چووم بۆ وەرگرتنی پاداشتی گرەوە کە، روا نیم درزی هە ندێ دەروازە خەریکە لەرێمدا ئەکرێتەوە! منێك کە لەوەوپێش هەر خۆپیشاندانێك یان چالاکییەکی گ شتی سیاسی لەسلێمانیدا ئەنجام بدرا یە، بە شداری ببوما یە یا نا، چەند مانگێك لە سەری ئەگیرامو جارێکیش بۆ ماوەی حەوت مانگو بیست رۆژ لە سەربازگەی شوعەیبە خرا مە زیندانەوەو دواجاریش نەفی کرام بۆ ئەبوغرێبو لێرەش دەسبە سەرێکی سیا سی بووم، کەم کەس ئەیانوێرا قسەم لەگەڵدا بکەن، ئەوە جگە لەباری خرا پی ئابووریم، بەڵام کە بەدزیی پۆلیسەوە چوومە بەغدا بۆ وەرگرتنی پادا شتی هەڵبە ستەکەم، روا نیم لیژنە کە بایەخێکی تایبەتیم پێئەدەن.

مامۆستا رەشید عارف داوای لێکردم ببمە ئەندامی یانەی سەرکەوتنو وتیشی یا نە، تازە ئیمتیازی گۆڤارێکی بەناوی (هیوا) وەرگرتووە، روویلێنام من ئەو گۆڤارە یان بۆ دەرکەم، شەماڵ سائیب وتی مامۆستا کاملی کاکەمین بەرێوەبەری رادیۆی کوردی لەبەغدا وتو یەتی گۆ شەیەکی ئەدەبی وەر گرم لەئیستگە، هەردوو داوا کەم پە سەندکرد، دوای ماوەیەکیش هەر رەشید عارف لەکۆمپانیای کەرەسەی خانوبەرە دایمەزرا ندمو سەفیری یۆگسلافیش داوای لێکردم وانەی کوردی پێبڵێمەوە کە بەم کارانە دەسکەوتی مانگانەشم گەیشتە 145 دینار کە ئەو کا تە مانگا نەی فەرماذ بەرێکی مامناوە ندی لە 25 دینار تێ پەری نە ئەکرد. بەو جۆرە تێکەڵ کاری رۆژنامەوانیو رادیۆکاری بووم.

ئیبرا هیم ئەحمەد

لەم مێژووی رۆژنامەنوو سی کورد یدا، بەدوای کوردستانەکەی یەکەم رابەر میقداد مەدحەت بەدرخان دا، گەلێ رۆژنامەو گۆڤاری کوردی روناکیان بینی، بەڵام لەرووی قەوارەو بەردەوامێتیو تەمەن درێژیو با یەخی مێژوویی و ئەدەبی یەوە، ئە گەر گۆ ڤاری گەلاو ێژ بایەخێکی تایبەتی هەبێ، ئەوا گۆڤاری هیواش چراوگی

گه شی رۆژ گاری خۆ یەتی. ئەم گۆ ڤارە لە چاو سەردەمەکەی خۆ یدا قوتابخانە یەکی کوردایەتی بوو، پێنوسی نو سەرە گەورەو بەبڕ شتەکانی ئەو سای کوردی لەخۆگرتبوو، لەدەرگای ئەدەب و زانست و زمان و تەندروستی و کشتوکاڵ و کۆمەڵایەتی و مێژوو و چیرۆك و

هەڵبەست و توێژینەوەو هونەرو رەخنەسازیی ئەدا. لەڕووی سیاسیشەوە، ئەگەر چی گۆڤارە کە سیا سی نەبو، بەڵام ئێ مە لەو دەرگا یەشمان ئەداو هە ندێ جار ق سەمان لەئازادکردنی کورد ستان و یەکخ ستنەوەی پار چەکانی کورد ستان و ئاڵای کوردی و کوردستانی یەکگرتوو ئەکرد بەتایبەتی لەدوو توێی نو سین و هەڵبە ستەکانی م نەوە کە لەژێر ناوی کامل ژیر، ژیر، هێمن، هەندێ جاریش بەبێ ناو پە خشم ئەکردن.

بیرەوەرییەکانی من لەگۆڤاری هیوادا، وەك رۆژنامەنوسێك، ئەگەڕێتەوە بۆ تەنیا دوو ساڵی 1957، 1958. دوای ئەوە خۆم لە گۆ ڤاری هـ یواو یا نەی سەرکەوتن ک شانەوە. ئێ جا ساڵی 1959 لەپارتی د یموکراتی کورد ستانەوە داوا یان لێ کردم کە پا شکۆی رۆژنا مەی (خەبات) بەکوردی هەف تەی جار ێك دەر کەین، بۆ ئەم کارە سەرەتا تەنیا مامۆستا حیلمی

عەلی شەریف یاریدەی ئەدام. بەهۆی ئەو رۆژنامەیەوە لەگەڵ هەستیاری گەورەی عەرەب محەمەد مەهدی جەواهری یەکترمان ناسی، چونکە رۆژنامە کەمان لە چاپخانەیەکدا چاپ ئەکرا کە ئەویش رۆژنامەیەکی بە عەرەبی تێدا چاپئەکرد. گەلێ جار لەو چاپخانەیەدا شەومان رۆژ ئەکردەوەو بەدەم کارەکەمانەوە لەوێژەو سیاسەت ئەدواین.

لەیادەوەرییەکانی ئەم رۆژنامەیەدا، دوای ئەوەی مامۆستا رەف یق حیل می و مامۆ ستا گۆران بەشداریی کۆنگرەی ئەدیبانی عەرەبیان کرد لەکوێت ساڵی 1959، من و تارێکی رەخنە ئامێزم ئاڕاستەی ئەو دوو بەڕێزە کرد بەرامبەر بەو بە شداری کرد نەیان، چونکە بەشداری کردنەکەیان وەك دوو ئەدیبی عێراقی بوو نەك وەك دوو ئەدیبی کورد. وتارەکەم بەناوی (هـ)ەوە بڵاو کردەوە، لەدوای گەڕا نەوەیان مامۆ ستا رەف یق حیل می لەمامۆ ستا ئیبراهیم ئەحمەد زویر بوو، رۆژێك لەدوکانەکەی مامۆستا بەشیر موشیر باسی ئەو وتا رەی بۆ ئەکردم و ئەیوت من بەشێوازی نوسینەکەدا ئەزانم ئەوە وتاری ئەوە. پێموت مامۆستا من بەوتاری ئەوی نازانم، بەڵام نەشموێرا بڵێم وتاری منە!

ساڵی 1991 وەك ئە ندامێکی مەک تەبی سیا سی، لێپر سراوی راگەیا ندنی پا سۆك بووم،دەرکردنی رۆژنا مەی (سەربەخۆیی) لەئە ستۆی م ندا بوو، ئەو ساڵە رۆژنامە کەمان بەتایپ و ئامێری لەبەرگرتنەوە

لەوەڵامی چەند پرسیارێکی گۆڤاری ڕێزداری (کۆنگرە)دا ژمارە 23 نەورۆزی 2702

وتووێژێك لەگەڵ هونەرو نیشتمانپەروەرو سیاسەتکاری لەمێژینەی کورد مامۆ ستا کامیل ژیر

ئا/ سیروان کاوسی ـ سەرنوسەری کۆنگرەی

ئۆرگانی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان

بڵاوکراوەی بیری نەتەوەیی کوردی ـ نەرویج

ئەوە ناونیشانی وتووێژەکە بوو کە چەند پرسیارو وەڵامێکی گرتبووە خۆ لەبارەی بنەماڵەو بەرهەمەکانو کاژیكو بیری نەتەوەیی کورد لەچاو شەستەکانی سەدەی رابوردوو و هۆی نەبوونی هوشیاریی نەتەوەییو باری سەرنج بەرامبەر داهاتووی کورد.

لەم بەرهەمەدا کە ئێستا لەبەردەست خوێنەرەوەی بەڕێزدایە، لەو دەرگایانە چەندجار دراون، دوبارەکردنەوەیان جارێکی تر لێرەدا، گو نجاو نیە. تەنیا هێما یەك بۆ دوا وەڵام ئەکەین:

بەرامبەر داهاتووی کورد، گەشبینم، هیواداریم حیزبایەتی تێکی نەدا.

بەباوەڕی من نەخشەکانی نێوچەکە گۆڕانیان تێدا دەکرێ.

چاپ ئەکرد، لەکاتی رەوەکەدا کە خەڵکی شپرزەی دەرچوونی خۆیان بوون، منو هەندێك لەهاوبیرانی دەزگای راگەیاندنی پاسۆك شپرزەی ئەو ئامێرانە بووین، دوو تایپو دوو ئامێری لەبەرگرتنەوەو چەند رۆنیۆیەكو هەرچی کاغەزو ستێنسلو مەرکەبمان هەبوو لەگەڵ موەلیدەیەکی بچووکی کارە بادا نا مان لەپیکابێكو گەیاندما نە بیارە، لەوێ لەو کاتی رەوەدا دەستمان کردەوە بەدەرکردنی رۆژنامەی سەربەخۆیی کە لەو کاتەدا تا کە رۆژنامەیەکی حیزبەکانی بەرەی کورد ستانی بوو، دوای چەند مانگێك گوا ستمانەوە بۆ قەلاچوالان، لەدوای کشانەوەی رژێمیش لەکوردستان، گەڕاینەوە سلێمانیو تا یەکگرتنی پاسۆكو سوشیالستیش سەرپەرشتیاری رۆژنامەکە بووم.

لەئەزمونی رۆژنامەنووسیمدا باری سەرنجم بەرامبەر رۆژنامەنووسی ئەوەیە کە کارێکی ماندووئامێزە، لەکاتێکدا خەڵکی بەرۆژ گەشتو سەیرانو بەشەو ئاوەڵی مێزو مەین، رۆژنامەنووس پشتی بەسەر مێزی نوسینو پیا چوونەوەدا چەماوەتەوەو هەرگیزو لەباشترین رۆژگاریشدا پادا شتەکەی بەپەرێزی ماندوبونەکەیدا نا چێ، بەڵام لەگەڵ

دەر چوونی هەر ژمارەیە کدا لەبەرهەمە کەی، هەنا سەیەکی سەرکەوتن ماندووبوونە کەی ئەرەوێنێتەوە.

بۆ ئایندە ئەگەر تەمەن بەدەمیەو بمێنێ، هەوڵ ئەدەم ئیمتیازی رۆژنامەیەك وەرگرم بەو مەبەستەی تەرخانی کەم بۆ خزمەتی بیروباوەڕی کوردا یەتی وەك رۆشنبیرێکی بێ لایەن. بەتایبەتی ئێستا هیچ رۆژنامەیك نابینم کە سەر بەحیزبێك نەبێ لەم کورد ستانەی ئێمەدا. خۆ ئەوەش ئاشکرایە ژمارەی کەسانی بێلایەن لەهەموو کونجێکی جیهاندا زیاترە لەلایەندارانی حیزبەکان. جا کەوابێ بۆچی ئەبێ رۆژنامەیەك یا چەند رۆژنامە یەك گوزارە لەدیدو بۆچوونی ئەوانیش نەکات ! ؟

لەڕازێکدا بۆ گۆ ڤاری پەیامی مرۆڤا یەتی ژ مارە 8 ساڵی 1999

مافی مرۆڤی کورد لەبیرەوەرییەکا نمداو تێڕوانینێك لەسەر کێشەی کورد

لەیادمە ئەیانوت وا شەڕ ئێمەشی گرتەوە ! کات ساڵی 1939 بوو، نازانم چ رۆژێك بوو؟ بەڵام لەئەیلولی ئەو ساڵەدا، شەڕی دووەمی جیهانیی بەرپا بوو، ئەو کاتە چوار ساڵ و نۆ مانگێك بەسەر تەمەنی مندا تێپەڕیوو بوو کە ئەیکردە 1934/12/20.

ئەڵێن ئەوەی مرۆڤ لەکاتی ئاساییدا بەساڵێك فێری ئەبێ، لەکاتی جەنگدا بەرۆژێك فێری ئەبێ، منیش گوێی مندالێم بە دەنگوباسی ئەو شەڕە ئاشنابوو، کە شەش ساڵێکی خایاندو گەورەترین کارەساتێکە لەمێژووی مرۆڤایەتیدا.

لەبیرمە خەڵکی لەچایخانەکاندا گوێیان لەرادیۆ ئەگرت بۆ هەواڵەکانی شەڕ، نرخی شتومەك بەدرێژایی ئەو شەش ساڵە لەبەرزبوونەوەدا بو**شێخ مەحمود**

بەپێی سەرچاوەکان لەم شەڕەدا 72 دەوڵەت بەشداریان تێداکردووەو 110 سەدو دە ملیۆن چەکدار تیا بەشدار بوون و 1384 هەزارو سێ سەدو هە شتاو چوار ملیار دۆلار زیانی داوەو نزیکەی 50 پەنجا ملیۆن کەس تیاکوژراوەو 28 بیستو هە شت ملیۆنێك سەقەت و کەم ئەندامی لەپاش بەجێماوە !

ئەو رۆژەی ساڵی 39 کە فڕۆکەکە بەئاسمانی سلێمانیدا تێ پەڕی، من نەم ئەزانی خەڵکەکە بۆچی وا شپرزەبوون بێ ئەوەی ئەو فڕۆکە یە هیچ بۆردوماذ ێك بکات، دوا یی زا نیم کە خەڵکی ئەم شارە ماراذ گازی فڕۆ کە بوون‌و ماراذ گازیش لەخ شەی گوریس ئەسڵەمێتەوە! هەمووی 16 ساڵێك لەوەو بەر فرۆ کەکانی ئینگلیز بۆ یە کەم جار ئەم شارەیان بۆردومان کردبوو کە رێکەوتی 1923/3/3 بوو، وەك باوکم بۆی ئەگێڕا مەوە هەر لەو ساڵەدا ماڵی باپیرم لەسیتەك شێخ جەلال کە لەو کاتەدا موفتیی شاربازێر بوو، بەر بۆردومانی فڕۆکەکانی ئینگلیز کەوتبوو، دوای ئەوەش سەدان جاریتر ئەو فڕۆکا نە بۆردو مانی سلێمانی‌و دەوروبەرە کەیان کردووە بەمەبە ستی کوژاند نەوەی شۆڕ شەکانی شێخ مەحمودی نەمر. تا ئەمڕۆش تەمەن درێژەکانی ئەم ناو چەیە مەرگە ساتەکانی ئەو بۆردومانەیان لەیادە کە چۆن تەڕو و شکی مرۆ ڤی کوردی پێ‌کەوە د یا ئە سوتێنراو د یا ئەکوژرا. سەرچاوەو بەڵگەنامەکانی ئینگلیز خۆیشی باس لەپێشێلکاریەکانی مافی مرۆڤی کورد ئەکات لەو سەردەمەدا، وەك م ێژوونووس بەڕێز دوکـ تۆر کەمال مەز هەر لەنوسینەکانیدا با سی ئەکات کە چۆن بەهۆی پەرە سەندنی خەباتی رزگاریخوازا نەی کوردەوە، رۆژ بەرۆژ رۆڵی فڕۆکە جەنگیەکانی ئینگلیز لەکورد ستاندا زیاتر ئەبوو، ئەم راستیە لە بەسەرهات‌و روداوەکانی رۆژانی قۆناغی دوەمی بزوتنەوەکانی شێخ مەحموددا تەواو خۆ ئەنوێنێ. ئینگلیز ئەیویست ئەو رژێ مەی شێخ مەحمود لەتشرینی یە کەمی 1922دا دایمەزرا ند، زوو بەزوو زیندە چاڵ بـ کرێ، رۆ ڵی فڕۆ کەکانی ئینگلیز لەجێبەجێکردنی ئەو کارەدا گەورەبوو.

رۆژی 1924/5/20 ئەو فڕۆکانە بەخەستی بۆمبارانی شاری سلێمانیان کردۆ تەوە. بەر لەوەش فڕۆ کەکانی ئینگلیز ناو چەی بادینانی شیان بۆردو مان کردووە. لەرۆژانی شۆڕشی بیستیـ شدا ئینگلیزە کان چەند جارێك فڕۆ کەیان ناردۆ تە سەر گەلێ ناو چەی کوردستان بۆ هەڕەشەو چاوترساندن. ناوەندی ئەیلولی 1920 یش دوو فڕۆ کەی ئینگلیز بۆردو مانی بارام ئاواو بەڵـ خەو چەند گو ندێکی تری ناو چەی هەورامانیان کردووە بۆ دامرکاندنەوەی دزلێیەکان کە هەمیشە لایەنگری شێخ مەحمود بوون، دوای ئەوا نە رۆژی 1931/12/24 دیـ سان فڕۆ کەی ئینگلیز لەدوو جێ گەوە پەلاماری هێزە کانی شێخ مەحمودیان داوە، بەر لەوەش رۆژی 1931/3/9 چوار هەزار گولـلە رە شاش‌و بیـ ست‌و پێنج بۆمبایان لەناوچەیەك لەدووریی سلێمانیەوە گرتۆ تە شۆڕشگێڕانی کورد. لەرۆژی 1931/3/23ی شەوە بۆمبهاو ێژەکانی ئینگلیز بۆ ماوەی چەند رۆژ ێك لە سەر یەك کەوتوونەتە گیانی گوندو شارۆچکەکانی دەوروبەری خانەقین، بەتایبەتی هۆرێن‌و شێخان‌و کانی کرمانج‌و شاهوازی‌و باخ هەنارو بێلولەو قۆرەتوو گوندەکانی عوسمان بەگی سەرەك

هۆزی شەرەف بەیانیو چیای سورخو ناو چەکانی سەر رووباری عەببا سان، رۆژی 30 مارتیش ژمارە یەك لەو گوندا نەی کەوتوونە تە با شووری دامێ نی ز نجیرە چیای قەرەداخەوە، بۆمباران کراون، بەپێی بەڵگەنامەکانی ئینگلیز خۆی شیان تەنها ئەو رۆژە نەوەتو پێنج هەزارو دووسەد گوللە رەشاشیان گرتۆتە تەنها سێ لەو گوندانەی با شووری قەرەداغ، لە 1931/4/5 یشدا هێزی ئاسمانی شاهانەی بەریتانی، بەتو ندیو بێ بەزەیی بۆمبارانی ناوچەی ئاوباریکیان کردووە، رۆژی 4/5یش فرۆ کەوان گ.گارد نەر کە لە گەڵ هـ ێزە دەستوە شێنەکەی خۆ یدا لە سلێمانیەوە فڕی بوو، دەورو بەری شە ست تا سەد لەشۆڕشگێڕانو ژمارەیەك ولاخی قەڵتاخ کراوی لەناوداروو درەختو جۆ گەکانی با شووری ئاوباریکدا بەدی کردووەو هێرشی بردوونەتە سەر، گ شت فڕۆ کە بۆم با هاو ێژەکانی پۆلی (30 و 55) بەدرێژایی دوا ساتەکانی ئەو رۆژە خەریکی بۆم بارانی ئەو ناو چەیە بوون، هەر ئەو گاردنەرە یەکەم کەس بووە کە رۆژی 3/30 شۆڕشگێڕانی لەگوندی بانی مورت دۆزیوەتەوەو بەهاوکاری لە گەڵ چەند فڕۆکە یەکی تر بۆردوماذ یان کردوون. سەرەتای نیسان دیسان دەستەیەك شۆڕشگێڕی تری لەگو ندی دەروازم لك بەدی کردووەو را بەریی هێرشی ئەوانی کردووە، هەر ئەمیش بوو رۆژی 4/5 شوێنی شێخ مەحمودی لەئاوباریك دەستنیشان کردووەو پەلاماری داون. رۆژی 4/17 یش را بەریی هێر شی فڕۆ کەکانی بۆ سەرکان کردووەو دوای چوار رۆژ وا تە لە 4/21دا لە سیاگوێز ژمارە یەکی تری لەشۆڕشگێڕان بەدی کردووەو بۆردومانی کردوون. ئنجا بەرامبەر ئەو هێر شە دڕندانا نەی گاردنەر بۆ سەر نەتەوەیەکی لێقەوماوی بەش بەش کراوی لاوازو بێ چەکی هاوتا، گاردنەر مەدالیای خزمەتی باڵای دراوەتێ.

جگە لەو گاردنەرە لە لیستەی راپۆرتەکانی ئەوسای شەڕدا، نمو نەی تر لەم بابە تە بەرچاو ئەکەوێ، ئەفسەری فڕۆکەوان سیدنی جۆزێف کار 185 کا تژمێر فڕی نی تەنها لەکاتی هێرشەکانی ئاوباریكو بانی مورتو گو ندەکانی ئەو دەورو بەرەدا تۆ مارکردووە، لەسەرەتای مانگی کانوونی یەکەمی 1930ی شدا ئەم فڕۆکەوا نە 1496 کا تژمێر تەنها بەسەر سورداشو دەوروبەرییەوە بووە. جونسن ولیەمزیش کە دوایی بووە یەکێك لەهەرە فڕۆکەوانەکانی جیهان، لەو هێرشەدا بەشدار بووە کە مار شاڵی فڕۆ کەوان جێمس رۆب لە جەژنی کریسمـ سدا ساڵی 1923 کردویەتـ یە سەر ماڵی شێخ مەحمود لە سلێمانی، بەکورتی فڕۆ کە جەنگ یەکانی ئینگلـ یز بە هەزاران کا تژمێر لەئاسمانی کورد ستاندا دژی شۆڕشگێڕانی کورد جەنگاون(2).

کەوا تە ئەو رۆژەی ساڵی 1939 کە ئەو فڕۆکە یە ها تە ئا سمانی سلێمانیەوە، خەڵکە کە نا هەقیان نەبوو بەو جۆرە شپرزەبوون، م نیش مەبە ستم لەگەڕا نەوە بۆ

شۆڕشەکانی شێخ مەحمودو دەوری فڕۆکەکانی ئینگلیز لە لەناوبردنی ئەو شۆڕشەدا هەندێك وانەو پەندە، بەر لەم نووسینەشم لەلێکۆڵینەوەیەکدا بەناونیشانی (حکومەتەکەی شێخ مەحمود بۆ سەرنەکەوت؟) کە لەیادی حەفتاساڵەی دامەزراندنی ئەو حکومەتەدا (3 تا 1992/11/10) لەهۆڵی رۆشنبیریی جەماوەر لەسلێمانی پێشکەشم کرد[3]، بەدرێژی لەو بارەیەوە دوامو ئەشێ ئێستاش هەندێ وانەو پەند لەبە سەرهاتەکانی رابوردوما نەوە وەربگرین وەك:

1- تا کورد نەبێتە خاوەنی چەکی بەرگری تەواوی خۆی، یا پاڵپشتێکی نێودەوڵەتی وەك ئێستای باشووری، نابێ جارێکی تر سەرانی کورد، خەڵکی شارەکانی کوردستان بخەنە ژێر مەترسی بۆمبابارانەوە، بەڵکو چاکتر وایە تەنیا پەنا بۆ شەڕی پارتیزانی ببرێت کە ئەتوانرێ بەژمارە یەك جەنگاوەری کەم زیانی گەورە لەدوژمن بدرێ. شەڕی پارتیزانیش بەبێ دەسوە شاندن لەناو پایتەختو شارەکانی دوژمندا، کاریگەریی یەکی ئەوتۆی نابێ.

2- گرانترین زەبرێك کە لەشۆڕشەکانی شێخ مەحمود کەوت، بەهۆی فڕۆکەکانی ئینگلیزەوە بوو، حکومەتەکەی شێخ مەحمودو شۆڕشەکانی بەهێزی ئەو سای دەسەڵاتدارانی عەرەب لەناو نەبرا، ئێستاش هەروایە، هیچ کام لەداگیرکەرانی کوردستان، بزوتنەوەی رزگاریخوازی کوردی پێ لەناونابرێ ئەگەر زلهێزەکانی دنیا پاڵپشتیان نەکات، لەم دیدو بۆچوونەوە پێویستە کوردیش هەمیشە لەهەوڵدا ندابێ بۆ زامن کردنی دۆستایەتی لەگەڵ ئەو زلهێزانەو دابینکردنی پاڵپشتیان بۆ کورد. چیتر لەوە زیاتر بەبیرکردنەوەی چەپەکان هەڵسوکەوت نەکاتو دنیای هێزو دەسەڵات نەکاتە دوژمنی خۆی.

3- ئینگلیز هەر لەسەرەتاوە، لەو رۆژەوە کە ویلایەتی موسڵ لەدەوڵەتی عوسمانی دابڕاو پێش ئەوەش نەیویستووە کورد ببێتە دەوڵەتێکی سەربەخۆ. ئەو بوارانەش کە دای بە شێخ مەحمود بۆ دروستکردنی حکومەتەکەی، یا بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ شێخ مەحموددا، ئەوانە تەنیا کارتی گوشار بوون بۆ سەر عەرەبی عێراق کە ملیان پێ کەچ کات بۆ خواستەکانی خۆی، ئەگەرچی نەشی ئەویست کورد بێبەش ببێ لەمافێکی وەك ئۆتۆنۆمی.

4- ئینگلیز لەپێش دروستکردنی دەوڵەتی عێراقەوە، چاوی لەنەوتەکەی کوردستانەوە بووە. مەبەستیشی لەدروستکردنی دەوڵەتی عێراق بەم شێوەیەی ئێستا لەعێراقی کۆنو باشووری کوردستان، ئەوە بووە کە عەرەبی عێراق بکاتە پاسەوان بەسەر نەوتی کوردستانەوە، هەروەها بەدەوری ئەو نەوتەدا کۆمەڵگایەکی فرەنەتەوەیی و

فرەئاینی هەبێ بۆ ئەوەی ئەوانە بەکێشەو ئاژاوەو دووبەرەکی خۆیا نەوە، نەیانپەرژێتە سەر ئەو، لەڕاستیدا بەریتانیا بەر لەکورد، دەستی فەڕەنسای هاو پەیمانی خۆیشی بڕی بەپێی رێککەوتننامەیەك لەمانگی 12ی ساڵی 1918 کە بەپێی ئەو رێککەوتننامە یە فەڕەنسا ولایەتی موسڵی بەجێهێشت بۆ بەریتانیا، جا بەریتانیاش کە دەستی فەڕەنسای هاوپەیمانی پێشووی خۆیو کوردی تازە ئا شنای بڕیو شۆڕشو حکومەتەکەی شێخ مەحمودی هەڵوەشاندەوە، ئەوە لەئەنجامی ئەوەوە نەبووە کە ئینگلیز لەناخیا دوژمنی فەڕەنسەو کوردو شێخ مەحمود بووە، هەروەها کە ویلایەتی موسڵی خستە سەر عێراقی عەرەبی، ئەوەش لەبەر خاتری چاوی رەشی عەرەب نەبووە، بەڵکو ئەوانە هەمووی بۆ سوودو بەرژەوەندی خۆی بووە.

بەڵێ بەرژەوەندی، جا با لێرەدا وشەی بەرژەوەندیمان لەبیر نەچێ، لەڕاستیدا دنیای سیاسەت بریتیە لەبەرژەوەندی، بەرژەوەندی پێوەری کردەوەو بڕیارەکانە لەجیهانی سیاسەتدا. هەر لایەنێکی سیاسی هەوڵ ئەدات زیاترین بەرژەوەندی بۆ خۆی دابین بکات، لەبواری پەیوەندیی نێودەوڵەتیشدا، هەر دەوڵەتەو هەوڵ ئەدات زیاترین بەرژەوەندیی بۆ خۆی راکێشێ ئەوەندەی لەتوانایدا بێ. کاتێکیش کارەکە ئەگاتە سنوری کۆتایی توانا، ئەوسا بەرژەوەندی هاوبەش دروست ئەبێ.

جێی خۆیەتی لێرەدا هێما بۆ ئەوە بکەین کە بەدەستخستنی بەرژەوەندیی گشتی، واتا بەرژەوەندیی نەتەوەیی، وابەستەیە بەهوشیاریی نەتەوەییەوە. کاتێ هوشیاریی نەتەوەیی ئەگاتە ئاستێکی بەرز، بەرژەوەندی نەتەوەیی ئەوەندەی بەرزی ئەو ئاستە، زیاتر بەدەست ئەکەوێ، ئەگەر رێگری لاوەکی نەبێ.

بنچینەی هوشیاریی نەتەوەییش هەستی نەتەوەییە. هەستی نەتەوەیی وەکو هەستەکانی بینینو بیستنو بۆنکردنو بەرکەوتنو تامکردن، لەناخی هەموو مرۆڤو نەتەوەیەکدا هەیە، کاتێ ئەو هەستە بەهۆی پیادەکردنو پەروەردەکرد نەوە پەرە ئەسێنێ، ئەگۆڕێ بەهوشیاریی نەتەوەیی، بەداخەوە کورد وەك تاكو وەك کۆمەڵیش هوشیاریی نەتەوەییەکەی لەئاستێکی نزمدایە، چونکە بواری بۆ نەڕەخساوە پیادەی بکات، (مومارەسەی بکات) یا پەروەردەی بکات.

نزمی هوشیاریی نەتەوەیی کورد دیاردەیەکی بەڵگەنەویستە. بەبەراوردکردنێکی لەگەڵ نەتەوەکانی وەك ئەڵمانو جولەکەو عەرەب کە ئەوانیش وەك کورد بەش بەش کراوبوون، ئەو راستیە دەرئەکەوێ.

نەتەوەی ئەڵمان، لەگەڵ ئەوەدا کە نیشتمانەکەی کرابوو بە چەند پار چەیەکەوە، دوو جەنگی جیهانیی گەورەشی دۆڕان، توانی ئەو پارچانە یەکخاتەوەو جارێکی تر قەوارەی نەتەوەیی خۆی دروستکاتەوەو شانازییە نەتەوەییەکانو ئابووریەکەش بژێنێتەوە.

هەروەها جولەکەش.. بەڵام چونکە عەرەب هوشیارییەکەی لەوان کەمترە، تا ئێستاش نیشتمانەکەی بیست و دوو پار چەیە ئەگەر چی بیست و دوو حکومەتیان هە یە. ئەو حکومەتۆکەیەی لەباشووری کوردستاندا رەخسا، ئەویش کرا بەدوو بەشەوە دوای ئەوەی دوو پار تە دە سەڵاتدارەکە بەربوو نە گ یانی یەکتری و ژ مارەی ئەو پێ شمەرگانەی لەشەڕەکانی نێوان ئەو دوو پارتەدا بەکوشت دراون، لەژمارەی ئەو پێشمەرگانە زیاترە کە لەشەڕەکانی دژ بەرژێمی بەغداد شەهیدبوون!.. دا بەزینی ئا ستی هو شیاریی نە تەوەیی ئەم دووپارتە لەوەدا دەرئەکەوێ کە شەڕ لەسەر دەسەڵاتێك ئەکەن کە هێشتا بە تەواوی بەدەست نەهاتووە. لەوەش شەرم ئامێزتر ئەوە یە بەبێ پەردە باس لەدا بەش کرد نی داهاتەکانی ناوچەکە ئەکەن لەنێوان خۆیاندا، لەکاتێکدا ئەو داهاتانە نە هی ئەمیا نەو نە هی ئەوی شیانە هەر چی چەندێك دەنگ یان هێنا بێ لەهەڵبژارد ندا. لە هەموو دنیادا کە حکومەت لەناوچەیەکدا دروست بوو هەموو داهاتی ئەو ناوچەیە ئە چێتە گەنجینەی ئەو حکومەتەوەو ئەویش بەپێی یاساو میزانیەو پیاچوونەوەو لێپرسینەوە، هەڵسوکەوت بەو داهاتە ئەکات، لەم هەرێمەی ئێمەدا هیچ پارتێك بۆی نی یە هیچ پارەو شتێك لەموڵکی میللەت بۆ خۆی لابدات، ئەگەر لایدا، ئەوا ئەو پارتە هیچ جیاوازییەکی نا بێ لە گەڵ ئەو فەرمانبەرەدا کە ژێرە دزی (ا ختلاس) ئەکات و هەردووکیان وەك یەك بەرپر سیار ئەبن بەپێی ماددە کانی 315 تا 321 لەیا سای سزادانی ژ مارە 111ی ساڵی 1969 و گۆڕانکارییەکانی[4].

لەرابوردووشدا نزمی ئاستی هوشیاری نەتەوەیی کورد، لەتێکچوونی دەوڵەتی ماددەوە دەرئە کەوێ کە گەورەترین دەو ڵەتی ناو چەکانی دەوروبەری خۆی بوو، ئەو دەوڵە تە گەورەیە بەوە رووخا کە کابرایەکی فارسی وەك کۆرش هەلێکی بۆ هەڵکەوت و بەژمارەیەك لایەنگری کەمەوە هەلەکەی قۆزتەوەو دەوڵەتی فارسی لەجێی دەوڵەتی کورد دامەزراندو کەوتە قەلاچۆکردنی کوردو ڕاوینان بۆ شاخەکان. کە چی کە سانێکی وەك سەلاحەدینی ئەیوبی و کەریمخانی زەندو ئەبو مو سلیمو بەکر سدقی نەیانتوانی ئەو هە لە زێڕینا نەی دە ستیان کەوت بیانقۆزنەوە بۆ بەرژەوە ندی نەتەوە کەیانو درو ستکردنی دەو ڵەتێکی کوردی، نەك هەر ئەوە، بەڵکو ئێستا کەس نازانێ نەوەکانی سەلاحەدینو لەشکرە کوردیە زۆرو بەهێزەکەی چییان بەسەرهات و چۆن توانەوە!؟ کەچی تورك بەخەلا فەت و فارس بەشیعەگەریێتی قەوارەی خۆیان پاراست.

ئەگەر هوشیاریی نەتەوەیی کورد لەئاستی پێویستدا بووایە، میرنشینە کوردییەکان یەکیان ئەگرتو دەوڵەتی عوسمانی نەیئەتوانی بیانڕوخێنێ، دەوڵەتی عوسمانی، ئەو دەوڵەتە نەبوو کە محەمەد عەلی پاشای والی میسر لێی راپەڕیو سەربەخۆیی بۆ میسر دابین کرد؟ ئایا (بەنی بۆیە)ی فارس دەستی نەگرت بەسەر دەوڵەتی عەبباسیداو بەخواستی خۆی نەکەوتە یاری کردن بەئەمیری موئمنین لەساڵی (945)ەوە؟ ئایا یۆنانو سربیا ساڵی (1830) لەدەوڵەتی عوسمانی جیانەبوونەوە؟ دوو مەلای وەك مەلا ئیدریسی بەتلیسیو مەلای خەتێ چی بوون ئەو هەموو میرنشینە کوردیانە بەگورگان خواردوو بدەن؟

وەك مێژوونووس سدیق دەمەلۆجی لەکتێبەکەیدا (امارە بهدینان الکردیە لاپەڕە 49) ئەڵێ: (ئەگەر محەمەد عەلی پاشای میسر یەکێتی میرنشینە کوردیەکانی ببینیایە، لاپەڕەیەکی تر لەمێژوودا ئەکرایەوە).

لەراستیشدا محەمەد عەلی پاشا ئەیویست یارمەتی میرنشینەکانی ئەو سەردەمەی کورد بدات بۆ جیابوونەوە لەدەوڵەتی عوسمانیو دروستکردنی دەوڵەتی سەربەخۆی کورد، چونکە ئەو خۆیشی کورد بوو، بەڵام کە ئەیبینی ئەو میرنشینانە نەك هەر یەکگرتوو نین، بەڵکو لەیەکیش ئەدەن ئیتر وازی لەو کارە هێنا!

بەداخەوە تا ئێستا کورد کەمتر لەمەسەلەی بەرژەوەندی نەتەوەیی خۆی گەیشتووە. زیاتر خەریکی پاراستنی بەرژەوەندی گەلانی تر بووە. هەمیشە کوڕی خۆی کردۆتە قوربانی کچی دراوسێکانی، هەر لەبەربوورەو بێ دیاریکردنو دابینکردنی مافێك بۆ خۆی، خۆی کردۆتە برای هاوپشتی داگیرکەرەکانی، لەوەش خراپتر دڵی دوژمنی دوژمنەکانی لەخۆی ئێشاندووەو هیچ پەندێکی لەوە وەرنەگرتووە کە دوژمنی دوژمن دۆستە، یا ئەشێ بکری بەدۆست، بۆ نموونە لەسەر تورك دڵی یۆنانمان لەخۆمان ئێشاندووە، لەسەر عەرەب دڵی جولەکەو هەموو دنیای گاورستانمان لەخۆمان رەنجاندووە، ئێستاش نەتەوەی کورد باجی سەلاحەدینی ئەیوبی ئەدات! تۆ بزانە ئەم کوردە چ دەهۆڵێکی بۆ یەکێتی سۆڤێتی کوتا بێ ئەوەی چڵەپوشێکی لەو یا لەمارکسێتی دەسکەوتبێ، بەڵکو زیانی زۆریشی لێکەوتوە لەوەوە کە لینین پشتی ئەتاتورکی گرت دژی بزوتنەوەی رزگاریی کوردو ستالین کوردەکانی یەکێتی سۆڤێتی پەرشو بڵاوکردەوەو زۆربەیانی تواندەوەو کۆماری مەهابادیشی بەگورگان خواردوودا!

5- هەر لەبواری وەرگرتنی پەند لەرابوردومانەوە بۆ ئەوەی فێری بەکارهێنانی تەرازووی قازانجو زەرەربین، پێویستە بەر لەوەی بڕیارێك بدەین یا هەڵوێستێك بنوێنین، ئەبێ بچینە بنجو بناوانی دیاردەکانو کێشەکانەوە.

لەم گۆ شە نیگا یەوەو وەك تێڕوانیذ ێك لەكێ شەی نە تەوەییمان، بابڕوانیە نە خراپەكارییەكانی ئینگلیز بەرامبەر بەكورد، چ لەوەدا كە ولایەتی موسڵ، یا راستتر بڵێین باشووری كوردستانی خستە سەر عێراق یا لەتێكدانی حكومەتەكەی شێخ مەحمود، یا لەو هەموو بۆردومانا نەی فڕۆ كەكانی، ئەبینین هەمووی لەپێناوی دابینكرد نی بەرژەوەندییەكانی خۆیدا بووە لە چاڵە نەو تەكانی كەركوك، كەوا تە كێ شەی كێ شەكانی با شووری كورد ستان، چاڵە نەو تەكانی كەركو كە، لەرابردوو ئێستا شدا، بۆ یە ئەبوا یە لەجیاتی ئەوەی كورد چ كاتی شێخ مەحمودو چ دوای ئەویش، ئەو هەموو شەڕانەی ناو شاخەكانی كورد ستان بكات، قورسایی خەباتە كەی بخ ستایەتە سەر چاڵە نەو تەكانی كەركوكو بەردەوام بەهەر شێوەیەك بۆی رێك كەوتایە، لەو چاڵە نەوتانەی بدا یە، یا لەو بۆریا نەی بدا یە كە ئەو نەو تە لەكەركو كەوە كێش ئە كەن، ئەو سا بێگو مان ئینگلا یزو هاوپەیمانەكانیشی ئەگەیشتنە ئەو ئەنجامەی بەبێ دابینكردنی مافی كورد، ئەو پاروو ە چەورەیان بۆ قووت ناچێ.

دوور نیيە هەر ئینگلا یز خۆی شی ئەم د یدو بۆ چوونەی هەبووبێ، بەبەڵگەی ئەوەی كاتێ ویلایەتی موسڵی خستە سەر عێراقی عەرەبی ساڵی 1925، كۆ مەڵێ مەرجی بۆ عێراق دانا كە ئەبێ كورد جۆرە حوكمێكی خۆیی (ئۆتۆنۆمی) هەبێ، ئەو مەرجانە لەلایە ن كۆمەڵی نەتەوەكان (عصبە الامم) یشەوە دووبارە كرایەوە. هەروەها عێراق بەپێی هەندێك مەرج لەكۆمەڵی نەتەوەكاندا وەرگیرا دوای ئەوەی را سپاردەیی (و صایە)ی لە سەر لا برا، ئەو مەرجا نەش لە بەیانی دە ستوری عێراق یدا كە رۆژی 1932/5/30 دەر چوو، ئاشكراكراوەو تا ئێستاش كاریگەرێتی ماوە. ئەو مەرجانە بریتی یە لەوەی ئەبێ ع ێراق مافی كەمینەكان بپارێزێو موڵكی تایبەتیش بپارێزێ بەبیرە نەو تەكانی كەركو كەوە كە موڵكی كوردەو پێویستە داهاتەكانی بۆ گەلی كورد خەرج بكرێ. لە سەر ع ێراق پێوی ستە ئەوپەڕی گرنگی بەوە بداتو پێش هەموو یا سایەكی بخات. ئە گەر ع ێراق سەرپێ چی لەوا نەو لەئەر كەكانی سەر شانی كرد، ئەوا ئەبێ كۆمە ڵەی نە تەوەكانو داد گای دادی نێودەوڵەتی، ئەوەی پێویستە بیكات بەپێی هەردوو ماددەی (10 و 16)ی جاڕنا مەی عێراقی 1932/5/30 و هەردوو ماددەی (36 و 37) لەیا سای بنچینەیی داد گای دادی نێودەو ڵەتی، ئن جا بەپێی بڕ یاری 1946/4/18 كۆ مەڵی نە تەوە یەكگرتووەكان بەرپرسیارە لەهەموو ئەركەكانی كۆمەڵەی نەتەوەكان تا ئێستاش.

هەروەك بەڵگەیەكی تریش، چەرچڵ لەوەڵامی بروسكەیەكی سێر بر سی كۆك سدا كە باری سەرنجی فەیسەڵی پاشای عێراقی تیا پیشان ئەدات كە گوا یە فەیسەڵ مەبە ستی لەوەی كوردستان بخرێتە سەر عێراق، ئەوەیە ژ مارەی سونی زیاد بكات لەئەنجو مەنی

تەئسیسیدا کە نیازبوو لەو کاتەدا دابمەزرێنرێت، چەرچل ئەڵێ: (بروسکەی ژمارە 513 ی رۆژی 9/20تان بەجێیە بەمەرجێك کورد نەخرێتە ژێر دەستی عەرەبەوە ئەگەر خۆیان پێیان خۆش نەبێ)، ئەو بەلگەنامانە تا ئێستاش ماون لەئەرشیفی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکانداو ئێستا هەمووی لەناو ئەنتەرنێتدا پارێزراون.

بەلام کاتێ بەریتانیاو هاوپەیمانەکانیو عێراقیش زانیان کورد هیچ مەترسییەکی نیە بۆ سەر چاڵە نەوتەکانی کەرکوكو بۆریەکانیو ئەو پەڕی کارێك کە بیکەن تەقووتوقی ناوشاخەکانە، ئیتر هەموو ئەو مەرجو مافانەی کورد پشتگوێ خرا.

ئێستاش وا جارێکی تر مێژوو خۆی ئەگێڕێتەوە، تورك چاوی بڕیوە تەوە نەوتە کەی کەرکوك بەناوی ئەوەوە کە ویلایەتی موسڵ هی خۆی بووەو ئەبێ بدرێتەوە بەو، ئەمریکا وەك کەڵەگای جهان ئەیەوێ دەست بگرێ بە سەر هەموو نەوتی رۆژهەلاتی ناوەڕاستدا بەوەی کەرکوکیشەوە، ئینگلیز بەشوێن رۆژانی زێڕینی لەدەست چوویدا وێڵە. فەرەنسا شوێن دەفتەری کۆنی قەرز کەوتووەو ئەشیەوێ بەشێکی ئەویش لە سامانی نەوتی ئەم ناوچەیەدا هەبێ. رژێمی عێراق بەتەمایە ببێتەوە بەعێراقەکەی جاران و ئابلۆقەکەی لەسەر لاچێتو وەك بەرزەکی بانان بۆی دەرچێت. ئەوەی لەم ناوەدا بەدەس بەتاڵی ماوە تەوەو هیچ جووڵە یەکی تیادا نی یەو دەستپێشکەرییەك ناکات کە بیسەلمێنێ ئەو خاوەنی راستەقینەی نەوتەکەی کەرکوکەو بەبێ دابینکردنی مافی نەتەوەیی ئەو جارێکی تر هیچ لایەنێك ناتوانێت خێر لەو نەوتە ببینێتەوە، ئەوە کوردە! ئێوە بڕوانن، دوای ئەو هەموو راستیانە کورد لەقسەی زلی ناو رۆژنامەو کوڕوزانەوە بۆ کەرکوك بەولاوە هیچ کردەوەیەکی کاریگەر ناکات کە بۆ جیهانی بسەلمێنێ ئەو خاوەنی نەوتی کەرکوکەو بێ دابینکردنی مافی نەتەوەیی ئەو، کەس خێر لەو نەوتە نابینێو پێویستە سازشو رێکەوتن لەگەڵ کوردا بکرێ لەبارەی ئەو نەوتەوە.

سەرچاوەو پەراوێز:

1– د. کەمال مەزهەر، چەند لاپەڕەیەك لەمێژووی گەلی کورد، بەشی یەکەم ل279.

2– د. کەمال مەزهەر، گالتەوگەپۆ گەمەکانی نێوان شێخ مەحمودو فرۆکەوانە ئینگلیزەکان: گۆڤاری رۆشنبیری نوێ ژمارە 136 ساڵی 1995 ل6 تا 22، لەو وتارەدا هێماکراوە بۆ ئەو سەرچاوانەی ئەو ژمارانەیان لێ وەرگیراوە.

3–کامیل ژیر: کوردایەتیو دەوڵەتێکی کوردی سەربەخۆ، بنکەی چاپەمەنی رۆژ، سوید ئابی 1994 ل73 تا 87.

رۆژنامەی کوردستانی نوێ، ژمارە: 1990 بەرواری 1999/11/2

وەڵامێکی دۆستانە بۆ بەڕێز دکتۆر کوردۆ علی

کاژیك وەك حیزبێك لەپێناوی ئازادیو ژیانەوەو یەکێتیی کورداو بەدروشمی کورد ستان بۆ کورد، یەکسانی بۆ گەل و سەربەخۆیی کورد ستان و فەلسەفەیەکی نوێی کوردایەتییەوە، لەدایکبوو و شۆڕشێکی بیرمەندییانەی بەرپاکرد.

ئێستا کاژیك، وەك رێکخراوێکی سیاسی لەکاردا نەماوە، بەڵام وەك بیرێکی نەتەوەیی رەسەنی کوردی، ئێستاش ماوە، لەڕووی پێکهاتەوە، کاتیخۆی، لەڕۆڵە هەرەپاكو بەرەو شتو نیشتمانپەروەرەکانی کورد پێکهاتبوو.

لەدوو ژمارەی 1971 و 1972ی کوردستانی نوێ دا بەڕێز سالار یاسین گفتوگۆیەکی لەگەڵ بەڕێز دکتۆر عەلیدا ئەنجا مدابوو، لەژێر ناونیشانی کۆ چی پێچەوانەی عەقڵی کوردی بۆ ناوەوە.

گفتوگۆکە، جگە لەو کۆچی پێچەوانەیە، گەلێ بابەتی تری گرتۆتەخۆ کە هەندێکیان جێگەی بایەخنو هەندێکیشیان جێگەی گلەیی.

وەڵامەکانی دکتۆر لەبارەی گەڕانەوەی خاوەن بڕوانامەکان لەدەرەوە بۆ ناوەوەی کورد ستانو لەبارەی زمانو وەرگێڕانو یەکگرتنی زمانی کوردیو سەرەنجەکانی دەربارەی کارڵ مارکسو بەرهەمی هەندێك رۆژهەڵاتناسو کارل پۆپەر، بایەخێکی تایبەتیان هەیە، بەڵام ئەوانەی لەبارەی کاژیكو هەندێ شتیش لەبارەی دکتۆر جەمال نەبەزەوە وتوونی، جێگەی وتووێژو گلەیین، بابزانین چۆن؟

دکتۆر کوردۆ دەڵێ: (پەشیمانم لەوەی کە ئەو فەترەیەی لەکاژیکدا کارم کرد عەقڵم ئەوەندە تەسك بوو هەستم بەو کەموکوڕییانە نەدەکرد)، لەجێگەیەکی تری گفتوگۆکەدا دەڵێ: (کارل پۆپەر لەعەقڵەوە کۆمۆنیست بوو، بۆیە لەعەقڵیشەوە لێی دوورکەوتەوە، بەڵام من لەعەتفو

، ئەڵێ: **(بیرێك کە خۆی لەخۆیدا نەبێ چۆن رز گار دە کرێ؟)** منیش بەدکتۆری بەتەمەن کامڵو رۆشنبیرو نووسەرو لەئەوروپادا ژیاو دەڵێم: ئەگەر کاژیك بیرێك نەبوو، ئەو شوێن چی کەوتبوو!؟ ئەی بۆ هەر خۆی و شەی (هاوبیر) بۆ برادەرەکانی کاژیکی بەکاردێنێ؟ ئەی بۆ ئەڵێ **(کاژیك بەدوای من نەگەڕا، من سۆز بوومە کۆمۆنیست.. بەڵام کە**

فامم کردەوە بۆم دەرکەوت ئەو ڕێبازە لەخزمەت مەسەلەی میللەتەکە مدا نییە، بۆیە بوو مە دژی ئەو بیرە).

جا بەرامبەر بەم دووجار هەڵخەڵەتانەی دکتۆر، ئەشێ پەنا بەرینە بەر ئەو پەندە کوردییەی ئەڵێ: ئەگەر جارێك هەڵخەڵەتام خوا بەرامبەرە کەم بگرێ، ئەگەر بوو بەدووجار، خوا خۆم بگرێ. ئێنجا ئەگەر پاساوی دکتۆر بۆ بوونە کۆمۆنیستەکەی ئەوەبێ کە ئەوسا منداڵ بووە، ئەی خۆ بەگەورەیی بوو بەکاژیك‌و پاسۆك‌و کاری تیا ئەکردن! کە تا ساڵی 1987 واتا هەتا تەمەنی 37 ساڵەی لەکاژیك‌و پاسۆك دا بردەسەر.

دکتۆر کوردو لەوەڵامی ئەوانەدا کە پێیان وتووە ئەبوایە ئەو یەکێك بوایە لەوانەی بیری کاژیکیان ڕزگاربکردایە **خۆم بەفتری کاژیك بووم، کاژیك بەمانای ئەوەی کوردم خۆشبوێ). ئەم قسەیەی چۆن لەگەڵ ئەو قسەیەیدا دەگونجێ کە دەڵێ: (کاتێك کە عەقڵم کرایەوەو چاوم کرایەوە لەتەمەنی سی‌وحەوت ساڵیدا ــ نوسەر ــ تێگەیشتم فریودراوم)؟**

ئێستا کاژیك وەك ڕێکخراوێکی سیاسی لەکاردا نەماوە، بەڵام وەك بیرێکی نەتەوەیی ڕەسەنی کوردی ئێستاش ماوەو دوایی دێمە سەر شیکردنەوەی ئەم قسەیەم، هۆی نەمانی کاژیك وەك ڕێکخراوێکی سیاسی، ئەوە نەبوو کە **(کاژیك مەلۆتکە یەك بوو بەمردوویی لەدایکبوو)** وەك دکتۆر دەڵێ (دوایش گەڕانەوەم ئەبێ بۆ ئەو لەمپەرانەی هاتنە ڕێگەی گەشەنەکردنی ڕێکخراوی کاژیك‌و بوونە هۆی وەستانی ــ ژێر).

دکتۆر دەڵێ: (کاژیك لە سلێمانی تێنە پەڕیوە تەنانەت لە گەڕەکێکی سلێمانی تێنەپەڕیوە) من بەپرسیارێکی زیندوو بەرپەرچی ئەم قسەیەی دکتۆر کوردۆ ئەدەمەوەو ئەڵێم ئەگەر وایە، ئەی فەرهاد عەبدوقادری کەرکوکی‌و دلاوەری کاکە زیادی کۆیی‌و شێرکۆ هەژاری موکریانی‌و جەواد مەلای سووری چی بوون؟ ئایا ئەوانیش هەر خەڵکی سلێمانی بوون؟ کە هەریەکەیان لەناوچەی خۆیاندا ژمارەیەك لایەنگری کاژیکیان بەدەوردا بوو، ئێنجا ئەی دکتۆر تۆ خۆت یەکێك نەبووی لەئەندامانی لقی ئەورووپای کاژیك؟

دکتۆر دەڵێ: **(من شەرمم پێیە لەو حزبە ئیشم کردبێ)**، منیش داوا لەدکتۆر ئەکەم هۆی ئەو شەرمەمان بۆ ڕۆشن بکاتەوە.

ڕاستییەکەی مرۆڤ کاتێك شەرمی پێدێ لەحزبێکدا ئیشی کردبێ، کە ئەو حزبە بێگانە پەرستییەکی کردبێ، یا بەدڕەوشتییەکی تێدابووبێ.

جا دکتۆری بەڕێز تۆ کە (خۆت بەفتری کاژیك بوویت)و بەمەزەندەی خۆت نزیکەی بیست ساڵێك لەکاژیکدا کارتکردووە، هیچ شتێکی لەو جۆرەت هەست پێکردووە؟

ڕاستییەکەی لەڕووی پێکهاتەوە، کاژیك لە هەرە ڕۆڵە پاك‌و بەڕەو شت‌و نیشتمانپەروەرەکانی کورد پێکهاتبوو، ئەوەش لەدامەزرێنەرەکانیەوە دەرئەکەوێ کە بریتیبوون لەئەحمەد هەردی‌و جەمال نەبەز‌و عەبدوڵڵا جەوهەر‌و فەرەیدون عەلی ئەمین‌و

ئیحسان فوئادو فایەق عارفو نووسەری ئەم چەند دێڕە کە لە 1959/4/14دا پێکهاتن لەسەر دروستکردنی ئەو ڕێکخراوە سیاسییە بەناوی کۆمەڵەی ئازادیو ژیا نەوەو یەکێتی کورد ـ کاژیکەوە، هەتا ئێستاش من دە ست ئە کەم بە چاوی هەر کە سێکدا بڵێ بەری چاوی ئەو دامەزرێ نەرو سەرکردانەی کاژیك کـلی پێوە یە، بەدوای ئەوانیشدا هەموو ئەندامانی لقو ناوچەکانو کادیرە پێشکەوتووەکانی کاژیك هەر بەو جۆرە. لە هەلێکدا ناوی هەموویان، دوای ڕەزامەندییان، بڵاوئەکەمەوە، بۆ ئەوەی بەبەڵگەی زیندوو قسەکەم بسەلمێنم نەك وەك دکتۆر لەبەربووره.

لەڕووی تیوریشەوە، کاژیك بۆیە کەمجار کوردا یەتی لە سۆزەوە گوا ستەوە بۆ بیرو فەلسەفە، وەك لەنوسینەکانییەوە دەرئەکەوێ، ئێستاش بەباوەڕی من، ئەگەر خەڵکانێك هەبن نوسینەکانی ئەو کەسانەو ئەوانەی پێشووی دکتۆر کوردۆشیان لەلا پە سەند بێ، ئەوە لەبەر ئەوەیە ئەو نوسینانە لەو بیرو فەلسەفەیەوە سەرچاوەیان وەرگرتووە.

ئێستا کاژیك نەماوە تا بلێین من بەم قسانەم پڕوپاگەندەی بۆ ئەکەم، من ئەم قسانەم وەك ڕاستییەکی مێژوویی ئەڵێم کە وردە وردە خاڵ ئەخەمە سەر پیتەکانو جارێ لێرەدا ئەڵێم: ئەوە هیچ جوامێری یەك نی یە مرۆڤ بەرد بخا تە سەر چاوەیەکەوە کە ئاوی لێخواردبێتەوە.

کاك کوردۆ زۆر ساکارانە ئەڵێ: **(حزبێك، ڕێکخراوێك، گروپێك لە هەموو ژیانی خۆیدا کۆنفرانسێك کۆنگرەیەك نەگرێ، چۆن بەحزب ناوی دە بەی).** ڕا ستە گرتنی کۆنگرەو کۆنفرانس کارێکی باشە بۆ حزبێك، بەڵام بەنەگرتنیان ئەو حزبە لەحزبایەتی نا کەوێ، زۆر حزب بووەو هە یە کە کۆنگرەو کۆنفرانسیان نەگرتووە، یا دوای بیست سی ساڵ گرتوویا نە، ئەوە مە سەلەیەکە پەیوە ندی بەبارودۆ خەوە هە یە، کاژیك هەلی گرتنی کۆنگرەیەکی بۆ نەڕەخساوە لەبەر ئەوەی زۆر بەنهێنی کاری ئەکرد، زۆربەی ئەندامەکانی لەناو حزبەکانی تردا کاریان ئەکردو تەنیا پەیوەندیی فەردییان هەبوو بەکاژیکەوە، بەتایبەتی لەناو پارتیداو بەزۆری لەناو هێزی خەباتدا کە بەئامرهێز فەتاح ئاغاو جێگرەکەی نوری حەمە عەلیو زۆربەی زۆری پێشمەرگەکانی ئەو هێزەوە کاژیك بوونو نە ئەکرا لەکۆنگرەیەکدا خۆیان ئاشکرا بکەن، دوو ئەندامی سەرکردایەتیش شێخ محەمەدی هەرسینو محەمەدی عەزیز لەبارەگای بەرزانیدا کاریان ئەکرد، ئەم دوو هاوبیرە دوایی بوون بەئەندامی سەرکردایەتی کاژیك لەئەنجامی یەکگرتنی کاژیکو پارتی گەلی کوردەوە. هەر لەئەندامانی سەرکردایەتی: ئەحمەد هەردیو فەرە یدون عەلی ئەمین تێکەڵ بەشۆڕشی ئەیلول بوون، جەمال نەبەزیش لە ساڵی 1961ەوە چووە ئەوروپاو کامیل ژیریش ساڵی 1962 ڕووی کردە سویسراو دوایی لەشام گیرسایەوە بۆ خوێندنو پاشتر گەڕایەوە بەغدا، دکتۆر ئیحسان فوئادیش چوو بۆ یەکێتی سۆڤێت بۆ گوزەراندنی

دکتۆرا کەیو پەیوە ندی نەما بەڕێکخ ستنەکانی کاژێ کەوە، ج گە لەوا نە، کاژ یك زۆر بەتوندی بەربەرەکانی ئەکرا نەك هەر لەلا یەن رژێ می بە غداوە، بەڵکو لەلا یەن هەردوو حزبی شیوعیو پارتیشەوە، لە بەر ئەوە کاژێك نەك هەر دەر فەتی بە ستنی کۆنگرەی نەبوو، بەڵکو سیاسەتی بانگدان لەکوولەکەیدا پەیڕەو ئەکرد.

من تێناگەم دکتۆر کوردۆ بەڕاستێتی کە ئەڵێ **(لە هەموو ژیانی سیاسی کاژێك دا چوار پێنج بەیانا مەی دەر کردووە کە هیچ ئەهمیەتێکی نیە)**. را ستییەکەی کاژێك لەڕووی تیۆرییەوە دەوڵەمەندترین حزبی کوردی بووە لەسەردەمی خۆیدا، کاژێك جگە لە پەڕاوی (کاژێك نامە)و پەیڕەوو پرۆگرامو گۆڤاری چرای کوردستانو نەوەی کوردو بانگی کاژێكو حەقیقەتی کاژێكو دەیان نامیلکەیتر، ژمارەیەکی زۆریش بەیاننا مەی دەر کردووە، چەند جاریش نامەی ئاڕاستەی بارزانی کردووەو لەو ناما نەدا باری سەرنجی خۆی بەرام بەر شۆڕشی ئەیلولو پەیوەندیی شۆڕش لەگەڵ ئێرانو شۆڕشو دانوستانەکانی لەگەڵ بەغداد پیشانداوە، نامیلکەی (کوردایەتی بزووتنەوەو بڕواو رژێمە ـ نەشتەرە کولە کەی حە مەی مەلا کەریم لەژێر زە بری فەلسەفەی کوردایەتیدا) هی سەرکردایەتی کاژێکە، سەرەتا جەمال نە بەز دایڕ شتو دوا یی سەرکردایەتی پیا چووەو لێی زیادو کەم کردو بڕ یاری لە سەرداو پا شان بەکامیل ژێر سپێردرا سەرلەنوێ بینو سێتەوەو بە چاپی بگە یەنێت، ئەمیش بەشێوازی خۆی وەك ئەدەبێکی گاڵتەئامێزا نە (سخرية) دایڕشتەوەو لەریقا بەی بەغداد کە ئەوسا بەڕێز عەزیز خانەقا لێپرسراوی بەشی کوردی بوو تیایدا، رەزامەندی بۆ وەرگرت بەناوی ئاشکرای خۆ یەوە لەریقا بەو بەناوی زەردە شتەوە لە سەر کتێبە کەو 3 هەزار دا نەی لێ چاپکراوە کە لەماوەی دوو مانگێکدا هەمووی فرۆ شراو دوا یی خەڵکی کەوتە نە لەبەرنو سینەوەی، ج گە لەوە بە شێك لەهەڵبە ستەکانی کام یل ژ یر لە گەڵ پێشەکییەکی نەبەزدا کە هەمووی رەنگدانەوەی بیروباوەڕی کاژێك بوو بەناوی (کوردایەتی ـ کوردایەتی بیروباوەڕمانە، ئامانجی نزیكو دوورمانە) بە 3 هەزار دا نە چاپیکراو دوا یی کتێبخانەی سەیدیان لەسنە (5)جار چاپکردەوە، ئێستا هەموو بەرهە مە بیرمەندیە یەکانی کاژێك لەلای بەڕێز دکتۆر جەمال نەبەز پارێزراونو دکتۆر کوردۆ عەلیش هەمووی د یونو زۆریشیان لەمەکتەبەی شوقەکەی دکتۆر کوردۆدا لەئەڵمانیا هەن، من بەچاوی خۆم سا ڵی 1982 ژمارەیکی زۆر لەنووسراوەکانی کاژێكو پاسۆکم لەشوقەکەی دک تۆر کوردۆ عەلی لەڤیەننا دی کە بەمیوانی دوو شەو لەو شوقەیەدا لای ئەو ما مەوەو ماڵی ئاوا بێ ئەرکی خانەخوێیەتی کوردانەی بەجێهێنا.

کاك کوردۆ ئەڵێ: **(کۆ مەڵێك شاعیرو نوو سەر بە خەیاڵێکی روماﻧ سیانەوە شتێکیان دروستکردووە کە رووشیان نەهات بینێژن)** جارێ هیچ خەوشێك لەوەدا نی یە کە کۆ مەڵێك شاعیرو نووسەر حزبێك دروستبکەن، بەڵکو ئەنجامدانی کارێکی سیاسیو ئایدیۆلۆجی لەو

جۆره، هەر لەکە سانی بیرمە ندی وەك نوو سەرو شاعیر بوە شێتەوە با شترە وەك لەژمارەیەك نەخوێندەوارو عە شایەر. من لەو باوەڕەدام ئە گەر چەند سەرەك هۆزێك دە ستێکیان هەبوا یە لەدرو ستکردنی کاژیکدا، ئێستا دکتۆر کوردۆ رەخ نەی ئەوەی لێ ئەگرتین کە کۆ مەڵێك دەرە بەگو کۆنەپەر ست کاژێک یان بە خەیاڵێکی دەرەبەگا نە دروستکردووە! دوای ئەوە کاژێك تا ئێستاش نەمردووە تا لەڕوومان هاتبێ یا نەهاتبێ بیذ یژین، کاژ یك بەبڕیاری کۆنفراذ سێك لە شاری نە غەدە لەهاوینی ساڵی 1974دا چالاکییەکانی خۆی لەناو کوردستاندا راگرتو وەك رێکخستنێك هەڵپەسێردراو تا ئێستاش هەروا یە، ئەوەش بەهۆی ئەوەوە بوو کە لەو ساڵەدا زۆر بەی حز بە کورد یەکان، بەوانەشەوە کە ئەوسا بەناوی لایەنگرانی ئیبراهیم ئە حمەدو مام جەلالەوە ناو ئەبران، چوونە ژێر باڵی شۆڕشی ئەیلولەوەو هەوڵی سەرخستنی ئەو شۆڕشەیان ئەدا، جگە لەوەش کاژیك هەر لەسەرەتای دروستبوونیەوە، کوردایەتی زیاتر لەلا مەبەست بووە وەك لەحزبا یەتی، ئێذ جا دە ستدانە کارێکی وەك درو ستکردنی حزب یك کە بۆ رز گاریو سەربەخۆییو یەکگرتنەوەی کوردستان خەبات بکات، ئەوە خەیاڵێکی رۆماذسیانەیە یا کارێکی ترسناکی جوامێرانەیە؟.. تا ئستاش کەس بەمارکسییەکانی نەوتووە رۆمانسی کە بۆ یەکگرتنی هەموو کرێکارانی جیهانو هەموو حکومەتو میللەتانی دنیا هەوڵ ئەدەن، کەسیش بەعەرەبە نەتەوەییەکانی نەوتووە رۆمانسی کە بۆ یەکگرتنەوەی (22) پار چەی عەرەبنشینان هەوڵ ئەدەن.

پێ شتریش کەس بەجوولە کەی نەوتووە رۆماذسی کە بە هەموو کونجێکی دنیادا بڵاوکرابوونەوەو بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی جولەکە هەوڵیانئەدا.

هەردوو لایەنی گفتوگۆکە، سالارو کوردۆ، لەسەر ئەوە پێکهاتبوون کە **(بوونی کاژیك رێگەی ئەوەی بەستەوە کە بیرێکی نەتەوەیی را ستەقینە بێتە کا یەوە، بیرێ کی رێك وپێك و خەملیوی شیاوو گونجاو)! !**

هەویری ئەم قسەیە حەوت بەرمیل ئاو دەکێشێت:

1- کاژێك دەستی کەسی نەگرتبوو کە حزبێکی تری نەتەوەیی درو ست بکەن. کاژیك نەدەوڵەت بوو، نە دەزگایەکی پۆلیسی هەبوو کە رێگە لە خەڵکی بگرێ بۆ درو ستکردنی هەر جۆرە حزبێك یا بۆ داڕشتنی هەر جۆرە بیرێك.

ئەوەتا ئێوە خۆتان ئەڵێن: (کاژیك بەردەوام لە پەراوێزدا ژیاوەو هیچ کاریگەریو قورساییەکی نەبووە.. هیچی پێنەکرا... هیچیان نەکردووە) پێشتریش دکتۆر کوردۆ وتی (کاژیك لەگەڕەکێکی سلێمانی تێنەپەڕیوە)، ئیتر بەرامبەر بەو هەموو هیچو تەنیا گەڕەکە بۆ ئەبێ ئەو کورد ستانە گەورە یە دەستەو ستان دانیشتبنو بیرێ کی نە تەوەیی را ستەقینەیان نەهێنابێ تە کا یەوە؟ کەوا تە ئەم دوو برادەرە خۆ یان وەڵا می خۆ یان

ئەدەنەوەو ئەنجامی قسەکانیان ئەوە ئەگەیەنێ کە کاژیك شت بووەو قورسایی خۆی هەبووە لەسەر جەماوەرو لەسەر دەوروبەرو لەسەر سیاسەت!

2- دوای کۆنفراز سەکەی نە غەدە، هەر لە سالّی 1974دا، ژمارە یەك نە فەری پەراگەندەو ژمارەیەکیش کە هەرگیز پەیوە ندییان بەکاژێکەوە نەبووە، بەیاننامە یەکیان بەهاوکاریو یارمەتی قیادەی مەرکەزیی حزبی شیوعی دەرکرد، تیایدا قیادەی کاژیك یان دەرکردو خۆیان کردە سەرکردایەتی تازەی کاژیك و ئەوانیش هەر لەم جۆرە قسانەی ئەو دووبرادەرەیان ئەوتەوە، کەچی زۆری نەخایاند وەك بلّقی سەر ئاو هەر لەخۆیا نەوە نە ناویان ماو نە ناوەرۆك.

3- دوای ئەوان پاسۆك دروستبوو، پاسۆك نە لەپەراوێزدا بوو، نە لەکولەکەشدا بانگی ئەدا، بەلّکو دەستیدایە چەکو چووە شاخیش کە چی لە سالّی 1975ەوە تا راپەرینی 1991 یش هەر بڕێ تی بوون لەکۆ مەلّی مەنجە لّە یاپراخە کەو کە سێکی ئەوتۆیان لێکۆنەبووەوە، دوای راپەرینیش و لەجادەی تەختیشدا جەماوەرە کە هەر رووی نەکردە ئەوان بێ ئەوەی خەوشێکیان هەبێ، تەنا نەت لەهەلّبژاردنی پەرلەمانیشدا، بەپاسۆك و بەسۆشیالیستیش تەنیا 2.572٪ دەنگیان هێنا.

4- بەرمیلی چوارەمی ئاوی هەویرەکەی ئەم دووبرادەرە، بەراشکاوی ئەوە ئەگەیەنێ کە ئێستاش هیچ کام لەو حزبانەی لەکورد ستاندا هەن (هەلّگری بیرێکی نە تەوەیی راستەقینە نین، بیرێکی رێکوپێك و خەملّیوی شیاوو گونجاو)، ئەوەش قسەیەکی راستەو منیش لەگەلّ ئەواندام.

5- ئەی کەواتە ئێستا بۆ چی حزبێکی (هەلّگری بیرێکی نە تەوەیی راستەقینەی رێکوپێك و خەملّیوی شیاوو گونجاو) دروست نابێ، خۆ ئێستا نەکاژیك هەیەو نەپاسۆك کە ببنە داهۆلّ و رێگە لەبیرێکی لەو جۆرە بگرن؟

6- خوالێخۆشبوو دکتۆر کامیل بەصیر، هەموو جارێك ئەیوت (کاژیك چاکترین حزب و بیروباوەڕە، بەلاّم میللەتی کوردی هینی ئەو بارە نییە).

7- ئێستا لەم خالّی حەوتەمەوە نۆرە ئەدەم بەخۆم، رایەك دەربڕم لەبارەی هۆکانی سەرنەکەوتنی کاژیك و پاسۆکەوە:

أ- هۆی یەکەم کە هۆی سەرکییە: کاژیك لەڕووی رێکخستنەوە پێش رۆژگاری کورد کەوت، لەرۆژێکدا لەدایکبوو کە بیروباوەڕی چەپی نانە تەوەیی بە سەر مێشکی مرۆڤی کوردا زۆر زالّ بوو، ئەو بیروباوەڕە هەر هی حزبی شیوعی نەبوو، بەلّکو پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق و ئەوەی ئێران و کوردەکانی باکوورو رۆژئاواو زۆربەی بێلایەنەکانیش پێشبڕکێیان لەگەلّ حزبی شیوعیی عێراق و ئێران و سوریاو تورکیادا ئەکرد لەسەر مارکسێتی.

زۆربەی خەڵکە ناسیاسییەکەش وەك وشکە موسوڵمانێك بیریان ئەکردەوە، بێگومان رێکخ ستنێکی نوێی وەك کاژیك بەبیروباوەڕێکی نوێی نەتەوەییا نەی دژ بەمارک سێتی، ئەوەندەی پێویست خەڵکی شوێن نا کەوی، ئەوسا ئەبوا یەو ئێستاش بۆ سەرکەوتنی رێکخستنێکی نەتەوەیی وەك کاژیك یان وەك ئەو دوو برادەرە ئەڵێن (بیرێکی نە تەوەیی راستەقینەی رێکوپێكو خەملّیوی شیاوو گونجاو) پێویستە پێش ئەوە ئەو بیروباوەڕە بچێتە قاڵبی رێکخستنێکی حزبیەوە، مێشکی ئەو خەڵکە بشۆردرێتەوە لە هەموو خڵتەو خەوشێکی نانەتەوەییانەو لەجێی ئەو خڵتەو خەوشە خۆراکی بیروباوەڕی نە تەوەییان بدرێتێ، ئەوەش بە چالاکیەکی رۆشنبیرانەی ئا شکرای بەرفراوان دێتە ئەنجام، نەك بەرێکخستنێکی حزبیانەی نهێنی فرە دوژمندار کە ناچاربێ بانگ لەکولەکەی تەڕدا بدات، هەر کات رۆشنبیرە نەتەوەیـ یەکانی کورد تواذ یان ئەو ئەر کە ئەنجام بدەن، ئەوسا رێکخستنێکی حزبی نەتەوەییانە سەرکەوتوو ئەبێ، ئەوەش کاری نەکردە ذ یەو پا شەڕۆژ هەر بۆ کوردایەتییە.

ب- هۆی دووەم: سەرەتای درو ستبوونی کاژ یك، لە 1959/4/14 ەوە تا 1961/9/11 ژمارەیکی باش لەکاژیك کۆبوونەوە.

بەڵام لەگەڵ بەرپابوونی شۆڕشی ئەیلولدا ئەوە تاڕادەیەکی زۆر وەستا، چونکە کا تێ خەڵکەکە بینی ئەوا پارتی بەگوللە شەڕ بۆ کورد ئەکات، ئیتر ئا یدیۆلۆژیای کاژیك ئەو کاریگەرێتییەی نەماو هەرچی دڵی بۆ کورد لـ ێی ئەدا، چووە پاڵ پارتیو شۆڕشەکە، بەتایبەتی کەسێتی بارزانی ئەوەندە بەهێز بوو کە سەرکردایەتی هەر حزبێکی بکردا یە، خەڵکی روویان لەو حزبە ئەکرد. ئەوە سەرباری ئەوەی ئەو کاتە بارزانی تازە لەسۆڤێتی قیبلەی مارکسییەکان گەڕابووەوە.

ج- هۆی سێهەم: ئەوەبوو کاژیك زیاتر کوردایەتی ئەکرد وەك لەحزبایەتی، لەبەر ئەوە هەموو تواناکانی خۆی خستەپاڵ شۆڕشی ئەیلول کە بمانویـستایەو نەمانویـستایە ئەوە بەسوود بۆ پارتیو بەزیان بۆ کاژیك ئەشکایەوە، بەڵام دەربەستی ئەوە نەبووینو ئاواتمان سەرکەوتنی شۆڕشەکەبوو.

د- هۆی چوارەم: مەسەلەی کانی ماسی بوو کە ناڕەوا لەو سەردەمەدا بە سەر کاژیك دا شکایەوە، کە لەڕا ستیدا کاژیك بەهیچ جۆر ێك دە ستی لەخراپەکاریـ یەکانی، کانی ماسیو کوشتنی شیوعیەکاندا نەبوو، راستی مەسەلەکەش بەم جۆرە بوو:

لەسەرەتای شۆڕشی ئەیلو لەوە لاو ێك لە سلێمانی بەناوی عو سەی ئا مەوە ناوبانگی دەرکرد بەئازایەتی، ئەم لاوە چەند سیخوڕێکی رژێمی بەغدای کوشتووە، خۆی ئە ندامی پارتی بوو، لەهەمان کاتدا ئەندامی لاوانی نەتەوەیی سەر بەکاژیکیش بوو، لەناو خەڵکدا نەتەوەییانە ئەدوا.

لەبەر ئەوە زیاتر لەسەر کاژیك ماڵ بوو، ڕۆژێك لەگەڵ یەکێك لەبرادەرە چەکدارەکانی خۆیدا شەڕێکی ئەبێ‌و ئەیکوژێ‌و دوایی بۆ داپۆشینی ئەو تاوانەی، ئەیکا بەدیعا یە کە شیوعیەکان کوشتویانە.

ئنجا خۆی‌و برادەرەکانی تری ئەچن لەناو بازاڕدا چەند شیوعییەکی بێئا گاو بێ تاوان ئەکوژن، گوایە ئەوە لەتۆڵەی برادەرە کەی عوسماندا یە، بێگو مان تاوانە کە زۆر چەپەڵ بووەو پارتی بۆ ئەوەی لەخۆی دوورخاتەوە، ئەیخاتە پاڵ کاژیك، شیوعیەکانیش ئەوەیان بە هەلزانی بۆ سووککردنی کاژیك‌و ئەوانیش تاوانە کەیان خستە پاڵ کاژیك، عو سەی ئا مەش چونکە زیاتر بەکاژیك نا سرابوو، رە مەکی خەڵکە کەش باوەڕ یانکرد. هاوبیرانی کاژیکیش لە سلێمانی بەیانێکیان دەرنەکرد کە تاوانەکە لەخۆیان دوورخەنەوە، کە ئەوە هەڵەیەکی گەورە بووە، من ئەو کاتە لەبەغداد لەکۆلیجی ماف ئەمخوێندو فەرماذ بەریش بووم لەبەغداد، دوای چەند مانگێك سەری سلێمانیم دایەوە، تا ئەو کاتەش ئەو راستیانە بە تەواوی روون نەبووبۆوە بۆ سەرکردایەتی کاژیك‌و بە تەواوی نەیاذ ئەزانی را ستی‌و مەبەستی ئەو تاوانە چیبووە، دوایی ساغکرایەوە، کاتێ کە وەخت تێ پەڕی کرد بوو بۆ دەرکردنی بەیانێکی لەو جۆرە بەڕای هەندێك لەهاوبیران، بەڵام هەر ئەبوا یە لە دوای تاوانەکە کاژیك لەبەیانێکدا ناڕەزایی خۆی بەرامبەر ئەو تاوانە دەربڕیایە.

منیش بەبێ هیچ پرسیارو وەڵامێك، ئەمزانی ئەوە کاری کاژیك نەبووە، چونکە هەموو کاژیك لەو کاتەدا خاوەنی دەمانچەیەك نەبوو، خاوەنی سەد دینار نەبوو، ئنجا ئەگەر کاژیك تواناشی هەبوایەو بشیویستایە دەستێك لەدوژمنەکانی بوە شێنێت، نەئە چوو ئەو خەڵکە بێدەسەڵاتە بێتاوانانە بکوژێ، بەڵکو کێشەی خۆی لەگەڵ سەرکردەکانیاندا یەکاڵا ئەکردەوە، کە لەڕا ستی‌دا ئەو کا تە جگە لەجیاوازیی بیروباوەڕ هیچ کێشەیەکی تر لەئارادا نەبوو، هیچ دەسدرێژییەکیش نەکرابووە سەر کاژیك کە شایانی تۆڵە یەکی لەو جۆرەبێ، بەڵام خەڵکی ئەم راستیانەیان نەئەزانی‌و ئەو کارەساتە ناوبانگێکی خرا پی بۆ کاژیك بەجێهێشت‌و بووە لەمپەرێك لەڕێگەی گەشەکردنی‌دا.

هـ- جگە لەوا نە، ژمارە یەکیش لەهاوبیرانی خۆ مان، کەموکورتی‌و تە مەڵی‌و ناوابەستەییی هەبووە، کە ئەوانە لەهەموو حزبێکی تریشدا هە یە، ئەوا نە بەکورتی هۆی سەرنەکەوتنەکە بوون.

لەبارەی وازهێنانی دکتۆر کوردۆوە لەکاژیك‌و سۆکسەو پا سۆك، ئەوەبو بینیمان هەرچی خراپە بەکاژیك‌و پاسۆکی وت، کەچی دوایی ئەڵێ: (**بە جەماڵ نەبەزم وت لەداخی تۆ واز ئەهێنم**)، کەوا تە مە سەلەکە بوو بەمە سەلەیەکی کە سینە، نەك مە سەلەیەکی مەبدەئی!

کاك کوردۆ لەمەش زیاتر خۆی ئاشکرا ئەکاتو ئەڵێ: **(پێموت ئەگەر تۆ نەبا یە من وازمنەدەهێنا)** باشە ئەم قسەیە چۆن ئەگونجێ لەگەڵ ئەو قسانەی تریدا بەتایبەتی ئەوەی ئەڵێ **(من شەرمم پێیە لەو حزبە ئیشم کردبێ)**، ئنجا مامۆستا جەمال نە بەزێك کە هەموو ژیانی خۆی تەرخان کرد بێ بۆ کوردا یەتیو دەریا یەك بێ لەزاد ستو خاوەنی زیاتر لەشەست بەرهەمی چاپکراوو زیاتر لە (30) بەرهەمی چاپنەکراوی ئاست بەرزو کەم وێنە بێ لەبوارەکانی کوردایەتی و سیاسەتو مێژوو زمانو وێژەو زانستو فەرهەنگدا بێ ئەوەی داوای پاداشتێکی لەهیچ کەسو لایەنێك کردبێ.. چۆن ئەبێ رۆشنبیرێکی وەك کاك کوردۆ لەداخی ئەو واز لەرێکخستنێكو بیروباوەڕێك بێنێ؟!

کە ئەو وازهێنانەش **(لەو کاتەدا بووە کە دکتۆر نەبەز دەعوەتی بەیانیی بۆ دکتۆر کوردۆ کردووە لەبەرلین)**!

من ناڵێم دکتۆر نەبەز هیچ کەموکوڕییەکی نی یە، هیچ مرۆ ڤێ: لەم دنیا یەدا ن یە بێ کەموکوڕی، گریمان لەهەندێك دیدو بۆچووندا نەیپێکابێ، یا (38) ساڵی غەریبیو تەنیایی تۆزێك دڵی ناسك کردبێ، ئەوانە چین لەچاو کارە مەزنەکانی ئەو بەڕێزەدا؟ بێینەوە سەر کاژیك کە دکتۆر کوردۆ ئەڵێ: **(دەوری چی بووە لەسەر گۆڕەپانی سیاسی کوردی؟)**، منیش لەسەرەتای ئەم نوسینەمدا وتم ئێستاش بیرۆکەی کاژیك ماوە، برادەر سالار یا سینیش ئەڵێ: **(کاژیك هیچ کاریگەری و قورساییەکی نەبووە)**.

ئێمە تۆزی لەمەوبەر ئەو لەمپەرانەمان پیشاندا کە لەرێگەی پێشکەوتنی کاژیکدا بوون، ئەوانە سەرباری نزمیی هوشیاریی نەتەوەیی لەناو کوردا، لەگەڵ ئەوەشدا کاژیك لەدوو رووەوە، کەم تا زۆر دەوری هەبووە لەسەر گۆڕەپانی سیاسی کوردیو کاریگەریو قورسایشی هەبووە لەم بوارانەدا:

یەکەم/ پەردەهەڵماڵین لەڕووی بیروباوەڕی نانەتەوەییانەی وەك مارکسێتی، ئەوەش لەرێگەی ئەدەبیاتەکانی کاژیكو نوسینەکانی نەبەزو هەردیو جەوهەرو فەرەیدونو ژیرەوە.

دووەم/ پەردە هەڵماڵین لەڕووی شۆڤێنێتی فارسیو عەرەبیو تورکیەوە بەهەمان رێگە.

سێهەم/ گەشەدان بەبیروباوەڕی نەتەوەیی کوردیو گواستنەوەی کوردایەتی لەسۆزەوە بۆ بیربەهەمان رێگە، من خۆم لەچەندین ئەندامانی پارتیو یەکێتیو رۆشنبیری تریش ئەبیسمو ئەڵێن ئەوەی کاژیك ئەتانوتو ئێمە بەتاوانمان ئەزانی، ئێستا ئێمەش ئەوانە ئەڵێینەوەو ئەشی نووسین، کاژیك یەکەم کۆمەڵو کەسانێك بوون کە سەلماندیان کوردایەتی قۆناغ نیە، بەڵکو راستیەکی مێژوویی هەمیشەییە، کاژیك توانی

بیرۆکەی برا یەتیی داگیر کەرو داگیر کراو رەتکا تەوەو ئەوە بـ سەلمێنێ کە ئۆتۆ نۆمی چارەسەری کێشەی کورد ناکاتو سەربەخۆیی کوردستان وەك ستراتیجێك رابگەیەنێت.

بەر لەکاژیك بۆ شاییەکی ڤ کری لەکورد ستاندا هەبوو، ئەو بۆ شاییە هەمیـ شە بەبیروباوەڕی نامۆی وەك تورکـ چێتیو بەناوی ئیـسلامەوە عەرەبـ چێتیو لەو دواییە شدا مارکسێتی پڕ ئەکرا یەوە، بەڵام بەپە یدابوونی کاژیك بیرو باوەڕی رە سەنی کوردا یەتی دروستبوو، هەر بەهۆی کاریگەرێتی کاژیکەوە، پارتی وازی لەبنەمای (سود لەمارکـ سێتی لینینی وەرئەگرین) هێنا، یەکێتیش خەریکە وردە وردە لەمارکسێتی دوور ئەکەوێتەوە.

کاژیك لەئاستی ئەوروپادا خاوەنی رێکخراوێکی وەك سوکسە بوو کە ئەوسا گەورەترین رێکخراوێکی سیاسی کوردانی خوێندکاری ئەوروپابوو.

کاژیك بۆ یەکەمجار مەسەلەیەکی گرنگی وروژان، ئەویش مەسەلەی ئابوریی کوردستان بو لەژێر فەرمانڕەوا یەتیی داگیرکەرا ندا کە پـ ێی وا بوو سامانی کورد ستان لەژێر فەرمانڕەوایەتیی ئەو داگیرکەرانەدا هەر بەشێوەی خام بمێنێـ تەوە چاکترە نەك ئەوان بیخەنە کارو خۆیانی پیـ دەوڵەمەند بکەنو بیکەن بە بۆمباو بیشکێننەوە بە سەر کوردا، لەبەر ئەوە هانی پرۆژە ئابووریـ یەکانی داگیر کەرانی نە ئەدا لەکورد ستاندا، کاژ یك بۆ یە کەمجار مـ ێژووی کوردی با سخوازیانەو شۆڕ شگێڕانەو زاذ ستیانە لێکداوە تەوەو هۆی سەرنەکەوتنی بزوتـ نەوەکانی پێـ شووی کوردی شیکردۆتەوە لەکاژیکنا مەو نو سینەکانی تریدا.

کاژیك بۆ یە کەمجار لەناو کوردا بیرۆ کەی نێونە تەوەیی (أ ممی) رەتکردۆ تەوە، ئەو بیرۆکەیەی سەرجەمی نە تەوەکان ئەکا تە یەکە یەك بۆ خاڵی دە سپێکردنو دەر پەڕینی خۆی، بێگوێدانە بارودۆخو جیاوازیی چەندێتیو چۆنێتی هەر نەتەوەیەك.

هەر لەم گۆشە نیگایەشەوە کاژیك خاڵی دەسپێکدرنو دەرپەڕین لە چینێکی تایـ بەتی کۆمەڵەوە رەتئەکاتەوەو هەموو نە تەوەی مەبە ستەو هەوڵیش ئەدات بۆ کەمکرد نەوەی جیاوازیی چینایەتی، بەدوو دروشمی نوێشەوە هاتەپێشەوە.

درو شمی کورد ستان بۆ کورد، یەکـ سانی بۆ گەل، بەپێی درو شمی یە کەم، ژ ێر دەستەیەتی رەتئەکاتەوەو باوەڕی بەچارەسەری نیوەناچڵ نییە بۆ کێشەی کورد، مەگەر بەشێوەیەکی کاتی، ئەویش بەمەرجێك هەنگاوێك لەسەربەخۆییەوە نزیکمان بخاتەوە.

یەکسانییەکیش لا سایی کرد نەوەی هیچ کام لەسۆشیالیـ ستەکانی وڵا تانی تر نیـ یە، بەڵکو یەکسانییەکی گونجاوە بۆ کوردستان.

هەر لەبواری کاریـ گەرێتی کاژیك بۆ سەر لایە نەکانی ترو گۆڕینی باری سەرنجیان بەرامبەر دیاردە بیرمەندیو لۆجیکیو کۆمەڵایەتیـ یەکانو لەوەڵامی ئەو دوو برادەرەدا، ئەم نموونەیە باس ئەکەین:

مارکسییەکان بەگشتی لەو باوەڕەدابوون کە بەرژەوەندیی ئابوریی چینی کرێکار هەرگیز لەگەڵ بەرژەوەندی چینی سەرمایەدار رێکناکەوێ، هەروەها بەرژەوەندی ئابوری چینی کرێکار لەهەموو جیهاندا هەریەك بەرژەوەندییە.

بەڵام کاژیك پێی وابوو بەرژەوەندیی ئابوریی چینی کرێکار لەوڵاتێکدا، گەلێجار لەگەڵ بەرژەوەندی ئابوریی چینی سەرمایەداری ئەو وڵاتە رێکدەکەوێ دژی بەرژەوەندی ئابوری چینی کرێکاری وڵاتێکی دی، ئنجا بیست ساڵ دوای ئەوە، کۆمەڵەی رەنجەران کە کۆمەڵەیەکی مارکسی کوردی بوو، دانی بەوەدانا کە بەرژەوەندیی ئابوریو سیاسیو کولتوری چینی کرێکاری کوردستان بەهیچ جۆرێ لەگەڵ بەرژەوەندیی ئابورییو سیاسیو کولتوری چینی وڵاتانی عێراق تورکیاو سوریاو ئێران، واتە چینی کرێکاری ئەو وڵاتانە یەك نین‌و زۆر ناکۆکن، چینی کرێکاری کورد لەلایەن چینی کرێکاری عەرەب‌و تورك‌و فارسەوە دەچەوسێنرێتەوەو تەنگ بەژیانی هەڵدەچنرێ، هەروەها ئەم کۆمەڵە مارکسییە لینینیی‌یە دوای بیست ساڵ وەك کاژیك دان بەوەدا ئەنێن کە ئەو وڵاتانەی کوردستانیان بەشکردووە، داگیرکەرو کۆلۆنیالیستن‌و کرێکارەکانیشیان بەبیری شۆڤێنیانەو داگیرکەرانەو رەگەزپەرستانەو خۆبەزلگرانەوە پەروەردە دەکرێن دژی کرێکاری کورد.

جگە لەوە، هەموان ئەزانن کە لەدروستبوونی حزبی رزگاری کوردەوە (1945-1946) لەباشور خواستی سەربەخۆیی کوردستان بەلاوە نراو دروشمی ئۆتۆنۆمی سەریهەڵداو، بووە جێگری سەربەخۆیی لەکوردستاندا، لەرۆژهەڵاتی کوردستانیش، حزبی دیموکراتی کوردستان لەتشرینی دووەمی 1945ەوەو جارێکیتر لەباشووری کوردستانەوە، پارتی دیموکراتی کورد لە 1946/8/16ەوە ئۆتۆنۆمیان کردە ستراتیجی خۆیان، ئەوەش جێگەی رەزامەندیی حزبی شیوعی عێراقیو کۆلۆنیالیستەکانی جیهان بوو، هەروەها ئەم دروشمە لەبەرژەوەندی داگیرکەرانی کوردستانیش بو، لەچاو سەربەخۆیدا، دوای هەڵگێرانەوەکەی قاسم لە 14 تەموزی 1958دا، خواستی سەربەخۆییو باسکردنی، بەیەکێك لەناپاکیی نیشتمانی ئەژمێردرا، نەك هەر لەلایەن داگیرکەرانو کۆمۆنستانەوە، بەڵکو لەلایەن حزب‌و رێکخراوە سیاسیە کوردەکانیشەوە.

بەجۆرێك وایلێهات ژمارەیەك کۆمۆنیست کەوتنە ناو سەرکردایەتی پارتی یەوەو ویستیان رێکخراوی لاوانی کوردستان لەناو رێکخراوی گەنجانی عێراقی سەر بەکۆمۆنیستەکاندا بتوێننەوە، ئەو کۆمۆنیستانە دەستیانگرت بەسەر رۆژنامەی خەباتی پارتی‌داو چاویان بڕیبووە ئەوەی پارتی بکەنە فۆتۆکۆپی حزبی شیوعی، کارگەیشتە ئەوەی گاڵتە بەهەموو کەلەپورور سەروەرییەکانی کورد بکرێت، بەمعاریفی کوردستانیان

ئەوت معاریفی قلیاسان* ، لەوەڵامی رۆژباشدا، تاکە کلاش ئەوترا، ماڵی ژمارەیەك لەوانەی دەسبەرداری کوردایەتی نەبوون، نیشانەکرا بۆ ئەوەی ئەوانیش وەك ئەوانەی کەرکوك راکێشرێن (سحل) کرێن.

ئا لەو بارودۆخەدا، کاژیك وەك حزبێك لەپێناوی ئازادیو ژیانەوەو یەکێتی کورداو بەدروشمی سەربەخۆیی کورد ستانو فەلسەفەیەکی نوێی کوردایەتیەوە لەدایکبوو و شۆڕشێکی بیرمەندیانەی لەڕێگەی نوسینەکانییەوە وەك حزبێكو لەڕێگەی پێنووسی ژمارەیەك لەدامەزرێنەرەکانییەوە بەشێوەی هۆنراوەو پەخشان بەرپاکرد.

ئنجا ئەگەر کاژیك وەك رێکخستنێك سەرکەوتوو نەبوویێو دوای 16 ساڵ راگیرابێ، ئەمڕۆ، وا تا دوای تێپەڕبوونی چل ساڵ وەك بیرێکی نەتەوەیی رەسەنی کوردی، لە بەردەوام بووندایەو پاشەڕۆژیش لەکورد ستاندا بۆ بیرو باوەڕی کوردایەتییە. بەتاقیکردنەوەی ئەم چل ساڵەش دەرکەوتووە بزافو بیروباوەڕی کوردایەتی رۆژ لەدوای رۆژ لەبرەوێکی زیاتردایە، ئەوەش خواستو مەبەستی هاوبیرانی کاژێکەو جێگەی شانازییانە بێئەوەی ئەو هاوبیرانە چاویان لەپارتایەتیو پاداشتی مادییەوە بێت، رۆژانی خەباتی کاژیکانەشیان وەك رێکخستنێك بەڕۆژانی جەوامێری ئەزانن، نەك بە شەرمو پەشیمانی، کاروانی بیروباوەڕەکەش بەردەوامە، کاژیك واتا: ئازادیو ژیانەوەو یەکێتی کورد، ئیتر ئەوە چ پێویست بە (براءة) ئەکا لەکوردستانێکی ئازادا؟!

کامیل ژیر

ئەحمەد هەردی

جەمال نەبەز

عەبدوڵا جەوهەر

ئیحسان فوئاد

فەرەیدون عەلی ئەمین

فایەق عارف

دامەزرێنەرانی کاژیك 1959/4/14

* لەبارەی معاریفی کوردستانەوە، لەنزیك کۆتایی ئەم بەرهەمەدا، بەدواداچوونو بەڵگەنامەیەك بخوێنەرەوە.

لەوەڵامی چەند پرسیارێکی رۆژنامەی ڕێزداری (هاوبیر)دا

ژمارە "1" سێ شەممە 14 رەشەمێی 2701 2002/3/5 ل5

کامیل ژیر: کاژیك وەك بیرماوەو رۆژێك ئەبێت بچێتەوە قالبی رێکخستنەوە

*** سەبارەت بەچۆنێتی کۆتایی هاتنی کاری سیاسی کاژیك چی دەڵێن؟**

– زۆر بەکورتی ئەڵێم: کاژیك خۆی کرد بەقوربانی شۆڕشی ئەیلول، ئەوەش لەو باوەڕەوە بوو کە نەتەوە لەحیزب گرنگترە. ئێمەی دامەزرێنەرانی کاژیك نەك هەر نەمانویست ببینە کۆسپێك لەبەردەم ئەو شۆڕشەدا، بەڵکو بوینە مۆمێك بۆ ئەو شۆڕشە سوتاین، کارەکەشمان وەك کاری سەربازێکی نادیاربو.

راستییەکەی کاژیك قورساییەکی باشی هەبو لەناو ئەو شۆڕشەدا، هەندێکیان لەدەوری بارەگای بەرزانی کۆبوبونەوە. هێزی خەبات لەشۆڕشی ئەیلول، بەفەرماندەکەی‌و زۆربەی زۆری ئەندامەکانیەوە کاژیك بون بەبێئەوەی ئەو نهێنییە بدرکێنن، گرنگ بەلای کاژیکەوە ئەوەبو شۆڕشی ئەیلول سەرکەوێ‌و سەربەخۆییەك بەدەستبێنێ بۆ کورد.

ئەم بارە درێژەی کێشا تا ساڵی 1974 کە شەڕ دەستی پێکردەوە، لەو ساڵەدا کاژیك لەشاری نەغەدە کۆنفرانسێکی بەست، ئەنجام ئەوەبو کە تێکەڵبوونی کاژیك لەگەڵ شۆڕشدا بەجۆرێك چڕوپڕ بوە، جیاکردنەوەی ئاسان نیە کە ئامانجیش هەر کوردایەتی‌و سەرکەوتنی شۆڕش بێ، ئیتر پێویست بەو جیاکردنەوەیە ناکات لەو کاتەدا، لەبەر ئەوە بڕیاری کۆنفرانس ئەوەبو کە کاری سیاسی کاژیك هەڵپسێردێت تا ئەنجامێکی شۆڕش بەدیارئەکەوێ. دوای هەرەسی شۆڕشیش هەندێك هەوڵدرا بۆ کەوتنەوەکار، بەڵام لەولاوە پاسۆك دروستبو، ئیتر بەلای هەندێك لەهاوبیرانەوە پێویستی بەوە نەما کاژیك بخرێتەوە کار، ئێستاش کاژیك وەك بیروباوەڕ هەر ماوەو، ئەو بیروباوەڕەش رۆژێك ئەبێ بچێتەوە قالبی رێکخستن بەهەر ناوێکەوە.

*** بۆچی پاسۆك بەیەکگرتن لەگەڵ حیزبی سوسیالیست کۆتایی بەژیانی خۆی هێناو، پاشان هۆی شکستی حیزبی یەکگرتن چی بوو؟**

– پا سۆك به یەكگرتن لە گەڵ حیزبی سوسیالیست، كۆتایی بەژیانی خۆی نەهێنا، بەڵكو ویستی هێزو گورِێكی زیاتر بدات بەخۆی، هۆی ئەوەش ئەوەبوو كە لەدوای راپەرینەوەو دوای وەرچەرخانی خەباتی چەكدارانە بۆ كۆبوونەوە لەدەوری سنوقی هەڵبژاردن، ئیتر مەسەلەی (ژمارە) مەسەلەیەك بوو كە ئەبوایە حسابی بۆ بكرایە، بۆیە ئەو یەكگرتنە دروستبو، پارتیو یەكێتیش هەمان حسابیان بۆ (ژمارە) كرد، بەڵام ئەوان بەوە چارەسەری كێشەی ژمارەیان كرد كە هەموو جۆرە كەسێكیان لەخۆیان كۆكردەوە بەجاشو باشەوە. ئەوە بەپاسۆك هەزم نەئەكرا، ئەوەبو دوایی (گەل)یش هاتنە ناو یەكگرتنەوە، واتە حیزبە تازەكە لەپاسۆكو سوسیالیستو گەل دروستبوو بەو نیازەی ببنە هێزی سێیەم.

هۆی شكستی حیزبی یەكگرتن ئەمانە بوو:

1–دەنگنەهێنانی پاسۆك ـ سوسیالیستو گەل لەهەڵبژاردندا هۆی ئەوەش بەزۆری ئەوە بوو كە بەربەرەكانی نێوان پارتیو یەكێتی بەرادەیەك رەنگی دابووەوە لەناو خەڵكیدا كە زۆربەی ئەندامانو لایەنگرەكانی ئێمەش دەنگیان بۆ پارتی یا بۆ یەكێتی دا!!

2– پارتیو یەكێتی هەریەكەیان بەجۆرێك كەوتنە زەبرلێدانمان، سەرچاوەی داراییان لێبرین، ئێمە لە هەموو شارو شارۆچكەو ناوچەیەك بارەگاو پێشمەرگەو ئەندامانو لایەنگرانمان هەبو، ئەوانیش هەموو پارەو مەسرەفو ژیانیان ئەویست، جگە لەوەی كەوتنە ئەوەی شەریان پێئەفرۆشتین، هەوڵیان ئەدا دەست بەسەربارەگاكانماندا بگرنو ئوتومبیلو تەقەمەنیەكانمان ببەنو.. هتد.

3– ماوەی یەكگرتنی ئەو سێ حیزبەش ماوەیەكی كورتبوو، هێشتا لەناو یەكدا نەتوابونەوە، یەك رەئی نەبو بەرگەی ئەو ئەوگو شارەیان نەگرت، بۆیە سێ رەئی پەیدابو: 1– بمێنینەوە، 2– خۆ حەل كەین، 3– تێكەڵ بەو دوو حیزبە ببین، لەئەنجامدا رای سێهەم زیاتر لایەنگری هەبوو.

*** هۆكارەكانی نەرسكانی پارتێكی نەتەوەیی رادیكاڵی لەدوای پاسۆك بۆ چی دەگەرێتەوە؟**

– لەپلەی یەكەمدا، بۆ نزمی ئاستی وشیاری نەتەوەیی لەناو كورددا. پارتێكی نەتەوەیی ئەبێ پارتێكی عەقائیدی بێ، كەواتە ئەبێ لەپێش رێكخستندا، زەمینە بۆ بیروباوەرێكی نەتەوەییانە خۆش بكرێت، ئەو دنیایەش هەروابووە، ئاینەكان پێش ئەوەی ببنە رێكخستنو فەرمانرەوایەتی، بیرو باوەربوون، ماركسیێتی زۆر لەپێش حیزبە

شیوعیەکانەوە بووە، بیر یارە ئەڵمانیو جولە کەو عەرە بەکان، زۆر لەپێش حیز بە نەتەوەییەکا نەوە بوون ئەوا نە ساڵانێکی زۆر خەریکی گۆ شکردنی نە تەوەکانیان بوون بە بیروباوەڕەکانیان ئینجدا ئەو بیروباوەڕەانە چوونە قالْبی رێکخستنی حیزبیانەوە، بۆ یە ئێستا نەتەوەی کورد پێویستی بەقوتا بخانەیەکی بیری نە تەوەیی هە یە بەر لەحیزبێکی نە تەوەیی. بۆ ئەم مەبە ستەش، پێوی ستە بیر یارە نەتەوەی یە کوردە کان لە یەکنزیك ببنەوەو لەیانەیەکی رۆشنبیری، یا لە کۆمەڵە یەکی رۆ شنبیریدا یەکبگرن، یا لەدەوری گۆڤارو رۆژنامەیەکی نەتەوەییانە کۆببنەوەو گەشە بەبیروباوەڕی کوردا یەتی بدەن، دوای ئەوە ئیتر رێکخستنی سیاسی خۆی دروستئەبێو ئەو کاتە سەرکەوتووش ئەبێ.

لەرۆژنامەی رێزداری هاوبیردا، ژمارە (2) رۆژی 2002/4/7 بڵاوکرایەوە

کوردایەتی نەك پارتایەتی

لەژمارە (1)ی ئەم رۆژنامە یەدا (هاوبیر) وتم: ئێ ستاش کاژیك، وەك بیرو باوەڕ، هەر ماوە، ئەو بیروباوەڕەش، رۆژێك ئەبی بچێتەوە قالْبی رێکخستن بەهەر ناوێکەوە.

قسەکە لای هەندێك والێکدراوەتەوە کە ئێ مە خوازیاری ئەوەین جارێکی تر کاژیك، لەئێستادا هەستێنینەوە وەك پارتییەك بیخەینە کار. رووبەڕووش هەندێك سیا سەتکاری بەڕێز پیرۆزباییان لێکردم.

راستییەکەی بەرجەستەکردنی بیروباوەڕی کوردایەتی، جارێکی تر لەپارتی یەکی وەك کاژیکدا، ئەوە خوا ستێکی پیرۆزی م نە، بەڵام کارێکی لەو جۆر، بۆ هەڵکەو تەو بۆ بارودۆخی ئەمڕۆی نە تەوەی کورد مان دە ست نادات. ئەوە نەك هەر پارتی یەکی وەك کاژیك، بەڵکو هەموو ئەو پارتیا نەی تریش کە ئەمڕۆ لە سەر پاذ تایی کورد ستان کار ئە کەن، بوذ یان هەر زیادە یە، بەڵکو زیانبەخشی شە، چونکە نەتەوە یەك کە هێ شتا لەقۆناغی رزگاری دا بێ، پێوی ستی بەیەکخ ستنی وزەو توا نای تاکەکاذ یەتی، نەك بەش بەشکردنی ئەو وزەو توانایانە.

راستە فرە پارتی دیاردەیەکی شارستانیەو رێگەدانە بەدیدو بۆچوونی جیاواز جیاوازو نەهێ شتن یا کەمکرد نەوەی دە سەڵاتی تاکڕەویو دیکتاتۆریانەیە، بەڵام ئەوە بۆ

کۆمەڵگایەکی پێشکەوتووی هوشیارە کە واتای دیموکراتێتی بزانیّو رێز لەڕای بەرام بەر بگریّو کێشەکانی تەنیا لەڕێگەی سندوقی هەڵبژاردنەوە چارەسەر بکات.

کۆمەڵ گەی کوردی هێ شتا بەدە ست ژمارە یەك کۆ سپ و تە گەرە لەڕێ گەی فرە پارتایەت یدا ئەناڵێنیّ، وەك: پار چە پار چەکردنی خاکە کەی، داگیر کردن، نەزانین، نەخوێندەواری، گیانی تیرەگەریو ناوچەگەری، گیانی تۆڵە سەندنەوەو.. هتد، کە ئەوا نە هەمووی پێوی ستیان بەیەکخ ستنی وزەو تواناکا نە، نەك لە یەك ترازاذ یان بەهۆی فرە پارتایەتییەوە.

لەم رووەوە فەیلەسووفی ئەڵمانی (تریتشکە) ئەڵێ: فرەپارتای یەتی بۆ گەلانی ئازاد پێویستە، بەڵام ئەو نەتەوانەی هێشتا لەقۆناغی تێکۆشاندان بۆ سەربەخۆیی، ئەوا نە بۆ فرە پارتایەتی ناشێن، بەڵکو پێویستیان بەتەنیا یەك رێکخستنی نەتەوەییانە هە یە، وەك بەڵگەیەکیش ناوچەی (بیدمۆنت) بەنمونە ئەهێنێتەوە کە چۆن لەژێر کاریگەرێتی (کافور) دا هەموو پارتەکان یەکیان گرت لەساڵی 1859دا.

ئێ مەی کوردیش زیا نەکانی فرەپارتا یەتیمان بە چاوی خۆ مان بی نی، بەهۆی فرەپارتایەتیەوە کوردستان لەپێنج پارچەوە بوو بەشەش پارچە. خوێنی هەزاران لاوی کرود بەنا هەق رژاو بەفیڕۆ چوو، هەزاران خێزا نی کورد ئاوارەبوون، چەندین رۆ ڵەی قارەمانی گەلەکەمان ناکاو کوژکران. لەبری ئەوان جاشو پاش جاش بە سەر پارتەکا ندا دابەش بوون، ریّ لەکەسانی خاوێنو بەتوانا گیراوە، ماڵو موڵکی ئەو میللەتە تەرخانە بۆ دە سکەوتی پارتا یەتی، لە پەنای ئاژاوەی فرە پارت یدا چەندین نۆ کەرو بەکرێگیراوی نەیارانی نەتەوەکەمان کاری گێرەشێوێنیّو سیخوڕیو تیرۆر ئەنجام ئەدەن. هەر بەناوی فرە پارت یەوە گەلیّ گروپو تۆڕی سیخوڕی درو ست بوون. هەر پەتای فرە پارت یەو وای کردووە هەر پار تەو پەنا بۆ داگیر کەرێکی کورد ستان ب بات، یا نا چاربن کە ئەو داگیرکەرانە ناو بژیوانیان بن. بەگ شتی پارتی یە کورد یەکان زیاتر لەڕێکخراوی سوپایی ئەچن بۆ گیانی یەکتر، کەس نازا نیّ دا هاتی کورد ستان چەندەو چۆن بەخت ئەکریّو ..هتد.

کەواتە هەڵکەوتەو بارو دۆخی ئەمڕۆی نەتەوەکەمان بۆ فرە پارتایەتی دە ست نادات، بەڵکو پێویستی بەخەباتێکی سیاسی یەکگرتوو هە یە. ئەویش یا بەتێ کەڵبوونی هەموو پارتی یە نی شتمانییەکان، بەتای بەتی هاوڕێبازە کان، یا بەکۆبوو نەوەیان لەژێر چەتری بەرەیەکی کوردستانی، یا کۆنگرەیەکی نیشتمانی کورد ستانیدا، ئە شیّ بوتریّ رۆژ گاری بەرەی کورد ستانی بەسەر چوو، بەڵام کۆنگرە یەکی نی شتمانی، ئەوە کات یەتیو ئە شیّ لەرۆژگارێکی وەك ئەمڕۆدا هەموو هێزە سیاسیەکانی کوردستانو کە سایەتییە سیا سییە

بێ لایەنەکانیش لەژێر چەتری کۆنگرەیە کدا کۆبب نەوەو تواناکاذ یان یەک خەن‌و ستراتیژی نەتەوەی کورد داڕێژن‌و دیاری بکەن‌و بەرنامەیەکی هاوبەش بۆ خەباتی ئەمڕۆمان دانێن.

ئێستاش سێ کۆنگرەی سەرەکی لەو جۆرە هە یە، بەڵام هەر سێکیان لەدەرەوەی کوردستاندان. ئاشکراشە یەکێك لەو سیانە سەربە پارتییەکی زانراوە. بەڵام دوانەکەی تر، کۆنگرەی نیشتمانی کور لەئەمریکاو کۆنگرەی نیشتمانی کوردستان لەئەوروپا، لەکەسانی بێلایەن‌و نەتەوەیی پێکهاتوون. بۆیە ئەگونجێ گەشەیان پێ بدرێ‌و بکرێ نە چەترێك بۆ کۆبوونەوەی پارتییەکانی ناو کوردستانیش.. لەم د یدو بۆ چوونەوە، ئێ ستا کاتی ئەوە هاتووە کە هەر کام لەو دوو کۆنگرەیە، بوونی لەکورد ستاندا هەبێ بۆ ئەوەی نەك هەر کە سایەتیە بێلایە نەکان، بەڵکو پارتیـ یە نیـ شتمانییەکانیش لە یەك نزیك بخا تەوە، یا کۆبکا تەوە. یا هیچ نەبێ هە ندێك ئەرکی نەتەوەییا نە ئەنجام بدات وەك کۆش شێکی نەتەوەیی بۆ یەکخستنەوەی دوو ئیدارەکەی هەولێرو سلێمانی، سەرپەرشتی هەڵبژاردنی گشتی دووەم، دانانی دەستورێك، رێگرتن لەوەی ناکۆک یەکان تە شەنە بکات، هەموو یا زۆربەی نەتەوە پێك بهێنێت لەسەر ستراتیژێك بۆ ئای ندەی کوردو بەرنامەڕێژی بۆ ئەو مەبەستەو هەر ئەرکێکی تر.

بەکورتی، ئەمڕۆی نەتەوە کەمان، رۆژی کوردایەتیـ یە نەك پارتا یەتی، ئەرکی رۆشنبیران‌و هاوبیرانی نەتەوەیش، کۆششێکی لەو جۆرەیە لەم بارودۆخەدا.

لەوەڵام‌و بەدواداچوونی پرسیارێکی د. جەمال نەبەز دا

فرە پارتی رەوایەتییەکی نابێ تا نیشتمان رزگاری نەبێ

هاوبیری هێژامان دوکتور جەمال نەبەز لەژمارە (23)ی نەورۆزی (2002)ی گۆ ڤاری (کۆنگرە)ی ئۆر گانی کۆنگرەی نیـ شتمانیی کورد ستان ـ بڵاو کراوەی بیری نە تەوەیی کوردی ـ لەژێر سەرناوی (ئازادیی حیزبایەتی)دا پرسیارێکی بەجێی کردووە:

بزانین حیزب نوێنەری بەرژەوەندیی کێیە؟

بۆ وەڵامی پرسیارەکەی ئەڵێ: پێویستە بزانین رەوا یەتی حـ یزب لەکوێوە دێ؟ ئەڵێ لەوەوەدێ کە ئە ندامانی کۆمەڵگە یەك هەموو لەباری بەرژەوەندیـ یەوە وەك یەك نەبێ ئەوانەی بەرژەوەندییان وەك یەکە، پێویستییان بەوە هەیە پێکەوە کار بکەن، ئەوەش

پێویستی بەرێکخستن‌و بەرنا مەو پێوە ندی هە یە، کە ئەما نە بەهۆی حیزبێکەوە نەبێ ناکرێ، ئن جا دوای ئەوەی بەرپەر چی بیردۆزەی چەپەکان ئەدا تەوە لەبارەی (بەرژەوەندی) یەوە، ئەڵێ: (بەرژەوە ندیی وەك یەك لەبارودۆخی وەك یە کەوە درو ست ئەبێ.. جا لەبەر ئەوەی سنوری چینایەتی هەموو کا تێ بەروونی د یار ن یە، بە شکردنی ئەوانەی یەك پیشەیان هەیە بەسەر یەك چیندا شتێکی را ست ن یە.. دوای ئەوەی دێ تە سەر لایە نە خرا پەکانی حیزبا یەتی رێن مایی هاوبیرانی نە تەوەیی ئەکات کە بۆ رۆشنبیرکردنی کۆ مەڵ هەوڵ بدەن‌و بیرۆ کەی حیز بی تاقا نەو حیز بی پیرۆزو حیز بی سەرکردەو پێ شڕەو لەمێ شکی خەڵك بکە نە دەرەوەو لەئە ندامانی حیز بەکان بگە یەنن دوژمنا یەتی یە کدی نە کەن‌و لەرێی گۆرِی نەوەی بیروڕاوە بگە نە با شترین چارە بۆ کێشەکانی کۆمەڵگە.

نە بەز ئەو و تارەی وەك بە شێك لە پەرتوکی (هێ ندێك لەکێ شە بنەڕەتی یەکانی قوتابخانەی کوردیی سوسیالیزم ـ لەناوەڕاستی هەشتاکانی سەدەی پێ شوودا نو سیوە، خۆ شبەختانە لەکۆتایی هە شتاکاندا، بەرەی کورد ستانی ها تە بەر هەم، ئەم بەرە یە، ئەگەر چی خوا ستی دەو ڵەتی ئێرانی شی تێ یابوو بەمەبە ستی دژا یەتیکردنێکی ز یاتری دەوڵەتی عێراق لەکاتی جەنگەکەیاندا، بەڵام سێ ئەنجامی سەرەکیی باشی لێکەوە تەوە، یە کەمیان: راگرت نی شەڕی ناوخۆی کوردکوژا نەی ن ێوان حیز بە کوردی یەکان‌و ئا شتبوونەوەی گ شتی، دووەم یان: یەك هەڵوێ ستی‌و هاوکار یان لەکاتی راپەڕی نە پیرۆزەکەی جەماوەری کورد ستاندا ساڵی 1991. سێهەمیان: هەڵبژاردنی پەر لەمانی کوردستان‌و دروستکردنی حکومەتی باشووری کوردستان. دیارە ئەنجامی سێیەم تێ کەڵ بەکاریگەرێتی کۆڕەوەکەو بڕیاری 688و ناوچەی ئارام‌و چەکوشی ئامادەش بوو.

ئێستا، دوای زیندەبەچاڵکردنی بەرەی کورد ستانی‌و بەرپابوو نەوەی شەڕی ناوخۆی کوردکوژی‌و دوولەتکردنی ئەو حکومە تە.. ئە شێ بپر سین ئاخۆ ئەو هەموو حیزبا نەی ئەمڕۆ لەسەرتا سەری کورد ستاندا بەگ شتی‌و لەبا شووری کورد ستاندا بەتای بەتی قوتکراونەتەوە، رەوایەتییان هەیە؟! بێگومان نە. چونکە رەوایەتی، وەك دوکتور نە بەز ئەڵێ، لەوەوە دێ کە هەر حیزبەو بەرژەوەندی یەکی ج یاوازی هەبێ لەبەرژەوە ندیی حیزبەکانی تر. دەی ئاخۆ ئەبێ بەرژەوەندیی جیاوازی چواردە حیزبی کوردی لەبەشێکی بچووکی وەك رۆژئاوای کوردستانی پاڵ سوریە چی‌بێ!؟ هەروەها حیز بە زۆرو زەبە ندە کوردییەکانی تری باکورو باشوورو رۆژهەڵات؟

رۆژنامەنوو سی شارەزاو بەناوبانگی عەرەب حو سنی مەحلی لەژمارەی رۆژی 2002/2/18ی رۆژنامەی (تایم)ی سلێمانی دا ئەڵێ: (دوو بەرەکیی ن ێوان کوردو کورد

لایەکی گرنگی مەسەلەکەیە، لەهەولێرو سلێمانی یەکەمین پرسیار لەسەرکردەکانم پرسی، ئەوە بوو چەند حیزبتان هەیە؟ بەداخەوە راستە ئەزمونێکی دیموکراتی یە، بەڵام ئێمە ئەزانین کە خیلافێکی قووڵ لەنێوان هەموو حیزبەکاندا هەیە لەکوردستان, ئەمەش کێشەیەکی گەورەیە، تەنها کێشەی کوردی عێراق نیە، لەسوریە چواردە حیزبی کوردی هەیە، لەتورکیا چەندین رێکخراوی جیاواز هەیە، هەروەها لەئێران، داوا لەبرا کوردەکانم ئەکەم چاوێك بخشێنن بەمەسەلەکانداو سوودێك لەئەزمونەکانی رابوردوو ببینن، هەموویان هەڵەیان کرد، نامەوێ بڵێم فلانە حیزب هەڵەی کرد. خۆیان دەزانن، من بۆ مێژوو ئەڵێم: سەرکرایەتییە سیاسییەکان هەڵەی زۆریان کرد، کاتی ئەوە هاتووە جارێکی دیکە تاووتوێی هەموو سیاسەتەکانیان بکەن).

بێینەوە سەرکرۆکی مەبەستەکەمان کە مەسەلەی (بەرژەوەندیی) یە، بێگومان بەرژەوەندی گەلێ جۆری هەیە، بەرژەوەندیی گشتیو بەرژەوەندیی تایبەت، بەرژەوەندیی گەورەو بچووك. بەرژەوەندیی نەتەوەو بەرژەوەندیی چینەکان، هی کۆمەڵو هی تاکەکەس و.. هتد، بەڵگە نەویستسشە هیچ کام لەو بەرژەوەندییانە بەتەواوەتی دابین نابێ، نە بۆ گشتو نە بۆ تایبەتو نە هی گەورەو نە هی بچووكو نە هی کۆمەڵو نە هی تاکەکەسو نە هی چینەکانو نە هی ئاینو ئاینزاکانیش لەنیشتمانێکی داگیرکراوداو بۆ نەتەوەیەکی ژێردەست، لەبەر ئەوە بوونی فرە حیزبی هیچ رەوایەتییەکی نییە تا نیشتمان رزگاری نەبێ لەداگیرکردنو تا نەتەوە سەربەخۆیی بەدەست نەهێنێت، وتەی (چەپکە گوڵ)یش هیچ کاریگەرێتییەکی نابێ ئەگەر پشتوێنێکی گونجاو بۆ ئەو چەپکە گوڵە نەبەستێتەوە بەیەکەوە.

ئەمڕۆ ئەو فرە رێکخراوە سیاسیانەی لەکوردستاندا هەن، بەهیچ جۆرێك نوێنەرایەتی فرە بەرژەوەندی ناکەن، یان بەواتایەکی تر، ئەتوانین بڵێین: ئەوە ئاسنی سارد کوتانەو هیچی لێ نایەتە بەرهەم، ئەو رێکخراوە سیاسیانەی خۆیان بەنوێنەرو خۆیان بەپارێزگاری چینێك، یا ئاینێك، یا ئاینزایەك، یا رەگەزێك، یا بەشێك لەکۆمەڵگەی کوردستان ئەزانن یا ئەدەنە قەڵەم، چیان پێ ئەکرێ لەئاستی فەرمانی لێپرساوێکی دیداری یا سەربازیی یەکێك لەرژێمەکانی ئەنکەرەو تارانو بەغداو دیمەشق دا؟

چۆن ئەتوانن ئەو بەرژەوەندییا نە بپارێزن؟ بۆ نمونە: حیزبێك کە پاشگری (دیموکراتی) نابێ بەخۆیەوە لەقامیشلیدا، چۆن ئەتوانێ سیستمی دیموکراتی لەرۆژئاوای کوردستاندا بچەسپێنێ لەکاتێکدا رژێمی دیمەشق رژێمێکی نادیموکراتی بێ؟ حیزبێکی ئاینی لەدیاربەکردا چۆن ئەتوانێ ئەو ئاینە بکاتە فەرمانڕەوا لەباکورو لەکاتێکدا رژێمی ئەنکەرە عیلمانی بێ؟

ئایا حیزبێکی کۆمۆنیستی یا سوشیالیستی لەسنەدا، ئەتوانێ سیستمی کۆمۆنیسی یا سوشیالیـ ستی لەرۆژهەلاّ تدا ئەنجام بدات ئەگەر چی هەموو خەڵکی رۆژ هەلاّتی کوردستانیشی لەگەڵدا بێ لەکاتێکدا رژێ می تاران رژێ می ئاخو ندەکان بێ؟ لەبا شوری کوردستاندا حیزبە کرودیەکان چینگیان نابووە خوێنی یەکترییەوە، گوایە هەر یەکەو بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی خۆی، لەکاتێکدا رژێمی بەغداد هەموویانی پێکەوە ئەنفال‌و کیمیا باران ئەکرد، ئیذ جدا کوێرەوەریـ یە زۆرە کەش لەوەدا یە، بۆ هەر کام لەو بەناو بەرژەوەندییانە، چەندین حیزب‌و رێکخراوی سیاسی هەبێ، چەندین حیزبی د یموکراتی، نە تەوەیی، ئاینی، رە گەزی، ئاینزانی (مزهـ بی)، هەروەها چەندین جۆر رێک خراوی قوتابیان، ئافرەتان، ژنان، لاوان، کرێکاران، جوتیاران! !

ئەوانە هەر هەموویان وەك دەوەن بەئاش بکەن، یا شوێن کلاوی بابردوو کەوتبن، یا ئاسنی سارد بکوتن وایە، هەتا کوردستان رزگارو سەربەخۆ نەبێ.

بۆ یە ئەتوانین بـ ڵێین هیچ کام لەو رێکخـ ستننانە رەوایەتیـ یەکیان ذ یە یا نا بێ تا قەوارەیەکی سیاسی سەربەخۆو ئارام گرتوومان نەبێ.

ئەوە وا.. لەلا یەکی تریـ شەوە، بما نەوێ یا نەما نەوێ، چاك بێ یاخراپ، ئەمڕۆ لەکوردستاندا حیزبێکی زۆر هەیە، لەوەش ناچێ هیچ کامیان بەدۆی خۆی بلێ تر شە! یا لەکەلی حیزبایەتی بێتە خوارێ، بۆیە چارەسەرێکی مام ناوە ندی ئەوە یە، ئەو حیزبا نە، لەژێر چەترێکدا کۆببنەوە، بەرەی کوردستانی کە لەپێش راپەڕیندا چەترێکی لەو جۆرە بوو، ئەمڕۆ ئەو چەترە گونجاوە نابێ، بەتایبەتی لەباشووری کوردستاندا، چونکە بەرەی کوردستانی چەترێك بوو تەنیا بۆ حیزبەکان، ئەمڕۆ لەبا شووری ئازادا، مەودا کە فراوان بووە، جگە لەحیزبەکان، چەندین رێکخراوو کۆڕو کۆ مەڵو لیژنەو کۆمیـ تەی سیا سی تر هەن، خەڵکی سیا سیی بێلا یەنیش هە یە، نەتەوەیـ یەکانیش، دوای هەڵپـ ساردنی کاژیك‌و تێکەڵبوونی پا سۆك لە گەڵ (پ.د.ك) دا، بەتاك‌و بەکۆ مەڵ، لـ ێرەو لەوێ هەن، ئەوا نە هەمووی پێویـ ستییان بە چەترێکی فراوانتر هە یە وەك لە چەتری بەرەی کورد ستانی بەتایبەتی ئەرکەکەش زیاترو فراوانتر بووە، بەرەی کورد ستانی تەنیا لەنێوانی حیزبە شۆڕ شگێڕەکانی شاخدا بوو بۆ بەرەو رووبوو نەوەی رژێ می بە غدادو هێر شەکانی بە یەکگرتوویی، ئەمڕۆ ئەرکە کە لەوە ز یاترە، د یاریکردنی ستراتیجی نە تەوەی کوردو پەیوەندیی نێوان پارچەکانی کوردستان‌و پاراستنی ئا سایش نە تەوەو ز مانێکی کوردیی ئەدەبی‌و زانستیی یەکگرتوو و پێکهێنانی لووبیەکی کوردی لەدەرەوەی ولاّت‌و گەلێ کاری تری چۆتە سەر، ئەوا نەش پێکەوە لەژێر چەتری کۆنگرە یەکی هەمیـ شەییدا ئەنجام ئەدرێن. ئیتر با بەسبێ خۆبادان بەفرە پارتایەتییەوە، ئەوە تێگەیشتنێکی هەڵەیە.

گۆڤاری ئاینده، ژماره: 31 ل58-73 ساڵی 2002

نەتەوایەتی

لە سیاسەتەوە بۆ ئەدەب

گفتوگۆیەك لەگەڵ (کامل ژیر) دا

ئا/ عەتا قەرەداغی

کامیل ژیر:

- هەر هەستیارێك ئەگەر بەهرەمەندبێ و هەڵبەستەکانی زادەی بیری خۆی بێ، ئەوە خاوەنی دەنگی تایبەتی خۆی ئەبێ.

- پێویستە هەستیار خۆی بدۆزێتەوە لەبوارێکدا کە زیاترین دەسەڵاتی هەبێ تیایدا.

- من وەك هەستیارێکی نەتەوەیی، چارەسەری کێشەکان، لەرزگاری و دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردیی سەربەخۆ بۆ سەرتاسەری کوردستان ئەبینم.

- کوردایەتی و هەموو نەتەوایەتی لە گەڵ، قۆناغێك نیە لەمێژوودا، بەڵکو راستییەکی هەمیشە زیندوو و هەمیشە ئاوەڵی مرۆڤایەتییە.

- خۆشەویستی کوردستان و کوردایەتی، تەنیا سۆز (عاتیفە)ی رووت نیە، بەڵکو بەرەنجامی فەلسەفەی گۆڕان و پێویستیی ژیانی کوردیشە.

- سەرەکیترین هۆ بۆ گەشەنەکردنی ئەو ئاراستە نەتەوەییانە، خۆشنەکردنی زەمینەی لەباربوو بۆ پارتێکی لەو جۆرە (کاژیك) بەر لەدروستبوونی.

- هەستی نەتەوەیی، بەهێزترین کۆڵەکەی راگری بوون و مان و ئایندەمانە.

- بەهێزترین بنەمای کلتوری نەتەوەییمان، هەستی هاوبەشمانە بەوەی ئێمە کوردین و نەتەوەیەکی جیاوازین لەنەوەکانی تری جیهان.

- ئەم گرنگیدانەی مەحوی بەزمانی کوردی، بەڵکو ئەم شەڕکردنەی مەحوی لەسەر زمانی کوردی، کوردایەتییە.

- ڕێبازی نەقشبەندی، ڕێبازێك بوو کە ژمارەیەك لەبیریارانی کورد وێستیان وەك هەڵێك بیقۆزنەوە بۆ هەمان ئەو مەبەستەی فارس و تورك، بەشیعەیەتی و خەلافەت خۆیان پاراست، بەڵام بەداخەوە هەڵێکی درەنگکاتبوو.

- نوسەرێك لەنێوان نوسینەکانیەوە، ئەوە دەرکەوێ کە خۆی بەکورد ئەزانێ و بۆ خزمەتی لایەنێك لەلایەنەکانی نەتەوەی کورد ئەنوسێت، ئەوە بە هەر زمانێك بنوسێت، هەر مڵکی کوردە.

- یەشارو لوتفی و بەرەکات موڵکی کوردن، چونکە خۆیان بەکورد ئەزانن، ئەو نوسینانەشیان کە تەرخانن بۆ کورد، موڵکی کوردن.

عەتا قەرەداغی:

مامۆستا کامیل ژیر یەکێکە لەو قەڵەمە دیارانەی کە ماوەی چل ساڵە لەخزمەتی ئەدەب و کولتووری نەتەوەیی کورددا بەردەوامە، چ وەکو شاعیرێکی نەتەوەیی نەوەی دوای گۆران، چ وەك نوسەرێك لەبواری نوسینی نەتەوەیی و گفتوگۆکردنی بیروباوەڕی نەتەوەییدا جێگای دیاری هەیە، بۆ ڕێزنان لەئەزموونی ئەم نوسەرە بەهەڵوێست و دڵسۆزەی میللەتەکەمان، پێمان خۆشبوو ئەم گفتوگۆیەی لەگەڵدا سازبکەین و خوێنەرانی خۆشەویستی گۆڤاری ئایندەش زیاتر بەبۆچوونەکانی ئاشنابن.

*** لەکوێوە دەستتان پێکرد؟ لەشیعرەوە یان لەسیاسەتەوە؟ یا هەردووکیان پێکەوە؟**

- لەسیاسەتەوە، هێشتا تەمەنم چواردە ساڵ بوو، واتا ساڵی 1948 بوومە لایەنگری حیزبی تحرر (حیزبی شیوعی عێراقی ئەوسا)، ئەم لایەنگرییەم بەهۆی مامەکا نمەوەبوو، بەتایبەتی سەی تەها کە ئەوسا وتاربێژی ئەو حیزبەبوو، براکانی تریشی، بێجگە لە أ. ب. هەوری، ئەوانیش لەئەندامە چالاکەکانی ئەو حیزبە بوون، لایەنگرییەکە شم زیاتر چاولێکەری بوو، واتا بێ ئەوەی شتێکی ئەوتۆ لەبارەی بیروباوەڕی شیوعێتییەوە بزانم.

لەبارەی هەڵبەست و نوسینەوە.. یەکەم هەڵبەستم لەرۆژنامەی ژیندا بڵاوکردەوە کە ئەوسا مامۆستا گۆران سەرپەرشتیاری بوو. ساڵی 1954 بو، خۆم هەڵبەستەکەم بۆ برد،

که خوێندیەوە، زۆر ڕێزی لێ گرتمو هانی دام که بەردەوام بم. دوای ئەو هەڵبەستە ژمارەیەك چیرۆكو نوسینم هەر لەژیندا بلاوکردەوە.

*** ئێوە نەوەیەك بوون لەدوای گۆران.. ئا یا چی ئێوە لە نەوەی گۆران جیادەکاتەوە؟ بەڕای جەنابتان کام لەنەوەی دوای گۆران توانیویەتی ببێتە خاوەنی دەنگی تایبەتی خۆی؟**

– وەك وتم هێشتا گۆران مابوو که من بەو ێژە ئا شنابووم، بووی شێن بەبرادەر، ئەگەرچی ئەو بەتەمەن لەمن زۆر گەورەتر بو، لەبەر ئەوە من نەوەی سەردەمێکی گۆرانو نەوەی دوای ئەو سەردەمەش بوومو هەم. بۆیە جیاکەرەوە یەکی ئەوتۆ نابینم مەگەر لەڕووی بیروباوەڕی سیاسیمانەوە. که من لە ساڵی (1958)ەوە وازم لەحیزبی شیوعی هێناو ڕێبازی کوردایەتیم گرتە بەر، ئنجا بوون بەخاوەنی دەنگی تایبەتی.. ئەوە لەڕووی هەڵبەستەوە، بە ندە بەهە ستیار خۆ یەوە، هەر هە ستیارێك ئە گەر بەهرەمە ندبێو هەڵبەستەکانی زادەی بیری خۆی بن، ئەوە خاوەنی دەنگی تایبەتی خۆی ئەبێ. بەڵام ئەگەر هەستیارێك هەر خەریکی چاولێکەریو وەرگرتن بێ لەمو لەوەوە، ئەوە نابێتە دەنگی تایبەتی خۆی، مەگەر مۆرکی تایبەتیی خۆیانی لێدەن.

*** راتان چیە لەسەر ئەوەی کە هەندێ کەس پێیان وایە لەدوای گۆران دەنگێکی شیعری ئەوتۆ دروست نەبووە کە لەگەڵ ئەودا بەراورد بکرێت؟**

– ئەو بەراوردە، هەر خۆی لەخۆیدا هەڵەیە، چونکە وەك وتم هەر هەستیارێ خاوەنی دەنگی تایبەتی خۆیەتی، واتا جیاوازە لەهەستیارێکی تر، تۆ ناتوانی سێوێکو پرتەقاڵێکو هەنارێکو هەرمێیەك بەراورد بکەی لە گەڵ یەکتریا ندا، چونکە هەریە کەو تایبەتمە ندێتی خۆی هەیەو هەریەکەشیان جۆرە کاریگەرێتییەکی لەسەر بخۆرەکەی هە یە. هە ستیاریش هەروایە. لەبەر ئەوە گۆران، نە لەگەڵ هەستیارەکانی پێش خۆی، نە ئەوانەی سەردەمی خۆی، نە لە گەڵ هە ستیارانی دوای خۆشیدا بەراورد ئەکرێ. ئنجا هەر هە ستیارەو جەماوەری تایبەتیی خۆی هە یە وەك چۆن هەر دەنگخۆشو گۆرانیبێژێك جەماوەری تایبەتی خۆی هەیە، بەڵام ئەم قسانە هیچیان ئەوە ناگەیەنن کە هەستیاری چاکو چاکترو چاکترین نیە، بەلای منەوە گۆران لەهەستیارە چاکترینەکانە. پێش گۆرانو لە سەردەمی گۆرانیشدا نالیو خانیو مەو لەویو مەحویو پیرەمێردو هەردی لەهە ستیارە چاکترینەکانن، بەڵام دیسان هەر ناتوانین بەراوردیان بکەین لە گەڵ یە کدا. ئنجا ئەما نە بۆچی ئەبێ لەهەستیارە چاکترینەکان بن بەڕای من؟ چونکە بەهرەی هەستیارێتییەکەیان زۆرە، ئاستی رۆشنبیرییان لەزانستی هەڵبە ستدا بەرزە، وردبوونەوەیان لەهەڵبە ستیتر زۆرە، لەوەئەچێ کە بەچاکی بەهەڵبەستەکانیاندا چووبنەوەو پۆشتەو پەرداخیان کردبن ئنجا دەریانخستبن کە ئەوانە مەرجەکانی هەستیاری چاکترینن بەتایبەتی مەرجی یە کەم

که بەهرە زۆرەکەیە، بەڕای من مەرجێکی تریش گرنگە، ئەویش ئەوەیە پێویستە هەستیار خۆی بدۆزێتەوە لەبوارێکدا کە زیاترین دەسەڵاتی هەبێ تیا یدا، بۆ نمونە: گۆران تەنیا لەهەڵبەستی وەسفدا لەهەستیارە چاکترینەکانە.

*** کامەران گرنگییەکی زۆری پێدرا.. ئایا ئەو گرنگییپێدانە هەوڵی پارتی نەبوو بۆ ئەوەی کامەران لەبەرامبەر گۆراندا بەرز بکەنەوە لەکاتێکدا گۆران لەسەر شیوعیەکان حساب دەکرا؟**

– دوورنیە، هەمان قسە بەرامبەر گۆرانیش هەروایە، گۆرانیش شیوعیەکان گرنگییەکی زۆریان پێداو هۆکارێك بوون بۆ ئەوەی بەزوویی بەکوردو بەجیهانیشی بنا سێنن، بەڵام گۆران بەوە سەرکەوتنی بەدەست هێنا کە خۆشی هەستیارێکی بەرزو بەهرەکەشی لەهی کامەران زۆر زیاتر بو.

*** جەنابت وەکو شاعیرو رۆشنبیرێك کە لەباڵی نەتەوەیی بوویت.. ئایا تا چەندێ شیعری کوردی قۆناغەکەی ئێوە دەربڕی ئازارو لەهەمانکاتدا خواستو وێستە نەتەوەیییەکانی کورد بووە؟**

– من ئێستاش هەر نەتەوەییم، قۆناغەکەشم بەسەرنەچووە، پێنووسەکەشم هەمیشە لەکاردایە لەبواری نەتەوایەتیدا، خاڵێك کە شایەنی روونکردنەوە بێ لەوەڵامی پرسیارێکی ئاوادا، ئەوەیە کە هەڵبەستی کوردی، لەبواری نەتەوایەتیدا، دوو قۆناغی بەخۆیەوە دیوە، تائێستا، قۆناغی یەکەم قۆناغی پێش قوتابخانەی بیری نەتەوەییە لەکوردستاندا، بەر لەم قوتابخانەیە، کوردایەتی نەخرابووە چوارچێوەیەکی فکریی رێکخراوەوە. سەرەتای ئەم قوتابخانە یە لەدرو ستبوونی کۆمە ڵەی ئازادیو ژیا نەوەو یەکێتی کورد (کاژ یك)ەوە دەستپێئەکا، واتا 1959/4/14 بەر لەم قوتابخانەیە، هە ستیارانی کورد، وەك سۆزێك کوردایەتیان پیادەئەکرد، واتا نەچوبوونە ناو قوڵایی کێشە نەتەوەییەکەمانەوەو لەڕەگو ریشەوە پیا بچنەوەو لەبیروباوەڕە نامۆکان بەکوردایەتی جیای بکەنەوەو بەوردی بەشوێن رێگە چارەکاندا بگەڕێنو ئامانجە دوورەکانی وەك ستراتیجێك دیار بکەنو خاڵ بخە نە سەر پێ تەکانی دۆ ستو دوژ منو هەوڵێکی بەکۆ مەڵ بدەن بۆ بەئەنجامگەیا ندنی ئامانجەکانی کوردایەتی، تۆ بڕوانە ئەم هەڵبەستە:

هورمزگان رمان ئاتران کژان ویشان شاردەوە گەورەی گەورەکان
زۆرکار ئارەب کردنە خاپوور گنای پاڵەیی هەتا شارەزوور
شنو کنیکان وەدیل بشینا میرد ئازا تلی وەرووی هوینا

ڕەوشت زەردشترە مانوە بێ کەس   بزیکا نەکا هورمز وە هیچ کەس[1]

واتا:

مزگەوتان رمان، ئاگران کوژان   خۆ یان شاردەوە گەورەی گەورەکان

زۆرداری عەرەب کردنی خاپوور   دێی کرێکاران هەتا شارەزوور

ژنان و کچان بەدیل ئەگیران   پیاوانی ئازا لەخوێنا ئەتلان

ڕەوشتی زەردەشت مایەوە بێ کەس   یەزدان بەزەیی نەهات بەهیچ کەس

ئەمە هەڵبە ستی هە ستیارێکی کوردە، ناوە کەی نازانرێ*، لە سەر پار چە چەرمێك دۆزراوە تەوە لە یەکێك لەئە شکەوتەکانی جێ شانەو هەزارمێردی سلێمانی، هی رۆژا نی داگیرکرد نی کورد ستانە، لەلا یەن عەرە بەوە بەناوی فتو حاتی ئی سلامیەوە، ئەبینین هەڵبەستەکە بریتیە لەتەنیا دەربڕینی سۆزێکی رووت و هیچیتر بەرامبەر کارەساتێکی زۆر گەورەی پڕ لەزۆرو ستەمی داگیرکردنی نەتەوەو نیشتمانێك لەلایەن نەتەوە یەکی ترەوە. هەڵبەستەکە دەربڕی ئازارەکەی ئەو کارەساتەیە. بەڵام دەربڕی هیچ خواستو وی ستێکی نە تەوەیی کورد نەبووە لەو رۆژەدا وەك مەبە ستی پر سیارەکەی بەڕێزتان، یان بەدەربڕینێکیتر هەستیارەکە نەیزانیوە چارەسەری ئەو کێ شەیە بە چی ئەکرێ کە لەو رۆژەدا رووی کردۆتە نەتەوەکەی.

ئەوە نمونەی هەڵبەستێکی کۆن، با نمونەی هەڵبە ستێکی تازەش هەر لەو بوارەدا، هەڵبەستێکی گۆران بێ، کە وەك و تمان یەکێ کە لەبا شترین هە ستیارانی کورد، ئەویش هەڵبەستی (شەهید)ە، کە بەبۆنەیەکی وەك بۆنەی ئەو هەڵبە ستەی سەرەوە و تراوە کە شەڕی بەردەرکی سەرای شەشی ئەیلولی (1930)ە لەسلێمانی کە ئەمیش هەر لەلا یەن زۆردارانی عەرەبەوە ئەنجام دراوە بەرامبەر نەتەوەی کوردو کورد ستانی داگیرکراو مان، ئەبینین ئەم هەڵبەستەش هەر تەنیا وەك سۆزێك دەر بڕی ئازارە کەی ئەو کارە ساتەیە

---

[1] عەلائەدین سوجادی، مێژووی ئەدەبی کوردی دی.ل (130).

* هاوڕێ باخەوان (لەئاڵای کوردا ــ ل 26ــ چاپی دەزگای سەردەم ــ 2001) پ ێی وا یە هەڵبە ستی پیر شالیاری زەردە شتییە، بەلای هە ندێکی ترەوە، هەڵبە ستێکی دروستکراوەو بوونی نەبووە! من پشتگیری ئەم را یەی دوا یی نا کەم، چونکە سەر چاوە مێژوویيە رەسەنەکانیش، هەمان مەرگەسات ئەگێڕنەوە ــ ژێر.

بێئەوەی خواستو ویستێکی نە تەوەیی پیشان بدات کە چارە سەری تەواوی کێشەی کوردمانی پێبکرێ:

شەقەی شەستیرو قرچەی دەستڕێژو هەڵمەتی سونگی
بەخوێنی وردی بێ تاوان شەپۆلی خستە سەر جادە
نەما جوانێ کە سونگی نەیسمێ سەد کەرەت سنگی
نەما پیرێ لەریزی گوللە بووبێ قەلبی ئازادە

تەنیا چارەسەرییەك کە گۆران بۆی چووە، سەندنەوەی تۆڵەیەکی ئەوکارەساتەیە:

ئەگەر خوای گەورە بەخشی پێت هەتیوێ پێی بڵێ رۆڵە
لەمن فرمێسکی ویست باوکت، لەتۆش داوا ئەکا تۆڵە[2]

کە لەراستیدا چارەسەری ئەو رووداوانە تەنیا بە سەندنەوەی تۆڵە یەك ناکرێ، وا تا ئەوان چەندیان لێکو شتووین ئێ مەش ئەوە نەیان لێبکوژێ نەوە. بۆ یە من لەهەڵبە ستێکمدا کە بۆ هەمان بۆ نەی شەڕی بەردەرکی سەرا وتوو مە، بەم جۆرە بۆ چارەسەری کێشەکە چووم:

ئەی شارەکەی عەولە سیسە
بەڵێن بێ ئەودەستە پیسە
کە هەروا بەدەستی ئانقەست
جۆگەلەی خوێناوی هەڵبەست
ئەبێ ئێمەی دلسۆزی تۆ
ئێمەی کوردی نەوەی ئەمڕۆ
بۆ تۆڵەی خوێنی رژاوات
کوردستانی زەوت کراوت
پشتێنی تۆڵە ببەستین
نەیکەینەوەو رانەوەستین
تا تێکڕا ئەم خاکە پاکە
خاکی ئەم کوردە چالاکە
ئەخەین بەدیار، یەك تەنوپۆ

---

[2] دیوانی گۆران، ل 266.

بەدەوڵەتێکی سەربەخۆ[3]

وا تا من وەك هە ستیارێکی نە تەوەیی چارە سەری ئەو جۆرە کێ شانە لەرزگاریو دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردیی سەربەخۆ بۆ سەرتا سەری کورد ستان ئەبینم. نمو نەی تریش زۆرە، بەڵام وابزانم ئەوە بەسە بۆ وەڵا می پر سیارەکەی بەڕێزتان کە تا چەندێ هەڵبەستی ئێمە دەربڕی ئازارو لەهەمانکا تدا خوا ستو وی ستە نەتەوەی یەکانی کوردە. پێویستە لێرەدا ئەوەش بڵێم کە ئەم هەڵبەستەمو تێ کڕای د یوانی (کوردا یەتی) یە کەم، یەکەم بەرهەمێکی ئەو قوتابخانەی بیری نەتەوەییە بوو کە من یەکێکم لەدامەزرێ نەرانی لەگەڵ هاوبیرەکانی ترمدا: (مامۆستایان ـ د. جەمال نە بەز، ئە حمەد هەردی، عە بدوڵڵا جەوهەر، فەرەیدون عەلی ئەمین، د. احسان فوئاد، فایەق عارف).

*** جەنابتان وەکو قەڵەمێکی دیاری مەسەلەی نەتەوا یەتی کوردی دەر کەوتوون، کتێ بی (کوردایەتیەکەی حەمەی مەلا کەریم) بەشێکی هەوڵ و روانی نەکانی جەنابتان دەردە خات. ئێستا جارێکی تر چۆن دەڕوانیتە هەمان هەڵوێ ستی ئەو ئاڕا ستەیەی کا کە حە مە بەرامبەر بەمەسەلەی کوردایەتی؟**

– ئێ مە کاتی خۆی بەکتێبی (کوردا یەتی بزوت نەوەو بڕواو رژێ مە) وەڵا می ئەو نو سراوەی کا کە حە مەی مەلا کەریممان دا یەوەو بەدر یژی ئەوەمان پی شاندا کە ئەو ئاڕاستەیەی ئەو بەرامبەر کوردایەتی ئاڕاستەیەکی هەڵەیە.

ئێستا وا زیاتر لەنیو سەدە بەسەر ئەو کەینوبەینەدا تێپەڕی، حەز ئەکەم ئەمجا رەیا ن رووداوەکان خۆیان وەڵامی ئەو ئاڕاستەیەی ئەوو تێکڕای چەپی کوردو جیهان بدەنەوە.

ئێمە پێمانوابوو کوردایەتی شتێکی دەسکردی پلە یەکی م ێژوویی تای بەتی ن یە، وەك چەپەکان پێیانوابوو، بەڵکو پێ مانوابوو هەر لەو رۆژەوە کە کورد بووە، کوردا یەتیش پەیدا بووەو ئێ ستاش هە یەو تا جی هانیش جی هان بێ هەر ئەمێنێو ها ندەری هەرە بن چینەیی هەموو جۆرە بزوت نەوەو پێ شکەوتنێك ئەبێ لەژیانی نەتەوەکەما ندا.[4] بەهەڵبەستیش وتبووم:

کوردایەتی

نۆتەی سروودی ئەم سازە	هەواو سۆزی ئەم ئاوازە
هەتا بلێی دلگیرە، خۆش	دەماری لەش دێنێتە جۆش
ئەڵێ کردەم جێی داخ نیە	کوردایەتیم قۆناغی نیە

[3] دیوانی هەڵبەستەکانی ژیر، چاپی یەکەم ـ سوید ـ ستۆکهۆڵم، ل47.

[4] لاپەڕە 13 و 14 لەکتێبی کوردایەتی بزوتنەوەو بڕواو رژێمە ـ زەردەشت.

ئامانجێکە نەمر، پیرۆز مەشخەڵێکە بۆ گەل و هۆز
فەلسەفەو باوەڕو بیرە ڕێگەی پیاوی داناو ژیرە[5]

وا دوای نیو سەدە، هەست ئەکەین سۆزو ئاوازی سروودی کوردایەتی خۆشترەو تا ئەبێ دڵگیرتر دێتە گوێ، بەکردەوەش ئەوە دەرکەوت و چەسپا کە کوردایەتی و هەموو نەتەوایەتیشی لە گەڵ، قۆناغێك نیە لەمێژوودا، بەڵکو ڕاستییەکی هەمیشە زیندوو و هەمیشە ئاوەڵی مرۆڤایەتیە، چاوگێڕانەوەیەك بەمێژوودا، ڕاستیی ئەم قسەیەمان بۆ دەرئەخات لەرابردوودا کە چۆن بزوێنەری زۆربەی شەڕوکێشمەکێشەکانی مرۆڤ، بزوێنەری نەتەوەیی بووە، لەنیوە سەدەی بیستەمی ڕابردووی نزیکماندا بەڵگەیەکی تەواو سەلمێنەر بەدەستکەوت، ئەویش هەڵوەشاندنەوەی ئەو وڵاتە فرە نەتەوەییانە بوو کە ڕژێمە نەتەگەل (الأممية)ی تێدا فەرمانڕەوابوو، وەك یەکێتی سۆڤێت و یوگوسلافیاو چیکوسلوفاکیا، ئەبوو، بەپێی بیردۆزەی چەپ، ئەم وڵاتانە کە لەقۆناغی سۆشیالیستیدا بوون، نەتەوایەتیان بەجێبهێشتایە، چونکە نەتەوایەتی، بەپێی بیردۆزەکەی ئەوان، دیاردەیەکی سەرمایەدارییە، کە چی پاڵپێوەنەری سەرەکی بۆ ڕووخاندن و هەڵوەشاندنەوەی ڕژێمەکانی ئەم وڵاتانە، پاڵپێوەنەری نەتەوەییانە بوو، ئەمڕۆش کە باسی جیهانگیری (عولمە) لەئارادایە، نابینین هیچ کام لەنەتەوەکانی جیهان وازیان لەنەتەوایەتیی خۆیان هێنابێ.

(موشکیلەی چینایەتی لەڕێی بیروباوەڕی نەتەوەییەوە نەبێ چار ناکرێ) ئەمە رستەیەکە لەرستەکانی لاپەڕە (41)ی نامیلکەی: (کوردایەتی بزوتنەوەو بڕواو ڕژێمە). ئەوەبوو هەر لەرۆژگارەکانی سەدەی بیستەمدا کە ڕژێمی سوشیالیستی کۆمۆنیستانە فەرمانڕەوای ژمارەیەك لەوڵاتەکانی جیهان بوو، کێشەی چینایەتی تێدا چارەسەر نەکرا، لەو وڵاتانەدا، ڕاستە سەرمایەدارەکانی پێش ئەو ڕژێمانە لەسەرمایەکانیان داماڵران، بەڵام جۆرە سەرمایەدارێکی تر پەیدابوو: سەرمایەداری پارتایەتی و سەرمایەداری دەوڵەت. چینە هەژارو چەوساوەکانیش هەر بەهەژاری و چەوساوەیەتی مانەوە، ئەوەگەندەڵی ڕژێمو بەدڕەو شتی کارگێڕیش لەولاوە بوەستێ. بەپێچەوانەوە ئەگەر لەوڵاتە سەرمایەدارییەکاندا هەلی ڕەخساو هەبێ بۆ ئەوەی خەڵکی چابوك و بەتوانا هەڵگرێ، لەو وڵاتە سوشیالستانەدا ئەو هەلەش نەبوو، کەچی ئەبینین لەوڵاتانی سۆشیال ـ دیموکراتدا تارادەیەك کێشەی چینایەتیان تێدا چارەسەرکراوە. یا بەواتایەکی تر، بۆشایی نێوان چینەکانیان تێدا کەمکراوەتەوە. سەرمایەدارێتی پارتایەتی و هی دەوڵەت، زۆر کەمترە

---

(5) لاپەڕە 44 لەدیوانی کوردایەتی بیروباوەڕمانە ـ ئامانجی نزیك و دوورمانە ـ ژیر

لەوەی لەوڵاتە سۆشیالیستە کۆمۆنیستەکاندا هەبوو، بەلای ئێمە شەوە، وەك لەلا پەڕە (38)ی دیوانی کوردایەتیەکەمدا وتوومە: (خۆشەویستی کورد ستان و کوردا یەتی، تەنیا عاتیفەی رووت نیە، بەڵکو بەرەنجامی فەلسەفەی گۆڕان و پێویستیی ژیانی کوردایەتیشە، کوردستان خۆشەویستی نەتەوەی کوردە، چونکە نیشتمانیەتی و سەر چاوەی ژیاذ یەتی، کوردایەتیش بۆ پاراستنی ئەم نیشتمانەو خۆ شگوزەرانی نەتەوەکە یەتی، جا کوردێکی خاوەن بیروباوەڕی کوردایەتی کە ئامادە بێ گیانی خۆی لەم پێناوەدا بەختکات، وا تا هۆگری هەموو کونجێکی کوردستانەو دڵسۆزی هەموو ئەندامێکی کوردە. بۆیە لای وایە هەموو کوردێك چونیەك مافی هەیەو نابی کوردێك کوردێکی تر بچەوسێنێتەوە.[6]

جێی خۆیەتی لێرەدا هێما بۆ ئەوە بکەم کە هێشتا لەهیچ وڵاتێکی جیها ندا رژێمێکی نەتەوەییا نەی را ستەقینەی وەك ئەوەی قوتابخا نەی بیری نە تەوەیی کوردیی خوا ستیارێتی، نەهاتۆ تە ئاراوەو فەرمانڕەوا نەبووە. ئەگەر چی هە ندێ رژ ێم بۆ یەی نەتەوایەتیی لەخۆیداوە. ئەو پارت و تاك و کۆمەڵانەی فەرمانڕەوایەتییان گرتۆتە دە ستەو بەناوی نەتەوایەت یەوە کارئە کەن و کەمینەکانی ژ ێر دە ستیان ئەچەو سێننەوە. یا نەتەوەکانی خۆیان تووشی نوشوستی ئەکەن یا سامانی نە تەوەکانیان تاڵان ئە کەن یا دادی کۆمەڵایەتی بەرپا ناکەن یا رێز لەیاساو مافی مرۆڤ ناگرن یا هەوڵی ئەوە ئەدەن رەوڕەوەی مێژووو شارستانی بگێڕنەوە بۆ دواوە.. ئەوانە نەتەوەیی نین.

پێشبینیەکی ترمان لەو نامیلکەیەدا: کاریگەرێتی رەخساندنی هەلی چونیەکە لەبەردەم هەموو ئەندامێکی کۆمەڵگەی کوردستانیدا، ئەوەش بەئازادی و بەئابووریی ئازاد ئەبێ، دوور لەچەوساندنەوەی چینایەتی و چەوساندنەوەی پارتا یەتی و هی حکومەتی، ئە مە مەسەلەیەکی زۆر گرنگە کە رۆژ لەدوای رۆژ پەیڕەوکەرانی زیاتر ئەبێ و سەرکەوتنی دیارو بەرچاو بەدەست ئەخات. شیکردنەوەو لەسەر رۆیشتنی ئەم دیدوبۆچوونە زۆری ئەوێ کە لێرەدا ئەو ماوەیەمان نیەو بۆ هەلێکیتر.

*** جەنابتان وەکو سیاسەت لەکاژێك و پاشانیش لەپاسۆکدا شوێنی دیارتان هەبوو.. ئا یا گەشەنەکردنی ئەو ئاڕاستە نەتەوەییە بۆچی دەگێڕنەوە؟ لەکاتێکدا ئەو پارتانەی کە وەکو ئەو ئاڕاستەیە نەتەوەیی نەبوون بەشێوەیەکی بەربلاو لەڕووی چەندایەتییەوە گەشەیان کردووە؟**

– دیارە بەڕێزتان ئەزانن کاژێك و پاسۆك، دوو رێکخراوی سیاسی بوون، وەك دوو پارتی، لەسەر بنچینەی بیروئایدیای نەتەوەییانەی کوردی دامەزران. سەرەکیترین هۆ بۆ

---

[6] کوردایەتی ـ هەڵبەست، چاپی یەکەم 1960.

گەشەنەکردنی ئەو ئاڕاستە نەتەوەییانەیە، خۆشنەکردنی زەمینەی لەبار بوو بۆ پارتێکی لەو جۆرە بەر لەدروستبوونی.

ئەوەی لەڕووی کردەییەوە پیادەکرابێ، ئەوەیە ڕێکخراوێکی لەو جۆرە، سیاسی، یا ئاینی، لەپێشدا زەمینە هزرییەکەی بۆ ئامادەکراوە، واتا بیروباوەڕەکە بەخەڵکی ناسراوەو لایەنگرانی بۆ پەیداکراوە، یا بڵێین باوەڕیان پێهێناوە، ئەوسا، ڕێکخستنی بۆ کراوە لەشێوەی پارتییەکدا، یا لەشێوەی شۆڕشێکدا، یا فەرمانڕەوایەتییەکدا، بۆ نمونە: ئاینەکان لەپێشدا بەکتێبە پیرۆزەکانیان وەك ئاوێستا، تەورات، ئنجیل، قورئان بەخەڵکی ئاشنابوون. دوای ئەوەی ژمارەیەك لایەنگری گونجاویان لێکۆبوونەوە، ئەوسا چوونە قاڵبی ڕێکخستنەوەو دەسەڵاتیان بۆ دروستبو، هەروەها بەر لەپێکهێنانی حیزبە شیوعیەکان، بیریارەکانی وەك مارکس‌و ئینگلس بیرۆکەکانیان خستە سەر کاغەزو خەڵکیان پێئاشناکرد، ئەوسا حیزبە شیوعیەکان دروست بوون، لەئەڵمانیاش بەر لەرێکخستنێکی نەتەوەییانە، بیریارەکانی وەك فیختەو هیگڵ‌و هیردەرو نوفالیس‌و مویلەرو تریتشکەو نیتشە، بەنووسینە نەتەوەییانەکانیان زەمینەیان بۆ ڕێکخستنێکی نەتەوەیی‌و دوایی بۆ دەوڵەتێکی نەتەوەیی ڕەخساند، بەڵێنی بلفۆریش دەیان ساڵ پێش دروستبوونی دەوڵەتی ئیسرائیل بو، بەڵام کاژیك‌و پاسۆك پێش زەمینەخۆشکردنێکی لەو جۆرانە بۆ بیروباوەڕی نەتەوەییانەی کوردی، هاتنە ئاراوە. لەبەر ئەوە وەك پێویست خەڵکیان لێکۆنەبووەوە، کە شۆڕشی چەکدارانەش بەرپابوو، بەتایبەتی بەڕابەرایەتی بارزانی، ئیتر نوسراوە بیرمەندییەکانی کاژیك‌و پاسۆك، لەلایەن جەماوەری گەلەوە، لایان لێنەئەکرایەوە، بیروباوەڕەکەش زۆر ترسناك بوو، خەڵکی لەسەر داواکردنی مافێکی وەك ڕۆشنبیری ئەگیران‌و ئەکوژران، جاوەی لەوەی داوای جیابوونەوەو سەربەخۆیی‌و یەکگرتنەوەی پارچەکانی کوردستانی ئەکرد. لەبەر ئەوە خەڵکی نەیانئەوێرا تێکەڵ بەو دوو پارتییە ببن ئەگەرچی باوەڕیان بەبیروباوەڕەکانیشیان ببوایە، گوشاری شیوعی‌و یەکێتی‌و پارتیشیان لەسەربوو، هیچ پاڵپشتێکی دەرەکی‌و ناوەکیشیان نەبوو، جگە لەوانە هەندێ هۆی خۆیی (زاتی)ش هەبوو کە لێرەدا ناوتریَ.

هەموو ئەوانە بوونە هۆی گەشەنەکردنی کاژیك‌و پاسۆك وەك دوو ڕێکخراویی سیاسی. ئەوەبوو کاژیك خۆی هەڵپساردو پاسۆکیش تێکەڵ بەهەندێ حیزبیتر بوو.

بەڵام بیروباوەڕەکەیان هەر ماوەو ڕۆژ لەدوای ڕۆژیش لایەنگرانی زیاتر ئەبێ‌و کاژیك‌و یا پاسۆکێکی تر دروست ئەبێتەوە ئەگەرچی بەناوێکی تریشەوە بێ.

*** ئایا رەگەزەکانی گوتار (خطاب)ی نەتەوەیی کوردی لەکام شاعیرەوە بەئاشکرا دەستپێدەکات؟**

– ئەوە ز یاتر کاری رەخنە سازانە، من ئەوە ندە لەهەڵبە ستی هە ستیاران نەکۆڵیومەتەوە.

*** ئایا دەکرێت ئێمە هەر لەسنوری شیعردا بۆ بنەماکانی نەتەوەییمان بگەڕێین؟ ئایا هەست ناکەیت ئێمە جگە لەشیعر بنەمای بەهێزتری کەلتوریشمان هەیە کە دەشێ بکرێنە سەر چاوەی رابوونەوە (نهضة)ی نەتەوایەتیمان؟**

–بێگومان.. بەهێزترین بنەمای کەلتوری نەتەوەییمان (هەستی هاوبەش) ما نە بەوەی ئێمە نەتەوەیکی جیاوازین لەنەتەوەکانی تری جیهان، ئەو هە ستە (هە ستی نە تەوەیی) بەهێزترین کۆڵەکەی راگری بوون‌و مان‌و ئایندەما نە. کۆڵە کەی دووەم ز مانی کوردیما نە، بۆیە پێویستە گرنگیی زۆر بەو دوو کۆڵەکەیە بدرێت، واتا گەشە بەهەستەکە بدرێت بەرەو هو شیاری. کورد هە ستی نە تەوەیی بەهێزە. بەڵام هو شیاریی نە تەوەیی لاوازە، کورد ئەزانێ خۆی ب پارێزێ، بەڵام نازا نێ چۆن پێ شکەوتن‌و سەرکەوتن‌و گە شەکردن بەدەستبێنێ، هۆی ئەوەش ئەگەڕێتەوە بۆ نزمیی ئاستی هوشیاریی نەتەوەییمان.

جگە لەهەست‌و زمانەکە.. نیشتمانەکەمان، قەوارە فەرمانڕەوایەکانی وەك دەوڵەتی مادو میرنشینەکانمان، شۆڕشەکانمان، راپەڕینەکانمان، نەرێتەکانمان.. ئەوا نە هەمووی بنەمای بەهێزی کەلتوری نە تەوەییمانن کە ئەکری بکرێنە سەر چاوەی رابوونەوە بۆ ئایندەی شکۆداری نەتەوەکەمان. بێگومان بنەمای تریش هەن بۆ ئەو مەبە ستە. بەڵام ئەوانە سەرکیەکانن لەپاڵ هەڵبەست‌و چیرۆك‌و لاوك‌و داستان‌و پەندی پێشینان‌و تێکڕای مێژوومان.

*** ئێوە پێتانوایە مەحوی شاعیرێکی نەتەوەییە ئا یا دە توانین لەناو شیعرەکانی مەحوی بەڵگە بۆ سەلماندنی ئەم بۆچوونە بدۆزینەوە؟**

– ئەی من تا ئێستا چیم کردووە؟! بۆ وەڵا می ئەم پر سیارە، داوا کارم بەڕێزتان‌و خوێنەرەوەی بەڕێزیش بگەڕێ نەوە بۆ و تاری (مەحوی هە ستیارێکی نە تەوەیی بووە) لا پەڕە 134 تا 165 لەکتێبی (لەبارەی مەحودی لوتکەوە) چاپی یە کەم 1986 چاپخانەی سۆمەر. هەروەها وتاری (مەحوی لەدیدی نەتەوەییا نەوە) لا پەڕە 24 تا 31 لەگۆڤاری ئاینده 18 شوباتی 2001 کە من لەو دوو وتارەدا نزیکەی چل لاپەڕەم لەسەر نەتەوەیی بوونی مەحوی نو سیوە. د یارە لێرەدا مەودای دووبارەکرد نەوەی نیە، بەڵام ئەوە رێ لەوە ناگرێ لێرەدا شارایەکی تر بخەمە سەر ئەو خەرمانە.

هەر لەم وەڵامانە مدا، تۆزێ لە مەوپێش وتم: (بەهێزترین ب نەمای کەلتوری نە تەوەییمان، هە ستی هاوبەشما نە بەوەی ئێ مە کوردین‌و نەتەوە یەکی ج یاوازین لەنەتەوەکانی تری جیهان)، دیارە مەحوی هەستی بەم راستییە کردووە بۆیە وتویەتی:

بنووسە، پیری دڵم ئەمری کرد، ئیطاعەم کرد
لەئیبتداوە کە بەیتی موناسیبی دیوان
گەدایەکی وەکو (مەحوی) قەلەندەرێکی کورد
میثالی پادشەهی فورسە، صاحیبی دیوان

لەوتارەکەی یەکەمدا (مەحوی هەستیارێکی نەتەوەیی بووە) وتوومە مەحوی خۆی بەگەدایەکی نەتەوەکەی زانیوە کە ئەمە یەکێکە لە سیفەتەکانی هەڵگرانی بیروباوەڕی نەتەوەیی، چونکە مرۆڤی نەتەوەیی هەرچەند پایەی بەرزبێ، نابێ لووت بەرزبێ، بەڵکو پێویستە هەمیشە خاکی (متوا ضع) بێ لەگەڵ ئەندامانی خۆیدا، بۆیە مەحوی لەو هەڵبەستەیدا خۆی وەکو گەدایەکو قەلەندەرێکی کورد پیشانداوە، لەکاتێکدا کە ئەو کەسێتییەکی زۆر ناودارو پایەبەرزو زانا بووە، ئەوە لەکاتێکدا مەحوی خۆی لەپاشایەکی فورس بەکەمتر نەزانیوە، ئەمەش هەرهەستە نەتەوەییە کە ئەگەیەنێ کە مرۆڤی نەتەوەیی نابێ خۆی لەخەڵکی بێگانە بەکەمتر بزانێ ئەگەرچی ئەو بێگانەیە پاشایەکیش بێ، جا ئەوەی لێرەدا ئەمەوێ، زیاد لەوتەکانی ئەو وتارەم بیڵێم لەسەر ئەم هەڵبەستە، هەستە نەتەوەییەکەی مەحوییە بەوەی ئێمە نەتەوەیەکی جیاوازین لەگەڵ فارس دا. وشەی (دیوان)یش ئەشێ مەحوی بەدوو واتا بەکار هێنابێ: بەواتای دیوانی هەڵبەستو بەواتای دیوانی پاشایەتیش کە لەئەنجامدا ئەوە ئەگرێتەوە کوردیش ئەبێ خاوەنی دیوانی پاشایەتیی خۆی بێ.

جگە لەو هەستەو هەر لەم وەڵامانەمدا وتم: کۆڵەکەی دووەم وەك بنەمایەکی بەهێزی کەلتوری نەتەوەییمان، زمانی کوردیمانە، بۆیە پێویستە گرنگی پێ بدرێ، دیارە مەحوی هەستی بەم راستیەش کردووە، بۆیە لەجێگەی (همزیەو بوردە)ی عەرەبی، هەڵبەستێکی کوردیی داناوە:

لەهمزیەو بوردەم چونکە کەم دی ئیستفادەی کورد
منیش ئەم کوردییەم دانا لەریزی ئەو قەصیدانە

ئەم کارەی مەحوی جیاوازە لەکاری ئەوهەستیارانەی تر کە تەنیا بەکوردی هەڵبەستیان وتووە، یان وەك د. محەمەد عەزیز ئەڵێ: (بەپێویستی نازانم گەر یەکێکی وەك مەحوی کوردایەتی نەکردبێ هەر لەبەر ئەوەی هۆنراوەی بەکوردی داناوە، ئەورۆ دوای پتر لەسەدەیك لەتەمەنی وێژەیی خۆی، بەزۆر بەکوردایەتی بۆی بژمێرێ).[7] مەحوی زۆربەی هەڵبەستەکانی بەکوردی وتووە، من ئەوا نەم بەکوردایەتی بۆ مەحوی

---

(7) ل 54 گۆڤاری ئایندە ـ ژمارە 15 ت 2 ی 2000.

ژم یّره نەكردووه، بەلاّم ئه مەیانی بەكوردا یەتی بۆ دا ئەنێم، چونكه هه ستی كوردایەتییەكەی پالّی پێوه ناوه كه لەجێگەی ئەو هەلّبەسته عەرەبی یه، ئەم هەلّبه سته كوردییه دابنێ، ئنجا پێداگرتنی مەحوی لەسەر زمانی كوردی لەهەندێ هەلّبەستی تریدا، ئەوه سەلماندنی دیدوبۆچوونەكەی ئێمەیە:

بده ئیزن ئەم قەصیدەی كوردییەش بێته مەقامی عەرض

ئەگەرچی وەك شوعورم شیعرەكانیشم پەرێشانه

یان كه ئەلێ:

موكەڕەر بوو قەصیدەی بوردە نەشئەی عالەمی پڕ كرد

بفەرموو بەم قەصیدەی كوردە نۆبەی نەشئە پێوانه

هەروەها:

كوردی زوبانی ئەسلّمه گەر تەركی كەم بەكول

بۆ فارسی، بەكوللی ئەمن دەبمه بێ وەفا

دیسان:

چەند گەوهەرێ لەجوهرە ضەم بەو لەئالییه

نەظمی بكەم بەكوردییەكی صرفی جوملەزان

هەم یادگاری ئەهلی كەمالّو ئەحیبەبێ

هەم رەهنوما بەوانه كەبێ عیلمنو نەزان

بڕوانن چۆن مەحوی ئەم گرنگی دانەی بەزمانی كوردی كردۆته رێنمایی بۆ ئەوانەی بێ زانستو نەزانن؟

بەلّێ ئەم گرنگی دانەی مەحوی بەزمانی كوردی، بەلّكو ئەم شەڕكردنەی مەحوی لەسەر زمانی كوردی، كوردایەتییه، كام لەهەستیارەكانی تری سەردەمی مەحوی ئەم گۆمی زمانی كوردیەیان وەك مەحوی شلّەقاندووه؟ ئا یا دوای مەحوی، بەلّكو لەم سەردەمەی ئێمەشدا بزووتنەوەی رزگاریخوازی كوردی، چەندین شەهیدی نەبەخشیوه لەپێناوی ئەوەدا رادیۆیەك، رۆژنامەیەك، وانەی قوتابخانەیەك بەكوردی بێ؟

ئنجا مەحوی كه ئەلێ:

دووری مەبینه تۆ لەكەریمی بەهانه جوو

هەرچی كه كوردە پاكی ببەخشی بەئەبولوەفا

ئەمه، وەك لەوتارەكەی ژمارە (15) ئایندە مدا وتوومە: مەحوی گەر پالّپێوه نەری كوردایەتییەكەی نەبوایەو هەر موسولّمانێتی بكردایه، ئەیوت (هەرچی ئیسلامه پاكی ببەخشێ) نەك هەرچی كوردە، بێگومان و شەی (هەرچی كوردە) هەمووكورد ێك

ئەگرێتەوە بەکوردی گاورو کوردی جوولەکەو کوردی ئێزی‌و زەردەشتی‌و کوردی دیندارو بێ دینەوە.

جگە لەوانە، مەحوی کە بەراوردی خۆی‌و ولاتی بابان ئەکات، دوای تێکچوونی میرنشینی بابان، ئەوە تەواو لەهەستی جۆ شخواردوو و پڕ شخواردووی کوردایەتییەکەیەوەیەتی:

لەدەوری دڵمی کە دیی ئەم هەموو غەم‌و تەعەبە
دەروونی کەیلە لەزووخاوو دەردو تا بەلەبە
وتی: بیێ دڵە ! وەك تۆ خەراب‌و شیفتە حاڵ
بەڵێ هەیە لەمن ئاشفتەتر: ولاتی بەبە

ئەم هەڵبەستەی مەحوی، چەپی نەگەڕاوەتەوە لەو قسانەی خوالێخۆشبوو شاکر فەتاح کە دوای هەرەسی شۆڕشی ئەیلول کردنی‌و بوونە هۆی شەهیدکردنی، مەحویش دوای هەرەسی میرنشینی بابان ئەم هەڵبەستەی وتووە. ئەوە بۆ ئەو رۆژو بارودۆخە کەم نەبووە.

*** ئایا مەسەلەی تەسەوف‌و پەیوەستبوونی مەحوی بەڕێبازی نەقشبەندییەوەو خودی ئەو رێبازەش کە بەجۆرێك نزیکایەتی لەگەڵ رۆحی کوردایەتیدا هەیە.. دەشێ یارمەتی سەلماندنی نەتەوایەتی بوونی مەحوی بدات؟**

– زۆر وایە، من لەچەند نوسینی پێشتری خۆمدا وتوومە: دوای شەپۆلی فتوحاتی عەرەبی ـ ئیسلامی کە کوردو فارس‌و تورك نەیانتوانی خۆیان لەبەریدا بگرن، فارس شیعەگەرێتی کردە قەڵغانی پاراستنی قەوارەی نەتەوایەتیی خۆی، تورکیش بەوەی خەلافەتی بردە ئەستەمووڵ، نەك لەڕووی نەتەوایەتییەوە هەر بێ زیان بو لەو شەپۆلە، بەڵکو سوودمەندیش بو، بەوەی قەوارەی نەتەوەیی خۆی پێپاراست‌و گەلێ ولاتی تریشی کردە ژێردەسەی خۆی، لەو بەینەدا تەنیا کوردە کە بەدەستی بەتاڵ مایەوەو لەڕووی نەتەوەییەوە سەرگەردان بوو وەك ئەیزانین، هۆی ئەوەش نەبوونی هوشیاریی نەتەوەیی بوو لەناو کوردا.

رێبازی نەقشبەندی، رێبازێك بوو کە ژمارەیەك لەبیریارانی کورد ویستیان وەك هەلێك بیقۆزنەوە بۆ هەمان ئەو مەبەستەی فارس‌و تورك. بەڵام بەداخەوە هەلێکی درەنگکات بوو، بێگومان ئەگەر کوردەکە هەمووی، یا زۆربەی زۆری بکەوتایەتە سەر ئەو رێبازە، ئەوا نەتەوەی کورد ئەبوو بەخاوەنی رێبازێکی ئاینی تایبەت بەخۆی، ئەوسا بەهۆی ئەو رێبازەوەو تێکەڵ بەهەستی کوردایەتییەکەی، ئەبوو بەخاوەنی قەوارەی تایبەتیی خۆی‌و لەژێردەستەیەتی نەتەوەکانی تر رزگاری ئەبوو، ئەشی مەحویش وەك بیریارێکی

هوشیار، وەك نەتەوەییەکی کورد، هەمان دیدوبۆچوونی هەبووبێ، ئێستاش، وەك ئەڵێن: (دنیا ئەوەی ماوێتی، زیاترە لەوەی رۆییوە) بیریارانو زانایانی ئاینی کورد کارێکی لەو جۆرە بەئەنجام بگەیەنن، کەڵکێکی زۆری ئەبێ بۆ ئایندەمان.

*** ئایا چۆن سەیری پەیوەندی نێوان ئەدەبو سیاسەت دەکەن؟ ئایا سیاسەت لای ئێمەی کورد زۆرجار زیانی لەلایەنی هونەریو داهێنان نەداوە؟ رای جەنابتان لەم بارەیەوە؟**

– خۆی لەراستیدا، پێویست نیە پەیوەندی لەنێوان ئەدەبو سیاسەتدا هەبێ، بەڵام لەناو نەتەوە یەکی وەك کوردا، داگیر کراوو بەشبەشکراوو چنگ لە هەناوو بوونی نەتەوەییمان نراو، بمانەوێو نەمانەوێ ئەدەب تێکەڵ بەسیاسەت ئەبێ، چونکە ئەدەب لەزەمینەیەکی ئازادا گەشە ئەکات، هەر هیچ نەبێ بۆ بەدەستخستنی ئەو ئازادییە، ئەدەب خۆی تێکەڵ بەسیاسەت ئەکات، ئنجا بەڕای من سیاسەت لای ئێمەی کورد زۆرجار سوودی بە ئەدەب گەیاندووە نەك زیانی لێدابێ، هەروەها سیاسەت سوودی بەلایەنی هونەریو داهێنان گەیاندووە.

تۆ سەرنج بدە، ئەگەر بەهۆی سیاسەتەوە نەبوایە کە نیمچە ئازادییەکی دەستەبەر کردووە لەبا شووری کورد ستاندا، لایەنی هونەریو داهێنان لەم ناو چەیدا وا گەشەی ئەکرد؟ نەتەوەیەك چۆن ئەتوانێ خاوەنی ئەدەبو هونەرو داهێنانی خۆی بێ ئەگەر نەك هەر قەوارەیەك یا نیمچە قەوارەیەکی تایبەتیی خۆی نەبێ، بەڵکو زمانەکەشی لێ قەدەغە بکرێ؟ لەبەر ئەوە تا نەتەوەی کورد، نەگاتە ئازادیو سەربەخۆیی تەواو، نەك هەر ئەدەبو هونەرەکەی، بەڵکو وەرزشو خوێندنو سەیرانو خەوو خواردنیشی تێکەڵ بەسیاسەت ئەبێ، یا بەواتایەکیتر، سیاسەت سوود بەهەموو ئەو لایەنانە ئەگەیەنێت.

*** هەندێ لەنووسەرانی کورد زۆر پێ لەسەر ئەوە دادەگرن کە هەر نووسەرێك بەرەگەز کورد بێ، ئەوە بە هەر زمانێك بنووسێت هەر موڵکی کوردە.. بۆ نموونە یەشار کەمال، عەبدولمەجید لوتفی، سەلیم بەرەکات بەتورکیو عەرەبی دەنووسن.. ئایا رای جەنابتان چییە لەم بارەیەوە؟ ئایا کوردایەتیبوون لەڕێگای زمانو رەفتاری کوردانەوە دەسەلمێنرێت یان تەنیا بەرەگەز؟**

– بەلای منەوە، هەستی نەتەوەیی دەوری سەرەکی ئەبینێ بۆ ئەو مەبەستانەی بەڕێزتان هێماتان بۆ کرد نەك رەگەز یا زمان، ئەی من لەوەڵامی پرسیارێکتانا ئەموت: هەستی نەتەوەیی بەهێزترین کۆڵەکەی راگری بوونو مانو ئایندەمانە؟ لەبەر ئەوە هاوکێشەکە بەم جۆرەیە:

♦ نوسەرێك لەنێوان نوسینەکانیەوە، ئەوە دەرکەوێ کە خۆی بەکورد ئەزانێ و بۆ خزمەتی لایەنێك لەلایەنەکانی نەتەوەی کورد ئەنووسێت، ئەوە بە هەر زمانێك بنوسێت هەر موڵکی کوردە ئەگەرچی ئەو نووسەرە بەرەگەز کوردیش نەبێ.

راستە زمان کۆڵەکەی دووەمە، بەڵام کۆڵەکەیەکی یاریدەدەرە بۆ گەشەکردنی هەستە نەتەوەییەکە. وا تا زمان هۆکارە (الوسیلة) نەك مەبەست (الغایة) مەبەست نەتەوە کە خۆیەتی، من بۆیە ئەڵێم پێویستە گرنگی بەزمان بدرێ، چونکە ئەزانم ئەبێتە هۆی گەشەکردنی هەستەکە، بەڵام ئەگەر کەسێك بەبێ فێربوونی زمانی کوردیش ئەو هەستەی هەبێ و گەشەی پێبدات، ئەوە خۆیشیو ئەو نوسینانەشی کە تەرخانە بۆ خزمەتی کورد، موڵکی کوردن.

بۆ رونکردنەوەیەکی زیاتر، با هەندێك نمونە لە سەر هەستی نەتەوەییو جیاوازیی رەگەزو جیاوازیی زمان بێنینەوە:

♦ کەسێك تەنیا باوکی یا دایکی کوردە، بێگومان هەستەکەی خۆی بڕیار ئەدا کە خۆی بەکام لەو دوو نەتەوەیە ئەزانێ، نەتەوەی باوکی یا هی دایکی؟.

♦ من خۆم هەندێ جار لەگەڵ خەڵکی سویسرادا تووشی مشتومڕ ئەبووم، ئەوان لە سێ زمانی سەرەکی پێکهاتوون: ئەڵمانی، فەرەنسی، ئیتاڵی، کە هیچیان خۆیان بەنەتەوەی ئەڵمانی یا فەرەنسی یا ئیتاڵی نەئەزانی، ئەیانوت ئێمە لەنەتەوەی سویسرین.

♦ ئێستا ئەمەریکاییەکانیش وایانلێهاتووە خۆیان بەنەتەوەی ئەمەریکی ئەزانن ئەگەرچی هەر کۆمەڵەیەکیان لەوڵاتێکی جیاوازەوە هاتوونو بەزمانێکی جیاواز ئەدوێن.

♦ دکتور فوئاد لەوەڵامی سەرۆکی دادگا یەکی تورکیدا کە پێی وت تۆ کوردی نازانی، بۆچی بۆ کرود خۆت ئەدەی بەکوشت؟ وتی: راستە من زمانم بەتورکی ئەدوێ، دەستیشم بەتورکی ئەنووسێ، بەڵام دڵم بۆ کورد لێئەدات.

لەبەر ئەوە یەشارو لوتفیو بەرەکات موڵکی کوردن، چونکە خۆیان بەکورد ئەزانن، ئەو نوسینانەشیان کە تەرخانن بۆ کورد موڵکی کوردن، بەڵام ئەگەر نوسینێکیان هەبێ تەرخان نەبێ بۆ خزمەتی کورد، ئەوە موڵکی کورد نیە، نوسینەکانی کەسێکی وەك (ئیسماعیل بێشکچی)ش، ئەگەرچی تەرخانن بۆ تاڕادەی سەربەخۆیی کوردستانیش، بەڵام چونکە ئەو خۆی بەکورد نازانێ، بەڵکو وەك تورکێکی هەقبێژو بەویژدان قسە ئەکات، موڵکی کوردنین.

*** چۆن دەڕواننە باری شیعری کوردی لەئێستادا؟**

– وێرانە، بەتایبەتی ئەوانەی جارجار بەرچاوم ئەکەون لەسەر لاپەڕەی رۆژنامەو گۆڤارەکان، رەنگە تاکە تاکە یەك هەڵبەستی باش هەبێ، بەڵام بەداخەوە بەرچاوم

ناکەون، چونکە من ئەوەندەم کات نیە ئەو هەموو شتانە بخوێنمەوە کە ناوی هەڵبەستیان لێنراون، هیوادارم ئەمە بەجۆرێك لەخۆهەڵکێشان نەدە نە قە ڵەم، باوەڕبکەن تا مەزرۆی خوێندنەوەی هەڵبەستێکی چاکم، جاران ئێمە هەر ژین یا گەلاوێژ یا هـیوا مان هەبوو، هەموویانمان ئەخوێندەوەو ئەمانتوانی چاکو خراپ لە یەك جیابکەینەوە،، بەڵام ئێستا ڕۆژنامەو گۆڤارو دیوانی هەڵبە ستو ناهەڵبە ست ئەوە ندە زۆرن، چاکیش لەناو خرا پدا ونبووە ! من وای بۆ ئەچم مەسەلەی پاداشت (موکافەئە)و چاپکردنی بەرهەمەکان لەلایەن دەزگاکانەوە، پاڵەپەستۆیەکی ئەوتۆی دروستکردووە کە خراپ نا یەڵێ چاك دەرکەوێ! ئەوە مەسەلەی حیزبایەتیش لەولاوە بوەستێ کە چۆن کەروێشکێك ئەکرێ بەئاسکێكو ئاسکێك بەکەروێشك.

*** ئایا ئەو شاعیرانەی کە جێگای سەرنجی ئێوەن کامانەن؟**

– من بەر لەئێستاو ئێستاش (هەڵبەست) سەرنجم رائەکێشێ نەك (هە ستیار)، لەو باوەڕەدا نیم هەموو هەڵبەستی هەستیارێك چاك یا خراپ بێ، هیوادارم هەلم بۆ برەخسێ بۆ خوێندنەوەی زیاترین هەڵبەست، بەتایبەتی هی نەوەی نوێ، لەو باوەڕەدام نەوەی نوێ هەڵبەستی چاکیان هەیە یا ئەیانبێت بەتایبەتی ئەوانەی بەهرەی هەڵبەستیان هەیەو گەشە بەو بەهرەیە ئەدەن بەزانیاریو مەشقکردن.

تێبینی

کامیـل نیـزامەدین کە نازنـاوی کامیـل ژیـرە سـاڵی ١٩٣٤ لەدایکبـوە. لەخێزانێکـی خوێنـدەوارو نیشـتمانپەروەردا پەروەردەبـــــوە ، کۆلێژی یاسای تەواوکـردوە ، ئێسـتاس بەکـاری پارێزەرییەوە خەریکە.

یەکـێکە لەو چەنـد کەسـەی کـۆمەڵەی ئـازادیو ژیـانەوەو یەکێتی کورد، واتا کاژیکیان دامەزران.

عەتا قەرەداغی

لەوەڵامی دوو پرسیاری بەڕێز مامۆستا (عوسمان بەرزنجی)دا

بۆ نامەی دوکتۆراکەی

هێشتا ساغ نەبۆتەوە کە شێرکۆ بێکەس هەستیارێکی بەهرەمەندە

پێخۆشحاڵم کە نامەی دوکتۆرا ئەگوزەرێنن، سەرکەوتووبن

یەکەم/ من لەو باوەڕەدا نیم کە گوایە منو د. نەسرین فەخریو نوری وە شتی، بە سێ کو چکەیەك لەنوێکرد نەوە، لەهەڵبە ستی کورد یدا، ساڵی 1953 داب نرێین! وەك ئ ێوە ئەڵێنو ئەپرسن: ئایا بنەمای ئەو نوێخوازییە چی بوو؟

جارێ منو ئەو دوو بەڕێزە، رۆژێك لەرۆژان پێکەوە کۆنەبووینە تەوە بۆ ئەوەی بەرنامەیەکی لەو جۆرە پێکەوە دابنێین، ئەگەر چی هەردووکیان برادەرو خۆشەوی ستن. لەبەر ئەوە من تەنیا بەش بەحاڵی خۆم ق سە ئە کەم. را ستە من هە ندێك هەوڵ مدا، بۆ ئەوەی لەڕووی فۆرمەوە، هە ندێك گۆڕاذ کاری لەهەڵبە ستدا ب کەم لەدوای ئەو ساڵەوە، ب نەمای ئەو هەوڵە شم لەو باوەڕەوە بوو کە ژیان هەمی شە لەگۆڕانو پێ شکەوتنو نوێخوازیدایە، ئەی بۆ چی هەڵبە ستیش وا نەبێ؟ بەر ئەنجامی ئەو هەوڵانە شم، بەزۆری لەرۆژنامەی ژیندا بڵاوکردەوە. دواییش لەبەشی یەکەمی د□یوانی هەڵبەستەکانمدا بەناوی (نازەنین)ەوە کە ساڵی 1957 لەسەر ئەرکی نامەخانەی زێوەر لەسلێمانیو لەچاپخانەی النور لەبەغداد چاپکرا.

لەپێشەکیی ئەو دیوانەدا نوسیومە: (ئەم کۆمەڵە هەڵبە ستە تێکڕا ئەتوانین پێ یان بڵێین هەڵبەستی تازە، یان کنەوە بۆ هەڵبەستی تازە). دوا یی نو سیومە: (لەهەڵبە ستی تازەدا ئەتوانرێ لەوەزنو قافیە، واز لەیەکێکیان بهێنرێ).

ئەوە دیدوبۆ چوونی ئەو سام بوو، بەڵام لەدوای ساڵی پەنجاوحەو تەوە لەو را یە پەشیمان بومەوە. ئەو هەوڵانەشی بۆ هەڵبەستی بێ کێشو سەروا، یا بێ کێش، یا بێ سەروادابووم.. لە چاپکردنی سەرجەمی هەڵبە ستەکانم تا ساڵی 1993 بەناوی (هەڵبەستەکانی ژیر) لە 464 لاپەڕەدا لەسەر ئەرکی دەزگای چاپەمەنیی رۆژ لە سوید.. ناوی هەڵبەستم لەسەر لابردنو لەژێر ناوی پەخ شاندا چاپم کرد نەوە. لەوا نە (یە کەم– گە شتێك ل 299 لەدیوانی نازەنی ندا ل9، دوەم– دوانا مە ل419 لەنازەنی ندا ل27، سێیەم– بۆ گوڵی ئاواتم ل216 لەنازەنیندا ل38، چوارەم– سپڵە ل221 لەنازەنی ندا ل51). ئیتر دوای ئەوە گەڕا مەوە سەر هەڵبە ستی بەکێشو سەروادارو بە شی دوە می هەڵبەستەکانم (کوردایەتی) لەچاپخانەی النجاح لەبە غداد ساڵی 1960و بە شی سێیەم

(جوانی) لەچاپخانەی سەرکەوتن لەسلێمانی ساڵی 1983 و هەموو هەڵبەستەکانی تریشم، کێشیان هەیەو سەروادارن.

جا ئە گەر مەبە ست لەپر سیارەکەی بەڕێزتان، ئەو هەڵبە ستە بێ کێشو بێ سەروایانەبێ کە ئەوانەی د. نەسرینو نوری دەشتیش هەروابوون، ئەوا من ئێستا ئەوانەو هەموو ئەو هەوڵا نەی خەڵکی تریش لەبواری بێ کێ شیو بێ سەروایی‌دا ئە یدەن، بەهەڵبەستیان نازانم، من ئەوانەی خۆمم ناونا پەخشان، چاك وایە ئەو خەڵکەش بگەڕێن ناوێکی تر بۆ ئەو هەوڵانەیان دابنێن، پەخشانە هەڵبەست، پەخ شانی هو نەری، فرێ شتە، ئا سمان، یا هەر ناوێکی تر، نەك هەڵبە ست. چونکە کێشو سەروا، دوو کۆڵە کەی سەرەکیی هەڵبەستی کوردینو لەگەڵ زەوقی مرۆڤی کورد ئەگونجێنو بێ بوونی ئەو دوو کۆڵەکەیە، کارەکان ئەبنە جەستەی بێ گ یان لای زەو قی هەڵبە ستخوازی کورد تا ئەم رۆژگارەمان. ئایندەش، نازانرێ چۆن ئەبێو چی نوێ دا ئەهێنرێ کە لە گەڵ خوا ستو زەوقی نەوەکانی ئەو ئایندەیەدا بگونجێ.

من لەپا شبەندی (هەڵبە ستەکانی ژ ین)دا لەلا پەڕە چوار سەدو بیـ ستو نۆدا، لەو بارەیەوە بەدرێژی دواوم، لەگەڵ ئەم وەڵا مەدا، وێنە یەکی ئەو پا شبەندەتان پێ شکەش ئەکەم.

کەواتە من ئەو هەوڵانەی (سێ کوچکەکە !) بەنوێخوازی نازانم لەهەڵبە ستی کورد یدا، ئەگەرچی ئەشێ بەو هەوڵانە بوترێ جۆرە داهێنانێك، یا نوێکارییەك لەوێژەی کوردیدا کە وەك وتم نازانم چی ناو بنرێت.

شێخ نوری شێخ ساڵحو گۆران، نوێکارییەکیان لەهەڵبە ستی کورد یدا ئەنجام دا، بێ ئەوەی واز لەکێشو سەروا بێنن، منو چەند هە ستیارێکی تری وەك د یلانو کا مەرانو ع.ح.ب و هەندێکی تر، زوو تێکەڵاو ئەو رەوتەبووینو ئێمەش چەند خشتێکمان لە تەلاری هەڵبەستی نوێی کوردیدا دانا. من ئەمەیان بەنوێخوازی ئەزانم لەهەڵبە ستی کورد یدا، بۆ بنەمای ئەم نوێخوازییەش، وەڵامەکەی لەپاشبەندەکەدا ئەبینی.

دوەم/ لەوەڵامی پرسیاری دوەمتانا، گوایە کاك شێرکۆ بێ کەس راوبۆ چوونی لە سەر ئێمە ئەوەیە کە لەو کا تەدا تەنها هەڵچوونێك بوەو هیـ چی ترو خز مەتی شیعری نوێی کوردیمان نەکردووە..

ئەڵێم: بۆچی کاك شێرکۆ، حەکەمی هەڵبە ستی کوردیـ یە؟ کێ ئەو ما فەی بەو داوە خۆی بکا تە مامۆ ستاو پرۆفیـ سۆری زاذ کۆی هەڵبە ستی کوردی، تا پ لەو پا یە بۆ هەستیارانی کورد دابنێ؟ بۆچی هێشتا ئەوە ساغ بۆتەوە کە شێرکۆ خۆی هە ستیارێکی بەهرەمەندە؟

من ئەو قسەیەی شێرکۆم، دەمێکە، لەناميلکەی (رو بەڕوو لە سێبەری چیادا) خوێندۆتەوە، لەوێدا لەوەش زیاتری وتووە، ئەڵێ: (ئەو سێ کوچکەیە تا دواییش کەسیان نەبوون بەشاعیر)، جا لەسەر ئەو بنەمایەی کە ڤۆلتێر ئەڵێ: (من رام جیاوازە لەگەڵ هەموو وشەیەکدا کە تۆ ئەیڵێی، بەڵام هەتا مردن بەرگریت لێ ئەکەم کە مافی خۆتە هەرچی بڵێیت). من تا ئێستا هیچ گرنگییەکم بەو قسەیەی شێرکۆ نەداوە، چونکە وەك بنەما یاساییەکە ئەڵێ: (فاقد الشيء لايعطيه)، ئەو وەك وتم، هێشتا ئەوە ساغ نەبۆتەوە کە هەستیارێکی بەهرەمەندە؟ یا بەزۆر سواری هەڵبەست بووە؟

شێرکۆ بەتەمەن شەش ساڵێك لەمن مندالّترە، ئێمە ژمارە یەك لاو، لەناوەڕاستی پەنجاکاندا سەرەتەقێیەکمان لەوێژەو هەڵبەستدا ئەکرد، ئێواران لەباخی فەرەج لەتەکێی سەرکارێز لەسلێمانی، کۆڕی شەڕە شیعرمان ئەبەست، بەبەیانیانیش سەردانی چایخانەی ئەوقافمان ئەکرد. کاك شێرکۆش وەك مێردمنداڵێك هاتە ناومان. زۆرمان رێز لێگرت بەهۆی ئەوەوە کوڕی هەستیاری بەناوبانگ فائق بێکەس بوو. ئەوە جگە لەوەی کە بێ باوك و تاقانەش بوو، بەڵام زۆری نەخایاند، ئەوەمان بۆ ساغ بووەوە کە ئەم لاوە بەهرەکەی باوکی تێدا نیە، بەڵام ئەیەوێ بەزۆر سواری هەڵبەست بێ. هەرچەند گەلێ جار رێنماییان ئەکرد لەڕووی زانیارییەوە، ئەوەندەی ئەمانزانی، یارمەتیمان ئەدا، بەڵام بێ سوود بوو، ئەو بەهرە یەمان تیا بەدی نەکرد، کە چی رۆژنامەو گۆڤارەکان هەموو شتێکی شێرکۆیان بلاوئەکردەوە، لەبەر هەمان هۆ، ئەو بڵاوکردنەوانەش بەزیان گەڕایەوە بۆ شێرکۆ خۆی، چونکە بووە هۆی ئەوەی لەخۆی بگۆڕێتو هەوڵێك نەدا بەخۆیدا بچێتەوەو ئەوانەی ئەینوسی پێیاندا بچێتەوەو پاکژیان بکاتەوە. ئیتر لەو رۆژەوە، شێرکۆ هەر زۆر ئەڵێ، بەڵام بۆر، هەر ئەوە شە وایکردووە کە ئێستا بەبڕوانامەیەکی ئامادەیی پیشەسازی ـ بەشی دارتاشییەوە خەڵکی تر ئەداتە بەر مشار!

لەبەر ئەوە من ئەگەر بووبم بەهەستیار، یا نا، ئەوە کاری شێرکۆ نییە، من ئەوەندەم شانازی بەسە کە ساڵی 1957 هەڵبەستەکەی من (بەهاری کوردستان) بەیەکەم هەڵبژێردرا.. کە هەڵبەستی (خاڵۆی خاڵ)م وت، خوالێخۆشبوو نجم الدين مەلا رۆژنامەژینەکەی وەك ئاڵا بەرزکردبووەوەو لەو سەری سابونکەرانەوە بەڕاکردن ئەکشا بۆ بەرسەراو هاواری ئەکرد: (مەولەوی زیندوو بۆتەوە) کە سێکی وەك دوکتۆر جەمال نەبەز ئەڵێ: (ئەم کۆمەڵە هۆنراوەیەی ژێر، بەلای منەوە نمونەی هۆنراوەی دوا رۆژمانە)، کە خولێخوا شبووب. هەندرێن ئەڵێ: (ژێری شاعیر کەلێنێکی گەورەی گرت لە ئەدەبی کوردیدا بەوەی بیری کوردایەتیی لەهەستە دەورنیەکەو گیانە ستایشەکە تێپەڕاندو گەیاندیە بارە تیورییەکەو هەتا ئەمڕۆ شاعیرانی ترمان خۆیان لەو بوارە نەداوە)،

هەروەها ئەوەندە شانازی بۆ من بەسە کە ئێستاش، دوای 41 ساڵ، هەندێ کەس ماون کە هەموو دیوانی کوردایەتییەکەی منیان لەبەرە.

قسە زۆرە، بەڵام با نەبێ بەخۆهەڵکێشان، تەنیا ئەوەندە ئەڵێم، شێرکۆ خۆی گۆشکراوی هەڵبەستەکانی ناو دیوانی کوردایەتییەکەی منە لەڕووی بیرەوە لەبواری کوردایەتیدا، ئنجا دوایی کە ئەو رایەی داوە، ئەوە لەئەنجامی رووداوێکی سیاسییەوەیە کە ئەمە کورتەکەیەتی: شێرکۆ لێپرسراوی لقی سلێمانی کاژیك بوو، منیش ئەندامی سەرکردایەتی، لەبەر هەندێك هۆ شێرکۆمان لەو پلەیە لابردو دابەزان، ئەویش لەوە تۆراو وازی لەکاژیك هێنا. لەو رۆژەوە لەمن لالووتە، چونکە ئەوە بەکاری من ئەزانێ، ئیتر وەك کوردەکە ئەڵێ: شەڕ بەکۆنە قین ئەکرێ، دیارە ویستویەتی بەو قسەیە تۆڵەی خۆی بکاتەوە. ئەگینا کەی ئەوە کاری ئەوە؟ هەرچەندە ئەشێ قسەکەشی راستبێ‌و من شاعیر نەبم، چونکە ئەگەر شاعیرێتی، وەك ئەوبێ، ئەوە من شاعیر نیم. لەراستیشدا ئێستا من دەربەستی ئەوە نیم بەهەستیار (شاعیر) بزانرێم، چونکە دەمێکە بەلای هەڵبەستوتندا ناچم، ئەوەشم لەو باوەڕەوەیە کە لەڕۆژگاری ئەمڕۆی میللەتاندا، شیعرو شاعیر، بوونە تە دیاردەیەك لەدیاردەکانی کۆمەڵگا دواکەوتووەکان، ئەوە رۆژگارێکی تر بوو کە هەڵبەست بایەخێکی زۆری هەیوو بۆ رابوونی ئەم دەڤەرەی ئێمە، من لەڕۆژە رەش‌و دژوارەکانی ئەو رۆژگارەی نەتەوەکەماندا، ئەو کارەم بەهەڵبەستەکانم بەچاکی‌و بەپاکی ئەنجامدا، دوای ئەوە ئەرکی گرنگترم کەوتە ئەستۆ.

لەوەڵامی پرسیارێکی رۆژنامەی بەڕێزی (جەماوەر)دا ـ ژمارە (48) دووشەممە 2003/9/29ل 2

کەس‌وکاری کیمیاباران‌و ئەنفالەکان‌و لادێ وێران بووەکان بەبینینی ئاڵای بەعس لەشاری سلێمانیدا برینەکانیان دەکولێتەوە..

*** لەوەتەی ئاڵای بەعس لەشاری سلێمانی‌و هەڵەبجەی شەهید هەڵکراوە.. هەڵەبجە خوێن لەهەناوی دەتکێ‌و هەموو رۆژێ شەهید دەکرێتەوە..**

*** هەڵکردنی (عەلەم)ی عێراق لەتەك ئاڵای کوردستان پاڵنەرێکی بەهێزە بۆ لکاندنەوەی کوردستانی ئازاد بەعێراقەوە..**

*** نووسەران و ڕۆژنامەنووسان و ڕۆشنبیران و روناکبیران تێکڕا بەیەك دەنگ تکا دەکەن.. ئاڵای بەعس لەشاری سلێمانی داگیرێ..**

ماوەیەکە ئاڵای کوردستان و چۆنیەتی هەڵکردنی لە تەك ئاڵای بەعسییەکان لە شاری سلێمانیدا بۆتە باسێکی گرنگ و ڕۆژانە لەنێو خەڵکی شارداو ڕۆژنامەو گۆڤارەکاندا دووپات دەکرێتەوە، چونکە ئاڵا پیرۆزە، هەر بۆیە پیرۆزیی ئاڵا لەهەموو کاتێکدا رەچاو کراوە بەو پێودانگەی گوزارشت لەبوون و بەردەوامی و سەروەری نەتەوەکەمان دەکات.. جا پێویست بوو لەشاری سلێمانی کوردپەروەرو کانگای بزا ڤی نوێ خوازی و نەتەوە یدا رە چاوی ئەوە بکرایەو پیرۆزیی ئاڵای کوردستان لەدەستنەدرایەو ئەو ئاڵایە هەرگیز نەکرایەتە خوێ ناوی بەعسییەکان.. چونکە جوداي یەکی زۆر لەنێوانیا ندا بەرجە ستە دەب ێت، ئاڵای بەعس مێژوویەکی رە شی لەلای خەڵکی کورد ستان هە یە بەتاي بەتی و زیاد لە هەمووان شاری سلێمانی و هەڵەبجەی شەهید کە تا ئێستاش هەڵەبجە بریندارەو برینەکانی سارێژنەکراوە.

جا ئەو کردەوەیەش لەلای زۆرێك لەرۆشنبیران و نووسەران و رۆژنامەنووسان و خەڵکانی ئازارچەشتووی بریندارو خوێناوی دەستی ئەو رژێ مە، بۆ تە ما یەی تورەیی و ناڕەزایی و گازندەیەکی زۆرو پاش چەندین ساڵ نەبوونی هیچ و جودێکی ئەو رژێ مەی بەعس ئاڵای عێراقیان بەبێ پرس و راوبۆچوونی خەڵکی لەسەر سەرجەم فەرمانگەو بەڕێوەبەرایەتی یە گ شتییەکان هەڵکردووە کە بەپێی بڕ یارێکی رە سمی ئ یدارەی سلێمانی دەر چووە.. لەلایەن رۆژنامەو گۆڤارەکا نەوە چەندین ریپۆر تاژو و تارو نوو سراو بڵاوکرا یەوە تا ئەو (عەلەمەی) بەعس لەم شارە داگیری، بەڵام بەداخەوە کەس هەر گوێی لێ نەگرتن و هەر حسابیشیان بۆ نەکردن.

هەر لەم رووەوە خەڵکی دەڵێن بابەسبێت برینمان بکولێتەوەو هەموو رۆژێك بەعسمان وەبیربێتەوە.. ئەو ئاڵایە دابگرن.

ریپۆرتاژ ــ زانیار سەردار قرگەیی ــ

سلێمانی

کامیل ژیر (نوو سەری سیا سی): ئاڵای ع ێراق، ئەم ئاڵا یەی ئێ ستا لە شارێکی وەك سلێمانیدا، لەپاڵ ئاڵای کورد ستاندا هەڵ ئەکرێت!! بەپێی یا سای ژ مارە (33) ساڵی 1986 (یا سای ئاڵای ع ێراق)و بەبڕیاری رۆژی 1986/3/8 ئەنجو مەنی سەرکردایەتی شۆڕش (مجلس قیادة الثورة)ی رژێمی بەعس رەوایەتی دراوەتێ و نەخشەکێشکراوە.

بەپێی برگەی دوو لەمادەی دووە می ئەو یا سایە، رەن گەکانی ئەو ئاڵا یە رەن گەکانی ئاڵای عەرە بەکان ئەنوێنن کە لەم ێژووی عەرەب یدا بەکارهێنراون. سێ ئە ستێرەکەی ناوەندێ ئاڵاکەش ب نەماکانی (الو حدة والحریة والا شتراکیة) ئەنوێنن هەر لەم برگە یەدا نو سراوە کە (پاڵەوا نەکانی ئەم ئاڵا یە گەلی ع ێراق، لەقاد سیەی سەددامدا جەنگاوەو لەپێناویدا قوربانیان داوە بۆ بەرگری لەنیشتمان و ئازادیی گەل و سەربەخۆیی روخ ساری بەخشین و شەهادەت و قوربانیش ئەنوێنێ کە لەو جەنگە شکۆدارەدا بەدیار کەوتووە).

بەسەرنجدانێك لەناوەڕۆکی ئەو یاسایە، ئەم راستیانە لای هیچ کەسێك شاردراوە نابێ.

1– داڕشتن‌و روخسارو رەنگەکانی ئەو ئاڵا یە، هیچ لێکدا نەوەو بیانوو یەکی ذ یە بۆ کورد.

2– سێ ئەستێرەکە، نیشانەی سێ دروشمە کەی بەعسن. دەی خۆ بەعس لە سەر حوکم نەماوە، کەوا تە ئاڵا کە، نەك هەر لەکورد ستاندا، بەڵکو لەعێراقیشدا ڕەوا یەتی نەماوە.

3– یاساکە، هێما بۆ قادسیەی سەدام ئەکات، ئەی لەو جەنگی قاد سیەی سەدامەدا نەبوو، کورد ئەنفال‌و کیمیاباران‌و کۆکوژکرا!؟

ئێستا پرسیارەکە ئەوەیە: ئەی بۆچی، لەگەڵ ئەو هەموو نالەباری یەی ئەو ئاڵا یەدا، لەهەندێ شوێنی کوردستاندا، ئەو ئاڵا ناموبارە کە، هەر هەڵ ئەکرێ!؟ من هیچ وەڵام‌و بیانوویەك شك نا بەم، تۆ بڵێی (هاوفایلەگیراوەکان) لە پ شتی هەڵکردنی ئەم ئاڵا یەوە نەبن؟!

خۆ ناکرێ بڵێین ئەوە هاوامەڵە کردنە (المعاملة بالمثل)، چونکە تا ئێستا نەماندیوە، نەك هەر لەتکریت‌و فەلو جەو رو مادی، بەڵکو لەنە جەف‌و عەمارەو بەسرە شدا، ئاڵای کوردستان لەپاڵ ئاڵای عێراقدا هەڵکرێت. کەسێکی وەك هەڤاڵ مام جەلالیش، نە ئەبوو بەو جۆرە بەئاڵا کۆرپە هەژارەکەی کوردستاندا، لەئوسترالیا، هەڵشاخێ لەبەر ئەوەی ئەو ئاڵا یە لەتەنیشت خۆ یەوە ئاڵا یەکی عێرا قی دانە چەقاندبوو!! ئاخر خۆ تا ئێ ستا نەماندیوە، نەك هەر یەکێکی وەك محەمەد دووری، بەڵکو یەکێکی وەك ئەحمەد چەلەبیش کە هاوئەنجومەن‌و هاو ئۆپۆزسیۆنی مام جەلالە، بەئاڵای عێراقدا هەڵشاخێ لەبەر ئەوەی ئاڵای کوردستانی بەتەنیشتەوە نەبووە!!

من تێناگەم، هەڤاڵان لەکاتی شەڕە پەڕۆکەیاندا، نەك هەر پەڕۆ بەڵکو کرا سی سەوزو زەردیشیان، لەیکتری قەدەغەکردبوو! ئەی بۆچی ئێستا ئاڵای ئەو عێراقە قەدەغە ناکەن کە شەڕە چەکی کیمیایی لەگەڵ ئەکردین!؟

خۆنا شکرێ ب لێین (نهێنییە کە، تر سە) ئەی نالێین سلێمانی شاری هەڵ مەت‌و قوربانی یە!؟ را ستییەکەی ئەبوو، ئەو رۆژەی ئاڵای کورد ستان، دوای کەوتنی رژ ێم لە سلێمانیدا هەڵکرا، ئەو جەماوەرەی هەڵ مەت‌و قوربانی یە، دە ستەونەزەر، لە بەردەم ئاڵاکەدا بوەستانایەو هەموو بەیەکدەنگ سرووودی ئەی رەقیبیان بوتایە، یا کە سێکی وەك من کە لەچەند هەڵبەستێکمدا ناوی ئاڵای کوردستانم هێناوە، لەوانە ئەم هەڵبە ستەم کە ساڵی 1958 وتوومە لەدیوانی (کوردا یەتی) یەکە مدا کە ساڵی 1960 چاپکراوەتەوە ئەبوایە لەهەموو کەس پەرۆشتر لەبەردەم ئاڵاکەدا بچەمایەتەوە کە چی ئەوەم نەکرد!! ئەزانن بۆچی؟! چونکە لەتەنیشت ئاڵا پیرۆزە کەی کورد ستانەوە، ئاڵا خوێناوەییە کەی ع ێراقیش قوت کرا بووەوە!! وتم نەبا ئاڵا شەرمەزارەکەی ع ێراق ب ڵێ: ذ یوەی

چەماندنەوەکە بۆ ئەو بووە ! ! ئاخۆ ئەو زوڵمە بۆ لەکەسێکی وەك من ئەکەن کە پەنجاو پێنج ساڵ لەمەوبەر لەو هەڵبەستەمدا وتوومە:

گوڵی گەش بەبای شەماڵی بەهار ئەشنێتەوە قاسپەی کەوی کەژ، بەرامبەر نزار بەرزدەبێتەوە

من کە دیم لەرەی شەپۆلی شنەی ئاڵای کوردستان تێ کەلاو ئەبێ لە گەڵ جر یوەی ئەستێرەی بەیان

ئەو کاتە هیواو ئامانجی دوورم هەردوو پێکەوە ئەبن بەپر شنگ، گولا لەی سوورم ئەگەشێتەوە

رۆژنامەی ریزداری (هاوڵاتی) ژمارە (145) رۆژی 2003/2/15

وەڵامێک بۆ:

رێبین هەردیو بەهەڵە تێگەیشتن لەکێشەی کەرکوكو کوردو دیموکراسی

پێشەکی ئەمەوێ خوێنەرەوەی بەرێز، ئەو راستییە بزانێ کە من وەك برازایەکی خۆشەویست، ئەروانمە رێبین هەردی، چونکە ئەو کوری برای ئازیزو هاوبیری هێژام مامۆستا ئەحمەد هەردییە کە پێکەوەو لەگەڵ ژمارەیەك هاوبیری ترماندا لەکۆتایی پەنجاکانی چەرخی پێشوودا، رەنگی قوتابخانەیەکی بیری نەتەوەیی کوردیمان رشتو کارمان بۆ کرد، ئێستاش جێگەی شانازیمانە، کە هێشتا لەژیاندا ماوین، ئەبینین تۆوی ئەو بیرە، کە ئەوسا، سەرەتا لەکێڵگەیەکی بچووکی وەك سلێمانیدا ئەمانچاند، ئێستا لەسەرتاپای کوردستاندا سەوزبووە، ئەوەش، بەبەڵگەیەی ئەوەی ئێمە لەکولەکەدا، بەهۆی گوشارێکی زۆرەوە لەسەرمان، بانگمان بۆ ئەدا، ئێستا نەك هەر زۆربەی جەماوەری کوردی بێلایەن، بەڵکو زۆربەی ئەندامانی ئەو حیزبە کوردیانەی ئەوسا دژایەتییان ئەکردین، بەحیزبی شیوعیشەوە، ئێستا وەك ئێمە داوای جیاکردنەوەی کوردستان ئەکەن لەداگیرکەرانو خوازیاری کورستانێکی سەربەخۆو ئازادو دیموکراتنو بەشوێن میکانیزمێکدا ئەگەرێن کە ئەو مەبەستە بپێکێو ئەو ئامانجە بەدەستبخات. کە دواتر لەبارەیەوە ئەدوێم، بەلام ئەوەی جێگەی نیگەرانیو سەرسورمانە تازە رێبین هەردی، ئەیەوێ بمانگێرێتەوە بۆ چەمکی هەڵەی چوونە ناوباوەشی عێراقی دەسکردو پێکەوەژیانی زۆردارو زۆرلێکراوو دیموکراتیزەکردنی داگیرکەرو داگیرکراوو برایەتیی باوەکو شتەو باوەکوژراو! ! ئەوە لەکاتێکدا کە ئێستا زێرینترین هەل لەئارادایە بۆ سەربەخۆیی کوردستان!

لەژمارە (144)ی رۆژنا مەی ر ێزداری (هاولاتی) رۆژی 2003/10/8دا، کاک ر ێبین لەوتاری کێشەی کەرکوکو چەند سەرنجێکدا، ئەڵێ: (گەورەترین تە حەدای دیموکرا سی لەبەردەم هێزە سیاسیەکانی عێراقدا کێشەی شاری کەرکوکە)، لەوەلا مدا ئەڵێم: بۆ چی دیموکراسی، پێشترو ئێستاش، لەکەرکوکو لەعێراقدا، بوونی هەبووە تا تەحەدا بکرێ! ؟ یا چاوەڕوان ئەکرێ، بەکەوتنی رژێمی بەعس، کەرکوکو ع ێراق ببنە سویسراو ولا تانی ئەسکەندەنافیە؟ یا ئەشێ بەم و تارەی کاک رێبین، هاوبیرانی موق تەدا سەدرو بە چکە بەعسیەکانو عەرەبە دە هەزاریەکانو تۆرانیە کەمالیەکان ببن بەدیموکراتی ! ؟

من پێشتر لەچەندین وتارمدا وتوومە: (فرەلایەنیو دیموکراسی وەك ئاوو خواردن وایە بۆ ژیان، بەلام لەکەشێکی نەگونجاودا، بۆ گەن ئە کەنو ئەبنە ژە هرو ژیان لەناوئە بەن) کە شی ع ێراق، بە کەرکوکو مو سڵو هەموو ناو چە کورد یە بە عەرەبکراوەکانی ترەوە، کەشێکی گونجاو نیە بۆ دیموکراسی، ئەو شوێنانە، ئەشێ کاتێك دیموکراسیان تیا پ یادە بکرێو کورد زەرەرمە ند نەبێ تیایا ندا، کە شوێنەوارەکانی بە عەرەبکردنو بەتۆرانیکردنیان ت یا نەهێڵرێ، لە بەر ئەوە، بەکاك ر ێبین ئەڵێم: وەك تۆ پێتوا یە: (حەسا سیەتە گەورە کە، بانگە شەی کورد بوونو ئالا سێ رەنگیە کەی کورد ستان، لەکەرکوکدا، خولقاندوێتی!) ئەوە وانیە، ئەو حەساسیەتە گەورەیە، هۆی ئەمڕۆ هی ئەو بانگەشەو ئالایە نیە، بەڵکو ئەو حەسا سیەتە لەرۆژێکەوە درو ست بووە، کە با شووری کوردستان، بێپرسو خوا ستو وی ستی نە تەوەی کورد، خرا یە سەر عێرا قی عەرەبیو کەرکوکو موسڵو چەندین شارۆچکەو دێهاتی کورد، لەکورد شێوێنراو ماڵ لەخا نەخوێ حەرامکرا.

تۆ ئەڵێی: (لەبری ئەوەی ه ێزە ناکوردی یەکان بوروژێنین، بیانخەینە پاڵ خۆ مانو لەپێناویدا کاربکەین)! من ئەم قسەیەی تۆ ئەچوێنم بەو قسەیەی کاك مستەفا چاوڕەش کە لەهەمان ژمارەی هاولاتیدا بلاویکردۆتەوەو ئەڵێ: (من لەدوژمن بەفێڵو دوژمنیش لەمن بەفێڵ بوو، سەرەنجام من خەڵەتامو فێڵی دوژ من سەریگرت) ئێستاش تۆ ئە گەر لەو قسەیەت مەبەستت فێڵ بێ، ئەوا دیارە تۆ هیچ پە ندێکت لە چیرۆکەکەی (کاك م ستەفاو دەیان چیرۆکی لەو جۆرە) وەرنەگرتووە، ئە گەر لەناخو دڵێ کی راستگۆیانە شەوە ئەو ق سەیە ئە کەی؟ ئەوا بێگو مان هیچ پە ندێکت لە چیرۆکی (مارە کەی شێخ هۆ مەر) وەرنەگرتووە. لەو باوەڕەشدا نیم تۆ ئەوەندە ساویلکەبیت! تەنیا لێکدانەوە یەك بۆ ئەو قسەیەش، ئەشێ ئەوەبێ کە دووی کلاوی بابردووی (دیموکراسی) کەوتبی لەدۆزەخی ئەو عێرا قەی لە سەر زەوتکرد نی با شووری کورد ستانو بەخوێنی سەدان هەزار کورد دروستکراوە لەماوەی هەشتا ساڵێکی رابردوودا.

لەجێگە یەکی تری وتارەکە یدا، کاك ر ێبین ئەڵێ: (بۆ من گرنگ ن یە چ ئالا یەك لەکەرکوکدا هەڵدەکرێ، هی عێراق یان کورد ستان یان بەرەی تورک مانی، بەلام یەکجار

بەلامەوە گرنگە کۆی ئەو ئاوارانەی لەشاری کەرکوک دەر کراون بگەڕێنەوە سەر شوێنی خۆیان، بۆ من گرنگ نیە دەگوترێت ئەم شارە تورکە یان عەرەبی، بەڵام بەلا مەوە گرنگە چەند گەڕەکی وێرانکراوو چۆڵکراو ئاوەدان دەکرێتەوەو قەرەبووی زیانەکان دەکرێت).
لەوەڵامدا ئەڵێم: ئەگەر کوردیبوونی کەرکوکو ئاڵای کورد ستانو هەستی کوردا یەتی لای کوردی کەرکوک گرنگنەبوایە، ئەوا ئەو کوردانە هەر لە سەرەتاوە دەرنە ئەکرانو ئاوارە نەئەکرانو گەڕەکەکانیان وێران نەئەکرانو ئێستا پێویستیان بەقەرەبوو نەئەبوو، ئەگەر بەلای نەتەوەی کوردیشەوە، ئەوە گرنگنەبوا یە، ئەو شارە، تورکە یان عەرەبی، ئەوا کێشەی کورد لەباشووری کوردستاندا، هەر لەبەیانی یازدەی ئازارەوە چارە سەر ئەکراو ئەو هەموو کوشتارەی دوای ئەو بەیانەی نەئەویست! دیارە رێبینو هەموو ئەو کە سانەی وەکو رێبین، نانەتەوییانە بیرئەکەنەوە، ئەوەش بەلایانەوە گرنگ نیە کە دهۆکو هەولێرو سلێمانیش تورک بێ یا عەرەب، گرنگ بەلای ئەوانەوە، وەك رێبین لەجێگەیەکی تری وتارەکەیدا ئەڵێ: (کردنەوەی قوتابخانەو کتێبخانەو چاندنی درەختو دروستکردنەوەی پارکی گشتی)یە!! وەك لەوەوپێش کەرکوك قوتابخانەو کتێبخانەو درەختو پارکی گشتی تیا نەبووبێ!! ئێوە سەرنج بدەن، رێبین لەوتارەکەیدا ئەڵێ: (دەگوترێ تورکمانەکان خۆپیشاندان دژی کوردو ئاڵای کوردستان دەکەن، دەگوترێت ئەوان دەڵێن ئەم شارە تورکە، بەڵام ئایا ئەوان مافی خۆیان نیە چی بەڕاست دەزانن و چ بڕوایەکیان هەیە بیڵێنو کاری بۆ بکەن) کە چی بەلای رێبینەوە: (بانگەشەی کورد بوونو ئاڵا سێ رەنگییەکەی کورد ستان لەو شارەدا، حەسا سیەت ئەخولقێنێ!!) و کاك رێبین ئەوانەشیان پێ رەوانابینێ. دوای ئەوانە، ئەڵێ: (کەرکوك شاری تورکو کوردو عەرەبە، بەڵام هیچ کام لەم دەستنیشانکردنانە، پەیوەندی بەکەمو زیادی ئەو مافانەوە نیە کە هەموو دانیشتوانێکی ئەم شارە بەیەکسان هەیانە). جارێ با خوێنەرەوەی ئازیز لەوە گەڕێت کە ئەم نووسەرە، تورکی پێش کورد خستووە بۆ خاوەنداریّتی کەرکوك! دێینە سەر ئەو مافانەی هەموو دانیشتوانی کەرکوك بەیەکسان هەیانە بەقسەی رێبین!
لەوەڵامدا ئەڵێین: کام ماف؟ مافی درەختو پارکی گشتی، یا مافی نەتەوەیی؟ ئەگەر مەبەست لە دووەمیانە، ئەوا مافی نەتەوەیی چۆن بۆ کورد بەدەستدێ لەکاتێکدا کە گەڕەکەکانی قادسیەی یەكو دوو، نەصری یەكو دوو، حی العسکری، 1 آذار، 1 حزیران، الحریة، حی الواسطی، حی الخضراء، البنیدار في العرقة، البو علك، الحدیدینو چەندین شوێنی تر لەناو کەرکوکدا عەرەبڕێژ کراون! کە بەوانە رێژەی عەرەب بۆتە چەندین ئەوەندەی رێژەی کوردو تورکمانیش! ئەوە جگە لەناوچەکانی وەك حەویجەو دبسو ریاضو تازەو داقوقو لەیلانو رەشادو کوێو کوێ کە بۆ نمونە گوندەکانی سەر بەداقوق لە 90 نەوت گوند 60 شەستیان عەرەبنشین کراون! کە ئەمانە زۆربەی زۆریان بۆ تواندنەوەی کوردهێنراون لەکەرکوکدا، بەو جۆرە ئێستا رێژەی کورد، بەئاوارەکانیشەوە

25٪ له سەدا بێ ستو پ ێنج درو ست نا کات. گو مان لەوه شدا ن یە، ئه گەر عەره به هاورده کان نەگەڕێنرێ نەوه بۆ ز ێدی خۆ یان، ئەوا ورده ورده کەمێ نه لەزۆرێ نەدا ئەتوێتەوه، ئەمه دەرنجامی ژیانه، ئیتر کام مافی نەتەوەیی؟ کام یەکسانی! ؟ لەبەر ئەوه ر ێبین که ئەڵێ: (من هه ستدەکەم هیچ که سێك هێ ندەی ئێ مەی کورد لەوروژا ندنی مەسەلەی نەتەوەیی لەو شارەدا زەرەر نا کاتو هیچ که سێکیش هێ ندەی ئێ مەی کورد لەبەرگریکردن لەدیموکراتیدا لەو شارەدا قازانج نا کات) ئەوه به تەواوی پێ چەوانەکەی راسته، چونکه دیموکراسی، واتا حوکمی زۆربه زۆربەکەش ئەوەیە، ئیتر ئەبێ قازانجەکەی ئێمه چیبێ! ؟ حەزیش ئەکەم کاك ر ێبینو هاوبیرەکانی ئەو راستیه بزانن که وروژا ندنی مەسەلەی نەتەوەیی بۆ ئێمەی کورد لەکەرکوكو عێراقو تورکیاو ئێرانو سوریەو ئازەر ـ ئەرمەنیشدا، شاڕێگەی رزگاریو بەدەستخستنی مافه نەتەوەییەکانمانه، بیرکرد نەوەکانی ر ێبینو وێ نەکانی، بیرکردنەوه یەکی کۆسمۆپۆلیتیانه یەو تەنیا داگیر کەرانی کورد ستان سودمەند ئەبن لێیان. ئاخر کێشەی کوردو کێشەی کەرکوكو دەیان شاری وەك کەرکوك، له چیەوه سەر چاوەی گر تووه؟ لەوەوه ن یه که کورد ستان بەگ شتیو ئەو شارانه بەتایبەتی، داگیرکراونو لەکوردو کوردا یەتیو کورد بوون شێوێنراون! ؟ ئاخر تۆ جارێ نابێ ئەوەی ترازاوه، بیخەیتەوه سەر سکەی خۆی؟ ئنجا نەك بۆ شاری کەرکوك، بگره بۆ عێراقیش، ئایا ئێ ستا هەل لەباره بۆ پ یادەکردنی دیموکرا سی! ؟ بۆ چی دیموکرا سی، کراسێکه، بەکەوتنی رژێمێك، کۆمەڵگایەکی دواکەوتوو لەبەریکات! ؟

رۆژئاوا بەسەدان ساڵ گەیشته ئەوەی دیموکرا سی پ یاده بکات، ئەویش تا ئێ ستا بەتەواوی نا، هیچ کام لەو وڵاتانەی رۆژئاواش، لەپێناوی دیموکراسیدا، وازی لەسەروەریو مافی نه تەوەییو سەربەخۆییو ئاسای شی نه تەوەییو بەرژەوه ندیی نه تەوەیی خۆی نەهێناوه، ئیتر نازانم کاك ر ێبین بۆ چی لەکۆتایی وتارەکه یدا، چارەنوسمان به تەواوی ئەبەستێتەوه بەو عێراقەوه: (که بڕیاره لەداهاتوودا تیایدا بژین! !) نازانم ئەوه بڕ یاری کێ یە؟ بڕ یاری ئەمەریکا یە؟ هی عەره به؟ بڕ یاری حیز بی کوردێ یە؟ یا هی ر ێبین خۆیەتی! ؟ من بەدڵنیاییەوه ئەڵێم: ئەوه بڕیاری هەر کەسو لایەکبێ، بڕیاری جەماوەری کوردی تێکۆ شەر ن یه لەپێناوی سەربەخۆیی کورد ستاندا، که لەوتارێکی تردا، لەمیکانیزمی ئەو تێکۆ شانەو ئەو سەربەخۆییه ئەدوێم، ل ێرەدا تەنیا ئەوه نده ئەڵێم: کێ شەی کورد، بەکێ شەی کەرکوكو بەکێ شەی ئازادیو د یموکراتیو بەکێ شەی نانو دره ختو پارکی گشتێ شەوه، بێ سەربەخۆیی کورد ستانو ئازادیی نه تەوەی کورد، چارەسەری تەواو ناکرێ، چارەسەرییه نیوەناچڵەکانیش لەدەرزیی سڕکەر بەولاوه، چیتر نابنو دەیان ئەنفالی تریان بەدوادا د ێت، لەبا شترین باری شدا، ئەو چاره نیوەنا چڵانه، لەچارەنووسی ئەو فیدراڵیه چاکتر نابێ که ئێستا هەندێ لایەنی کوردی، پێش عەرەبو تورك، دەسبەرداری ئەبن لەپێناوی عیراقی یەکگرتوودا! !

با لەقۆناغی قسەوە بگوێزینەوە بۆ قۆناغی کار

دوای بڵاوکردنەوەی سەرنجەکانم لەژمارە 145ی (هاولاتی)دا لە سەر وتارە کەی کاك ر ێبین هەردی لەبارەی کێ شەی کەرکو کەوە، ئەموی ست لەبارەی می کانیزمی سەربەخۆییەوە شتێکی تر بنووسم وەك بەڵێنم دابوو. بەلام وەڵا مەکانی ر‌ێبین لەژمارە 147دا، ناچاری کردم کە جاریٚ ئەم وەڵامەش بدەمەوە. مەبەستیشم دەوەن بەئاش نیە، بەڵکو بەهیوام منو سەلاحو رێبینو خوێنەرەوەی ئازیز بگەینە را ستیەکان. نا شڵێم ئەو را ستیانە هەمووی لەوەڵا مەکانی من یا کاك سەلاح ئە حمەد دا یە، بەڵکو نو سینو دیدوبۆ چوونەکانی رێبی نیش، گەلیٚ را ستیمان پی شان ئەدەن، ئێ ستاش سەرەتا بەوە دە ست پێئە کەم کە بڵێم: با نو سینەکانی هەموومان هەمووی هەر بابەتیا نەبیٚ نەك دەمارگیریو پێداگرتن لە سەر هە ڵەو بەکارهێنانی و شەی ناشای ستەو نەگونجاوی وەك: (نەتەوەچی، فسفس پاڵەوانو شتی تری لەو جۆرانە).

زۆرم لاپەسەندە کە رێبین ئەڵیٚ: (من نەمنوسیوە کەرکوك کوردستان نیە، بەڵکو باسی ئەوەم کردووە لەچ رێگەیە کەوە هەوڵ بدەین ئەم کور ستانی بوو نە ب سە لمێنین) کەوا تە لێرەدا جیاوازیمان لەسەر رێگەکە یە، رێبین لای وا یە: (ئەوەی کەرکوكو ع ێراق رزگار دەکات کارکردنە بۆ سیستەمێك کە دەتوانیٚ زیاد لەنەتەوەیەکی تیابژی، بیٚ ئەوەی کەس مافی ئەوی دی زەوت بکات..) مەبەستی لەسیستەمەکەش: دیموکراسیە. ئەمە هەر دیدی رێبین نیە، هی تریش هەن کە بۆ نمونە هێما بۆ سوی سراو ئەمریکا ئە کەن کە لە سایەی دیموکراسیدا، زیاد لەنەتەوەیەکیان تیا ئەژی، بێئەوەی کەس مافی ئەو یدی زەوتبکات، منیش ئەڵێم: هەڵەکە لێرەوە دەستپێئەکا، بابزانین چۆن؟:

سویسرا، ولاتی هیچ کام لەو گەلانە نەبوو کە ئێستا لەناویدانو بەزمانەکانی ئەڵمانیو فەرەنسیو ئی تالی ق سە ئە کەن، بەڵکو ئەوا نە لە سنورەکانی ئەڵمانیاو فەرەنسەو ئیتاڵ یاوە، دزە یان کردووە بۆ ناو سوی سرا. وا تا ئەوا نە، هیچ کام یان، شارو ولا تی ئەوانیتریان زەوت نەکردووە، بەڵکو هەریە کەو بە شێك لەنی شتمانی سوی سرای بندە ست کردووە، وەك چۆن ئێستا هەریەك لەعەرەبو تورکو فارسو ئەر مەنو ئازەر، بە شێك لەکورد ستانیان بندە ستی خۆ یان کردووە، وا تا ئەوا نە، هیچ کام یان، شارو ولا تی ئەوانیتریان زەوت نەکردووە، بەڵکو خاکی سویسراییەکانیان زەوتکردووە، بۆیە هەموویان لەسەر ئەو زەوتکردنە، (دیموکراتی!) و کۆکن لەناو خۆیا ندا!! بەو جۆرە، ئەمریکاش ولاتی هیچ کام لەو گەلانە نەبووە کە ئێستا هەریەکەو ناو چەیەکی بۆ خۆی پاوانکردوەو فەرمانڕەوایی ئەکاو پەنجا ولا یەتیان لێدرو ستکردووە. بۆ یە هەموویان لە سەر ئەو

پاوانکرد نەی خاکی ئەمریکا (کۆك‌و د یموکراتی‌و یەکگرتوون! !) بەو جۆرە ئەوا نە، داگیرکەرو زەوتکەری وڵات‌و مافی ئەو کۆمەڵە خەڵکەبوون کە بەر لەوانیتر، لەناو سویسراو ئەمریکادا ئەژیان‌و ئێستا ئەوانە، یا توێنراونەتەوە، یا بەئا ستەم نووزە یەکیان تیا ماوەو بەرەو تواندنەوە ئەڕۆن.

بەرامبەر بەوانەش، هەموومان دیمان، کە چەندین تێکەڵەی تری وەك یەکێـی سۆڤێت‌و یوگوسلافیاو چیکوسلوڤاکیاو شوێنی تر، چۆن لە یەك ترازان، ئەو لێکترازا نەش، لە بەر ئەوە نەبوو کە دیموکرا سی لەو شوێنانە نەبوو، بەڵکو لە بەر ئەوەبوو کە گە لەکانیان توا نای خۆڕزگارکردن یان مابوو لەزەوتکردن‌و داگیر کردن. وا تا لەلا یەك داگیر کردن‌و زەوت کردن هەبو، لەلا یەکی ترێ شەوە، توا نای خۆڕز گارکردن مابوو، لەعێراقیش شدا هاوکێشەکە هەر بەو جۆرەیە، با شووری کورد ستان لەلا یەن عێرا قی عەرەبیەوە دا گیرو زەوتکراوبوو، ئێستا جگە لەدهۆك‌و هەولێرو سلێمانی کە بەهۆی پاراستنی هاوپەیمانانەوە رزگاربوون، شارەکانی تری وەك موسڵ‌و کەرکوك‌و خانەقین‌و هەندێك ناوچەی تر، هێ شتا هەر داگیرو زەوتکراون. لە بەر ئەوە تەنیا دوو رێگە هە یە بۆ چارە سەرکردنی کێ شەی نەتەوەیی تیایاندا، ئەویش یا ئەبێ ئەو شوێنانە بخرێنە سەر عێرا قی عەرەبی‌و کورد یان (بەدەرکردن‌و بەتواند نەوە) تێ یا نەهێڵرێ. یا ئەبێ ئەو شارانە بخرێ نەوە سەر بە شە رزگارکراوە کەی کورد ستان. ئەو سا ئە گەر چەند کەمینە یەکی نە تەوەیی‌و ئاینی لەکوردستاندا بمێننەوە، ئەوا مافی کەمینەیان ئەبێ، نەك مافی دروستکردنی قەوارەیەکی سیاسی سەربەخۆ. باوەڕیش ناکەم هیچ کوردێك چاوی لەوەوە بێ مافی کەمینەکان بخوا.

لێرەدا ئە شێ کاك رێبین بڵێ: ئەوە چارە سەرکردنێکی بەعسیانەیە بۆ کێ شەکە. لەوەڵامدا ئەڵێم: نەخێر، ئەوە چارەسەرکردنێکی سویسریانەو ئەمریکیانە شە کە لە گەڵ خەڵکە نەژادەکەی سویسراو هیند یە سوورەکانی ئەمریکادا کران. لە هەمان کا تدا ئەو چارەسەریەشبوو کە کێشەی زۆربەی نە تەوەکانی سۆڤێت‌و یوگو سلافیاو هە ندێ وڵا تی تری فرەنەتەوەی پێچار کرا بەجیاکرد نەوەیان لەیە کدی. بەکورتی کێ شەی وڵا تی فرە نە تەوە کە لە سەر بن چینەی زەوتکرد نی یە کدی درو ست بوو بێ. یا بەتواند نەوە، یا بەجیابوونەوە چارەسەر ئەکرێ‌و چارەسەرکراوە، رێگەی سێهەم، تەنیا لە خەیاڵی ئەو کەسانەدایە کە شوێن کڵاوی بابردووی دیموکرا سی کەوتوون. لە بەر ئەوە کاك سەلاح ئەحمەد لەسەر رەوایە کە لە(هاوڵاتی)2003/10/22 دا ئەڵێ: (کەرکوك بووە بە مەڕی مەلود کە دەبێ ببەشرێتەوە).

هەمووماں ئەزانین کە مێژووی پەلکێشکردنی عەرەب بۆ پارێزگای کەرکوك، زۆر کۆن نیە. دە ئێستا من تازەترین ئاماری ئەنجومەنی شارەوانی ـ نوسینگەی راگەیاندنی قەزای

داقوقی سەر بەکەرکوکم لەبەردەستدایە، بۆ نمو نە بەپێی ئەو ئا مارە: ناو چەی (تازە) بەمجۆرەیە:

ژمارەی گوندەکانی تازە: 28 گوند

ژمارەی گوندە عەرەبنشینەکان: 21 گوند

ژمارەی گوندە تورکماننشینەکان: 5 گوند

ژمارەی گوندە کوردییەکان: 2 گوند

ناوەندی ناوچە (ناحیە)کەش تێکەڵەیە لەهەر سێ رەگەزەکە.

باشە ئەوە، بەخشینەوەی کەرکوك نیە، بەسەر عەرەبدا؟ ئایا ئەمە ئەوە ناگەیەنێ کە چارەنوو سی کەرکوك، بە هەر هۆ کارێکی دیموکراتیا نەی وەك هەڵ بژاردن، یا راپر سی، کەوتۆ تە دەس عەرە بە هاوردە کان؟ ئیتر چۆن ئەبێ ر ێبین بە سەلاح بڵێ: (ئەمجۆرە نوسینانە کە لەخۆیانەوە شانی پیادەکەن‌و بەمەیلی خۆیان شت درو ستدەکەن‌و هێر شی دەکەنە سەر، جگە لەنەخۆشیەکی رۆشنبیری تر سناك هی چی دی ن یە) بەتای بەتی ر ێبین لەهیچ جێگەیەکی وتارەکەی‌و وەڵامەکانیدا هێمایەك بۆ ئەوە ناکا کە ئەبێ ئەو عەرە بە هاوردانە بگەڕێنرێنەوە سەر زێدی خۆیان. نەك هەر ئەوە، بەڵکو ر ێبین خۆی ئەڵێ دژی ئەو کوردستانیبوونەی کەرکوکە ئەگەر ئەو عەرەبانە، نەك هەر نەگەڕێنەوە بۆ شارەکانی پێ شوویان، بەڵکو ئە گەر وەك م یوانیش ق بوڵ کرێن! وەك لەم دەقە یدا دەرئە کەوێ: (کەرکوك بە شێکە لەکورد ستان، بەڵام ئە گەر بەدە ستهێنانەوەی ئەم ما فە بەمانای میوانکردنی تورکەکان‌و عەرەبەکانی ئەو شارەبی، بەمانای ئەوە ب ێت تورك‌و عەرە بەکان هیچ مافێکیان ت یا نەبێ، ئەوا من یە کەم کە سم دژی ئەمجۆرە کورد ستانیبوونەم)!! لەلایەکی تری وەڵامەکەیدا، رێبین زیاتر پێ لە سەر ئەم د یدەی دا ئەگرێ‌و ئەڵێ: (کورد هەنوو کە لەکەرکوکدا یەو زۆرینەی ناوە ندە گرن گەکانی بەڕێوەبردنی ئەو شارەی بەدەستەوەیە.. کاریان هاتوهاوارو ئیستیفزازکردنی نەزعەی نەتەوەیی، نە تەوەکانی تری ئەو شارە نیە، بەڵکو هەنوکە کاری ئەوان بریتیە لەباوەشکردنەوە بۆ هەموو هاوشارییەکی ئەو شارە بەدەر لەئینتیمای نە تەوەییان، بریت یە لەکارکردنی کردە گی بۆ گەڕا نەوەی ئاوارەکان‌و مافدانەوە بەو کەسانەی مافەکانیان زەوتکراوە) بێئەوەی رێبین رەچاوی ئەم راستیانە بکات:

1– زۆرینەی ناوەندە گرنگەکانی بەڕێوەبردنی کەرکوك‌و قەزاو ناو چەکانی، هەنوو کە بەدە ست کوردەوە ن یە، ئە گەر مەبە ستی خودی پارێزگارو چەند فەرماذ بەرێکی تری کوردە، ئەوا ئەوانە لەئاستی ئەو واقیعە تاڵکراوەی کەرکوکدا دەستەوستانن.

2–ئاوارەکان چۆن بگەڕێنەوە یا بگەڕێنرێنەوە بۆ ئەو پارێزگا یە کە ئاوا بەو جۆرە عەرەبڕێژ کرابێ؟!

3– ئاخۆ چۆن‌و بەچ شێوەیەك ماف ئەدرێتەوە بەو کەسانەی مافەکانیان زەوتکراوە، لەکاتێکدا ئەو مافانە لەبندەستی زەوتکارەکاندابێ‌و بەپێی رێبینیش نابێ لەگوڵ کاڵتریا ن پێبوترێ! ؟ لەکۆی 28 گو ند لەناو چەیەکی وەك (تازە)دا 22 گو ندی لەژێر دە سەلاَتی عەرەب‌و پ ێنج گو ندی لەژێر دە سەلاَتی تورک مان‌و بۆ کوردە کەش تەنیا 2 گو ند مابێتەوە ! !

ئا ل ێرەوە ئەکرێ بازد ێك بدەین بەرەولای ئەو رۆ شنبیرانەی خەریکی بانگە شەی ریفراندۆمن کە من لەچەند رووبەڕوبوونەوەیەکدا پێم وتوون: ئەو راپرسییەی ئەوان ئەشێ ببێتە هۆی ئەوەی گەلێ شوێنی وەك موسڵ‌و کەرکوك‌و خانەقین‌و چەندین قەزاو ناو چەی تری کو ردستانمان لەدەسبچێ، بۆ؟ چونکە ریفرا ندۆم، دیاردە یەکی دیموکراتیانە یە، هەر بەپێی ئەو بنەما دیموکراسیە، خەڵکی ئەو شوێنە کورد ستانیانەی ئێ ستا کورد تیایا ندا بۆ تە کەمی نە لە چاو رە گەزە سەپێنراوو هاوردە کانی تردا، بۆ یان هە یە ب ڵێن: (وەرن راپرسی لەو شارو شارۆچکەو ناوچەو گوندانەشدا بکەن کە ئێمەی تێدایْن، بزانن زۆرینەی ئەو ناوچانە ئەیانەوێ بچنە سەر کوردستان یا سەر عێراق؟) بێگومان ئەوسا زۆربەیان کە کورد نین، دەنگ بۆ ئەوە ئەدەن کە ب چنە سەر ع ێراق! بەوەش کورد ستانەکەی ئێ مە ئەمێنێتەوە سەر دوکانی بەکرو سێ قا ڵب سابوونەکەی د هۆك‌و هەولێرو سلێمانی، جا ئەگەر کورد بەئەنجامێکی لەو جۆرە رازیبوا یە، ئەوا هەر لە بەیانی یازدەی ئازارەوە، کیشەکەی بەنیوەناچڵی چارەسەر ئەکرا! !

ئەوە یە ئەنجامی چارە سەری دیموکراتیا نە بۆ کێ شەی کورد کە ر ێبین هەردیش بانگەشەی بۆ ئەکات بێگێڕانەوەی هاوسەنگی بۆ ترازووی لا سەنگ! ئەوەتا بەڕا شکاوی ئەڵێ: (مەسەلەی کەرکوك هەر ئەوە نیە تورك‌و عەرەبیشی تێدا دەژی، بەڵکو مە سەلەکە ئەوە یە هەر سێ نەتەوە کە بانگە شەی خاوە نداریتی دە کەن) لەهیچ شوێنێکی وتارەکەیشیدا، هێما یەك بۆ ئەوە نابینین کە ر ێبین بانگە شەی عەرەبی هاوردە بۆ خاوەنداریتی کەرکوکی کوردستان، بەناڕەوا بزانێ، ئایا ئەوە لەوە نا چێ ژمارە یەك دز، یان راگوزار، یا میوان بچنە سەر ماڵێك‌و دوایی بڵێن: لەبەر ئەوەی ژمارەی ئێمە لەخاوە ن ماڵەکە زیاترە، ئیتر ماڵ ماڵی خۆمانە؟ یا وەك ر ێبین مەبە ستێتی، ب ڵێن: ئێ مە سیان‌و خاوەن ماڵ یەك، لەبەر ئەوە ماڵەکە، سێ بەشی بۆ ئێمەیەو یەك بەشی بۆ خاوەن ماڵ! راستییەکەی، دیموکراسیەکەی رێبین، بەپێی خوێندنەوەی نوسینەکانی، ئەنجامێکی لەو جۆرە ئەگەیەنێت! کەسیش نازانێ چی لەدڵی هەستیاردا هەیە! بۆیە ئەشێ لێرەدا لەکاك رێبین بپرسین، ئایا تۆ لەچ رێگەیە کەوە ئە تەوێ کورد ستانیبوونی کەرکوك ب سە لمێنی؟ ئە گەر رێگە کەت، هەر رێگەی ئەو جۆرە دیموکرا سیەیە کە دزو خاوەن ماڵ بکا تە هاوبەش، ئەوا ئەو رێگەیە تا ئێستا لەهیچ کام لەو جێگایانەدا پەیڕەو نەکراوە کە خۆت

لەوەڵامەکە تدا ناویانتهێ ناوە، وەك: قودس، ک شمیر، ئەلزاسو لۆرین، ئە سکەندەرونەو قبرس، ئیتر بۆچی ئەتەوێ ئەم تاقیکدرنەوە دیموکراتیە سەیرو سەمەرەیە لەسەر حسابی کورد بەسەر کەرکوكو عێراقدا بسەپێنێ ! ؟

گر یمان وا بێ وەك ر ێبین ئەڵێ: (د یموکراتی بەحوکمکردنی زۆری نەدا نەنا سرێتەوە. بەڵکو بەفرەیی‌و پارا ستنی مافی کەما یەتی‌و کۆ مەڵگای مەدەن یدا بنا سرێتەوە) ل ێرەدا پرسیار ئەوەیە: ئایا ئێستا عێراق‌و کەرکوك‌و کوردستانیش، ئەو زەمینە بەپیتەیە کە ئەو جۆرە دیموکراسیەی تیا سەوز ببێ ! ؟ ئایا ئەو سیستەمەی رێبین باسی ئەکا کە شتێکی تیا نەبێ ناو چەی پەراوێزبێ، ئەوە نەك لەعێرا قدا، بەڵکو لە ئەوروپاو ئەمەریکا شدا، سیستەمێکی لەو جۆرە هە یە ! ؟ ئا یا ئەم ق سەیەی ر ێبین‌و هاودیموکراتـ یەکانی ر ێبین، لەقسەی ئەو کەسانە ناچێ کە خەیاڵ لەکاذ یەك ئەکە نەوە گورگ‌و مەڕ پێ کەوە ئاوی لێبخۆنەوە ! ؟ دواجار، گریمان ئەو خەوو خەیاڵانە، رۆژێك ئەبێ بێنەدێ، ئاخۆ ئەو رۆژە، دوای چەند چەرخی تر، لەعێراقاو کەرکو کدا بێ تەدی ! ؟ لە بەر ئەوە ر ێبین وتبێ تی یا نەیوتبێ، ئێمە ئەگەر بەتەمای دیموکراسیەکەی کاك رێبین بین، ئەبێ تا ئەو رۆژەی کە دەنگی هەیەو رەنگی نابێ، هەر لە پەراوێزدا بین، ئەو لەپەراوێزبوو نە ش، دە یان ئەنفالی تری بەدوادادێ. ئنجا ئەشێ ژیانی من ئەوەندەی بەبەرەوە نەمابێ، خوا بکا برا عەرەب‌و تورکمانە دیموکراتیەکانی رێبین، ئەو بپارێزن لەو ئەنفالە چاوەڕوانکراوانە ئەگەر باشووری کوردستان هەر لەبندەستی عێراقدا مایەوە.

هەموو ئەو ئەنجامانە، ئەوەمان بۆ دەرئەخا کە کێشەی وڵاتی فرە نەتەوە کە لە سەر بنچینەی زەوتکردنی یەکدی دروست بووبێ، یا بەکەڵەگا یەتی لا یەنێك یا بەدابە شکردنی ئەو وڵاتە چارەسەر ئەکرێ کە هەر لایەو بگەڕێتەوە سەر زێدی خۆی‌و خۆی فەرمانڕەوای خۆیی. ئەو فەرمانڕەوایەتیەش، مەرج نیە لەیەکەم رۆژیەوە دیموکراتی بێ. خۆ ئە گەر بووش، ئەوا باشتر، چونکە عەرەب وا تەنی: (مالا یدرك کلە، لا یترك کلە)، لەراستی شدا لەهیچ وڵاتێکی ئەم دنیا یەدا، رێنە کەوتووە لەیە کەم رۆژی درو ستبوونی دەوڵەتێ کەوە، دیموکرا سی پیادەکرا بێ، کە سیش دەو ڵەتی خۆی رە فز نەکردووە لە بەر ئەوەی دیموکراسی تیا پیادە نەکراوە، بەڵام ئەشێ کەسانێك رژێمێکی نادیموکراتی رە فز کەن، نەك دەوڵەتە کە. لە سەردەمی بەع سدا، هەزاران عەرەب عێراق یان بەجێهێ شت، بەڵام کەسیان داوای هەڵوەشاندنەوەی دەوڵەتی عێراق یان نەکرد. بەڵکو تەنیا داوای گۆڕینی رژێمەکەیان ئەکرد. تەنانەت ئەو یەك کەسەی (لەکۆی 25 مل یۆن) حا شای لەجن سیەتی عێراقیبوونی خۆی کرد (وەك رێبین ئەڵێ) ئەویش داوای نەمانی دەوڵەتی عێراقی نەکردو وەك رێبین سەد جار لەعنەتی لەو دەوڵەتە نەکرد ! ئەگەرچی ئەشێ لەعنەتی لەرژێمەکەی صدام کردبێ. منیش‌و هەموو کە سێکی تری وەك من ئەو دەوڵە تە بە چاك ئەزانین کە

دیموكراتیو پاراستنی مافی هاولاتیان رەچاو بكا. بەلام كەسێكی فامیدە شكنابەم وەك رێبین بلێ: (ئەو دەولە تەی بوونو مەرجی دروستبوونی نابە سترێتەوە بەدیموكراتیو پاراستنی مافی هاولاتیانەوە، نەبوونی لەبوونی گەلێك باشترە). چونكە ئە شێ دەولەتێك دیموكراتی نەبێو مافی هاولاتیانی تیا نەپارێزرێت لەسەردەمی رژێمێكی ئەو دەولە تەدا، بەلام لەسەردەمی رژێمێكی تردا، وا نەمێنێ، بەلام لە نەبوونی دەولەت، لەپا شاگەردانی زیاتر، چیتر سەوز نابێ.

ئەو دنیایەش هەروابووە، دەولەتەكان، هیچیان لەپرێ نەبوونە تە كورێ، دەولەت كە پێناسەكەی بریتیە لە: (جیاكردنەوە لەنێوان حاكمو مەحكوم دا) وا تا لەنێوان ئەوەی دەسەلاتی بەدەستەوەیەو ئەوەی دەسەلاتی بەدەستەوە نیە لەكۆمەلدا، بەچەندین جۆرە قۆنا غدا تێ پەرپوە، وەك دەولەتی ناوە ندیو دەولەتی ناناوە ندی (لامركزی)، دەولەتی خاوەن سەروەرییو تەواو و دەولەتی خاوەن سەروەریی نا تەواو وەك ئەوا نەی ژێر ئینتیدابو ژێر پاراستنو ژێر سپاردە(وصایة)، دەولەتی سادەو دەولەتی ئاوێتە وەك فیدرالیو كۆن فدرالی، دەولەتی دە ستوریو هی نادە ستوری، دەولەتی پا شاییو هی كۆماری، دەولەتی دیكتاتۆریو هی د یموكراتیو.. هـ تد، دە سەلاتەكانی فەرمانڕەوایانیش بەرەبەرە كەمبوونەتەوە تا گەیشتۆتە دەولەتی دیموكراتی كە ئەویش هێشتا دەولەتێكی تەواو دیموكراتیو نمونەیی لەم دنیا یەدا لەدایك نەبووە، ئنجا خۆ دنیاش هەر لە یەك توێكلدا نامێنێتەوە.

لەوانەیە لەئایندەدا دەولەتی وا بێتە ئاراوە كە چەندین جار لەدەولەتی دیموكراسی چاكتربێ، بەتایبەتی ئێستا دەولەتە دیموكراتیەكان، ئەگەرچی لایەنی باشیان زۆر تێدایە، بەلام لایەنی خراپیشیان تێدایە كە ئەمەیان باسێكی تایبەتی ئەوێ.

لە بەر ئەوە، من ئێ ستا، خراپترین دەولەتی سەربەخۆی كوردیم لاپە سەندترە لەچاكترین دەولەتێك كە بەشێك لەكوردستانی بندەست كردبێ، چونكە دەولەتە سەربەخۆ كوردیەكە، چاوەڕوانی چاكبوونی لێئەكرێ، بەلام دەولەتە ئاوێتەكەی سەردەستی بەشێك لەكوردستان، زیاتر چاوەڕوانی خوێنرژانی چەندین جارەی تری لێئەكرێ، ئنجا كێش ئەلێ ئەو دەولە تە كورد یە سەربەخۆیە، د یموكراتی نا بێو مافی هەموو هاولات یانو هەموو كەمینەكانی تیا پارێزراو نا بێ؟ بۆیە داوای من لەكەسێكی وەك كاك رێبینو هەموو رۆشنبیرێكی ترو هەموو كوردێكی دلسۆز ئەوەیە: فەرموون با هەمووومان پێكەوە كارئامێر (میكانیزم)ێك دروستكەین بۆ كورد ستانێكی سەربەخۆو د یموكرات كە هەموو مافێكی رەوای تیا پارێزراوبێ، با لەقۆناغی قسەوە بگوێزینەوە بۆ قۆناغی كاركردن.

با ئێ مه چێنەری ئەو تۆوه بین بۆ ئەوەی ئه گەر خۆ شمان بەره کەی نه خۆین، نەوەکانمان پێی شادبن، جۆری ئەو کارئامێرەش، وەك پێشتر بەڵێنم دا بو، جێگەبا سی وتارێکی ترمان ئەبێ.

رۆژنامه جەماوەر ــ ژماره 54 رۆژی 10/11/2003

جەماوەری کوردستان بەگشت کەرتو توێژەکانییەوە خوازیارن هەرچی زووتره بەرگی شۆڕشگێڕی لەبەر خاوەن فایلەکان دا بماڵدرێتو دادگایی بکرێن

دوابەدوای سەرکەوتنی ئۆپەراسیۆنی رزگاری عێراق، چەند کێشەو گرفتێك سەری هەڵدا، یەکێك لەو گرفتانەی که بووه مایەی سەرسوڕمانو تێڕامان لەنێوان گومانو راستو ناڕاستیدا.. مەسەلەی ئاشکرابوونی فایلی بەرپرسه شۆڕشگێڕەکانی دوێنێ بوو، کەلافو گەزافیان لێدەدا گوایه کورد پەروەرو شۆڕشگێڕ بوون، بەڵام دەرکەوت که پەیوەندی ژێراوژێریان بەسەختترین دوژمنی گەلی کوردەوه هەبووە، که ئەم پەیوەندی کردنەش دەچێته خانەی خیانەتی نیشتمانییو ناپاکییەوە.

زانیار قرگەیی/ سلێمانی

پاش ئەم ئاشکرابوونه، فایلەکان هەر بەهەڵوا سراوی مایەوەو هیچ کام لەحزبەکان هەڵوێستیان نەبوو، بەڵام وا بە شێنەیی لەلایەن چەند رۆژنامەیەکی ئەهلی بوێرو جەربەزەوه ناوه ناوه فایلی سیخوڕەکان ئاشکرا دەکەن.. هەر بۆ ئەم مەبەسته جەماوەری کوردستان بەگشت کەرتو چینو توێژێکەوە خوازیارن هەرچی زووتره ئەوکەسانه لەپلەی بەرپرسێتی لابرێنو دادگایەکی تایبەتیان بۆ دابنرێت بۆ دادگاییکردنیان.

کامیل ژیر

پارێزەر لەدادگای سلێمانی

نووسەری سیاسی:

لەراستیدا ئەو فایلانه هی ئەو شۆڕشگێڕانه بێت یا هی هەرکەسێکی دیکه بێت بەتایبەتی هی کەسێکی کورد، خۆی بۆ خۆی شتێکی نادروستەو ئەچێته خانەی ناپاکیی

نیشتمانییەوە، بەتایبەتی ئەوانەی کەوا خەڵکی تریشیان ئەزیەت داوە یا خەڵکیان بەگرت داوە یا خەڵکیان راکێشاوە بۆ ئەندامێتی حزبی بەعسی لەگۆڕنراو.

لەڕاستیدا بەرامبەر بەوانە من وە کو یاسانا سێك را یەکی یا سایی دەردە برم ئەویش ئەوەیە ئەوانە چەند جۆرێکن، جۆرێک یان ئەوا نەن کە خەڵکی تر یان ئازار داوە.. جا ئازاردانە کە خەڵکیان بەگرت دا بێ، یا بەکو شت دا بێ ئەوا نە بێ قە یدو شەرت دە بێ دادگایی بکرێن و سزای خۆیان وەربگرن، بۆ ئەم مەبەستەش من لەدیمانە یەکی تردا، رای خۆم دەربڕیوە کە دەبێت دادگایەکی تایبەتی دابنرێ بۆ ئەوانە، چونکە داد گا ئە مەی کە ئێستا هەیەو لەدەستەڵاتی دادوەریدا هەیە بەپێی یا سای سوڵتەی قەزایی، ئەم جۆرە دادگایە کە دادگای ئاساییەو لەهەموو وڵاتێکدا هەن، بەپێی بەڵگەنا مەو مستەم سەکاتی تەواو نەبێت دەستیان گیراوەو ناتوانن هیچ بڕیارێکی حوکم دەر کەن، بۆ کە سانێکی لەو جۆرەش بەڕا ستی رەذ گە ئەوە ندە بەڵ گە کۆنەکرێ تەوە لە سەریان، بەڵام لە بەردەمی دادگایەکی تایبەتیدا کە کەمتر خۆی دەبە ستێتەوە بەدە قە یا ساییەکانەوەو زیاتر وە کو دادگایەکی عورفی مامە ڵە دە کات، زیاتر بەقەنا عەتی داد گا حوکم ئەدرێ بە سەر ئەو کە سانەدا، بەباوەڕی من ئەبێت دادگا یەکی تای بەتیان بۆ دابنرێتو بدرێن بەو داد گا تایبەتییە بۆ ئەوەی هەر کاتێك ئەو دادوەرانە قەناعەتیان پە یداکرد، ئیتر بەپێی ئەوە کاریکەنو فەرمانی حوکمی خۆیان دەربکەن، ئەوە ئەوانەی فایل یان گیراوەو لە ئەنجامی ئەوەدا لەپاڵ رژێ مدا بوون، جۆرێکی تر هەن لەمەر کەزی مە سئولیەتدان، جا لەمەسئولیەتی حکومەتی هەرێمدا یاخود مەسئولیەتی حزبدا بێ لەیەکێك لە حیزبەکا ندا ئەو جۆرە کەسانە کەمترین کارێك کە بەرام بەریان ئەنجام بدرێت ئەوە یە کە دەب ێت یەکسەر لەمەرکەزی مەسئولیەت لاببرێن، ئەگەر تاوانیشیان ئەنجامدابێ بێگومان دەب ێت دادگایی بکرێن، رەنگە خەڵکانێکی تریش هەبن بڵێن لەناچاریدا یان لەتر سدا یان قو تابی بوو بێ لە بەر ئەوەی لە شوێنێکی باش وەرب گیرێ یان دا بمەزرێ وەرەقە یەکیان لێ وەرگرتووە، هەر ئەو کاغەزە بووەو هیچی تر کە هەر چەندە ئەوەش ئەبوا یە نەبوا یە، چونکە مرۆڤێك خۆڕاگربێت نیشتمان پەروەربێت نابێت بۆ وەزیفە نە سەردانەوێنێت نە مل کەچ بکات، ئە گەر حەماڵی یان کرێکاری ب کات زۆر لەوە با شترە وەزیفە یەکی دە ست بکەوێت لەڕێی ئەوەی ئینتیما بکات بۆ حزبێ کی تری وا کە دوژم نی نەتەوە کەی ب ێت، لەگەڵ ئەوەشدا هەموو کەسێك ئەو پاڵەوانەو ئەو توانایەی نییە، جا ئەو جۆرە کە سانە ئەکرێ فەرمانێکی بەخشین (عەفویەك) یان بۆ دەربکرێت بەو مەرجەی کە جارێکی دیکە کردەوە یەکی وا بۆ هیچ داگیر کەرێکی کە ئەنجام نەدات ئەوا نە کارە کەیان تۆز ێك ئەهوەنترە، بەڵام بۆ کەسێك هۆشیار ب ێتو رۆژ ێك لەرۆژان ناوی نی شتمانپەروەری یان

حزبایەتیو بەرپرسێتیان هەبووبێ بچێت ئەوە بکات بەڕاستی ئەوە دە چێتە خانەی ناپاکی نیشتمانییەوەو پێویستە ئیجرائاتیان بەرامبەر بکرێت، ئەوانەی هەڵدێن بۆ دەرەوە کە فایلیان گیراوە ئەگەر حزبەکە ڕەوانەی دەرەوەیان بکات ئەوە بێگومان کارێکی زۆر ناپەسەندە، بەڵام ئەگەر خۆیان هەڵبێنو دەرچن لەمەسئولیەت ئەوە شتێکی ترەو لەدەسەڵاتی کەسدا نییە هەر کاتێك بەردەست کەوت ئەوجا ئیجرائاتی بەرامبەر دەکرێت.

بەدواداچوونێک لەسەر وتارێکی بەڕێز ئاسۆس هەردی ـ (هاوڵاتی) ژمارە(157) رۆژی 2004/1/15

با منیش قسەی خۆم بکەم

نوسینەکەی کاك ئا سۆس هەردی لەژمارە (156)ی رۆژی 2004/1/7ی رۆژنا مەی رێزداری (هاولاتی)، هانیدام منیش قسەیەك بکەمو بڵێم: بۆ لەپارتیو یەکێتی ناڕازین!؟ ئاخر ئێستا سەردەمی ئازادیو دیموکراتی نیە!؟ ئەی ئەوانیش مافی خۆیان نیە چۆنیان پێباشبێ، وا سیاسەت بکەن؟ کراسی ستراتیج چ پێویستە!؟ ئەی مرۆڤ بەڕووتی لەدایك نابێ؟ بۆ رەخنە لەشەڕەکانیان ئەگرن؟ ئایا شەڕ یەکێك نیە لە غەریزەکانی مرۆڤ؟ ئەوە نیە هەزاران کەس بلیتی گراز بەها ئەکڕن بۆ سەیری شەڕەبۆکسو زۆراز بازیو فلیمی جەنگ. خۆ ئاژەڵو پەلەوریش گیا ندارن وەك ئێمە، ئەگەر شەڕەقۆ چی مەڕو شەڕە دەنوکی کەو رەوابێ، بۆ ئەبێ شەڕە چەکی پێشمەرکەش رەوا نەبێ!؟ دەی خۆ ئەوانیش لەوە زیاتریان نەکردووە.. یاریکردن بەداشی دا مە، وەك یاریکردن بەداشی پەرلەما نە، پەرلەمانیش پەرلەمانی خۆیانە، رۆژێك پەنجا بەپەنجا، رۆژێك دوو لەت، رۆژێك پەنجاو یەك بە چلونۆ، ئێستا ئێکسپایەر، سبەینێ جۆرێکی تر! پەرلەمانتارەکانیش رۆژێك خۆیان ئەبەستن بۆ جەنگ، رۆژێك هێورو بێدەنگ، تا ئیمێلێکی حیزبیان نەگاتە دەس، دەنگ نادەن بۆ هیچ بڕیارێكو بەهیچ کەس.. کەی ئەو دوو حیزبە باسی سەربەخۆیی کوردستانیان کردووە؟ بۆ بوختانیان بۆ ئەکەن!؟ ئایا مافی خۆیان نیە بووکی رازاوەی خەیاڵیان، عێراقێکی یەکگرتووبێ؟ ئەوپەڕی ئاواتیان فیدراڵی پارێزگاکان، یا فیدراڵی نیوەی باشووری کوردستان بێ؟ ئەوە جاران کەرکوك دڵو قودسی کوردستان بوو، ئێستا ئەوەی دەسبەرداری موسڵ بێ، دەسبەرداری کەرکوکیش ئەبێ، یا دوای ئەخات بۆ دوای دەستورو دوای هەڵبژاردن، یا ناوێکی تازەی بۆ دائەهێنێ وەك (شاری ناوکۆیی) ناوکۆیی نێوان دە هەزاریو جلخواریو حەوتەغاری. کێ ئەڵێ بۆ ئەم داهێنا نە تازە یە، بەرا ئەی ئیختراعێك وەرناگرن؟ گرنگ پادا شتە پادا شت!! یا هە ستکردنە بەگەورە یەتی. ئەو هە ستکردنەیە وا لەکەسانێك ئەکات بەهیچ کورسیەکی حوکمی ناو چەیەکی سرو شتی خۆیان رازی نەبن، نە لەهەولێرو نە لە سلێمانی، بەڵام بۆ کورسیی حوکمیی پایتەختی دەوڵەتێکی دەسکرد کە بەبەشێك لەنیشتمانێکی ترناوئەبرێ، بەخێرایی تیشك، تا بەغداد بۆی رابکەن..

بۆ ئەوەندە خۆتان بەکردنەوەی گرێی دوو ئیدارەکەی کوردستانەوە خەریك ئەکەن؟ چ جیاوازیەك هەیە لەنێوان خواردنی خوانێکدا لەدوولاوە بەجیا، یا لەناوەڕا ستەوە پێکەوە!؟ بۆ ئەتانەوێ بیردۆزە بەناوبانگەکەی ئەنشتاین، بیردۆزەی رێژەیی، بەدرۆ بخەنەوە. راستە خاوەن فایلەکان لەچاوی ئێوەوە ئەبێ شەرمەزار بن، بەڵام لە چاوی

ئەوانەوە ئەبێ ڕێزداربن! ئەوەندە ناویان مەهێنن‌و مەیانخەنەوە بیر، با هەموویان نەکرێن بەوەزیرو گزیر.. خزمایەتی ڕەگی گوڵی نیە، چیی تیایە، جاران خزمانی جاف‌و هەمەوەندو هەرکی‌و مزوری، ئێستا خزمانی رومادی‌و راوی‌و بەیاتی‌و جبوری..

ئەو خەڵکە ئەوەندەی دەمیان ئەخەنە کار بۆ ئامۆژگاریی پارتی‌و یەکێتی کە دەمێکە قۆناغی ناکامییان تەواوکردووەو لەوسەری مەسەلەکان دێنەوە، ئەوەندە دەستیان بخەنە کار بۆ کارێکی بەکۆمەڵ تا ئەوەی بەوان ناکرێ، یا نایانەوێ بیکەن، ئەمان خۆیان بیکەن، باشتر نیە؟؟

ڕۆژنامەی ڕێزداری (هاوڵاتی) ژمارە (160) ڕۆژی 2004/2/11

ترازوو

لەوەڵامی هەرایەکدا لەسەر بڕیاری 137

ئەو هەرایەی نەئەویست، گریمان بڕیارەکە لەلایەن هەر سیازدە ئەندامە شیعیەکە، یا لەلایەن هەموو ئەندامانی ئەنجومەنی دەسەڵاتەوە لەبەغدا، دەرئەچوو، گریمان بڕیارە کە ئەبوو بەیاساو لەرۆژنامەی فەرمیشدا بڵاوئەکرایەوەو کاری پێ ئەکرا، یا گریمان دەسەڵاتی هاوپەیمانانیش ئەو بڕیاری (137)ەی لەبەر خاتری ریشەکەی سیستانی، یا لەترسی هەڕەشەکان ئال صەدرو ئال حەکیم پەسەند ئەکرد. بۆ نا؟ ئەی دیموکراتی ما نای چی؟ ئەی حیزبکارانی کورد هەمیشە نەیانوتووەو ناڵێن ئۆتۆنۆمی یا فیدراڵی بۆ کورد ستان‌و دیموکراسی بۆ عێراق؟ ئەی عەرەب بەگشتی‌و شیعە بەتایبەتی، زۆرینەی عێراق نین؟ ئەی ئەوانە هەموو موسوڵمان نین؟ ئایا مافی خۆیان نیە بەپێی شەریعەتی ئیسلامی کاربکەن‌و واز لەو یاسای باری کەسێتی ژمارە (188)ە بهێنن؟

ئێمە تاکەی، بێ ئەوەی ترازووی سوودو زیان بۆ خۆمان بخەینە کار، بۆ خەڵکی تر بگرین!؟ بەتایبەتی ئەگەر ئەو خەڵکی ترە نەیاریش بێ!! نەیارەکەش ئەوەندە رق ئەستور بێ مردنی خۆی‌و زیانی ئێمەی بوێ!! فەرموو ئەوەتا حیزبکارانی کورد، لەراهی خواداو بێ ئەوەی راپرسییەکی گشتییان کردبێ لەکوردستاندا، بەسەری رووت‌و دەستی بەتاڵەوە رایانکردووە بۆ بەغدادو هاوار ئەکەن: (ئێمە ئامادەین واز لە قەوارەی سیاسییە سەربەخۆکەی باشووری کوردستان بێنین لەپێناوی عێراقێکی یەکگرتوو و نیمچە قەوارەیەکی فیدراڵیدا) کەچی ئەوان ئەوەشمان پێ رەوا نابینن، لەکاتێکدا فیدراڵی دژو پێچەوانەی سەربەخۆیی ئەو کوردستانەیە کە بۆتە سەرچاوەی ژیان بۆ ئەوان، ئەوە

هەشتا ساڵە بەنەوتو ئاوی ئێمەوە کوڕێنی دەکەن. بابڕێ زیاتر، ئەو چەند دێڕەی سەرەوە، لەم وتانەی خوارەوەدا، شیبکەینەوە:

بڕیاری (137)ی ئەنجومەنی دەسەڵات، ئەگەر بشخرێتەکار، پەیوەندیی بەناوچەی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە نیە، ئەویش بەپێی بڕگەی دووەمی بڕیاری ژمارە (11)ی ڕۆژی 1992/8/31 ی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان کە ئەڵێ: (کار بەو یاساو ڕێساو بڕیارو ئامۆژگاریانە ناکرێ کە لەدەسەڵاتی حکومەتی ناوەندییەوە دەرچوون، یا دەرئەچن، دوای کێشانەوەی ئیدارە حکومەتییەکان لەکوردستان لە 1991/10/23دا، مەگەر دوای دانانیان بەڕەوایەتیی کارپێکردنیان لەهەرێمدا لەلایەن ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانەوە) ئنجا ئەم دەقە بۆ ئێستاو بۆ ئایندەی فیدراڵیش (خوانەخواستە) هەر وائەبێ، چونکە ئەم جۆرە یاسایانە لە هەموو دەوڵەتێکی فیدراڵدا، لەناوچەیەکی فیدراڵیەوە بۆ ناوچەیەکی فیدراڵی تر، ئەشێ جیاواز بن.

بەو جۆرە، ئەو بڕیاری (137)ە، ئەگەر خراپیش بێ، ئەوا بۆ پەزەکەی ئێمە زیانی نیە، مەگەر حیزبکارانی کوردستان، لەبەر خاتری چاوی ڕەشی براسەردەستەکانیان، گوێ بەو بڕیارەی پەرلەمانیش نەدەن! لەسیاسەتیشدا هەموو ئەگەرێك شیاوی بوونە!!

کەواتە ئەو هەرایەی ژنان و ئافرەتانی دەڤەری خۆمان، ناویانە تەوەو خۆپیشاندانی بۆ ئەکەن، هەرایەکی ڕەواو بیانوودار نیە، چونکە:

–ئەگەر بنەمای دیموکراسی ڕەچاو بکەین، ئەوا خەڵکی خۆیان سەرپشکن لە هەر بڕیارێکدا بۆ خۆیان.

– ئەگەر یاسای پارێزەری ڕەچاوکەین، ئەوا کەس بۆی نیە ببێتە پارێزەری کەسێکی تر تا ئەو کەسە بریکارنامەیەکی بۆ ئەکاتەوە، یا دەسەڵاتێك ئەیکاتە بریکار بۆی، هیچ بریکارنامەو بەبریکارکردنێکی لەو جۆرەش بۆ ئێمە لەئارادا نیە.

– ئەگەر دەستیاوبێ، ئەوا بەدرێژایی ساڵانی کۆکوژیو ئەنفالی ئێمە، خەڵکی ئەو دەڤەری عێراقە، هەرایەکو خۆپیشاندانێکیان بۆ ئێمە نەکرد.

– ئەگەر بەپێی بەکارهێنانی ترازووی سوودو زیانیش بێ، ئەوا وەك خۆیان ئەڵێن (مصائب قوم عند قوم فوائد) یا وەك کوردە کە ئەڵێ: (شینی گورگ شایی مەڕە). خەڵکانێك کە هیچ مافێك بەئێمە ڕەوا نەبینن، بەڵکو هەراو خۆپیشاندانیش دژمان بکەن. دیارە بڕیارێکی لەو جۆرە کە ئەو نەیارانەمان بۆ دواوە ئەگێڕێ تەوەو دووریان ئەخاتەوە لەشارستانێتی سەردەم، بێ سوود نابێ.. وەرن گەلی خوشكو برایان، با فێری بەکارهێنانی ترازوی سوودو زیانبین..

ئاخر ئەگەر دیاردەیەکی وەك یەکسانیی هەردوو رەگەزی نێرو مێ، روخ ساری گەش‌و شارستانێتی دەڤەرەکەی ئێمە پیشان نەدات ئەوانیش پاشەکشێ لەشارستانێتی نەکەن، چۆن لەپێشبڕکێدا گرەوەکە ئەبەینەوە؟

بسم الله الرحمن الرحيم

قرار (137)

قرر مجلس الحكم بجلسته المنعقدة بتاريخ 2003/12/29 مايلي:

1. تطبيق أحكام الشريعة الإسلامية فيما يخص الزواج والخطبة وعقد الزواج والأهلية واثبات الزواج والمحرمات وزواج الكتابيات والحقوق الزوجية من مهر و نفقة وطلاق وتفريق شرعي أو خلع والعدة والنسب والرضاعة والحضانة ونفقة الفروع والأصول والأقارب والوصية والايصاء والوقف والميراث وكافة المحاكم الشرعية (الأحوال الشخصية) وطبقاً لفرائض مذهبة.

2. إلغاء كل القوانين والقرارات والتعليمات والبيانات واحكام المواد التي تخالف الفقرة (1) من هذا القرار.

3. يعمل به من تاريخ صدوره.

السيد عبدالعزيز الحكيم

رئيس مجلس الحكم

2003/12/29

وەک بەدواداچوونێک بۆ ئەو یاسایە ــ رۆژنامەی رێزداری هاوبیر ــ ژمارە (19) نەورۆزی 2004

دروست‌و نادروست لەیاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراقدا بۆ قۆناغی گواستنەوە

یاسای ناوبراو، ئەوەی پەیوەندە بەکورد ستانەوە، هەندێ لایەنی دروست‌و هەندێ لایەنی نادروستی، لەیەك کاتدا، لەخۆگرتووە، بەپێچەوانەی بنەمای یاساییەوە کە ئەبێ گونجاوی‌و هاوئاهەنگی لەنێوان بەندەکانیدا هەبێ. ئەوەش وا ئەکا کە بایەخی ئەم یاسایە کەمبێتەوەو خەڵکی هوشیار بەچاوی گومانەوە سەیری راستگۆیەتی‌و بەردەوامیی بکەن، ئەویش بەم جۆرە:

یە کەم: دروست لەدێباجەکە یدا ـ هێماکرد نە بۆ ئازادیو رێز گرتن لەیا سای نێودەوڵەتی، نادروستیش پێداگرتنە لەسەر یەکێتی عێراق.

ئاشکرایە باشووری کوردستان (ولایەتی موسڵ) بەزۆرو بەبڕیارێکی کۆمەڵی نە تەوەکان لە 1925/12/16دا، لە ئەنجامی سەنگو سوکیی ن ێوان بەریتانیاو تورک یاو حکو مەتی فەیسەڵدا خرایە سەر عێراق، بێ خواستی کورد کە ئەوەی نەئەویست، ئەو نەویستنەش لەشۆڕشەکانی مەلیك مەحمودو روبەڕووبوونەوەکانی شەریف پاشادا بوو لە گەڵ کۆنگرە نێودەوڵەتیەکانو کۆمەڵی نەتەوەکاندا، دوای ئەوە هەمان ئەو نەویستنە، لەراپەڕینەکەی شەشی ئەیلولی 1930 و شۆڕشەکانی بەرزانو شۆڕشی ئەیلولی 1961 و راپەڕینە کەی ئازاری 1991و قەوارە سیاسیە سەربەخۆکەی باشووری کوردستاندا رەنگی دایەوە کە تا ئێستاش ئەو قەوارەیە بەردەوامە، ئەو نەویستنەش لە گەڵ بنەماکانی ئازادیو یا سای نێودەولەتیو مافی مرۆڤو مافی چارەنو سی گەلاندا گو نجاوە. لە بەر ئەوە گوزارەی (پاراستنی یەکێتی عێراق) نەگونجانو رەتکردنەوە یە بۆ ئەو بنەمایانەو ئەو مافانە، بەتایبەتی لەیاسایەکدا کە هێما بۆ فیدراڵی بکات وەك رژێمێك بۆ عێراقی ئەمڕۆ.

فیدراڵی گرێبەستەیەکە لەنێوان لایەنەکانیدا، هەر کات یەکێك لەو لایەنانە سەرپێچیان لەبەندەکانی ئەو گرێبەستەیە کرد، مافی لایەنەکانی ترە لێی دەرچنو هەڵیبوە شێننەوەو بەبەندەکانیەوە پابەند نەبن، لەبەر ئەوە واچاکتر بوو، داڕێژەرانی ئەو یا سایە، خاڵێکی وایان تیا بنوسیایە کە مافی چارەنووسی لایەنەکانی پیشانبدایە، بێ هیچ مەرجو سنورێك هەر کات بیانویستایە، نەك دەقێکی لەو جۆرە، کە ئەبێ پابەند بن بەیەکێتی عێراقەوە.

دوەم: دروست لەمادەی چوارەمدا ـ فیدراڵیو دابەشکردنی دەسەڵاتە لەسەر بنچینەی راستیە جوگرافیو مێژووییە کان، نادروستیش ئەوەیە کە لەمادەی پەنجاو سێدا هاتووە کە سنوری هەرێمی کوردستان بەو زەویانە دیاری ئەکات کە لە 19 ی ئازاری 2003 دا لەژێر ئیدارەی حکومەتی کوردستاندا بوون.

گومانی تێدا نیە کە راستیە جوگرافیو مێژووییەکان، بەروونی ئەوە ئە سەلمێنن کە هەموو ئەو ناوچانەی بە (باکوری ع ێراق) ناو ئەبرێ، بەپارێزگاکانی مو سڵو کەرکوكو دیالەشەوە، کوردستانین، ئنجا ئێستا لەو ناوچانەدا کێ ئەژی (کورد، عەرەب، تورکمان، کلدو ئاشور، یا خەڵکی کە) ئەوە هیچ لەکوردستانیبوونی ئەو ناوچانە ناگۆڕێ. ئەوە وەك ئەوە وایە کە سەدان هەزار خێزانی کورد لەبەغدادو شارەکانی کەی ناوەڕاستو خوارووی عێراق ئەژین، بێ ئەوەی لەعەرەبستانی ئەو شارانەیان گۆڕ بێ. هەروەها پەنابردن بۆ ئەژماری دانیشتوان (الأحصاء السكاني) کە لەبڕگەی (ج)ی مادەی پەنجاو هەشتا هاتبوو بۆ یەکلاییکرد نەوەی ئەو زەوییا نەی کێ شەیان لە سەرە، بەکەرکوکی شەوە، ئەوەش

نادروستیو پێچەوانەیە لەگەڵ بەشی کۆتایی مادەی چواردەدا کە ئەڵێ (نەك لە سەر بنچینەی نەتەوەییو ئاینزایی) پارێزگای کەرکوكو پارێزگا کورد ستانیەکانی تر، وەك جوگراف یا، لە سەر هەرێمی کورد ستانن زور بەیان کوردبن یا ناکورد. ئەژمارکردن ئەمانباتەوە بۆ دابەشکردنی دەسەڵات لەسەر بنچینەی نەتەوایەتی نەك لە سەر بنچینەی راستیە جوگرافیەکان. لەمبارەیەوە، بارزانی نەمر کەرکوکی بەدەوریەك چواند کە هی خۆی بێ لەبارەی ئەژمارەوە بەوەفدێکی راوێژکاری وت: ئەم دەورییە هی منە ئەگەر چی ئێوە پرپیشی بکەن بەشتی خۆتان.. هەروەها لەبارەی خانووبەرەیەکەوە کە هی کە سێك بێ، کرێگر تە یا زەوت کەرێك، بەخاوەنی ئەو خانووبەرە یە ناژمێردرێن با لەرۆژانێکی زۆری شەوە ئەو خانووبەرە یەیان لەبندە ستابووبێ. بەسەر چوون (تە قادم) و هەقی بەدەستکەوتوو (الحق المکتسب) بەرامبەر خاوەنداریێتی (الملکیە) نیە، هەروەها بەرامبەر راستییە جوگرافیەکان.

سێیەم: دروست لەمادەی شەشەمدا ـ ئەوە یە: عێراق وڵاتێکی فرە نەتەوە یە گەلی عەرەب لەناو یدا بە شێکە لەنە تەوەی عەرەب، نادرو ستیش بێ دەنگ بوونی یا ساکەیە لەبارەی گەلی کوردەوە کە دارێژەری یاساکە ئامادە نەبووە دان بەوەدا بنێ کە بە شێکە لەنەتەوەی کورد، ئەوەش وەك پەندە کوردییەکەیە (بانێکەو دوو هەوا).

چوارەم: دروست لەمادەی پەنجاو هەشتا ـ ئەوەیە کە ئەڵێ حکومەتی عیرا قی کا تێ کێشە خانووبەرەیەکان چارە سەر ئەکاتو ئەو ستەمانە لا ئەبات کە رژێمی پێشوو کرد بوونی لەبارەی گۆڕینی دانیشتوانی هە ندێ شوێنی دیاریکراوەوە، کەرکوکیش لەناویا ندا. نادرو ستیش ئەوە یە کە لەبڕگەی (ج)ی مادەی شازدەدا هاتووەو ئەڵێ: (هاوڵاتیانی عێراقی مافی تەواوو بێ مەرجیان هە یە کە ببنە خاوەن موڵك لە هەموو ناوچەیەکی عێراقدا بەبێ هیچ رادەیەك).

چاکتر وا بوو ئەم یا سایە ئەو بڕگە یەی دانەنا یە، هیچ نەبێ، لەماوەی قۆ ناغی گواستنەوەدا بەتایبەتی بۆ کەرکوك کە ئەم شارە لەزۆر بە ندەکانی کەی ئەم یا سایەدا هەڵاوێردراوە، چونکە بەپێی ئەو بڕگە یە، نیشتەجێکراوە عەرە بەکان ئەتوانن لەم پارێزگا یە ملکێکی زیاتر بکڕنو تە یا نیشتەجێ ببن ئە گەر موڵکەکانی ئێستایان لێ بسەندرێتەوە بەوە قورە کە زیاتر لێتاوی ئە کەنو سودێك لەمادەی پەنجاو هە شتدا نامێنێ.

پێنجەم: دروست لەسەرجەمی یاساکەدا ـ دانپیانانە (بەرووکەش) بەرژێمی فیدراڵیدا لەعێراق، نادروستیش ئەوەیە کە (بەناوەڕۆك) لەو رژێمە لایداوە لەزۆر بەندەکانیدا.

ئەوەی نەگۆڕە لەوڵاتە یەکگرتووە (فیدراڵی)یەکاندا، ئەوە یە کە یەکگرتنێکە دوو، یا زیاتر لەدوو لایەن، ئەگرێتەوە لەیەك دەوڵەتدا، لەگەڵ پاراستنی سەربەخۆیی ناوخۆو ئەو لایەنا نەدا لەڕووی دە ستوریو یا سادانانو دادوەریو کارگێڕی خۆیا نەوە. بەو جۆرە، پێوانەی فیدراڵی لەسەر دوو بنکەیە، یەکەم: بەشداربوونی ئەو ئەندامانەی یەکێتییە کەی پێکهێناوە لەدانانی ئەو یا ساو بڕیارا نەدا کە لەدە سەڵاتی ناوەندی یەوە دەرئە چن، ئەو بەشداربوونەش، هی ئەو ئەندامانە، لەئەنجو مەنی دەوڵەتۆ کە، یا ولا یەت یا هەرێ مەکان (ئەنجومەنی باڵا)وە بەدیار ئەکەوێ، کە لەو ئەنجومەنەدا، ئەندا مەکان یەک سانن، بنکەی دووەم: سەربەخۆیی ناوخۆ یە بۆ هەر یەك لەلایە نەکانی یەکگرتنە کە، هەر یەك لەوان دەستورو یاساکانی خۆیان دائەنێنو دە سەڵاتەکانی جێ بەجێکردنو دادوەری شیان هە یە، بەڵام ئەم (یاسای بەڕێوەبردنی دەو ڵەتی عێرا قە لەقۆناغی گو ستنەوەدا) لەو دوو بنکە یاساییە گشتییە دەرچووە، ئەویش بەوەی ئەنجو مەنی هەرێ مەکان (ئەنجو مەنی باڵا)ی تێدا نیە کە ئەندا مەکان تیا یدا بەیەک سانی خۆ یانی د ێدا بـ نوێنن، سەرباری کۆمە ڵەی نیـ شتمانی (الجمع یة العا مة ــ أو البر لمان) کە ئەندا مەکان بەپێی ڕێژەی دانیـ شتوانی ناوچەکان لەخۆی ئەگرێ بۆ هەر هەرێمێك. ئەوەشی کە لەمادەی بیستو چواردا هاتووە کە حکومەتی عێراقی گوێزەرەوە لەئەنجو مەنی نیـ شتمانیو ئەنجو مەنی سەرکردایەتیو ئەنجو مەنی وەز یران پـ ێك د ێت.. هـ تد، ئەوە ئەو ئەنجومە نەی بە (ئەنجو مەنی سەرۆکایەتی، یا سەرکردایەتی) ناوبراوە، جێ گرەوەی (ئەنجو مەنی باڵا، یا ئەنجو مەنی هەرێ مەکان) نـ یە، چونکە ئەندا مەکان یەک سان نین تیا یدا، بەڵکو ئەوە ئەنجو مەنێکی هەڵبژێردراو ئەبێ لەلایەن کۆمە ڵەی نیـ شتمانی (الجمع یة الوطن یة) بەپێی مادەی سیو شەش، کارەکەشی ئەوەیە وەك سەرۆکایەتی عێراق خۆی ئەنوێنێو سەرپەرشتیی کاروباری باڵای وڵات ئەکات، کۆمە ڵەی نیـ شتمانیش دە سەڵاتی لابرد نی هەر یەك لەئەندا مەکانی ئەنجو مەنی سەرۆکایەتی هە یە بەهۆی نەبوونی توا نا یا ناپاکیا نەوە، بەو جۆرە دەرئەکەوێ کە ئەنجومەنی سەرۆکایەتی هیچ پەیوەندییەکی بەئەنجومەنی هەرێمەکا نەوە نیەو جێگرەوەی ئەو نیە، چونکە ئەنجومەنی هەرێمەکان لەنوێنەری هەرێمەکان پێکدێنو ئەوان دیاریـ یان ئە کەنو ژمارە شیان یەک سان ئەبێو کار یان یا ساکاری ئەبێ نەك سەرپەر شتی کارو باری باڵای وڵات. ئەو دیارنا مە (لوائح)ە یا ساییانەی ئەنجو مەنی نیـ شتمانی ئا مادەی ئە کەن، ئەبێ ئەنجو مەنی هەرێ مەکان پە سەندی بـ کەن، ئەگینا ڕەتئەکرێنەوەو نابنە یاسا. لەبەر ئەوە ناکرێ دەو ڵەتێکی فـ یدراڵی بەبێ ئەنجو مەنێکی هەرێمەکان ببێ، بۆیە دەوڵەتی عێراق لەقۆناغی گواستنەوەدا، بەپێی ئەو یا سایە، جـ گە

لەدەوڵەتێکی سادە کەلامەرکەزی یا ئوتونومی یا فیدراڵی ئیداری رەچاو ئەکات بۆ هەندێ ناوچە، چیتر نیە، ئەو شتانەش، هەرکات دەسەڵاتی ناوەندی بیەوی، ئەتوانێ بەیاسایەکی ئاسایی نەیانهێڵێ، ئنجا ئاخۆ فیدراڵی چاکترین چارەسەرە بو وڵاتێکی فرەنە تەوەو فرە تایەفەو فرە ئاین؟!

چارەسەرکردنی کێشەکانی کورد لەڕێگەی یاسای نێودەوڵەتییەوە

ئەوە ناونیشانی ئەو کۆڕە بوو کە زانکۆی سلێمانی ـ کۆلیجی زمان ـ لیژنەی رۆشنبیری بۆ هەردوو بەڕێز: د. فەرەیدون رەفیق حیلمیو پارێزەر کامل ژیر سازیکرد لەهۆڵی کۆلیجی پزیشکی، کاتی 10ی بەیانی رۆژی 5 شەممە 2004/4/29.

سەرەتا د. هۆگر محمود فرەج، هەردوو ناوبراوی پێشکەشکرد، ئنجا پارێزەر کامل ژیر بابەتەکەی خۆی بەمجۆرە پێشکەشکرد:

نا مەوێ خۆم بکەم بەمامۆستاو وانە یەك بڵێمەوە، ئە مەوێ دەرگا یەك بکەمەوە، هەمووما پێکەوە لێوەی بچینە ناو جیهانی یاسای نێودەوڵەتیو بزانین ئاخۆ ئەکرێ کێشەکانی نەتەوەکەمان لەڕێی ئەویاسایەوە چارەسەر بکەین؟

با کێشەکان بکەین بەسێ کۆمەڵەوە:

1-کێشەی بژاردنی ئەو زیانانەی بەهۆی کردەوەکانی ئەنفالو کیمیابارانو گوندە تێکدراوەکانو خەڵکە ئاوارەکراوەکانەوە لێمانکەوتووە.

2-کێشەی ئەو هەموو سامانی سەرزەویو ژێرزەوییەی کوردستان کە براوەو ئەبرێ بەتاڵان، یا ئەو هەموو دزییەی لەڕێژەی 13٪ەکەی بڕیاری نەوت بەرامبەر بەخۆراك 986 کراوە.

3-کێشەی نەبوونی سەربەخۆیی کوردستانو ئەو هەڕەشانەی لەبوونی نەتەوەییمان ئەکرێ.

مادەی 11 بڕگەی 2 لە پەیمانی نە تەوە یەکگرتووەکان کە ساڵی 1945 لە سان فرانسیسکۆ واژۆ کراوەو تا ئێستاش کاری پێ ئەکرێ، لەبارەی مەبە ستەکانی نە تەوە یەکگرتووەکانەوە، ئەڵێ: (بۆ کۆمە ڵەی گ شتی هە یە لە هەر مە سەلەیەك بکۆڵێ تەوە کە پەیوەندی یەکی هەبێ بەپارا ستنی ئا شتیو ئاسای شی نێودەوڵەتی یەوە، هەر کام لەئەندامانی نەتەوە یەکگرتووەکان، یا دەو ڵەتێك ئە ندام نەبێ تیا یدا، بەرزی کا تەوە)، هەروەها مادەی 35 بڕگەی 2 ئەڵێ: (بۆ دەو ڵەتی نائە ندام لەنە تەوە یەکگرتووەکان هە یە، ئەنجو مەنی ئا سایش یا کۆمە ڵەی گ شتی، ورياکا تەوە بۆ هەر کێ شەیەك خۆی لایەنێك بێ تیایدا).. تێگەیشتنی ئەم دوو مادەیە، ئەم ئەنجامانە ئەدات بەدەستەوە:

أ- ئەبێ کێ شەکە، دەو ڵەتێکی ئە ندام، یا نائە ندام، بەرزی کا تەوە، وا تا جـ گە لەدەوڵەت، بۆ کەسێك، لایەنێك یا گەلێك نیە ئەو کارە ئەنجام بدات.

ب-ئەندامێتی لەو کۆمەڵەیەدا، مەرجێك نیە بۆ بوونە دەوڵەت، واتا ئە شێ دەو ڵەتێك دەوڵەت بێ ئەگەرچی ئەندام نەبێ لەکۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکاندا.

جـ گە لەو دوو مادە یە، بەپێی مادەی 3ش لەدە ستوری بنـ چیەیی داد گای دادی نێودەوڵەتی، جگە لەدەو ڵەت بۆ کە سی تر نـ یە ببێ تە لا یەنێك لەو داوایا نەدا کە لەو دادگایەدا ئەکرێن.

بەپێی ئەو سێ مادەیە، نەتەوەی کورد، تا پێش ساڵی 1992 بۆی نەبوو، سکاڵاکانی خۆی بخاتە بەردەم کۆ مەڵی نە تەوەکانو داد گای دادی نێودەو ڵەتی، چونکە نە خۆی دەوڵەت بوو، نەدەوڵەتێکیش ئەو کارەی بۆ ئەکرد, جگە لە یەك جار نەبێ کە مەنگولیا ویستی کێشەی کورد بخاتە بەردەم ئەو کۆمەڵە یە، ئەویش هەر زوو پە شیمان بووەوە بەهۆی گو شاری دەوڵە تە داگیر کەرەکانی کورد ستانەوە.. بەڵام دوای ساڵی 1992 مەسەلەکە گۆڕرا، کورد لەبەشێك لەباشووری کوردستاندا، بوو دەوڵەت.

ئێستا بابزانین دەوڵەت چیە؟ یا چی دەوڵەتە؟

هەموو زانیاران (فقهاء)ی یاسا، لەسەر ئەوە کۆکن کە دەوڵەت بریتییە لە سێ توخم: (گەل، هەرێم، حکومەت) واتا لەهەر کاتێکدا حکومەتێك فەرمانڕەوایی گەلێك لەهەرێمێکدا بـ کات، دەو ڵەت هە یە، یا ئەوە دەوڵە تە، کەوا تە ئەو قەوارە سیا سیەی با شووری کوردستان، دەوڵە تە، کە دەو ڵەتیش بوو ئەتوانێ دە نگو کێ شەکانی نە تەوەی کورد، بخا تە بەردەم کۆ مەڵی نە تەوەکان، یا داد گای دادی نێودەو ڵەتی، ئیتر ئەوەش هیچ لەمەسەلەکە ناگۆڕێ کە ئەم قەوارە سیاسیە، دەوڵەتی دێ ژوور (De Jure) یا دەو ڵەتی دێ فاکتۆ (De Facto)یە، هەروەها ئەوەش گرنگ نـ یە کە لەئا ستی نێودەوڵەتـ یدا دا نی

پ یانراوه یا نا، ئەگەر چی لەهە ندێ رووەوە دانی شی پ یادانراوه، چونکه دانپیا نان، یا ڕاستەوخۆ ئەبێ، یا ناڕا ستەوخۆ. ئەم قەواره یه بەوەی که هە ندێ دەو لەت مامه لەی لەگەڵدا ئەکات، وەك ئاڵوگۆڕی باز رگانی، تراز سێت، کرد نەوەی نوێنەرا یەتی حکو مەتی هەرێم لەزۆر وڵاتداو.. هتد ئەوانه هەمووی دانپیانانی ناڕاستەوخۆن.

پێشکەشکردنی کێشەکانیش، بەدوو رێگه ئەبێ: رێگەی راستەوخۆ لەلا یەن حکو مەتی هەرێمەوه خۆی. رێگەی دووەم لەلایەن بریکارێکی حکومه تەوه. لەم ڕووەوه مادەی 42 لەده ستوری ب چینەیی داد گای دادی نێودەو لەتی ئەڵێ: (لایه نەکانی کێ شەکان، بریکارەکانیان، نوێنەرایەتییان ئەکاتو بۆیان هەیه پەنا بەرنه بەر ڕاوێژکارانو پارێزەران لەبەردەم دادگاکەدا).

ئەوا نه بەگ شتی لەبارەی کۆمه ڵه کێ شەی یه کەمو دووه مەوه، وا تا بۆ داواکرد نی قەرەبووی ئەو زیانا نەی لەکورد کەوتووه بەهۆی ئەنفالو کیمیا بارانو وێراز کاریو ئاوارەکردنەوه، یا بۆ ئەو زیانانەی لەئەنجامی تاڵانکردنی سامانی ژێرزەویو سەرزەویو لەئەنجامی ئەو دزیانەی لەبەشی کوردستان لەبڕیاری 986 لەکورد کەوتووه یا کراوه، بەڵام بۆ سێیەم، واتا سەربەخۆیی، بابزانتین یاسای نێودەو لەتی ئەڵێ چی؟ بڕ گەی (2) لەمادەی (1)ی پەیمانی نه تەوه یەکگرتووەکان که ئەو پەیما نه یەکێکه لەسەر چاوەی یا سا نێودەولەتی یەکان، ئەڵێ: (گه شەدان بەپەیوه ندیی دۆ ستانه لەنێوان نەتەوەکا ندا لەسەر بنچینەی رێزگرتن لەو بنەمایەی یەکلاییکرد نەوەی ماف لەنێوان گەلا ندا ئەنجام ئەداتو بۆ هەریەکێکیان هەیه چارەنووسی خۆی د یاری ب کات)، هەروەها مادەی (55) لەهەمان سەرچاوه ئەڵێ: (بۆ خوا ستی هۆ کانی ئارامیو خۆ شگوزەرانیی پێوی ست بۆ پەیوه ندی دۆ ستانەی پ تەو لەنێوان نەتەوەکا ندا که له سەر رێزگرت نی ب نەمای یەکلاییکردنەوەی ماف لەنێوان گەلاندا دا مەزرابێو بۆ ئەوەی هەر یەکێکیان د یاریکردنی چارەنووسی خۆی هەبێ). کەوا ته مافی د یاریکردنی چارەنووس، بەمافی جیابوو نەوەو راگەیاندنی سەربەخۆیشەوه، مافێکی دانپیانراوه لەڕووی یا سای نێودەولەتی یەوه، بەڵام ئەمەیان مافێك نیه یا کێشەیەك نیه که لەکۆ مەڵی نه تەوه یەکگرتووەکان، یا لەدادگای دادی نێودەولەتی، یا لەهیچ سەرچاوەو دامودەزگایەك، داوا ب کرێ، بەڵکو ئه مه مافێکه، هەر گەلێك بۆی هەیه بەخۆی رەوا ببینێ، یا بۆ خۆی رابگەیەنێ، بەڵام ئەگەر هاتوو هەر لایەنێك، یا دەولەتێك هەڕەشەی لەو گەله کرد، یا پەلاماری دا بۆ ئەوەی ئەو ما فەی لێ زەوت کات، ئەوا ئەوسا، ئەو گەله بۆی هەیه پەنا بەرێته بەر یاسای نێودەولەتیو دەزگا نێودەولەتی یەکان بۆ ئەوەی بی پارێزن، بەپێی ماده کانی 39 و 40 و 41 و 42 و 77

لەپەیمانی نەتەوە یەکگرتووەکان. ئەوەبوو بینیمان هاو پەیمانان، بەبێ داواکردنی گەلی کوردیش ناوچەی ئارامیان بۆ باشووری کوردستان دابینکرد بەپێی بڕیاری 688.

بەڕێزان، ئامادەبووانی کۆڕ:

من نامەوێ وەك کۆڕە ئاساییەکانی کە، بەدەستی بەتاڵ بڵاوەی لێبکەین، ئەمەوێ ئێوەش لەگەڵ ئێمەدا خاوەن بڕیاربن، ئەگەر ئێمە بەردی بناغە دابنێین، ئێوە دیوارەکە تەواو کەن، فەرموون ئێوەش لەگەڵما ندا، با هەمووومان وەڵامی پر سیارە چارەنووسسازییەکان بدەینەوە:

یەکەم: ئاخۆ بۆ چارەسەرکردنی کۆمەڵە کێشەی یەکەمو دووەمی سەرەوە، وا تا بژاردنەوەی ئەو زیانانەی لەنەتەوەکەمان کەوتووە. کام ڕێگا کردەییانەترو ئەنجامدارترە؟ ڕێگای یاساو دەزگا نێودەوڵەتییەکان؟ یا ڕێگای وتووێژ لەگەڵ داگیرکەراندا؟ یا بێدەنگیو چاوەڕوانی قەدەر؟ یا ڕێگای توندوتیژی؟ یاخود ئێوە ڕێگا یەکی کە شك ئەبەن کە من نەیزانم؟ جگە لەوە، ئایا بەرپاکردنی کێشەکانمان لەدەزگا نێودەوڵەتییەکاندا، هەر هیچ نەبێ، هۆکارێك نیە بۆ ئەوەی کێشەی کورد لەئاستی ناوچەییەوە بگوێزرێتەوە بۆ ئاستی نێودەوڵەتی؟

دووەم: بۆ کێشەی نەبوونی سەربەخۆیی، بابزانین ئەگەر هەر ئێستا پەرلەمانو حکومەتی هەرێم جیابوونەوەی ئەم قەوارە سیاسیەی خۆی، لەعێراق، ڕاگەیاندو بانگی سەربەخۆیی بۆ دا، ئاخۆ بەوە دنیا ژێرەوژە بەر ئەبێ؟ بۆ وەڵام: باخراپترین کاردانەوە رەچاو بکەین، با وای دابنێین ئێرانو تورکیاو سوریاو عێراق پەلامارمان ئەدەن، یا ئابڵوقەی ئابووریمان ئەخەنە سەر. لەئاستی ئەگەرێکی وادا، ئاخۆ ئەوانە سەرکەوتوو ئەبن؟ ئەوانە ئەگەر ئەوەیان لەتواناد ابوایە، ئایا بەرامبەر بە قەوارە سیاسییە تەمەن دوازدە ساڵەکەمان، خراپتریان نەئەکرد؟ ئایا ئێستا ئێرانو سوریای ناو بازنەی (محوری شەڕ) لەترسی کڵاوەکەی خۆیان، زاتی هەنگاوێکی لەو جۆرە ئەکەن؟ ئایا تورکیای ئێستا، تورکیاکەی زەمانی ئەتاتورکە کە یەکێتی سۆڤێت پشتی بگرێ؟ یا تورکیاکەی زەمانی تانسوچیلەرو بلند ئەجەویدە کە ئەمریکا پشتی بگرێ؟ ئایا دوای رمانی بلوکی ئیشتراکی، ڕۆژئاوا کارێکی ئەوتۆی بەتورکیا ماوە؟ ئایا تورکیا ئەوەی بەسەرەوە ئەچێ کە ڕێگەی بەسوپای ئەمەریکا نەدا، بێتە عێراقەوە کاتی داگیرکردنی عێراق. لەبارەی عێراقیشەوە، عێراقەکەی سەدام حسەین نەیتوانی پەلاماری ئەم قەوارە سیاییەمان بدات، ئێستا عێراقی لەیەك هەڵوەشاوەی لاواز ئەتوانێ ئەوە بکات؟ لەبارەی ڕۆژئاواشەوە، ئێستا ئەورووپا بەگشتیو ئەمریکا بەتایبەتی بەدەست تیرۆرەوە ئەناڵێنن، لەم

ناوچەیەشدا جگە لەکورد کەسی تریان دۆست نیە، لەبەر ئەوە، بەڵگەنەویستە کە پ شتی کورد بەرنادەن، ئەوەش نەك لەبەر چاوی کاڵی ئێمە، بەڵکو بۆ بەرژەوەندی خۆیان، یا بۆ بەرژەوەندی هاوبەشمان، لەبەر ئەوانە هەمووی، سەربەخۆیی کورد ستان، یا هچ نەبێ جارێ هی باشوور، ئەو وەهمی کاری نەکردەیە نیە کە لەلای هەندێ کەس و لایەن درو ست بووە! ئەوانە ئەشێ لەسەر ڕەوا نەبن کە ئەڵێن جارێ کاتی سەربەخۆیی نەهاتووە. ئەی کەی ئەو کا تە د ێت؟ ئەوا نەی ئەڵێن: ئێ مە فیدرالـ یەکمان بۆ دە ستەبەر ناکرێ، سەربەخۆیی چۆن؟ ئەشێ ئەوە دیدوبۆچوونێکی راست نەبێ. چونکە ف یدراڵی پێوی ستی بەرەزامە ندیی لایە نەکانی ترە. ف یدراڵی، گرێبە ستەیە، لەنێوان چەند لایەنێ کدا، بێ رەزامەندیی هەموویان، فیدراڵی دروست نابێ. جگە لەوە، تاکە گەرەنتی یەك بۆ ف یدراڵی، دیموکراسیە، دیموکراسیش کراسێك نیە لەچرکەیەکدا بێتە گۆڕین، رۆژئاوا بەسەدان ساڵ گەی شتنە ئەم دیموکرا سیەی ئێ ستایان، ئاخۆ سوننەی فەلو جەو شیعەی نە جەف و دەوروبەرەکانیان، کەی لەکلتوری بەعس ئەشۆرێنەوەو ئەبنە د یموکراتی!؟ ئن جا ئەوا نە کەوابن، ئا یا راگەیا ندنی سەربەخۆیی، کردەییترو ئا سانترو ئەنجا مدارتر ن یە؟ ئە شێ ئەوانەش کە چاوەڕوانی رەزامەندیی هاوپەیمانان، یا ئەمریکان بۆ سەربەخۆییمان، لەسەر ڕەوا نەبن، ئەوانە لەخۆیانەوە بەوە رازی نابن، ئەبێ ئەوانە ناچار کرێن و بخرێ نە ئەمری واقیعەوە، ئایا لەهەندێ وڵاتی تردا، ناچار نەکران؟

سێیەم: ئا یا ئەم پەر لەمان و دوو حکو مەتی هەرێ مە، کارو ئەنجامێکی وا یان لێ چاوەڕوان ئەکرێ؟ ئە گەرنا، ئەی دەوری میل لەت چی ئەبێ؟ ئا یا و شەی میل لەت، بەڕەهایی، هیچ واتایەك ئەبەخشێ؟ ئایا درو ست بوونی را یەکی گ شتی نابێ تە رێک خەرو ئاڕاستەکەری میللەت؟ ئەی ئەو را گشتییە لەخۆیەوە دروست ئەبێ؟ ئاخۆ ئەکری ئەم کۆڕە بکرێتە یەکەم بەردی بناغەی رایەکی گشتی و دوایی پەرەی پێ بدرێ و پەر لەمانی دا هاتووی کورد ستانی پێ موتوربە ب کرێ لەپێناوی چارە سەرکردنی کێ شەکانی کورد لەرێگەی یاسای نێودەوڵەتی و دیموکراسییەوە؟

دوای ئەوە د. فەرەیدون رەفیق حیلمی وتەکانی خۆی پێشکەشکرد کە هاوئاهەنگ بوو لە گەڵ و تەکانی پارێزەر کام یل ژ یردا. با سی لە شارەزایی و زانیاری یەکانی خۆی کرد لەبارەی چۆنیەتی پەرلەمان و دەوری رای گشتی کە لەماوەی چل و سێ ساڵی ژیانی خۆی لەئەوروپادا بەدە ستی کەوتووەو و تی: پەر لەمان ئەبێ نوێ نەری میل لەتبێ، کاتێکیش ئەبێتە نوێنەری میللەت کە نائیبەکان بەئازادی و لەکەشێکی دیموکراتییانەدا هەڵبژێردابن و هەر کەس بزا نێ نوێ نەری ناو چەکەی خۆی کێ یە، بۆ ئەوەی هەمی شە ب چێتە لای و

کێشەکانی ناو چەکەی لا باس بکاتو ئەویش هەوڵی چارە سەرکردنیان بدات، ئەوەش بەهەڵبژاردنی تاکەکەسی ئەبێ نەك بەلیستە. هەڵبژاردن بەلیستە، فێڵە، لەمیللەت ئەکرێ. کەس نازانێ نوێنەری ناوچەکەی خۆی کێیە ! ؟ کێشەکانی میللەتێك بەگلەییو بۆ لەبۆڵ چارناکرێ. ل ێرە خەڵکی هەمیشە خەریکی بۆ لەبۆڵن! بەسە ئیتر، با خەریکی چارە سەرکردن بین، یا هەنگاوی کردەیی بنێین، چارە سەرکردنی کێشە گشتییەکان لەڕێگەی پەرلەمانەوە ئەکرێ، واتا لەڕێگەی دیموکراتییەوە، پەرلەمان خاوەنی بڕیارە، پەرلەمان ئەتوانێ وەزیرەکانو دەسەڵاتی جێبەجێکردن بهێنێتە گیروگاز، لێیان بپرسێتەوە، باوەڕیان لێبکێشێتەوە، بیاندات ە دادگا لە سەر خراپەکارییەکانیان. نابێ پەرلەمان هی حیزب بێو هەر چاوی لەقسەی سەرۆکی حیزبەکەیەوە بێ. با کاربکرێ بۆ یاسای هەڵبژاردن بەجۆرێکی گونجاو لەگەڵ ئەو مەبەستانەدا، با کاربکەین بۆ سەربەخۆیی.

دوای ئەوە، نۆرەی وتەی ئامادەبووانی کۆڕەکە هات، بەگشتی وتەکانی ئەوانیش هاوئاهەنگ بوون لەگەڵ دوو وتارەکە، بەڵام ڕاو دیدوبۆچوونی تازەو جیاوازیش هەبوو بەمجۆرە:

مامۆستا جەمال بابان لەگرنگی کەناڵەکانی راگەیاندن دواو وتی ئەبێ ئاڕاستەکەرین، وتی کەی ئەمە دەوڵەتە؟ دەوڵەت ئەوەیە دانیپیانرابێو باڵێوزی هەبێ.

مامۆستا جەمال عەبدول لەگرنگی هوشیاری میللەت دوا، لەبارەی کەرکوكو ناوچە کوردییەکانی ژێر دەستی رژێمەوە، وتی ئەو شوێنانە لەدەست دران، وەك تاریق عەزیز وتی ئەبێ بەراگوزار بەلایاندا تێپەڕین.. دروستبوونی هێزی سێهەمی بەپێویست زانی لەکوردستاندا، باسی لەبزاڤی ریفراندۆمو کۆکردنەوەی ملیۆنێكو حەوت سەد هەزار واژوو کرد، باسی لەکۆڕی سەربەخۆیی کردو وتی: ئەوانە چییان بەسەر هات، گلەیی زۆری لەپەرلەمان هەبوو.

د. سامان شاڵی وتی: کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان لەدەوڵەتان دروست بوونو هەر گوێ لەوان ئەگرن، گلەیی لەوکاربەدەستە کوردانە هەبوو کە هەمیشە ئەڵێن کێشەکەمان، کێشەیەکی ناوخۆییە، وتی رێگای ئێمە تەنیا رێگای سەربەخۆییە، ئەمیش لەگەڵ دروستبوونی هێزی سێهەمدا بوو، داوای گۆڕینی یاسای هەڵبژاردنی کردو داوایکرد میللەت بێتە سەرجادە بۆ داواکارییەکانی.

سەیران خان هەڵگری بڕوانامەی ماستەر لەیاسای نێودەوڵەتیدا، باسی لەکێشەی سایکۆلۆجی مرۆڤی کورد کرد، وتی: تووشی کەم باوەڕی بووم، هەروەها وتی یاسای

بەڕێوەبردنی دەوڵەتی ع ێراق مافی چارەنووسی کوردی تیاذ یە، ئەوە شی درکان کە پێکەوە ژیان لەعێراقدا ئەستەمە.

مامۆستا محەمەد سەعید داقوقی وتی: بەدانوستان هیچ ناکرێو چارە گرت نی رێگەی یاسایی نێودەوڵەتییە گرنگی بەدەوری راگەیاندندا، لە گەڵ درو ستبوونی ه ێزی سێهەمدا بوو، وتی باکۆمەك بۆ راگەیاندنو ئەو هێزی سێهەمە بکرێ.

مامۆستا نزار محەمەدی رۆژنامەنووس وتی: ئەم کۆڕە شتێکی تازە یەو بیرۆ کەکانی لا پەسەند بوو، وتی دوای بڕیاری 688 نەئەبوو کورد روو لەبەغداد بکات، و تی مو عارەزە بێ هێزە، پێویستە موعارەزە هەمیشە بوونی هەبێو شەڕ لەگەڵ دەسەڵاتدا بکات.

مامۆستا حە مە عەلی فەرەج و تی میللەت گو ناهی ذ یە، میللەت زۆری کردووە، با هەمیشە باسی دەوڵەتی کوردی بکەین.

د. فەرەیدون عە بدول ستار و تی: با نەخۆ شییەکان چارە سەر بکرێن ئەو سا داوای دەوڵەت بکەین، و تاری یەکگرتوومان ذ یە، گرنگ ئەوە یە هەوڵ بدەین بۆ سەربەخۆیی کوردستان، نەخۆشی ناوچەگەرێتی نەمێنێ، با ئەم کۆڕانە بەردەوام بن.

مامۆستا محەمەد سالح سەعید پێی وابوو ئەمە بەشێکە لەکوردایەتی، بادەسبەکاربێن، قسەی لەپەرلەمانو دەسەڵاتی سەپاو کرد، گلەیی لەفرە ئایدیا هەبوو.

پارێزەر شێخ محەمەد وتی ئیدارەیەك هەیە نەك دەوڵەت، دادگای عەدل تەنیا کێشەی دەوڵەتان ئەبینێ نەك گەلان.

پاشان د. فەرەیدون حیلمی وەلا می ژمارە یەك پر سیاری گ شتیی لاوە کانی دا یەوە، دواجار د. هۆگر مەحمود رووی لەپارێزەر کام یل ژیر نا ئە گەر شتێکی هەبێ لە سەر قسەکان، ئەویش بەمجۆرە وەڵامی دایەوە:

سوپاس بۆ هەموو ئەو بەڕێزا نەی بەدوادا چوونیان هەبوو، هەموو و تەکانیان تۆمارکراونو سودیان لێ وەرئەگرین، منیش هە ندێك سەرنجو بەدوادا چوونم هە یە: ئەوە تەنیا قسەی من نیە، بەڵکو هەموو یا سازانان کۆکن لە سەر ئەوەی لە هەر کوێ حاکمو مەحکوم هەبێ، لەوێ دەوڵەتێك هەیە. کاربەدەستانی ئەم هەرێ مە ئە گەر بەخۆیان ڕەوا نابینن ئەمە دەوڵەتە، ئەوە گوناهی من ذ یە، لەبارەی ریفراندۆ مەوە، ئەو برادەرا نە زۆر ما ندوو بوون، کۆکرد نەوەی ئەو هەموو واژوە، کارێکی مەزن بوو، بەڵام رێبازە کەیان هەڵەبوو، ئەبوو ئەو واژوانە بدرانایە پەرلەمان، پەرلەمانیش بیکردایە بەبڕیارو حکو مەتی هەرێم لەسەر بڕیاری پەرلەمانی کوردستان، داواکاریی گشتپرسییەکەی بناردایە بۆ دەزگا نێودەوڵەتییەکانو سەرچاوە بڕیاردەرە جیهانییەکان راستەوخۆ یا لەڕێگەی وەکالا تەوە.

راسته كۆمەڵی نەتەوە یەكگرتووەكان لەدەوڵەتان پـێك هاتوون، بەڵام سەیری كێشەی میللەتانیش ئەكەن بەمەرجێك لەدەوڵەتێكەوە بەرزكرابێتەوە بۆیان، ئەوە یاسایەو دە قی یا سایی لە سەرە (ولا اجتهاد في مورد النص) ئەی بڕیارە كانی 688 و 986و چەندین بڕیاری تر كە گەلی كورد سوودمەندبوو لێیان، لەكوێوە دەرچوون؟.. كێشەی كورد ئەوە نیە كە یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق مافی چارەنووسی كوردی تیا نیە. گریمان ئەوە شی تیابوو، گەرەنتی چیە بۆ ئەوەی سبەینێ ئەو یا سایە ناگۆڕ ێت، خۆ لەدەستوورەكەی قاسمدا كوردو عەرەب هاوبەش بوون، ڕێكەوتننا مەی یازدەی ئازاریش ئۆتۆنۆمی تیا بوو بۆ كورد. كوا ئەوانە چییان بەسەرهات؟

بەو جۆرە كۆڕەكە لەكاژێری 1 ی دوای نیوەڕۆدا كۆتایی هات بەچەپڵەڕێزانێكی گەرم وەك نیشانەیەك بۆ ڕەزامەندیی ئامادەبووان لەبابەتو مەبەستی كۆڕەكە.

گۆڤاری هەرێم ــ وەزارەتی رۆشنبیری

لەهەولێر ــ ژمارە: 311 رۆژی 10 ی ئایاری 2004

كامیل ژیر: هەندێ لەئەدەبیاتی كاژیك ڕەنگدانەوەی هەڵبەستەكانی منن

دیمانەی: كاندێش

(كامیل ژیر) یەكێكە لەو شاعیرانەی كە لەگەر مەی زە مانێكی پڕ لە تەوژمی سیا سیو ململانێو دەستپێكردنی شۆڕشدا بەجۆش و خرۆ شێكی كوردانەوە تێكەڵ بەدنیای شیعری كوردی بووە.

ئەم زاتە بەشیعر هاتە ناو دنیای نو سینەوەو یە كەمین دیوانی لە ساڵی 1957 بە چاپ گەیاندووە، دوای ئەوە دیوانێكی بەناوی كوردایەتی ــ بڵاوكردەوە، ئیدی لە ساڵی 1962 چووەتە كۆلیژی ماف و لەساڵی 1966 خوێندنی زانكۆی تەواوكردو دوایی بو بە (پارێزەر)، بەڵام دوای ئەوەش دەستبەرداری هەڵبەست و شیعر نوو سین نەبووەو هەر بەردەوام بووە،

بزانین چۆن ئەم شاعیرە سێ کوچکەی شیعرو پارێزەری‌و سیاسەتی لە یەک کات‌و زەمانەدا بەهاوسەنگی پێکەوە گونجاندووە.

*** چۆنە لەدوای ئەوەی بوویتە پارێزەریش کەچی هەر تامەزرۆییت بۆ دنیای هەڵبەست وەك خۆی مایەوە.**

– ئەگەر کەسێ هەستیارێکی رەسەن‌و نەژادبێ، هەڵبەست لەدەروونیدا چەکەرە دەکات‌و تا تەمەنیش بەرەو ژوور بچێ بەرهەمی جوانتر دەخاتەوە، کەسی هەستیار ئەگەر پیشەکەشی پێوەندی بەئەدەب‌و هەڵبەستەوە نەبێ ئەو هەر لەنووسین دانابڕێ، ئیدی من هەر بەردەوام بووم‌و دوای ئەوانەش لە ساڵی (1983) دیوانێکم لەژێر ناوی (جوانی) بەچاپ گەیاند، لەساڵانی (1993–1994) سەرجەم هەڵبەستەکانم لە سوید چاپکران، چەندین هەڵبەستی دیکەم هەیە زیاتر لەدوو ساڵە داومەتە دەزگای ئاراس لە هەولێر کە سەرجەمی هەڵبەستەکانمەو دەکاتە دیوانێکی نزیکەی (550) لاپەڕە، چونکە ئەوەی سوید هەر وەك چاپنەکرابێ وایەو نزیکەی دە نوسخەیەکی گەیشتۆتەوە ئێرە، بەڵام تا ئێستا دەزگای ئاراس هەواڵیان پێنەداومەتەوەو نازانم بۆچی تا ئێستا چاپیان نەکردووە.

*** لەناو کۆلیژی ماف – دا گروپ‌و ئەزموونی شیعری دیکە هەبوون یان هەر خۆت بەتەنیا لەوێ خەریکی شیعرو هەڵبەست نووسین بوویت؟**

– لەڕاستیدا زیاتر قوتابیەکان سەرقاڵی لێکۆڵینەوەی یاسایی بوون‌و کەسێکی وانایەتە خەیاڵم کە خەریکی ئەدەبیات بووبێ، بەڵام لەدەرەوەی کۆلیژ یەکەمین هەستیارێ کە ناسیبم (جەواهیری) بو لە ساڵی 1959 لەرۆژنامەی – خەبات – ماوەیەك بوو مەسەرپەرشتیاری کە بارەگاکەی لە شەقامی – متنبی – بوو لە چاپخانەی جەواهیری بەچاپمان دەگەیاند، گەلێ شەو کە دەماینەوە بەدیار هەڵەچنی‌و چاپەوە لەگەڵ جەواهیری دادەنیشتین‌و شیعرمان بۆ یەکدی دەخوێندەوەو باسی ئەدەبیاتمان بۆ یەکدی دەکرد، کەڵکم لەدیدو بۆچوون‌و هەڵبەستەکانی وەرگرت.

*** لەئەرشیفی خۆتدا شتێك ماوە بەڵگەیی بێ وەك یادەوەری باسی بکەیت؟**

– بەداخەوە بەهۆی چەندینجار دەربەدەری‌و کوردایەتیەوە زۆر بەی بەڵگەو ئەرشیفەکەم فەوتان، دوای ئەوەی کە چووینە ناو شۆڕشەوە، لەترسی پشکنین‌و هەڵکوتانە سەرماڵان زۆربەی وێنەو بەڵگەکانی کە هەمبوون بوونەتە خۆراکی ئاگر بەبێ ئاگاداریی خۆم.

*** کە ناوی – کامیل ژیر – دێت خەڵکی یەکسەر ناوی – کوردایەتی – دێتە زەینیان.**

– کوردایەتی ناوی یەکێك لەدیوانەکانمە بەر لە بەرپابوونی شۆڕشی ئەیلول بە ساڵێ چاپم کرد، لەو دیوانەدا گەلێ هێمای تێدایە کە داوای ئەوەم کردووە کورد دەستبداتە

چەكو شۆڕش بەرپا بكات بۆ سەندنەوەی مافە زەوتكراوەكانی خۆی، چونكە هەموو ڕێگە سیاسیەكانی دیكە خڕ دادەخران، بیرۆكەی ئەو دیوا نە هاوزە مان بوو بەقۆناغێكی نوێی خەباتی گەلە كەمان، زیاتر لەبیرۆ كەی درو ستبوونی حزبی كاژیك كە من یەكێك بووم لەدامەزرێنەرانی كاژیك، ئەو بیرۆكانەی كە لەكاژیكو لەئەدەبیاتیدا هەبوون لەدیوانەكە مدا دیكۆمێنت كراونو هەندێ لەو ئەدەبیاتە ڕەنگدانەوەی هەڵبەستەكانم بوونو بەپێ چەوانە هە ندێ لەبیروباوەڕی ئەو حز بە لەهەڵبە ستەكانمدا ڕەنگ یان داوە تەوە هەردوولا چ هەڵبە ستەكانمو چ ئەو بیرۆكە یە، كاژ یك، كاریگەریمان لە سەریەك هەبووە، (د. جەمال نە بەز) پێ شەكی بۆ دیوانە كە نو سیوەو مە نیش پێشكە شم كردووە بە شاگردانی ئەو بیرو باوەڕە جوا نەی كاژیك، جەمال نە بەز لەپێ شەكییەكەدا ئا ماژەی پـ ێداوە كە ئەو بیروباوەڕە تازەیەی لەشیعرەكانمدا هەوێنی ئەدەبین لەدوارۆژدا دەبێتەوە بەبڕوای هەموو كوردێك، چونكە لەو سەردەمەدا زۆر بیروبڕوای نامۆ مێ شكو زەیـ نی خەڵكی پڕكرد بۆوە، كوردایەتییان بەقۆناغێك دادەنا لەمێژوودا، بەڵام من ئەوكاتەش دەمگوت:

ئەڵێ كردەم جێی داخ نییە، كوردایەتیم قۆناغ نیە.

*** یەكێك لەو ڕەخنەو گازندانەی كە بەبەردەوامی ئاڕاستەی ڕێكخراوی كاژ یك دە كرێن ئەوەیە كە گوایە بەر لەقۆناغی هاتنی داواكرد نی سەربەخۆیی كە مافێكی ڕەوای گەلی كوردە كاژیك دوا قۆناغی ئەو داواكردنەی دەخستەڕوو.**

– دەمەوێ ئەو ڕاستییە بدركێنم كە كاژیك لەئەدەبیاتەكانیشدا زۆر واقیعی بووە، كە با سی سەربەخۆیی كورد ستانی كردووە، وەك مە سەلەیەكی ستراتیژی خ ستویەتییە بەرباس، ئەگینا ئەگەر كورد لەقۆناغێكدا شتێك لەسەربەخۆیی نزمتری دەسكەوت بووبێ، كاژیك دژایەتی ئەو دەسكەوتەی نەكردووە، بۆ نمو نە حزبە شیوعیەكان كە دە ڵێن (یا عمال العالم اتحدوا) ئەمە دروشمێكی ستراتیژی بوو كە وەدینەهات، هاوكات لەگەڵ داوای سەربەخۆییدا ئێمە خۆشحاڵیمان دەربڕی بەڕێكەوتنی ئازار، ئێستا هاوبیرانی نە تەوەیی لە سەربەخۆیی كەمتر بە دە سكەوتی باش نازانن، ئێ مە لە ساڵی 1992 تا ئێ ستا دەوڵەتێكی سەربەخۆین بەپێی یاسا نێودەوڵەتییەكان بەم قەوارە سیا سییەی ئێ ستای كورد دەوترێ سەربەخۆ، ئەمە دەوڵەتێكی دیفاكتۆیەو ئیعترافی نێودەوڵەتیمان هەیە، كە ئیعترافی نێودەوڵەتی دوو شێوەیە، دانپیانانی ڕاستەوخۆ هەیەو دانپیانانی ناڕاستەوخۆش هە یە، ئێ مە لەم بە شەی كورد ستاندا ئیعراتمێ كی ضمنی ـ مان هە یە، ئە مەش لەو مامەڵەكردنە دە ردەكەوێ كە وڵاتانی دەوروبەر لە گەڵمان كردویا نە بەدرێژایی ئەو (13) ساڵەی كە ئەم قەوارە سیا سییەی ئێ ستامان خوا ستویەتی، لەڕووەكانی دیبلۆما سیو ئابوریو ترانزێتو مامە ڵەی بازرگانیو چەند پێوە ندی دیـكە كە بۆ خۆی ئیعترا فی

ناڕاستەوخۆن، بۆیە هەوڵ بدرێ بەناوی فیدرالییەتەوە ئەم قەوارە سەربەخۆییە لەدەست نەدرێو هەوڵبدرێ بپارێزرێ باشەو زیاتر بیکەینە دەوڵەتێکی حەقیقی باشە، نەك بەناوی یەکێتی خاکی عێراقەوە، ئەم هەلەمان لەکیس بدرێ، چونکە ئەو نەتەوا نەی لەعێرا قدا دەژین هێشتا ئاستی هۆشیارییان نەگەیشتووە بەئاستی هۆ شیاری ئەو نەتەوەا نەی کە لەئەمەریکادا کۆبوونەتەوە، پێکەوەژیان لەگەڵ ئەو نەتەوا نەدا کوێرەوەر یمان بۆ دێ نێو لەپاشەڕۆژدا لێی پەشیمان دەبینەوە.

*** باشە ئامانجەکانی کاژێك چ کاریگەرییەکی لە سەر دا نانی شیعرەکانت هەبووە یان شیعرەکانت بەچ شێوەیەك رەنگدانەوەی بیرو بڕوات بوون؟**

– من وەك هەستیارێكو کاژیکیش وەك حزبێك، هەردوولا کاریگەریمان بە سەر یە کدی هەبووە، بۆ نمونە دیوانی کرودایەتی کە لەنمێوان 1958–1960 نو سراونو کاژێك لە 1959 دا مەزراوە، هە ندێ لەهەڵبە ستەکان کارێ گەریی بە سەر کاژێ کەوە هەبووەو پێچەوانەش هەر راستە، چونکە خۆم یەکێك بووم لەدامەزرێنەرانی ـ کاژێك ـ بەگ شتی زیاتر پیاو دەبێ قسەی هەق بکات، بیروباوەڕی کاژێك ئیلهام بەخشی زۆر لەهەڵبەستەکانم بووە، زۆربەیان بەر لەدامەزرا ندنی کاژکیش بەتایبەتی لەدیوانی (نازەنین) کە لە ساڵی 1957 چاپمکردووە، هەندێ لەو هەڵبەستانەم مێژویان بۆ پەنجاکان دەگەڕێتەوە کە من باسی سەربەخۆیی کوردستانم تێداکردوون، بیرۆکەی کاژیکی تێدابووە، کە کا تێ باسم لەیەکگرتنەوەی پارچەکانی کورد ستان بە شیعر کردووەو ئەوا نەش لەدیوانەکا نمدا هەن بەتایبەت لەکۆی بەرهە مەکانم کە لەدیوانێکدا چاپکراونو لە سوید چاپیان کرد بو ئەو بیرۆکانەی کاژیکی تێدان تەنانەت لەزۆر گۆ ڤارو رۆژنا مەی کوردی ئەو سەردەمانە شدا باسم لە جۆشو خرۆ شی ئەو بیروبڕوا یەم کردووە کە چۆن کاری کردۆ تە سەر هەڵبەستەکانم.

*** چەند شاعیرێکی دیکەیش کە نزیک بوون لەو قۆنا غەی تۆ هەڵبە ستت تێدا گو تووە هەمان شێوە بیروبڕوایان لەهەندێ شیعریاندا رەنگی داوە تەوە لەوا نە (ئە حمەد هەردیو محە مەد ساڵح د یلانو کا مەران موکری) ئەوانیش شیعرەکانیان زۆر جار ئاموبۆی بیروبڕوا کەیانی داوە ئەگەر چی ج یاوازیش بن لەیە کدی، لەو ماوە یەدا بەڕێزتان چ پێوەندییەکی ئایدیۆلۆژی یان ئینسانی بەو شاعیرانەی دەبەستێتەوە).**

– لەراستیدا ـ کامەرانو دیلانو من ـ هەرسێکمان کوڕی گەڕەکێكو شارێك بووینو لەیەکد یەوە نزیک بووین هەڵ سوکەوتو هاتو چۆو پێوە ندی برادەرا نەمان هەبوو بیروبڕواشمان لەگەڵ یەکدی بەگفتوگۆ ئاڵوگۆڕ دە کرد، ئەوانیش کوردا یەتییان دە کرد، بەڵام ئەوان بەتەقلیدیو لەڕووی عاتیـفەوە شیعرەکانیان تێکەڵ بەبیروبڕوای سیا سیو

کوردایەتی دەبوو نەك بەو قوڵییەی کە ئێمە بەفەلسەفە کوردایەتیمان کردە ڕێبازێك بۆ خۆمان، ئەوان نامۆبوون بەبیروبڕوای کاژێكو هیچیان لێنەدەزانی، چونکە لەو سەردەمو بارودۆ خە خوێناوی یە ئاڵۆزەدا کاژ یك زۆر بەنهێنی کاری دە کردو دوژم نی زۆر بوو، هەڵبە ستەکانی (کا مەرانو د یلان) کوردا یەتی تێدا یە، بەڵام زۆر عاتیفا نە دەر یانبڕیوە، نامەوێ خۆم مەدحی هەڵبە ستی خۆم بکەم، چونکە گونجاوندی یە، بەڵام بەڕێز لەتیف قەرەداغی (ب. هەندرێن) کە با سی لەهەڵبە ستەکانم کردووە، کتێبێکی بەناوی (کام یل ژیرو هۆنراوەی نە تەوەیی، لەهەڵوێ ستو ڕەخ نەدا) بە چاپگەیاندووە، هەرکە سێ بیەوێ بیروبۆ چوونی ئەدەبیو سیا سی لەهەڵبە ستەکانم وەربگرێ دەتوا نێ لەرێی ئەو کتێ بە بیانناسێ.

*** لەدوای زیاتر لەپەنجا ساڵ کە دەکا تە تە مەنی شیعری خۆت ـ کام یل ژ یر ـ چ گازندەو گلەییەکی هەیە بەگشتی..؟**

– گلەییم زۆرە، ڕەنگە هەمووی نەوترێت، ئەم دەسەڵاتە سیاسییەی کە لەکوردستاندا هەیە وەك پێویست ئاوڕیان لەبەهرەمەندانی کورد نەداوە تەوە، هەر چەندە ئێ ستا بەرەو با شی دە چیو ئەوەتا لەیادی 106 ساڵەی ڕۆژنامە گەری کورد یدا لە هەولێر ئاوڕێکی باشیان لەهونەرمەندانو هەستیاران داوەتەوە، بە هەزارانیان ڕێزلێ نراونو مانگا نەیان بۆ تەرخان کردون، پێشتریش لەسلێمانی بەهەمانشێوە گلەییەکانم لەمانگانەو پارەو پول کە دەدرێ بەم توێژە ناسکەی کۆمەڵ نییە، چونکە بەش بەحاڵی خۆم موحتاجی ئەوەنیم، بەڵام گەلێ ئەدیبو نوو سەری دیکە هەن کە بەو ڕێزلێنا نە باری بژێویان باش دە بێ، نووسەرو ئەدیبی برادەرم هەبووە لەو ساڵانەی دوایدا کتێبخانەکەی خۆی بۆ کەمێ خۆراك فرۆشتووە، دوای را پەڕین قاتوقڕی بوو، من مەبە ستم لەڕووی مەعنەوی یە، مذ ێك کە تاقیکردنەوەم لە بواری سیاسەتو ئەدەبیشدا هەیە، د یوانێکی (500–600) لا پەڕەییم بەئامادەکراوی خستۆتە بەردەمی (دەزگای ئاراس) بەبێئەوەی داوای هیچ پادا شتێ لەو دەزگایە بکەم پێمگوتون چاپی بکەن بۆ خۆتان، کەچی چەند ساڵێکە لەوێ ماوە تەوەو چاپنەکراوە، چاپکردنی کتێبێك ئەوپەڕی ڕێزلێنانە بۆ ئەدیبێك کە پەنجا ساڵە خزمەتی ئەدەبی کوردی دەکات.

*** بەدا خەوە لەناو کوردا بووە بە نەریت تا شاعیرو نوو سەر نەمرێ، کەس م شوور لەبڵاوکردنەوەی بەرهە مەکانی ناخوات، لەکاتێکدا خەڵکانێکی زیندوو هەن دە کرێ تا لەژیاندان دڵیان خۆش بکەن بەچاپکردنی کتێبێك یان دوو کتێبیان کە خز مەتی قۆناغێکی ئەدەبی مێژوویی ڕۆشنبیری کوردیان کردووە.**

– ئەمەی یەکێك لەبرادەرە شاعیرەکانم لەسەر میللەتی کورد گوتویانە بەڵگەیە لەسەر ڕاستێتی ئەم بۆچوونەت، ئەڵێ ئێمە میللەتێکی زیندووکوژی مردوو پەرستین، بۆ نمونە -- حەسیب قەرەداغی ـ رەحمەتی، تا لەژیاندا بوو بەکامی دڵی خۆی تامی ژیانی نەکرد، بەڵام کە وە فاتی کرد لەفیز ستیڤاڵێکدا بە سەرکرایەوە ذ یوەی ئەو پارە یەی لەفیستیڤاڵەکەیدا سەرفکرا، ئەگەر ئەو کاتەی لەژیاندا بوو بۆی سەرفبکرایە لەوا نەبوو بیست ساڵی دیکە بەخۆشی بژیایە!

*** لە دیوانی کوردایەتیدا یەکێك لەهەڵبەستەکانت کە ئەوسا وتوتن بۆ بۆنەی گەڕانەوەی (بارزانی نەمر) بووە کە لە یەکێتی سۆڤیەت گەڕاوەتەوەو لەبەغدا دابەزیوو لەناو حە شامەتی خەڵکەکەدا بەدەنگی بەرز شیعرێکت وتبوو ئەگەر ئێستا بیڵێیتەوە.**

– بەڵێ گوتم (ژیان ئەمڕۆ بزەی تەڕە بزەی لێوی تێکۆشەرە).

تێکۆشەرەکە مەبەستم لەبارزانی بوو کە هێمام بۆ ئەکردو ئەو پێی خۆش بوو، خەڵکەکەش بەچەپڵەڕێزان رووبان تێکردم، هەر ئەوەنا، بەڵکو لەو کاتانەدا گەلێ شیعری دیکەم بۆ جۆشانی خەڵکی ئەو سەردەمە گوتووە، جارێکیان لەبۆنەیەکدا گوتم:

ئاشتی لای ئێمە ژێردەستی نییە
ژیانی دیلی سەربەستی نییە
کاتێ کوردستان گەیشت بەهیوا
بەسەربەرزی تیاهەڵکرا ئاڵا
ئەو کاتە ئاشتی پێمان رەوایە
بۆ کوردایەتی کاڵای باڵایە

من وەك کوردێك تا سەربەخۆییم دەستنەکەوێ ذیدی ئا شتی ئا شتی چییە، ئا شتی نێوان گورگو مەڕ سوودی نییە یان لەیادی (6ی ئەیلوول 1930) کە من لەشیعری عەولە سیسە گوتومە:

ئەی شارەکەی عەولە سیسە بەڵێن بێ ئەو دەستە پیسە کە هەروا بەدەستی ئەنقەست جۆگەلەی خوێناوی هەڵبەست، تا دەگاتە ئەوەی:

بۆ تۆڵەی خوێنی رژاوت کوردستانی زەوتکراوت پشتێنی تۆڵە ببەستین، نەیکەینەوەو رانەوەستین تا تێکڕا ئەم خاکە پاکە خاکی ئەم کوردە چالاکە ئەخەین بەدیار یەك تەن و پۆ، بەدەوڵەتێکی سەربەخۆ.

من لەو کا تەوە با سی سەربەخۆییم کردووەو ئومێد مە بۆ سەرتا سەری کورد ستان بێتەدی.

*** پێش تۆ چ کەسێك هەبووە لەناو خانەوادەکەتان کە رێچکەی ئەدەبیاتی گرتبێتەبەر؟**

– مامم كه ناوى (أ ـ ب ـ هەورى) بوو، هەروەها شێخ سەلامی شاعیر كه خاڵی باوكمه، باپیرم كه ناوى (شێخ جەلال)ە، موفتی شاربازێڕ بووه، باپیره گەورەمان شێخ نیزامی ئەویش خوێندەوارێكی باشبووەو لا یەنی ئاینی گرتووەو مەرقەده كەی لەگوندی چنارەی لای دەربەندیخانەوه یە، برا كەم ناوی (فازل نیزا مەدین) خاوەنی فەر هەنگی شیرینو فەرهەنگی ئەستێره گەشەیه، خەزوریشم (شێخ حه سەنی شێخ حه مه مارف) ئەویش نووسەرێكو سیاسەتكاری رۆژانی خۆیبوو، ناوی هەیەو لەدەنگی گێتی تازه شتی نووسیوه خێزانو مندالّەكانیشم بەگشتی وەك بیروڕای كوردایەتی هەر هاوبیری منن.

شێخ سەلام

أ.ب. هەوری

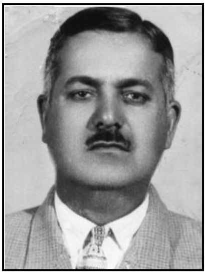
شێخ حەسەن مەعروف

فازل نیزامەدین

لەوەڵامی پرسیارەكانی رۆژنامەی ریزداری (هەواڵ)دا ـ ژمارە 85 رۆژی 12ی حوزەیرانی ساڵی 2004

كۆنگرەی دووەمی سەندیكای پارێزەرانی كوردستان لەبەدواداچوونێكی (هەواڵ)دا

ئامادەكردنی:

هەواڵ

له 22-2004/5/25 لەشاری هەولێر دووەمین كۆنگرەی سەندیكای پارێزەرانی كوردستان بەڕێوەچوو، لەگەڵ ئەوەی كۆمەڵی پێشێلی یاسایی و نایا سایی لەكۆنگرەدا پەیرەو كراوە، بەلام چەند رێچكەیەكی تێدا شكێنراوەو كۆمەڵێ شەڕی مەدەنیو جوانی

تێدا کراوە، لەوانە لیستی ئیئتلافی لەکۆنگرەدا نەبوو کە ماوەیەکە پەیڕەو دە کرێو خەریکە دەکرێتە باو، دووەم جگە لەلیستی حزبەکان لیستی بێ لایەن هەبوو، سێیەم قبووڵکردنی ئەنجامەکانی کۆنگرەکە بووە لەهەموو لایەکەوە.

هەواڵ بەدواداچوونی خۆی بۆ کۆنگرەکە کردوە بەچەند بەشێك بڵاوی دەکەینەوە بۆ ئەوەی لەکۆنگرەکانی تردا سود لەلایەنە جوانەکانی وەربگیرێو لایەنە نەگەتیڤەکانی بخرێتە لاوە.

پارێزەر کامل ژیر:
بەڕاستی حزبایەتی ئەمڕۆ بەلایەکە، کێشەیەکە، کورد دووچاری بوە.

سەرەتا چەند پرسیارێکمان روبەڕووی پارێزەر "کامیل ژیر" کردەوە بەم شێوەیە:

هەواڵ: وەك ئەوەی سەردەمێکە رۆشنبیران و بیرمەندانی کورد باس لەدامەزراندنی دامەزراوەی مەدەنیو جیاکردنەوەی حزب لەدەسەڵات دەکەن، دەکرێت بڵێین کۆنگرەی پارێزەران بۆ یەکەمجار بەبە شداریکردنی لیستی سەربەخۆ هەنگاوێکی عەمەلی بێت لەم ئاڕاستەیە؟

کامیل ژیر: لەراستیدا هەڵبژاردنی سەندیکای پارێزەران کە لەرۆژانی رابردوودا کرا هەڵبژاردنێکی ئاساییە وەك هەر رێکخراوێکی تری پیشەیی کە ساڵانە یان چەند ساڵێك ئەنجدام دەدرێت.

ئەمە کۆنگرەش بو، هەڵبژاردنیش بو، ئەوەی ئەم هەڵبژاردنە لەهەڵبژاردنەکانی تر جیادەکاتەوە ئەوەیە لەم کۆنگرەیە لیستێکی بێلایەنان هەبو کە بۆ پلەی نەقیب کاك "گۆڤەند" و بۆ ئەندامەکانیش "فەوزیە"خان و کاك "ستار خوارەحم" و چەند کەسێکی تر بوون، بەداخەوە ئەوانیتر لەژێرگوشاری حزبەکان پەشیمانکرانەوە، ئەم دوان سیانەش کە ناومان بردن، ئەمانیش لەراستیدا گوشارێکی زۆریان خرایە سەر، ئەوەی کەوا من بیستم لەسەرەتاوە هەوڵیاندا ئیغرایان بکەن بەماڵی دونیاو بە "منصب" و ئەو شتانە.. هەروەها قسەی خۆش. نیمچە هەڕەشەشیان بەکارهێنا، بەڵام دوایی هەڕەشەکە زیاتر قورسی بەست. بەواتا یەکیتر گوشارەکە زیاتر چووە سەریان، ئەمانیش بڕیاریاندا کە بکشێنەوە بۆ ئەو مەبەستە بەیانێکیان دەرکردو لەبەیانەکەدا وەك من ئاگادار بوم هۆی کشانەوەکەیان پێشاندابوو، دوای ئەوەی کە بەیانەکە بڵاوبۆوە هەر لەخۆیانم بیست کە

گوا یه تۆ مەتی ئەوەیان بۆ کراوە چەندین دەفـ تەر دۆلار یان وەرگر تووە لەبەرام بەر خۆکشانەوەیاندا، بەلام ئەم کردەوەیە لەڕەوشتی ئەم برادەرانەوە دوورە من ئەم بەڕێزانە بناسم کە وەکو هاوپیشەمن لەپیشەی پارێزەریدا لەئاستێکی زۆر لەوە بەرزتردان بەپارە مەبدەئی خۆیان بفرۆشن، بەلام ئەمان توشی کاردانەوەیەك بون بەرام بەر بەو تۆمەتا نە لەڕقی ئەو تۆمەتانە جارێکی تر خۆیان کاندید کردەوە.

هەواڵ: مامۆ ستا کام یل ژ یر مەبە ستێك هەبووە لەپ شت تۆمەت و پڕوپاگەندەکانەوە؟!

کام یل ژ یر: د یارە مەبە ستێکیان ئەوەبو بە هەموو جۆرێك دژی خەڵکی بێلا یەن بوە ستنەوە بەتای بەتی ئەمان درو شمی سەربەخۆیی کورد ستانیان بەرزکردبۆوە کە بەداخەوە حزبی کوردی ئەمڕۆ دوورە لەو درو شمەوە، زیاتر ئەوان عێراق چێتی دە کەن، خۆ یان بەکاری عێراق چێتییەوە سەرقاڵ کردوە، بەو دەورەدا ئەڕۆن کە کوردە کانی بیستەکان بەرەوپیر یەکێتی خاکی عێراق دە چون، ئە چون بۆ پای تەختو ئەو کات پیرەمێردی نەمر هۆنراوەی (وەفدی کوردستان میللەت فرۆشان)ی بۆ وتن، ئەمە بەڕاستی ئەمڕۆ لەمانرویداوە ئەمانیش دوای کیمیاباران و دوای ئەنفال رائەکە نەوەو ئە چنەوە بۆ بەغداو دەعوات بۆ قاتـلەکانو پـ یاوکوژانی کیمیا باران دە کەن، دە ست دەکە نە ملـ یانو ئاشتیان دەکەنەوە، واتە دەتوانم بڵێم ئە مە زۆر زۆر شیعرەکەی پیرەمێرد یان بە سەردا دەچە سپێو هەمان دەور دوبارە دەکە نەوە یاخود م ێژوو خۆی دوبارە دەکا تەوە کە بەداخەوە ئەمە زەرەر لەکورد دەدات.

بێینەوە سەر مەسەلەی هەڵبژاردنەکە، ئەم کارەی کە ئەم چەند برادەرە بێلایە نە کردیان کارێکی ئازایانە بو و کارێکی هەقیش بو، بەلام بەدا خەوە ئەو هەموو کۆ سپانەی خرایە رێیان بو بەهۆی ئەوەی وەك پێویست دە نگ نەهێنن، چونکە هاو سەنگی نەبو لەنێوان ئەمانو لەنێوان حزبەکاندا، حزبەکان ئەتوانم بلێم لەسنوری ملیۆن دیناریان خەرج دەکرد بۆ ئەوەی سەرکەون لەو هەڵبژاردنەدا، ئیتر ئە مە بەحجزکردنی ئوتـێلو بەگرتنی ئوتومبیلو بەدەعواتکردنو ئەو شتانەوە، خۆ ئەوە مافێکی خۆشیانە، هەر کەس بۆ خۆی دیعایە دەکات، بەڵکو من مەبەستم ئەوەیە کەوا هاوتای یەك نەبون لەو هەلومەر جەدا کە بۆ پالاوتێکی حزبی رەخسا لەبەرامبەر پالاوتێکی بێلایەندا.

هەواڵ: مامۆ ستا کام یل ماذ شێتی کۆنگرە دە ڵێ کۆنگرەیەکی پیشەیی دیموکراتی سەربەخۆ؟

کام یل ژ یر: خۆ بەق سە ئەوە زۆر دەوتر ێت لەڕا ستیدا مادەی "45" لەیا سای سەندیکای پارێزەرانیش ئا ماژە بۆ ئەوە دە کا کە سەندیکا رێکخراوێ کی بێلا یەنی

سەربەخۆیە، بەڵام خۆ شەرت نیە کە هەر لا یەك دروشمێکی بڵاوکردەوەو شتێکی وت، بەکردەوەش ئەوە بکات، ئێمە بەتاقیکردنەوە بۆمان دەرکەوتووە کە بەقسە جۆرێکن‌و بەکردەوە جۆرێکی ترن.

هەواڵ: دەکر یت ب ڵێین ئەم کۆنگرە یە هیچ دیموکراسیەتێکی تیادا نەبووە؟

کامیل ژیر: خۆی دیارە ئەگەر دیموکراسی بوایە، چ پێویست بو ئەوگوشارە بخەنە سەر ئەمان تا پەشمیان ب نەوە، چ پێویست بو هەڕەشەیان لێبکەن، چ پێویست بو تەماعیان بدەنێ؟! ئەمانە هەمووی دورن لەدیموکراسی‌و لەمافی مرۆڤیشەوە.

هەواڵ: لەم کۆنفرانسەدا ئەم دوو حزبە هیچ گۆڕانێکیان بۆ دیموکراسی لێبەدی دە کرا یان ب ڵێین ئەم کۆنگرە یە هیچ جیاوازییەکی هەبوو لەگەڵ کۆنگرەکانی پێشوودا؟

کامیل ژیر: نەخێر ئەمان بەپێچەوانەی بێلایەنەکانەوە هیچ بەرنامە یەکیان نەبو، من نەمبینی ئەم دوو حزبە بەیانێکیان هەبێ، بەرنامە یەکیان هەبێ، بەپێچەوانەی لیستی بێلایەنەکانەوە کە بەیانیان هەبو ئامانجەکانیان نوسیبوو دەسکەوتەکانیان کە لە مەودوا چی دەکەن چی بکەن، بەڵام حزبەکان هیچ بەرنامەیەکی لەو شێوەیەیان نەبو بۆ ماوەی داهاتوو.

هەواڵ: بەڕای تۆ ئەم حزبانە بۆچی لە سەندیکای سەربەخۆ بەگشتی‌و سەربەخۆی سەندیکای پارێزەران دەترسن؟

کامیل ژیر: بەڵێ ئەمە یەکێ لەلایەنە خراپەکانی ژیانی حزبایەتیە بۆ میللەتێکی وەکو کورد، گەلێ زەرەرمە ند دەب یت لەحزبا یەتی، بەڕا ستی حزبا یەتی ئەمڕۆ بەڵایە کە، کێشەیەکە کورد دووچاری بوە، بەهۆی حزبایەتییەوە ئێمە بینیمان شەڕی ناوخۆ چۆن هەڵگیرساو دوبەرەکی دروست بو، نیمچە حکومەتێکمان هەبو کرا بەدوو لەتەوە، تەنا نەت ئەم سەندیکایەی ئێمەش چەند ساڵ پێش ئێستا جیاکرایەوە، بەڵام دواتر ئێمە کە چەند کەسێکی بێلایەن بووین هەوڵێکی زۆرمان داو توانیمان هەردوو سەندیکا یەکبخەی نەوە، لەڕاستیشدا ئەو هەوڵانە هەموو هەوڵی خەڵکی بێلایەن بون نەك حزبەکان.

گەمەی عێراق

لەوەڵامی پرسیارێكدا: تاكەی بەشداریكردنی كورد لەدەسەڵاتەكانی بەغداد دروستە؟

من ناڵێم نە ئەبوو كورد بە شداریی لەكردەوەی رز گاركردنی عێرا قدا نەكردا یە، یا لەئەنجومەنی حوكمدا بەشدار نەبوایە، چونكە نەتەوەی كورد، لەبا شووری كورد ستاندا، قەرزاری هاوپەیمانان بەگشتیو ئەمریكا بەتایبەتی بوو، قەرزەكەش دابینكردنی ناو چەی ئارام بوو بۆ ئێمەی كورد دوای راپەڕینو دوای كۆڕەوەكە، ئەوە سەربیاری بڕیاری 986 كە بەدوای بڕیاری 688دا لە UN ەوە دەرچوو و بوو نە هۆی دروستكردنی قەوارە یەكی سیا سیی كوردیی، بە هەر سێ دە سەڵاتی یا سادانانو بەڕێوەبردنو دادوەری یەوە، جا ئەگەر كورد ئەو هاوكاریو هاوپەیمانیەی لەگەڵ ئەمریكاو بەریتانیادا نەكردایەو بەشداریی ئەو كردەوەو ئەنجومەنەی نەكردایە، ئەوا ئەكەوتە هەڵە یەكی وەك هەڵە كەی تورك یا كە ڕێگەی نەدا بەسوپای هاوپەیمانان لەوێوە بێنە ع ێراق لەكاتی كردەوەی رزگاركردن، یا بڵێین داگیركرد نی عێرا قدا، كە ئەو هەڵە یە زۆر كەوت لە سەر تورك یاو زیاتر ئە كەوێ لەسەری لەئایندەدا، ئنجا خۆ ئەگەر شەڕ بەكۆنەقینیش بكرێ، ئەوا قینی كورد لەرژێمی ستەمكاری بەعس، لەهەموو قینێكی تر زیاتر بوو و زیاترە.

ئەوەی من ئەمەوێ لێرەدا بیڵێم ئەوەیە (گەمەی عێراق) بۆ كورد، وەك گەمەی كورسی كورسی وایە !! ئەو گەمەیەی كە دە كەس بەدەوری نۆ كورسیدا رائەكەنو لەكاتی فیكەی ناوبژیواندا، هەرچی چۆنێ هەڵپە بكەن، هەر تەنیا نۆكەس كورسیی بەرئە كەوێو یەكێك لەدە كەسەكە ئەكرێتە دەرەوەی گەمەكە.

بەو جۆرەو هەرجاری كورسیەك لائەبرێو یەكێك ئەكرێتە دەرەوە تا ئەمێنێتەوە یەك كورسیو یەك كەس، گەمەی عێراقیش هەرچی چۆنێ نەتەوەی كورد بەشداریی تیا بكات، لەئەنجامدا ئەمێنێتەوە تەنیا یەك كورسیی حوكمو ئەو كورسیەش تەنیا بۆ عەرەب ئەبێ، چونكە ئەگەر بەپێی زەبرو هێز بێ، عەرەب گەمەكە ئەباتەوە لەبەر ئەوەی زەبرو هێزیان زیاترە، ئەگەر بەپێی بنەمای دیموكراسی بێ، ئەوا هەر ئەوان گەمە كە ئەبە نەوە، لە بەر ئەوەی ئەوان لەعێراقدا زوربەن. بەتاقیكردنەوەش ئەو راستییە دەركەوتووە، كە نەك هە ر لەعێرا قدا، بەڵكو لە هەموو وڵا تە هاو شێوەكانی عێرا قدا لەرۆژهەڵاتی ناوەڕا ست، ئەو دیموكراسیەی كە لەژێر سێبەریدا گورگو مەڕ پێكەوە ئاو بخۆ نەوە، لە خەیاڵێكی خاو بەولاوە چیتر نیە، بۆیە پێویستە ئەو بەڕێزە كوردانەی لەئەنجومەنی حوكمو لەوەزیرانی

عیراقدا بەشدارییان کردووە، یا بەشداری ئەکەن، تەنیا بۆ ماوەیەکی کاتی لەو جێگایانەدا بمێننەوە، با زیاتر توانا کانی خۆ یان تەرخان کەن بۆ ناو چەی کورد ستان، بۆ ئەوەی هەرچی زووترە، ناوچەکانی موسڵو کەرکوكو خانەقینو هەموو شوێنە کوردی یەکانی تر، بخرێ نەوە سەر قەوارە کەی کورد ستان، چ بۆ مەبە ستی فـ یدراڵی، یا بۆ مەبە ستی سەربەخۆیی کە پێوی ستە سەربەخۆییەکە هەڵ بژاردەی سەرەکیو یە کەمینمان بێ، لەراستیشدا تا ئێستا هەلێکی وا چاك رێنەکەوتووە بۆ سەربەخۆیی، ئەوە هاو پەیمانان لەعێراقی عەرەبیدا گوللەبا ران ئەکرێن، لەکوردستاندا گوڵباران، خێرو پیتەکەی عێرا قیش بۆ ئەمریکاو بەریتانیا، لەکورد ستاندایە، نەك لەبە غدادو تکریتو رو مادیو بیابا نە بێ پیـ تەکانی تر، تێگەیا ندنی ئەم هاوکێ شەیە لە ئەمریکا، کارێکی ئەوە ندە گران نـ یە، رۆژگاریش ئەم ئەنجامە ئەسەپێنێ، ئەوەش بژی ئەبینێ.

بەریزەکانی بەشداربوو لەئەنجومەنی حوکمو لەوەزیرانی عێراقدا، نەك پێنجیان کورد، ئە گەر هەموو شیان کوردبن، ئەوا لەبە غدادی عەرەبـ ستاندا، نەهیـ چیان پێ کراوەو نە هیچیشیان پێ ئەکرێ بۆ کورد، ئەی لەهەموو دەسەلاتەکانی دوای دروستبوونی دەوڵەتی عێراقدا، لەبیستەکانەوە تا ئەمڕۆ، چەندین سەرەك وەزیرانو وەزیرو سەرکردەی سوپا، کورد نەبوون ! ؟

کێشەی عێراق، لەپێکهاتە موزاییکە ناسرو شتیو نەگونجاوەکە یەوە دە ست پێ ئەکا، چارە سەری کێ شەکە، تەنیا بەجیاکرد نەوەی (جۆرە) جیاوازە کان ئەکرێت، بەکۆتایی هێنان بەگەمەی عێراق ئەبێ، پشتبەستن بەدە سەلاتەکانی بە غداد، لەدەرزیی سڕکردنو خۆهەڵخەڵەتاندنو کورد لەخشتەبردن بەولاوە، چیتر نیەو نابێ.

ئێ ستا ئە شێ وەڵا می پر سیارەکە: تا کەی بە شداریکردنی کورد لەدە سەڵاتەکانی بە غداد، درو ستە؟ بەڕای من، ئەوەبێ: تا دا نانی دە ستوری عێرا قی کە ئە گەر لەو دە ستورەدا مافی چارەنوو سی کورد، بەجیابوونەوە شەوە بەبێ هیچ مەرجێك د یاری نەکرا، ئەوا ئیتر ئەو بەشداریکردنە هیچ بیانوو یەکی نامێ نێ. وەك پێ شبینیەك ئەوەش ئەڵێم کە نەك مافی جیابوو نەوە، بەڵکو ئەو دە ستورە، فیدراڵ یەکی را ستەقینەش ناگرێتەخۆ، ئەوەنیە ئۆپۆزسیۆنە عەرەبە دیموکراتیە بەشداربووەکانی کۆنگرەی لەندەنو کۆنگرەی سەلاحەدین، هەروەها ئەوانەی ساڵانێکی زۆر بەنانو ئاوی کورد ستان ئەژیانو لەکورد ستاندا ئەپارێزران، ئێ ستا بەلالوتێ کەوە فیدراڵیە کە ئە کەن بەفـ یدراڵی پارێزگا کان ! ! جاوەی لەرەگەزپەر ستەکانیانو لەبە چکەکانی موقـ تەدا سەدرو هاوشێوەکانی ! !

گەمەی عێراق، گەمەی کورسی کورسییەکەیەو هەمیشە بەشکستی کورد کۆتایی دێت، با تا هەل لەدەستی کوردا ماوە، هەموو ناو چە بە عەرەبکراوەکان، لەعەرە بە هاوردە کان پاك بکرێنەوە، ئەمەش کەمترین ئەرکێکی ئێستامانە وەك هەنگاوێك بەرەو سەربەخۆیی، یا بەرەو هەر جۆرە قەوارەیەکی سیاسیی رەواو دروست بۆ باشووری کوردستان.

رۆژنامەی رێزداری (هاوڵاتی) رۆژی 2004/2/18

خۆپیشاندان لەگۆشەیەکی بیرەوەریدا

بیرمە، پەنجاکانی چەرخی پێشووبوو، ژمارەیەك ئاژاوەچیبوین، بەڵێ وایان پێئەوتین، هەر خۆپیشاندانێك بکرایە، ئێمەیان ئەگرت، جاری وا هەبوو، بەشداریش نەبووینایە، هەر ئەگیراین!

* بابە بۆ ئەمگرن؟ خۆ من لەو رۆژەدا لەسەفەر بووم!

– وسبە، بۆ ناتناسین؟ جا با لەسەفەریش بووبێ.

* ئەی بۆ!؟

– چونکە ئەگەر لێرەبوویتایە، لەوان خراپترت ئەکرد.

هاوگرتووخانەکانم لەسلێمانی، تێکەڵبوون لە شیوعیو پارتی، وەك: دوکتۆر فارس، ئەحەی مارف، قادری میرزا کەریم، فەتاح کاوە، عەبدولی سوران، حسەینی مەلا حەکیم، حەمەسالح دیلان، جەلال عەزیزو زۆری تر.. بەو جۆرە گوزەراندمان تا دوای چواردەی تەموزی 1958.. خۆپیشاندان دەستی پێکردەوە، بەڵام ئەمجارەیان ترسو گرتنی تێدا نەبوو.

قادر وتی:

* کەی ئەمە خۆپیشاندانە!؟

– بۆ؟

* خۆپیشاندانێك، بابە شێخو سەعید ساقی، سەری ژمارە یەك خۆپیشاندەر بەداروتۆنکی ئە شکێننو بە تەکان نەیاز بەن، ئەوە چ خۆپیشاندانێکە!؟ ئاخر دوور لەترس و بگرە کوشتنیش، خۆپیشاندان نابێتە جۆرێ، لەسەیران!؟

خۆپیشاندانەکەی 2004/2/14 لەسلێمانی ئەوانەی وەبیرهێنامەوە، نازانم بۆچی ئەو برادەرەم بەشداریی تێدا نەکرد؟ تۆ بڵێی لەو رۆژەدا سەفەری کرد بێ؟ یا ئەشێ نەیبیستبێ چ ترس و بیمێك بۆ ئەو خۆپیشاندانە دروست کرا! ئەگینا ئەویش بەشدار ئەبوو.

* چۆن؟

– کاتژمێر دەی ئێوارەی 2/13 تە لەفۆنێك خەوی ئەو شەوەی لە سازدەرانی ئەو خۆپیشاندانە زڕان.. وتی:

ئەو خۆپیشاندانە مەکەن.

* بۆ!؟

– چونکە ئێمە، وەك دەسەڵات، زانیاریمان هەیە کە تەقینەوەی تێدا ئەبێ.

ئیتر بەو جۆرەو چەندین هەواڵیتر: (نۆزدە تیرۆریست هاتوونە تە شارەوە.. ئۆپلێکی سور مین رێژکراوە.. نەکەن ئەو خۆپیشاندانە بکەن، ئەگینا تاوانەکە ئەخەینە ئە ستۆی کاف و میم).

ئا بەو جۆرە گۆمەکە قووڵ بوو، گۆمیش تا قووڵ بێ مەلەی خۆشە. ئەم خۆپیشاندانە نەك هەر داروتۆنکیو گرتن، بەڵکو ئەشێ مین و تی ئێن تی و کوشتنیشی تێبکەوێ. گرنگ نیە، ئەمجارەیان داخوازیەکە گەورە یە، بۆ سەربەخۆیی کوردستانە، ئەهێنێ! کوڕینە ئەڵێن چی؟

أ– من ئەگەر بەتەنیاش بێ، ئەو خۆپیشاندانە هەر ئەکەم.

ب– منیش.

ج– با خۆمان بچینە ریزی پێشەوە. بۆ ئەوەی ببینە قەڵغان و سپێر بۆ جەماوەرەکە.

د– ئەوە راو هەڵوێستی منو هەموو ئەوانیکەشمانە.

بۆ ڕۆژی دوا یی، وا تا 2/14 زەنگی چەند تە لەفونێکی تری لەو جۆرە، لەزۆر فەرمانگەو قوتابخانەو پەیمانگەو زانکۆ، لێدرا. ئەو زەنگانە، ئەگەرچی کاریان کردە سەر چەندێتی خۆپیشاندانەکە، بەڵام کاریان لە چۆنیەتی خۆپیشاندانەکە نەکرد جەماوەرە قارەمانە بەشداربووەکەش، ئەیانووت:

* ئەو تەلەفۆنا نەش نەبوونا یە، ئێمە خۆمان هەر چاوەڕوانی هەموو جۆرە تەقینەوەیەك بووینو ئەبین، خۆ بۆ سەیران نەهاتووین.

هەندێك لەکۆبوونەوەکانی کۆڕی سەربەخۆیی کوردستانو دیمەنەکانی خۆپیشاندانەکە. ئەم کۆڕە لەکۆنگرەی نیشتمانی کوردستان ــ سەرکردایەتی باشوورو ناوەندی ڕۆشنبیری ئاڤێستاو ژمارەیەك کەسایەتی بێ لایەنو لایەنداری سەربەخۆییخواز پێکهاتبوو. یەکێك لەکارەکانیان خۆپیشاندانەکەی 2004/2/14 بوو.

14.02.2004

14.02.2004

14.02.2004

Slemani
No. 43 - Feb. 2004
جەماوەری شار :
* كوردستانێكی سەربەخۆ لەژێر چاودێریەكی نێودەوڵەتیدا..
سەربەخۆیی بۆ كوردستان..
نەفرەت لەتیرۆرو مردن بۆ پیاوكوژان..
(٢٠٠٤/٣/١٤)
ONLY INDEPENDENCE CAN PROVIDE THE FAIR SOLUTION FOR KURDISTAN'S CASE

رداً على اسئلة وجهتها راية الحرية في عددها 66 ليوم 2004/8/16

كامل ژير: أرى قانون اداره الدوله مجرد خدعه للشعب الكوردى، لأنه لامعنى للفيدراليه من غير مجلس الأقاليم

*** كيف تنظر الى التداخلات التركية في شؤون كوردستان العراق، والى اجتماعاتها مع دول الجوار ضد الكورد؟**

– لايخفى على احد بأن تركيا لازالت تحن الى الامبراطورية العثمانية، والحقيقة أن الشعب التركي لم يكن اصلا يعيش في هذه البقعة الجغرافية المسماة حاليا بتركيا، انه اصلا من بقايا المغول الذين اتوا زحفا الى هذه المنطقة واستوطنوا فيها، وهم يتقاطعون مع احفاد هولاكو وجنكيزخان، في ان مبدأهم الظلم والتعدي على الغير.

كان جنوب كوردستان قبل تأسيس الدولة العراقية جزءاً من الإمبراطورية الثمانية، وبعد الحرب العالمية الثانية ووفقا لمصلحة بريطانيا انتزع جنوب كوردستان وضم الى الدولة العراقية الحديثة بسبب وجود بترول كركوك، بالإضافة الى خيرات كوردستان الكثيرة، ارادت بريطانيا من هذا الإجراء أن تضع العرب في العراق حراسا على آبار نفط كركوك ورقباءً على الشعب الكوردي. في البداية كانت هناك خلافات كثيرة بين تركيا وبريطانيا والعراق حول هذا الإجراء, ولكن في النهاية تم راضاء واسكات تركيا، ولكن تركيا لازالت تحلم بجنوب كوردستان، ولهذا السبب تقف دائما بالمرصاد امام حقوق الشعب الكوردي في جنوب كوردستان، ومن هنا نجدها تقوم بعقد اجتماعات مع دول الجوار للتآمر على الكورد.

كانت تركيا خلال السنوات المنصرمة تتدخل في شؤون العراق بصورة عامة وفي شؤون كوردستان بصورة خاصة، بحجة القضاء على حزب العمال الكوردستاني، كانت حكومة صدام حسين آنذاك ضعيفة، كما ان العراق نفسه قد سمح لها بالتدخل في اراضيها الى حوالي 15 كم، فيما تركيا تجاوزت تلك المسافة.

*** لماذا الحكومة لعراقية صامتة؟**

يعود هذا الصمت لسببين: الأول هو ان الحكومة العراقية لم تثبت الى الآن أقدامها ولايمكنها الإمساك بزمام الأمور كلها، وأما السبب الثاني فهو أن بعض الجهات العربية والتركمانية التي لها النفوذ في الحكومة المؤقتة ترى ان التدخل التركي بشؤون العراق يخدمها.

حقيقة لا أدري لماذ الخوف من الكورد؟ وحتى قانون ادارة الدولة العراقية المؤقت الذي أقر الفيدرالية لكوردستان العراق هو أقرار غير متكامل، ذلك لأن من مستلزمات الدولة الفيدرالية وجود مجلسين هما المجلس الوطني (البرلمان) ومجلس الأقاليم، أي أن السلطة التشريعية في الدولة الفيدرالية يجب أن

تتضمن هذين المجلسين، فكما هو معلوم يكون التمثيل في المجلس الوطني حسب النسبة السكانية، بينما مجلس الأقاليم يكون التمثيل فيه حسب المساواة بين الأقاليم. بالنتيجة فإن مجلس الأقاليم لاوجود له اصلا في هذا القانون، ومع ذلك تجاهل الجانب الكوردي وخصوصا الجهات المشاركة في السلطة ببغداد هذه الحقيقة، وبالتالي أرى أن هذا القانون مجرد خدعة للشعب الكوردي، لأنه لا وجود لمعنى الفيدرالية فيما هي تفتقر الى مجلس الأقاليم. ولكن مع الأسف نرى الأحزاب الكوردستانية وبالذات الحزبين الرئيسين صامتة تجاه هذه المسألة المهمة، وذلك لأجل المصالح الحزبية الضيقة لا أكثر ولا أقل.

*** لكل شعب حق تقرير مصيره وهذا بند واضح في ميثاق الأمم المتحدة، السؤال: متى يشهر الكورد مطالبتهم بهذا الحق؟**

– ان من حق الشعب الكوردي والأمة الكوردية المطالبة بهذا الحق والعمل من اجله، أي من أجل الاستقلال، وبإعتقادي الظرف مؤات لأن يكون لجنوب كوردستان كيان مستقل ودولة مستقلة وليس لتهديدات تركيا أو غيرها من دول الجوار أية أهمية وهذه التهديدات ليست الا تصريحات لا تتعدى الكلام الفارغ.

لاياصديقي

الخبز ليس من عمل القصاب

تمهيداً لحوار أخوي مع الدكتور كمال مظهر

انه من جيلي المضطهد، وابن بار لمدينتي المناضلة، ورفيق لي في مسيرةٍ قوامها مئات الكيلومترات في الطرق الجبلية الوعرة مشياً على الأقدام، أو ركوباً على بغل مجازف وحمار خنوع، نحو الالتحاق بثورة ايلول المجيدة.

انه اختار ذلك الحمار بمحض ارادته، لكنه لم يخف حسده (ولو على سبيل النكتة) عندما يكرر قوله طوال المسيرة، بأن للمحظوظ سوبر بغل وللمنكوب حماروفيج (نسبة الى سوبر صالون وموسكوفيج) وفي معرض جوابه على فكرة التبادل، كان يقول: بأنه يفضل الخنوع على المجازفة، وقد انعكست هذه الكيفية في كل منا بما لنا من تركيب فكري وعضوي.

انه اتجه نحو الانزواء ليتفرغ لكتابة التأريخ، وحسناً فعل ذلك، لأن هذا المسلك ينسجم مع طبعه في الحياة، الا وهو الابتعاد عن المجازفة، أما أنا فقد رافقتني السياسة منذ نعومة أظفاري. والسياسة بحد ذاتها مسلك من مسالك المجازفين، خاصة لدى الشعوب المضطهدة، وكم تعرضت للاعتقال والتعذيب والنفي والتهديد ومحاولات الأغتيال من مختلف السلطات الحاكمة بسبب

انتماءاتي الحزبية ومواقفي المعارضة والتحدي لكل ما يسمى بالأمر الواقع في ميدان السياسة، من تلك المجازفات على سبيل المثال لا الحصر، عضويتي في الحزب الشيوعي الذي كان ألد أعداء السلطة في العهد الملكي ثم عضويتي لقيادتي كاژيك وپاسوك المناضلين من أجل الأستقلال[1] وتوجهي نحو باريس لادارة اذاعة معارضة لمحتلي كوردستان[2] اضافة الى أشعاري ومؤلفاتي وكتاباتي ومحاضراتي حول الأستقلال وبأسمي الصريح، لذا كان من الطبيعي أن نقسم البغل والحمار بيننا في تلك المسيرة على النحو المذكور، غير أن هذا الصديق، وبعد سقوط النظام البعثي، يأتي الى السليمانية ويلقي محاضرة في الجامعة فحواه (اخماد الروح الثورية لإستقلال كوردستان ولو دون القصد)، خلال أفضل فرصة لتحويل الكيان السياسي القائم في جنوب كوردستان الى دولة مستقلة لتكون نقطة انطلاقة لتحرير بقية الاجزاء غير المحررة من كوردستان.. الأمر الذي أدى بي الى الرد عليه في نفس القاعة، ونالت ردودي رضا واستحسان جمهرة الحاضرين من خلال التصفيق الحاد والمصافحات الكثيرة من الجمهور دون أن يتمكن هو من الادلاء باجابات موضوعية مقنعة. الا انه يحاول الآن تبرير ما أورده في تلك المحاضرة من خلال حديثه لصحيفة راية الحرية الغراء في عددها 66 ليوم 2004/8/16 وياحبذا لو لم يأت بهذا التبرير وبقي الموضوع طي النسيان، كما سأتطرق اليه بعد قليل، ولكن قبل ذلك، أود أن أذكر، بيانا للحقيقة والتأريخ، أن ما ورد في تلك المحاضرة وذلك الحديث، لم يأت عن سوء القصد والنية. انه قدم أفضل خدمة لبني جلدته من خلال كتاباته المبدعة عن التأريخ، وهو بحق أفضل المؤرخين الكورد في عصره، وهو صادق في قوله بأنه يحلم باستقلال كوردستان ولو شتان مابين الحلم والعمل. أما الأشكال، فأنه يكمن في تجاوز الأخ للحدود الحمراء. واعني الخط الذي يتجاوزه القصاب ليجعل من نفسه خبازا، وتلك هي العلة في الاخفاقات المتكررة للحركات الكوردية التحررية طوال تأريخها الحافل بالفشل والخسران بسبب قيام الجاهلين بالسياسة بنصب انفسهم على قمة الهرم في تلك الحركات والثورات وبالتالي الحيلولة دون أخذ الساسة المحنكين بزمام الأمور، والنتيجة الفشل والخسران.

من هذا المنطق، انني أتوجه بالرجاء الى أصحاب الكفاءات العلمية الذين لاعلم لهم بالسياسة عدم اضاعة أوقاتهم الثمينة بمثل هذه المحاضرات. والا يقعون في اخطاء تمس شخصياتهم العلمية كما في الأخطاء التي وقع فيها الأخ العزيز الدكتور كمال مظهر وهي:

1- انه يتكلم عن العقل في حديثه لراية الحرية بصيغة توحي بأن العقل هبة من الله الى الخنوعين الخاضعين للأمر الواقع دون سواهم من البشر، وخاصة الذين يتحدون الأمر الواقع ويصنعون المعجزات بمجازفاتهم الشجاعة، الحقيقة أن العقل قد أثبت قدرته العظيمة عند مجازفاته وتحدياته للأمر الواقع وجعل اللاممكن ممكناً. أن مقولة السياسة فن الممكنات هي مقولة تروج لها أصلا الأقوياء الظالمون، لكبح جماح الضعفاء المظلومين، ويردها أصحاب المصالح الخاصة والنفوس الضعيفة والعقول الجامدة، فلولا القدرة المجازفة الخارقة للعقل وتحديه للأمر الواقع، لما تقدمت البشرية ولبقيت على حالتها البدائية ان لم تؤل الى الزوال.

انه يحذرنا في حديثه بأن لا نجازف ولانتجاوز الخط الأحمر، جاهلاً أو متجاهلاً بأن السياسة هي بحد ذاتها مجازفات وتجاوزات للخطوط الحمراء، فلولاهما، لما قامت الحركات التحررية للشعوب ولما حدثت الثورات والانتفاضات بوجه الطغاة. ان الثورات الكوردية وانتفاضة آذار والهجرة المليونية بوجه أكبر طاغية في العالم، كانت أكبر مجازفة وتجاوز للخطوط الحمراء التي وضعها الطاغية بجيشه الجرار وأسلحته الفتاكة وقوانينه الصارمة، والنتيجة كانت اقامة الكيان السياسي الكوردي في المنطقة الآمنة. أما مجرد الحلم، حسب قوله فأنه لايغير من الواقع شيئاً، فكم من الشعوب الجامدة أو المسلمة (بفتح السين) بمفهوم الأمر الواقع، أو بمبدأ تحقيق الأستقلال شيئاً فشيئاً دون المجازفة، انصهروا في بودقة غيرها من الشعوب الحية المجازفة والمغامرة؟ وخير دليل على ذلك، الزحف المغولي لاسيا الوسطى والفتوحات العربية الأسلامية اللذين أديا الى توسيع رقعة أوطانهما على حساب أوطان غيرهما من الشعوب وبالتالي ابتلاعهم أثناء ما كانوا هم في انتظار جودو، أو السير بسرعة السلحفاة، حسب مبدأ تحقيق المبتغى شيئاً فشيئاً وحسب الدكتور كمال مظهر هكذا فأن من يرفع شعار استقلال كوردستان، يرفعه عن عقل سليم وليس عن العاطفة، بالأضافة الى استفادته من النتائج المأساوية عن تجربة العيش المشترك مع تلك الشعوب.

2- انه، وفي معرض اجابته لسؤال من راية الحرية مفاده: ماذا تعني بالخطوط الحمراء؟ يقول: (مثلاً أن تأتي تصرفاتنا بشكل تسبب في وقوف مجموعة من دول المنطقة في موقف العداء منا، أن تتحالف ضدنا)!! كأن تلك الدول ليست اعداء لنا ولم تتحالف ضدنا وكأن مجرد تسمية انفسنا بالكورد لم تشكل جريمة عقوبتها الأبادة الجماعية عبر التأريخ وهو خير العارفين بذلك!!

3– لاياصديقي العزيز، لاتقم بألقاء مثل تلك المحاضرة أو ذلك الحديث وانك غير مختص بالسياسة رغم كونك عالماً بالتأريخ، والا تقع في اخطاء أ خرى، كخطأ قيامك بقياس المعضلة الكورد ية بمع ضلة الأ لزاس وال لورين، و شتان مابين الشعوب الشرق أو سطبة والشعوب الأوروبية ألم تـ قل في حديثك: (أن وجود العبيد والجبور في المناطق المتآخمة لكوردستان يعود الى أوا خر الـ قرن الثامن عشر والى أواسط القرن التاسع عشر؟ بينما يعود وجود الكورد في تـ لك المرابع الى الاف السنين، وبشهادة زينفون سنة 401 قبل ا لميلادج)؟ أيمـ كن أعادة تلك المرابع ومعها بلاد مابين النهرين الى كوردستان أو استعادة حدودنا المائية لغاية بحر الأ بيض والخـ ليج بمـ ثل ماتم ا عادة الأ لزاس وال لورين الى فرنسا؟؟

4–ماذا تقصد بكلامك: (أن يومنا افضل من أمسنا)؟ وانك عالم بالتأريخ وبأن أيامنا تتجه من سيء الى أسوأ وان رقعة كوردستان تتقلص با ستمرار بسبب عمليات التتريك والتفريس والتعريب والابادة في ظل الأ حتلال والـ عيش المشترك مع هؤلاء الشعوب وتقسيم وطننا وامتنا فيما بينهم.

5– من الذي يكتب ويعمل بالعاطفة ويتصف باللاعقلانية؟ ا لذين يرفـ عون شعار استقلال كوردستان ويعملون من أجله؟ أم هؤلاء ا لذين يـ شاركونك في قولك: (أنا أؤكد بأن حق تقرير المصير للـ شعب الـ كوردي لايـ عني بالـ ضرورة الأنفصال، بل يعني أن يقرر الشعب الكوردي مايريد، مثلا أن يـ قرر أن يـ كون الاتحاد اختياريا)!!

– ألايعني ذلك الأ تحاد، الأستمرار على ماهو مستمر؟

– ألا يعني ذلك الأ تحاد، الأبقاء على تقسيم كوردستان؟

– هل يعقل أن ترتقى تلك الشعوب مرتبة الشعبين الفرنـ سي والأ لماني أو السويسري والأمريكي؟؟

– هل أن الديمقراطية قميص تتبدل بتبديل أنظمة الحكم في أي من الدول المحتلة لكوردستان؟

– كم من الأنظمة تغيرت لتلك الدول، وكم من الدساتير ألغيت وحلت محلها غيرها من الدساتير، وبعضها نص على الشراكة في ا لوطن، و قوانين شرعت واتفاقيات أبرمت بشأن حقوق الكورد؟ والنتيـ جة، الأ بادات الجماعـ ية لـ نا؟؟ لماذا ننظر الى الشعبين التركي والعربي من خلال عدد من الأشخاص لايتجاوز عددهم أصابع اليدين؟ ومعلوم أن عامة هذين الشعبين هم أنفسهم دون التغير و (أن النخـ بة منهم تـ كاد لاتـ عرف شيئاً يذكر عن تأريخ الـ شعب الـ كوردي

ويتصورون بأن كوردستان كانت جزءاً من العراق منذ الأزل، من قالوا بلى ـ حسب اقراركم في راية الحرية)

– هل مجاملة عشرة أشخاص من مجموع أكثر من ربع مليار من العرب والترك، قد حركت عاطفتك وأدت الى وقوعك في تلك الأخطاء؟ كم من هؤلاء قطعوا وعوداً فضفاضاً قبل تسنمهم دست الحكم ثم نكثوا بوعودهم! ؟

– لماذا تمهد للاتحاد ولو اختيارياً؟ أيوجد كوردي شريف عاقل أن يفضل الأتحاد (مع كل تلك المساويء) على الاستقلال الذي هو دواء لكل داء لأمتنا الكوردية؟؟

– وأخيراً وليس أخراً، ألم اكن على حق، والحالة هذه، عندما قلت لك بعد المحاضرة: مامعناه انك لاتؤيد ولاتميل الى استقلال كوردستان؟ أرجو أن أكون مخطئاً واني أكن لك كل الأحترام[3].

---

[1] وأنا بصفتي القانونية، أعلم قبل غيري، بأن عقوبة مجرد الانتماء الى حزب يدعوا الى انفصال جزء من العراق، هي الاعدام.

[2] سبق أن تطرقت الى موضوع هذه الأذاعة خلال مذكراتي المنشورة في صحيفة تايم والمعاد نشرها في هذا الكتاب.

(3) نشر هذا الرد في العدد 67 ليوم 2004/9/1 من نفس الصحيفة.

لەوەڵامی جوێننامەیەکی د. حسەین محەمەد عەزیزدا

کێڵگەی رەسەنی کوردایەتی کوردستانە

* جوێننامە یەکی نوێ دەرچووە (د یدی نە تەوەیی و نانە تەوەیی) نوسەرەکەی: حسەین محەمەد عەزیزە، لە چاپخانەی ئەزمڕ لە سلێمانی 2002 چاپکراوە.

– چیی تیایە؟

* هێرش و توانج و جوێن و هەڵبەستن و تاوانباکردنی زۆری بۆ تۆ تیایە.

– بۆچی؟

* چونکە لەژمارە 18 ساڵی 2001ی گۆڤاری ئایندە دا، رەخنەت لەوتارێکی ئەوگرتووە کە لەژمارە 15 ی 2000ی هەمان گۆڤاردا

بلاَوكرابووەوە. وتارە کەی ئەو بەناوی (مەحویی لەنێوان خواپەر ستی‌و کوردایەتیدا) و ئەوەی تۆ بەناوی (رەخنەو لێکۆلێ نەوە ـ مەحوی لەد یدی نەتەوەییانەوە) بوو، ئە شلێ: ئەو (ژ یر)ەی، لە سەردەمی بوژاند نەوەی بزوتنەوەی کوردایەتیی سالانی پەنجاو شەستەکاندا، بەتیشکی گڕی بلێسەی رو ناکی هۆنراوە جوا نە نەتەوەیـ یەکانی، ر ێی پڕ لەتاریك‌و نوو تەکی شەوەزەنگی کوردایەتی، بۆ لاوا نی نەتەوە کەی رۆ شن دە کردەوە، ئەو (ژ یر)ەی بەبیری وردی بەپیت‌و پیتۆلاّ نەی هۆنراوە کانی ذ یۆ د یوانی (کوردا یەتی)، کێلاّ گەی خاکی پڕ لەدڕکودالّی کورد ستانەکەی بۆ خاوێندەکردینەوە، ئەو (ژ یر)ەی بستبەبـ ستی نیـ شتمانی هەزاران سالّەی داگیرکراوی بەدێوودرنج تەنراوی، لەدوژمنان‌و داگیرکەران بۆ رزگار دەکردین، ئەو (ژ یرە)ی دڕ کەزی کارە بایی چوار د یواری سنوری دە ستکردی گرتوخانەکەی کوردی بۆ دەقرتاندین، ئەو (ژیر)ەی، تۆوی بیری کوردایەتی راستەقینەی لەزەویی بەیاری خەباتی نە تەوەیی‌و رامـ یاریی کورددا بۆ دەوەشاندین، ئەو (ژ یر)ەی کەرە سەی د یدو بۆ چوونەکانی سەردەمێکی مێژوویی بیرکردنەوەو کارکردنی من بوو!). لاپەڕە (8)

– جا کەی ئەوە جوێننامەیە؟

* تۆ راوە ستە، دوا یی وردە وردە. جوێـ نەکانیش بە ئەدەبی ساتیری نەتەوەییانە ئاسا ناو ئەبا. ل/11

– بابزانین جوێنەکانی چیە؟

* ئەمە نمونەی هەندێکێتی لەگەلّ ژمارەی لاپەڕەکانی: وەك چۆن گای ئسپانی بەڕەنگی سور بەلەسە دەبێ، وە ها بەکە چەلّ بەکولا یەوە، ما مە سەعە بە نۆزدەی هار، حاجی بەبە غدای نەدیوە توڕە دە بوون، ژ یریش بەناوی حەمەی مەلا کەریم بەرچاوی خۆی نەبینێ! 70 ئەم جارەش عەرەب وتەنی: حەلیمەی کوردیی بۆ سەر خووە کۆنەکەی خۆی گەڕاوە تەوە 75 وەك ناوی زڕاوەو دەنگی دڕاوە لەنێو جەماوەری شارەکەدا، بەبەعسیش ناو دەبرێ 80 ژیرو ئاگرین سەرو قنگی یەکتری بوون 105 نەك هەر هیچی بۆ کورد نەکردووە، بگرە هێ ندێ جاریش ز یانی پێگەیا ندووە 108 هەموو شتێکی دیکەی خراپ، لەپیاوێکی یاساناس‌و پارێزەری وەك ژ یر چاوەڕێ دەکەم 110 ترسنۆك 112 ئەم قـ سانەی لەورگی خۆ یەوە دەرهێ ناوە، حەشری سەگ بەیەکدی دەکەن، 122 هیچ ئەندامێکی سەرکردایەتی کا ژێك

باوەڕی بەئایین‌و خوا نەبووە 146 هەلپەرست 216 یەکێ گوێ بەباوەڕو ویژدان نەدا، هەڵبەتە وەك ژێر لەپێناوی بەرژەوەندیی چەپەڵی تاکەکەسیی خۆیدا، دەست لەنێو دەستی هەموو کەس‌و دوژمنێکیش دەنێ 218 ناوو ناوبانگی خۆشی بەتەواوی پیس‌و رەشکرد. وەك میزی حوشتر وابووە، 219 نەبەز زۆر بەراشکاوی گوتی بەهیچ شێوەیە باوەڕم بەخواو ئایین نیە 244 وەك کەری نێو جۆگەکەی لێهاتووە 295 سەرکردەکانی کاژیك ترسنۆکترین کەس بوون321.

ئە شلێ هـ یوادارم توانیبێتم، دەمەتەقێ یەکی هێمنا نە، دیموکرا سیانە، کوردانەو زانستانەم لەگەڵ ژێردا کردبێ 15.

– بەگشتی، جوێن، پیشەی مرۆ ڤی بێدە سەلاتو هیچ لەبارا نەبووە، هەندێ جار جوێن ئەنجامی پەروەردەی خراپی منداڵیە، جاری واش هە یە جوێن کاردانەوەی دۆڕاوی‌و ژێرکەوتنە. جار جارەش جوێن بۆ ورووژا ندنی بەرامبەرە، بۆ ئەوەی ئەو بەرامبەرەش نا چار بکا دا بەزێ بۆ ئا ستی جوێنفرۆشەکەو وەڵامی بداتەوە، بەوە جوێنفرۆشەکە، ناوو ناوبانگێ پە یدا بکا ! ئەدەبی ساتیریش، جوێندان‌و درۆ هەڵبەستن‌و تۆمەتی ناڕا ست ذ یە، لەبەر ئەوە گۆڕ وایە هیچ وەڵامێکی نەدەینەوە.

* بەڵام لەپاڵ جوێنەکانیدا، بازدی بۆ لا یەنی تریش داوەو گەلێ رای هە ڵەو نا دیموکراتیا نەو ناکوردا نەو نازاد ستانەی ئاخنیوە تە ناو جوێننامەکەیەوە بۆ پەردەپۆشکردنی جوێن‌و درۆو تۆمەتەکانی، ئەوەش لەم رستەیەوەی دەرئەکەوێ: (هەرگیز رۆژێ لەرۆژان، بیرم لەوە نەکردۆ تەوە، لەگەڵ هۆنەرێکی وەك کامیل ژێردا، لەسەر یەکدی بنوسین، یا راستتر وایە بڵێم: رەخنە لەیەکدی بگرین‌و وەڵامی یە کدی بدەینەوە8) ئەم ڤسانەش بەڵگەی ئەوەن، ئەو بەزۆر سواری ئەو بابەتانەی تر بوە بۆ ئەو پە ردە پۆش کردنەو بۆ تۆڵەی ئەو رەخنەیەی تۆ لەوت گرتووە، ئەو ئە گەر بابەتیا نەو زانستانە بوایەو تۆڵە سێن نەبوا یە، ئەبوو زوو تر لەو دەرگایا نەی بدا یە، بەتایبەتی مێژووی هەندێك لەو بابەتانە، ئەگەڕێتەوە بۆ پێش نزیکەی چل ساڵ، ئەی بۆچی بەدرێژایی ئەو ماوەیە بێدەنگ بوو، ئیذ جا تێ کرا پرژی جوێن‌و بابەتەکانی، کەس‌و لایەنی کەش ئەگرێتەوە، لەبەر ئەوە ناکرێ وەلام نەدەینەوە، وەڵامەکانیش، ئەوەی پێویستە، هەریەکەو بۆ جێگەی خۆی.

* هەر دوای ئەوەش ئەلێ: نە کامیلەو نەژێریشە 10.

– دیاره ڕەخنەکەم ئازاریداوە ! !

* بەشێکی نوسینەکەی تەرخان کردووە بۆ ڕەخنەی زمانەوانی لەتۆ ـ ل44 تا ل68، کەچی نوسینەکەی خۆی پڕە لەهەڵە.

– وەکو؟

* مەگەر خشتەیەك بۆ هەندێکیان بکەم، وەك نمونە:

ڕاست	هەڵە	ل	سەرنج
گەلەکۆمەکێ	گەلەکۆمەکیی	16	وەك: چاو شارکێ، حەمامۆکێ، منمنۆکێ.
مەحوی	مەحویی	16	بەو جۆرە هەموو (ی)کی داکشاوی بەدوو (ی) نوو سیوە. کە ئەوە دەمێکە وازلێهێنراوە.
مەلەوی	مەولەویی	18	
فەرمانڕەوایان	فرمانڕەوایان	21	فر مان (کارە) فەرمان (ئەمرە) فەرمانرەوا لەدووەمەوە هاتووە.
گرنگیدان	گرینیدان	60	لەگرنـ گەوە هاتووە، و شەی گر نەكو گرین بەو واتا یە لەکورد یدا نیە.
ئاینیەکەی	ئایینییەکەی	64	زمان بەرەو کورتکردنەوە ئەڕوات، نەك درێژکردنەوە، لەجێگەیەکی تردا، زیاتر لەسەر ئەم لایەنە ئەڕۆم.
کوردایەتیان	کوردایەتییان	64	
بەڵکو	بەڵکوو	86	واوی کور تە، نەك در ێژ، ئێ ستا هەولێك هە یە بۆ ئەوەی واوە درێژەکانیش هەر بەیەك واو بنووسرێ.
نەشارەزا	ناشارەزا	116	چونکە پێ شگری (نە) نەفی سیفەتەکە ئەکات، وەك: نەگۆڕ، نەترس، نەبەز، نەبزووت.
لوولەی	لووللەی	127	لا می دووەم، شەدەی ز یە وەك گوللە، لەبەر ئەوە دوو لامی ناوێ.
لە هەموو ژ یانی خۆشیدا	لە هەموو ژیانیشی خۆشیدا	184	شینی یەکەم زیادەیە.

جگە لەوانە کە چەندین جار لەنوو سینەکەیدا دوو بارە بوونە تەوە، لەلاپەڕە (12) دا ئەڵێ: (پەنیری رەخنەکەی رەخنەگرن ئاوی زۆر کێشا) کورد ئەڵێ: هەویرێکی ئاوکێش، نەك پەنیر، لەجێگە یەکی تردا ئەڵێ: (با بەدەواری بیابانی نەکردووە) کورد ئەڵێ: با بەدەواری شڕی ناکا، نەك دەواری بیابان.

لەلاپەڕە (9)شدا ئەڵێ: (بەناوی بیری نەتەوەییەوە بڕیاریداوە کو تاڵی لەکەڵکەوتووی (دیدە نەتەوەیی)یەکانی خۆی پێ فرۆشتووین!) کە ئەبوایە، لەڕووی زمانەوانیەوە، بیوتایە (دیدە نەتەوەییەکانی خۆیمان پێ بفرۆشێ).

لەلاپەڕە 30 شدا ئەڵێ: (کێشەی کوردبوونو کوردایەتی، تەنیا بەگەزو جاوی زمان ناپێورێ)! راستە (گەز) ئامێرێکی پێوانە، بەڵام (جاو) ئامێری پێوان نیە. گەز (ئەپێوێ)، جاو (ئەپێورێ)، ئەبوایە بیوتایە: جاوی کێشەی کوردبوونو کوردایەتی، بەگەزی زمان ناپێورێ.

لەلاپەڕە 8 دا ئەڵێ: (دڕکەزی کارەبایی)، جارێ لەڕووی زمانەوانیەوە، بەتایبەتی بەپێی تێگەیشتنو شێوازی نوسینەکانی خۆی، ئەبوایە بینوسیایە (دڕکەزیی) وا تا (ی)ی ئیزافەی بخستایەتە سەر، لەڕووی واتاییشەوە، دڕکەزی، کارەبایی نابێ. چونکە دڕکەزی، رووەك نەگەیەنەر (عازل)ەو کارەبا ناگوێزێتەوە. ئەبوایە بیوتایە (تەلبەندی کارەبایی).

– لەراستیدا، تا ئێستا ئێمەی نووسەرانی کورد لەسەر رێنوسو رێزمانو خاڵبەندییەکی یەکگرتوو، پێك نەهاتووین، بۆ یە ئەبینین هەر نوو سەرێك بەشێوازێك ئەنووسێ*، جگە لەوە، زمانیش وەك هەر شتێکی تر، هەمیشە لەگۆڕانو گەشەکردندایەو وشەکان بەرەو کورتکرد نەوە ئەبرێن، ئەو رادیۆیەی جاران ئەوە ندەی دەهۆڵێك ئەبوو، ئێستا ئەوە ندەی پاکەتە جگەرەیەکە، جارێك مامۆستایەکی ئەمریکی زمانی ئینگلیزی ئەوتەوە، وتی "ئێستا هەندێ کەس وشەی (Before) یە (B4) ئەنووسن"، لەسلێمانی رۆژنامەیەك بەناونی (هاوڵاتی)ەوە دەرئەچێ، هەموو کەس ئەزانێ وشەکە لە

* راستە ئەگەر رەچاوی رێزمانو رێنوس بکرێ باشترە، بەڵام وەك ب. هەندرێن ئەڵێ: تا ئەم دەمە، سەروبۆر، نەیتوانیوە رێ لەبابەتی جێباوەڕ بگرێ ـ کامیل ژیرو هۆنراوەی نە تەوەیی لەهەڵوێستو رەخنەدا. ل4.

(هاو +وڵاتی) پێکهاتووه، کارێکی باشیان کردووه که یەکێك له (و) کەیان فرێداوه.

* ئەڵێ: نوسەر (مەبەستی تۆیە) لەهەموو نوسینەکانیدا (نیـیه = نییه) بەنیه نوسیوه.

– جاریَ ئەبوا یه پێ تی (ی) ی بخ ستایەته دوای کەوانەکه یەوەو بینوسیایه (نیـیه = نییه)ی بەنیه نوسیوه، ئینجا (نیـیه، نی یەو ن یه) وەك یەك ئەخوێنرێنەوه، ئیتر که هەموو دنیا بەرەو بچوکردنەوەو کورتکرد نەوە بڕوات بۆچی ئەمبش کورتەکەیان نەبێ؟

بەپێی ئەم بنەما یه، چاك وا یه ئەم وشانەی خوارەوه، بۆ نموو نه، کورتکەینەوه، بەم جۆره:

راستتر	راستر
خەریکبکەم، خەرککەم	خەریکەم
دەست تێ وەردان	دەستێوەردان
دەست نوێژ	دەسنوێژ، دەزنوێژ
شتێ یەك	شتێك
بچووك کردنەوه	بچوکردنەوه

هەر کاتێکیش کارێکی وشەسازیمان ئەنجامدا، ئەڵێین: راستر له (راست + تر)ەوه هاتووه، دەزنوێژ له (دەست + نوێژ)ەوه هاتووەو بەوجۆره.

* لەوه ئەچێ ئەم نوو سەره که لەته مەنێکی گەورەدا دە سیداوەته نووسین، یا وەك خۆی ئەڵێ: (ئەز، چەندین ساڵ بوو، لەزمانی کوردیی دابڕابووم، تەنیا لەسەرەتای ساڵی 1990 ەوه، دەستم بەنوسینی کوردیی کردۆتەوه 45) وەك ئەوانه بێ که بەگەورەیی، فێری پڵاوخواردن ئەبن! یا وایزانیبێ که ئەو دوکتۆرایەی له (پەتاته)دا وەریگرتووه لەسۆڤێت، لەزمانی کوردیدا وەریگرتبێ!. ئەگەر وانەبێ، چۆن بەزمانێکی بازاڕی ئەنوو سێ و ئەڵێ: (لەوه دەچێ، وەك چۆن گای ئیسپانی بەرەنگی سوربەلەسه دەبێ، وەهایه کەچەڵ بەکولایەوه، مامه سەعه بەنوزدەی هارو حاجی بەبە غدای نەدیوه تووڕه دەبوون، (ژیر)یش بەناوی (حەمەی مەلا کەریم) بەرچاوی خۆی نەبینێ 70). لەل 75دا ئەڵێ: حەلیمەی کوردی، بۆ سەرخووه کۆنەکەی خۆی گەڕاوەتەوه، مەبەستی گەڕانەوەیه بۆ سەر حەمەی مەلا کەریم.

– ئەو بەو قسانە، گوزارە لەدەروونی خۆی ئەکا، زۆر کەس هەن بەو زمانە ئەدوێن کە پێی گۆشکراون! لەبارەی حەمەی مەلا کەریمیشەوە، با ئەم نوسەرە تازەیە بزانێ، منو حەمەی مەلا کەریم، ئەگەرچی بەنوو سین رەخنەمان لە یەك گرتووە، بەڵام لەروبەڕووبوو نەوەدا، هەمیشە رێزی یەکترمان گرتووە، دوا یەکتربینینێکمان، لەفیستیڤاڵی هەژاری موکریانیدا بوو ساڵی 2002 کە موو بەبەینماندا نەئەچوو، پێش ئەوەش، لەیادی حەسیب قەرەداغیدا ساڵی 2001 لەوتێل چوار چرای هەولێر، هەروا بووین، لەدانیشتنێکیشدا، لەهۆڵی وتێلەکە، لەبەرچاوی ژمارەیەك کەس وتی: (من کاتی خۆی کە زویر بووم، وام ئەزانی رەفیق چالاك، (کوردایەتی بزوتنەوەو بڕواو رژێمە)ی نووسیوە.

(بەڵام کاتێ زانیم جەمال نەبەز نو سیوێتی، رام گۆڕا)، ئەم قسەیەش وا تای باوەڕهێ نان ئەگە یەنێ بەناوەڕۆکی ئەو نامیلکە یە، ئەوەش هەڵوێستێکی بابەتیانەیە لەکاکە حەمەوەو شایانی سوپاسە.

* ئەڵێ تۆ، دوای هەرەسی شۆڕشی 11ی سێپتەمبەر 1961 سەرچۆپی ئاهەنگی سەری ساڵانت، لەیانەی فەرمانبەرانی (سولەیمانیی) گەرمکرد80.

– لەڕووی زمانەوانیەوە، ئەبوایە (ی) ئیزافەی بخستایەتە سەر وشەی (سەرچۆپی). ئەم نووسەرە، لەئا ستی پیتی (ی)دا، سەری لێتێکچووە، لەجێگەیەکدا کە پێویستە، ناینووسێ، لەجێگەیەکیشدا کە پێویست نیە، لەجیاتی یەك (ی) سیان دائەنێ، وادیارە وەك ئەو کوردەی بەسەر هاتووە کە وتی: (من لەداخی ئەلفو لامی سەگبابە فێری عەرەبی نابم، دای ئەنێم، ئەڵێن نا یەوێ، دای نانێم، ئەڵێن ئە یەوێ). هەروەها ئەبوا یە بینو سیایە (فەرمانبەر) نەك (فرمانبەر)، چونکە وشەکە لە 0فەرمان)ەوە هاتووە کە بەواتای (أمر) دێت، نەك (فرمان) کە بە واتای (عمل) دێت. بۆیە عەرەب بۆ (موظف)، (مأمور)یش بەکاردێنێ، واتا ئەمرپێکراو.

ئینجا لەبارەی سەرچۆپیەوە، ئەوە مافی هەموو کە سێکە، هەڵپەڕێو سەرچۆپی بکێشێ، کەسیش دوای نسکۆی شۆڕشی ئەیلول قوڕی نەپێواوە. وەك راستییەکیش، من هەرگیز لەیانەی فەرمانبەرانی سلێمانی نەهەڵپەڕیومو نە سەرچۆپیم کێشاوە. یانەی فەرمانبەرانی سلێمانیش، لەدوا ساڵەکانی هەشتاکاندا نەبێ، ئاهەنگی سەری ساڵی هەر تیا نەکراوە، پەتی درۆش کورتە.

* ئەڵێ: هەڵبەتە، بەخۆڕایش، کاری بەڕێوەبەری (کۆمپانیاکانی زیوتی نەباتیو محەلەباتو ئەلشەریکەی ئەلعراقیە ئەلتجاریەو مەوادی ئیذشائی) لەسولەیمانی پێ نەسپێردرابوو 80.

– ئەو زانیاریانە، کە من بەڕێوەبەری ئەو جێگایانە بووم، ئەوە من خۆم لەناو هەندێك لەبەرهەمە چاپکراوەکانمدا نووسیومن، ئەو بەڕێوەبەرێتییانەش کەس بەخێر نەیدابوون بەمن، من خۆشم هەڵپەم بۆ نەکردبوون، بەرامبەر هیچ سازێکیش نەبوون، هەموو کاتێکیش من خۆمم لەپلەو پایەی وەزیفیو حیزبایەتی بەگەورەتر زانیوە. ئەو کارانە، بەهۆی توانا (کفاءة)ی خۆمەوە یەخەیان گرتبووم، من چەندین جار، لەکاتی ئەوکارانەمدا، داوای خانەنشینیم کردووە بۆ ئەوەی بچم پارێزەری بکەم، بەڵام کاربەدەستانی سەرووی خۆم قایل نەئەبوون.

دۆسیەی کەسێتی خۆم، وێنەی ئەو داوایانەی منی تیایە بۆ خانەنشینی، ئینجا ئەم نووسەرە شتێکی تری نەزانیوە، ئەویش ئەوەیە، دوای هەرەسی شۆڕشی ئەیلول، زۆربەی ئەو فەرمانبەرانەی لەشۆڕشەوە گەڕانەوەو پێیان ئەوتن (عائدون) گواسرانەوە بۆ باشووری عێراق. بەڵام من چوومەوە سەر کارەکەی خۆم (بەڕێوەبەری لقی کۆمپانیای زیوتی نەباتی لە سلێمانی) ئەزانی بۆ ! ؟

* بەر لەوەی بزانم بۆ، با ئەوەش بڵێم کە هەر بەدوای ئەو قسانەیدا، ئەڵێ: جگە لەوەی، وەك ناوی زڕاوەو دەنگی دڕاوە، لەنێو جەماوەری شارەکەدا، بە (بەعس)یش ناو دەبرێ 80.

– من نەناوم زڕاوە، نەدەنگم دڕاوە، ئەستێرەی ناوم هەمیشە لەئاسمانی کوردستانو دەرەوەی کوردستانیشدا ئەدرەو شێتەوە، سەریشم ئەوەندە بەرزە کە هەمیشە دەنگمی دلێر کردووە بەڕادەیەك کە هەمووکاتێ خاوەنی هەڵوێست بوومو وەك شێر نەڕاندوومە بەسەر، نەك هەر تەنیا پێنووسێکی وەك ئەم پێنووسە لەرزۆکەی هەتا راپەڕین نەوێراوە لەهەندەرانیش وشەیەك بۆ کورد بنوسێ، بەڵکو نەڕاندوومە بەسەر هەموو ئەو دەسەڵاتانەشدا کە فەرمانڕەوای عێراقو کوردستانیش بوون. لەنێو جەماوەری شارەکەشمدا، نەك هەر بە (بەعسی) ناونەبراوم، بەڵکو بەدژی بەعسو هەموو داگیرکەرانی کوردستانو بەکەسێکی خاوێنو ئازاو نەترسو توندڕەوو تێکۆشەرو جەربەزە ناسراوم، هاوبیرانی کاژێكو پاسۆك، کە ئەوان لەنزیکەوە شارەزاو هاوخەباتو

هاو كاری من بوون، هەروەها زیندا نەكانو خۆپێ شاندانەكانو كۆڕە جەماوەرییەكانو لاپەڕەی رۆژنامەو گۆڤارەكانو هەمووئەوانەی من ئەناسن، شایەتی ئەم راستییەن، چەمیش بێ چەقەڵ نابێ. لەناو ئەم شارەی منیشدا، دوور نیە چەند چەقەڵێك یا (هاوائازار)ەكانی ئەو بەرەخنەكانم، ویستبێتیان دەسە چەورەكەی خۆ یان بەمەندا بسوون، وەك ئەوا نەی لە بەر دەرگای ئەمنەكەی فازیل بەراكدا دەستیان پاذئەكردەوە بۆ كرێی ئەو كتێبا نەی سەدام كە وەریانئەگێڕا بۆ كوردی یا بۆ روسی، یا هەندێ لەوانەی ئەقلێان لەچاویاندایە، وتبێتیان مادەم بەڕێوەبەری ئەو كۆمپانیانە بووە، یا مادەم ئەویش لەعائدون بووەو نەگواسراوەتەوە بۆ باشووری عێراق، كەواتە ئەبێ بەعسی بووبێ !

من دەربەستی قسەی رێویو چەقەڵەكان نیم، بەڵام بۆ ئەوانەی ئەقلێان لەچاویاندایە، جێی خۆیەتی لێرەدا هەندێك راستییان لەو بارەیەوە بخە مە پێش چاو:

1 – لەبارەی ئەو وەزیفا نەوە كە ئەم نو سەرە، بەسەر سوڕمانەوە، هێمایان بۆ ئەكا، من پێ شتر لەژمارە 32ی رۆژنا مەی ر ێزداری (تایم)ی سلێمانیدا، لەبواری بیرەوەرییەكاندا، لەوەڵامی پرسیارێكی رۆژنامەكەدا كە ئەڵێ:

(* ئەو فەرمانبەرا نەی دوای هەرە سی شۆڕش گەڕا نەوە، زۆر بەیان گوا سرانەوە بۆ خوارووی ع ێراق، چۆن لە سلێمانی مایتەوەو بووی شیتە بەڕێوەبەری ئەوكۆمپانیایانە ؟) وتوومە:

(من بەر لەوەی پەیوەندی بەشۆڕشەوە بكەم لەمانگی مارتی 1974دا، خۆم هەر بەڕێوەبەری كۆمپانیای زیوتی نەباتی بووم لەسلێمانی، ئەو كاتە حاتم عبدالر شید كە زاوای ا حمد حسن بكر بوو، بەڕێوە بەری گ شتیی كۆمپانیای زیوتی نەباتی بوو لەبەغداد، حاتم هاوكاری كۆلێجی حقوقم بوو، برادەرایەتیشمان خۆشبوو، ساڵەكانی 1963 تا 1966 لەبەغداد، پێكەوە حقوقمان تەواوكرد، هەر ئەویش بەبەڕێوەبەری زیوتی نەباتی لە سلێمانی ساڵی 1971 داینام، ئیتر ساڵی 1974 كە بڕیارمدا پەیوەندی بەشۆڕشی ئەیلولەوە بكەم، هاتم هەرچی مەوادی لكی كۆمپانیای زیوت هەبوو فرۆشتم، سەرجەمی پارەكەی گەیشتە (130) سەدو سی هەزار دینارێك، ئەو كا تە ئەو پارە یە زۆر بوو، خەڵكی وا هەبوو لەفەرماذ بەران، هەزار دیـنار

لەقاسەکەی دائیرەکەیدا هەبوو، ئەیخستە گیرفانیو ئەوسا ئەچووە ناو شۆڕش! بەڵام من ئەو سەدو سی هەزارەم برد بۆ بانق، ئەوسا حاجی ئەکرەمو دلاوەر مەجید، ئەمین سنوقبوون. زۆر سەریان لەوە سوڕما.

ئینجا نامەیەکم بۆ حاتم نوسیو لەگەڵ قەسیمەی پارەکەدا، بەپۆستەدا ناردم بۆ حاتم. لەنامەکەدا نووسیم: (من ئەرکی نیشتمانیو نەتەوەیی پاڵی پێوە نام کە بچمە ناو شۆڕشی میللەتەکەمەوە، ئەرکی ئەخلاقیو برادەرایەتیش وای لێکردم کە خیانەت لەتۆو لەوەزیفەکەم نەکەم. بۆیە وا هەموو مەوادەکانی شەریکەم فرۆشتو پارەکەم بۆ خستنە بانقەوە)، حاتم نامەکەی بردبوو بۆ خەزووری (ئەحمەد حەسەن بەکر)و پێی وتبوو من فەرمانبەری واپاکم هەیە، ئیتر دوای گەڕانەوەم، حاتەم هاتە سلێمانیو سەردانی کردمو وتی تۆ لەجێگەی خۆت ئەمێنیتەوەو نایەڵم نەقلت بکەن بۆ جنوب، هەرواش بوو. دوای ئەوە، من لەناو لقەکانی کۆمپانیاکاندا لەسلێمانی: وەك تایەی سپێر وابووم، بەڕێوەبەری هەر کام لەو لقانە پەنچەربوونایە، منیان بۆ جێگەکەی ئەو نەقڵ ئەکرد. ئەوەش بەهۆی ئەوەوە بوو کە من شارەزاییەکی زۆرم هەبوو لەئیشوکاری کۆمپانیادا، چونکە لەساڵی 1958 ەوە تا ساڵی 1968 لەبەغداد خزمەتی وەزیفەم لەم کۆمپانیایانەدا بوو: (شرکة المواد البنائیة، شرکة الصناعات العقاریة و مصلحة الخیاطة). لەسلێمانیش لەکارگەی جگەرە تا ساڵی 1971. دوای ئەوە وەك وتم، لەلقی زیوتی نەباتی لەسلێمانی. جگە لەوانە، عەرەبیەکی باشم ئەزانی، حقوقیش بووم، چەندین خولی ئیداریم لەبەغداد بینیبوو، بەو هۆیانەوە، هەمیشە من منەتم ئەکرد بەسەرکاربەدەستاندا کە ئیدارەی ئەو جێگایانە ئەکەم، زۆریش مەبەستم بوو خانەنشین کرێم بۆ ئەوەی خەریکی پارێزەری بم، بەڵام ئەوان رازی نەئەبوون هەتا ساڵی 1982 کە جەمالی حاجی شەریف بوو بەسەرۆکی ئەنجومەنی تەنفیزیو بەهۆی ئەوەوە کە برادەری مندالّیو قوتابخانەی سەرەتایم بوو، زۆرم لێکرد کە رازی ببێ بۆ خانەنشین کردنم. ئەوەندەش پەلەم بوو بۆ ئەو خانەنشینیە، چاوەڕوانم نەکرد کە شەش مانگی تر خزمەتم

ببێ، بۆ ئەوەی (25) ساڵ تەواو بکەم، بەڵکو بەهۆی تەمەنەوە کە بەپێی پێناسەی نفوس پەنجا ساڵ زیاتر بووم، خۆم خانەنشین کرد *.

بۆ زانیارییەکی زیاتریش، من هەمیشە لەگەڵ شێخ جەعفەری پارێزگار ناکۆك بووم، لەبەرئەوەی بەعسی نەبووم، نووسراوێکی نهێنی لێنووسیم بۆ ئەوەی لەمودیری لابرێم، لەو کاتەدا سیروان جاف ئەمین عام بوو لەهەولێر، نوسراوەکەی پیشاندام و وتی: ئەگەرچی من ئەزانم کەس لەمودیرەکانی لقی ئەو کۆمپانیایانە لەسلێمانی لەتۆ بەتواناتر نیە، بەڵام ئەگەر داواکەی شێخ جەعفەر جێبەجێ نەکەم، ئەوا ئەو تۆ تووشی بەڵا یەکی گەورە ئەکا. وتم بەکاتبیش رازیم بەو مەرجەی دوایی خانەنشین کرێم، ئیتر نەقڵی کردم بۆ دائیرەی چاودێری بازرگانی، وەك فەرمانبەرێك نەك مودیر، مودیرەکەی عەلی سالح بوو، کە پێشتر لای من فەرمانبەرێك بوو لە شەریکەی ئەفریقی! ئەوەبوو دوای چەند مانگێك خانەنشین بووم پێش ئەوەی 25 ساڵ خزمەتی وەزیفە تەواوکەم.

جگە لەوە، خۆ هەر من تەنیا نەبووم کە بەڕێوەبەری فەرمانگەیەك بم و بەعسیش نەبم، لەو کاتانەدا دەیانی تر، بەڕێوە بەریش بوون و بەعسیش نەبوون، وەك: شێخ جەمالی خەزێنە، عەلیی ئەحمەدی تەهای باجی داهات، محەمەد سادقی باجی خانوبەرە، کەمال کەریمی کۆمپانیای تەئمین، کەمال بەگی بەنزینخانە، عەبدول رەزاقی تاپۆو چەندین بەڕێوەبەری قوتابخانەکان و شوێنی تریش.

ئێستاش دوای خستنی رژێمی بەعس، خاوەن فایلەکان ئاشکرا بوون، واتا رەش و سپی، لەبواردا دەرکەوت، من لەچەندین بۆنەو نوسینمدا لەدژی ئەو خاوەن فایلانەی بەعس دواوم و نووسیومە، بەڵام هەرگیز دەروونم ئەوەندە نزم نەبووە کەسێکی چاك و پاك بەتۆمەتێکی وا ناڕەوا تاوانبار بکەم چجای کەسێك کە هەموو ژیانی بۆ راژەی نەتەوەکەی تەرخان کرد بێ ئەگەرچی ئەو کەسە دوژمنیشم بێ. لەراستیشدا تاوانبارکردنێکی لەو جۆرە بۆ هەرکەسێك، بەبێ بەڵگەو هەر بە (ئەڵێن) ئەوە مەگەر هەر لەیەکێکی وەك

---

* من خۆم لەدایکبوونی 1934م، بەڵام لەسەرژمێری 1957دا، بەهەڵە بە 1924 نوسراوم.

خاوەنی ئەو جوێننامەیە بوەشێتەوە، ئەو بۆ بەرۆکی خاوەن فایلەکان ناگرێ وەك من بەرۆکیانم گرت ! ؟

* ئەڵێ: (ژیر.. ئایا، تەنیا د یڕە هۆنراوەیەکی شی بۆ کوردو شۆڕ شە نوێکەی هۆنیوەتەوە ؟ مەگەر تەنیا هەر لەدڵی خۆیدا هۆنراوەی بۆ کورد گوتبی 80.

– عەرەب ئەڵێ: (ئەگەر شەرمت نەکرد، چیت ویست بیکە) ئەی ئەو وەك تۆ و تت، خۆی لەلا پەڕە هە شتی کتێبەکە یدا نەینو سیوە: (ئەو ژ یرەی لە سەردەمی بوژاند نەوەی بزوت نەوەی کوردا یەتیی سالآنی پەنجاو شەستەکاندا، بەتیشکی گڕی بلێسەی روناکی هۆنراوە جوانە نەتەوەییەکانی، رێی پڕ لەتاریکونوتەکی شەوەزەنگی کوردایەتیی، بۆ لاوا نی نەتەوە کەی رۆشن دەکردەوە.

(ئەو ژیرەی، بەبیری وردی بەپیتو پیتۆڵانەی هۆنراوەکانی نێو دیوانی کوردا یەتی کێڵ گەی خاکی پڕ لەدڕکودالّی کورد ستانەکەی بۆ خاوێندەکردینەوەو.. هتد ! ؟) دواییش دێمە سەر ئەو هەڵبە ستانەی کاتی شۆڕشی نوێ وتومن.

* بەڵێ، خۆی لەرا ستیدا، ئەوەیان گرنگترە کە بەر لە شۆڕش، تۆ جەماوەری کوردت هانداوە بۆ شۆڕش، بۆ رزگاریو ئازادی، بۆ یەکگرتنەوەی پارچەکانی کوردستان، بۆ دەوڵەتێکی کوردیی سەربەخۆ، ئیذ جا ئاوا بەو زەقیەو بەو بوێرییەو لەژێر دەسەڵاتی رژێمە داگیرکەرەکانی کوردستاندا، ئەو هەڵبەستانەت بەناوی ئاشکرای خۆتەوە بڵاوکردۆتەوەو چاپکردووە، نەك هەر ئەوە، بەڵکو لە گەڵ ئەوا نەدا، رێکخ ستنی سیا سی شۆڕشگێڕانە شت بۆ نەتەوەکەت دروستکردووە لەگەڵ ژمارەیەك لەهاوبیرانتا بەناوی (کۆمە ڵەی ئازادیو ژیانەوەو یەکێتی کورد ـ کاژیك)ەوە بەر لەهەڵگیرسانی شۆڕ شی ئەیلول بەدوو ساڵو چوار مانگو بیستو حەوت رۆژ. واتا 1959/4/14، کە نەك هەر رژێمە داگیرکەرەکان، بەڵکو رێکخراوە سیاسییەکانی کورد ستانو کەسایەتییەکانی سەر بەو رێکخراوانەش (بێجگە لەخودی سەرۆك بارزانیو هەڤاڵ ئدریس) دژایەتی کاژیکیان ئەکرد، کاژیکیش پەیتا پەیتا لاوانی گۆشو پەروەردە ئەکردو ئەیخستنە ناو شۆڕشی ئەیلولەوە، بەتایبەتی هێزی خەبات کە گەورەترین هێزی شۆڕشی ئەیلول بوو، بە سەرکردەکەی فەتاح ئا غاو جێگرەکەی نوری حەمە عەلیو زۆر بەی زۆری پێ شمەرگەکانیەوە، کاژ یك

بوون، ئەوە جگە لەوەی، وەك ب. هـ ندرێن (لەتیف قەرەداخی) ئەڵێ: (سەرهەڵدانی هۆنراوەی کوردا یەتی ژ یر، گوا ستنەوەی بیرو باوەڕی نەتەوایەتی بوو لەسۆز (عاتیفە)وە بۆ تـ یور (النظریة) لەدنیای هۆنراوەی کوردیدا* .

بەرامبەر بەو قسەیە شی کە ئەڵێ: (خۆ نا شتوانێ بـ لێ هۆنراوەی کوندەکانو هەڵەبجەو راپەڕینم هۆنیوەتەوە، چونکە، ئەو هۆنراوە یەی لە 1991/3/10 دا نوسیوە) کە ئەشێ مەبەستی ئەوەبێ تۆ لەپێش راپەڕیندا هەڵبە ستی نەتەوەییا نەت نەنوو سیوە، ئەوا من لەجیاتی تۆ، وەڵا می ئەدەمەوەو ئەڵێم: بابچێ لاپەڕە 4ی ژمارە 32ی رۆژنامەی تایم بخوێنیتەوە کە لەبارەی ئەو هەڵبە ستەوە وتوو تە: (سالی 1988 دوای تێ کدانی گوندەکانو ئەنفال، بە هاوبیر حەمە سالح هۆشمەندا* ئەو هەڵبە ستەم بۆ ناردن واتا بۆ سەرکردایەتی پاسۆك لەشاخ).

– را ستییەکەی ئەو هەڵبە ستە، دوو بە شە، بە شی یە کەمیان کاتی تێکدانی گوندەکان، پێش راپەڕین، وتوومە بەشەکەی تری دوای را پەڕین، بەشی یەکەم:

ئەو گوندانە مەڕوخێنن

---

* ب. هە ندرێن: لێکۆڵێ نەوە، کام یل ژ یرو هۆنراوەی نە تەوەیی لەهەڵوێستو رەخنەدا. چاپخانەی ئۆفسێتی میناو ـ بغداد ـ 1985 ل3.

*حە مە سالح هۆشمە ند، ئەو سا پەیامنێری پا سۆك بوو، لەنێوان سلێمانیو بارەگای پاسۆکدا ئەهاتو ئەچوو، ئێستا یاریدەری پزیـشکیـیە لەخە ستەخانەی کۆ ماری لە سلێمانی، لە شەقامی گۆرانیش فرۆ شیاری شتومەکی پزیـشکییە، شایانی وتـ نە هەر ئەم هاوبیر هۆشمە ندە، کتێبە کەی هاوبیر ب. هە ندرێن (لەتیف قەرەداخی) بەناونیـ شانی: (کام یل ژ یرو هۆنراوەی نە تەوەیی لەهەڵوێ ستو رەخنەدا)ی بەخەتە خۆشەکەی نوسییەوەو هەر بەو دە سخەتە سالی 1985 ئۆفـ سێت کراو زۆریشی نەبرد، فرۆشتنی کتێبە کە لەلا یەن میری یەوە، قەدە غە کرا. ئا مادەکردنو چاپکردنو بلاوکردنەوەی ئەو کتێبە، لەو ساڵەدا، کە هەمووی بەسەرپەر شتی من بوو، کارێکی نەتەوەییانەی ئەوتۆ بوو، لەو رۆژگارەدا، لە هەموو کەس نەئەوە شایەوە، زۆری وەك پاڵەوانەکەی دوای راپەڕین، لەهەندەرانیش نەیانئەوێرا کتێبێکی وا بخوێننەوە، نەك ئامادەیکەن!

ئەو گوندانە مەسووتێنن
بەبێ ورە، لەدووکەڵی ئەو گوندانە زیرە مەکەن
لەبەربووره، تۆپی دەستی نامەردانە ئاگر مەدەن
ئەگەر سزای ئەو گوندانە سوتاندنە، چونکە گوندی جۆرە خەڵکێکی نەبەردن
کوڕە کوڕەی ئەوگوندانە وان لەچیا، ئەڵێن ئێوە ئەگەر ئازان، ئەگەر مەردن
وەرن ئێمە جەنگاوەرین، دروستکەری ئەو گوندانەین، وەرن وەرن
ئێمەین گیان‌و چاوو دەستی ئەو گوندانە، یەخەی ئێمەی لەسەر بگرن
وەرن لەمەیدانی جەنگدا دەرئەکەوێ: کێ سوارەیە، کێ پیادەیە
کێ لەسەر مافی نەتەوەی، لەگەڵ ئێوەی ترسنۆکا، یەك بەدەیە
ئەگەر کێشەی ناڕەواتان، دەستەو یەخە، لەمەیدان‌و کۆڕی جەنگدا
لەگەڵ ئەو خاوەن گوندانە یا لەتاوان دەسهەڵگرتن ئەنجام نەدەن
ئەوا لەجێی ئەو گوندانە، ئەو مەردانە، کە دەستێکیان پیادا هێنان
لەکەللەی سەری پەڕیوتان، گوندی جوان‌و رازاوەترن دروست ئەکەن.

پێشینییەکانی ئەو هەڵبەستەش هاتنەدی، ئەوەبوو لەراپەڕیندا، کەللەی سەریان پەڕی‌و گوندەکانیش تازەکرانەوە. بۆیە دوای راپەڕین، بەشەکەی تریم تەواوکرد.

ئێستا جێگەی خۆیەتی بپرسین: ئاخۆ خاوەنی ئەو جوێننامەیە لەهەندەرانیش، ساڵی 1988 ئەو ساڵەی کە من ئەو هەڵبەستەم تیا وتووەو تیا بڵاوکردۆتەوە، ئەو ئەیوێرا ئەو بەشی یەکەمی هەڵبەستە بخاتە گێرفانیشی، نەك شتێکی وابنووسێ!؟ ئیذجا خۆ من وەنەبێ پێش راپەڕین هەر تەنیا ئەو هەڵبەستەم وتبێ.

* من لەو باوەڕەدام، ئەو هەڵبەستانەی ترت کە لەنێوان ساڵەکانی 1982–1990دا وتوتن‌و بەناوی ئاشکرای خۆتەوە بڵاویشت کردوونەتەوە، لەو بەشی یەکەمەی هەڵبەستی (گوندەکان‌و راپەڕین‌و هەڵەبجە) یە کەمتر نین، ئەوا نەی لەژمارە 34 ی رۆژی 2002/12/4ی رۆژنامەی تایمدا ل5 هێمات بۆ کردوون.

* جگە لەو هەڵبەستانە، نوسینەکانیشت لەبواری نەتەوایەتی بەگشتی‌و کوردایەتی بەتایبەتی، هەمان گرنگیان هەبووەو بەڵگەی ئەوەن ئێوە هەمیشە رۆڵەی دڵسۆزو جەوامێری نەتەوەی کوردن‌و هەمیشە لەسەنگەری خەباتی کوردایەتیدا بوون، نمونەیەکی ئەو نووسینانەش، وتارە شاکارەکەت (مەحوی هەستیارێکی نەتەوەیی بووە)ی ناو پەڕاوی (لەبارەی مەحوی لوتکەوە) یە کە ساڵی 1986 لە چاپخانەی سومەر لەبەغداد چاپکراوە.

ئینجا وەك هەستیار ئەڵێ:

بازاڕی دەهرە، قیمەتی ئەشیا بەجێگەیە
مێشێ گەییە رووی نیگارێ، بەخاڵ ئەچێ

ئەو وتارو هەڵبەستانەی تۆ، هی سالآنێکە کە رژێ‌می فاشستی بە غداد، دڕندا نەترین هێرشی ئەبرد بۆ سەر نە تەوەی کوردو بۆ سەر رۆشنبیرانی کوردو تێکڕا جەماوەری کوردستان، لەرۆژگارێکی ئاوادا، نووسین‌و هەڵبەستی لەو جۆرانە لەدەست هەموو کەس نایەت، بەتایبەتی لەژێر ئاگربارانی ناو کوردستاندا، ئاخۆ ئەم نووسەرە تازەکوورە یەی دوای را پەڕین، لە ئەوروپای شەقام تەختیشدا، لەو رۆژا نی ئاگربارا نەی کورد ستاندا، نووزەیەکی لێوە هاتووە بۆ کورد!؟ بۆ!؟ خۆ منداڵ نەبوو!!

– کەواتە جێی خۆ یەتی ئێستا من پر سیارەکانی لا پەڕە 80ی ناو جوێننامە زەردەکەی (دیدی نەتەوەیی‌و دیدی نانەتەوەیی) ئاڕاستەی خۆی بکەمەوەو بڵێم: ئەرێ کاکە تۆ ئەو زمانە درێژەی دوای راپەڕینت، بۆچی تاکە یەك جاریش بۆ کوردو کوردا یەتی نەخستە کارو لەو هەموو سالآنەی کوردستان تیا بندەستبووە، کورد بەخراپترین شێوە ئەچەوسێنرایەوە، ئەو هەموو کیمیابارانەی ناوچەکانی هەڵەبجەو قەرەداغ‌و بادینانی تیا ئەکرا، ئەو ئەنفالانەی روویاندا، ئەو هەموو کوڕە کوردەی بەدەستی داگیرکەرە کە لەزیندا نە تاریکەکانی دەوڵەتی عێرا قدا لە سێدارە ئەدرا، ئەو هەموو پێشمەرگە ئازایانەی کوردستان لەسەنگەری کوردایەتیدا بەگوللەی دوژمن ئەپێکران! ئاخۆ لەو سالآنەدا، تۆ لەکام دیسکۆی مۆسکۆو ستۆکهۆڵمدا سەرچۆپیی دانس‌و هەڵپەڕکێت کێشابێ!؟ خۆ ناشتوانی ئەو چەند رۆژەی دوای نسکۆی شۆڕشی ئەیلول، چوویتە پاڵ پاسۆك لەشاخ (بەقسەی خۆت!) بکەی بەماڵ بەسەرمانەوە، چونکە تۆ تاسەر نە لەگەڵ پاسۆك مایتەوەو نە لەشاخەکانی کوردستان ئارامت گرت بۆ خەباتێکی چەکدارانە. لەشارەکانی کوردستانیشدا، وەك ئێمە، نەمایتەوە بۆ خەباتی ژێرزەمینی دژی ئەو رژێمە. زۆر کەس وەك تۆ، شاخەکانی کورد ستانیان کرد بەپە یژە بۆ هەڵاتن لەکورد ستان‌و بۆ خۆگەیاند نە سەرچۆپیکێشان لەدیسکۆکانی ئەوروپای نەرمونیاندا! دیسان نا شتوانی بڵێیت لەپێناوی راژەی نەتەوەکە تدا، بۆ تەواوکردنی خوێندن چوویت بۆ یەکێتی سۆڤێت، چونکە دوای دوکتۆرا کەت لەوێ، لەجیاتی ئەوەی رووبکەیتەوە کوردستان (شاخەکانی یا شارەکانی) هەوارت گواستەوە بۆ وڵاتی سوید!! ئینجا ئەوا ئەمڕۆ چواردە ساڵێك بەسەر راپەڕیندا تێئەپەڕێ، کەچی هێشتا زاتی هاتنەوە بۆ کورد ستان نا کەیت،

لەکاتێکدا کە زانکۆکانی کوردستان، پێویستییەکی زۆر یان بەئێوەو ما نان هەیە، بەتایبەتی پێویستییەکی زۆر بەخاوەن بڕوانامە یەکی دوکتۆرا لە (پەتا تە)دا، ئیتر تۆ چ قارەمانێتی یەك بەئێمە ئەفرۆشێت لەکورد ستانی سویدەوە ! ؟

* ئەڵێ: (ئەندامانی سەرکردایەتی ئەو کا تەی پا سۆك، ساڵی 1979 ویستیان بتکوژن، بەڵام چانست هەبوو، لە شار نەبووی، هەروەها ئەڵێ: هەرچەندە ئەو کاتە نەیناسیویت، بەڵام حەزی نەدەکرد، نەتەوەیەکانی کورد دەستیان بەخوێنی یەکدی سووربێ. لە بەر ئەوە ئا گاداری عە بدوڵا ئاگرینی کردووە، ئاگات لەخۆت بێ 82..

– هەویری ئەم قسەیە چەند جامێك ئاو ئەکێشێ:

1–ساڵی 1979 لەشاربوومو بەبست لێی دوورنەکەوتومەتەوە، هەمیشە بەکراسێكو پانتۆڵێك، یا ئەوپەڕی چاکەتێکەوە ئە گەڕام، نە چەکداربووم، نەچەکدار ئەیپاراستم، چونکە نەئەگزوزم دڕابوو، نەناوم زڕابوو، ئێستاش نە بەکەسوەڕم، نەشاربەدەرم!

2– ئاگرین لەو بارەیەوە هیچی پێنەوتووم، دووریش نەبوو لێمەوە، منو هاوبیر ئاگرینو هاوبیر مژدە تایەر، لەناو شاری سلێمانیدا، هەمیشە هاوبیرو هاوکاری یە کدی بووین تا را پەڕین، دوای را پەڕین، مەکتەبی سیا سیی پاسۆکمان ئاشکرا کرد کە پێکهاتبوو لەمولازم کەریمو مولازم شوانو ئێمە، ئەو سیانە.

* ببوورە، با من تەواوی بکەم:

3– چۆن ئەڵێ ئەو کاتە نەیناسیویت ! ؟ ئەی خۆی لەلا پەڕە هە شتی پەڕاوەکەیدا ناڵێ:

(ئەو ژ یرەی کەرە سەی د یدو بۆ چوونەکانی سەردەمێکی م ێژوویی بیرکردنەوەو کارکردنی من بوو) ! ؟

4– ئەو کە ئەڵێ: (حەزم نەدەکرد نەتەوەیەکانی کورد، دە ستیان بەخوێنی یەکدی سووربێ) ئایا ئەمە دانپیانان نیە، لەلای ئەوەوە، کە تۆ نەتەوەییەکی کورد بووی؟ ئایا ئەم قسەیەی هەموو ئەو بوختانو تۆمەتانەی ناو قسەکانی پێشووی پووچەڵ ناکا تەوە بەرامبەر بەتۆ، ئا یا ئەکرێ (بەعسییەك!) بە نەتەوەییەکی کورد ناوببرێ ! ؟

5– من لەو باوەڕەدا نیم ئەو سەرکردایەتییە، بیری لە شتێکی واکردبێتەوە، بەڵکو ئەوەی من بیستوومە، سەرکردایەتیی پا سۆك زوو لەو گەیشتو لەریزەکانی خۆی دووری خستەوە.

– سەرکردایەتی پاسۆك لەدەوروبەری ئەو ساڵەدا، دووجار نامەی بۆ من نووسی، بۆ ئەوەی هەرەوەزیان لەگەڵدا بکەم، هەردوو نامەکە، مەلا شوان بۆی هێنام، منیش هەرەوەزییەکەم کرد، ئیتر مەلا شوان بەردەوام سەری ئەدامو چاپەمەنییەکانی ئەوانی بۆ ئەهێنامو منیش نووسینو هەڵبەستم بۆ ئەنادرن. ئەوانەی ئێستا لەبیرمن: هەڵبەستی (گوندەکان)م بەهاوبیر حە مە ساڵح هۆشمەندا بۆ ناردن، ئەوانیش کتێبی (الأسس ـ للدکتور عصمت سیف الدولة) یان بەهاوبیر فریادی ژنبرامدا بۆ ناردم کە بۆیان وەرگێڕمە سەر زمانی کوردی، منیش دوای وەرگێڕانی، هەر بەودا بۆم ناردنەوە، ساڵی 1980 تا 1982 بەڕێوەبەری لقی کۆمپاذ یای مەوادی ئیذ شائی بووم لە سلێمانی، یوسفە لچە، پاسەوان بوو لامان، زوو زوو داوای مۆ ڵەت (ا جازە)ی ئەکرد، ئەمزانی کاری تەتەری بۆ پاسۆك ئەکات. رۆژێك پێم وت: ئەزانم تۆ ئەچیت بۆ سەرکردایەتی پاسۆك! یوسف زۆر ترسا! وتم مەترسە منیش هەوم. ئیتر کە لە یەك ئا شکرا بووین، ئەویش هەموو جارێ نوو سراوەکانی ئەوانی بۆ ئەهێنامو راسپاردەکانی منی ئەگەیا ند، لەناو شاریش، وەك پێ شتر وتم، لەگەڵ هاوبیر ئەندازیار مژدە تایەر کە لێپرسراوی پاسۆك بوو لە سلێمانیو هاوبیر ئاگرین، یەکترمان ئەبینیو وهاوکاری یەکبووین، هاوبیر مژدە، پێشتر کاژیك بوو. ساڵە 1974 بۆ 1975 لەگەڵ فەتاح ئاغای ئامر هێزی خەبات چەند جار سەردانی ماڵی ئێمەو مامۆستا هەردی (کە لەیەك خانوودا بووین لەنەغەدە) ئەکرد وەك پابەندییەك بەکاژیکەوە، دوای راپەڕین، لە سلێمانی هەموو یەکمان گرتەوە. دوای رەوەکەش سەرکردایەتی پاسۆکمان گواستەوە بۆ بیارە، دوا یی بۆ قەڵا چوالان، کە ئیدارەی حکو مەتیش لەکورد ستان کشایەوە، گەڕاینەوە سلێمانی.

* ئەڵێ دوای هەرەسی 1975، بەهاندانی دوو کوردی پەڕیدەی ئەورووپا، ویستووتانە بەناوی کاژیکەوە، گفتوگۆ لە گەڵ بەعس بکەن لە سەر ما فە رەواکانی گەلی باشووری کوردستان. تا چەند هاوبیرێکی دیکە بەهۆ شیان هێناونەتەوەو دەستیان پێ لەو کارە هەڵگرتوون 81 و 82.

–راستییەکەی ئەوە بیرۆکە یەك بوو، نەك ئێمە ویستبێتمان گفتوگۆ لەگەڵ بەعس بکەین نە لەسەر مافی کوردو نە لەسەر هیچ شتێك.

ئەو کاتە، لەئەندامانی سەرکردایەتیی کاژیك، تەنیا منو هاوبیر فایەق عارف لەسلێمانی مابووین. ئێمە ئاگامان لە هیچ شتێکی لەو جۆرە نەبوو، بیرۆکەکەشمان زۆر بەلاوە سەیر بوو، لەگەڵ ئەوەشدا، ژمارەیەك لەکادیرە پێشکەوتووەکانی کاژیکمان کۆکردەوەو بیرۆکەکەی ئەو دوو برادەرەمان پێ ڕاگەیاندن. لەئەنجامدا هەر هەمووومان ئەو بیرۆکەیەمان ڕەتکردەوەو ئەوانیش گەڕانەوە بۆ ئەورووپا، جا ئەوە چیە ! ؟ ئەوە بیرۆکەی دوو کەسبوو کە ڕەتکرایەوە، ئەو بۆ یەخەی ئەو حیزبا نە ناگرێ کە لە گەڵ بەعس، دژی شۆڕشێ کورد، چوونە یەك سەنگەرەوە ! ؟

* ئەڵێ ژ یرو هاوبیرە کانی، کەی‌و لەکوێ نوو سیویانە، ب لۆکی سوسیالیستی مارکسییانە لەجیهاندا هەرەسدێنێ ؟ ! 82. ئەم پێشبینییەی لەکوێ کردووە، تۆ بڵێی خەوی دیبێ 83.

– من خەوم دیوە ؟ یا ئەو لەخەوی غەفڵەتدا نووستووە ! ؟ با سەیرێکی وتارەکەی من (مەحوی هە ستیارێکی نە تەوەیی بووە) بکات لە پەڕاوی (لەبارەی مەحوی لوتکەوە) کە ساڵی 1985 نوسیبووم‌و لەلاپەڕە 136 دا بڵاوکراوەتەوە کە وتوو مە: (دەربڕینی زاذستانە، چ بەوەی بخرێتە پاڵ پێڕەو، یا چ بەوەی بخرێتە پاڵ سوشیالیستی، لەرۆاژنێکدا باوبووکە زانست پێشنەکەوتبوو، بەڵام ئەمڕۆ، دوای ئەوەی زاذست پێ شکەوت‌و بیردۆزەی واها تە ئاراوە کە سەلماندی: مادە ناکۆك ذ یەو لەناو ناخی مادەدا پێچەوانەیەتی‌و دژایەتی‌و ناکۆکی نیەو دوای ئەوەی بەخستنە کار (التطبیق) دەرکەوت کە سوشیالیستی مادی سوشیالیستیەکی زانستانە ذ یەو ئەنجام وەك پێ شبینی‌و بیردۆزە کەیان دەرنا چێ‌و لە هەر وڵاتێ کی سوشیالی ستی مادیانە، ئەنجام جۆرێکی جیاوازە لەوانی ترو پاشەکشەو گەڕانەوەش، رۆژ لەدوای رۆژ زیاتر ئەبێ).

ئایا ئەو قسانە ئەوە ناگەیەنن کە ئەو سوسیال ستییە هەرەس دێ نێ ؟ خەتای من چیە ئەو هێشتا پێویستی بەوە هەبێ هەموو شتێکی بۆ حونجە بکرێ ! ؟، بەڵێ هەر دیاردەیەك لەم گەردوونەدا ئەگەر بنچینەیەکی زاذستی نەبێ، ئەنجامەکەی هەرەس ئەبێ. ئەمە ڕاستییەکی بەڵگەنەویستە، ب لۆکی سوسیالیستیش لەجیهاندا، چونکە لەسەر ئەو سوسیالیستیە نازانستییانەیە

دروستکرابوو، ئەوا دیاربوو ئەمیش هەر هەر سی ئەهێنا، چونکە ئەوەی لەسەر بۆش دروست بکرێ، ئەویش هەر بۆشە. ئەو پاشەکشەو گەڕانەوەی ڕۆژ لەدوای ڕۆژە لەسویالی ستی مادیانە یە، ئەوە بەڵگەی ئێ مە بوو بۆ هەرە سی ئەو سوسیالی ستی مادیا نەو مارک سیانەیەو بۆ هەرە سی بلۆکەکەشی. سەلماندنی نازانستیی ئەو سۆسیالی ستییەش، هاوکێ شەیەکی ئەوەندە گران نەبوو، ئەنجامی بیردۆزەی ئەو سوسیالیستییە مارکسیانەیە، دوای نزیکەی حەفتا ساڵ خستنەکار، چەند جار دەرکەوت کە لەهەمووکات و هەموو جێگەیەك، نەیەکسان بوو، نە سەرکەوتووش بوو، بیردۆزی زانستیانە، ئەبێ ئەنجامەکەی نەگۆڕبێ، کە گۆڕا، ئەوە زانستیانە نیە. کە سەرکەوتووش نەبوو، ئەبێ (بیردۆزە کە) چارە سەر کەیت، نەك (ئەنجا مەکانی)، کە بیردۆزەکەشت دەسکاری کرد، ئەوە واتا بیردۆزەیەکی تازەت هێنایە ئاراو ئەوی پێشوو نەما.

*ئەڵێ: (ئەگەر ئەو سوسیالیستەی کۆمۆنیستەکان، زانستانە نەبووبێ، ئەدی سوسیالستی زانستانە کامەیە؟ 83.

– ئەڵێم تا ئێ ستا هیچ سوسیالی ستیەکی زاد ستانە نەهاتۆ تە ئاراوە لەجیهاندا، بەسوسیالستییەکەی کاژیکیشەوە، من زوو لەو سوسیالستییەش کەوتمە گو مانو وتوو مە: ئێ مەی نەوەی ئەمڕۆ، بۆ مان ذ یە لەئێ ستاوە سیستمێکی ئابوری بسەپێنین بەسەر نەوەکانی دوارۆژما ندا کە بێگو مان ئەوان لەئێمە پێشکەوتووتر ئەبن، بەپێی بیردۆزی گۆڕان (تـ طور). نەوەی نوێ، با خۆیان ڕژێمی ئابوری بۆ خۆیان دانێن. بۆ ئەمڕۆش (ق سەکە هی پێش زیاتر لە 30 ساڵە) فەرمانڕەوا یەتیی کورد ستان، بەدە ست کورد خۆیەوە نیە تا سیستمی ئابووریەك بۆ خۆی دیاری بکا. لەجیهانیشدا، ئەوە بەچاوی خۆمان ئەمانبینی ئەگەر گەنمو برنجی ڕۆژئاوای پیشەسازو ئابوری ئازاد نەبوایە یەکێتی سۆڤێتی کـشتوکاڵو سو شیال بەهیلاك ئە چوو! من هەمیشەش سەرنجی ئەوەم ئەدا کرێکارێك ئەگەر بەپارچە کاربکات، یا کارێك بۆ خۆی بکات، بەهەرمێکی زیاتری ئەبێ وەك لەوەی بەکرێیەکی دیاریکراو کار بکات. کەواتە ئابوریی ئازاد، لەو سوسیالستییانەیە باشترە. بەڵام بۆ ئەوەی مرۆڤی هەژارو بێدەسەڵاتو بێدەرەتانیش، کەمترین رادەی ژ یانی دابین بێ، جۆرێك لەدادو زامنکردنی کۆمەڵایەتی پێویستە.

من پێشتریش لەسەرکردایەتی پاسۆکدا، لەو جۆرە قسانەم بۆ کردن، قسەکانیان بەهەند وەرگرتو واز یان لەبیرۆکەی سوشیالستی هێنا، لەکۆنگرەکەی قەلاچۆوالاندا ساڵی 1992، دریژەی ناوی پاسۆکیان لە (پارتی سوشیالستی کورد)ەوە، گۆڕی بۆ (پارتی سەربەخۆیی دیموکراتی کورد).

من بەهەڵبەستیش ئەوەم پیشانداوە کە لەئاستی نەتەوەی کوردا، جیاوازییەك نیە لەنێوان (دارو پەردوو)دا کە مەبەستم هەردوو زلهێزەکەی دنیابووە، هەروەها بەبەرەی چەپم وتووە: پێڕەوەکەتان پێڕەوێکی زانستی نیە، چونکە سەرەتاکەی لەگەڵ ئەنجامەکەیدا جیاوازە، کە زانستیش نەبێ، دیارە هەرەس ئەهێنێ، ئەو هەڵبەستەشم ساڵی 1976 وتووە*. ئەمە بەشێکە لەو هەڵبەستە:

ئەی خەڵكو خوا مرۆڤەکان: لەلاتان
ئاشکرایە (دەستی درێژی تاوان ! !)
دەریبێنن دەفتەری رەشکراوە
بەو وشانەی گوایە هی ئێوەی پیاوە !
کوا مافی مرۆڤی چەرخی ئەستێرە ؟
کوا چارەنووسی ئەو خەڵکەی لەژێرە ؟
خۆشەویستەکەم، ئەو شاگوڵە شەنگە
ناوهێنانی لەلای ئێوەش بۆ نەنگە ! ؟
چونکە بەناوهێنانی ئەو دڵی دێو
دائەخورپێ و ئەڕەنجێ: جنۆکەو خێو ! ؟
ئەی ئافەرین پشتو پەنای لاوازان !
بۆ قسەی رووتی بێکردارکە ئازان ! !
نەخێر ئێوەش دێوو خێوێکن تەواو
گورگە بۆرەن بەپێستی مەڕداپۆشراو !
منی رەجاڵ خەڕو نابم بەئێوە
رێڕەوێکتان هەیە ئێوەش هی دێوە
لەلای من داربێ یا پەردوو، یەکسانە

* بڕوانە: ژیر ـ هەڵبەستەکانی ژیر ـ دەزگای چاپەمەنیی رۆژ لەسوید ل91 و 92.

دۆستایەتی لەلای ئێوەش، سامانە
پێڕەوی ئێوە خەڕەکی سواوە
بەپینەی ئاگرو ئاسن وەستاوە
ناوی ئەنێن زانستی زانستەکان
خەڕەکێکە ناوی زلو دێی وێران !
زانستی چی ! ؟ ئامێرێکی ناسازە
سەرەتای لەگەڵ ئەنجامدا جیاوازە !

*ئەڵێ: زۆر بەی زۆری (کاژیکنا مە) زادەی بیری ئە ندامانی دە ستەی دامەزرێنەر (مەبەستی دە ستەی دامەزرێنەری کاژیکە) نەبووە، چونکە، بەشێکی زۆری، لەسەرچاوە مێژوویی و نوسینەکانی نووسەرە نەتەوەییەکانی عەرەب و خۆرئاواوە وەرگیراون 83.

– باپچێ کتێبەکەی دوکتور جەمال نەبەز بخوێنێتەوە (بیری نەتەوەیی کوردی، نە بیری قەومیەتی رۆژهەڵاتی و نە بیری ناسیۆنالیزمی رۆژئاواییە). هەرچەندە لەو باوەڕەدام کە خوێندبێتییەوە. چونکە ئەو کتێبە و تارێکی سمیناری بوو لەرۆژی 1984/8/18دا لەستۆکهۆڵم ـ سوید خوێندراوەتەوە بەبۆنەی بەستنی کۆنگرەی سێیەمی رێکخراوی خوێندکارانی سوسیالیستی کورد لەئەوروپا ـ سوکسە Sokse ەوە کە لە 18 و 19 ئابی 1984دا لەستۆکهۆڵم بەسترا. چاپی یەکەمی هەر هەمان ساڵ 1984 لە ستۆهۆڵم کرا. چاپی دووەمیش لەلەندەن ساڵی 2002 کرا. کە بەڕێز دوکتۆر نەبەز بە (220) لاپەڕە راڤەی ئەو راستییەی کردووە. پێویست ناکا من لێرەدا ئەو راستیانەی ناو ئەو پەڕاوەی د. نەبەز دووبارە بکە مەوە، هەر کەس ئەو پەڕاوە بخوێنێ تەوە، تێ ئەگا کە کاژیکنا مەو هەموو دیدوبۆ چوونە نەتەوەییانەکانی ئێمە، زادەی بیری خۆمانە. سوسیالیستییەکەی کاژیکیش، هەر تایبەت بوو بەکورد، ئەگەرچی من پارێزگاریم بەرامبەر بەوەش هەبوو، تەنیا سوسیالیستییەك کە من پەسەندم ئەکرد، دادی کۆمەڵایەتی بوو، وەك سوسیال دیموکرات.

* و تراوە: (کورد بدوێ نە، شەرعی خۆی ئەکا !) ئەم نوو سەرە تازەکوورەیە، دوای ئەوەی چەردەیەك بەپەسەندکردنی یەکێتی سۆڤێتو سوسیالیستییەکەیو بەخشینی ماف بەکەمینەکانیدا هەڵئەدا، ئینجا ئەڵێ: ئەوەی لەوێ نەبوو: (ئازادیی رادەربڕینو دیموکراسی بوو) 84.

– جاچی مایەوە ! ؟

* لەوەش سەیرتر ئەڵێ: (دیکتاتۆریو نان، لەئازادیو برسێتی باشترە) 85.

– ئەی نەمانوت ئەوەی بەگەورەیی فێری پڵاوخواردن ببێ، دەس ئەبا بۆ لووتی، ئەمیش چونکە بەگەورەیی سواری نووسین بووە، ئەوەتا وڕێنەی وائەکا !

* نوکتە یەکی تر! ئەڵێ: (بریا، کوردیش لەبندە ستی دەو ڵەتێکی کومۆنیستی وەك یەکێتی سۆڤێتدا بووایە، جا ئەوکا تە دە مانبینی، چۆن دەژیاو ئازاد دەبوو)85.

– ئەمەیە ئەڵێن لەگوێی گادا نووستووە ! ئەی بەشێك لەنەتەوەی کورد لەبندەستی یەکێتیی سۆڤێتی کۆمۆنیستدا نەبوو! ؟ ئەی نەمانبینی چۆن ژیاو، چۆن نەك هەر ئازاد نەبوو، بەڵکو چۆن ئە شکەنجە دران‌و پەرتوبڵاو کرانەوەو زۆربەی زۆریان توێنرانەوە ؟

* لەلا پەڕەکانی 86 تا 89 دا بەراوردی وڵا تانی سوسیالیـ ستی‌و سەرمایەداری ئەکات‌و یەکەمیانی لەدووەمیان زۆر زۆر لاباشترە ! .

– ئەی ئە گەر وا یە بۆ چی خۆی بەهە شتی سۆڤێتی سوسیالیـ ستی بەجێهێشت‌و رووی کردە دۆزەخی سویدی سەرمایەدار! ؟

* ئەمەیان سەیرە ! باسی چاوو گوێی خۆی ئەکا ! ! ئەڵێ: (با لێرەدا، دەربارەی یە کەمین د یداری من‌و ژ یر، چیرۆکێکی کۆن بگێڕمەوە، کە پێوەندیی بەزاراوەی نەتەوەوە هەیە، پێش ئەوەی لەنزیکەوە ژیر بنا سم، لەدوورەوە ناوم بیستبوو. هۆنراوەی نێو دێوا نە ‌بچکۆلە خنجیلانە کەی ـ کوردایەتی ـ م، چەند جارێ خوێندبووەوە، زۆر سەرنجی راکێشابووم، بە شێوەیە زۆربە شیانم لە بەر کرد بوو، بەکوردیی کو شتەی بیرو باوەڕو رێبازەکەی بووم، جاروباریش، لەسەرجادەو لەکۆڕە وێژەییەکاندا دەمبینی، بەسەرسامییەوە تێمدەڕوانی. هێشتا نەمدەناسی‌و حەزم دەکرد، لەنزیکەوە بیبینم‌و بیناسم، قسەی لەگەڵ بکەم، پتر لەهە ست‌و سۆزی تێبگەم، تا بەتەواویی بیناسم‌و دەربارەی بیری نەتەوەیی، زانیاریی پتری لێ وەرگرم. کاتێ لەکۆتایی ساڵی 1970 دا، تێکەڵاوی یەکی لەڕێکخ ستنەکانی کاژیك بووم، ژیرم هێندەی دیکە خۆشویست، ئیدی وام لێهاتبوو، بێ ئەوەی بەباشی بیناسم هیچ شتێکی دیاریکراو، لەبارەی باوەڕ، هەڵوێست، رەوشت‌و

ژیانی تایبەتیی خۆیەوە بزانم، بە چاك‌و بەخراپ، لای ئەندامانی پارتی کۆمۆنیستی عێراق، داکۆکیم لێ دەکرد، رەنگە چەن جارێ لە سەر ژێرو باوەڕەکەی لەگەڵ ئەو هەڤاڵ‌و هاوڕێیانەدا، تووشی دەمقالێ، ساردیی‌و گرفت بووبم.. لەگەڵ دکتۆر کاوس عەزیزی هاوڕێمدا، پێکەوە خوێندکار بووین‌و لەزانکۆی سلێمانیی دەمانخوێند. پاش نیوەڕوان، ناوبەناو، سەردانی مامۆستا شاکیر فەتاحمان دەکرد) تا ئەگاتە ئەوەی ئەڵێ: (رۆژێکیان سەرەتای ساڵی خوێندنی 1972 ژێر لەوێ دانیشتبوو، ویستی با سێکی رامیاریی‌و نەتەوەیی بکاتەوە. لەنێوان قسەکانیدا گوتی: نەتەوە شتێکی هێندە پیرۆزە تەنانەت خواش لەقورئاندا، چەن جارێ باسی کردووە ــ منیش زۆر سەیرم لێ هات‌و دەسبەجێ گوتم: ئەو نەتەوە یەی خوا لەقورئاندا باسیکردووە، لەگەڵ ئەو نەتەوەیەی وەك زاراوەیەکی ئیتنیك بەکاردێنرێ، زۆرجیاوازییان هەیە، بەچەن دێڕێکی کورت باسمکرد، ئیدی هەردووکیان بێ دەنگبوون. دوایی ناوی دوو پەرتوکی نووسەری عەرەب دوکتۆر کەمال یوسف ئەلحاجم بۆ ژێر نووسی‌و گوتم: حەزدەکەم ئەوانە بخوێنیتەوە، ئەویش بەخۆشییەوە وەریگرت، بەو جۆرە لەسەر قسەکانی ئەڕوا تا ئەگاتە ئەوەی ئەڵێ: (بەڵام هەرئەو جارە بەسبوو، ئیدی بەتەواوی لێی تێگەیشتم، زانیم، ئەو ژێرەی چەن ساڵێ بوو، بەئاواتەوە بووم، بیبینم ئەوە دەرنەچوو کە من چاوەڕێمدەکرد، چونکە هێندێ جار گوێ پێش چاو دەکەوێ، بەتەڵەو فاقەی ناووناوبانگی روناکبیر، نوسەر، هونەر، هونەرمەند، رامیارەکانەوە دەبێ‌و بەخۆڕایی خۆشیدەوێن!) 96،97.

– راستە سەیرە! سەیرەکەشی لەوەدایە، لەو چیرۆکە کۆمێدییەدا، خۆی تێکەوتووە! بابزانین چۆن؟:

1– چیرۆکێکی هەڵبەستراوەو من تا ئێستاش ئەوم روبەڕوو نەدیوە، هەرگیز قسەیەکی لەو جۆرەشم نەکردووە. گریمان کردبێتیشم، ئایا بەتەنیا قسەیەکی وا کە من گوایە وتبێتم (نەتەوە شتێکی هەندە پیرۆزە، تەنانەت خواش لەقورئاندا، چەن جارێ باسی کردوە)، بەوە هەموو نهێنییەکانی مندی بۆ دەرکەوت‌و بەتەواوی لێم تێگەیشت؟! ئەمە ئەبێ چ قاوەگرەوەیەك بێ!؟

2– دیارە ئەم کۆنە قوتابیە نازیزەکەی من، ئێستاش جیاوازی لەنێوان چاوو گوێ‌و بیردا ناکا. بەبەڵگەی ئەوەی هەر دوای ئەو قسانەی ئەڵێ: (هێندێ جار گوێ پێش چاو دەکەوێ)! ئەم قسەیەی ئەوە ئەگەیەنێ کە ئەو

بەگوێ (هۆنراوەکانی منی خوێندبێتەوە) نەك بە چاو، هەروەها بەگوێ هۆنراوەکانی منی لەبەرکردبێو سەرنجی راکێشرابێ، نەك بەبیر، یا قسەکەی ئەوە ئەگەیەنێ کە بەچاو یا گوێ، کو شتەی بیرو باوەڕو رێبازە کەی من بووبێ! نەك بەبیر.

3– ئەگەر وایە ئەو ساڵی 1972 بەهۆی تەنیا ئەو قسەیەوە: (بەتەواوی لەمن گەیشتبێو زانیبێتی ئەو ژیرەی چەند ساڵی بوو، بەئاوا تەوە بوو، بیبینێ، ئەوە دەرنەچوو کە ئەو چاوەڕوانی ئەکرد) ئەی بۆ چی هەتا کوردستانیشی بەجێهێشت ساڵی 1981 هەر لە سەر بیروباوەڕە کەی من مایەوە - 107 ئەوەندەش دڵسۆزم بوو، کە خۆی و تەنی، ساڵی 1979 ئاگاداری عەبدوڵا ئاگرینی کردووە کە ئاگام لەخۆم بێ -82. نەك هەر ئەوە، ئەو تا ساڵی 2002 یش لەنوسینەکەیدا هەر مەستی (هۆنراوەی نێو دێوانە بچکۆلە خنجیلانەکەی - کوردایەتی - منە) و شەی خنجیلانە، بۆ مەتحو سەرسام بوون بەکاردێ، نەك بۆ زەم.

4– خۆی واپیشان ئەدا، کە لەحەفتاکاندا، ئاستی رۆشنبیرییەکەی ئەوەندە بەرزبووە، کە ئامۆژگاریی منی کردووە لەبارەی ئەو کفرە گەورەیە کە گوایە وتوومە: (نە تەوە ئەوەندە پیرۆزە خواش لەقورئاندا باسی کردووە). هەروەها سەرنجی بۆ دوو پەرتووکی یوسف حاج راکێشاوم.. کە چی هەر خۆی ئەڵێ: (کاتێ لەکۆتایی ساڵی 1970 دا، تێکەڵاوی رێکخستنەکانی کاژیك بووم، ژیرم هێندەی دیکە خۆشویست، ئیدی بێ ئەوەی بەباشیی بیناسم، هیچ شتێکی دیاریکراو، لەبارەی باوەڕ هەڵویست، رەوشتو ژیانی تایبەتی خۆیەوە بزانم، بە چاكو بەخراپ، لای ئە ندامانی پارتی کۆمۆنیستی عێراق، داکۆکیم لێ دەکرد 96)! ئەم دوو قسە ناکۆکە چەندی بەچەندە!؟ ئەو ئەگەر لەئاسێکی رۆشنبیریی ئەوەندە بەرزدا بووبێ، چۆن وا کوێرانە داکۆکیی لێکردووم!؟ کە ئەوەندەش نەزانو نامۆ بوو بێ بەبیری نەتەوەییو حەزی کرد بێ لەنزیکەوە بمناسێو دەربارەی بیری نەتەوەیی زانیاریی پترم لێ وەرگرێ، چۆن ئەوەندە زانا بوو کە بەو جۆرە هەڵە بۆ من راست بکاتەوەو ئامۆژگاریم بکاو منیشو شاکیر فەتاحیش بێدەنگ بکا!؟ کە لەراستیدا ئەو قسانەی لەچیرۆکێکی خەیاڵی بەولاوە چیتر نیە، من بەهیچ جۆرێ باسی نەتەوەم بەو جۆرە نەکردووەو نایکەم، خۆ ئەبوو، ئەگەر وابوا یە جارێك لەنووسینەکانمدان قسەیەکی لەو جۆرەم

بکردا یە، را ستە من جار جار لەدوکانە کەی خوالێخۆ شبوو شاکیر فەتاح دائەنشتم. خەڵکی تریش ئەهاتن، رەنگە ئەویش هاتبێ، بەڵام ئەو ئەوەندە جێگە بایەخم نەبووە کە ئێستا بێتەوە یادم دیبێتم، لەهەموو بارێکدا، ئەوە چیرۆکێکی هەڵبەستراوو درۆیەکی زلە، بەڵگەی نوسراویش بۆ ئەو درۆ یە، ئەوەیە خۆی لەلاپەڕە 82ی کتێبەکە یدا ئەڵێ: (ساڵی 1979 ویستیان بیکوژن.. هەر چەندە ئەوکا تە نەمدەنا سی.. بەڵام حەزم نەدەکرد نەتەوەییەکانی کورد، دەستیان بەخوێنی یەکدی سووربێ، لە بەر ئەوە ئاگاداری عەبدوڵلا ئاگرینم کرد، ئاگای لەخۆیبێ) واتا تا ساڵی 1979ش، ئەو منی نەناسیوە، ئەی چۆن ئەڵێ ساڵی 1972 منی لەدوکانەکەی شاکیر فەتاح ناسیوەو ئەو هەموو قسانەش لەنێوانماندا بووەو (ئیدی!) بەتەواوی لێم تێگەیشتوە ! ؟

5- لەڕووی زمانەوازیەوە، ئەڵێ: (بەکوردیی: کو شتەی بیرو باوەڕو رێبازەکەی بووم) ئەبوایە بیوتایە (بەکورتی) نەك بە (کوردیی)، چونکە مەبەست لەقسەکە (بأختصار)ە، نەك بەزمانی کوردی، لەهەموو بارێکیشدا، یای دووەمی (بەکوردیی) یەکە زیادەیە.

* هەر لەو لاپەڕەیەدا، لاپەڕەی 96، جارێك ئەڵێ: (بێ ئەوەی هیچ شتێکی دیاریکراو، لەبارەی باوەڕەکەیەوە بزانم - دێڕی 19 و 20) جارێکی تر ئەڵێ: (کوشتەی بیروباوەڕو رێبازەکەی بووم - دێڕی12).

– لێی مەگرە. بەگەورەیی فێری نووسین بووە.

* لەلاپەڕە 108 دا ئەڵێ (زۆر بەراشکاوی دەڵێم: زۆر لەمێژە، باوەڕم بەخەباتی چەکداریی نەماوە - دێڕی 20 و 21) کەچی هەر لەو لاپەڕەیەدا تانە لەتۆ ئەداو ئەڵێ: (هەرگیز بۆ گەلە بندەستەکەی، چەك بەدەست نەبووە - دێڕی 7 و 8)، هەرلەو لاپەڕەیەدا ئەڵێ: (بەکردەوەش، نەك هەر هیچی بۆ کورد نەکردووە، بگرە هێندێ جاریش، زیانی پێگەیاندووە ! - دێڕی 4 و 5).

– ئەگەرچی من پێویستیم بەوەڵامی ئەو قسانە نیە، بەڵام بۆ ئەوەی خوێنەرەوەی بەڕێز بزانێ ئەم کابرایە لەگوێی گادا نوستووە ئەڵێم:

1- لەناوەڕاستی مارتی 1974ەوە تا نسکۆی شۆڕشی ئەیلول، چەکی پێشمەرگایەتیم لەشاندا بوو، لەهەمان کاتدا، کاری پ شکنەری دادم لەناو شۆڕشدا ئەنجام ئەدا، هەندێ جاریش ئەبوومە ئەندامی دادگای سەربازیی شۆڕش. لەماوەی ئەو ساڵەدا، بەپێ و بە سواری وڵاخ، هەموو دادگا کانی

شۆڕشم پشکنی، لەو پێناوەدا، چەند جارێك بەر مەترسیی کوشتن کەوتم. بەتایبەتی جارێکیان دوو فڕۆ کەی میگی عێرا قی لەنزیك سەری حە سەن بەگەوە کەوتنە دەزڕێژکردن لەمنو عوسمان برایمی (پ.م) کە لەگەڵمدا بوو، ئەو دوو فڕۆکە یە، چەند جار ێك دەزڕ ێژیان لێ کردین، بەڵام بەهۆی جۆگەیەکەوە بەرنەکەوتین کە خۆمان تیا پاراست. دوای ئەوە، بەردەوام بووین لە سەر پ شکنینەکە، جارێکیش بومبا یەکی نا پاڵم دای بە بەر ژوورەکەماندا لەچۆمان. ئەم قسانەم بۆ بەرپەرچی وشەی (هەرگیز)ە کەی ئەوە، ئەگینا پێویست نەبوو بە سەرهاتی وا بگێڕمەوە، کە سێك کە بوو بەپێشمەرگە، ئەبێ دەیان مەترسیی وا رووی تێبکا، بگرە ئەبێ بە تەمای ژیانی خۆی نەبێ ئینجا ئەگەر من، بەیەکێك لەو رووداوا نە، گ یانم لەدەس بدا یە، ئێ ستا ناوم لەلیـ ستی شەهیداندا ئەبوو، ئەویش لەجیاتی جوێننامەکەی، سروودی ئەی شەهیدانی بۆ ئەوتم! ! ئەمەیە مردوو پە رستی زیندوو کوژ! !.

ئەوانە، سەرباری ئەو چەکەی لەکاتی رەوەکەدا کردمەوە شانم، کاتی رەوەکە زۆرینەی خەڵك بۆ ئەودیو سنورەکانی کوردستان ئەکشان، ئێ مەی پاسۆك لەبیارەو قەلاچوالانو زۆر شوێنی تر، سەنگەری بەرگریمان ل ێداو یەکەم مەفرەزەیەك کە پەلاماری سەربازەکانی رژێمی دا، پاسۆك بوو کە لەنزیك عەربەت ئەفسەرێكو چەند سەربازێکی بەدیل گرت.

2- خەبات بۆ نەتەوە، تەنیا خەباتی چەکداری نیە. خەباتی ژێرزەمینیو نهێنی، ئەوا نەی لە شارەکانی ژ ێر دە ستی رژێ مدا بوون، زۆر لە خەیاتی چەکداری شاخ سەخترو پڕ بەمەترسیتر بوو، من بەش بەحاڵی خۆم، لەتەمەنی چواردە ساڵیمەوە، واتا لەساڵی 1948 ەوە، وابەستەی خەباتی سیاسی بووم، سەرەتا بۆ ماوەی دە ساڵ، وا تا تا ساڵی 1958 لەڕێکخستنەکانی قوتابیانو گەنجانو کرێکارانی حیزبی شیوعی عێراقیدا بووم سەرباری شانەکانی حیزب خۆی، لەو پێناوەدا زۆرجار زینداني کراوم، دوای هەمو خۆپیشاندانێك لەسلێمانی، من یەکێك بووم لەوانەی بۆ ماوەی چەند رۆژێك، یا چەند هەفتەیەك، یا چەند مانگێك ئەگیرام، ئەو سەردەمە، بەزاراوەی میری، بەئێمەو مانانیان ئەوت (مەشبووه!)وئەبوایە هەموو جارێ بگیراینایە، ساڵی 1954 هەموو قوتابیە مەشبووهەکان، گیراینو ناردیانین بۆ شوعەیبە، لەوێ نزیکەی هەشت مانگ، بەناوی سەربازییەوە، زیندانی

بووین، ناوەڕاستی 1957 دیسان نەفی کرام بۆ ئەبوغرێب، تا چواردەی تەموزی 1958 لەویٚ دەسبەسەر بووم، ئەو دە ساڵ خەباتە، بەلای خۆمەوە، بۆ کورد بوو، چونکە ئەو کاتە منو هەزارانی وەك من، وا مان ئەزانی، نەتەوەی کورد لەڕێگەی شیوعێتییەوە رزگاری ئەبیٚ، کا تیٚ زا نیم وانیە، وازم لەشیوعێتی هێنا. ئەوەبوو لە 1959/4/14 دا لە گەڵ شەش هاوبیری ترمدا، کاژیکمان دامەزراندو تا هەڵپساردنی چالاکییەکانی کاژ یك لەهاوینی 1974دا، وەك ئەندامی سەرکردایەتی کاژیك خەباتی ژێرزەمینیم ئەنجام ئەدا. دوای ئەوە لەهێڵی نهێنی پاسۆکدا بووم, ئەوانە، زۆر بەکورتی، وەك کردەوە، خەباتی سەختو تر سناکی من بوو بۆ کورد. ئەو رێکخ ستنانەش، لەپێناوی راژەی بزووتنەوەی رز گاریخوازی کوردو سەربەخۆیی کورد ستاندا بوون. ئیٚذ جا ئەو رێکخ ستنانە، تا چ رادە یەك سەرکەوتوو و ئەنجامدار بوون، یا نەبوون؟ ئەوە پەیوەندیی بەکۆ مەڵێك هۆ کاری تایبەتیو گ شتییەوە هە یە کە ل ێرەدا ئەو بوارە ن یە بۆ شیکردنەوەیان. لەهەندیٚ نوسینی ترمدا، لەو بارەیەوە دواوم، گرنگ ئەوەیە ئێمە لەو پێناوەدا گیانفیداییمان کردووەو هیچ چرکەیەك بە تەمای ژ یانی خۆمان نەبووین، خەڵکی لە سەر داواکرد نی ئۆتۆنۆمییەك قەلا چۆ ئەکران. ئێمە دروشمی سەربەخۆییمان هەڵگرتبوو. دە سدانە کارێکی لەو جۆرە لەدەست هەمووکەس نایەت، بەتایبەتی ئەوانەی لەدوای راپەڕینەوە زمانیان پژاوەو ئێستاش ناوێرن هەواریان بگوێزنەوە بۆ کوردستان، تەنیا جارجارێك، خۆیان ئەکەنەوە بەناو شارداو کە هەست بەمەترسییەك ئەکەن، فرتەی بۆ ئەکەنەوە بۆ دەرەوەی وڵات!.

لەڕێگەی پێنوسەکەشمەوە، کە هەمیشە شیشێکی سوورەوەکراو بووە بۆ چاوی دوژمنانی کورد، هەزاران لاوی کوردم خ ستۆتە سەر رێ بازی کوردایەتی، یەکێك لەو لاوانە، نووسەری ئەو جوێننامە زەردە بووە (بەقسەی خۆی) ئەگەر چی ئێ ستا لەکونی خۆی هەڵگەڕاوە تەوەو وازی وازی بەمامۆستای خۆی وازی، ئەوەش هەر ئەبیٚ، مرۆڤ کە کێڵگە یەکی ئاودا، گوڵیشی لیٚ ئەڕویٚو دڕکیش.

3– هەرگیز لەژیا نمدا، ز یانم بەکورد نەگەیا ندووە، بەڵکو هەر خزمەتگوزارو گیانفیدابووم بۆ کورد. لەگەڵ ئەوەشدا، بەلای خۆمەوە، وەك

پیرەمێردی هەستیار ئەڵێ: من چیم کردووەو هێشتا لەکوێمە، تازە وا میللەت ئومێدی پێمە.

4- من کە لەخاڵی (2)ی سەرەوەدا، لەگرنگیی خەباتی ژێرزەمینیو نهێنی دواوم، هەرگیز خەباتی چەکداریی شاخم رەت نەکردۆتەوە، بەڵکو هەمیشە هێزی چەکم بەپێویستییەکی زۆر زانیوە بۆ بەرگری لەنەتەوە. بەتایبەتی نەتەوەیەکی دیلو داگیرکراوو بەش بەشکراوی وەك کورد. ئێمە کە سەرەتا لە 1959/4/14دا کاژیکمان دامەزراند، نەخشەو پیلانمان ئەوە بوو کە لەپاڵ خەباتی سیاسیدا، هەمیشە بنکەی چەکداریشمان هەبێ لە شاخو لەشارەکانیشدا هێزێکی چەکداری دەسوەشێن لەداگیرکەرانی کورد ستانو نۆکەرەکانیان، پێویستە. وا تا پێمان وا بوو، هەردوو جۆرە خەباتە کە پێویستەو یەك تەواوکەری ئەوی ترە، لەراستیشدا هەروامان کرد، ئەوە بوو هێزی خەباتی شۆڕشی ئەیلولمان کردە بنکەی چەکداری خۆمان.

لەراستیدا، نەك هەر بۆ نەتەوەیەکی وەك کورد، بەڵکو بۆ نەتەوە ئازادە خاوەن دەوڵەتەکانیش، بەزلهێزو بچووکهێزەوە، هێزی چەکدار پێویستە، هەر هیچ نەبێ لەم بارودۆخەی ئەمڕۆی جیهاندا، بۆ ئایندەش، نەوەکانی ئایندە خۆیان خاوەنی بڕیاری خۆیان ئەبنو کەس بۆی نیە لەئێستاوە خۆی بکاتە کوێخای ئەوان.

ئەو کە ئەڵێ: (زۆر بەراشکاویی دەڵێم: زۆر لەمێژە، باوەڕم بە خەباتی چەکداریی نەماوە)، بەم قسەیەی هونەرێکی نوێو بیرۆکەیەکی تازەی نەهێناوەتە ئاراوە بۆ نەتەوە ستەمدیدە داگیرکراوەکەمان. نەتەوەکەمان، ئێستاو دوای رزگاربوونیشی، ئەوەندەی پێویستی بەنانو ئاوە، ئەوەندەش پێویستیی بەهێزی چەکدارە.

* دوای ئەوە ئەڵێ: (بۆیە، حەز دەکەم، نەك هەردوو دەستم، بەڵکو هەر دە پەنجەکەشم، وەك پێنووسی لێبێو گوڵێ و شەی رە سەنو ریالیزما نە بگرێ 108.

- ئافەرین. ئەشێ خۆیشی نیشانەی سەر سوڕمان (!)ی لە دوای ئەم قسەیەی خۆیەوە دانابێ، وەك بڵێ: نەستی (لاشعوری) پێی وتبێ: ئەمە قسەیەکی سەیرو سەرسوڕهێنەرە بۆ ئەو، بەلای منەوە ئەو خەریکی کارێکی تایبەت بەپسپوریی دوکتۆراکەی بێ، باشترە، نان بۆ نانەواو گۆشت بۆ

قەساب. ئەوە کاری ئەو نیە، ئێستا نەتەوە کەمان پێویستی بەرووەکی (پەتاتە)* زیاترە وەك لەو نوسینە سیاسییە هەلەقومەلەقانەی ئەو!

* قسەکانی ناو لاپەڕە 113ی، ئەوە ئەگەیەنێ کە تۆ کەسێکی لووت بەرزیت؟

– ئەشێ وابێ، کەسێك سەری بەرزبێ، ئەشێ لووتیشی بەرزبێ، بەڵام لەئاستی هەموو کەس نا، لووتی من وەك سۆنەر، ناخی بەرامبەرە کەی ئەبینێو ئەگەر نزم بوو، ئەو بەرزئەبێتەوە. هەروەها ئەشێ ئەم لووتەی من وەك تای ترازووبێ، ئەگەر تاکەی بەرامبەری نزم بوو، ئەم بەرز ئەبێ.

* باس لەتێکەڵبوونی ئێوەو پارتی ئەکات، گوایە نەتەوەییەکانی کورد، هەندێ جار لەپارتی نزیك ئەبنەوە، یا تێکەڵاوی ئەبن، هەندێ جاریش لێی دوور ئەکەو نەوە. ئە مەش بەهەڵ بەزو دا بەزی سیا سیو هەلپەر ستیو بەرژەوەندیی تایبەتی ئەداتە قەڵەم 216-221.

– ئەوە کاری ئەو نیە، وتمان نان بۆ نانەواو گۆشت بۆ قەساب، ئێمە وا ساکارانەو نەزانانە ناڕوانینە سیاسەتو نەتەوایەتی، بەلای ئێمەوە، هیچ کام لەپارتییە کوردستانییەکان نەچوونەتە بەرەی دوژمنەوە، تەنانەت یەکێتی نیشتمانیی شەستو شەشو پارتی دیموکراتی سیو یەکی ئابیش. ئەوا نە بارودۆخێکی تایبەتی ناچاری کردن بۆ ئەو دوو هەڵوێستەیان، هەرچەندە ئەو دوو هەڵوێستە دوو لەکەی زە قە پێیا نەوە، بەڵام پار سەنگی هەڵوێستەو ئاڕاستە نیشتمانیو نەتەوەییەکانی ئەودوو پارتییە، زۆر سەنگینترە لەو دوو هەڵوێستەیان. لەبەرئەوە ئێمەی نەتەوەیی کورد، هیچ کات هەوڵمان نەداوە، هیچ کام لەپارتییە کورد ستانیەکان لاواز بکەین، یا زیاذیان پێبگە یەنین، بەپێچەوانەوە هەمیشە هەوڵمانداوەو پێمان خۆشبووە کە بەهێزتر بن. هەوڵەکانمان شێوازی رەخنەو ئاڕاستەو هاوکاریو تێکەڵاوبوونیان گرتۆ تە خۆی. رەخ نەمان لەکارە هە ڵەکانیان گر تووە، بۆ ئەوەی دوو بارەی نەکەنەوە. ئاڕاستەمان کردوون. بۆ ئەوەی نەکەو نە هە ڵەوە. هاوکار یمان کردوون بۆ ئەوەی بەهێزترین، تێکەڵاویان بووین، بۆ ئەوەی بەکردەوەش بەهێزیان بکەینو بەلای نەتەوایەتیدا ئاڕا ستەیان بکەین. لە هەموو ئەو هەوڵانەشما ندا، خۆ مان زەرەرمە ندو ئەوان سوودمەندبوون. پێ شەکیش

---

* ئەڵێن لەپەتاتەدا، کاندێتێکی هێناوە.

ئەوەمان زانیوە، بەڵام دەربەستی ئەو زەرەرمەندییەی خۆمان نەبووین، چونکە ئێمە هەمیشە بەرژەوەندیی فراوانی نەتەوەی کوردمان لاچاکتر بووە وەك لەبەرژەوەندیی تەسکی پارتایەتی خۆمان.

من پێشتر لە نوسینەکانمدا کە لەزۆر رۆژنامەو گۆڤارو کتێبەکانمدا بڵاوم کردونەتەوە، بەڵگەبەستی ئەو قسانەی سەرەوەم کردوە. بەتێکەڵبوونی پا سۆكو پارتیش، قوتابخا نەی بیری نە تەوەیی کورد، دا نەخراوە، لەمبارەیەشەوە زۆرم نووسیوە.

* لەبارەی مەحوییەوە، هەمان قەوا نە کۆنەکانی لێئەدا تەوە، بەڵام بەچەند ئاوازێکی ناسازی تازەوە..

– مەحوی کێوێکە، بەو ناڕوو خێ، ئەوا نەی من لەبارەی مەحوییەوە وتووم‌ە، لەو یژدانو لەباوەڕمەوە یە، هیچ بەرژەوەندییەکم لەو دیدوبۆچوونانەدا نیە، بنەماڵەکەی مەحویش ئەوەندە دەسڕۆیشتوو نین تا قسەکانی من بەرووپاڵی لێکبدرێتەوە بۆیان، مەحویش هی هەموو کوردە، نەك هەر بنەماڵەکەی، ئینجا مەحوی ئەگەر هەستیارێکی نەتەوەیی بێ، یا نەبێ، ئەوە کاری ئەو نیە. لەبەر ئەوە، ئەو بایی ئەوە نیە، لەو بارەیەوە، وەڵامێکی زیاتری بدەمەوە.

* ئەڵێ: ژێر چۆن توانیوێتی، بنوسێ، مو سوڵمانێکی را ستەقینە، وەك کوردێکی نەتەوەیی بیر دەکاتەوە ـل151.

دوای ئەوە لە سەر ئەم قسەیەی، بە شێکی زۆری نوو سینەکەی ئەجوێتەوەو شیکردنەوەو بەراوردێکی دورودرێژی لەسەر ئەکات.

– من کەی وام وتووە؟! ئەوەی من لەدێڕەکانی (7،6،5)ی لا پەڕە 28ی گۆ ڤاری ئایندە ــ ژمارە 18 دا وتوومە، بەمجۆرە یە: 0 ئەکرێ موسوڵمانێکی راستەقینە وەك کوردێکی نەتەوەیی بیربکاتەوە) ئەو قسەکەی شێواندووە، وشەی (ئەکرێ)ی لابردووە، وشەی (بیربکاتەوە)شی گۆڕیوە بە (بیر ئەکاتەوە) ئەو دوو گۆڕینەش، گەلێ لەواتای رستەکە ئەگۆڕێ. ئەوەش ناڕا ستیو نامتما نەیی ئەگە یەنێ. قسەگۆڕین لەدیدی کۆمەڵایەتییەوە شوورەییەو ئەبێتە هۆی ئەوەی خەڵکی بەچاوی سووك سەیری ئەو قسە گۆڕە بکەن. لەدیدی یاساییشەوە تاوانەو سزای هەیە. بنەمایەکی یاساییش هەیە ئەڵێ: ئەوەی لەسەر ناڕاستی دروست بکرێ، ئەویش هەر ناڕاستە (ما یبنی علی الباطل فهو باطل ایضاً) لە بەر ئەوە من بایەخێك بەهیچ

لێکدانەوەیەکی ئەو نادەم لەو رووەوە، بەڵکو ئەوانە شایانی خوێندنەوەش نیە، نەك وەڵام.

* قسەکانی تری ناو کتێبەکەی 333 لاپەڕەی پێگرتۆتەوە، ئەوانیش هەر شایانی خوێندنەوەو وەڵامدانەوە نین، ئەگەرچی من سەری خۆمم پێوە ئێشان، بەگشتی زۆر ێك لەد یدو بۆ چوونە نەتەوەدیەکانی ناو ئەدەبیاتی کاژ یكو نوو سینەکانی د. نە بەزو تۆی وەرگر تووەو بە شێوێنراوی پێتانئەفرۆشێتەوە.

ئینجا ئەڵێ: (بۆ ئەوەی ژێر دڵنیابێ، نەشپرزە بووم، کاتێ گوتارە کەم نووسیوە، نەخۆشم تووشی گەلێ دیدو بۆچوونی پێچەوانەو دژ بەیەك کردووە 244) کەچی لەراستیدا لەمەشدا هەر تێشکاوە، بابزانین چۆن؟

– پەلاماری مامۆستا محەمەد حەمە باقی ئەدا لەسەر ئەوەی ناگەڕێتەوە کوردستانو ئەڵێ: بۆ بەیەکجاری نەگەڕاوەتەوە، لەنزیکەوە، ئاگای لەباری نالەباری گەلەکەی بێ، قوژبنی پڕکا تەوەو سەرەگوردیسێ بگرێ؟ ئەدی، لەئێران چی دەکاو چۆن دەژی؟!! 291.

* دژەکە ئەوەیە: ئەی ئەو خۆی بۆ بەیەکجاری ناگەڕێتەوە کوردستان، لەکاتێکدا زانکۆ کانی کورد ستان پێوی ستییان بەوە کە قوژبنێک یان بۆ پڕکاتەوە، نەك بەکاك محەمەد، کاك محەمەدیش لەدەرەوەی کوردستان نیە، بەڵکو لەرۆژهەڵاتی کوردستانەو ئاگای لەباری نالەباری گەلەکەیەتی. ئینجا ئەو لەپەراوێزی هەمان لاپەڕەدا، نەگەڕانەوەکەی بەوە پاساو ئەداتەوە کە گوایە هەڵوێستی بەرامبەر پارتیو یەکێتی هەیە!!

لەوەڵامی ئەو پاساوەدا، ئەڵێین: ئەوەش درۆیەکی تریەتی، چونکە ئەو جارجار هاتۆتەوەو پارتیو یەکێتیش، نەك هەر هیچیان لێنەکردووە، بەڵکو رێگەیانداوە لەتەلەفیزیۆنەکانیشیانەوە قسە بکات، ئیز جا ئە گەر مە سەلە هەڵوێ ست بێ، هەڵوێ ستەکانی ئێ مە بەرام بەر پارتیو یەکێتی هەمیشە لەکوشتن نزیکمان ئەخاتەوەو لەکوردستانیش هەڵنەهاتووین.

– هیچ بایەخێکی نەتەوەییو نیشتمانیو رامیاری بۆ مەحوی دانانی کە تۆو زۆر نووسەری کەی وەك م. مەلا کەریم، م. خاڵ، م. باقیو ك. غەمبار لەبارەیا نەوە دواونو بەڵگەبە ستتان کردووە. کە چی بەخۆی ئەڵێ (ناسیونالیست) لەکاتێکدا خۆی بەکوڕی سۆفێتو سوید ئەزانێو بیرۆ کەی کوسموپولیتیانە ئەچپێنێ، وەك ئەوانەی لەکتێبە زەردەکە یدا نوو سیونی.

هیچ شەرمیش ناکات. لەلاپەڕە 313ی کتێبەکەیدا ئەڵێ: (ناسیونالیستی ڕاستەقینە ئەوانەن، لەگەڵ ئازارو ئاواتی نەتەوەکەیاندا دەژین، لەنێو شارو گوند، لە سەر دوندی چیا بەرزەکان، چەك لە سەر شانو گیان لە سەر دەستان، زۆراز بازی لە گەڵ مەرگدا دەکەن. دژی داگیرکەران، درێژە بەخەباتی خۆیان دەدەن، نەك ئەوانەی لەدڵی خۆیاندا کوردنو سرودی ئاگرە سوورە لەخۆم بەدوورە، فێری منداڵەکانیان دەکەن. لە هەموو کەسێکیش دەمیان گەرمترو پێنووسەکانیشیان نووکتیژترە). بەرامبەر بەم قسانە، پرسیارەکان ئەشێ ئەمانەبن: تۆ لەگەڵ ئازارو ئاواتی کام نەتەوەتدا ئەژیت، سۆڤێت یا سوید؟ لەسەر چیای کام ناوچە چەك لە سەر شانیت، مۆسکۆ یا ستۆکهۆڵم؟ ئاخۆ تۆ بۆ ئەوەی لەئاگرە سوورە دوورکەویتەوە، ئەو هەڵاتنەی هەڵاتووی، تا هەزاران کیلۆ مەتر، دوور لەکوردستان، نەوەستاویتەوە، ئێستاش نەك هەر لەداگیرکەرانی کوردستان، لەدوو پارتیی نیشتمانی وەك (پ.د.ك) و (ی.ن.ك)یش ئەترسیت. دەی تۆ کە ئاوایت، ئیتر ئەم دەمە گەرمەو ئەو پێنووسە کولەو ئەو جوێنفرۆ شییەت لە چی! ؟ هەر وازی وازی، بەڕیشی مامۆستای خۆت وازی! ؟ تۆ بۆچی زووتر گەوهەرەکەی خۆتت دەرنەخست، وەك لەلاپەڕە 315ی کتێبەکەتدا نووسیوتە: (هەمیشە لە یەزدان دەپاڕێمەوە، ئەو کەمە سەربەستیو سەربەخۆییەی ئەوڕۆ، لەبەشێکی باشووری کوردستاندا هەیە، سەراپای کوردستانی مەزن بگرێتەوە) ئافەرین ئەمە بابەتی تۆیە. تۆ بۆ خۆت لەکوردستانی سویدەوە لەئاگرە سوورە بەدوور بەو وەك ئەو مەلایانەی پرسە هەڵئەسێنن، هەر دۆعا بکە، ئاگرەکە بەجێبێڵە بۆ ئەو خەڵکی کوردستانەی بەرەو ڕووی هەموو مەترسییەکان ئەبنەوەو هەڵئایەن!

* ئەڵێ: نەژیرو نەقوتابخانە نەتەوەییەکەی کاژیك ڕۆژێ لەڕۆژان توانیویانە من پەروەردە بکەن ل74.

– دژەکانی ئەو وتەیەی: قسەکانی لاپەڕە 8ی هەمووی، بەکورتی، ئەوە ئەگەیەنێ کە تۆ ڕێی پڕ لە شەوەزەنگی کوردایەتیت بۆ ڕوونکردۆتەوە.. بەبیری وردی بەپیتو پیتۆڵانەی هۆنراوەکانی تۆ، کێڵگەی خاکی کوردستانت بۆ خاوێنکردۆتەوە.. تۆوی بیری کوردایەتی ڕاستەقینەت لەزەویی بەیاری خەباتی نەتەوەیی‌و ڕامیاریی کوردا بۆ وەشاندووە.. کەرەسەی دیدو بۆچوونەکانی سەردەمێکی مێژوویی بیرکردنەوەو کارکردنی

ئەو بووی‌و.. هتد، ئینجا دوای ئەو قسانەی هەربەدوای هەمان لاپەڕەدا، لەو قسانەی خۆی هەڵئەگەڕێتەوەو ئەڵێ: (ئەو پ یاوە نەكامیل‌و نەژیرێ‌شە.. لەدڵی خۆمدا گوتم گەر كامیل‌و ژیریش بێ، یا نەبێ، من هەر وەڵامی ئەدەمەوە ل 15) .. (خۆ ئێستاش سەرەتای ساڵەكانی حەفتای سەدەی پێشوو نیە، مێشكم بەدیدو بۆچوونە نەتەوەییەكانی كاژێك جەڕێندرابێ 76) .. (1963 1964 ئەندامی رێكخراوی یەكێتی لاوانی نە تەوەیی كورد بووم 74) .. (لەكۆتایی ساڵی 1970 وە تا 13/7/1981 سەرەتا لەكاژێك‌و پا شتریش لەپا سۆكدا وەك ئە ندامێكی هەرە چالاكی ئە دوو رێكخراوە نەتەوەیی‌یە 107) كاریكردووەو..هتد.

وردبوونەوە لەو ڕستانەی سەرەوە، ئەوە ئەگەیەنێ كە ئەم بیر یارەی دوای راپەڕین لە 1963 وە تا 1981 پەروەردەی بیروباوەڕەكانی ژیرو قوتابخانە نەتەوەییەكەی كاژێك بووە، واتا 18 ساڵ، ئینجا لەساڵی 2002 دا، لەكامیل ژ یرو كاژ یك گەیـ شتووەو ئەو جوێننامە یەی نوو سیوە كە بەهەمووی ئەكاتە 39 ساڵ ! ! واتا دوای 39 ساڵ لەژیرو كاژێك گەیشتووەو قەریحەی ئەو جوێننامەیەی كراوەتەوە !. ئەوەیە زیرەكی ! ئافەرین ! !

* ئە شێ ئەویش بەمن بـ ڵێ: ئەی تۆ بۆ چی دوای دە ساڵ وازت لەشیوعێتی هێنا یا تێی گەیشتیت؟ لەوەڵامی ئەگەرێكی وادا ئەڵێم: من، وەك چەندجار لەنووسینەكانی ترمدا وتوو مە، هەرگیز وەك بیرو باوەڕ شیوعی نەبووم، وەك رێكخستنیش لەتەمەنی 14 ساڵیمدا تێ كەڵاو رێكخـ ستنەكانی حیزبی شیوعی بووم، ئەو تەمە نەش چەقۆی لە سەر ن یە، دە ساڵەكەش بەمجۆرە بوو:

1948 تا 1953 حیز بی شیوعی خۆی دو چاری ئیعترا فەكانی سەركردەكانی خۆی بوبوو، لەكەرتبوون‌و سڕبوون‌و نەبزووتندا بوو. من هەر بەناو لەسەر میلاكی ئەوان بووم. 1954 تا 1958 زوربەی ئەو ماوەیەم بەزیندانی‌و دوورخستنەوە لە سلێمانی‌و شوعەیبەو ئەبوغرێب بە سەربرد. جەوامێریش نەبوو بەو گرتن‌و زیندانی‌و دوورخستنەوانە واز لەو حیزبە بهێنم. لەرۆژێكدا وازم لێهێنا كە ئەو حیزبە هەندەی نەمابوو بێتە سەر حوكم !

– ئەڵێ: مەحوی هەرگیز نەتەوەیی نەبووە، وەك كوردێكی نە تەوەیی بیری نەكردۆتەوە، چونكە هەرگیز ناكرێ‌و نابێ‌و ناگونجێ، مەحویی، لەیەك كاتدا، موسوڵمانێكی راستەقینەو نەتەوەییەكی كوردبووبێ 31.

* دژەکانی ئەو وتەیەی ئەڵێ: سەعیدی نەورەسی، هەم خواپەرستێکی راستەقینەو هەم کوردێکی نیشتمانپەروەر بوو 138.. ئەڵێ: شێخ عوبێدولای نەهریی، شێخ عەبدولسەلامی بارزانی، شێخ سەعیدی پیران‌و شێخ ئەحمەدی بارزانیی، ئەم کەڵە پیاوە کوردە خواپەرستە ئاینپەروەرانە، هەم کوردێکی نیشتمانپەروەرو هەم رێبەری رێبازی نەقشبەندیش بوون 255.. دوای ئەوە ئەڵێ شێخەکانی هەورامان خۆیان لەکاری نەتەوەیی‌و رامیاری بەدوور گرتووە 255. کە تێگەیشتنی ئاوەژووی قسەکە ئەوە یە، کارەکانی چوار شێخەکەی سەرەوە، نەتەوییانە بووە. وا تا لە یەك کا تدا، موسوڵمانێکی راستەقینەو نەتەوەییەکی کوردیش بوون.

– ئەڵێ: خۆم بەناسیونالیست دەزانم 72.. من وەك ناسیونالیستێکی کورد 158.

* دژەکانی ئەو وتانەی ئەڵێ: خۆم بەکوڕی ئەو سێ وڵاتە دەزانم 142 مەبەستی لە یەکێتی سۆڤێت‌و سویدو کوردستانە.. دیسان ئەڵێ: بیری ناسیونالیزم لەبیری ئینتەرناسیونالیزم نزیکبێتەوە، بەو بیرە مووتوربە کرێ‌و گەشەی پێ بدرێ 142 کە لەڕاستیدا ئەمانە قسەی کوسموپولیتیەکانن، نەك هی نەتەوەیی یا ناسیونالیستێك. ئەم قسانە چ جیاوازییەکیان لە گەڵ سەردەمی مارکسیێتییەکەی پارتیدا هەیە کە جاران ئەیانوت (سوود لەمارکسی لینینی وەر ئەگرین)؟ دوای ئەوە، ئەم مرۆڤە پڕ لەناکۆکییە، جیاوازی لەنێوان زاراوەی ناسیونالیزم‌و کوردایەتیدا ناکات. ناسیونالیزم لەو رۆژئاوایەی ئەوی تیا ئەژی، بۆتە مۆرکێك بۆ نازێتی، بەلای ئێمەوە بیری نەتەوەیی کوردی (کوردایەتی) نەناسیونالیزمی رۆژئاوایە، نە بیری قەومیەتی رۆژهەڵاتیە.

ئینجا لەکاتێکدا بەخۆی ئەڵێ ناسیونالیستێکی کوردو منەتباری رۆژانی کاژیك‌و پاسۆکێتی‌و ئەڵێ زۆر کەڵکم لەو ئەزموونە وەرگرتووە 311، هەرچی توفێکی لەناوەڕۆکی جوێننامە زەردەکەیدا هاویشتووە، لەبەرگی دواوەوەیدا ئەیدا تەوە بەڕووی خۆیدا. لەنیوەی ئەو بەرگە بچووکەدا، شەش جار بەنانەتەوەییەکاندا هەڵئەداو بەپاڵەوان‌و جەوامێر ناویان ئەبات. شەش جاریش پێچەوانەی ئەوانە ئەدات بەڕووی نەتەوەییەکا نداو سووکایەتیان پێئەکا. وەك خۆی 39 ساڵ ئاوی لەکانیی نەتەوەییەکان نەخواردبێتەوە

(بەقسەی خۆی) ئاشکرایشە مرۆڤی مەردو بەئەمەك، بەرد فڕێنادا تەکانیەکەوە کە ئاوی لێخواردبێتەوە.

– ئەڵێ: تا بەچاوی خۆم یەکێتی سۆڤێتم نەدی، منیش وەك ژیرو هێندێکی دیکە بیرم دەکردەوە.. نەتەوە جیاجیاکان مافی جیابوونەوەیان سەلمێندرابوو 84.

* دژەکانی ئەو وتانە، ئەڵێ: (تەنیا ئەوەی نەیانبوو، ئازادیی رادەربڕین و دیموکراسی بوو)، ئا فەرین بلیمەتی دوای را پەڕین، نەتەوەیەك ئازادیی رادەربڕینی نەبێ، ئەتوانێ داوای جیابوونەوە بکات! ؟ ئەوە دنیە ئێستاش روسیای باوکی سۆڤێت، مافی جیابوونەوە بەچیچان ئەدات؟ !

– بەر لەوەی کۆتایی بەوتووێژەکەمان بهێنین، با شتێك لەبارەی ئەم خاڵانەشەوە بڵێین: ئەڵێ: هەمیشە هەوڵمداوە لەلەقەدیالێکتی سولەیمانی دوورکەومەوەو پێڕەوی لقە دیالێکتی موکریی بکەم.

* کورد ئەڵێ: سلێمانی، نەك سولەیمانیی، واتا لەنووسینی ئەم وشەیەدا، سێ هەڵەی کردوە، یەکەم، واوەکە زیادەیە، دوەم: لەنێوان لامو باکەدا، بزوێن نیە. سێیەم: یای کۆتایی، یەك یایە، هەروەها یای کۆتایی موکریش، هەر یەك یایە. ئێستاش ئەوەی، تاڕادەیەك، بۆتەدیالێکتی کرمانجیو زۆربەی میدیا کرمانجیەکان بەکاری دێنن، ئەوە لەدیالێکتی سلێمانی دەرچوەو بۆتە زمانی ئەدەبی هەموو ئەو لقە دیالێکتانە.

جگە لەوە، ئەوەی ئەو خۆی پێوە هەڵئەکێشێ، ئەگەر وشەکانی (یەکدی، ئیدی، دیکە) لەنووسینەکانیدا دەربهێنی، هەر ئەوە ئەمێنێتەوە، کە ئەو، پێی ئەڵێ دیالێکتی سلێمانی.

– ئەڵێ: تا لە ئەوروپابم، کوردایەتی ناکەم 232.

* وەی خەم!

– ئەڵێ: گەر نەتەوەیەك، لەنێوان زمانو ئازادیدا سەرپشك بکرێ، گومانی تێدا نیە، دەبێ هەمیشە ئازادی هەڵبژێرێ 307.

* ئەوە بۆیە لەئەوروپای ئازادا، وازی لەکوردایەتی هێناوە، ئیدجا ئەو قسەیەش، کەس بەپوولێك نایکڕێو هیچ نەتەوەیەکیش بەوە رازی نابێ، بۆ نمونە، ئەگەر نەتەوەی کورد لەباکوورو لەباشووردا وازی لەزمانەکەی خۆی بهێنایە، ئەویش هەمان ئازادیی تورکو عەرەبی ئەبوو، ئەوەش، بما نەوێو نەمانەوێ، واتای تواندنەوەی کوردی ئەگەیاند لەناو تورکو عەرەبدا، دیارە

ئەوە ئەنجامێکە کە ئەو پێی رازییە. ئەوە نیە خۆی کردووە بەکوڕی سویدو وازی لەکوردایەتی هێناوە ! ؟

– خۆی وا پیشان ئەدا کە لەکۆتایی 1970 تا 13-07-1975 سەرەتا لەکاژیکو پاشتریش لەپا سۆکدا، وەك ئە ندامێکی هەرە چالاکی ئەو دوو رێکخراوە نەتەوەییە بوە 107، پا شان ئەڵێ: نەتەوەیەکان.. کاژیکو پاسۆك.. حەشری سەگ بەیەکدی دەکەن 129.

* واتا خۆی بەخۆی ئەڵێ سەگ.

– ئەوەی من بیستوومە، ئەو قور سابیەکی نەبووە لەناو ئەو دوو رێکخراوە بووە.

* هیچ توفێکی تری پێماوە بیداتەوە بەرووی خۆیدا ؟

– لەنێوان لیکی هەندێ لەجوێنەکانیدا، کاژیکو پاسۆك بەتر سنۆك ناو ئەبا.

* لەناو هەموو کۆڕو کۆمەڵێکدا، ئازاو ترسنۆکیش هەڵئەکەوێ، بەگشتی گەردنی ئەو کوردانەی لەشارو شاخەکانی کوردستاندا، لەژێر باری خەمو مەترسیو تۆقاندنەکانی رژێمی بەعسدا، مانەوەو نەنەوین، لەکێوی بێستوون مەحکەمتر بوو، ئاخۆ ئەو ئەندامی کاژیکو پاسۆکانەی لەرەشترین رۆژا نی کوردا، بەتای بەتی لەهە شتاکانی چەرخی پێ شوودا، هەڵاتنو لەکاتی راپەڕینیشدا نەگەڕانەوەو ئێستاش هەر ناوێرن بە تەواوی بێنەوە، ئەوا نە لەئازاکانن یا لەترسنۆکەکان ؟ ؟

– ئەڵێ: هەمیشە حەز دەکەیو دەتەوێ لەگەڵ کەسو لا یەنی بەهێزو دەسەڵاتدارو سەرکەوتوودابی 208.

* ئەشێ لەخۆیەوە بڕوانێ، لەهەشتاکاندا، کە زۆرو ستەم تەوژمی سەند، ئەو پشتی کردە خاتو کوردستانی دایکی لێقەوماوی‌و خۆی هاویشتە باوەشی باوکە سۆڤێتییەوە، کە سۆڤێت رماو تلپی تەڕی تێ یا نەما، بەرۆکی باوە پیارە سویدی گرتو وتی من کوڕی تۆمو خۆی سەپاند بە سەریا.. منیش لە سەردەمی پا شایەتیدا، وەك ئە ندامێکی حیز بی شیوعی، دژی ئەو دەسەڵاتی پا شایەتییە بووم، ساڵی 1958 حیز بی شیوعی بەڕادە یەك بەهێزبوو کە هەندەی نەمابوو دەسەڵات بگرێتە دەست، لەو کاتەدا وازم لەو حیزبە هێنا، دوای ئەوە بەنهێنیو بەئاشکرا دژی هەموو رژێمو دەسەڵاتەکانی بەغداد کارم ئەکرد تا ڕاپەڕین. دوای راپەڕین، نەچوومە پاڵ هیچ کام لەدوو

حیزبە گەورە بەهێزو خاوەن دەسەڵاتە کوردییەکە. دوای ئەوەی پا سۆک‌و پارتیش تێکەڵاوی یەك بوون، من وازم لەپارتی دە سەڵاتدارو سەرکەوتوو لەهەڵبژاردندا هێنا. ئەوەتی خێری دنیاش بەسەر پارتی‌و یەکێتیدا رژاوەو پلەو سامان‌و زەوی‌و شتی تریش بەسەر باش‌و جاشدا تەخشان‌و پەخشان ئەکەن، هیچ لەوانە بەمن نەبڕاوەو داواشم نەکردوون. لەساڵی 1982شەوە تا ئێستا، پارێزەرێتییەکەی خۆمم لەوەزیری‌و گزیری لاباشترە.

– ئەڵێ: عەلی سام ئاغاو فایەق عارف‌و غەفور ئەمین‌و عومەر شەمەیی، لای ئەو وتویانە هۆی سەرەکیی هەڵوەشاندنەوەی پاسۆك، تۆو ئاگرین بوون، بۆ بەرژەوەندیی خۆتان 217.. من لەو چوار بەڕێزەم پرسی، وتیان درۆ ئەکا.

* ئەگەر راستیش بێ، مرۆڤ ئازادە لەبیرکردنەوەو لێکدانەوەدا، گرنگ: پێکانی راستییە، چارەنووسی پاسۆك، لەکۆنفراسێکدا بەزوربەی 96٪ دەنگ دیاریکرا، منیش هیچ بەرژەوەندییەکم لەوەدا نەبوو، لەو بارەیەشەوە، زۆرم نوسیوە.

– لەپەراوێزی لاپەڕە 221دا، ئەڵێ تۆ داوای ئەدرەست لێکردوە.

* ئەشێ خەوی دیبێ !

– زۆر خۆی بەوەوە ماندوو کردووە کە گوایە تۆ ویستووتە کوردایەتی‌و ئاینی ئیسلام تێکەڵاوکەیت، بەبەڵگەی ئەوەی لەدیوانی کوردایەتییەکە تدا وتوتە: کوردایەتی خواپەرستییە.

* دیارە ئەو نازانێ خواپەرستی شتێکەو ئیسلام شتێکی ترە، راستە هەموو موسوڵمانێك خواپەرستە، بەڵام هەموو خواپەرستێك موسوڵمان نیە، ئەوە مەبەستێکە، ئەو تەقەی سەری دێ لەبارەیەوە !

– ئەڵێ زانیاریی نهێنیم لایە، دەتوانم بڵاوی بکەمەوە 12.

* چاوەڕوانی چی ئەکا ؟ ئەمە ئەرزو ئەوە گەز.

– ئەڵێ گوا یە پا سۆك ج ێی ئارەزووە کانی دەروو نی چلێس‌و بەرژەوەندییە گڵاوەکانی تۆی تێدا نەبۆتەوە207.

* ساڵەکانی 1948 تا 2004 ئەکاتە (20440) رۆژ، باوەڕناکەم ئەو ئەوەندە تووك بەسەریەوەبێ، دەی من لەتووکی سەری ئەو زیاتر، لەو ماوە یەدا، نەك هەر بەبێ بەرژەوە ندی، بەڵکو بەزیانێکی زۆریشەوە، لەگیرفان‌و لەوچانی خۆم‌و بەنزیکبوونەوە لەمەرگیشەوە، کوردایەتیم کردوە،

نووسین‌و هەڵبەستەکانم‌و کارکردنم لەحیزبەکانی شیوعی‌و کاژیک‌و پاسۆک‌و ڕۆژانی نەفیکردن‌و زیندانی‌و خەباتی شاخ‌و تێکڕا هەڵوێستەکانم بەرام بەر دە سەڵاتە جۆربەجۆرەکان‌و..هـ تد شایەتی ئەو ڕا ستییەن، من هەمی شە بەڕەنجی شانی خۆم، نانی مەردا یەتیم خواردووە، ڕۆژا نی لاو یم وەک ڕە نجدەرێك بە سەربرد. هەموو قۆنا غەکانی خوێ ندنم بەئێواران‌و بەدەم ڕەنجدەری یەوە تەواوکرد، هەمی شە بەکوێرەوەری پە یدام ئەکردو بۆ کوردایەتی بەختم ئەکرد، ئێمەی دامەزرێنەرانی کاژیك، سەرباری موچا زەفە بەژیانمان، حەڤدە ساڵ ئەو ڕێکخراوەمان لە سەر گیر فانی خۆ مان ژیا ند، تەنانەت لەڕۆژانی وەزیفە شمدا کە هە ندێ جار بەڕێوەبەرا یەتی هە ندێ فەرمانگە، یە خەیان ئەگرتم، نەك خۆم خوازیار یان بووبم، ئەو ڕۆژا نە ترسناکترین ڕۆژانی ژیانم بوو، چونکە ئەگەر ڕژێم بەوەی بزانیایە لەو ڕۆژانەدا پەیوەندیم بەکاژیك یا پاسۆکەوە هەیە، پێ ستیان ئەبردم بۆ دەباخا نە.. ئێستا ئەشێ بپرسین: کام ئارەزووی دەروونی چڵێس‌و بەرژەوەندیی گڵاو؟؟

تۆز یك شەرم، تۆزێکیش چاوەڕوانی، مە گەر دە ستی ڕەوا بۆ ساردکردنەوەی دەمی پڕ لەجوێن نیە ! ؟

– ئێستاش ئەشێ بپرسین: ئەم جوێننامەیە لەپای چی؟

ئەو کە ئەڵێ: (هەرگیز ڕۆژێ لەڕۆژان، بیرم لەوە نەکردۆ تەوە، لە گەڵ هۆنەرێکی وەك کامیل ژیردا لەسەر یەکدی بنووسین، یا ڕاستتر وا یە بڵێم: ڕەخنە لەیە کدی بگرین‌و وەڵا می یە کدی بدەینەوە 8) تێگەیشتنی ئەم قسەیەی ، ئەوە ئەگەیەنێ، کە ئەو تا ساڵی 2001 کە من ڕەخنە یەکم لەوتارێکی ئەو گرتووە لەگۆڤاری ئایندەی ژمارە 18 ساڵی 2001دا، هیچ باری سەرنجێکی خراپی بەرامبەر من نەبووە کە ببێتە پاڵنەرێك بۆ ئەوەی لە سەرم بنوو سێ، یا ڕەخ نەم لێ بگرێ. بەڵکو خەمخۆری شم بووەو نەیهێشتووە بکوژرێم بەقسەی خۆی، کەوا تە جوێننامە کەی لەپای ئەو ڕەخنەیەی من بووە. وا تا ئە گەر من ئەو ڕەخنە یەم لەو وتارەی ئەو نەگرتایە، ئەو نەك هەرئەو جوێننامەیەی نەئەنووسی، بەڵکو لەوانە بوو، هەر بەمامۆ ستاکەی جارانی خۆی بزانیما یەو پیاهەڵداما یە ! لەڕاستی شدا ڕەخنەکەی من، ڕەخنەیەکی بابەتیانە بوو، ئەویش ئەیتوانی بەوەڵامێك، یا ڕەخنەیەکی بابەتیانەو زانستیانە بەرپەرچی ڕەخنەکەی من بداتەوەو ئا بەو

جۆره خۆی نەکردایە بەساتیریست (Satirist)ێکی لێنەهاتوو کە هەموو توفەکانی رووی خۆی بگرێتەوەو ساتیرەکەی ببێتە ساتێر.

* ئەو هەر بەتۆوە نەوەستاوە. وەك تووشی هیستریا بووبێ، هەرچی هاتبێتە رێگەی، یا هەرچی بەخەیاڵی کاتی هیستریاکەیدا هاتبێ، پەلاماری داون، لەوانە: کاژیك، پاسۆك، پارتی، یەکێتی، د. جەمال نەبەز، د. عەبدوڵا ئاگرین، ئەحمەد هەردی، محەمەدی عەزیزو شێخ محەمەدی هەرسین.

سەیر ئەوەیە، دوای ئەوەی لەجوێننامەکەی بۆتەوە، فیستیڤاڵی مەحوی 28-30 ئابی 2001 سازدراو هەموو بابە تەکانی، دوای یەك رۆژ، لەناملیکەیەکدا چاپکرا، نووسەری جوێننامەکە سەیری کردووە، ژمارە یەك لەبابەتەکانی فیستیڤاڵەکەو نامیلکەکە، راستەوخۆ یا ناڕا ستەوخۆ، هەمان باری سەرنجی وەك تۆ یان هە یە بەرامبەر مەحوی کە هە ستیارێکی نەتەوەیی‌و نیشتمانی‌و خەباتکەرێکی رامیاری بووە. بەوە، مایەکەی بۆ تە مایەی پیازفرۆش، بەتایبەتی کاتێ کە کاك محەمەدی حەمە باقی، لەژێی هە ستەوەری ئەوی داوە، بەوەی و توێتی: مەحوی، وەك ئەوانی تر هەڵنەهاتوە بۆ دەرەوەی وڵات! ! ئیتر ئەو هیچی بۆ نەماوەتەوە، ئەوە نەبێ پەلاماری ئەوانیش بدا، بەکاك محەمەدی مەلا کەریمیشەوە.

- لەکۆتاییدا ئەڵێم: کێڵگەی رەسەنی کوردایەتی، کوردستانە، ئەوانەی خەڵکی کونە ماسیی کوردستانن‌و پاسی جرتاوای سوڤێت‌و سوید ئە کەن‌و خۆیان بەکوڕی ئەو وڵاتانە ئەزانن، ئەوەش ئاشکرا ئەکەن کە ئیتر کوردایەتی ناکەن، بۆیان نیە بەدەمی پڕ لەجوێنیان، بیرو بزا ڤی پیرۆزی کوردا یەتی لەکەدار بکەن.

لەوەڵامی سێ پرسیاری مامۆستا سیروان کاو سیدا ـ سەرنووسەری گۆڤاری رێزداری کۆنگرە

عێراق‌و هەڵبژاردن‌و ریفراندۆم

* دامەزراندنەوەی دەوڵەتی نوێی عێراق، چ کاردانەوە یەکی بۆ دۆزی کورد لەباشورو هەموو کوردستان هەیە؟

– کاردانەوەی ئەرێتیو نەرێتیش هەیە، ئەرێتییەکان: 1– بۆ یەکەمجار لەدەستورە کاتییەکەیدا دان بەفیدراڵیدا ئەنرێ، ئەگەر چی فیدراڵی یەکی تەواویش نیە، چونکە سنووری تەواوی باشووری کوردستان دیاری ناکا. ئەنجومەنی هەرێمەکانی تێدا نیە، دان بەمافی جیابوونەوەشدا نانێ. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەم فیدراڵیە، زەنگێکی ترسناکە بۆ ئێرانو تورکیاو سوریا. 2– ورەو گوڕێکی نوێ بەجەماوەری کورد لەباشوورو هەموو کوردستان ئەدا. 3– قەوارە سیاسیەکەی ئێستا باشوری زیاتر چەسپاند. 4– رێزو پلەو گرنگییەکی زیاتری دا بەنەتەوەی کوردو دۆزە ڕەواکەی.

نەرێتییەکان: 1– جارێکی تر باشووری لکاندەوە بەعێراقەوە کە ئەوە کێشەی کێشەکانی باشوورە. 2– هەلی ئەگەری سەربەخۆبوونی قەوارە سیاسییەکەی باشوری لەئێستادا لەدەستدا. 3– ئەگەری لەدەسدانی دەسکەوتەکانی را پەڕینی دروستکرد لەکاتی کشانەوەی هاوپەیمانانو روودانی کودەتایەکی نەتەوەییانەی عەرەبی لەبەغداد. 4– ئەگەری روودانی شەڕی کوردو نەتەوەکانی ترو دووبارە بوونەوەی مەرگەساتەکانی نوێ کردنەوە.

*** هەڵبژاردنی نوێ، چ دەسکەوتێکی ئەبێو دەستەبەری داخوازییەکانی کورد ئەکا؟**

– ئەوە بەندە بەجۆرو ئەنجامی هەڵبژاردنەکەوە. جارێ هەر لەئێستاوە پیلانێکی دژ بەکورد لەئارادایە، بەوەی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستانو هی عێراقو هی ئەنجومەنی پارێزگاکان، لەیەك رۆژدا ئەکرێ. ئەمەش بۆ ئەوەیە، دەنگدانەوەی هەڵبژاردنی کوردستان بکرێ بەژێر هی عێراقەوە لەئاستی نێودەوڵەتیو ناوخۆشدا. بەر لەو هەڵبژاردنە، ئەگەر عەرەبە هاوردەکان دوورنەخرێنەوە لەکوردستانو شارۆچکەو ناوچەکانی جارانی کەرکوك نەخرێتەوە سەر پارێزگای کەرکوك، کورد زیانێکی گەورە ئەکات، لەبەر ئەوە، ئەگەر ئەوانە نەکران، پێویستە کورد خۆی دابڕێ لەو هەڵبژاردنە لەعێراقدا، لەهەموو بارێکدا یەکدەنگی کورد، مەرجێکی سەرەکیە بۆ هەندێ دەسکەوتو داخوازیی کورد.

*** پرۆژەی ریفراندۆم بۆ ناچێتە پێش لەباشووری کوردستان وەك داوایەکی یاسایی نێودەوڵەتی؟**

– لەبەر ئەوەی ئەو پرۆژەیە، هەر لەسەرەتاوە بەسەقەتی لەدایکبوو، چونکە هەندێکیان ئەیانوت لەپێناوی سەربەخۆییدایە، هەندێکیشیان ئەیانوت بۆ چە سپاندنی فیدرالاّیە، وا تا بۆ جارێکی تر بە ستنەوەی با شوورە بەعێراقەوە. شێوازی پێشکەشکردنی داخوازیو واژوەکان هەڵەبوو، ئەبوایە سەرەتا بدرانایە بەپەرلەمانی کورد ستان، لەپەرلەما نەوە بۆ حکو مەتی هەرێم، لەحکو مەتی هەرێ مەوە بۆ UN و هاو پەیمانانو پەر لەمانو حکومە تەکانی زلهێزە کان. ئەوا نەش بەپێی مادە کانی (11 بڕ گەی 2 لەپەیمانی نەتەوە یەکگرتووەکان، هەروەها مادەی 35 بڕگەی 2 لە هەمان پەیمان، چونکە بەپێی ئەودوو بڕگەیە، UN، ئەبێ دەوڵەتێك، داخوازی، یا کێشەیەك، بخاتە بەردەمی ئەگەرچی ئەو دەوڵەتە ئەندامیش نەبێ تیا یدا، دەوڵەتیش دوو جۆرە: دێ ژوور (De Jure)، (De Facto) دێ فاکتۆ. باشووری کوردستان، دەوڵەتی دێ فاکتۆیە، هەموو زانیارانی یاساش لەسەر ئەوە کۆکن کە دەو ڵەت بریتیە لە (گەل، هەرێم، حکو مەت) ڕۆژی 2004/10/2 ریفرا ندوم خۆپیە شاندانێکی سازدا، لەمە شدا هەمان دوو داخوازی پێچەوانەی یەك، دووبارەبووەوە، هەندێك بانگەشەی سەربەخۆییان ئەکرد، هەندێکی تر فیدراڵی!

ڕۆژی 2004/4/29 لەکۆڕێکدا کە زانکۆی سلێمانی ئامادەی کردبوو بۆ منو د. فەرەیدون ڕەفیق حیلمی، بەدورو درێژی لەبارەی (چارەسەرکردنی کێشەکانی کورد لەڕێگەی یاسای نێودەوڵەتیەوە) دوام*.

بەڵگەنامەیەکی مێژوویی:

معاریفی کوردستان

* لەجێگەیەکی کەی ئەم پەرتووکەدا، دەقی وتەکانی ئەو کۆڕە، بڵاوکراوەتەوە.

هەوڵێکی نەتەوەییانەی هاوبیرانی کوردایەتی بوو

لەپەراوێزی وتاری (وەڵامێکی دۆستانە بۆ بەڕێز د. کوردۆ عەلی)دا، سەرنجی خوێنەرەوەی بەڕێزمان راکێشا بو خوێند نەوەی (بەدوادا چونێك‌و بەلگەنامەیەك لەبارەی معاریفی کوردستانەوە). بەلگەنامە کە نوو سراوێکی زۆر نهێنی‌و کە سینەی سەرکردایەتی فرقەی دوە مە بۆ بەڕێوەبەرا یەتی ا ستخباراتی عە سکەری کە لەخوارەوە دەقە کەی‌و دە قی یادا شتێکی مامۆستایانی کورد، هەروەك خۆی بەعەرەبی، بڵاوئەکەینەوە، بۆ راستی‌و بۆ مێژوو، وەك ئەوەی لەلاپەڕە 356 تا 369 ی یاداش ستەکانی (طبقة چلی) منشورات المکتبه العصریه ــ صیدا ــ بیروت 1969 بڵاوکراوەتەوە.

شایانی وتنە، ئەو یاداشتە گرنگە، لەلایەن هەشت مامۆ ستای هاوبیری کوردایەت یەوە، واژو کراوە، کە سیانیان لەدامەزرێ نەرەکانی کاژیکن، نووسەری یاداشتەکەش هاوبیری هێژامان مامۆستا جەمال نەبەز بوو، ئەم یاداشتە، وەك پرۆژەیەکی نەتەوەیی، بۆ ئەو ساڵی (1958)ە، گرنگیەکی زۆرو کاردانەوەیەکی جۆراوجۆری، بەنەرێتی‌و ئەرێتی، هەبوو.

گرنگ یی یادا شتەکەی مامۆ ستایان، لەم بوارا نەدا کۆبوو بوەوە: پانۆرامایەکی باری ناهەمواری نەتەوەیی بەگشتی‌و باری رۆشنبیریی کورد بوو بەتای بەتی، سەرەتای بیرۆکە یەك بو بۆ درو ستکردنی قەوارە یەکی سیاسیی کوردی، نەخشەیەکی سنوری باشووری کوردستان بوو کە لیواکانی سلێمانی‌و هەولێرو کەرکوك‌و خانەقین‌و قەزا کوردییەکانی موسڵی ئەگرتەوەو ناوە ندی قەوارە کەش شاری کەرکوك بوو، تێ کرا بانگێکی هو شیاریی نەتەوەییانە بو، بۆ هەژا ندنی جەماوەری مامۆ ستاو قو تابی‌و رۆ شنبیر. سەرباری بابەتە سیاسییەکان (یاداشتەکە)، پرۆژە یەکی چاک سازیش بوو لەبواری فێرکار یدا. **ئەم یادا شتە وەڵامێکی شە بۆ ئەوا نەی بەکەمبا یەخی هەوڵەکانی هاوبیرانی کوردایەتی ئەنرخێنن.**

کاردانەوە نەرێتییەکانی یاداشتەکە، سەرەتا لەشیوعیەکانی ئەوسای ناو کوردستانەوە سەری هەڵدا.

لەئەنجامی ئەم یاداشتەوە بوو کە ئەو شیوعیانە کەوت نە گاڵتەکردن بەمعاریفی کوردستان‌و بەمعاریفی قلیا سان ناو یان ئەبرد. سەرکردایەتی ئەوسای پارتیش بەلالووت‌و ساردوسڕییەوە ئەیڕوانیە یاداشتەکە. ئەوانەش هەمووی بەلگەی نزمیی ئاستی هوشیاریی نەتەوەیی بوو لەناو کوردا کە ئێمە

لە گەڵێ لەنو سینەکانماندا هێما مان بۆ کردوەو داوا مان کردوە هەوڵی بەرزکرد نەوەی ئەو ئا ستە، بکرێ تە هەو ڵە لەپێ شەکانی رو ناکبیران‌و کاربەدەستانی کوردستان. جگە لەوانە، کە یاداشتەکە رۆژی 1958/7/26 لەرۆژنامەی (البلاد) لەبەغدا بڵاوکرایەوە، رۆژنامەکەی لەسەر داخرا.

بەپێچەوانەی ئەوانەوە، یاداشتەکە کاریگەرێتی‌و کاردانەوەیەکی ئەرێتی هەبوو لەناو جەماوەری کورد بەگشتی‌و جەماوەری مامۆستایان بەتایبەتی. ئەو کاریگەرێتی‌و کاردانەوەیە، بۆ ناو هەندێ ناوەندی عەرەبیش تێ پەڕی کرد، لەوا نە نو سەرو مێژوونوو سی نا سراوی نە تەوەیی عەرەب (م نذر الموصلی) لەکتێبەکەیدا (عرب وأكراد – رؤ ية عرب ية.. للق ضية الكرد ية – الأكراد في وطنهم القومي وفي الجوار العراقي – التركي – الإيراني.. وفي سوريا و لبنان – دار الغصون – بيروت – چاپی یەکەم 1986 لەلاپەڕەکانی 321 تا 326 ئەو یاداشتە بەرز ئەنرخێنێ‌و ئەڵێ: (ولقد ثبتنا اسماء موقعي المذكرة هنا تقديراً واجلالاً لهم، لأن مطاليبهم تنم عن نظرة تربوية متقدمة، كما تدل على نضج واستيعاب صحيح لدور رجل التربية والتعليم والمهام الملقاة ع لى عاتقه، وكان الأجدر لو أن الحكو مة بادرت آ نذاك لأ صلاح شؤون الترب ية والتعليم بعد ثورة 14 تموز وفق التـ صورات ا لتي تـ ضمنتها ا لمذكرة) دوای ئەوە نووسەر لەبارەی سەرجەم داواکارییەکانی یاداشتەکەوە ئەڵێ: (وهذه المطالب كلها محقة كما نرى، ومشروعة من كل وجه) پاشتر نووسەر هێما بۆ ژمارەیەك دەسکەوتی زما نەوانی‌و رۆ شنبیری ئەکات وەك ئەنجامی ئەم یاداشتە.

دەقی بەڵگەنامەکەو یاداشتەکە

الصراع في منطقة الفرقة 2

مذكرات ووثائق

قيادة الفرقة الثانية

الاستخبارات سري للغاية

وشخصي

الرقم ح ش 3-5-914

التاريخ 9-9-1958

الى

مدير الاستخبارات العسكرية

الموضوع مذكرة المدرسين الأكراد الى وزارة النعارف
حول رفع مستوى الثقافة في كردستان خاصة

بطية نسخة من المذكرة اعلاه للاطلاع

ورد في الصفحة (15) تحت عنوان (ب ــ التطبيق) المادة (1) مايلي:

(تحديد منطقة المعارف الكردية بالوية السليمانية وأربيل وكركوك وخانقين وأقضية الموصل الكردية),

نود أن نلفت النظر الى خطورة التحديد اعلاه حيث نبدي المطالعة التالية.

1– أن أقرار حدود معارف كردستان معناه ضمننا الاعتراف بالخطوة التي يهدف اليها المدرسون الأكراد وهو اعلان كيان كردستان السياسي.

2– ان زج كركوك ضمن منطقة المعارف الكردية وهي ليست بكردية بالمعنى الذي فسرته المذكرة. اذ فيها أكثرية (عربية وتركية ومسيحية) فالتعبير يبطن في طياته روح الرغبة في الأستيلاء عل (النفط) وهي الثروة الوطنية للجمهورية العراقية التي حررت هذا المصدر الحيوي لحياة ومستقبل العراق. كما أن ادعاء المذكرة بكردية كركوك معناه صهر القوميات الأخرى في اللواء وهذا ما ينافي روح دستور الجمهورية العراقية.

3– ليس من المصلحة تأسيس مديرية معارف كردستان وليس من الصحيح أن يكون مركزها في مدينة كركوك.

4– يجب اسناد منصب مدير المعارف في كركوك دوما (وأبداً) الى شخص عربي شرط أن تتوفر فيه صفة الحياد ويعمل للمصلحة وخدمة التعليم دون تحيز لقومية أو عنصرية.

5– أما ما جاء في بقية المذكرة فنترك أمرها لوزارة المعارف لانها فرضت شروطا وليس اصلاحا.

أرجو اطلاع الجهات المعنية لخطورة المذكرة المبرقة باسم الاصلاح.

اننا لاننكر على اخواننا الأكراد حقهم في المطالب المنوه عنها على أن تتفق والمصلحة العامة التي هي رائد المخلصين لهذا الوطن.

توقيع

الزعيم

الركن

قائد الفرقة

الثانية

مذكرة المدرسين الأكراد الى وزارة المعارف
حول رفع مستوى الثقافة في كردستان خاصة والعراق عامة

سيادة وزير المعارف المحترم

تحية واجلالا

وبعد.. فقد جاء عهد الحرية والنور، جاء عهد الحق والعدل، ومضى دون رجوع عهد الذل والاستعباد. مضى ذلك العهد البغيض الذي كان فيه المسؤولون يأتمرون بأوامر اسيادهم المستعمرين ويمثلون مصالحهم في طول البلاد وعرضها. نعم، لقد جاء اليوم الذي يخضع فيه المسؤولون لارادة الشعب ويعملون بوحي من مصالحه، فقد آن الأوان أن نصارح المسؤولين بما يخالج نفوسنا المعذبة من أمان وآمال طيلة هذه السنين الطوال.

ياسيادة الوزير..

لاتخفي على سيادتكم التضحيات الجسام التي قدمها الشعب الكردي على مذبح الحق والحرية. ووقوفه بجابن الشعب العربي الشقيق في أجلك الساعات وأسوأ الظروف. كما لاتخفى عليكم ما قامت به زباذية الأستعمار في العهد البائد من اضطهاد شعبنا الكردي وضرب حركاته التحررية بأساليبهم الوحشية وزج أفواج من شبابه وشيوخه في السجون والمعتقلات وتشريد المئات منهم واقامة مجازر رهيبة في كردستاننا العزيزة ونصب المشانق للمناضلين الأحرار وتجويع آلاف العوائل الكردية. ثم تحريم شعبنا الأبي من كافة أوجه النشاط السياسء بل وحتى الأدبي بأسماء موهومة كمكافحة المباديء الهدامة وحفظ الأمن والسلام وغير ذلك.

أجل.. لقد قام عملاء العهد البائد بكل ذلك ولم يكتفوا بها. بل شنوا حربا اجرامية ضد ثقافة الشعب الكردي المجاهد فوصدوا أبواب المدارس في وجه الجماهير المتعطشة للعلم والثقافة بحجج واهية واختلافات كاذبة وحرموا الأكراد من التثقف والتعلم بلغة آبائهم واجدادهم. ذلك الحق البسيط الذي لم تحرم منه الشعوب الواقعة تحت نير الأستعمار المباشر، كما ومنعت دراسة تاريخ الأمة الكردية في المدارس. ذلك التأريخ الحافل بالبطولات والأمجاد. فقد كان الطالب الكردي يدرس تأريخ مختلف الشعوب والقوميات وحتى العربي الذي كان يقرأ الشيء الكثير من التأريخ نفسه يبقى جاهلا بتأريخ أخيه الكردي الذي يشاركه في الجهاد وفي الوطن.

أما وقد انقضى العهد البائد وزال ذلك الكابوس الجاثم على صدر شعبنا الأبي. فالشعب الكردي لايسعه الا أن يقف مرة أخرى بجانب شقيقه في النضال الشعبي العربي المجاهد ليحقق انتصارات أكبر وأكبر مدافعا عن جمهوريتنا الفتية ومحتفظا بالمكاسب القومية التي احرزها شعبنا العراقي عربا وأكرادا. وفي الوقت عينه يصارح المسؤولين بكافة الحقوق الطبيعية التي حرمها عليه العهد البائد وأكدها الدستور الجديد وفي مقدمتها الحقوق الثقافية.

هذا ولما كنا نتشرف بالانتساب الى الأسرة التعليمية الموقرة ورغبة منا في محاربة الجهل رأينا من واجبنا أن نقدم لسيادتكم يعض المقترحات الأساسية

لرفع مستوى الثقافة بين افراد الشعب الكردي آملين ان تلقي اهتما ما وقبولاً من قبل سيادتكم.

وتفضلوا بقبول فائق الاحترام.

جمال نبز ـ المدرس في متوسطة الزبير (بصرة)
فائق عارف ـ المدرس في ثانوية السليمانية (سليماينة)
احسان عبدالكريم ـ المدرس في ثانوية السليمانية (سليمانية)
نجم الدين المفتي ـ المدرس في ثانوية اربيل (اربيل)
عبدالله محمد الحاج الياس ـ المدرس في مدرسة سوسينان (السليمانية)
احسان عبدالحميد ـ المدرس في المتوسطة الشرقية (كركوك)
عبدالرحيم رضا ـ مدرس ثانوية المصلى (كركوك)
مصطفى سيد احمد (نه‌ريمان) ـ مدرس القلعة العراقية (كركوك)

* * *

آ ـ المقترحات

1– اللغة الكردية:

لما كانت اللغة القومية أهم وسائل الاتصال بين الطالب والبيئة التي يعيش فيها، وعن طريق اللغة يكتسب الطالب خبراته ومعارفة ويعبر عن مشاعره الخاصة وأفكاره الشخصية لذا كان الاهتمام بلغة الأم أمرا ضروريا لرفع مستوى الثقافة وخاصة في سني الدراسة الأبتدائية. الأمر الذي يجعلنا أن نقترح بشأن اللغة الكردية مايلي:

أ– جعل اللغة الكردية لغة التعليم في كافة المناطق الكردية.

ب – تدريس اللغة الكردية وآدابها في جميع المراحل الدراسية (الأبتدائية والثانوية والعالية) أسوة باللغة العربية.

ج– جعل اللغة الكردية لغة اجبارية في دار المعلمين العالية ودور المعلمين والمعلمات. ذلك لان المعلم يتعرض للنقل من منطقة الى أخرى ومن لواء الى آخر. الأمر الذي يحتم عليه تعلم هذه اللغة.

د – تخصيص كرسي اللغة الكردية وآدابها في كلية الآداب بجامعة بغداد المنوي تأسيسها في المستقبل.

ه – فتح مدارس باللغة الكردية في المناطق العربية التي تقطن فيها جاليات كردية وكذلك في المناطق الكردية الواقعة في جنوب العراق. ونخص بالذكر منها الأكراد الفيلين في بغداد والحبانية ومركز لواء الموصل وجماهير الأكراد في لوائي الكوت والعمارة (بدرة وجصان وزرباطية وعلي غربي). هذا وأن الاهتمام بتطبيق هذه المادة في المدارس المتوسطة أمرا ميسورا. ذلك لان مرحلة الدراسة الابتدائية مرحلة تربوية لا تعليمية.

2– اللغة العربية:

يعتبر تعلم اللغة العربية بالنسبة الى الطلابة الأكراد أمرا ضرورياً الا أن الطريقة التي اتبعت سابقا في تدريس هذه اللغة كانت عقيمة وغير مجدية للغاية. حيث كان المنهج المقرر للغة العربية يشكل العرب والأكراد على حد سواء. علما بأن طريقة تعلم لغة الأم يجب أن تختلف عن طريقة تعلم لغة أخرى غير لغة الأم. لذا نقترح مايلي:

1 – وضع كتب جديدة باللغة العربية تحت اشراف لجنة من المربين وعلماء النفس واللغويين. تراعي فيها الأساليب التربوية والاستدراج ويراعي فيها التقارب بين اللغة الفصحى والمصلحات العامية. ليتمكن الطالب أن يقرا بلغة سليمة قريبة من اللغة الدارجة. كالكتب التي الفت تحت اشراف منظمة اليونسكو.

ب – أن تدريس اللغات الأخرى بجانب لغة الأم في السنوات الأولى من الدراسة الأبتدائية تحدث الارتباك عند الطالب وبالتالي عدم الحصول على الفوائد المتوخاة من الدراسة في هذه المرحلة. لذا نقترح عدم تدريس اللغتين العربية والانكليزية في الصفوف الأولى من الدراسة الأبتدائية والاقتصار على تدريس اللغة الأولى اعتبارا من الصف الخامس واللغة الثانية ابتداء من الصف السادس. وهذه حقيقة ثابتة طبقت في مصر وسوريا وتركيا وايران فافلحت بالنجاح حيث لاتدرس اللغات الأجنبية في مدارسها الأبتدائية.

ج فتح دورات خاصة للمعلمين الذين يناط بهم تدريس هاتين اللغتين.

3 – التأريخ:

يدرس الطالب الكردي تأريخ الأمم والأقوام القديمة وحتى المنقرضات والبائدات منها. كما ويدرس تاريخ مختلف الشعوب الحاضرة دراسة تفصيلية ويحفظ أسماء الملوك والطوائف والمعارك بصورة ببغاوية الا انه يحرم من دراسة تأريخ امته والاطلاع على مفاخر آبائه واجداده. ثم ان الطالب العربي الذاي يهتم بنفس الدراسة العقيمة يبقى جاهلاً بامجاد شقيقه الكردي والأدوار التأريخية المشتركة التي مر بها الشعبات العريقان.

هذا ورغبة منا في توطيد اواصر الأخوة والصداقة عن طريق التفاهم المتبادل نقترح مايلي:

أ – دراسة تاريخ الأمة الكردية دراسة تفصيلية في كافة مدارس كردستان.

ب – دراسة مجملة عن تأريخ الأكراد في مدارس المتوسطة والثانوية من قبل الطلاب العرب.

ج – جعل التاريخ الكردي مادة اجبارية في دور المعلمين والمعاهد والكليات التي تعنى بمادة التاريخ.

د – ترك الأساليب القديمة في دراسة علم التأريخ ووضع مناهج جديدة له تحت اشراف اخصائيين من علماء التأريخ. اذ ان التأريخ ليس هو ذكر

الأشخاص والحوادث الطارئة بل هو سجل الشعوب ونضالها من أجل التحرر والانعتاق من الذل والعبودية والتقدم نحو مستقبل أفضل ثم أن التأريخ فيه دروس وعبر وتجارب وخبرات يستهدف من دراستها غرس بذور الروح الوطنية والقومية واذكائها في النفوس لا الاهتمام بحفظ اسماء الملوك والسلاطين وعدد الجواري والغلمان.

4- جغرافية كردستان:

الغاية من داسة علم الجغرافية هي الالمام بحدود الوطن القومي ومعرفة أحوال سكانه وأوجه نشاطهم المختلفة وثرواته الطبيعية وخيراته الزراعية والحيوانية وظروفه المناخية وكذلك العوارض الطبيعية من جبال وتلال وأنهار وسهول، ولما كان الاستعمار البغيض حرم الطلاب الأكراد من معرفة جغرافية بلادهم. لذا نقترح مايلي:

أ- دراسة جغرافية كردستان بصورة تفصيلية في المدارس الكردية بوجه عام والاهتمام بجغرافية كردستان العراقية بوجه خاص.

ب- دراسة موجزة لجغرافية كردستان في المدارس العربية كبحث متمم لجغرافية العراق والأقطار المجاورة.

ج- جعل جغرافية كردستان مادة اجبارية في دور المعلمين والمعاهد والكليات التي تعني بهذه المادة.

5- البعثات:

لم تكن البعثات في العهد البائد تخضع لنظام يحقق العدل والمساواة بين المواطنين كافة. فكان الطالب الذي يحرز معدلا عاما يبلغ حدا معينا يبعث الى الخارج، بغض النظر عن لوائه وحاجة منطقته الأمر الذي يشكل ظلما وعدوانا بحق البعض من الطلاب. فلو أخذنا مركز لواء الموصل والأقضية الكردية التابعة له مثالا لذلك لرأينا عدد الطلاب الذين يتخرجون سنويا من الصف الخامس في مركز الموصل لايقل عن (200) طالب في حين لايتخرج من سكان تلك الأقضية أكثر من عشرة طلاب في السنة الواحدة. بل نستطيع ان نقول ان عدد الطلاب الأكراد الذين يتخرجون من الصف الخامس في جميع انحاء العراق لا يبلغ هذا العدد عن (200 طالب) خلال خمس سنوات لقلة عدد المدارس في المناطق الكردية وسد معظمها أيام العهد البائد لافتراضات سياسية. ولما كان الطالب يبعث للخارج على أساس المعدل دون أن يكون للواء الذي ينتمي ليه أي اعتبار، لذا فان الطلبة الأكراد الذين يشتركون في البعثات يقل عددهم بل يتضاءل بالنسبة الى غيرهم، هذا ومن أجل أن يأخذ العدل مجراه الطبيعي نقترح مايلي:

أ- أن تكون البعثات حسب نفوس الألوية، أي يجب ان لاتقل نسبة طلبة الأكراد عن ربع مجموع المبعثين الى الخارج ولو كانوا دون المستوى؟!

ب- ان ترسل البعثات الى جميع أقطار العالم دون الارتباط باقطار معينة، اذ ان العلم لا موطن له.

ج- ان تكون البعثات حسب حاجة الشعب العراقي من الخبراء والاخصائيين وان تعني عناية خاصة بالنواحي الصناعية والتكنيكية.

د- ان تراعي في قبول الطالب للبعثة درجات دروس الاختصاص والدروس الضرورية للبعثة فقط لا المعدل العام، كما هو متبع الان.

هـ- ان يطبق نفس الشروط المذكورة أعلاه على طلاب البعثات من خريجي الكليات والمعاهد من خريجي الكليات والمعاهد العالية.

6- توزيع الكليات والمعاهد العالية:

ان حصر الكليات والمعاهد العالية ببغداد له تأثير سيء على مستوى الثقافة في البلاد. فالدراسة في بغداد بالنسبة الى طلاب بقية الالوية تكلف غاليا وتضع شتى العراقيل والعقبات امامهم وخاصة من الناحية الاقتصادية الأمر الذي يؤدي الى حرمان عدد من الطلاب من مواصلة الدراسة. لذا نرى من الأوفق توزيع بعض الكليات على بعض الألوية. لان القيام بهذا العمل ـ على ما نعتقد ـ يحل مشكلة هذا الحرمان الى حد كبير. فمثلا انشاء كلية كدار المعلمين العالية أو كلية الهندسة في لواء كركوك تسهل الدراسة لطلاب الوية (كركوك و موصل والسليمانية واربيل) كما ان انشاء كلية ككلية الطب أو الصيدلة في (البصرة) متبعة في كثير من الأقطار الاوروبية والأقطار الشقيقة.

7- شروط القبول في الكليات والمعاهد العالية:

نقترح ان نراعي في قبول الطلاب والمعاهد العالية العراقية الشروط التالية:

1- نسبة نفوس الالوية.

2- دروس الاختصاص لا المعدل العام.

3- عدم الالتفات الى سنة التخرج.

4- عدم الالتفات الى عمر الطالب.

8- فتح المدارس:

رغم قلة المدارس (المتوسطات والثانويات بوجه خاص في كردستان قامت حكومة العهد البائد بسد بعضها متذرعة في ذلك بشتى الاعذار السخيفة! لذا نرى من الضروري اعادة فتحها جميا و نخص بالذكر منها ثانوية(حلبجة وكويسنجق).

ثم هنالك بعض المناطق الأخرى تحتاج الى متوسطات وثانويات اذ ان معظم الطلاب ينقطعون عن الدراسة بعد تخرجهم من المدارس الابتدائية بسبب فقرهم وعدم تمكنهم من السفر الى مناطق أخرى. لذا نقترح فتح المدارس الضرورية لهم وخاصة مدارس البنات.

9- الأقسام الداخلية:

يحرم الكثير من الطلاب وخاصة طلاب القرى والارياف من مواصلة الدراسة المتوسطة والاعدادية وذلك لعدم وجود تلك المدارس في قراهم. ولعدم تمكنهم من السفر الى المدن أو المناطق التي توجد فيها تلك المدارس و تحثهم على مواصلة الدراسة بلهف واهتمام.

10- اكمال نواقص المدارس:

نقترح بشأن ذلك مايلي:

1- سد الشواغر بالمدرسين الاختصاصيين أو المحاضرين ذوي الكفاءات.

2- الاهتمام بالنواحي العملية وو سائل الايضاح وتجهيز المدارس بالمختبرات والمكتبات.

3- توجيه الطلاب نحو النشاطات المختلفة، أي تشكيل اللجان المدرسية التي منعها العهد البائد وذلك تحت اشراف المدرسين الذين لهم مؤهلات خاصة.

4- تشجيع الطلاب على القيام بسفرات مدرسية داخل القطر العراقي وخارجه.

5- الاعتناء بالمدارس المسائية بما يكفل للطالب المسائي التعلم والتقدم وعدم فسح المجال بالتدريس لبعض المحاضرين الذين لا هم لهم سوى سد الشواغر.

6- مد يد المعونة للمدارس الأهلية العراقية اسوة بالمدارس الرسمية.

7- عدم تحديد الاجور التي يتقاضاها المدرسون من المحاضرات التي يلقونها بنسب رواتبهم بخلاف العهد البائد.

حيث كانت اجور المدرس من المحاضرات التي يليها لاتتجاوز نسبة معينة من راتبه فان زادت عن ذلك قطعت عنه في حين كان المحاضر غير المنتمي الى الأسرة التعليمية يقبض من الاجور ما شاء له ان يقبض.

11- تطهير جهاز المعارف:

قام رجال العهد البائد بشن حملات ارهابية ضد الوطنيين والمناوئين للاستعمار والرجعية فشردوا وعذبوا وفصلوا وعاثوا في الارض فسادا ما طلب لهم ان يفعلوا. لذا نقترح:

1- تطهير جهاز المعارف من الخونة واذناب العهد البائد الذين سببوا فصل وتشريد الغياري والاحرار من المدرسين والطلاب وزجهم في السجون والمعتقلات.

2- تطهير جهاز المعارف من الذين ليست لديهم كفاءات تؤهلهم للقيام بواجباتهم، ليحل محلهم ذوو المؤهلات والقابليات الممتازة.

12 قضية التنقلات ومراعاة حقوق الأسرة التعليمية:

كانت مسألة التنقلات بين المعلمين والمدرسين في العهد البائد امرا يسوده الفوضى ويعمه الاضطراب. اذ انها لم تكن تخضع لنظام يحمي لافراد الأسرة

العليمية حقوقهم. فحتى ذلك القانون الشكلي الذي وضعه المسوولون في عهدهم المشؤوم لم يكن يطبق. فقد كان من بين المعلمين جماعة سكنوا في المدن زهاء (20 سنة) ولم يروا القرى مطلقا وعلى العكس فمن بينهم جماعة اخرى بقوا في القرى سنوات وسنوات ولم ينقلوا الى المدن رغم طلباتهم الملحة ثم ان التنقلات كانت خاضعة لمشيئة المتصرفين والادارات المحلية. فكان المعلم المسكين ينقل اداريا بجرة قلم من منطقة الى اخرى وفي أي وقت كان الأفتراضات سياسية بحتة ومن اجل ذلك نقترح مايلي:

1- وضع نظام خاص يؤمن الحق والمساواة لمعلمي الابتدائية من حيث نقلهم من القرى الى المدن وبالعكس.

2- اخضاع التعليم الابتدائي لا شراف وزارة المعارف وعدم تسليمه الى الادارات المحلية بتاتا اذ ان الغرض من ذلك في العهد البائد لم يكن الا مراقبة المعلمين في القرى والأرياف مراقبة بوليسية.

3- اعادة النظر في قضايا المدرسين الذين نقلوا وشردوا من لواء الى آخر بأوامر ادارية دون أي مبرر شرعي فلحقت أضرارا كثيرة من جراء ذلك.

4-اعادة النظر في قضايا المعلمين الذين أصابهم الظلم والجور نتيجة للتصرفات الكيفية التي قام بها بعض المتصرفين ورجال الأدارة في العهد البائد.

5- منح مخصصات محلية كافية للمعلمين الذين ينقلون الى القرى والارياف والعمل على تأمين دور ـ السكنى لهم كامتيازات خاصة تحثهم على القيام بواجبهم في مناطق متأخرة لا تتوفر فيها اسباب العيش كالمدن.

6- مراعاة حقوق الاسرة التعليمية كالسماح لهم بتأسيس نقابة خاصة بهم وتقليل ساعات الدروس لهم.

ب- التطبيق

من الأهمية بمكان ان نضع بعض الخطوط الاساسية امام المسؤولين حول تطبيق المقترحات السابقة، أما تلك الخطط التي نحن نرتأيها القيام بتطبيق ماسبق هي:

1- ان تنظيم امور المعارف في المناطق الكردية وحل المشاكل المتعلقة بها يتطلب منا ان نفكر في ربط تلك المناطق بادارة معينة تكون لها بعض الصلاحيات الخاصة. لذا نرى من الاوفق ان تنظم شؤون المعارف في كردستان. (وهي الوية السليمانية واربيل وكركوك وخانقين واقضية موصل الكردية) تحت اشراف دائرةواحدة تدعى (مديرية معارف كردستان) يرأسها مدير يدعي (مدير معارف منطقة كردستان) يكون مسؤولا امام وزير المعارف مباشرة. وانا نعتقد ان تطبيق المقترحات السابقة منوط الى حد كبير بتأسيس هذه الادارة الخاصة.

2– من الاوفق ان يكون مقر هذه المديرية مركز لواء كركوك لكونه و سطا بين جميع الالوية والمناطق الكردية.
3– ان يكون لهذا المدير معاونون في مراكز الالوية الأخرى، مسؤولين امامه مباشرة.
4– اننا نعتقد جازمين بان السيد (رفيق حلمي) هو الشخص الذي يصلح لهذا المنصب لكونه مربيا قديرا وخبيرا ماهرافي شؤون الثقافة الكردية.
5– تأليف لجان مختلفة من المدرسين والادباء والمؤرخين الأكراد تقوم كل لجنة حسب اختصاصها (بتأليف وترجمة الكتب العلمية والادبية الى اللغة الكردية) تحت اشراف وزارة المعارف.
6– جعل التدريس باللغة الكردية في المدارس الابتدائية اعتبارا من هذه السنة وتطبيق نفس المادة في المدارس المتوسطة والثانوية حالما يتم اعداد الكتب المقررة باللغة الكردية.
7– الايعاز الى مدرسي المتوسطات والثانويات باستعمال اللغة الكردية في الصف أثناء شرح الدروس ابتداء من هذه السنة والاستعانة بالكتب القديمة كمصادر ريثما يتم اعداد الكتب المقررة باللغة الكردية.
8– اعادة المشردين والمشتتين من المعلمين والمدرسين الى مناطقهم للاستفادة منهم في التدريس باللغة الكردية.
9– منح مكافئات مادية ومعنوية للمشتغلين بقضايا التاليف والنشر والترجمة وتشجيعهم على القيام بالبحوث العلمية والأدبية.
10– فتح دورات خاصة للمعلمين والمدرسين الأكراد الذين لايتقنون اللغة الكردية قراءة وكتابة لكي يتمكنوا من القيام بواجباتهم على الوجه الاكمل.

رۆژنامەی (چاودێر) ژمارە (15) رۆژی 2005/2/7

بەڕێز مەلا بەختیارو

حەویجەو نەخشەی نوێی تیرۆرو تەعریب

وتارەکەی بەڕێز مەلا بەختیار، بەو ناونیشانە، لەرۆژنامەی بەڕێزی (چاودێر)ی ژمارە 12 رۆژی 2004/12/27، وەك مەلا بەختیارێکی نووسەرم بەرز نرخاند، چونکە نووسەر بەوردیا دەستی خستۆتە سەر ئەو خاڵە ترسناکانەی لەحەویجەوە بەرەو ڕووی کورد ئەبنەوە. بەڵام وەك مەلا بەختیارێکی ئەندامی سەرکردایەتی (ی.ن.ك) کە ئەرکی جێبەجێکردنی رای

گشتی لەئەستۆدایە، و تارێکی لەو جۆرە، ئە شێ هەڵوێستەیەکی لە سەر بکرێ ! ! بابزانین چۆن ؟

مەلا بەختیار خۆی دەرکەوتوترین سەرکردەی ئەو لەشکرە کوردییە بوو کە خانەقینی لەعەرەبی داگیرکەرو تەعریب پاککرد نەوەو هەر لەرۆژانی یەکەمی ئەو داستانە شکۆدارەوە، لەکاتی جەنگی رزگارکردنی عێراقدا ساڵی 2003، مندالآنی خانەقینی بەسروودی ئەی رەقیب گۆشکرد، نەئەبوو لەو وتارەیدا ئەوە بۆ سەرکردایەتی کوردستان بەکارێکی چاك بژمێرێ کە (ئەو سەرکردایەتییە، هەتا ئێ ستا دا نی بەخۆ یدا گر تووە، بەرام بەر کو شتنی رۆژانەی کوردو ناچارکردنی کورد بۆ کۆچکردنو بەجێهێشتنی ناوچەکە ! !) ئەوە چ لێکدانەوەیەکە کە دوای چەندین سەدە، سەرکردایەتی کورد ستان، بەئەزموونە دۆڕاوەکەی مەسیحدا بچێتەوە کە ئەیوت: ئەگەر شەپازلەیەکیان سرەواندە رورمەتی راستت، رورمەتی چەپت ئامادەکە بۆ شەپازلەی دوەم ! ئەوە بوو ئەو ئەزموونەی مەسیح، بەلەخاچدانی خۆی کۆتایی هات، بۆیە لەو رۆژەوە دذ یای مە سیحیتان بەرام بەرو شەپازلەیەك، دە یان شەپازلەی کوشندە ئەوەشێننەوە کە دواهەمینیان ئەو شەپازلە کوشندانانەیە ئەمریکا ئەیسرەوێنێتە تیرۆرستان.

ئاخر ئەزمونگەری کە ئەمڕۆ تەنگی بەفەلسەفەو بیردۆزە هەڵچنیوە، بۆ ئەوە ذ یە کە ئەزموو نە سەرکەوتووەکان پەیڕەو ذ کرێنو ئەزموو نە سەرنەکەوتووەکان وازلێبهێ نرێن؟ ئەزموونە کەی خا نەقینن ئەزموونێکی سەرکەوتوو بوو، ئەبوایە لەکەرکوكو حەو یجەو ناو چە بە عەرەبکراوەکانی تریشدا هەمان ئەزموون پەیڕەو بکرا یە، نەك پێ چەوانەی ئەو ئەزموو نە، ستایش بکرێ ! ! یا ئەوە بەڕەوا بۆ سەرکردایەتی کوردستان بژمێردرێ کە چاوەڕوان بکا، تا (تیرۆرستان نەخشەی تاكو دوو دوو تیرۆرکردنی هاولآتی ذ گۆڕن بۆ کو شتنی بەکۆ مەڵو قەتلوعامی کورد) ئەو سا سەرکردایەتی کوردستان، کەپەنکی دوای بارانێکی لەو جۆرە لەسەر کات ! یان ئێستا تەنیا بەوە دابین بێ کە (هەنگاوی راگەیا ندنو داوای یا سایی تۆ مار ذ کا هەتا بێگوناهی کوردو تاوانی تیرۆرستەکانو پشتیوانەکانیان، باشتر بچێتە ناو رای گشتییەوە ! !) یا (کاتێ تیرۆر ستان بیگەیەذ نە ئا ستی تاوانی گەورەترو پێویستی کرد کورد دەستبکاتەوە، با لای رای گشتیو دەز گا یا ساییەکان

ساغ کرابێتەوە کورد نا چاری بەرگری کراوە) وەك ئەو ڕستانەی ناو کەوانەکان کە لە وتارەکەدا هاتوون ! !

راستییەکەی، وەك عەرەب خۆیان ئەڵێن: (لایفل الحدید الاّ الحدید ـ ئاسن نەبێ ئاسن ناچەمێنێتەوە) یا وەك فەرموودەکەی یەزدان: (ومن اعتدی علیکم فأعتدوا علیه بمثل ما اعتدی علیکم ـ ئەوەی دەستدرێژی کردە سەرتان، بەهەمان جۆر دەستدرێژی بکەنەوە سەر) یا (و جزاء السیئة سیئة مثلها ـ سزای خراپە خراپەی وەك خۆیەتی)، ئەمڕۆ ئەرکی سەرکردایەتی کوردستان، ئەوەیە: بەر لەلافاوی قەتلوعامێکی تری کورد، بەربەستی ئەو لافاوە بکا -- ئەمڕۆ کە بە شێك لە فەرمانڕەوایانی بە غداو کەرکوك، لەئەندا مەکانی سەرکردایەتی کورد ستانو ژمارە یەك لەدەزگاکانی ئا سایشو پۆلیسو سەرباز سەربەو سەرکردایەتیەن، سەرباری هێزی پێشمەرگە لەرۆژێکی ئاوادا ئەو سەرکردایەتییە نەتوانێ، یا نەیەوێ بەربەستی کوشتنی تاك تاكو دوو دووی کورد بکا، یا تۆڵەیان بسەنێ، سبەی چۆن ئەتوانێ بەری قەتلوعامێکی لەو جۆرە بگرێ یا تۆڵەی بکاتەوە ! ؟ بەتایبەتی وەك لەتێگەیشتنی تێکڕای وتارەکەدا دەرئەکەوێ، ئەو سەرکردایەتییە تا ئێستا بۆ ئەو مەبەستە هیچ نەخشەو پلانو بەرنامەیەکی نییە ! ! حکومەتی عێراقیش، وەك لەوتارەکەدا هاتووە (هیچ هەنگاوێکی لەجێبەجێکردنی مادەی 58 دا نەناوەو پێ ناچێ بشیەوێ جێبەجێی بکا).

ئەوە هیچ شانازییەكو جەوامێرییەك نیە کە (هەتا ئێستا یەك هێرشی کورد لەبەرامبەر هێرشەکانی ئەواندا، بەبەرنامە جێبەجێنەکراوە) لەکاتێکدا ئەوان بەنەخشە بەردەوامن ! ! خۆپاراستن لە شەڕی تایەفە گەریو شەڕی ناوخۆ، هیچ بیانوو و پا ساوێك نیە بۆ ئەم (هێمنیو پشوو درێژییەی سەرکردایەتیی کورد ستان ! !) ئەوەش ناگو نجێ خۆ مان بەراورد کەین بەئەمریکاو بڵێین: ئەو چاری تیرۆری بۆ ناکرێ، ئێمە چۆن؟ ئەشێ ئەمریکا بەپای پیلانو بۆ بەرژەوەندی مەبەستەکانی خۆی، گەلێ چاوپۆشی بکا، یا بیەوێ درێژە بەم بارودۆخە بدا، یا نە شارەزاو نابەڵەدبێ بەناو چەکەو بەتیرۆرستان، بەڵام کورد هیچ بەرژەوەندییەکی لەوەدا نیە، وەك مەڕی قوربانی، چاوەڕوانی چەقۆی عەرەبی تەعریب بێ، یا بەبارمەتە ببرێ، یا کوردەکان ناچارکرێن شوێنەکانیان چۆڵ بکەن، کورد نەشارەزاو نابەڵەدیش نیە بەو تیرۆرستانە، بەتایبەتی لە کەرکوكو حەویجەدا، کوردەکانی ئەم

ناوچەیە، یەك بەیەكو ماڵ بەماڵی بەعسیەكانی دوێنێ ئەزانن كە ئەمڕۆ هەر ئەوانن ئەنجامدەری تیرۆری ئەم ناوچەیەو كێشەی ئەم كوردانە (هێمنیو پشودرێژی) سەركردایەتی كوردستانە. ئێستا پرسیارەكە ئەوەیە: ئاخۆ ئەم سەركردایەتی كوردستانە، ئەو هەموو چەكو لەشكرو سامانەی بۆ چ كاتێكی تەنگانە هەڵگرتبێ!؟ بریا سەركردایەتی كوردستان، ئەو هێمنیو پشوودرێژییەی بۆ شەڕی ناوخۆی كوردستان هەبوایە، كێشەكانی ئەمڕۆی كورد، بەتایبەتی تیرۆرلەدژی كورد، پێویستی بەچارەسەری كوتوپڕو تەمێ كردن هەیە، نەك خەمساردیو چاونووقاندن.. ئافەرین بۆ ئەزموونەكەی خانەقینو شەرم بۆ ئەزموونی كەركوكو حەویجە.

سلێمانی
2005/1/22

هەڵبژاردنەكەی 2005/1/30 بۆ رۆژنامەی هاوبیر ژمارە 21 رۆژی 2005/1/11

كامیل ژیر:

دەنگ دەدەین بەو لیستەی بیرو بەرنامەیان لەئێمەوە نزیكە

هاوبیر: دەنگ وا بوو كە هاوبیرانی كوردایەتیش لەخۆئامادەكردندا بوون بۆ هەڵبژاردنەكان، كەچی كەلیستەكان ئاشكرا كران، لیستی ئەوان دیار نەبوو؟!

كامیل ژیر: ئێمە بە تەنیا بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستان لەخۆئامادەكردندا بووین، لەدوای كەوتنی رژێمی سەدامەوە، ئەگەری هەڵبژاردنی دوەم پەرلەمانی كوردستان دروست بوو، ئێمەش لامان باشبوو لیستێكمان هەبێ، بۆ ئەو مەبەستە، چەندین كۆبوونەوەمان كرد. پەیوەندیمان بەژمارەیەك لەهاوبیرانی دەرەوەی وڵاتیشەوە كرد، رۆژی 2004/4/29 لەهۆڵی كۆلیجی پزیشكی زانكۆی سلێمانی، كۆڕێكمان بەست، كۆڕەكە، ئەگەرچی بەناونیشانی (چارەسەركردنی كێشەكانی كورد لەڕێگەی یاسای نێودەوڵەتییەوە) بوو، بەڵام لەدەرگای هەڵبژاردنیشمان دا. لەم دواییەشدا لیستێكمان گەڵاڵە كرد، لیستەكە سەرەتا بریتی بوو لەهەشت

پارێزەرو چوار مامۆستاو پرۆفیسۆری زانکۆو دوو مامۆستاو یەك ئەندازیارو دوو فەرمانبەرو دوو نوسەرو رۆژنامەنووس و یەك هونەرمەندو یەك بەڵێندەرو یەك پزیشكو نۆ خوشكی هاوبیر لەخاوەن پیشەو توانا جۆر بەجۆرەكان. بەتەما بووین بەشداربووانی لیستەكەمان چەندین جار زیاتر كەین، بەڵام بەهۆی هەندێك ئاستەنگیەوە، هەڵوێستەیەكمان بۆ كرد.

هاوبیر: ئاستەنگەكان چی بوون؟

كامیل ژیر: یەكەم: دانانی بڕی پێنج هەزار دۆلار! لەراستیدا ئێمە ئەو بڕە پارەیەمان لەدەستدا نەبوو، دووەم: ماوە نەدان بەكوردانی هەندەران بۆ دەنگدان بۆ پەرلەمانی كوردستان! ئەوە ئەگەر بۆ هەموان زیانێك بێ، بۆ لیستەكەی ئێمە زیانێكی زیاترە، چونكە ژمارەیەكی زیاتر دەنگی لەكیس ئەدایین. سێیەم: ئەو مەرجە كە لەسەرەتاوە وتیان ئەبێ پێشەكی هەموو كەس خۆیان لەناوەندەكاندا ناونووس كەن. ئەمەش ئەبووە هۆی ئەوەی خەڵكی ناحیزبی كە جێگەی هیوای ئێمە بوون دەنگمان بدەنێ، ئەو (خۆناونووسە) نەكەنو رۆژی هەڵبژاردن مافی دەنگدانیان نەبێو دەنگدانەكە پاوان بێ تەنیا بۆ حیزبەكان.

هاوبیر: ئایا هیچ پەیوەندیەكتان بەلیستەكانی ترەوە كردووە؟

كامیل ژیر: ئێمە لەو هەڵوێستەو بیركردنەوەو لێكدانەوانەدا بووین، مامۆستا بەهادین نوری پەیوەندی پێوەكردینو وتی ئێمەش، چەند كەسێكی بێلایەن، لیستێكمان هەیەو پارەكەشمان داوە. داوای لێكردین هاوكاری یەك بكەین. بۆ ئەو مەبەستەو بۆ زیاتر لەیەكتر گەیشتن، ژمارەیەك كۆبوونەوەو دانیشتمان كرد. كاتێك گەیشتینە ئەو ئەنجامەی ئێمەو ئەوان پێكنایەین، ماوەی ئەوە بەسەرچوو لیستەكەی خۆمان پێشكەش كۆمیسۆنی هەڵبژاردنەكان بكەین، لەلایەكی تریشەوە، یەكێك لە حیزبەكان، داوایان لێكردین، بەناوی بێلایەنەوە، بەشداری لیستەكەیان بین. لەوەڵامدا وتمان ئێمە وەك تاك ئامادەنین بە شدارییەكی لەو جۆرە بكەین لەگەڵ هیچ حیزبێكدا، بەڵام ئە شێ وەك (إئتلاف) هاوكاری بكەین بەو مەرجەی لەپەرلەماندا كەسایەتی لیستەكەمان بمێنێو مافی رای جیاوازمان هەبێ، ئیتر ئەو حیزبە نەهاتەوە بەلاماندا.

هاوبیر: بەرنامەی لیستەكەتان چی بوو؟

كامیل ژیر: بەرنامەیەكی گشتگیری فرە بابەت بوو، لێرەدا تەنیا هێما بۆ چەند خاڵێكی ئەو بەرنامەیە ئەكەم:

1- وەستان دژی هەر کەرتبوونێکی قەوارە سیا سیەکەی با شووری کورد ستان، یا بە ستنەوەی بەداگیر کەرانی کورد ستانەوە بەجۆرێك کە ژێردە ستەیی و کۆیلە یەتی گەلە کەمانی لێبکەوێ تەوەو فراوانکرد نی ئەم قەوارەیە تارادەی ناوچە کوردستانیەکانی موسڵ و کەرکوك و دیالەو کوت.

2- کۆتایی هێنان بەپاوانکردنی ئەو جۆرە حیزبایەتی یەی بوە هۆی شەڕی ناوخۆو لەتکردنی کورد ستان و تالانکردنی سامانی کورد ستان و دروستبوونی گەندەڵی کارگێڕی و دارا یی و سیا سی و یا سایی و رەو شتی و چاوپۆشین لەبەعسی و ناپاکان.

3- داڕشتنی دەستورێك بۆ قەوارە سیاسیەکەی باشووری کوردستان کە حوکم و سەروەریی یاسا لەو دەستورەوە سەرچاوە دەگرێ.

4- نوسینەوەی مێژووی کورد لەدیدێکی نەتەوەییانەوە.

5- هەموو داها تەکانی کورد ستان بـ چنە گەنجیـ نەی حکو مەتی کوردستانەوەو دەستی حیزبەکان لەسەر ئەو داهاتا نە هەڵگیرێ و بـ نەمای (ئەمەت لەکوێ بوو؟) پەیڕەو بکرێ.

6- دامەزراندنی سوپایەکی بەرگری یەکگرتوو بۆ کوردستان.

7- کورد یەك نەتەوە یەو کورد ستان یەك نیـ شتمانەو هەموو دەستکەوتێکی سیاسی ئاڕاستە ئەکەین بۆ یەکێتی کوردو سەربەخۆیی و یەکگرتنەوەی پارچەکانی کوردستان.

8- مانەوەی باشوری کوردستان، لەم قۆناغەدا بەدەوڵەتی عێرا قەوە، بەندە بەوەوە کە پەرلەمان و حکومەتی ناوەندی لەبەغدا، دان بنێ بەفیدرالی راستەقینەو دیاریکردنی سنوری سروشتی کوردستان و فراوانکردنی هەرێمی کوردستان تا رادەی ئەو سنورە سروشتییەو دان بنێ بەمافی نەتەوەکەمان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیدا بەڕەهایی و بەبێ مەرج.

ئەوە بەگشتی هەندێك لەو خاڵانە بوون کە ئەشێ جیاکەرەوەی لیستەکەی ئێمە بن لەلیستەکانی تر. ئەگینا ئێمەش لەبارەی دیموکراسی و مافی مرۆڤو شارستانی و ئازادی و مافی کەمینەکان و یەکسانی هەردوو رەگەزو عیلمانی و یەکسانی و دادی کۆمەڵایەتی و جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان و ئابوری وڵاتو نەوت و ئاوو ژینگەو رۆشنبیری و زانست و وەرزش و.. هتد وە باری سەرنجی خۆمان هەبوو. ئەم پەرلەمانەش، وەك ئەڵێن ئەگەر ماوەکەی یەك ساڵ بێ، ئەوا بۆ هەڵبژاردنێکی تر زۆری نامێنێ و ئەو سا هەڵوێست و قسەی ترمان ئەبێ.

هاوبیر: ئەی ئێستا دەنگ بەکام لیست ئەدەن؟

کامیل ژیر: لایەنگری لیستێك ئەبین کە زیاتر بیرو بەرنامەیان لە ئێمەوە نزیك بێ، بۆ هەڵبژاردنی عێراقیش، ئێمە ئەگەر چی بەگونجاوی نازانین خۆمانی بۆ کاندید بکەین، بەڵام وەك دەنگدەر، دەنگ ئەدەین بەلیستی کوردیی هاوبەش، بەمەرجی ئەم لیستە تێکەڵ بەهیچ لیستێکی ناکوردی نەبێ.

ڕۆژنامەی بەڕێزی کوردستانی نوێ ژمارە: 855 سێشەمە 1994/12/6

تیرۆرو غافڵ کوژی لە کوردستان دا

کێ لێی بەرپرسیارە...

چۆن بنـــەبڕ دەکرێ؟

گفتوگۆیەك لەگەڵ سیاسەتمەدارو ڕووناکبیران

هەر کە گوێبیستی وشەی تیرۆر دەبین ڕاستەوخۆ کۆمەڵێك حاڵەتی ناخۆش لە هەستو نەستدا جێگر دەبێتو مرۆڤ لە بارێکی ئاسایییەوە دەچێتە بارێکی دەروونی خراپو سەرجەم کارە دزێوەکانی وەك ترسو هەڕەشەو نەمان... هتد دەچنە بیرو هۆشییەوەو دووچاری شەکەتبوونی جەستەیی دەبێت. هەر بۆیە ئەو کەسانەی یان ئەو لایەنانە کە ڕەفتاری تیرۆرستانە ئەنجام دەدەن، کەسانی نەخۆشو دژ بە ئاسودەییو ئاسایشی خەڵکین کەسانێکن کە بوونەتە داردەستی کۆمەڵە تێکدەرێك کە حەزبە هیچ گۆرانێكو بەرەوپیش چوونێك ناکەن، بە عەقلیەتێکی دوگما بیردەکەنەوەو تەماشای دەوروبەر دەکەن. جا هەر لەم ڕوانگەیەشەوە ئاشکرایە کە تیرۆر لە کوردستاندا تا ئەندازەیەك پەرەی سەندوە.

ئەم جۆرە ڕەفتارە دژبە مرۆڤایەتیو دزێوو ترسناکە ئەگەر سنورێکی بۆ دانەنرێتو کارێکی جدیانەی لە لایەن دەزگا بەرپرسەکانەوە بۆ نەکرێت ئەوا پشێوی سەرانسەری کوردستان دەگرێتەوەو دەبێتە ڕێگر لەبەردەم پیادەکردنی دیمکراسیەتو ئەرکە نیشتمانییەکانی ئەمرۆ و سبەینی.

جا بۆیە بە چاکمان زانی کە کەسانی سیاستمەدارو یاسا ناسو دیموکراتیخواز بانگیشە بکەین تا راوبۆچونی خۆیان لەسەر ئەم دیاردە تێکدەرو ترسینەرە بخەنە روو. بەو ئومێدەین کە ئەم راوبۆچونانە ببێتە هاندەرێك بۆ چارەسەرکردنو بن بڕ کردنی ئەم دیاردەیە.

ئا/ بەشی ریپۆرتاژ

بەرێز کامیل ژیر/ پارێزەر:

ئەگەر فەرمانرەوایان لەولاتێکدا خۆیان رێزی یاسا نەگرن، یاخود توانای ئەوەیان نەبێ کە دەستورێك بۆ ولات دابنێنو کۆمەلێك یاسا لە چوارچێوەی ئەو دەستوورە دا نەبێ، ئیتر چۆن چاوەروان دەکەن خەلکی سادەو نەزان رێزی یاساو مافی مرۆڤ بگرێت، کەواتە بۆ ئەمرۆی ئەم تاقیکردنەوەیەی هەرێمی کوردستان پێویستیمان بەدەستوورێك هەیە بۆ ولات. ئینجا کۆمەلێك یاسا کە لەگەل بارودۆخی ئەمرۆی کۆمەلگای کوردەواریدا بگونجێ.

ئەگەر حکومەتی هەرێمی کوردستان، گیانی بەبەردا نەکرێ، واتە هەموو دەستەلاتێکی جێبەجێکردنویاساکاریو دادوەری تەواوی نەبێ، بەبێ دەستێوەردانی حیزبەکان، ئەوا ئەو حکومەتە هەر بەئیفلیجی ئەمێنێتەوەو نەیاسا جێبەجێدەکرێ، نە رێزی مرۆڤیش ئەگیرێت. وەك ئەبینین ئەمرۆ تیرۆر گەیشتۆتە رادەیەك کە دەستدرێژی ئەکرێتە سەر تەنانەت پیاوانی یاساو دادوەرو پارێزەر، کە ئەمانە پیشەو کاریان تەنیا جێبەجێکردنو چەسپاندنی یاسایە. بەرای من باشترین چارەسەر ئەمرۆ بۆ هەرێمی کوردستان ئەوەیە کە مل ملانێی حیزبەکان، جارێ دوابخرێ تا کاتی ئەم تاقیکردنەوەیەمان ئەگاتە قۆناغێك کە تەواو خۆی بگرێو ئەو مەرجانەی کە بۆ قەوارەی حکومەتێك پێویستە دابینکرێ، ئەوساکە مەترسی هەرەسو رووخانێکی ترمان نەما، ئەوسا مل ملانێی حیزبایەتیش کارێکی خراپ نابێ. خالێکی تر ئەوەیە کە بەگورجی دیاردەی چەکداری نەمێنێتو هەموو دەستەلاتێك بدرێتە حکومەتی هەرێم. بۆ ئەمەش پێویست بەوە دەکات کە کەسی یەکەمی ئەو حیزبانەی کە بارستاییەکی دیاریان هەیە، بەشداری فەرمانرەوایەتی ببن. هەر بۆ رێزگرتن لەدیموکراتیەتو یاساو مافی مرۆڤ، پێویستە میللەت پرچەك بکرێت بە خوێندەواریو رۆشنبیریو هوشیاری. چونکە ئاشکرایە نەتەوەیەك ئەتوانێ رێزی یاسا بگرێت هەروەها بایەخی دیموکراتیەتی بزانێ کە هوشیارو رۆشنبیربێت.

رۆژنامەی بەڕێزی كوردستانی نوێ ژ 1687 دووشەممە 1998/8/31

بڕیاری 688

لە دیدی یاساناسانی كوردستانەوە

ئامادەكردنی/ پارێزەر: چێنەر عەلی جۆلا

پاش داگیركردنی كوێت لەئابی 1991دا باروودۆخێكی سیاسی ئاڵۆز لەناوچەی كەنداودا هاتەگۆڕێ، كە لەپێناو گێڕانەوەی سەروەرێتی بۆ دەوڵەتی كوێت بەپشت بەستنو گەڕانەوە بۆ رێكخراوی نەتەوەیەكگرتووەكان، ولاتان كەوتنەخۆو چەندین بڕیاری گرنگ لەلایەن ئەنجومەنی ئاسایشەوە دەركران□ بەلام دوای كۆرەوی كورد، بۆ رێگرتن لەپێشێلكردنی مافی مرۆڤ لەكوردستانو عێراق لەپاش كۆتاییهاتنی جەنگدا لە 1991/4/5 ئەنجومەنی ئاسایش بڕیاری 688ی نێودەوڵەتنی دەركرد، كە بۆ كورد ئاوڕدانەوەیەكی نێودەوڵەتی گرنگ بوو. دوای خامۆشیەك ئێستاو جارێكیتر ناوی ئەم بڕیارە هاتەوەگۆڕێ. بۆ تاووتوێكردنی مەغزا یاساییەكانی ئەم بڕیارەو كاریگەری لەسەرئاییندەی ئەزموونەكەمان، كردنەوەی بەم پرسیارانە بەپێویست دەزانین.

پرسیاری یەكەم:

❖ ئایا بڕیاری 688 بڕیارێكی (ملزمە) لەرووی یاسای نێودەوڵەتی؟ یاخود تەنها توصیەك بوو بۆ باروودۆخێكی تایبەتی؟

پرسیاری دووەم:

❖ ئایا جێبەجێنەكردنی بڕیارەكە دەگەڕێتەوە بۆ كەموكوڕی بڕیارەكە لەرووی (یاسایی)یەوە یاخود خەلفیەی سیاسی هەیە؟

پرسیاری سێیەم:

❖ تاچەند دەتوانرێت ئەم بڕیارە وەكو مەرجەعیەتێكی قانونی دەولی پشتی پێببەسترێت بۆ بەدەستهێنانی دەسكەوتی سیاسی لەئاستی نێودەوڵەتی لەلایەن گەلی كوردەوە؟

پرسیاری چوارەم:

❖ لەداهاتوودا ئەم بڕیارە جێبەجێ دەکرێت؟ یاخود وەکو چەندین بڕیاریتر دەکرێت بەقوربانی بەرژەوەندی تایبەتی دەوڵەتان؟

بڕیاری (688) 5ی نیسانی 1991

ئەنجومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی:

1. سەرکوتکردنی خەڵکی مەدەنی عێراقیو ناوچە کوردنشینەکانی مەحکوم دەکات.
2. داوا لەعێراق دەکات ئەو سەرکوتکردنە راگرێت.
3. سوورە لەسەر ئەوەی کەدەبێ رێکخراوە نێودەوڵەتیەکان رێگەیان پێبدرێ بۆ ئەوەی یارمەتیە مرۆییەکان بگەیەننە هەموو جێیەکی عێراق.
4. داوا لەسکرتێری گشتی دەکا کە راپۆرتێك لەسەر مەینەتیەکانی دانیشتووە مەدەنییە عێراقییەکانو بەتایبەت دانیشتووە کوردەکان ئامادەبکات.
5. داوا لەسکرتێری گشتی دەکا تا بەپەلە پێداویستییەکانی ئاوارەو دەربەدەرە عێراقییەکان دابین بکات.
6. بانگەشەی وڵاتانی ئەندامو هەموو رێکخراوە مرۆدۆستەکان دەکا تا لەم هەوڵە فریاگوزارییە ئینسانییەدا بەشداربن.
7. داوا لەعێراق دەکرێ لەپێناو جێبەجێکردنی ئەم مەبەستانە هاریکاری سکرتێری گشتی بکات.
8. بڕیاردەدرێ کە ئەو مەسەلەیە لەژێر لێکۆڵینەوەدا بمێنێتەوە.

پارێزەر کامیل ژیر:

بڕیاری 688 بڕیارێکی مولزەمە

1. بۆ وەڵامی پرسیاری ئایا بڕیاری 688 لەرووی یاسای نێودەوڵەتییەوە مولزەمە؟ دەشێ سەرەتا بپرسین ئایا یاسای نێودەوڵەتی خۆی لەخۆیدا یاسایە؟ بەلای یاساناسێکی وەك Austin لەئینگلتەرا یاسانیە، بەڵکو ئەوە ژمارەیەك رەوشتی نێودەوڵەتی دانراوەو ناوی یاسایان لێناوە، لەئەلمانیاش Lasson و لەفەرەنسا Ferrandiere و لەئەمریکاش Sterling Edmunde لەسەر هەمان رابوون، بیانووی ئەمانە لەپێناسەی (یاسا)وە هاتبوو کەدەڵێ: یاسا کۆمەڵێك فەرمانە، دەستەڵاتێکی بەرزی یاسایی دەیسەپێنێو چەسپاندنو جێبەجێکردنیشی دەکەوێتە سەر هەندێك دەستەی دادوەریو سەر سزایەك کەخەڵکی ناچاردەکا پەیڕەوی بکەن. جا لەبەرئەوەی یاسای نێودەوڵەتی ئەو دەستە

دادوەریو سزاییەی نیە، بەیاسا ناژمێردرێ. دیارە کە بەیاساش نەژمێردرا مولزەم نابێ.

ئەم رایە زوو رەتکرایەوە، چونکە کۆمەڵگای مرۆڤایەتی هەمیشە پەیرەوی ئەو یاسایانەی کردووە کە لەئەنجامی عورفو رێککەوتننامەوە هاتوونەتە ئاراوە، واتا مەرج نیە هەموو یاسایەك دەستەڵاتێکی یاسادانان دایبنێ. ئێستاش هەروایەو هەندێجار عورف یا رێککەوتننامە یا بڕیاری پێشووی دادگاکان، بەیاسا دەژمێردرێو پەیرەویدەکرێ. لەبارەی دەستەڵاتی چەسپاندنیشەوە، ئەوەبوو ساڵی 1899 دەزگای ناوبژیکردن لەلاهایو دادگای دادی نێودەوڵەتی هەمیشەیی ساڵی 1920 و دادگای نێودەوڵەتی بەپێی پەیماننامەی نەتەوەیەکگرتووەکان ساڵی 1945 دانران. لەم ساڵیشدا دادگایەکی هەمیشەیی لەلاهای دانرا بۆ دادگایی کردنی تاوانکارانی جەنگ.

لەبارەی مەرجی جێبەجێکردنی سزاکانیشەوە، بەکردەوە کۆمەڵگای نێودەوڵەتی، گەلێ سزای سیاسیو سەربازیو ئابووری سەپاند، وەك ئەوەی بەرامبەر عێراق کرا دوای شەڕی کوێتو سزای جینائی وەك دادگاییکردنی تاوانکارانی جەنگ.

کەواتە ئێستا هیچ گومانێك لەوەدا نەماوە کەیاسای نێودەوڵەتی یاسایەکی تەواوە. کەیاساش یاسای تەواوبێ، ئەوا بێگومان مولزەمە بۆ هەمووان.

لەو گۆشەنیگایەوە، بڕیاری 688 بڕیارێکی یاساییو مولزەمە. راسپاردە (توصیە)ش نیە. چونکە بڕگەی (1)ی بڕیارەکە دەڵێ: (ئەنجومەنی ئاسایش ئیدانەی ئەو داپڵۆسینە دەکات کەبەرامبەر دانیشتوانە شارستانیە عێراقیەکان دەکرێ لەزۆر بەشی عێراقداو لەم دواییەشدا ناوچەی دانیشتوانی کوردی گرتۆتەوەو ئەنجامەکەشی هەڕەشە لەئاشتیو ئاسایشی نێودەوڵەتیو ناوچەکە دەکات.

لێرەدا وشەی (ئیدانە) هیچ گومانێك لەوەدا ناهێڵێتەوە کەعێراق بەتاوانکار ژمێردراوە، بۆیە ئەو بڕیاری (688)ی بەسەردا دراوە. ئەوەش ئەوە دەگەیەنێ کەکۆمەڵگای نێودەوڵەتی بەم بڕیارە خۆی ئیلزام کردووە بۆ جێبەجێکردنی ئەو بڕیارە. واتا بۆ سەرکوتکردنی عیراق هەرکات لەو بڕیارە لابدا، ئەمەش مەسەلەیەکی کاتی نیە، بەڵکو درێژخایەنە ئەگەر هەمیشەیی نەبێ.

2. بۆ وەڵامی پرسیاری دووەم ئایا جێبەجێنەکردنی بڕیارەکە تائێستا دەگەڕێتەوە بۆ کەموکوڕی بڕیارەکە لەڕووی یاساییەوە یاخود پێشینەی سیاسی هەیە؟ لەوەڵامدا دەڵێم ئێوە بۆچی ئاوا بەرەهایی دەڵێن بڕیارەکە جێبەجێنەکراوە؟! ئەی هێڵی 36و چەکوشی ئامادەو ناوچەی ئاسایش‌و هەرێمی نەفڕین‌و سزای سەربازی‌و ئابووری بەرامبەر عێراق‌و ئەو هەموو رێکخراوە مرۆییەو ناچارکردنی عێراق بۆ رێپێدانیان‌و بڕیاری 986و...هتد چین؟ بێگومان ئەوانە بەشێکی گرنگن لە ئەنجامی بڕیارەکە، بڕیارەکەش لەڕووی یاساییەوە وەك لەسەرەوە رۆشنمانکردەوە کەموکوڕییەکی یاسایی تێدانیە، وەك ئەنجامیش ئەو بڕیارە هەرئەوەندەی لێهەڵدەکڕێ.

3. من لەناواخنی وەڵامی یەکەمدا، ناڕاستەوخۆ وەڵامی پرسیاری سێهەمیشم داوەتەوە، لێرەشدا دووپاتی دەکەمەوە کە لەرووی یاساییەوە ئەو بڕیارە سەرچاوەیەکی نێودەوڵەتیەو پشتی پێدەبەسترێ لەو هەوڵ‌و تەقەللایانەی گەلی کوردستان بۆ بەدیهێنانی دەستکەوتی سیاسی لەئاستی نێودەوڵەتیدا دەیدات.

4. لەوەڵامی پرسیاری چوارەمدا دەڵێم: دواڕۆژی ئەم بڕیارە بەندە بەخۆمانەوە ئێمەی کورد، ئێمە ئەگەر خۆمان رێکوپێك بین، نرخی ئەو بڕیارەو کۆششی دۆستەکانمان بزانین، ئاسایشی کوردستان‌و ناوچەکە نەخەینە مەترسییەوە بەشەڕی ناوخۆو کوردستان نەکەینە گۆڕستان بۆ کوردو دۆستانی کورد، گوێ لەقسەی ئەوانە نەگرین کەلەسای سێبەرداو لەپشتی لووتیانەوە فەلسەفەی سیاسیمان پێدەفرۆشن‌و دەڵێن ئەمانە بۆ بەرژەوەندی خۆیان هاتوون‌و دەمانپارێزن‌و یارمەتیمان دەدەن‌و...هتد، ئەوا دواڕۆژی بڕیارەکە درێژەی دەبێ‌و ئەنجامداردەبێ.

من تێناگەم بابایەکی نەرویجی، سویدی، نەمسایی کەهەزاران فرسەخ رێگەیان بڕیوە بۆیارمەتی ئێمەو هیچ کام لەو وڵاتانەش بەئیمپریالیزم نەناسراون، دەبێ چ بەرژەوەندییەکیان هەبێ لەکوردستاندا؟ ئینجا ئەم دنیایەش خۆ هەمووی بەرژەوەندی دەیبزوێنێ، چی تیایە ئەگەر بەرژەوەندیەکی هاوبەش دوولا بەیەك بگەیەنێ؟

لەلایەکی ترەوە راستە لەو بڕیارەدا ئەوە هاتووە کەهەموو دەوڵەتە ئەندامەکان جەخت لەسەر ئیلتزام دەکەن بەرامبەر سەروەریی عێراق‌و هەموو دەوڵەتەکانی ناوچەکەو ئاسایشی هەرێمیان‌و سەربەخۆیی سیاسیان. بەڵام لەڕووی کردەییەوە ئەم بەشە ئازادەی کوردستان، ئەوە هەشت ساڵە هەموو

مەرجێکی سەربەخۆیی تێدایە وەك سنورێکی دیاریکراو، دەستەڵاتەکانی جێبەجێکردن‌و یاسادانان‌و دادوەری، هێزی سەربازی‌و پۆلیس‌و ئاسایش، سیێ زانکۆ...هتد کەئەمانە هەمووی واتای سەربەخۆیی دەگەیەنن لەم بەشەدا ئەگەرچی نەتەوەی کورد چاوی لەسەربەخۆیی هەموو بەشەکانی تریشەوەیە، تاکە خاڵێك کە دەشیێ پرسیاری لەبارەوەبکریێ، ئەوەیە کەئێمە ئەندام نین لەکۆمەڵی نەتەوەیەکگرتووەکاندا؟ ئەوەش هیچ مەرجێك نیە بۆ قەوارەیەك. دەکریێ میللەتێك دەوڵەتی سەربەخۆی خۆی هەبیێ‌و ئەندامیش نەبیێ لەو رێکخراوەدا، وەك سویسرا کە تا ئێستا ئەندام نیە لەکۆمەڵی نەتەوەیەکگرتووەکاندا.

5. خاڵێکی لاوازو گومڕا لەبڕیاری 688 دا تەنیا خاڵی هەشتەمە کەدەڵیێ ئەنجومەنی ئاسایش بڕیاردەدا ئەم مەسەلەیە لەبەر تێڕوانیندا بهێڵێتەوە. دیارە ئەوەش مافێکی خۆیانەو خۆ هەتا دنیا دنیایە پاسەوانی ئێمە نابن. ئێمە پێویستە ئەم هەلە لەدەست نەدەین‌و بەخێرایی ناومالی خۆمان ڕێکخەین‌و بگەڕێینەوە سەر ڕێبازی پیرۆزی کوردایەتی‌و واز لەحیزبایەتی بهێنین‌و یەکێتی کورد بخەینە سەروو هەموو بەرژەوەندیەکی تایبەتی‌و خۆییەوەو کاری گونجاو بسپێرین بەکەسی گونجاوو لەماوەیەکی کەمدا سوپایەکی یەکگرتووی کوردستانی‌و ئەنجومەنێکی ئاسایشی نەتەوەیی‌و دەستورێك‌و کۆڕێکی زانستی‌و گەلیێ هەنگاوی تر ئەنجام بدەین‌و دەرگای مافیایەتی‌و گیرفانپڕکردن دابخەین‌و ریزەکانی گەل‌و فەرمانگەکان پاك بکەینەوە لەخراپەکاران‌و ئاشتبوونەوەی گشتی بەدیبهێنین‌و هەڵبژاردنێك بەشێوەی دائیری نەك ڕێژەیی بکەین‌و ئەوانەی میللەت هەڵیان دەبژێریێ ئەوانە ببنە فەرمانڕەواو کاری وڵات بگرنەدەست‌و ئیتر حیزبایەتی‌و هۆزایەتی‌و بنەماڵەیەتی قەدەغەبکریێ تا ڕۆژگارێك کەئاستی ڕۆشنبیری کوردیش دەگاتە ئاستی ڕۆژئاوا، ئەوسا فرەحیزبیش لەسەرچاوان، لەم بارەیەوە فەیلەسوفی گەورەی ئەڵمان (تریتشکە) دەڵیێ: "ئەو نەتەوەیەی هێشتا لەپێناوی سەربەخۆییدا خەبات دەکات، بۆ فرەحیزبی دەست نادات" ساڵی 1859 ش لەبیدموند لەژێردەستی کافوردا حیزبایەتی کۆتایی پێهات. گرێکوێرەی کوردیش بەنەهیچشتنی حیزبایەتی دەکرێتەوەو هیوادارم لەباسێکی تردا لەم مەسەلەیە زیاتر بدوێم.

ووردە ڕازێـــــــــــــــــــك
لە باری ڕۆژنامەنووسییەوە

بۆ ڕۆژنامەی بەڕێزی ڕێبازی ئازادی ژ 160 پێنج شەمە 1999/9/2

5. گومان لەوەدا نییە کە ڕۆژنامەنووسی، خۆی لە خۆیدا پیشەو پەیامێکی مەزن و پیرۆزە، ڕاگەیەنەری دەنگی مرۆڤە بۆ مرۆڤ، دیاردەیەکی شارستانییە، ڕوخسارێکی دیموکراتیانەیە، دەستەڵاتی چوارەمە. بەڵام ئەم پیشەیەش وەك زۆر پیشەو دیاردەی تر، کاری خراپی تێکراوەو ئێستا ناتوانین بەو ڕەهاییەو بەو جۆرە پێناسەی بکەین.

6. ئەمڕۆ ڕۆژنامەنووسی چەند شێوازێکی گرتۆتە خۆی:

7. شێوازی زمانحاڵی حکومەت و حزبەکان کە ئەمانە تەرخانن بۆ خزمەتی لایەنەکانیان و تەنیا لە گۆشەنیگای بەرژەوەندی ئەو لایەنانەوە ئەڕواننە گێتی و ، عەرەب واتەنی (أنصر أخاك ظالما أو مظلوما) واتا پشتگیری براکەت بکە، زۆرداربێ یا زۆرلێکراو. ئەوانیش هەر پشتگیری دیدو بۆچوون و کاروکردەوەی لایەنەکانیان ئەکەن.

8. شێوازی بەکرێگیراوی کە ئەمانە کێ شاباشی بداتێ بۆ ئەوان بلوێر لێئەدەن.

9. شێوازی بازرگانی کە ئەم جۆرەیان وەك کارو کاسبیەك دەستیان داوەتە ڕۆژنامەنووسی و هەمیشە حسابی قازانج و زەرەر ئەکەن، بە دووی ئیعلان بڵاوکردنەوەو پروپاگەندەدا وێڵن، هیچ جۆرە ئایدۆلۆجیەك بە ڕەوتی کارەکانیانەوە دیار نیە.

10. شێوازی خزمەتگوزاری کۆمەڵ و مرۆڤایەتی کە ئەمەیان خاوەنی پیشەو پەیامە پیرۆزەکەن و ئەکرێ پێیان بوترێ دەستەڵاتی چوارەم یا زمانحاڵی میللەت.

11. لە مێژووی ڕۆژنامەنووسی کوردیدا زیاتر ئەم شێوازی دواییەیان ئەبینرێت، وەك کوردستانەکەی میقداد بەدرخان تا ئەگاتە هەوڵەکانی پیرەمێردو حوزنی و گیوو مووسا عەنتەرو بەڕێوەرانی گۆڤارەکانی گەلاوێژو شەفەق و هیواو ڕووناهی و ڕۆژی کوردستان و گەلێ ڕۆژنامەو گۆڤاری تر کە نەسەر بە هیچ لایەنێك بوون و نە لە دەرباری کەسدا بوون.

12. هەرچۆنێ بێت ئەركی ڕۆژنامەنووس، وەك كار، ئەركێكی سەخت و گرانە لە دوو ڕووەوە. لە ڕووی بیرمەندیەوەو لە ڕووی بازوو ئامێزییەوە.

13. لە ڕووی بیرمەندییەوە، پێویستی بە ڕۆشنبیریو زانیارییەكی فراوان هەیە.

14. لە ڕووی بازو ئامێزیشەوە، پێویستی بەشەونخونیو ماندوبونێكی زۆرو كاتێكی فراوان هەیە.

15. وەك ئەنجامیش، ژیانی ڕۆژنامەنووس، لە ژیانی گەلێ كارمەندی تر زیاتر لە مەترسیدایە.

16. بە تاقیكردنەوەی سالآنی ڕابردوو دەركەوتووە، ڕۆژنامەنووس، وەك ڕێژە، لە هەموو كارمەندی تر زیاتر تووشی گرتنو ئەشكەنجەو كوشتنو ناكاوكوژی بووە.

17. لە ڕووی پاداشتیشەوە، لە باشترین باردا، پاداشتەكەی بە پەڕێزی ئەركو ماندووبوونەكەیو مەترسی ژیانەكەیدا ناچێ، ئەوە جگە لەوەی ڕۆژنامەنووسانی شێوازی خزمەتگوزاری كۆمەڵو مرۆڤایەتی، سەرباری ماندووبوونو كوێرەوەریو مەترسی ژیانیان، هەمیشە لە ماڵو موڵكو لە دەمی خۆیان گێڕاوەتەوە بۆ ئەوەی پەیامە پیرۆزەكەیانی پێ بگەیەننە ئەنجام.

18. لە یادمە سالآنی 1957 و 1958 كاتێ زۆربەی ئەركی دەركردنی گۆڤاری (هیوا)ی یانەی سەركەوتن لە بەغدا كەوتبووە سەرشانی من لەگەڵ ڕێزم بۆ خوالێخۆشبوو مامۆستا (كەریم زانستی) و مامۆستا (محمد نوری عارف) و مامۆستا (نەسرین فەخری) كە هەریەكەیان بۆ ماوەیەكی كاتیو دیاریكراو یارمەتیان ئەدام، بێوچان بوومو پاداشتەكەشی نەی ئەژیانمو كاری ترم بەدەمەوە ئەكرد بۆ بژێوی. ساڵی 1959ش لە بەغداد سەرپەرشتی دەركردنی هەفتەنامەی پاشكۆی (ڕۆژنامەی خەبات) بە كوردی، بە من سپێردراو سەرەتا تەنیا خوالێخۆشبوو مامۆستا (حیلمی عەلی شەریف) یاریدەی ئەدام، لەو ماوەیەدا، بە ڕۆژ ئامادەكردنو شەوانیش تا درەنگ كاتو شەوانی كۆتایی هەفتەش لە چاپخانەدا ڕۆژم ئەكردەوە. ئینجا سەرباری ماندووبوونی خۆم، زۆریش بەزەییم بە خوالێخۆشبوو (جەواهیری) شاعیری گەورەی عەرەبدا ئەهاتەوە كە ئەویش شەو تا بەیانی لەو چاپخانەیەدا، كە هی خۆی بوو، ڕۆژی ئەكردەوە بە دیار ڕۆژنامەكەی خۆیەوە، ئەگەر چی ئێستا یەكێك لە یادەوەریە خۆشەكانم، ئەو شەوانەن كە ناوبەناو لەگەڵ جەواهیریدا باسوخواسی وێژەییو سیاسیمان پێكەوە ئەكرد، ئێستا زوو زوو یادی ئەو شەوانە ئەكەمەوە بە هۆی ئەوەوە كە پەیكەرەكەی جەواهیری نزیك ماڵی ئێمەیە لە سەرچنارو ڕۆژانە چەندجار بە لایا تێپەڕ دەكەمو جارجاریش ئەپرسم ئەڵێم تۆ بڵێی دوای مردنم كەللەسەرێكی تر نەبێتەوە بە ئاوەڵی كەللەسەرەكەی جەواهیری لە سەرچنار؟!

19. ساڵی 1991 یش وەك ئەندامێکی مەکتەبی سیاسیو لێپرسراوی ڕاگەیاندنی پاسۆك، سەرپەرشتی دەرکردنی ڕۆژنامەی (سەربەخۆیی) کەوتە ئەستۆی منو لە کاتی ڕەوەکەشدا لە بەرزاییەکانی بیارەو ماوەیەکیش لە قەڵاچوالانو دوای گەڕانەوەشمان بۆ سلێمانیو تا کۆتایی ساڵی 1992 ، بە تایپو بە ئامێری لەبەرگرتنەوە، بەردەوام بووم لەسەر ئەو کارە بە یارمەتیو هاوکاری ژمارەیەك لە هاوبیرانی وەك مامۆستایان ئازاد (ئازادە ڕیشە)و ئازاد عەلیو نزار محمدو کاندێشو سەلام عەبدولو دلێر. لە کۆتاییدا ئەڵێم ڕۆژنامە، ئەگەر چی کارێکی سەختو گرانە، بەڵام لایەنی خۆشیشی تێدا هەیە. من بەش بە حاڵی خۆم لە دوای دەرچوونی هەر ژمارەیەك لەو گۆڤارو ڕۆژنامانە، هەستم بە وچانێكو جۆرە بەختیارییەك ئەکرد.

ڕۆژنامەی ڕێزداری برایەتی ژ 3477 دووشەمە 2001/9/3

شیعری کوردی ئەمڕۆ لە مەرگەساتێکی هەقیقی دایە

دیمانە: بۆتان جلال

لە پەنجاکاندا، لە پاڵ شاعیرانی وەك عبدللا گۆران ومەدهۆش و کامەران موکری و هەردی و دیلان، شاعیرێکی دیکەی لاو، بەڵام بە ئەزموون و لێهاتوو لە ڕیزی ئەو شاعیرانە سەری هەڵداو بەرهەمەکانی کەوتنە بەر دیدو دڵی هەوادارانی شیعرەوە، ئەویش مامۆستا (کامیل ژیر)ی شاعیرە، کە لەو چەند ڕۆژەی ڕابردوودا لە هەولێر ببوە میوانی ڤیستیڤاڵی مەحوی شاعیر، لە هۆڵی ئوتێلی چوارچرا پێی شاد بووین و ئەم گفتوگۆیەشمان لەگەڵدا ڕەخساند:

❖ **وەچەی ئێوە چ ئیزافەیەکی خستۆتە سەر کاروانی شیعری کوردیمان؟**

- بە هۆی کاریگەرێتی شیعری تورکیو ئینگلیزیەوەو لە سەر دەستی مامۆستا (شێخ نوری شێخ ساڵح)ی شاعیرەوە، دواتریش گۆران و هاوەڵانی، کە منیش یەکێك بووم لەوانە، کودەتای فۆرمی شیعری نوێی کوردیمان چەسپاند، تا ئەمڕۆکەش ئەو ڕێبازە شیعرییە لە ڕووی تەکنیکی فۆرمەوە پەیڕەوی دەکرێ و بەردەوامە.

❖ **بەڵام زیاتر وا زانراوە کە مامۆستا (گۆران) سەرکردەی ئەو کودەتایە بووبێت؟**

- نەخێر، زۆر بەدڵنیاییەوە دەڵێم سەرەتا (شێخ نوری شێخ ساڵح) فۆرمی نوێخوازی لە شیعری کوردیدا هێنایە ئاراوە.

❖ **سیمای ڕۆمانسیەت بەسەر زۆربەی بەرهەمە شیعرییەکانتا زاڵە؟**

- سەرەتای دەست پێکردنم بە شیعر کەوتبوومە ژێر کاریگەری شیعرە ناسکەکانی (ئەحمەد هەردی) شاعیرەوە، لە پاڵ ئەو هێزە لاساییکەرەوەیە، عەشقی جوانی ئافرەت و ستاتیکای سروشتی کوردستان خەیاڵی شیعری منیان دەوڵەمەند کرد، کە نەدەکرا لە هیچ هەڵبەستێکمدا ئەو هەقیقەتە بشارمەوە، دیوانی (نازەنین) و (جوانی)یش شایەدی ئەو قۆناغەی شیعری منن.

❖ **کەم و زۆرێك شێوازی شیعری کلاسیك لای نەتەوە دراوسێکانمان تا ئەمڕۆکەش بەکار دێت، بەڵام لای ئێمە خەریکە ون دەبێت؟**

- فەلسەفەی ژیان هەر وایە. هەموو شتێك دەبێ لە گۆڕان و جوڵاندا بێت، سروشتی مرۆڤیش هەمیشە حەزی لە گۆڕانکاریو تازەکردنەوەیە، ئەگەر تاکەتاکەیەك شیعری کلاسیك لەناو عەرەب و فارسەکان تا ئەمڕۆ مابێت و پەیڕەوی بکەن، بەڵام لەناو ئەوانیشەوە خەریکە بەرەو کۆتایی دەچێت.

❖ **بە لەناو چونی شیعری کلاسیك لە ئەدەبدا، زیان بە کۆمەڵگای مرۆڤایەتی ناکەوێت؟**

- سەبارەت بە شیعری کلاسیکی کوردیەوە دەڵێم (400) ساڵ لەمەو بەر شیعری کوردی زۆر لە ئێستاکە بەرزترو بەچێژترو مانادارترو هونەریترش بوو، شیعری سەردەمی نالیو جزیریو مەحویو سالم و کوردی، لە ئاستێکی ئەوەندە بەرزدا بوون کە هەمیشە بە زیندوویەتی ماونەتەوە و وەچە سوودو چێژی لێ وەردەگرن، بەڵێ بەکزبوون و فەوتانی شیعری کلاسیکی ڕەسەن زەرەرمەند دەبن.

❖ **نوێخوازی لە شیعری کوردیدا چۆن دەبینن؟**

- شیعر کە زۆر بوو بۆر دەبێ، شیعری کوردی ئەمڕۆکە لە مەرگەساتێکی هەقیقی دایە، چونکە شیعری نوێ لایەنە سەلبیەکانی زۆر زیاترن لە ئیجابیەکانی، لەسەرەوەی هەمووشیانەوە هونەرییەتی لە شیعری ئەمڕۆدا نابیندرێت. بۆیە من نوێکارییەکی ئەوتۆ نابینم.

❖ **هەست دەکرێ لەجیاتی ڕەخنەنووسان، شاعیرو نووسەرەکان خۆیان بەو ئەرکە هەڵدەستن؟**

- دەبوایە کوردیش خەڵکێکی پسپۆرو زانای لە بواری ڕەخنەسازیدا هەبووایە، ئێمە یەك ڕەخنەگری ڕاستگۆمان هەبوو ئەویش بەهەشتی (د.کامیل بەسیر) بوو کە ڕەخنەسازێکی بێ لایەن بوو، بەڵام بەداخەوە زوو جێی هێشتین. لەبەر ئەوەی سروشت دژی بۆشاییە، بۆیە دەبینین بە ناچاری شاعیران و نووسەران خۆیان ئەو بۆشاییە پڕ دەکەنەوە.

❖ **کامیل ژیر دوور لە ئەدەب؟**

- شانۆکار بووم، لە چەند شانۆگەرییەکدا بەشداریم کردووەو چەند شانۆگەرییەکیشم نووسیوە.

❖ **سیاسەت؟**

- بێ لایەن دانیشتووم، لەگەڵ ئەوەی لە سیاسەت دوور نەکەوتومەتەوە.

❖ **وێڕای ئەدەب ئارەزووت لەچیە؟**

- وەرزش.

❖ **ئەو چەشنە کتێبەی حەز لە خوێندنەوەیان دەکەیت؟**

- زیاتر مێژوو.

❖ **جگە لە نووسینی ئەدەبی؟**

- وەك پارێزەرێك، چەندین کتێب و لێکۆڵینەوەی یاسایم نووسیوە.

❖ **باشترین شاعیری نوێی ئەمڕۆی کوردستان؟**

- فەرەیدون عەبدول بەرزنجی.

❖ **ڕۆژنامەوانی؟**

- لەگەڵ ئەوەی ڕۆژنامەنووس بووم و سەرپەرشتی چەند گۆڤارو ڕۆژنامەیەکیشم کردووە، لەبەر سەرقاڵی ناپەرژێمە سەر کاری ڕۆژنامەنووسی ئەگینا زۆری حەز لێ دەکەم.

❖ **هەولێر؟**

- ئێستا چ لە ڕووی هەستی نەتەوایەتییەوە چ لە ڕووی بواری بنیادنان و ئاوەدانکردنەوەدا زۆر بەرەوپێش هەنگاوی ناوە.

❖ **ئەو قسەیەی دەمێکە دەتوویست لەسەر ڕووی لاپەڕەیەکی ڕۆژنامەدا بیڵێیت؟**

با ژمارەی گۆڤارو ڕۆژنامەکان کەم بکرێنەوە، زۆربەی ئاژاوە ڕۆشنبیریەکانی کوردستان و قەیرانی نەمانی خوێنەرو لاوازیی بەرهەمە ئەدەبیو ڕۆژنامەوانییەکان، لە دەرئەنجامی زۆریی گۆڤارو ڕۆژنامەکانەوە سەریان هەڵداوە.

" ئەبێ چارەنووسی کەرکوك، خەڵکی کەرکوك خۆی دیاریی بکات"

لەساڵیادی شەهیدی بیروبزاڤی کوردایەتی جەمیل ڕۆژبەیانی دا

دەسەڵاتێکی سیاسی، کە پەنا ئەباتە بەر ناکاوکوشتن (إغتیال) ی کەسێك، ئەوە بەڵگەی ئەوەیە، ئەو کەسە، مەترسییەکی زۆری هەیە بۆ ئەو دەستەڵاتە. ئەوەش، بەزۆری، دوای چەندین گوشار دێت بۆ سەرنەویکردنی ئەو کەسە. وەك ترساندنی، زیندانیکردنی، نانبڕینی یا هەر جۆرە گوشارێکی تر. کە ئەوانە سوودیان نەبوو، ئنجا

ناکاوکوشتنەکە ئەنجام ئەدرێ.

بەو پێوانەیە، رۆژبەیانی، کەسێتییەکی گەلێ گەورەو زۆر ترسناك بووە بۆ سەر رژێمی بەعس، بۆیە بەو جۆرە ناکاوکوژی کرد. گەورەیەتی و ترسناکیەکەش، لە خودی تاکەکەسی رۆژبەیانی خۆیدا بوو. ئەو نە بەرپرسێکی حیزبی، نە سەرەك هۆزێ، نە فەرماندەی هێزێکی چەکدار بوو. لەراستیشدا، رژێمە یەك لەدوایەکەکانی عیراق، هەموو هۆکارەکانی ترساندن و زیندانیکردن و نانبرینیان لەگەڵ رۆژبەیانیدا بەکارهێنا. بەڵام ئەوانە هەموو، بەئاستەمێکیش، لە گەورەیەتی و کەسێتی و جەوامێری و کوردایەتییەکەی رۆژبەیانیان کەمنەکردەوە.

من وەك یەکێك لەنزیکترین ئاوەڵ و هاوبیری رۆژبەیانی، ئاگام لەو راستییانە هەبوو، بەدەنگیەوە ئەچووم. کاتێ سەرنووسەری گۆڤاری هیوا بووم 1957و 1958، وتارە توندرەوەکانی رۆژبەیانیم بلاوئەکردەوە. ساڵی 1959 رۆژبەیانی، لەسەر وتارێك کە دژی حکومەت نووسیبووی، درا بە دادگاو حکوم درا بە ساڵێك زیندانی یا (200) دووسەد دینار تاوانە (غرامە). ئەو برە پارەیە ئەوسا زۆر بوو. نە من هەمبوو نە ئەو. لەبەر ئەوە ویستم پەنا بۆ کۆکردنەوەی بەرم، بەڵام هەموو پارەکە، پیاوچاك و نیشتمانپەروەری کورد عەلی کمال دای.

یادگارەکانی من لەگەڵ رۆژبەیانیدا زۆرن. چونکە ساڵانێك، رۆژانە لە بارە گای بە شیر مو شیر لە بە غداد یەکتریمان ئەدی و بیرورا مان ئاڵوگۆر ئەکرد و گەیشتبوومە ئەو ئەنجا مەی کە رۆژ بەیانی خۆی بۆ کوردا یەتی: قەڵا یەکی لە روو خان نە هاتووە. بیروباوەرە کەی: هەمیشە بە بڕشتە بۆ راژەی نەتەوە کەی. پێنووسەکە شی: رمێ کی کوشندەیە بۆ سەر دڵی داگیرکەرانی کورد ستان.ئەو سامانە بیرمەندیە یە زۆرە شی بۆی بەجێهێشتووین، بەڵگەی ئەو راستیانەیە. لەبەر ئەوە، بەرێزەکان:

کەپرسیان رۆژبەیانی
بەچ کێش و پێوانەیەك
زۆر گەورە بوو، گەلێ مەزن؟
بڵێن بەوەی بەرەی دوژمن
بەرادەیەك لێی ئەترسان
لەترسانا، ناردیان کوشتیان.

خۆشەویستان: رۆژبەیانی یەکێك بوو لە رۆڵە بەئەمەکەکانی کەرکوك. ئەو کەرکوکەی ئێستا بەرەو چارەنووسێکی نادیار بۆتەوە بە هۆی ئەوەوە کە ژمارەیەك سیاسەتکاری

کورد، داوای کوردستانیبوونی کەرکوك لە لایەن و کەسانێك ئەکەن کە نە خاوەنی کەرکوکن نە دەسەڵاتدارن بەسەر کەرکوکدا!!.

خاوەنی کەرکوك و پاشخان (مرجعیة) بۆدیاریکردنی چارەنووسی کەرکوك، خەڵکی کەرکوك خۆیەتی، نەك یاسا لاوازو کاڵوکرچەکەی ئیدارەی دەوڵەتی عیراقی کە خەڵکی کەرکوك دەستێکیان نەبوە لە دانانیدا. دەستەڵاتداریش بەسەر کەرکوکدا، ئەمڕۆ هاوپەیمانان و ئەنجومەنی هەڵبژێردراوی کەرکوك خۆیەتی، نەك شیعەو سونەی عەرەب. ئەگەر بیانوو ئەوەبێ، فڵان لیست و فڵان لیست بە زۆری ئەوەندە دەنگ لە عیراقدا هەڵبژێردراون، ئەوا ئەوانە لە ناوچەکانی خۆیاندا زوربە، یا ئەو ژمارانەی دەنگیان هێناوە، نەك لە کەکوکدا!. لەبەر ئەوە، ئەبێ چارەنووسی کەرکوك، خەڵکی کەرکوك خۆی دیاری بکا. کەرکوك منداڵێکی ناکام (قاصر) نیە تا ئەم و ئەوبن بەسەرکار (وصی) بەسەریەوە. کەرکوك یەکێکە لە شارە دێرینەکانی جیهان وئێستا شیاوترین شارە کە ببێتە پایتەختی کوردستان، کە بەوە ماف ئەگەرێتەوە بۆ خاوەن ماف و گیانی نەمری رۆژبەیانیش شاد و ئارام ئەبێ.

کەرکوك
2005/3/27

وشەی کۆتایی

کوردایەتی بیرو بزاڤە

مەبەست لەو سەرناوە، کە ناونیشانی ئەم بەرهەمەشما نەن ئەوە یە: کوردا یەتی دوو لایەنی هەیە کە پێویست بەیەكو تەواوکەری یەکنو بێ یەك، نا مەی پیرۆزی کوردا یەتی، وەك پێویست، مەبەستەکە ناپێکیو ناگاتە ئەنجام، ئەویش لایەنی بیرو لایەنی بزاڤە.

یەکەم: لایەنی بیر

لێرەدا وشەی بیر، وەك کورتکراوەی (بیروباوەڕ) بەکاردێنم کە بەواتای (عقیدە)ی عەرەبیو (Creed یا Faith)ی ئینگلیزی دێت، بۆ ئەم لایەنە، بیریارانی کورد، لەهە ستیارانو چیرۆكو رۆماننو سانو جوگرافیو مێژووکارانو زما نەوانانو نو سەرانەوە تا ئەگا تە هونەرمەندان، زۆریان وتووەو زۆریان کردووە، هەوڵەکانی ئەوانە هەمووی کە بەمەبە ستی راژەی نە تەوەی کورد بووە یا ئەبێ، لە هەر کام لەوبوارا نەدا، ئە چنە خا نەی کوردایەتیەوە. بەڵام ئەوانە هیچیان کوردایەتییەکە ناگەیەننە ئاستی بیروباوەڕ (عقیدە).

ئەوەی بۆ یە کەمجار گەیا ندی، قوتابخا نەی بیری نە تەوەیی کورد (کاژ یك) بوو کە لەنامیلکەی کاژیکنا مەدا بەدیار کەوت. د یارە را ستیی ئەم بۆ چوونە، لەخوێند نەوەو هەڵ سەنگاندنی ئەو نامیلکە یەدا دەرئە کەوێ. بەتایبەتی درو شمە سەرەکیەکەی (کوردستان بۆکورد، یەکسانی بۆ گەل) وا تا کورد ستان تەنیا موڵکی نە تەوەی کوردە. لەمەوە هەموو داگیرکارییەکی کوردستان، تاڵانکردنی هەموو سامانێکی سەر زەویو ژێر زەو یی کورد ستان، پێ کەوەژیان لەگەڵیا ندا بە هەر ناوێکی وەك برا یەتیو ئۆتۆ نۆمیو فیدراڵیو.. هتد نادرو ستو ناڕەوان، ئیز جا ئەو کورد ستانەش ئەبێ کورد ستانێکی یەکسانبێ بۆ گەلی کوردستان، مەبەست لەگەلی کوردستانیش، نەتەوەی کوردو هەموو ئەو کەمینە نەتەوەییا نەن کە بە شێوەیەکی سرو شتیو ڕەوا لەکورد ستاندا ئەژین، ئەو یەکسانییەش، یەکسانییە لەبەردەم یاسادا، لەبەردەم هەموو مافێکی مرۆڤدا، لە بەردەم چەمکی ئازادیدا، بەواتا لەکوردستانێکی سەربەخۆدا، هاوڵاتی پلە یەكو پلە دوو نیە، هەر لەو کورد ستانەدا، لەڕووی ئابوریەوە، جۆرێکی گو نجاو لەدادی کۆمەڵا یەتی ئەبێت، بەکورتی هەموو هاوڵاتییەکی کوردستان، چونیەك ئەبن لەئەركو لەمافدا. لەناوەڕۆکی ئەم پەرتووکەدا، زیاتر لەبارەی کاژیکەوە دواوین*. لێرەدا ئەوەی پێویستە، وەك پێنا سەیەك، بیڵێین، ئەوەیە: بیری کوردا یەتی، باوەڕکرد نە بەبوونی نە تەوەی کورد لە کورد ستاندا، وەك یەکە یەکی لەیەکنەپ چڕاو. ئەو دا برانو پارچەپار چەکردنەش، سروو شتیینو بەویستی کورد نەبووە، بۆیە ئەبێ ئەو نەتەوەیە لەکوردستانێکی سەرتاسەریداو لەسایەی یەك دەوڵەتدا، یەکبگرێتەوەو گەشەبسەنێو ببێتە خاوەنی پا یەی شیاو بەنەتەوە یەکی زیندووی هاوچەرخ لەکۆمەڵگەی نێودەوڵەتیدا بۆ راژەی خەڵکی کورد ستانو سەرجەم مرۆڤایەتی.

دووەم: لایەنی بزاڤ

هەموو هەو ڵەکانی کۆ مەڵانی کوردو تا کەکانی، وەك: درو ستکردنی میرز شینەکان، بەرپاکردنی شۆڕشەکان، دامەزراندنی پارتو ڕێکخراوە سیاسییەکان بۆ راژەی بزوتنەوەی رز گاریخوازی کورد، پارا ستنی سامانو ژیز گەی کورد ستانو.. هتد ئە چنە خا نەی کوردایەتیەوە لەمەودا فراوانەکەیدا.

لێرەوە ئەگەڕێمەوە سەر مەبەستی ناونیشانەکە (کوردایەتی بیرو بزاڤە)و ئەڵێم:

---

* مەبەستی سەرەکی لەو بابەتانەی لەم پەرتوکەدا لەسەر کاژیكو پاسۆك هاتوون، سوود وەرگرتنە لەو دوو تاقیکردنەوە نەتەوەییانەیە بۆ ڕێنمایی لەداهاتوودا.

تا ئێستا ئەو دوو لایەنەی کوردایەتی، بیرو بزاڤ، وەك پێویست تێکەڵو ئاوێتەی یەك نەبوون، کاژ یك، یا را ستتر قوتابخا نەی بیری نە تەوەیی کاژ یك، لا یەنی یە کەمی کوردایەتیە کەی گەیا ندە ئا ستی بیروباوەڕ، بەڵام نەیتوانی ئەو بیروباوەڕە بە تەواوی تێکەڵ بەبزاڤێکی توندوتۆڵو سەرتاسەری بۆ هەموو کوردستان بکات بەبەردەوامی.

هەڵبەت خوێنەرەوەی بەڕێز، لەبەشەکانی ئەم پەرتوکەدا، سەرنجی ئەو خاڵانەی داوە کە هێمام بۆ کردوون بۆ هۆی بە ئەنجام نەگەیشتنی کاژیك کە سەرەکیترینیان نزم یی ئاستی هوشیاری نەتەوەیی بوو، وا تا کاژیك وەك ڕێکخ ستن پێش ڕۆژگارە کەی کەوت، ئەگەر چی وەك بیر لەکاتو ج ێی خۆ یدا بوو. ئەبوا یە سەرەتا کاژ یك هەر وەك قوتابخانەیەکی بیرمەندیانە خۆی بەدیار بخستایەو بەلای ڕێکخستندا نەچوایە تا زەمینە تیۆرییەکەی بۆ ڕێکخستنەکە ئامادە ئەکرد. هەر کاتێکیش ئەوە ئامادە ببوا یە، یا ب بێ، ئەوا پێویستە ڕێکخستنەکە لەڕووی کردەیشەوە، سەرتاسەری بێ بۆ هەموو کوردستان.

هەرچۆنێ بێ، ئەوە ڕۆژگارێکی جیاواز بوو لەئێستا، ئێستا ئەو بیرۆکانەی کاژیك کە ئەوسا بەکۆنەپەرستیو نامۆو خەیاڵ ناوئەبران لەلایەن نەیارەکانیەوەو لەلا یەن بە شێکی زۆر لەخەڵکی ساویلکەشەوە، ئێستا وێردی سەرزمانی زۆربەی جەماوەری کوردو زۆر بەی ئەندامانی بنکەکانی ئەو لایەنانەشە.

لەگەڵ ئەوەشدا هێشتا زەمینەکە بۆ هاتنەوەکا یەی کاژیك یا پارتێکی هاو شێوەی کاژیك نەڕەخساوە، بۆیە هیچ کام لەو پارتانەی ئەمڕۆ بەناوی نەتەوایەتی یەوە، بە تەنیا لەبەشێکی کوردستاندا کار ئەکەن، فراوانبوونێکی ئەوتۆیان بەدەست نەهێناوە کە شان لەشانی پارتییەکی وەك (پ.د.ك) یا (ی.ن.ك) بدەن، بێجگە لە PKK کە ئەویش بەهۆی رو خانی سەرکردەکەیەوە، توو شی نوشو ستی بووە، بۆ یە ئەرکی ئەمڕۆی هاوبیرانی نەتەوەیی کورد لەم خاڵانەدا کۆئەبێتەوە:

1- هەموو گروپە نەتەوەییەکان، لەهەر بەشێکی کوردستان یا دەرەوەی کورد ستان، لەیەك ڕێکخراوی بەرەیی، یا کۆنگرەییدا کۆببنەوە بەهەر ناوێکەوە بێ کە بێگو مان ئەبێ ناوەندەکەی لەکوردستاندا بێ.

2- ئەو ڕێکخستنە، نابێ شێوەی پارتایەتی بگرێتە خۆی، چونکە لەلایەك پارتایەتی، بەهۆی کردەوەو ڕەفتارە شەڕئامێزەکانی هە ندێك لەپارتی یە کوردییەکا نەوە، چارەگران بووەو لەبەر چاوی خەڵکی کەوتووە، لەلا یەکی تری شەوە، ز یادکردنی پارتی یەکی کە، پچڕانی پارچەیەکی تری جەستەی نەتەوەیە، لای سێیەمیش ئەوەیە، پارتایەتی بە هەموو جۆرەکانیەوە، هەر بەرژەوە ندیی تە سکی تای بەتی خۆ یان لامەبە ستترە وەك لەنە تەوە، مەگەر دەگمەن. ئینجا ئەو ڕێکخستنە ئەبێ چۆن بێ کە جیاوازبێ لەشێوەی پارتایەتی! ؟

ئەوە هەویرێکی ئاوکێشەو لێرەدا ئەو ماوەیەمان نیە، بەڵام ئەکرێ هێما یەك بۆ هە ندێك لەبنەماکانی بکەین، وەك:

أ- سەرکردایەتییەکی بەکۆمەڵی هەبێ نەك سەرۆك یا سکرتێری گشتی.

ب- ئەندامەکانی ئەو سەرکردایەتییە دوای ماوە یەکی د یاریکراو وەك سێ تا پ ێنج ساڵ بگۆڕرێن‌و ئەنجومەنێکی راوێژکاریان لێ پێکبهێنرێ.

ج- مەرج ن یە گرو پەکان تەواوی قەوارەی خۆ یان لەدەس بدەن، هەر چەندە توانەوەیان لەیەکتردا باشترە.

د- رێکخستنەکە گروپەکان‌و تاکەکانی کۆمەڵیش بگرێ تە خۆی. هەروەها رێک خراوە پیشەییەکان‌و سەندیکاکان‌و هەر تاك‌و کۆمەڵێکی تر کە باوەڕ بە پرۆ گرام‌و پەیڕەوە کەی بهێنین، واتا هەوڵدان بۆ کۆکردنەوەی زیاترین بەشی جەماوەر.

هـ- رێکخراوەکە سیستمی شانە بەکارنەهێنێ.

و- ئەوەندەی گرنگی بەلایەنی باوەڕو رێکخستن ئەدات، ئەوە ندەش گرن گی بەلا یەنی سەربازی بدات‌و ئەبێ هەر لەسەرەتاوە رەنگی سوپایەکی رزگاری کوردستان برێژێ.

ز- رێکخ ستنەکە سەرتا سەری بێ بۆ هەموو کورد ستان، بەڵام بۆ هەر بە شێك سەرکردایەتیەکی هەرێمی هەبێت‌و..هتد.

جگە لەوانە، رێکخستنێکی لەو جۆرە، ئەبێ زیاتر پ شت بە نەوەی نوێ ببە ستێت، بیر یارە نەتەوەیـ یەکانیش، ئیتر وازب ێنن لەئامۆژگاری بێ هوودە بۆ ئەو پارتی‌و دامودەزگایا نە ی بەرژەوەندیـ یە تایبەتیـ یەکانی خۆ یان لەنە تەوە لامەبە ستترە. ئەوا نە لەوسەری هاتوونەتەوەو گاڵتە بەو ئامۆژگارییانە ئەکەن، با ئێمە خۆمان بەکردەوە، بیرو بزاڤەکە ئاوێتەی یەککەین، دنیاش ئەوەی ماوێتی زیاترە لەوەی رۆییوە.

ڕێزنامەو بڕوانامەو بەرهەمەکانی نوسەر

حکومەتی هەرێمی کوردستان

Kurdistan Regional Government

MINISTRY OF CULTURE

وەزارەتی رۆشنبیریی

ڕێزنامە

بەڕێز / ...كامل ژير.........................

لەگەڵ چوونە نێو ساڵێکی نوێ و بەردەوامبوون لەسەر جێبەجێکردنی بڕیاری سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران ژمارە(٨٦)ی تایبەت بەڕێزلێنانی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەنووسەران و هونەرمەندان، خزمەتی بەرچاوی بەڕێزتان لەبواری برەودان بەرۆشنبیری کوردی بەرز دەنرخێنین و هیوای سەرکەوتن و بەردەوامیتان بۆ دەخوازین.

فەتاح زاخۆیی

وەزیری رۆشنبیری

سەرۆکی دەستەی ڕێزلێنان لە نووسەران و هونەرمەندان

بۆ: کامل ژیر

خزمەتی ئەدەب و رۆشنبیری کوردی مەزنترین میدالیای هەرە بەرزی ژیانی ئێمەی کوردە داریمانە.. یەکێتی ئەدیب و نووسەرانی کورد بە بۆنەی سێیەم میهرەجانی شیعری کوردی یەوە، قەدرزانی و رێز گرتنی ئێوە بە ئەرکی سەرشانی خۆی دەزانێ چونکە ئێوە چراوگی رووناکی بوون لەم رێگە پیرۆزەدا کە خزمەتی چاکی گەل و ئەدەبی کوردیتان کردوە.

ئیتر سەربەرزی و تەمەن درێژیتان بۆ دەخوازین

یەکێتی

ئەدیب و نووسەرانی کورد

١٩٨٦-٩-١١

2002

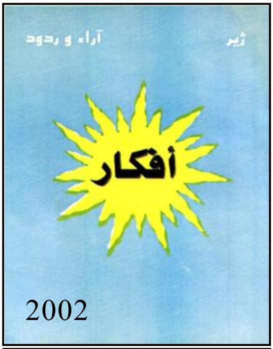

2002

1994

1993

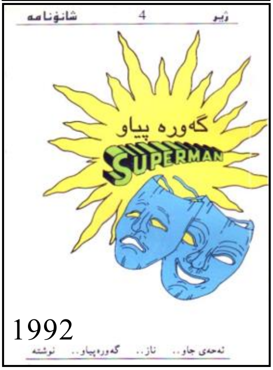

1992

1983

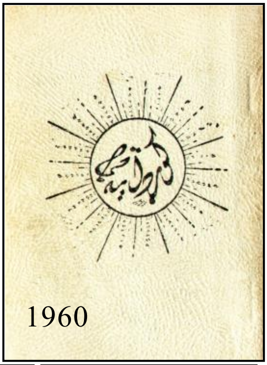
1960

1957

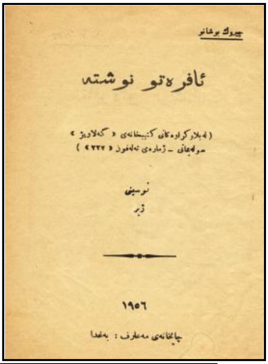

کوردایەتی
و
چەپی کورد

چاپنەکراوە

حوار
مع الذات

چاپنەکراوە

رۆمانێك

چاپنەکراوە

کوردایەتی
بیرو بزاڤە

جامعة بغداد

بناءً على ما عرضه مجلس كلية الحقوق وأقره مجلس جامعة بغداد منح

كامل نظام الدين

إجازة الدراسة العالية بكالوريوس في الحقوق بدرجة جيد

بتاريخ ٢٢ حزيران ١٩٦٦ وبهذا أصبح له حق التمتع بكل ما تخوله إياه هذه الإجازة من

حقوق وامتيازات

رئيس جامعة بغداد
الدكتور عبد العزيز الدوري

عميد كلية الحقوق بالوكالة
محمد طه البشير

الجمهورية العراقية
وزارة العمل والشؤون الاجتماعية
المؤسسة الثقافية العمالية

شهادة

نشهد بأن السيد كامل نظام الدين قد أشترك في الدورة الثقافية العمالية الثالثة التي نظمتها المؤسسة الثقافية العمالية لممثلي العمال والموظفين في مجالس أدارة الشركات والمؤسسات والمشاريع الصناعية خلال الفترة من ١٨/٩/٩٦٥ الى ٩/١٠/١٩٦٥ وأنهاها بنجاح.

الجمهورية العراقية
٥٠ طابع مالي

وزير العمل والشؤون الاجتماعية

رئيس مجلس ادارة
المؤسسة الثقافية العمالية

م/ مدير
معهد الثقافة العمالية
في بغداد

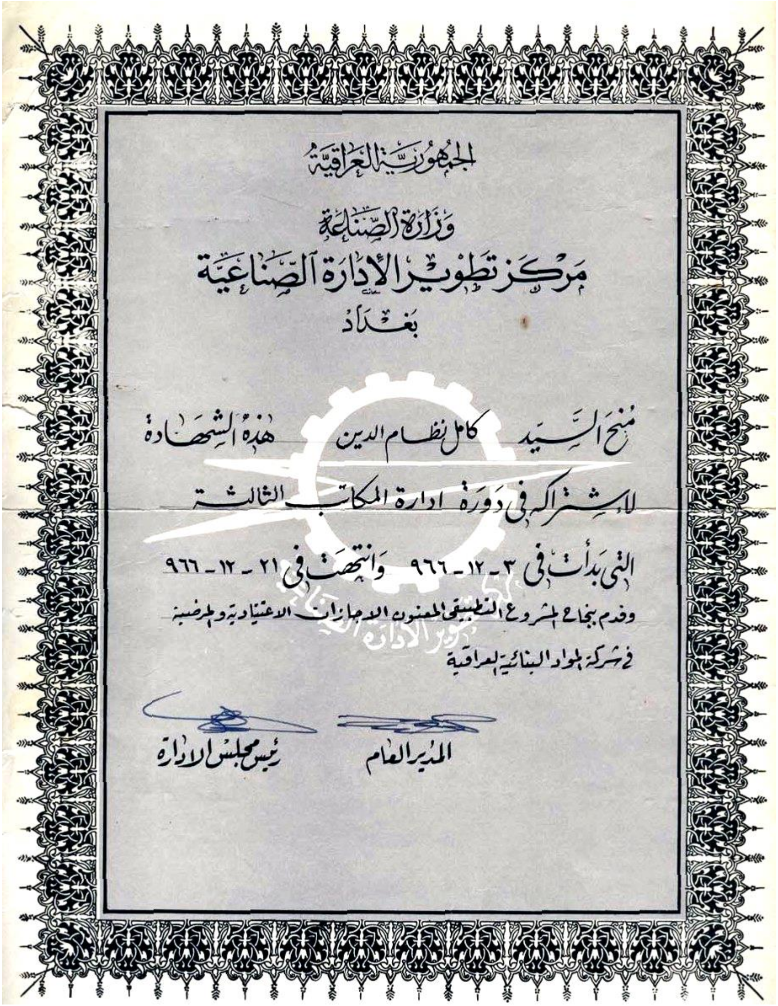

الجمهورية العراقية

وزارة الصناعة

مركز تطوير الادارة الصناعية

بغداد

منح السيد كامل نظام الدين هذه الشهادة

لاشتراكه في دورة ادارة المكاتب الثالثة

التي بدأت في ٣ - ١٢ - ٩٦٦ وانتهت في ٢١ - ١٢ - ٩٦٦

وقدم بنجاح المشروع التطبيقي المعنون الاجازات الاعتيادية والمرضية

في شركة المواد البنائية العراقية

رئيس مجلس الادارة المدير العام

وشەیەکی پێویست

پێشەکی سوپاسی هەموو ئەو رۆژنامەنووسە بەڕێزانە ئەکەم، کە هەریەکەو بەژمارەیەك پرسیارەوە، سەردانیان کردووم و وەڵامەکان ئەم بەرهەمە بیرمەندییانەیەی خستە ناو بازاڕی هزری کوردییەوە.

لەڕاستیدا ژمارەی پرسیارو وتووێژەکان زیاترن. من هەر ئەمەندەم بۆ کۆکراوەتەوە. هیوادارم لەئایندەدا ئەوانیکەش بەکۆکراوەیی بخرێنە بەر دیدی خوێنەوەری خۆشەویست، سەربارى وتووێژە رادیۆیی و تەلەفیزیۆنییەکان، ئەگەر لەئەرشیفدا مابن.

شایانی وتنە، هەندێ (لەیەکچوون) لەوەڵامەکانمدا هەیە. هۆی ئەوە ئەگەڕێتەوە بۆ لەیەکچوونی ژمارەیەك لە پرسیارەکان کە هەر یەکەو لەکاتێك و لەبەڕێزێکەوە بۆ سەرچاوەیەکی بڵاوکردنەوەی جیاواز بووەو هەر سەرچاوەیەش خوێنەرەوەی خۆی هەیە، هەر چۆنێ بێ، عەرەب واتەنی: (فی الإعادە إفادە) واتا: دووبارە کردنەوەش سوودی خۆی هەیە.

لەلایەکیکەوە، ئەشێ تێکەڵکردنی هەندێ لەوەڵامەکان بەبەشێك لەبیرەوەرییەکانم لەم بەرهەمەدا ئەویش سوودی خۆی هەبێ، بەتایبەتی بۆ مێژونووسان، وەك سەرچاوەیەك.

بۆ رونکردنەوەش، بەهەلی ئەزانم لێرەدا ئەوە بڵێم کە زۆربەی بەرهەمە چاپکراوەکانی من، سەرناوی (کوردایەتی)یان لەناو رۆژێکدا پێوەیە. وەك:

1. کوردایەتیی بیروباوەڕمانە، ئاما نجی نزیك و دوورمانە 1960.
2. هەڵبەستەکانی ژێر: کوردایەتی، جوانیی رەوشت، جوانیی سروشت، جوانیی ئافرەت 1993.
3. کوردایەتیی و دەوڵەتێکی کوردیی سەربەخۆ 1994.
4. کوردایەتیی و سەربەخۆیی 2002.
5. کوردایەتی بیروبزافە ـــ ئەم بەرهەمە.

ئەم پێداگرتنە لەسەر کوردایەتی، بەلای خۆمەوە، دۆگمابوون، واتا وشکە پێداگرتن نیە. بەڵکو من ئەوە بە پێویستییەکی نەتەوەیی و نیشتمانی و مێژوویش ئەزانم. چونکە

وەك گەلێجار لەنوسینەكانی پێشوومدا روو نمكردۆتەوە، هۆی دروست نەبوونی دەوڵەتێكی كوردیی سەربەخۆ، لە پلەی یەكەمدا، ئەگەڕێتەوە بۆ نەبوون، یا نزمی ئاستی هوشیاریی نەتەوەییمان كە كورد (نەتەوایەتی) بە (كوردایەتی) ناو ئەبا. لەراستیشدا، كوردایەتی جۆرە نەتەوایەتییەكی تایبەتە بەكورد خۆیو جیاوازە لەنازێتی ئەڵمانو ناسیونالیزمی رۆژئاواو عروبەی عەرەب. بۆیە هەرچیچەندێ هەوڵبدەین بۆ بەرزكردنەوەی ئەو ئاستەو دەرخستنی رووەگەشەكانی كوردایەتی، هێشتا هەر كەمە. بەتایبەتی پێش رزگاربوونو سەربەخۆیی كوردستان. رۆژەكەش، بەنیشانەی گەشبینی ئەزانمو هێمایەكیشە بۆ رۆژەكەی ناو ئالآی كوردستانو ئەوە سەرگروشتەیەكیشی بەدواوەیە كە لەنێوان بیرەوەرییەكانمدا، بۆ رۆژنامەی تایم، ئە یخوێننەوە.

لەبارەی رێنووسەوە، هەوڵمداوە ئەوەندەی بۆم كرابێ، وشە لێكدراوەكانو وشەو پێشگرو پاشگرەكانیان، بەسەریەكەوە بنووسمو كورتیانكەمەوە. بەڵام هەندێ لەوتووێژەكان، لەسەرچاوەكانیانەوە بەچاپكراوی، گوێزراونەتەوە بۆ ئێرە، بۆیە وەك خۆیان ماونەتەوە. ئەشێ لەچاپێكی تری ئەم بەرهەمەدا، هەمووی بكرێ بە یەك رێنوس.

***

ناوەرۆك

بابەت لاپەڕە

وشەیەكی پێویست 3

دەفتەرەكانی بیرەوەری بۆ رۆژنامەی تایم 6

لەنێوان بارزانیو كاژێكدا 91

ئدریس بارزانیو كاژێك 95

ئەڵقەیەكی تر لەزنجیرەی بیرەوەرییەكان 96

دەستوری عێراقو كوردستان 100

لیژنەی كۆششی نەتەوەیی لەهەرایەكدا 102

لەوەڵامی داوایەكی بەڕێز هیمدادی حسەین بۆنامەی ماجستێرەكەی 107

بەدواداچونێك لەسەر وتارێكی كاك فریاد رەواندزی لەبارەی یەكگرتنەوە 111

رەفیق حیلمی لەئیبراهیم ئەحمەد زویر بوو ــ بۆ گۆڤاری تایم 113

لەوەڵامی پرسیاری بەڕێز سیروان كاوسیدا ــ بۆ گۆڤاری كۆنگرە 116

مافی كورد لەبیرەوەرییەكانمدا ــ بۆ گۆڤاری پەیامی مرۆڤایەتی 117

وەڵامێكی دۆستانە بۆ بەڕێز د. كوردۆ عەلی ــ بۆ رۆژنامەی كوردستانی نوێ 105

كاژێك وەك بیروباوەڕ ماوەو رۆژێك ئەبێت بچێتەوە قاڵبی رێكخستنەوە ــ بۆ رۆژنامەی هاوبیر 138

كوردایەتی نەك پارتایەتی ــ بۆ رۆژنامەی هاوبیر 140

فرە پارتی رەوایەتییەكی نابێ تا نیشتمان رزگاری نەبێ ــ لەوەڵامی پرسیارێكی بەڕێز د. جەمال نەبەزدا. 142

نەتەوایەتی ــ بۆ گۆڤاری ئایندە ــ لەوەڵامی پرسیارەكانی بەڕێز عەتا قەرەداغیدا. 146

هێشتا ساغ نەبۆتەوە كە شێركۆ بێكەس هەستیارێكی بەهرەمەندە ــ لەوەڵامی بەڕێز د. عوسمان بەرزنجیدا. 163

ئاڵای بەعس لەسلێمانیدا ــ بۆ رۆژنامەی جەماوەر ـ لەوەڵامی بەڕێز زانیار قڕگەییدا. 166

ڕێبین هەردیو بەهەڵەتێگەیشتن لەکێشەی کەرکوك و کوردو دیموکراسی ــ بۆ ڕۆژنامەی هاوڵاتی. 169
با لەقۆناغی قسەوە بگوێزینەوە بۆ قۆناغی کار. 173
خاوەن فایلەکان ــ بۆ ڕۆژنامەی جەماوەر ــ لەوەڵامی بەڕێز زانیار قڕگەییدا. 179
با منیش قسەی خۆم بکەم ــ بۆ ڕۆژنامەی هاوڵاتی 182
بڕیاری 137 بۆ ڕۆژنامەی هاوڵاتی. 190
دروستو نادروست لەیاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراقدا ــ بۆ ڕۆژنامەی هاوبیر 192
چارەسەرکردنی کێشەکانی کورد لەڕێگەی یاسای نێودەوڵەتییەوە. 195
هەندێ لەئەدەبیاتی کاژێك ڕەنگدانەوەی هەڵبەستەکانی منن ــ بۆ گۆڤاری هەرێم ــ لەوەڵامی بەڕێز کاندیشدا. 203
کۆنگرەی دووەمی سەندیکای پارێزەرانی کوردستان ــ بۆ ڕۆژنامەی هەواڵ. 209
گەمەی عێراق 213
خۆ پیشاندان لەگۆشەیەکی بیرەوەریدا ــ بۆ ڕۆژنامەی هاوڵاتی. 215
لامعنى للفيدراليه من غير مجلس الاقاليم ــ بۆ ڕۆژنامەی رايه الحريه. 223
الخبز ليس من عمل القصاب ــ بۆ ڕۆژنامەی رايه الحريه ــ وەڵامێك بۆ بەڕێز د. كمال مظهر. 223
کێڵگەی ڕەسەنی کوردایەتی کوردستانە ــ وەڵامێك بۆ بەڕێز د. حسەین محەمەد عەزیز 228
عێراقو هەڵبژاردنو ڕیفراندوم ــ بۆ گۆڤاری کۆنگرە ــ لەوەڵامی پرسیاری بەڕێز سیروان کاوسیدا. 268
بەڵگەنامەیەکی مێژوویی ــ معاریفی کوردستان. 270
بەڕێز مەلا بەختیارو حەویجەو نەخشەی نوێی تیرۆرو تەعریب. 281
هەڵبژاردنەکەی 2005/1/30 بۆ ڕۆژنامەی هاوبیر. 284
تیرۆرو غافڵکوژی لەکوردستاندا. 278
بڕیاری 688 لەدیدی یاساناسانی کوردستانەوە. 280

وردە رازێك لەبارەی ڕۆژنامەنووسیەوە. 285
شیعری کوردی ئەمڕۆ لەمەرگەساتێکی هەقیقی دایە. 288
ئەبێ چارەنوسی کەرکوك، خەڵکی کەرکوك خۆی دیاری بکات. 290
کوردایەتی بیروبزاڤە. 292
بەرهەمو بڕوانامەکان. 296

کوردایەتی بیرو بزاڤە

پەرچدانەوەکان بۆ بەڕێزان:

١- فریاد رەواندزی
٢- د. کوردۆ عەلی
٣- شێرکۆ بێکەس
٤- رێبین هەردی
٥- د. کەمال مەزهەر
٦- ئەحمەد حامید

وەڵامەکان بۆ بەڕێزان:

١- شۆرش قادر
٢- هیمدادی حسەین
٣- گۆڤاری تایم
٤- گۆڤاری جەماوەر
٥- پەیامی مرۆڤایەتی
٦- رۆژنامەی هاوبیر
٧- د. جەمال نەبەز
٨- عەتا قەرەداغی
٩- د. عوسمان بەرزنجی
١٠- زانیار قرگەیی
١١- ئاسۆس هەردی
١٢ کاندێش
١٣- رۆژنامەی هەواڵ
١٤ راية الحرية
١٥- سیروان کاوسی
١٦- مەلا بەختیار
١٧- چێنەر جۆلا
١٨- بۆتان جەلال
١٩ نەوشیروان مستەفاو عیماد ئەحمەد

لەگەڵ شەش بابەت:

١- بارزانیو کاژیک
٢- خاوەن فایلەکان
٣- گەمەی عێراق
٤- دەستوری عێراقو کوردستان
٥- کێشەی کوردو یاسای نێودەڵەتی
٦- خۆپیشاندانەکەی ٢٠٠٤/٢/١٤و شتی تریش